

**MASINĖS
ŽUDYNĖS
LIETUVOJE**

MASINĖS ŽUDYNĖS LIETUVOJE

1941-1944

DOKUMENTŲ RINKINYS

2 DALIS

LEIDYKLA „MINTIS“

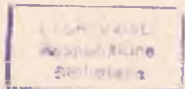

VILNIUS — 1973

LIETUVOS TSR MOKSLŲ AKADEMIJOS ISTORIJOS INSTITUTAS
ARCHYVINIAMS DOKUMENTAMS SKELBTI REDAKCIJA
ARCHYVŲ VALDYBA PRIE LTSR MINISTRŲ TARYBOS
LTSR CENTRINIS VALSTYBINIS ARCHYVAS

G 175120²

Rinkinį paruošė G. ERSLAVAITE
Redagavo B. BARANAUSKAS, E. ROZAUSKAS

24088/73

9(TL)27
Ma 559

M = $\frac{0164-103}{M851(10)-73}$ 6-72

© Leidykla „Mintis“ 1973

PRATARMĖ

Rinkinio pirmosios dalies skyriuje „Hitlerinės vadovybės direktyvos masiškai žudyti žmones“ paskelbtieji dokumentai įrodo, kad Hitleris, Himleris ir kiti nacių vadovai, dar prieš prasidedant karui, prieš užpuolant Tarybų Sąjungą, buvo smulkiai suplanavę, kurių kategorijų piliečiai turi būti sunaikinti okupuotuose kraštuose ir kaip ilgainiui turi būti pasielgta su ištisomis tų kraštų tautomis. Jie tai suplanavo ne tik popieriuje, bet įsteigė ir atitinkamus organus tiems planams įvykdyti. Šioje rinkinio dalyje pateikiama dar daugiau duomenų apie tuos hitlerininkų sumanymus ir jų vykdytojus (dok. Nr. Nr. 1—14). Ypač didelį vaidmenį čia turėjo suvaidinti operatyvinės grupės, sudarytos iš saugumo tarnybos (SD) ir gestapo tarnautojų, esesininkų (SS), o joms visokeriopą pagalbą turėjo teikti vermachto daliniai bei okupacinės valdžios organai.

Kaip tiesioginė ir pirmąją šių uždavinių Lietuvoje vykdytoja čia pirmiausia minėtina operatyvinė grupė A. Grupės B, C, D buvo skirtos kitiems laikinai okupuotiems Tarybų Sąjungos rajonams. Vilniuje ir jo apylinkėse pirmais karo mėnesiais „darbavosi“ ir operatyvinės B grupės 9-sis būrys, kuris vėliau išvyko į Pskovą. Operatyvinė grupė A sekė paskui vermachto dalinius, kurie pirmiausia įsibrovė į Lietuvą, o vėliau — Latviją, Estiją, Leningrado sritį. Okupacijos pradžioje masines žudynes Lietuvoje vykdė keli A grupės būriai. Frontui pasistūmėjus į šiaurę, Lietuvoje liko tos operatyvinės grupės 3-sis ir Tilžės saugumo tarnybos ir gestapo būriai. Pirmasis jų žudė taikius Lietuvos gyventojus per visą okupacijos metą. Operatyvinei A grupei vadovavo SS brigadefiureris ir policijos generolas majoras Valteris Štalekeris, kurio slapta raportą, rašytą savo vyresnybei į Berlyną, skelbiame šioje knygoje (dok. Nr. 1). V. Štalekeris — labai svarbus liudytojas, kaip užėmęs aukštą SS ir policijos postą, vykdęs hitlerinės Vokietijos vadovų slaptus masiško žmonių naikinimo uždavinius užgroboje teritorijoje. Jo raportas buvo svarbus kaltinimo dokumentas Niurnbergo procese.

Iš V. Stalekerio raporto matyti, kad jo vadovaujama operatyvinė grupė turėjo kartu su vermachto priešakiniais daliniais įsiveržti į okupuojamus miestus, suimnėti komunistus, grobti Komunistų partijos organizacijų dokumentus, kad pagal juos būtų galima išaiškinti ir sunaikinti likusius okupuotoje teritorijoje partijos narius, komjaunuolius ir kitus tarybinius aktyvistus. Tai buvo svarbiausias operatyvinės grupės uždavinys. Be to, grupė turėjo persekioti ir žydų tautos piliečius bei juos naikinti.

Tuos uždavinius grupė vykdė žiauriai, be skrupulų, pedantiškai. Tik įsiveržusi į Kauną, ji ėmė gaudyti komunistus ir kitus tarybinius aktyvistus, juos kankino, kalino ir šaudė, organizavo žydų pogromą. Savo vadovaujantį vaidmenį šiose operacijose grupė bandė slėpti, stengdamasi sudaryti įspūdį, kad tuos nusikaltimus vykdo patys vietiniai gyventojai savo iniciatyva. Pasak V. Stalekerio, gestapininkai ir esesininkai net turėję įrodyti savo alibi, sukurdami „neginčijamą faktą..“, kad išlaisvinti gyventojai patys savaiame griebėsi griežčiausių priemonių prieš bolševikinius ir žydiškuosius priešus. Tai reikėjo padaryti taip, kad neiškiltų aikštėn vokiečių įstaigų nurodymai“.

Operatyvinei A grupei pasisekė Kaune pasitelkti vietinių fašistų. Jų būriui, Klimaičio vadovaujamam, operatyvinė grupė pavėdė įvykdyti ir žydų pogromą. Apgailestaudamas, kad didesnio masto pogromą būtų sunku įvykdyti, V. Štalekeris toliau giriasi, kad tas žydų žudynes pasisekė taip organizuoti, jog operatyvinės grupės iniciatyva ir nurodymai organizuoti pogromą visai neišėję aikštėn. Labai būdingos tos dokumento vietos, kur tas nacių generolas skundžiasi, kad „gana sunkiai sekėsi sukelti vietinės antisemitinės jėgas“, ir tvirtina, „kad žydų klausimas Ostlande negali būti išspręstas vien tik pogromais“.

Paaiškėjus, jog operatyvinė A grupė masiškam žydų žudymui neras pakankamai vietinių fašistų, vokiečiams teko patiems viešai pasireikšti kaip masinių žudynių organizatoriams ir vykdytojams. Žinoma, hitlerininkai neatsisakė ir sufašistėjusių lietuvių nacionalistų talkos. Tokie talkininkai jiems buvo reikalingi nuslėpti pačios grupės iniciatyvai ir dalyvavimui žudynėse, suversti kaltei už jas vien tik lietuvių nacionalistams, be to, naciams be jų pagalbos būtų buvę sunku išaiškinti žmones, numatytus persekioti bei naikinti. Didelę pagalbą operatyvinei grupei suteikė vietos fašistai, gaudydami, žudydami ir įkalindami tarybinius aktyvistus, nesusėjusius pasitraukti į Tarybų Sąjungos gilumą.

V. Stalekerio Lietuvoje palikti operatyvinės A grupės 3-sis būrys ir Tilžės operatyvinis būrys, jau nesimaskuodami, viešai žudė žmones masiškai, pasitelkę lietuvių nacionalistų, raporte vadinamų „partizanais“, būrius. Anot V. Stalekerio, operatyviniai būriai „plačiai vykdė egzekucijas tiek miestuose, tiek kaimuose“.

V. Stalekerio raporte pateikiama duomenų ir apie masinių žudynių Lietuvoje eigą iki 1941 m. spalio 15 d. Atseit, per tą laiką,

t. y. per nepilnus 4 mėnesius, Lietuvoje „organizuotai“ buvo nužudyta 81 171 žmogus, be to, Tilžės operatyvinis būrys nužudė 5502 piliečius. Žinoma, aukų buvo žymiai daugiau, nes į Stalekerio suvestinę nepateko didelis skaičius tarybinių aktyvistų, kuriuos nacionalistai nužudė pavieniui Lietuvos miesteliuose ir kaimuose. Be to, ir po spalio 15 d. žudynės vyko siaubingu mastu. Duomenys apie tai, kiek Lietuvoje iš viso nužudyta žmonių per okupacijos metą, paskelbti rinkinio I dalyje. Juos dar paryškins masinių žudynių vietų žemėlapis, dedamas šio rinkinio gale. Toli gražu, tai ne visi kapai, kuriuose palaidoti mūsų krašto žmonės, nužudyti hitlerininkų ir nacionalistų. Kapai su mažesniu aukų skaičiumi žemėlapyje neparodyti, o kai kurie iš viso nežinomi. Net patys hitlerininkai ir jų talkininkai buvo susirūpinę epidemijos pavojumi, galinčiu kilti dėl blogai sutvarkytų masinių kapinynų, ir įsakė miestų ir apskričių sveikatos sanitarijos įstaigoms, gydytojams dezinfekuoti juos, suarti ir žole apšėti. Okupantų įstaigų susirašinėjimas tuo reikalu (dok. Nr. Nr. 311—331) — taip pat labai svarbūs dokumentai, rodantys, kokį didelį nusikaltimą mūsų krašte įvykdė hitlerininkai ir nacionalistai.

Rinkinio skirsnyje „Ulmo teismo procesas“ spausdinama medžiaga apie Tilžės operatyvinio būrio nusikaltimus (dok. Nr. Nr. 2—6). Ulmo (VFR) procese buvo patraukta atsakomybėn 10 žmonių, vadovavusių Tilžės operatyviam būriui. Teisiamieji papasakojo siaubingų dalykų apie jų įvykdytas žudynes 25 km pločio vokiečių pasienio ruože — Kretingos, Tauragės, Raseinių, Šakių ir Vilkaviškio apskrityse. Būdinga, kad tarp Tilžės būrio ir operatyvinės A grupės 3-ojo būrio vyko konfliktų dėl ribų, kuriose jiems buvo pavesta žudyti. 3-ojo būrio vadovybė tarėsi „turinti teisę“ žudyti žmones visoje Lietuvoje, net ir pasienio ruože. Tilžės žudikų būrys spyrėsi prieš 3-ojo būrio vadovų pretenzijas, aiškinamas, jog jam darbą pavedęs pats V. Stalekeris. Tas ginčas tęsėsi, kol Tilžės būrys sunaikino tuos pasienio gyventojus, kuriuos laikė tikrais ir galimais okupantų priešais. Tas nesutarimas paaiškinamas svarbiausia tuo, jog ir vieni, ir antri turėjo, žudydami žmones, nemažos materialinės naudos.

Teismas Ulme, kaip ir kiti Vakarų Vokietijos teismai, naciams nusikaltėliams surado įvairių švelninančių aplinkybių ir žudikus nuteisė pernelyg mažomis bausmėmis.

Hitlerininkų skatinami lietuvių buržuaziniai nacionalistai, vos tik vokiečių kariuomenei įsiveržus į mūsų respubliką, telkėsi į ginkluotus būrius ir puolė naikinti beginklius tarybinius aktyvistus, pažangius mokytojus, tarnautojus, vykdomųjų komitetų ir apylinkių tarybų darbuotojus, naujakurius. Tariamasis „pogrindinis“ nacionalistų laikraštukas „Nepriklausoma Lietuva“, leistas okupacijos metais, rašė, kad, jo apskaičiavimu, per pirmą okupacijos mėnesį tokių žmonių nužudyta apie 5000. Būriai užpuldinėjo ir atsilikusius nuo savo dalinių paskirus raudonarmiečius bei nedideles jų grupes. Nacionalistai žinojo, kad hitlerininkai okupantai,

suinteresuoti kuo greičiau sunaikinti tarybinį aktyvą, pateisins bet kurį jų nusikaltimą, bet kurią piktadarybę.

Iš skelbiamų rinkinyje pačių nacionalistų dokumentų, nusikaltėlių ir nukentėjusių parodymų teismo organams matyti, kaip pirmomis okupacijos dienomis vyko masiškas tarybinio aktyvo žudymas. Visur panašūs vaizdai: nužudytas komjaunuolis, tarybinės įstaigos tarnautojas, pažangus mokytojas, žemės komisijos pirmininkas, valsčiaus vykdomojo komiteto bei apylinkės tarybos pirmininkas, masinis žmonių naikinimas didžiulėse duobėse. Tokie vaizdai visuose Lietuvos kampuose, tik skirtingos žmonių pavardės ir menkai įvairuojančios žudymo aplinkybės.

Piliečių persekiojimas ir jų masiškas žudymas buvo įgavęs tokį siaubingą pobūdį, jog tuometinis Panevėžio prokuroras Ig. Kazlauskas buvo priverstas pripažinti aplinkraštyje (dok. Nr. 136):

Patirta, kad kai kuriuose valsčiuose be rimto pagrindo suimami lietuviai, kurie atgabunami į Panevėžio ir Šiaulių kalėjimus be jokių kvotų su pažymėjimu sąrašuose „bolševikų veikėjas“, „šnipas“ ir pan. Remiantis šiais nurodymais, kai kuriems suimtiesiems lietuviams Šiaulių kalėjime jau įvykdyta mirties bausmė. Į sušaudytųjų skaičių pateko ir nekaltų lietuvių, bolševikinei santvarkai priešingai nusistačiusių asmenų. Daugelis suėmimų padaryta be tiesioginių įrodymų, vien lik remiantis atskirų asmenų pranešimais, o kai kur net suvestos asmeninės sąskaitos.

Nacionalistai negailestingai persekiojo tuos piliečius, net dvasininkus, kurie išdrįso pasisakyti prieš masišką žmonių žudymą. Sakysim, Varėnos I kunigą J. Gylį nacionalistų vadai skundė okupantams ir prašė jį nubausti vien už tai, kad šis drįso pasmerkti žudikus (dok. Nr. Nr. 55, 56).

Savo įvykdytus žiaurumus ir talkinimą okupantams nacionalistų vadeivos vadino „tautos sukilimu prieš bolševikus“. Tai prsimanymas, kurį paneigia daugybė faktų. Tiesa, nacionalistai į pagrindines antitarybines organizacijas Tarybų Lietuvoje spietėsi dar prieš karą. Bet faktiškai šios organizacijos buvo hitlerinė penktoji kolona. Jų dalyviai šnipinėjo ir vykdė diversijas hitlerinės Vokietijos naudai. Tačiau ginkluoti nacionalistų būriai susiformavo tik tada, kai hitlerininkai okupavo mūsų respublikos teritoriją. Daugelis dokumentų, kaip V. Štalekerio raportas ir kiti, parodo, kaip buvo organizuojami tie būriai. Vienas tokių dokumentų, būdingas ir kitoms Lietuvos vietovėms,— tai Alytaus nacionalistų kreipimasis į hitlerinį komendantą Alytuje. Nacionalistų vadeivos raštu prašė komendantą pritarti ginkluoto būrio steigimui ir leisti komunistus, žydus ir lenkus šaudyti vietoje be jo, komendanto, žinios. Jie tame rašte taip nusakė ginkluoto būrio, vadinamo parlizanis, uždavinius (dok. Nr. 15):

Partizanų veikla — padėti vokiečių kariuomenei, t. y. bet kokia kaina likviduoti besislapstančius bolševikų karius, ko-

munistiško režimo veikėjus, komunistus, komjaunuolius, pionierius ir visus plėšikaujančius bei trukdančius nustatytai tvarkai kenkėjus, net gandonešius, be to, nešti tarnybas dieną ir naktį reikalingose vietose.

Okupacinis Alytaus apskrities policijos vadas A. Audronis-Krasnickas policijos nuovadų viršininkų „suvažiavime“ (dok. Nr. 21) pareiškė, kad „Vokietijos interesai — mūsų interesai. Kas priešas Vokietijai, tas ir mums... Turi būti ir yra tik viena nuomonė, ji turi būti visu 100% pildoma, ji aiškiai apibrėžta Adolfo Hitlerio knygoje „Mano kova“ („Mein Kampf“) ...Mes turime dėti visas pastangas, kad vokiečiai būtų įtikinti mūsų darbo, jog mes verti nepriklausomybės, antra, mes turime kuo tik galime padėti vokiečių armijai ir, trečia, visus vokiečių įsakymus šventai pildyti ir išpildžius pranešti jiems“.

Yra ir daugiau dokumentų, ryškiai parodančių vergišką buržuazinių nacionalistų atsidavimą vokiečių fašistams. Antai Lazdijų nacionalistų susirinkimo protokolas pavaizduoja, kaip jie garbino hitlerinę Vokietiją ir jos fiurerį: „Susirinkimas baigtas Lietuvos himnu ir galingomis ovacijomis vokiečių armijai ir jos vyriausiajam vadui Adolfui Hitleriui“ (dok. Nr. 97). Kitame protokole nacionalistai užfiksavo liokajišką savo klusnumą okupacinei valdžiai (dok. Nr. 99):

Vokiečių karo komendantui pageidaujant, nutarta pavojingiausius viešajai tvarkai žydus apgyvendinti barakuose, esančiuose Vytauto gatvėje.

Kitai patariant, Lazdijų nacionalistai steigė žydams getą, vykdydami hitlerinio komendanto valią.

Vainuto policijos nuovados viršininkas raporte Tauragės apskrities policijos vadui (dok. Nr. 229) pažymėjo, jog Vainute „dirbame prisilaikant patirta praktika, Tamstos nurodymais ir atsisiklausiant vietos vokiečių komendantų“. Tame raporte aprašomas ir nacionalistų susirinkimas, kuriame „labiausiai keltos ovacijos Vokietijos vadui Adolfui Hitleriui“.

Jie nacionalistai kartais ir užsimena apie buržuazinės santvarkos atkūrimą, tai jos laukia tik iš vokiečių. Visur jie reiškia atsidavimą fiureriui ir savo pasiryžimą sunaikinti tarybinius aktyvistus, net ir paauglius bei vaikus — pionierių organizacijos narius. Taip pat elgėsi jie ir su „gandonešiais“, atseit, žmonėmis, kurie drįsdavo suabejoti dėl hitlerininkų pergalės fronte ir dėl karo baigties.

Nacionalistų ginkluotų būrių siautėjimą Lietuvoje vaizdingai iliustruoja Alytaus „Šalių partizanų kuopos“ veiklos dienynas (dok. Nr. 19), kuriame parodytas tik trumpas tos veiklos laikotarpis. Kiekvienoje apskrityje, kiekviename valsčiuje nacionalistai sudarinėjo didžiulius sąrašus „nepatikimų“ žmonių, kurie turėjo būti suimti ir sunaikinti (dok. Nr. Nr. 17, 18, 26—28, 30, 31, 37, 40, 52, 53). Nemaža tuose sąrašuose buvo žmonių, kurie niekada nebuvo komunistai, komjaunuoliai, nepriklausė jokioms

tarybinėms visuomeninėms organizacijoms. Kad tokie ginkluoti būriai buvo organizuojami, tik vermachto daliniams leidus, savo parodymuose papasakojo A. Nykštaitis, buvęs buržuazinės Lietuvos policijos valdininkas (dok. Nr. 41).

Daugelis dokumentų įtikinamai rodo, kokie vergiškai klusnūs ir uolūs, žvėriškai buki ir žiaurūs buvo nacionalistai, kuriems okupantai patikėjo įvairius postus okupaciniame aparate.

Varėnos I miesto policininkas Petrušis, pasivadinęs vietos komendantu, savo įsakyme rašė (dok. Nr. 54):

Civiliniai, kurie kovos prieš vokiečių kariuomenę ir prisidėjo bei prisidės prie rusų kariuomenės dalinių palaikymo, bus tuojau sušaudyti.

Kas mėgins užsiiminėti špionažu bei sabotažu tikslu paženkti vokiečių kariuomenei, taip pat bus baudžiami mirtimi. Rokiškio „karo komendantas“ Zukas grasino (dok. Nr. 157):

... Kas klausys radijo siųstuvų, nesančių Vokietijos teritorijoje, bus atiduotas karo lauko teismui ir sušaudytas ... Vokiečių statytinis Telšių „komendantas“ Svilas gąsdino (dok. Nr. 230):

Visi geros valios piliečiai lietuviai kviečiami prisidėti prie išlaisvinto Žemaičių krašto apvalymo nuo komunistų ir kitų visuomenės kenkėjų ...

Šie piliečiai, kurie slėpia ar palaiko dar kokius ryšius su išblaškytos Raudonosios Armijos kariais ar vietiniais komunistais, bus baudžiami mirties bausme.

Kai kur (Telšiuose, žr. dok. Nr. Nr. 232—234) nacionalistai įsteigė „teismus“, į kurių sudėtį įtraukdavo pačius uoliausius okupantų talkininkus. Kai kurie šių „teisėjų“ vėliau dar labiau iškiilo. Antai nacionalistą A. Ramanauską okupantai paskyrė generoliniu tarėju žemės ūkio reikalams, J. Noreiką — Šiaulių apskrities viršininku ir pan. Kaip nacionalistai „tvarkė“ mūsų miestus ir miestelius pirmomis okupacijos dienomis, išsamiai papasakojo savo parodymuose buvęs Joniškio miesto burmistras A. Gedvilas (dok. Nr. 180).

A. Gedvilo pasakojimą patvirtina Joniškio gyventojų parodymai (dok. Nr. Nr. 178, 187—189, 191, 198 ir kt.), o vietos nacionalistų ištikimybę okupantams paliudija toks dokumentas, kaip jų sveikinimas Rentelnui, šiam perėmus okupacinę valdžią krašte (dok. Nr. 196).

Iš jau cituoto V. Štalekerio raporto matyti, kad Šiaulių apygardoje iki 1941 m. spalio 15 d. buvo nužudyta daugiau kaip 42 tūkstančiai žmonių. Šioje apygardoje kaip itin stropus hitlerininkų talkininkas pasižymėjo J. Pakulis, Šiaulių apygardos saugumo policijos viršininkas, atvykęs į Šiaulius iš Vokietijos kartu su operatyvine A grupe, Šiaulių apskrities viršininkas J. Noreika, tos apskrities policijos vadas B. Paliulionis ir kiti, padėję okupantams persekioti ir žudyti žmones.

Panašus vaizdas ir Ukmergės apskrityje, kur buvo nužudyta keliolika tūkstančių žmonių. Vienas svarbiausių tų žudynių organizatorių buvo Ukmergės turtuolio sūnus Vaclovas Deveikis, vadovavęs nacionalistų štabui, atvykęs į Ukmergę kartu su vermachto daliniais, apsirengęs vokiška karine uniforma. Ukmergės rajono saugumo policijos viršininkas rašė Ukmergės kalėjimo viršininkui, jog jam įsakoma pagal pridėtamą sąrašą kalinius perduoti aktyvistų štabui (dok. Nr. 253), t. y. Deveikio žinion, o šis paimtus iš kalėjimo žmones siuntė tiesiai į Pivonijos mišką, kur jie buvo masiškai šaudomi. Ukmergės apskrities viršininkas raštu (dok. Nr. 243) patvirtina, kad nacionalistų ginkluoti būriai šaudė žmones „net be jokio rimtesnio pagrindo“.

Pirmoje eilėje visoje Lietuvoje hitleriniai operatyviniai būriai, talkinami ginkluotų nacionalistų, suiminėjo ir šaudė tarybinius aktyvistus, lietuvius, rusus, žydus, lenkus. Pasibaigus masinio pobūdžio tarybinio aktyvo persekiojimui, nacionalistų būriai buvo nuginkluoti ir paleisti. Iš jų dalyvių okupantai, nacionalistų vadų padedami, formavo policiją, pagalbinę policiją, policinius batalionus, pavaldžius SS ir gestapo vadovybei. Šios policinės formuotės okupantų buvo panaudojamos „galutiniam žydų klausimo sprendimui“, žydų tautos masiniam žudymui. Šiai operacijai okupantai ruošėsi nuo pat pirmųjų okupacijos dienų, išleisdami atitinkamus potvarkius bei įsakymus.

Tuose apygardų komisarų (gebitskomisarų) potvarkiuose nekalbama apie žydų kaip tautos naikinimą (dok. Nr. Nr. 7—11), bet tai buvo daroma tais pačiais kamufliažo sumetimais, apie kuriuos savo raporte užsimena V. Štalekeris. Tačiau nacionalistų vadams, užėmusiems įvairius postus okupacinės valdžios aparate, buvo aišku, kad tie gebitskomisarų potvarkiai yra užmaskuotas „galutinis žydų klausimo sprendimas“. Nacionalistai apskričių viršininkai, burmistrai kartojo gebitskomisarų potvarkius, o kai kur netgi anksčiau už juos paskelbė savo įsakymus, pagal kuriuos žydai buvo apiplėšiami ir suvaromi į getus. Antai tokius skelbimus bei potvarkius išleido Marijampolės apskr. viršininkas V. Goštautas (dok. Nr. 107), Siaulių apskr. viršininkas J. Noreika (dok. Nr. 175), Tauragės apskr. viršininkas V. Mylimas (dok. Nr. Nr. 227, 228) ir kitų apskričių viršininkai bei miestų burmistrai. Siaulių apskr. viršininkas J. Noreika įsakė visos apskrities žydus sukoncentruoti Žagarėje, kur jie buvo masiškai žudomi (dok. Nr. 176). Tik naivūs žmonės gali pagalvoti, kad tie apskričių viršininkai ir kiti nacionalistų vadai nežinojo, jog jie yra nacių operatyvinių grupių uždavinių vykdytojai. Aišku, kad nacionalistų vadai sąmoningai pagelbėjo hitlerininkams persekioti žydus. Jie iš I policijos bataliono karių sudarė skrajojančią komandą, kuri važinėjo po Lietuvą vykdyti žydų egzekucijų. Tai komandai vadovavo Hamanas ir keli kiti vokiečiai, masinių žudynių specialistai. Šie hitlerininkai instruktavo ir praktiškai rodė skrajojančiai komandai, kaip naikinti dideles žmonių mases. Skrajojančios ko-

mandos vado pagalbininkai — buvę buržuazinės kariuomenės aviacijos karininkai Norkus, Obelenis ir kiti, — važinėjo su policinio bataliono kariais į provinciją ir ten vykdė egzekucijas.

A. Nykštaitis parodė (dok. Nr. 25), kad Alytuje iš pradžių žmones masiškai žudė Hamanas ir keli vokiečiai, kuriems pagelbėjo vietiniai nacionalistai. Paskui jie išsikvietė iš Kauno skrajojantią komandą, kuri tęsė žudynes Alytuje, o iš ten išvyko tokiam pat reikalui į Simną. P. Maliukas parodė, kaip komanda, vadovaujama I policijos bataliono karininkų Barzdos, Norkaus, Dagio, žudė žmones Ariogaloje (dok. Nr. 88). J. Zdansevičius papasakojo, kaip komanda atvyko žudyti žmonių į Lazdijus (dok. Nr. 104).

Iš rinkinio dokumentų matyti, kad ir kitose vietovėse toji komanda padėjo hitlerininkų operatyvinėms grupėms „galutinai išspręsti žydų klausimą“, t. y. masiškai juos naikinti.

Paruošiamuosius masinių žudynių darbus — masinių kapų iškasimą, žydų suvarymą, duobių apsaugą egzekucijų metu, — organizavo nacionalistų štabai, policija, pagalbinė policija ir nacionalistų būriai. Atsirasdavo ir vietinių nacionalistų, kurie padėdavo egzekutoriams, eidavo suvartų į duobes žmonių šaudyti, pribaigti sužeistų.

Kaip žinoma, hitlerininkai buvo nusprendę visiškai išnaikinti ne tik žydus, bet ir čigonus. Siuo reikalu buvo priimti atitinkami hitlerinės Vokietijos aukščiausių vadovų nutarimai, kuriuos gavo ir Lietuvos nacionalistai (dok. Nr. Nr. 12—14). Jie stropiai vykdė ir šiuos okupantų nurodymus: išsiuntinėjo policijos punktams įsakymus suimti visus čigonus, atimti iš jų turtą, o juos pačius išgabenti į koncentracijos stovyklą.

Masinių žudynių apimtis į 1941 m. galą sumažėjo, tačiau žudynės nesiliovė per visą okupacijos metą. Dokumentai apie Kauno ir Šiaulių getus (dok. Nr. Nr. 281—290), Dimitravo ir Pravieniškių koncentracijos stovyklas (dok. Nr. Nr. 301—310), Telšių, Šiaulių, Panevėžio ir Ukmergės kalėjimus (dok. Nr. Nr. 291—300) parodo, kad mūsų piliečiai buvo areštuojami, žiauriai kankinami, kalinami nepaprastai sunkiose sąlygose ir žudomi iki pat Tarybų Lietuvos išvadavimo. Ukmergės kalėjimo viršininkas P. Jameikis raštu (dok. Nr. 300) Kalėjimų departamentui praneša apie pasibaisėtiną jo kalėjimo sanitarinę būklę ir tardomųjų kankinimą, apie didelį Ukmergės gyventojų pasipiktinimą kalėjimu ir jo tarnautojais. Tai, ką rašė P. Jameikis, būdinga ir kitiems kalėjimams bei koncentracijos stovykloms, getams, kur prastas maistas, ligos, žiaurus režimas nukankino tūkstančius mūsų krašto piliečių.

Nacionalistų vadai jokiais suktais išvedžiojimais neįstengs nei pateisinti savo elgesio hitlerinės okupacijos metais, nei nuslėpti savo dalyvavimo masinėse žmonių žudynėse. Vykdamas tas piktada-

rybes, jie dažnai parodydavo savo iniciatyvą. Nacionalistų kaltę didina tai, kad jie talkino okupantams, kurie buvo užsimoję sunaikinti visą lietuvių tautą.

* * *

Sio rinkinio paruošėjai neturėjo galimybės paskelbti visų turimų dokumentų ir įdėjo tik tuos, kurie, jų manymu, yra didesnės vertės. Be to, kai kuriems įvykiams nušviesti trūko dokumentų, nes nemažai jų dingo karo metu.

Rinkinys suskirstytas į keturis skyrius. Pirmojo skyriaus „Žudynių organizatoriai ir vykdytojai“, trečiojo „Nacių nelaisvėje“ ir ketvirtojo „Masinių žudynių vietos“ skyrių dokumentai sutvarkyti lematiškai. Gi antrasis skyrius „Lietuvos gyventojų persekiojimas ir žudymas“ dėl savo didžiulės apimties tiek dokumentų gausumu, tiek ir vietovių atžvilgiu, sugrupuotas teritoriniu principu pagal tuometinį administracinį paskirstymą. Šio skyriaus dokumentai sudėlioti apskritimis abėcėlės tvarka. Apskričių grupės prasideda apskričių centrų dokumentais, toliau seka valsčių, suskirstytų taip pat pagal abėcėlę. Rinkinio dokumentai skyrių viduje sutvarkyti, laikantis įvykių chronologijos.

Antrąją rinkinio „Masinės žudynės Lietuvoje“ dalį sudaro keturios dokumentų grupės:

1. Hitlerininkų ir lietuviškųjų buržuazinių nacionalistų direktyvos, įsakymai, pranešimai, aplinkraščiai, ataskaitos, dienynai, straipsniai, rašyti okupacijos metais. Šios grupės dokumentai paimti iš Lietuvos TSR Centrinio valstybinio archyvo (CVA), TSRS Centrinio valstybinio Spalio revoliucijos, aukščiausiųjų valstybės valdžios organų ir valstybinių valdymo organų archyvo (CVSRA), LTSR Mokslų akademijos Archyviniams dokumentams skelbti redakcijos (ADSR), iš „Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nurenberg“.

2. Ypatingosios valstybinės komisijos vokiečių fašistų ir jų bendrininkų piktadaryboms nustatyti ir ištirti aktai bei liudininkų tai komisijai duoti parodymai, surašyti 1944—1945 metais. Jie saugomi LTSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraščių skyriuje.

3. Karo nusikaltėlių teismo proceso, įvykusio 1958 metais Ulmo mieste (Vakarų Vokietija), medžiaga, spausdinta Vokietijos Demokratinės Respublikos ir Vokietijos Federacinės Respublikos laikraščiuose: „Süddeutsche Zeitung“ (München), „Stuttgarter Zeitung“, „Neues Deutschland“ (Berlin), „Die Welt der Arbeit“ (Köln).

4. Žudynių dalyvių ir liudininkų pokario metais teismo bei tardymo organams duoti parodymai, laikomi LTSR Mokslų akademijos ADSR fonde.

Iliustracijos yra paimtos iš LTSR CVA, LTSR Mokslų akademijos ADSR, Lietuvos TSR Revoliucijos muziejaus.

Be aptartų rinkinio pirmoje dalyje dalykų, archeografiškai tvarkant dokumentus, antroje dalyje:

laužtiniuose skliaustuose iššifruotos neaiškios žodžių santrumpos;

išnašose puslapio apačioje duodami paaiškinimai kai kuriems dokumentams arba jų tematinėms grupėms; nurodoma sunkiai verčiamų svetimos kalbos žodžių arba išsireiškimų originali forma, kaip antai „Rassegenosse“ (vok.); įrašomi papildomi duomenys, pvz., — išaiškintos paskirų asmenų, minimų tekste, nužudymo aplinkybės, laikas, pateikiamos biografinės žinios; daromos nuorodos į kitus šaltinius, dokumentus arba puslapius.

Dokumentuose Nr. 11 (p. 31), Nr. 13 (p. 34) ir Nr. 315 (p. 377) santrumpų iššifruoti nepavyko. Dokumentuose Nr. 281 (p. 336) ir Nr. 282 (p. 340) pasitaikę prieštaraujantys duomenys liko neišaiškinti.

Nutarimai ir skelbimai, spausdinti „Amtsblatt des Generalkommisars in Kauen“ vokiečių ir lietuvių kalbomis, rinkinyje pateikiami tik lietuviškai.

Dokumentų rinkinyje minimų komunistų ir komjaunuolių biografiniai ir kiti duomenys buvo tikrinami Partijos istorijos instituto prie LKP CK Partinio archyvo 1771, 1442 ir 77 fonduose.

Beveik visi šios rinkinio dalies dokumentai skelbiami pirmą kartą.

Rinkinio pabaigoje pateikiami masinių žudynių vietų žemėlapis ir sąrašas. Į žemėlapi ir sąrašą įtrauktos tik tos vietovės, kur, turimomis žiniomis, buvo sušaudyta ne mažiau kaip 20 žmonių.

Sudarant sąrašą, buvo stengiamasi išaiškinti kaip galima daugiau masinių žudynių vietų, be to, kiekvienai jų duoti kuo išsamesnį apibrėžimą, nurodant nuotolį, kryptį, gamtovaizdį, tiklesnį žudynių laiką, nužudytųjų skaičių ir pan. Siam tikslui buvo surinkta ir išstudijuota nemaža tiek pačių hitlerininkų bei buržuazinių nacionalistų, tiek ir tarybinių valstybinių organų fašistų nusikaltimams tirti dokumentų. Masinių žudynių vietoms išaiškinti buvo panaudoti ir naujais duomenys, pvz., vėlesniais pokario metais atliktos lavonų ekshumacijos aktai. Kaip papildomi šaltiniai, buvo panaudoti periodinėje spaudoje skelbti prisiminimai, mitingų, skirtų fašizmo aukoms atminti, ir paminklų atidarymo bei teismo procesų aprašymai, taip pat tų žiaurumų liudininkų apklausos medžiaga. Itin didžiulę pagalbą pastaruoju atžvilgiu suteikė LKP rajonų komitetų, DZDT rajonų ir apylinkių vykdomųjų komitetų bei jų socialinių skyrių darbuotojai. Rinkinio paruošėjai jiems reiškia nuoširdžią padėką. Ačiū ir V. Sinkevičiui, Vilniaus Valstybinio pedagoginio instituto vyr. dėstytojui, prisidėjusiam prie šio darbo.

Dėl dažnai pasitaikiusių vieno ir to paties fakto duomenų prieštaravimo, lyginant įvairius šaltinius, surašytus skirtingu laiku, nelengva buvo atrinkti teisingiausią, labiausiai atitinkantį tiesą, variantą. Todėl gali pasitaikyti netikslumų.

Rinkinio gale pateikiama žudynių svarbesnių organizatorių pavardžių rodyklė. Biografiniai duomenys asmenų, patekusių į pirmosios rinkinio dalies pavardžių rodyklę, antrosios dalies pavardžių rodyklėje neskelbiami. Dėl tos pačios priežasties buvo atsisakyta ir nuo rinkinio komentary.

Dokumentus iš vokiečių kalbos vertė E. Rozauskas. Istorinę pratarmės dalį parašė B. Baranauskas. G. Erslavitė sudarė masinių žudynių vietų žemėlapi ir sąrašą, parengė pavardžių rodyklę, o taip pat parašė archeografinę pratarmės dalį.

I SKYRIUS

ŽUDYNIŲ ORGANIZATORIAI
IR VYKDYTOJAI

40 egz.

23-čias egz.

Operatyvinė grupė A

Išsami ataskaita iki 1941 m. spalio 15 d. imtinai

...Kaip buvo įsakyta, 1941 m. birželio 23 d., antrąją žygio į Rytus dieną, parengusi savo transporto priemones, operatyvinė grupė A išvyko į kariuomenės telkimo rajoną. Armijų grupė „Šiaurė“, susidedanti iš 16-tos ir 18-tos armijų ir 4-tos tankų grupės, išžygiavo diena anksčiau. Dabar buvo svarbu skubiai užmegzti asmeninį kontaktą su armijų ir užnugario srities vadais.

.....

Kad būtų įvykdyti uždaviniai, susijusieji su saugumo policijos veikla, turėjome stengtis įžengti į didelius miestus kartu su kariuomene. Šiuo požiūriu jau turėjome tam tikro patyrimo, kai mano vadovaujamas nedidelis priešakinis būrys kartu su avangardiniais kariuomenės daliniais 1941 m. birželio 25 d. įžygiavo į Kauną. Užimant kitus didesnius miestus, būtent Liepoją, Jelgavą, Rygą, Tartu, Taliną, o taip pat stambesnius Leningrado priemiesčius, prie priešakinių kariuomenės dalinių kiekvieną kartą buvo skiriamas saugumo policijos būrys, kuris, visų pirma, turėjo suimti komunistų partijos darbuotojus ir konfiskuoti komunistinę medžiagą. Be to, reikėjo apsaugoti kariuomenę nuo bet kokių netikėtumų miestuose, nes pati kariuomenė dažniausiai negalėjo to padaryti dėl savo negausumo. Tam tikslui saugumo policija visuose trijuose Pabaltijo kraštuose, užėmus miestą, tuoj iš patikimų vietinių gyventojų sudarydavo savanorių būrius. Mums vadovaujant, tie būriai sėkmingai vykdė minėtą uždavinį.

.....

Užėmus miestą, jau pirmosiomis valandomis buvo stengiamasi sukurstyti žydų pogromus, nors ir gana sunkiai sekėsi sukelti vietines antisemitines jėgas. Saugumo policija, vadovaudamasi įsakymais, buvo pasiryžusi išspręsti žydų klausimą visomis galimomis priemonėmis ir kuo griežčiausiai. Bet pravartu buvo, kad

24088 | 73

ji, bent iš pradžių, veiktų užkulisyje, nes nepaprastai žiaurios priemonės neišvengiamai būtų sukėlusios nerimą ir vokiečių sluoksniuose. Todėl viešai viskas turėjo atrodyti taip, tarytum vietiniai gyventojai viską būtų darę savo iniciatyva, natūraliai reaguodami į ligšiolinį komunistų terorą ir žydų priespaudą, kurią kentėjo ištisus dešimtmečius.

.....

Tenka apgailestauti, kad Ministerija okupuotoms Rytų sritims iš pat pradžių neišleido aiškių direktyvų, ir dėl to iki šiol, nepaisant visų mūsų pastangų, situacija Pabaltijo kraštuose tebėra neaiški. Būdingas nepastovumo pavyzdys galėtų būti Estija. Susitarus su Vyriausiąja reicho saugumo valdyba, operatyvinė grupė vežėsi estą dr. Maję, kaip būsimą politinį estų patarėją. Siekiant išvengti pragaištingo chaoso, buvusio Lietuvoje ir Latvijoje, ir norint, kad dr. Majė būtų paskirtas, kartu užtikrinant, kad jis nebūs bet kuriuo metu atleistas, reikėjo vesti derybas paeiliui su divizija, užėmusia Taliną, armijos korpusu, kurio žinioje buvo Talino rajonas, Talino karo komendantūra, su 18-ąja armija, armijų grupe „Šiaurė“, užnugario srities prie armijų grupės „Šiaurė“ vadu, generaliniu komisaru arba jo pavaduotoju ir Ministerijos okupuotoms Rytų sritims atstovu.

Užėmus Lietuvą ir Latviją, buvo paskelbta, kad 2 ir 3 operatyviniai būriai nebėra pavaldūs užnugario srities vadui, ir jie buvo palikti Lietuvoje bei Latvijoje. 2 ir 3 operatyvinių būrių vadai nuo liepos mėnesio pradžios visą laiką yra vienas Kaune, o kitas Rygoje.

.....

A. Pabaltijo rajonas

I. Organizacinės priemonės

1. Pagalbinės policijos ir policinių batalionų sudarymas

Išsiplėtus veiksmų rajonui ir labai pagausėjus uždavinių saugumo policijai, iš pat pradžių buvo stengiamasi, kad patikimi vietinių gyventojų elementai padėtų kovoti su kenkėjais, t. y., visų pirma, su žydais ir komunistais. Be vadovavimo stichinėms apsilvalymo akcijoms, kurį plačiau apibūdinsiu kita proga, reikėjo pasirūpinti, kad patikimos jėgos būtų įkinkytos į valymo darbą ir paverstos nuolatiniais saugumo policijos talkininkų organais. Reikėjo taipgi skaitytis su nevienodomis sąlygomis atskirose veiksmų rajono srityse.

.....

2. Kalėjimų reorganizavimas

Kalėjimai Pabaltijo šalyse buvo arba visiškai tušti, arba juose buvo laikomi žydai ir komunistai, kuriuos suėmė savisaugos būriai.

..Pritrūkus vietos kalėjimuose, buvo steigiamos laikinos koncentracijos stovyklos. Vykdomi paruošiamieji darbai didesnėms koncentracijos stovykloms įrengti.

II. Veiksmų rajono valymas ir apsaugojimas

1. Apsivalymo akcijų kurstymas

..Vienas saugumo policijos uždavinių buvo skatinti apsivalymo tendencijas ir nukreipti jas teisinga vaga, kad valymo operacijos pasibaigtų kuo greičiau. Ne mažiau svarbu buvo sukurti neginčijamą faktą, kuriuo vėliau būtų galima įrodyti, kad išlaisvinti gyventojai patys savaime griebėsi griežčiausių priemonių prieš bolševikinius ir žydiškuosius priešus. Tai reikėjo padaryti taip, kad neiškiltų aikštėn vokiečių įstaigų nurodymai.

Lietuvoje tai pavyko pirmiausia Kaune, panaudojus partizanus. Netikėtai paaiškėjo, kad suorganizuoti didesnio masto žydų pogromą išsyk gana nelengva. Čia, visų pirma, pasitelkėme aukščiau minėtų partizanų vadą Klimaitį, kurį tuo reikalu instruktavo veikęs Kaune mūsų nedidelis priešakinis būrys. Klimaičiui pavyko taip parengti ir pradėti pogromą, kad aikštėn neiškilo nei mūsų duoti nurodymai, nei mūsų iniciatyva. Pirmojo pogromo metu, naktį iš liepos 25-sios į 26-ąją, lietuvių partizanai likvidavo daugiau kaip 1500 žydų, padegė arba kitaip sunaikino keletą sinagogų ir sudegino žydų kvartalą, kuriame buvo apie 60 namų. Sekančiomis naktimis tuo pačiu būdu buvo padaryti nekenksmingais 2300 žydų. Kauno pavyzdžiu panašios akcijos, tik mažesnio masto, vyko ir kituose Lietuvos rajonuose, jos palietė ir likusius tose vietose komunistus.

Apsivalymo akcijos praėjo be komplikacijų, kadangi vermachto instancijos, painformuotos apie tai iš anksto, visiškai pritarė tiems veiksams. Tačiau iš pat pradžių buvo aišku, kad galimybių daryti pogromus bus tik pirmosiomis okupacijos dienomis. Nuginklavus partizanus, apsivalymo akcijos pasibaigė savaime.

.....

Kaip Kaune, taip ir Rygoje, filmuojant ir fotografuojant, buvo pagal galimybę užfiksuota, kad pirmuosius stichinius žydų ir komunistų žudymus vykdė lietuviai ir latviai.

2. Kova prieš komunizmą

Svarbiausias saugumo policijos darbo baras visame veiksmų rajone buvo kova prieš komunistus ir žydus.

...Išgyvenę daugiau kaip vienerius metus bolševikų priespaudoje, Pabaltijo šalių gyventojai suprato, kad dar išsilaikę komunizmo likučiai, Raudonajai Armijai pasitraukus, turi būti sunaikinti. Šis principinis nusistatymas žymiai palengvino saugumo policijos darbą, valant šią teritoriją, nes valyme dalyvavo aktyvūs nacionalistiniai sluoksniai: partizanai Lietuvoje ir savisaugos dalys Latvijoje bei Estijoje.

a) Komunistinės medžiagos paėmimas į apsaugą

.....

b) Komunistų paieškos ir suėmimai

Be komunistinės medžiagos, buvo sistemingai ieškoma pasilikusių Komunistų partijos darbuotojų, Raudonosios Armijos kareivių ir šiaip asmenų, kaltinamų aktyvia veikla komunizmo naudai. Kai kuriose vietose savisaugos dalys savo iniciatyva buvo padariusios nekenksmingais aršiausius komunistus.

Didesniuose miestuose buvo vykdomos stambaus masto akcijos, panaudojant visas turimas operatyvinių būrių ir savisaugos dalių pajėgas, kurioms padėjo vokiečių tvarkos policija. Šių akcijų metu suimta labai daug asmenų ir padaryta kratų.

.....

3. Kova prieš žydus

Iš pat pradžių reikėjo tikėtis, kad žydų klausimas Ostlande negali būti išspręstas vien tik pogromais. Antra vertus, pagal pagrindinius įsakymus saugumo policijos vykdomų valymo operacijų tikslas buvo sunaikinti kuo daugiau žydų. Todėl operatyviniai būriai, kuriems buvo priskirtos rinktinės dalys — partizanų būriai Lietuvoje ir pagalbinės policijos Latvijoje — plačiai vykdė egzekucijas tiek miestuose, tiek kaimuose. Būrių veiksmai vyko labai sklandžiai. Priskiriant tiems būriams lietuvių ir latvių pagalbinės dalis, visų pirma, buvo parenkami žmonės, kurių šeimos nariai ar giminės buvo nužudyti arba išstremti rusų.

Itin žiaurių, plataus masto, priemonių teko griebtis Lietuvoje. Kai kuriose vietose, visų pirma, Kaune, žydai buvo apsiginklavę, aktyviai dalyvavo partizaniniame kare ir padeginėjo. Be kita ko, žydai Lietuvoje labai veikliai bendradarbiavo su sovietais.

Iš viso Lietuvoje žydų likviduota 71 105. Per pogromus Kaune buvo sunaikinta 3800 žydų, mažesniuose miestuose — apie 1200.

.....

Įvykdžius pirmąsias didelio masto egzekucijas Lietuvoje ir Latvijoje, paaiškėjo, kad bent šiuo metu visiškai sunaikinti žydus

nėra galimybės, nes didesnė dalis amatų Lietuvoje ir Latvijoje yra sutelkta žydų rankose, o kai kuriais amatais (ypač stiklių, skardininkų, krosnininkų, batsiuvių) verčiasi beveik vieni žydai, daugelis amatininkų žydų šiuo metu būtinai reikalingi, remontuojant gyvybiškai svarbius įrengimus sugriautuose miestuose ir atliekant karinės reikšmės darbus. Nors įmonėse žydų darbo jėgą stengiamasi pakeisti lietuvių ir latvių darbo jėga, pakeisti visus dirbančius žydus, ypač dideliuose miestuose, nėra galimybės. Tačiau, glaudžiai bendradarbiaujant su darbo samto skyriais, nebegalintieji dirbti žydai registruojami ir veikiai naikinami nedidelėmis grupėmis.

Ta proga reikia pažymėti, kad civilinės administracijos įstaiigos kartais energingai priešinosi didesnio masto egzekucijoms. Į tai joms visada buvo atsakoma, kad svarbiausia yra įvykdyti pagrindinius įsakymus.

Pradėjus veikti, kartu su egzekucijų ruošimu ir vykdymu didesniuose miestuose nedelsiant buvo imtasi priemonių įsteigti getus. Ypač reikėjo skubėti Kaune, kur iš 152 400 gyventojų 30 000 buvo žydai. Todėl po pirmųjų pogromų sukviestam žydų komitetui buvo paaiškinta, kad vokiečių įstaigos iki šiol neturėjusios progos įsikišti į lietuvių ir žydų tarpusavio ginčus. Padėčiai normalizuoti, visų pirma, reikią įsteigti žydų getą. Žydų komitetui užprotestavus, buvo pareikšta, kad kitaip negalima užkirsti kelio tolesniems pogromams. Tada žydai tuojau sutiko padaryti visa, kas reikalinga, kad kuo greičiau jų tautiečiai* persikeltų į Vilijampolę, kurioje buvo numatyta įsteigti žydų getą. Rajonas yra trikampyje tarp Nemuno ir intako, susisiečia su Kaunu tik vienu tiltu ir todėl lengvai gali būti izoliuotas.

5. Kiti saugumo policijos veiklos barai

Ryšium su susidariusia psichiatrinėse ligoninėse padėtimi, saugumo policijai keletą kartų teko vykdyti savo uždavinius...

Daugelyje vietų prižiūrėtojai ir medicinos darbuotojai išbėgiojo. Kadangi, išstrukę iš įvairių ligoninių, ligoniai pasidarė pavojingi visuomenės saugumui, buvo likviduoti

Agluonoje (Lietuva) **	544	psichiniai	ligoniai
Marijampolėje	109	„	„
Mogutove (netoli Lugos)	95	„	„

Iš viso: 748 psichiniai ligoniai

Keliais atvejais vermachto viršininkai kreipėsi į mus, prašydami panašiai išvalyti kitas gydymo įstaigas, numatytas prita-

* Originale — Rassegensosse.

** Turi būti — Latvija.

kyti butams. Tačiau jiems buvo pasiūlyta patiems griebtis priemonių, kurias laiko reikalingomis, nes šiuo atveju saugumo policijos interesai nereikalavo jos įsikišimo.

P r i e d a s 8

Ataskaita apie likviduotuosius

	Zydai	Komu- nistai	Iš viso
Lietuva			
Kauno miestas ir apygarda	31 914	80	31 994
Šiaulių apygarda	41 382	763	42 145
Vilniaus apygarda	7 015	17	7 032
	80 311	860	81 171
.....			
Lietuva	80 311	830	81 171
Latvija	30 025	1 843	31 868
Estija	474	684	1 158
Baltarusija	7 620	—	7 620
	118 430	3 389	121 817

Prie šių skaičių reikia pridėti:

Lietuvoje ir Latvijoje pogromų metu sunaikinta žydų 5 500

Tilžės saugumo policijos ir saugumo tarnybos baro pasienio ruože likviduota komunistų ir žydų 5 502

Dr. Stahlecker
SS brigadefiureris ir policijos
generolas majoras

Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg. Doc. L — 180. Versta iš vokiečių kalbos.

ULMO* TEISMO PROCESAS

Nr. 2

J. BIOMÉ kaltinamųjų suole

„...Ar buvo prieš sušaudymą žmonėms kas nors paaiškina-
ma?“ — primygtinai klausia gestapo viršininką [teismo] pirmi-
ninkas. Tas atkerta: „Taip, tai buvo daroma!“ Paaiškinama bu-
vo taip: „Fiurerio vardu Jūs sušaudomas už nusikaltimą ver-
machtui“. Pirmininkas kvočia toliau: „Nejaugi jums nekildavo
abejonių, kad ten galėjo būti ir tokių žmonių, kurie nepadarė jo-
kio nusikaltimo?“ Kaltinamasis pasipūtęs, su panieka: „Aš bu-
vau įsitikinęs, kad nederą kiekvieną tų nenaudėlių tardyti“. Vis
dėlto jis sakosi vieną kitą įtariamą kaip komunistą paleidęs.
Bet: „Žydai nebuvo paleidžiami. Juk tai būtų neturėję jokios
prasmės. Jie vis tiek būtų buvę vėl suimti, nes buvo griežtas nu-
rodymas visus žydus sunaikinti“.

„Süddeutsche Zeitung“, München, 1958 m. gegužės 9 d.

Nr. 3

V. HERSMANAS kaltinamųjų suole

..Hersmanas, pavaizdavęs save rusų literatūros draugu ir
žinovu bei ypatingu Tolstojaus mėgėju, pripažino, kad vėliau-
siai po 14 dienų nuo pirmųjų šaudymų pradžios Vyriausioji rei-
cho saugumo valdyba painformavo jį raštu, kad Štalekerio įsa-

* 1958 metais Ulmo mieste, Vakarų Vokietijoje, įvyko vienas didžiausių pačių vokie-
čių paruoštų procesų prieš hitlerinius nusikaltėlius. Buvo teisiami žudikai, kurie karo pra-
džioje Lietuvos TSR teritorijoje, 25 km pločio pasienio ruože, sušaudė apie pusšesto
tūkstančių taikių gyventojų.

Prieš prasidedant karui, Tilžėje hitlerininkai sudarė operatyvinį būrį, pavaldų ope-
ratyvinės grupės A viršininkui SS brigadefiureriui Valteriui Štalekeriui (Stahlecker).
1941 m. birželio 22 d. Tilžės operatyvinis būrys iš V. Štalekerio gavo įsakymą pradėti žu-
dynes Lietuvos pasienio ruože.

Ulmo teismo procese buvo teisiama dešimt budelių: buvęs valstybės policijos Tilžės
skrybiaus viršininkas Joachimas Biomė (Böhme), buvęs SD Tilžės ruožo viršininkas Verneris
Hersmanas (Hersmann), buvęs viešosios policijos Klaipėdos miesto direktorius Bernhardas
Fišeris-Svederis (Fischer-Schweder), buvęs lietuvių saugumo policijos Kretingos rajono vir-
šininkas Pranas Jakys (jis ir Lukys), buvęs viešosios policijos Klaipėdos miesto direkto-
riaus pavaduotojas Verneris Kroicmanas (Kreuzmann), buvęs hitlerinės policijos valdininkai:
kriminalinis vyr. asistentas Francas Berentas (Behrendt), kriminalinis sekretorius Gerhar-
das Karstenas (Carsten), kriminalinis komisaras Vilmas Harmsas (Harms), vyr. leiten-
nantas Verneris Smitas-Hameris (Schmidt-Hammer). SD Klaipėdos skrybiaus viršininkas
Sakutas (Sakuth).

Ulmo teismo procesas prasidėjo 1958 metų balandžio mėnesio pabaigoje. Tų pačių
metų rugpjūčio 29 d. buvo paskelbtas teismo nuosprendis. Teismo metu buvo apklausta
apie 170 liudininkų, pateiktas 260 puslapių kaltinamasis aktas. Buvo išaiškinti baisių
žudynių anksčiau minėtame ruože kaltininkai ir žudynių aplinkybės. Nors liudininkai ir
prokuratūros darbuotojai įrodė teisiųjų kaltę, bet Vakarų Vokietijos teisėjai, pirmą
kartą šiame procese žudynių kaltininkais paskelbė Hitlerį, Himlerį, Heidrichą ir kitus
aukščiausius mirusius ar pakartus hitlerininkų vadeivas, o išvardintus budelius teisė
tik kaip „įsakymų vykdytojus“. Todėl jie buvo nuteisti per daug mažomis bausmėmis:
Joachimas Biomė — 15 metų, Bernhardas Fišeris-Svederis — 10 metų, Pranas Jakys —
7 metams, Verneris Kroicmanas ir Francas Berentas — 5 metams, Gerhardas Karstenas —
4 metams, likusieji — 3,5–3 metams. Vakarų Vokietijos laikraščių apskaičiavimu jie už
vieną auką turės penkias dienas kalėti. Taigi, Ulmo teismo procesas, kaip ir daugelis
panašių, įvykių pokario metais Vakarų Vokietijoje, buvo ne kas kita kaip noras pa-
rodyti žmonijai, jog tariamai ir čia persekiojami karo nusikaltėliai.

kymo tikslas buvo „galutinis žydų klausimo išsprendimas okupuotose srityse“, masiškai išžudant visus žydus. Todėl egzekucijos Kretingoje metu jis kalbėjęs su kaltinamuoju Biome žydžių ir žydų vaikų sušaudymo klausimu. Bet tai turėjęs atlikti „labai atsargiai“, nes Biomė manęs, kad SD jį sekanti, tuo tarpu kai jis, Hersmanas, atvirksčiai, jautęs, kad Biomės pavedimu jį seka jo paties žmonės. Tada jie abu sutarę, kad, kaip esesininkai, jie itin turį būti paklusnūs ir pareigingi, vadinasi, neturį jokio kito pasirinkimo, kaip tik įvykdyti įsakymą ir moterų bei vaikų atžvilgiu.

Itin svarbus buvo Hersmano parodymas apie tai, jog jis ir Biomė po pirmųjų šaudymų Gargžduose aplankę Kaune tuometinį SS štandartenfiurerį Jegerį, kad painformuotų jį apie savo veiklą. Jegeris, kaip pareiškė Hersmanas, aštriai susiginčijus, buvo tos nuomonės, kad pagal Štalekerio įsakymą tik jis vienas esąs įgaliotas „valyti“ visoje Lietuvoje. Tuo būdu jis neigė, kad „Tilžės operatyvinis būrys“ turįs teisę šaudyti žmones. Į pirmininko klausimą, kodėl gi jie nepalikto šio reikalo tiesiog savo viršininko Jegerio nuožiūrai, Hersmanas atsakė, kad ir jie turėję Štalekerio įsakymą. Jie tą įsakymą vykdę po to, kai Jegeris juos „išvijęs lauk“. Dr. Štalekeris kaip SS brigadefiureris buvęs aukštesnėse pareigose negu štandartenfiureris Jegeris.

„Stuttgarter Zeitung“, 1958 m. gegužės 13 d.

Nr. 4

P. JAKYS-LUKYS kaltinamųjų suole

„Vyko netikėtini dalykai“. Tai patvirtino kaltinamasis Lukys, buvęs Lietuvos Kretingos policijos viršininkas, penktadienį operatyvinio būrio procese Ulme prisiekusiųjų teismui. Pats Lukys, tiesa, šiuose neįtikėtiniuose įvykiuose, esą, nedalyvavęs. Nors jis patvirtino, kad apytikriai po trijų savaitių nuo karo pradžios Kretingos mieste buvo nužudyta apie 200 žydžių ir jų vaikų, bet savo dalyvavimą ten jis neigė, o teismui papasakojo fantastišką istoriją apie tris vokiečių kareivius, kurie vieni savavališkai įvykdę šias masines žudynes. Be to, Lukys pasakė, kad Kretingos gyventojai lietuviai dar prieš tai dėl pirmųjų šaudymų protestavę.

Dėl ginčo tarp Tilžės operatyvinio būrio ir SS štandartenfiurerio Jegerio Kaune Lukys pasakė, kad jis gavo iš valstybės policijos Šiaulių skyriaus, kuris buvo pavaldus Jegeriui, nurodymą daugiau nedirbti Tilžės operatyviniam būriui, nes tas neturįs teisės „valyti“ Lietuvoje. Tačiau šio nurodymo, pasakė Lukys, jis negalėjęs įvykdyti, nes valstybės policijos Tilžės skyriaus valdininkai tiesiog atvykę ir be ilgų aiškinimų pradėję šaudyti žmones. Lukys patvirtino, kad kaltinamasis Berentas valstybės po-

licijos Tilžės skyriaus pavedimu, kalbėdamas su Kretingos apskrities viršininku lietuviu, primygtinai reikalavo dar esančias apskirtyje gyvas žydes ir jų vaikus, kaip „nenaudingus ėdikus“ pagaliau likviduoti. Po kurio laiko lietuvių policija, stebint gestapo valdininkams, šias moteris sušaudžiusi.

„Stuttgarter Zeitung“, 1958 m. gegužės 17 d.

Nr. 5

Norima reabilituoti SS

Ulmo teismas norįs atleisti nuo teisėtos baismės nusikaltėlius, masiškai žudžiusius žmones

Ulmas (ND/ADN)*. Ulmo prisiekusiųjų teismas ruošia principinį nuosprendį, kuris turėtų būti pretekstu visiems Vakarų Vokietijos teismams pavaizduoti nacių ir SS budelius nekaltais „įsakymų vykdytojais“, kad šie galėtų išvengti teisėtos baismės. Būsimoose karinių nusikaltėlių procesuose svarbiausiais „nusikaltimų kurstytojais bei kaltininkais“ turį būti laikomi Hitleris, Himleris ir Heidrichas. Tada teismai galės kaltinamus nusikaltėlius teisti tik kaip padėjėjus arba bendrininkus mažomis bausmėmis.

Ulmo prisiekusiųjų teismo teisėjai tai padarysią procese prieš dešimt buvusių gestapo ir SS karininkų, kurie 1941 metų vasarą Lietuvoje nužudė daugiau negu 5500 žmonių, jų tarpe moterų ir vaikų. Jie mušdavo savo aukas lazdomis ir pagaliau pribaidavo šūviu į pakaušį. Pasmerktieji mirčiai turėjo patys sau išsikasti kapą ir žiūrėti, kaip žudomi jų kančių draugai. Kretingoje esesininkai uždarė vietos gyventojus žydus į sinagogą, o pastatą padegė. Gyvi žmonės sudegė neapsakomose kančiose. Palangoje per masinę egzekuciją kaltinamieji vaikus prigirdė kūdroje, o motinas užplakė rimbais.

„Neues Deutschland“, Berlin, 1958 m. birželio 25 d.

Nr. 6

TILŽĖS OPERATYVINIO BŪRIO „darbų“ kronika

Kas pirmą dieną nesušaudomas, patenka į sinagogą. Tada policijos valdininkas Smilgys izraelitų dievo namus padega. Ugniagesiai saugo tikrai gretimus namus, kad ugnis nepersimestų į juos. Mirties komanda grūda moteris ir vaikus, norinčius išsiveržti iš liepsnos, atgal.

* „Neues Deutschland“/Allgemeiner, Deutscher Nachrichtendienst — VDR informacijų agentūra.

Po to, kai nuo birželio 26 d. iki 28 d. mirties komanda „išvalė“ Kretingą, ji „dirbo“ kitą dieną Palangoje.

Birželio dvidešimt devintoji buvo vėl sėkmadienis. Tik viena savaitė praėjo nuo „išlaisvintųjų“ atėjimo, bet jau Fišeris-Svederis, Smitas-Hameris, Biomė ir jų bendrininkai paaukojo ant „trečiojo reicho“ kruvinojo altoriaus 478 baisiausiai nukankintus žmones. Sėkmadieniui praėjus, aukų skaičius padidėjo dar 111.

Cia staiga Sakutas prisimena: „Juk trūksta dar vaikų gydytojo“. Su Hersmanu jie medžioja gydytoją. Suranda jį viename vermachto medicinos punkte. Jis kaip tik tvarsto sužeistuosius vokiečius. Kilusį aštrų ginčą su esesininkais sanitarijos karininkas prakiša. Jam, tiesa, būtinai reikalingas gydytojas sužeistiesiems gydyti. Bet Hersmanui ir Sakutui jis reikalingesnis. Jie nustumia jį dar su baltu chalatu prieš mirties komandos šautuvų vamzdžius. Ir jis, kuris tvarstė sužeistus vokiečius, sušaudomas „už nusikaltimą vermachtui“. Jo pavardė, įrašyta į „Palangos valymo sąrašą“ „111-tu eilės numeriu“, pažymima „paukščiuku“.

Vėliau Hersmanas gyrėsi: „Gydytojas žydas būtų beveik pasprukęs. Bet mes ir jį nugalabijom“.

Dar daug buvo nugalabyta, kol nužudytųjų skaičius pasiekė 5269.

Liepos 2 d. Tilžės operatyvinis būrys Tauragėje nužudė 133 žmones; liepos 3 d. Jurbarke — 322 žmones; nuo birželio 22 d. iki liepos 11 d. Kudirkos Naumiestyje — 192 žmones; nuo liepos 11 d. iki liepos 18 d. Virbalyje, Kybartuose — mažiausiai 230 žmonių; tiksliai neišaiškinamą dieną liepos mėnesį Kalvarijoje — 150 žmonių; rugpiūčio pabaigoje Vilkaviškyje — mažiausiai 300 žmonių; tiksliai neišaiškinamą datą 1941 metų vasarą Svėkšnoje — tiksliai neišaiškintą žmonių skaičių; tiksliai neišaiškinamą dieną kitos egzekucijos Palangoje metu — 60—80 komunistų; tiksliai neišaiškinamomis dienomis šaudomi pavieniai žmonės; be to, 25 km pločio pasienio ruože Tilžės valstybės policija ir saugumo tarnyba bei jų lietuviškieji pagalbininkai žudė tiksliai neišaiškinamomis dienomis 1941 metų vasarą ir rudenį Gargždų, Kretingos, Palangos, Batakių, Jurbarko, Virbalio, Veviržėnų ir kitų dar neišaiškintų vietovių moteris žydes ir žydų vaikus.

„Vienoje tiksliai neišaiškintoje vietovėje vieną tiksliai neišaiškintą dieną tiksliai neišaiškintas žmonių skaičius...“

Aiškiau išreikšti valymo nežmogiškumo negalima. Kažkur, taigi 25 km pločio juostoje, buvusioje Tilžės operatyvinio būrio žinioje, guli jų lavonai kažkurioje vietoje žemėlapyje, kabančio už Ulmo prisiekusiųjų teismo teisėjų stalo. Kažkur pragaro žemėlapyje...

Pvz., Kretingos moterys žydės ir žydų vaikai. Jiems buvo leista truputį ilgiau gyventi negu jų vyrams ir tėvams. Operatyvinis būrys uždarė juos Jankausko dvare.

Albertas Barkauskas, revoliucinio judėjimo dalyvis, komunistas, 1940—1941 metais Vilkaviškio milicijos politinis vadovas. Nužudytas 1941 m. liepos 10 d. Virbalyje

Pranas Eidukaitis, revoliucinio judėjimo dalyvis, 1935 metais valstiečių streiko dalyvis, 1940 metais Liaudies seimo atstovas. Nužudytas kartu su sūnumis Sergejumi ir Jonu (komjaunuoliu) 1941 m. liepos 14 d. Vištytyje

Mykolas Mažeiva, 1940—1941 metais iš pradžių buvęs Palangos valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininkas, vėliau — milicijos skyriaus viršininkas. Nužudytas 1941 m. birželio 27 d. Palangoje

Teresė Stalmokaitė, 1940—1941 metais buvusi LLKJS Kretingos apskrities komiteto biuro narė ir Kretingos vidurinės mokyklos pirminės komjaunimo organizacijos sekretorė. Nužudyta 1941 m. liepos mėn. Kretingoje

Tačiau SS oberšarfiureris Berentas, kalbėdamas su Kretingos apskrities viršininku, įsiutęs nusiskundė: „Kodėl šie nenaudingi ėdikai dar nelikviduoti?“

Lukys, tam įgaliotas saugumo policijos viršininkas, verbuoja lietuvius savanorius, duoda veltui alaus ir degtinės ir, uniformuotiems vokiečiams prižiūrint, „nenaudingų ėdikų“ burnos uždaromos amžinai.

Mačiusio liudininko parodymai: „Moterys buvo išrengtos nuogai ir žvėriškai sumuštos. Siaubo apimtomis motinoms plėšė iš rankų vaikus ir nudurtus mėtė į bendrą kapą kaip skarmalų pundelius. Kiti vaikai, motinoms matant, buvo prigrirdyti kūdroje. Budeliai gėrėjosi klaikiais, širdį veriančiais, pasibaisėjusių motinų šauksmais. Daugelis moterų buvo daužomos metaliniais strypais. Bet, užpilant bendrą kapą, kai kurios dar judėjo...“

Žudant moteris, žudikų-iškrypėlių kruvinos aistros labiausiai įsisiautėjo. Batakių moterų stovyklą jie norėjo išsprogdinti su ten esančiomis kalinėmis. Operatyvinis būrys kartu su vermachto pionierių daliniu paruošė išsprogdinimo planą. Bet vėliau pionieriai atkalbėjo. Visai netoli esanti geležinkelio stotis ir, girdi, negalima lengvabūdiškai jai sudaryti pavojų.

„Die Welt der Arbeit“, Köln, 1958 m. liepos mėn., Nr. 29.

GEBITSKOMISARŲ POTVARKIAI ŽYDŲ KLAUSIMU

Nr. 7

Privalomas nutarimas Nr. 1

1. Vilniaus miesto abiejų lyčių žydai, kad atskirti, yra įpareigojami ant kairės krūtinės pusės ir nugaros nešioti geltoną Siono žvaigždę.

2. Žydų tautybės gyventojams draudžiama naudotis šaligatviais. Žydai privalo gatvėse eiti važiuojamojo kelio dešiniuoju kraštu vienas po kito.

3. Žydų tautybės gyventojams draudžiama naudotis visomis pasivaikščiojimo bei poilsio vietomis ir viešaisiais parkais bei skverais. Taip pat jiems draudžiama naudotis viešose vietose išstatytais suolais.

4. Žydų tautybės gyventojams draudžiama naudotis visomis viešomis susisiekimo priemonėmis, kaip auto taksi, vežikais, autobusais, garlaiviais ir pan. Visi viešojo naudojimo susisiekimo priemonių savininkai arba nuomotojai privalo nurodytų priemo-

nių matomoje vietoje iškabinti skelbimą su užrašu: „Žydams draudžiama“.

5. Nesilaikantieji šio nutarimo nuostatų bei jiems prieštaraujantieji bus griežtai baudžiami.

6. Šis nutarimas galioja nuo šios dienos.

Hingst
Vilniaus miesto apygardos
komisaras

Vilnius, 1941 m. rugpiūčio 2 d.

Amtsblatt des Generalkommissars in Kauen, 1941 m. lapkričio 1 d., Nr. 2.

Nr. 8

Skelbimas Nr. 3

Kauno apygardai

1. Tiems gyventojams, kurie kilus karui ar jo metu buvo pabėgę ir iki šios dienos negrįžo, draudžiama grįžti į Kauno apygardą. Visiems namų savininkams ir valdytojams draudžiama priimti pastogėn grįžtančius žydus.

2. Gyventojams žydams šiuo draudžiama pardavinėti, keisti ar koku kitu būdu realizuoti visą jų turimą judomąjį ir nejudomąjį turtą. Taip pat įsakmiai draudžiama naikinti įrengimus ir šiaip vartojamus daiktus.

3. Visi Kauno apygardoje esamieji namų savininkai arba valdytojai šiuo įpareigojami tuojau pareikšti apie namuose esančius tuščius ir paliuosuojamus butus viršaičiams arba burmistrams per 24 val.

4. Tos pačios reikšmės Kauno apskrities viršininko išleisti nutarimai tuo pačiu tvirtinami.

5. Čia skelbiamų nuostatų nevykdymas bus griežčiausiai baudžiamas.

6. Čia skelbiamieji nuostatai įsigalioja nuo šios dienos.

Lentzen
Kauno apygardos komisaras
Oberfiureris SA

Kaunas, 1941 m. rugpiūčio 4 d.

Amtsblatt des Generalkommissars in Kauen, 1941 m. lapkričio 1 d., Nr. 2.

Nr. 9

Skelbimas Nr. 3

Vilniaus srities * gyventojams

1. Žydų tautybės gyventojams draudžiama vaikščioti šaligatviais. Žydai privalo eiti tik važiuojamojo kelio dešiniuoju kraštu vienas po kito.

2. Žydų tautybės gyventojams draudžiama pasivaikščiojimas visuose soduose, parkuose ir skveruose, taip pat poilsis ant suolų šiose vietose.

3. Žydų tautybės gyventojams draudžiamas pravažiavimas ir naudojimas visomis viešojo susisiekimo priemonėmis, kaip tai: autotaksi, vežikais, autobusais, garlaisiais ir pan.

Viešojo susisiekimo priemonių savininkai ir valdytojai privalo matomaj vietoj iškabinti skelbimą „Žydams draudžiama“.

4. Visi abiejų lyčių žydų tautybės gyventojai įpareigojami nešioti ant krūtinės kairės pusės, taip pat ir ant nugaros, geltonos spalvos Dovydo žvaigždę 8—10 cm dydžio.

5. Žydų tautybės gyventojams yra draudžiama išeiti iš jų butų nuo 20 iki 6 val.

6. Žydams yra draudžiama ne žydų tautybės asmenis samdyti arba leisti pas save pernaktoti.

7. Visi anksčiau išleistieji įsakymai srities * komisaro šiuo tvirtinami.

8. Už šio patvarkymo nepildymą nusikaltusieji bus griežtai baudžiami.

9. Šis įsakymas įgyja galios nuo šios dienos.

Wulff

Vilniaus srities * komisaras

Vilnius, 1941 m. rugpiūčio 9 d.

Amtsblatt des Generalkommissars in Kauen, 1941 m. lapkričio 1 d., Nr. 2.

Nr. 10

Skelbimas Nr. 2

1. Žydams draudžiama vaikščioti šaligatviais. Jie gali tik atitinkamos dešinės judėjimo linkmės gatvės pakraščiais vienas pas-kui kitą eiti.

2. Užsilaikymas aikštėse, skveruose, soduose ir pan. vietose žydams draudžiama. Be to, žydams draudžiama valdyti, laikyti

* Turi būti — apygardos.

bei naudotis susisiekimo priemonėmis: k. a. autotaksi, leng. vežikais, autobusais, keleiviniais garlaiviais ir pan. susisiekimo priemonėms. Viešojo susisiekimo priemonių naudojimosi savininkai yra įpareigoti priemonės matomoje vietoje pritvirtinti plakatą: „Žydams uždrausta“.

3. Žydai be amžiaus ir lyties skirtumo privalo prie krūtinės kairės pusės ir nugaros nešioti geltonos spalvos Dovydo žvaigždę 8–10 cm skerspjūvio dydžio.

4. Žydams draudžiama apleisti savo gyvenamąsias vietas nuo 20 val. vakaro iki 6 val. ryto.

5. Žydams draudžiama ne žydų tautybės asmenis pas save apgyvendinti bei jų darbais naudotis.

6. Tuo reikalu apskričių viršininkų išleisti parėdymai šiuo tvirtinami.

7. Neprisilaiką šių nuostatų bus griežčiausiai baudžiami.

8. Skelbimo nutarimai veikia nuo paskelbimo dienos.

Gewecke

Šiaulių apygardos komisaras

Amtsblatt des Generalkommissars in Kaunen, 1941 m. lapkričio 1 d., Nr. 2.

Nr. 11

Vilniaus miesto gebitskomisaras
Mūsų ženklas M/K
Atsakant nurodyti šį ženklą

Vilnius, 1941 m. lapkričio 26 d.

[Rezoliucija]

Ponui Glazmanui

Prašau imtis priemonių kaip galint greičiau parūpinti reikalaujamų žinių.
1941 m. lapkričio 27 d.

Inž. A. Fridas

Žydų tarybos pirmininkas

Vilniaus miesto savivaldybei
Ponui Buragui

Vilnius

Dėl mišrių santuokų

Prašau įsakyti žydų policijai* ir žydų tarybai tuojaus išaiškinti:

1. Kiek yra mišrių žydų ir arijų santuokų?
2. Kiek jų gyvena gete?
3. Kiek jų jau išsiskyrė ir kiek arijų gyvena už geto ribų?
4. Skaičių vaikų, gyvenančių atskirai gete ir esančių už jo ribų.

* Vilniaus geto žydų policijos vadas buvo J. Gensas. Policija turėjo I ir II nuovadą, kriminalinį bei registracijos skyrių, arešto namus. Policijai priklausė vadinamosios darbo ir sanitarinė policija, policijos stovykla, teisėjas (Polizeirichter), prokuroras prie Vilniaus geto policijos valdybos, vartų sargyba.

BEZIRKS-KOMMISSAR
DER STADT WILNA

155

nr Zeichen

Der Antworten ist obiges
Deutsch-Russisch anzugeben

Z. Nr.
Verwaltung Wilna
Haupt-Bureau

K. 1. 1. 3. 3

Betr.: Mischehen.

Ich ersuche Sie, durch die jüdische Polizei und den Judenrat sofort die Feststellungen treffen zu lassen:

1. Wieviel Mischehen mit Juden und Ariern bestehen
2. Wieviel leben davon im Ghetto
3. Wieviel davon sich bereits scheiden lassen und der Arier sich ausserhalb des Ghettos befindet
4. Anzahl der Kinder ebenfalls unterteilt nach denen die im Ghetto oder ausserhalb dieses leben
5. Geburtsalter der Kinder und Ehepartner von Mischehen
6. Getrennt die Kinder mit der arische Ehepartner der jüdischen Religionsgemeinschaft an oder nicht
7. Namentliche Liste der vorhandenen Mischehen.

Handwritten notes:
Auftrag
Targow in polizey Vorder
Seite

Handwritten notes:
Linda
Serahegan
Linas
27/11/41
Beitrag
Bureau der Stadtverwaltung Wilna

10004

5. Vaikų ir sutuoktinių, sudariusių mišrią santuoką, gimimo datos.

6. Ar vaikai ir sutuoktinis arijas priklauso žydų religinei bendruomenei ar ne?

7. Vardinis sąrašas esamų mišrių santuokų.

Igaliojus
Adjutantas *Murer*

[Rezoliucija]
Žydų tarybai ir policijos vadui gėte
Tučtuojaus surinkti ir duoti žinias kalbamu reikalu.

1941 m. lapkričio 27 d.

Buragas
Žydų reikalams referentas

Lietuvos TSR CVA, f. 643, ap. 3, b. 195, l. 165.

VYKDANT OSTLANDO REICHSKOMISARO INSTRUKCIJĄ ČIGONŲ REIKALU

Nr. 12 *

Der Kreischef
Zarasai

Asmeniškai

Zarasų apskrities
Viršininkas

Zarasų apskrities policijos vadui

1942 m. rugpiūčio 27 d.

Nr. 3868

Yra gautas iš darbovietos vedėjo reikalavimas, kad visi Zarasų apskrityje esami čigonai su visomis šeimomis būtų perduoti į žinion, persiunčiant į Daugailių koncentracijos stovyklą. Prašau duoti parėdymą policijos punktų vedėjams, kad pastarieji stropiai išaiškintų, ar nesiranda jų punktų ribose čigonų šeimų ir jei jų atsirastų, tai skubiai prašau sulaikyti ir persiųsti Daugailių stovyklon su turimu jų turtu.

Jei atsitiktų, kad kuris nors čigonas turi savo arklių, tai einant generalkomisaro išleistu potvarkiu dėl arklių išlyginimo, arklys su vežimu ir pakinktais reikalinga iš jo tuojuo paimiti ir perduo-

* Hitlerininkų direktiva elgtis su čigonais kaip su žydais, paskelbta dokumentų rinkinio „Masinės žudynės Lietuvoje“ 1 d., p. 40, dok. Nr. 21.

ti valsčiaus viršaičiui, kuris perduos nustatyta tvarka tam ūkininkui, iš kurio buvo paimtas kariuomenės reikalams arklys ir dar iki šiol jo nėra gavęs ir neturi kuo įdirbti savo žemę.

L. Gumbinas
Apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 1, b. 56, l. 189. Antras originalo egzempliorius.

Nr. 13

SS und Polizeigebietsführer Panevėžys, 1942 m. lapkričio 25 d.
in Ponewesch *

Ponams Panevėžio, Rokiškio ir Biržų apskričių policijos vadams
Per žandarmerijos postus Panevėžyje ir Rokiškyje

Priede siunčiu saugumo policijos viršininko nurodymus su prašymu iš 1942 m. lapkričio 23 d. esančius apskrityje čigonus sulaukyti ir prisiųsti į Panevėžį.

Bellmann
Ltn. d. Gendarmerie
und Gendarmerie-Gebietsführer **

Kommandeur der Sicherheitspolizei
und des SD Litauen ***
Panevėžio punktas

Panevėžys, 1942 m. lapkričio 23 d.

Per SS ir policijos apygardos viršininką **** Panevėžyje
Ponams Panevėžio, Biržų ir Rokiškio apskričių policijos vadams

Liečia: čigonus

Vykdamas Rytų saugumo policijos vado parėdymą, visi be nuolatinės gyvenamos vietos čigonai, kaip nesocialus elementas, dėl pavojaus besiplečiančių ligų ir dėl jų politinio neištikimumo yra prilyginami žydams. Aš nustatau, kad visi čigonai turi būti sulaukyti ir tikslu pristatyti į durpynus, pirmiausia turi būti pristatyti į Panevėžį. Darbams durpynuose jie bus pristatyti su visais šeimos nariais, seni, visai nedarbingi, bus apgyvendinti barakuose. Jų pragyvenimas priklausys nuo jų laikysenos.

* SS ir policijos Panevėžio apygardos vadas.

** Žandarmerijos ltn. ir žandarmerijos apygardos vadas.

*** Saugumo policijos ir SD vadas Lietuvoje.

**** Turi būti — vadas.

Čigonai, kurie turi nuolatinį darbą ir yra užsiregistravę arbeit-samte arba turi nuosavybę ir gana tvarkingai gyvena, kol kas nesuimami, bet kas mėnesį apie juos duodamos žinios. Žmonos ir nepilnamečiai vaikai gali likti prie jų maitintojų. Kiti šeimos nariai yra suimami, jeigu jų darbingumas būtų abejingas. Suimamų čigonų nuosavybė yra perimama ir pristatoma kartu. Jei-gu būtų suimta dešimt ar daugiau čigonų, prašau iš anksto pranešti. Skambinti — Panevėžys 355. Lenkų tautybės piliečiai yra prilyginami čigonams, kurie, vokiečių-lenkų karui prasidėjus, atvyko Lietuvon ir čia neturi jokie nuolatinio darbo. Dažniausiai tie asmenys yra tik prisidengę, todėl kiekvienu atveju reikia juos tikrinti.

Santykiaujant su ponais viršaičiais ir kitomis įstaigomis, prašau už asocialius elementus nešti atsakomybę.

A.B.*
Backer

Vertimas tikras: *Anučauskas*

Vertimo nuorašas tikras

Rokiškio apskrities policijos vado
sekretorius

[Parašas neįskaitomas]

Rokiškio apskrities
policijos vadas
Nr. 2670

Rokiškis, 1942 m. gruodžio mėn. 5 d.

Rokiškio nuovados viršininkui ir
policijos punktų vedėjams

Ligi š. m. gruodžio 10 d. suregistruoti visus valsčiaus ribose gyvenančius čigonus su jų šeimomis ir turtu ir sąrašus pristatyti man ligi š. m. gruodžio 12 d. punktualiai. Taip pat suregistruoti ir lenkus, apie kuriuos kalbama siunčiamame rašte. Kadangi seniūnai turi žinių apie seniūnijos gyventojus, todėl reikalauti iš jų žinių apie čigonų gyvenamas vietas.

A. Avižienis
Policijos vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 708, ap. 1, b. 6, l. 149. Antroji dokumento dalis — originalas.

* Auf Befehl (vok.) — įsakius.

Rokiškio apskrities
Policijos vadas
Nr. 295

Rokiškis, 1944 m. vasario 3 d.
Skubu

Nuovados viršininkui ir policijos punktų vedėjams

Kriminalinės policijos Panevėžio apygardos viršininkas prašo suteikti žinių apie esamus apskrityje čigonus.

Prašau patikrinti ir man pranešti, ar yra nuovados, policijos punkto ribose čigonų. Jei yra — surašyti jų sąrašą, nurodant vardus, pavardes, amžių, gyvenamas vietas, užsiėmimą ir tą sąrašą ligi š. m. vasario 11 d. atsiųsti man.

A. Avižienis
Policijos vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 708, ap. 1, b. 17, l. 13. Originalas.

II SKYRIUS

LIETUVOS GYVENTOJŲ PERSEKIOJIMAS IR ŽUDYMAS

ALYTAUS APSKRITYJE

ALYTUJE

Nr. 15

[Ne vėliau kaip 1941 m. birželio mėn. pabaigoje]

Ponui Alytaus komendantui

Alytaus mieste ir visoje apskrityje buvo labai daug žydų ir nemažas skaičius komunistų. Kadangi apskrities ir miesto apylinkės yra palyginti miškingos, todėl vietiniai komunistai, pabėgę į miškus su valkataujančiais rusų kariais, palaikydami ryšį per žydus arba net ir lenkus, nuolat terorizuoja gyventojus ir žudo net vokiečių karius. Antra teroro ir žudymų priežastis yra per švelnus elgimasis su komunistais. Trečia priežastis — vokiečių karių kišimasis ir užtarinėjimas areštuotų komunistų ir žydų.

Apskrities lietuviškoji vadovybė gerai supranta, kad dabartinė kova su bolševizmu vedama ne tik už Europos kultūrą, bet ir už vokiečių, lietuvių ir kitų tautų ateitį, dėl to šauniosios vokiečių kariuomenės Alytaus poną komendantą prašo:

1. Leisti vykdančius nusikaltimus komunistus, žydus ir lenkus šaudyti vietoje be Jūsų žinios ir daryti areštus taip pat nieko neatsiklausus.

2. Prašome nepriimti skundų iš neatsakingų elementų, nes, daugumoje buvę komunistai, norėdami išprovokuoti gerus santykius vokiečių su lietuviais, skundžia pramanytai ir melagingai, gi pasitvirtinus melagingam skundui, skundėjus šaudyti.

3. Iš kalėjimo nepaleisti nė vieno komunisto ir komjaunuolio, nežiūrint jų turimų protekcijų, nes tas erzina visuomenę, kuriai ir dabar komunistiškieji bernai — žydai ir visokios atmatos — graso ir net nurodinėja revanšo dienas.

4. Leisti visoje apskrityje prie policijos organizuoti ginkluotus partizanų būrius apskrities valymui nuo komunistų, plėšikų ir nuo valkataujančių rusų karių, kurių yra nemaža miškuose.

5. Iš savo pusės mes pasižadame, leidus vykdyti šiuos mūsų prašymus, visą apskrities valymą atlikti pilnai per dešimt dienų.

6. I. Leisti dviem sunkvežimiams važinėti po apskritį su partizanais, kaip pagalbinei jėgai vietiniams partizanams.

Be to, apskričiai aptarnauti su būstine Alytuje reikalinga:	
II. Išvežiojimui maisto	2 autosunkvežimiai
III. Ryšių tvarkymui	1 autosunkvežimis
	1 lengva automašina
	3 motociklai
IV. Administracijos kūrimui, apsaugos steigimui ir tikrinimui, sanitarijos reikalams, kelių ir tiltų tvarkymui	3 lengvos automašinos
Viso:	5 autosunkvežimiai
	4 lengvos automašinos
	3 motociklai

Šias priemones tikimasi bus galima surinkti iš apskrityje išmėtytų bolševikų auto priemonių ir jas vargais negalais atremontuoti — sutvarkyti.

7. Leisti miestuose ir miesteliuose statyti, reikalui esant, sargybas.

Pastaba: visoje apskrityje reikalinga policijos iš 200 žmonių, partizanų iš 850 žmonių — viso: 1050 žmonių.

Po valymo 850 žmonių bus nuginkluota, o su ginklais liks tik policija (200 žmonių).

8. Policija bus išskirstyta po valsčius ir miestelius, o partizanai bus suorganizuoti prie policijos ir tose apylinkėse, kur iš tikrųjų pasirodys reikalinga. Kitokių būdu valymas bolševikiškojo šlamšto neįmanomas, nes jie dažniausiai slapstosi miškuose arba kaimuose, kur suėmimas galimas tik esant vietoje ginkluotai pajėgai.

P r i e d a s *: apsaugos sudėtis, dislokacija ir partizanams organizuoti taisyklės.**

Alytaus apskrities apsaugos viršininkas
Apskrities administracijos komiteto pirmininkas

Apskrities viršininkas
Policijos vadas

Partizanams organizuoti taisyklės

1. Į partizanus priimami savanoriais tik lietuviai, tarnavę kariuomenėje, nesusitepę komunizmu, nebuvę komunistų agitatoriai, slapti agentai, skundėjai, komjaunuoliai ir komunizmo režimo palaikytojai ir nekriminaliniai nusikaltėliai.

2. Partizanų veikla — padėti vokiečių kariuomenei, t. y. bet kokia kaina likviduoti besislapstančius bolševikų karius, komu-

* Dokumentų apie apsaugos sudėtį ir dislokaciją byloje nėra.

** Žodžiai „partizanams organizuoti taisyklės“ įrašyti pieštuku.

nistiško režimo veikėjus, komunistus, komjaunuolius, pionierius ir visus plėšikaujančius bei trukdančius nustatytai tvarkai kenkė- jus, net ir gandonešius, be to nešti tarnybas dieną ir naktį rei- kalingose vietose.

3. Partizanus valsčiuose organizuoja policijos nuovadų virši- ninkai ir prie jų skirti specialūs partizanų vadai.

4. Partizanai valsčiuose priklauso betarpiškai partizanų va- dui, kuris priklauso nuovados viršininkui.

5. Partizanų drausmė kariška. Išstojimas iš partizanų gali- mas tik su nuovados viršininko sutikimu.

6. Neturintieji tarnybų partizanai apmokami.

7. Partizanams duodami ginklai tarnyboje, o išimtiniais atve- jais ir ne tarnyboje.

8. Partizanų sąrašai, jų asmens ir veikimo bylos laikomos partizanų būrių patalpose. Veikimo bylose turi būti žymima visa partizano veikla, kad ateityje pasižymėjusius partizanus būtų ga- lima išskirti.

9. Likvidavus partizanus, visas susirašinėjimas persiunčiamas Alytaus apsaugos viršininkui (komendantui).

10. Įstojant į partizanus, kiekvienas pasirašo pasižadėjimą: „Aš Jonas Kandrotas stoju į partizanų eiles. Pasižadu, nesigailė- damas nei jėgų, nei pavojaus gyvybei, kovoti su besislapstančiais bolševikų kariais, bolševikų režimo veikėjais, komunistais, kom- jaunuoliais, pionieriais ir visais plėšikaujančiais bei kenkiančiais viešajai tvarkai žmonėmis, nesivadovauti asmenišku kerštu ir šventai pildyti visas man pavestas vadų ir viršininkų pareigas. Tegyvuoja Lietuva, tegyvuoja išlaisvintoja Vokietija ir jos vadas Adolfas Hitleris“.

11. Tarnaujantieji partizanai gali būti iš įstaigų partizaniniam veikimui komandiruoti.

12. Partizanų vadus skiria Alytaus apsaugos viršininkas, gi partizanus priima vadai.

13. Partizanai gydomi veltui, o, reikalui esant, gali būti ir maitinami.

14. Prie partizanų būrių steigiami slapti saugumo skyriai, ku- rie turi savo agentus, pranešėjus ir seklius. Šie skyriai turi būti aukščiausiu žinių rinkimo organu valsčiuose.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 12—13. Nuorašas.

Nr. 16 *

Pažymėjimas Nr. 203 **

Tikslu pagelbėti vokiečių kariuomenei išvalyti kraštą ir ap- saugoti gyventojus nuo besislapstančių raudonarmiečių ir komu- nistų, terorizuojančių ir plėšiančių gyventojus, šiuo įpareigoju

* Dokumentas lietuvių ir vokiečių kalba. Skelbiamas tik lietuviškas tekstas.

** Tokių pažymėjimų, išduotų kitiems asmenims, byloje gausu.

šaulį Griškevičių Juozą* sulaikyti besislapstančius raudonarmiečius bei vietinius komunistus ir juos pristatyti vokiečių komendantūron, rinkti iš gyventojų ir išmėtytus miškuose bei laukuose ginklus.

Siam pareigūnui visi gyventojai privalo teikti visokeriopą pagalbą.

Atsargos kpt. *D. Jėčys*
Laikinas Alytaus miesto
apsaugos komisaras

Alytus
1941 m. birželio 30 d.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 27, l. 70. Spausdinta rotatoriumi.

Nr. 17

[1941 m. liepos 6 d.]

Komunistų sąrašas**

1. Akromas Andrius, sulai-
kytas	19. Bubulas Pranas
2. Abečiūnas Antanas, jau
sulaikytas	20. Bubulienė Teofilė
3. Aleknavičius Adolfas	21. Berčiūnas Stasys
4. Aleknavičius Stasys	22. Barysas Juozas
5. Akstinas Martynas	23. Bačiūrinas Andrejus
6. Andreisvičius Jonas	24. Bakšytė Anelė
7. Adnomachas Aleksas	25. Burokas Antanas
8. Abramavičius Simanas	26. Carikas Juozas, jau sulai-
kytas
9. Balynas Julius	27. Ciūnys Juozas
10. Balynas Leonas, jau su-
laikytas	28. Česnakovas Jevgenijus
11. Balčiūnas Kazys	29. Čepukas Vaclovas
12. Banislauskas Juozas	30. Česnulevičius Gabrys
13. Belevičius Zigmąs	31. Čeikauskas Feliksas
14. Belevičienė Anelė	32. Dabravolskas Viktoras
15. Bagočius Petras	33. Dabravolskienė Anelė
16. Bakšys Vladas	34. Gavenauskas Julius
17. Bakšys Julius	35. Gotčelka Juozas
18. Burokevičius M[artynas]	36. Gecevičius Jonas
	37. Giršauskas Ićikas
	38. Juškevičius Adomas

* Vardas ir pavardė įrašyti rašalu.

** Priedas prie Alytaus policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141 (raštas nerastas). Raporatas neskelbiamas.

Zodžiai „jau sulaikytas“, „jau sušaudytas vokiečių“ įrašyti pieštuku.

Asmenys, pažymėti sąrašė Nr. Nr. 1, 5, 10, 12, 15, 18, 19, 31, 35, 41, 42, 49, 51, 54, 57, 62, 66, 72, 73, 99, 102, 103, 110, 117, 119, 128, 130 ir 132 buvo sušaudyti, Nr. Nr. 3, 7, 13, 14, 16, 21, 23, 26, 36, 45, 46, 47, 52, 56, 61, 70, 71, 87, 90, 105, 123, 124 ir 126 — dingę be žinios, Nr. 30 — nuskandintas, Nr. 108 — mirė kalėjime. Visi — komunistai.

39. Juškevičius Petras
40. Jakubauskienė Anelė
41. Juškevičius Motiejus
42. Jekelevičius Martynas
43. Jaciunskas Vladas
44. Ivašauskas Juozas
45. Jaruševičius Vladas
46. Jefremovas Michailas
47. Ivanauskas Pranas
48. Judinas Aleksas, jau sušaudytas vokiečių
49. Jankauskas Andrius
50. Keršys Petras, jau sulai-
kytas
51. Kašinas Vaclovas
52. Kavaliauskas Bronius
53. Kaminskas Juozas
54. Kavaliauskas Rapolas
55. Kantaravičius Teofilijus
56. Kielė Adolfas
57. Kantaravičius Juozas
58. Kantaravičius Juozas
59. Kvascevičius Juozas
60. Kavaliauskas Franas
61. Karpovas Pilipas
62. Keršys Vincas
63. Kmilskis Berkus
64. Kiznova Mina
65. Kamandulis Mikas
66. Kazlauskas Juozas
67. Kalašnikovas Juozas *
68. Kojelienė Anelė
69. Mažeika Petras, jau sulai-
kytas
70. Makštutis Motiejus
71. Mickus Juozas
72. Makselė Juozas
73. Miseliūnas Povilas
74. Mankeliūnas Julius
75. Macidulskas Pranas
76. Mazaliauskas Viktoras
77. Mazaliauskas Jonas
78. Medziukevičius Jonas
79. Mandeika Antanas
80. Muralovas Nikolajus
81. Mockevičius Pranas

Feliksas Čeikauskas,
revoliucinio judėjimo daly-
vis, 1940—1941 metais dir-
bęs LKP Alytaus apskrities
komitete instruktoriumi. Su-
šaudytas 1942 m. kovo
20 d. Alytaus kalėjime

82. Malakauskas Mykolas
83. Mačialovas Aleksas
84. Mikalauskas Vaclovas
85. Matačinskis Juozas
86. Mikulevičius Jonas
87. Navickas Feliksas
88. Naginas ** Juozas
89. Prakapas Petras
90. Petrauskas Jonas, jau su-
laikytas
91. Pekeris Jankelis
92. Petkevičienė Ona
93. Paškevičius Julius
94. Paulauskas Leonas
95. Palevičius Vincas
96. Prakapas Jonas
97. Raškevičius Mindaugas
98. Ramanauskas Petras
99. Rutkauskas Zigmas
100. Rumskas Jonas
101. Ražanauskas Aleksas
102. Rusinas Petras

* Turi būti — Jonas.

** Turi būti — Noginas Ivanas.

103. Romaška Mikas	120. Tamulevičius Antanas
104. Slipkauskas Vincas	121. Tribandis Jonas
105. Sakalauskas Jonas	122. Urbonas Motiejus
106. Stravinskas Vladas	123. Uldukis Petras
107. Simanavičius Juozas	124. Vainšteinas Abramavas
108. Stražnickas Romualdas,
jau sulaikytas	125. Vadeikaitė Monika
109. Šaulevičius Pranas	126. Vildkinas * Dovydas
110. Šaulevičius Juozas	127. Varževičius Juozas
111. Šulkevičius Stasys	128. Vadeika Viktoras
112. Savčenka Vincas	129. Zavestauskas Vincas
113. Suskinas Jonas	130. Zakševskas Mikas
114. Suchanovas P.	131. Zakševskienė Nastė
115. Šidlauskas Jonas	132. Zaloba ** Andrius
116. Šniurka Petras	133. Zingeris Mendelis
117. Tamulevičius Tomas	134. Zmuidzinavičius Martynas
118. Tamulevičienė-Piliukaitė	135. Žičkovas Jonas
119. Tamulevičius Bolius	136. Žilionis Juozas
	137. Žiogienė J[uzefa]

J. Vasiliauskas

L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 65. Originalas.

Nr. 18

Alytaus miesto asmenų, kuriuos numatoma suimti, sąrašas ***

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Kokias pareigas ėjo ir ką veikė	Pastaba
1.	Ražanauskas Aleksas	Alytaus apskrities viršininkas, aktyvus kompartijos veikėjas	
2.	Tunyla Juozas	Priklausė kompartijai ir buvo statybos komisaras	
3.	Gavėnauskas Julius	Butų komisaras	
4.	Kryžiauskas Zigmantas	MOPR'o organizacijos kasininkas ir aktyvus veikėjas	
5.	Akromas Bronius	Komjaunimo organizacijos sekretorius	
6.	Pilka Česlovas	Butų valdytojas	

* Turi būti — Vildikanas (žr. p. 91, dok. Nr. 38 sąrašo Nr. 12).

** Turi būti — Zdoaba.

*** Priedas prie Alytaus policijos nuovados viršininko raportu policijos vadui, atskant į jo 1941 m. liepos 4 d. rašią Nr. 141.

Asmenys, pažymėti sąrašo Nr. Nr. 20 ir 26, dingę be žinios. Abu — komunistai.

7. Kryžiauskiūtė Juzė	Aktyvi veikėja ir buvo išsiųsta Maskvon
8. Akranickis Ilijonekas	Sakydavo viešas prakalbas ir daug sykių yra išsireiškęs, kad iš šaulių viršias košeliuą
9. Skuta Faibelis	Abu sūnūs buvo aktyvūs komjaunimo veikėjai ir agitatoriai ir teikė žinias dėl išvežimo žmonių į Rusiją
10. Aleksandravičius Petras	Viršaičio padėjėjas ir aktyvus veikėjas komunistų naudai
11. Aleksandravičius Jonas	Aktyvus veikėjas, platino komunistinius atsišaukimus ir agitavo žmones prisidėti rašyti į kompartiją ir kitas jų organizacijas
12. Ribakovas Mykolas	Aktyvus veikėjas, agitatorius ir atsišaukimų platinotojas
13. Sulakevičius Stasys	Išdavinėjo rekomendacijas tarnybai ar darbui gauti ir buvo aktyvus kompartijos veikėjas
14. Platūkis Pranas	Buvęs didelis šnipas, didelis komunistų veikėjas
15. Visockas, siuvėjas	Buvęs sandėlių sargybos viršininkas, turėjo dešimt šautuvų
16. Kalėda Antanas	Buvęs sandėlių viršininkas, komunistų didelis veikėjas
17. Tarškevičienė Monika	
18. Kavaliauskas Jonas	Saugumo agentas
19. Kaganas Šloma	„ „
20. Verbickas Petras	„ „
21. Kašinas * Vacius	Pasų stalo viršininkas
22. Karpavičius Vladas	Saugumo agentas
23. Valenta Juozas	Buv. milicijos inspektorius
24. Zingeris Mendelis	Saugumo agentas ir gaisrininkų politvadovas
25. Zingeris Chaimas	Saugumo agentas
26. Sluckis, vardas nežinomas **	Buvo žydų mokytojas, saugumo agentas ir smarkus veikėjas komunistas

* Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 51.

** Nochas.

27. Underis Feliksas Didelis aktyvistas. Dalyvavo suėminėjimuose ir išvežime į Rusiją lietuvių
28. Barišnikas Chaimas Komjaunuolis, aktyvistas, lietuvių įskundėjas
29. Jurkus Kazys Dariaus ir Girėno g. Nr. 3
30. Kazlauskas Česlovas
31. Šipila Juozas
32. Rusinas Pranas
33. Matačinskis Juozas
34. Visockas Aleksas
35. Volfas Lifmanas
36. Maslauskas Marijonas Alytus I, prie pat vaistinės
37. Jekelevičius Jonas Vaižganto g. Nr. 7
38. Jasionis Jonas
39. Vitukynas Juozas Simno g. Nr. 28. Pastebėtas komunistiniame veikime nuo seniau ir dabar nesiliauja, palaiko ryšius su žydais ir su nepatikimais žmonėmis
40. Vitukynas Juozas, Juozo Tankistų mokytojas, didelis veikėjas, tėvo pasekėjas
41. Vaškevičius Alytus, Simno g. Nr. 35. Buv. Seinų apskrities viršininkas
42. Klevinskas Pranas Simno g. Nr. 14. Nusistatęs prieš dabartinę santvarką ir laukia grįžtant rusų
43. Tunyla Antanas Ligoninės g. Nr. 28. Sūnus komunistas buvo Vilniaus prokuroru, duktė komjaunuolė; yra nusistatęs prieš dabartinę santvarką
44. Mikulevičius Mikas Žalioji g. Buv. pyliavos pristatymo komisaru ir įskundinęs ūkininkus
45. Sulcas Chaimas Alytuje Dundžio name. Naktimis šnipinėja komunistų naudai
46. Vedorovnikas Kauno g. Slapstosi ir palaiko ryšius su komunistais

47. Jaškevičius Jonas	Daro naktimis susirinkimus
ir palaiko ryšius su komu-
nistais	
48. Jaškevičius	„ (komjaunimo sekre-
torius)	Visi
49. Navickas * Feliksas	(apskrities vykdomojo
komiteto pirmininkas)	Ūbi-
nių k.
50. Urbonavičius
St[asys]	„ (komunistų komiteto
sekretorius)	
51. Stražnickas Vladas	„ Duselnykų k.	

Alytus, 1941 m. liepos 6 d.

J. Vasiliauskas

L. e. Alytaus nuovados policijos
viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 64. Originalas.

* 2r. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 87.

Nr. 19

Alytaus šaulių-partizanų kuopos vykusių darbų dienynas

Pradėta: 1941 m. liepos 13 d.

VI. Šimoliūnas
Kuopos vadas

Gauta pranešimų	Vykdymas	Pastaba
1941.VII.12 10,00 Gautas pranešimas iš Udrijos, Alytaus vls., kad ten Udrijos apylinkėje slapstosi žinomi komunistai, kurie skleidžia gandus ir gąsdina gyventojus.	1941.VII.12 8,00* Duotas įsakymas žodžiu š. jaun. pusk. Vasiliauskui Juozui vykti su penkiais ginkluotais šauliais-partizanais sunkvežimiu Udrijon sulaukyti minėtus pranešime komunistus. Liepos 12 d. 18 val. buvo iš Udrijos pristatyti į Alytų saugumo policijai septyni asmenys komunistai.	š. jaun. pusk. Vasiliausko raportas kuopos vadui 1941.VII.13, Nr. 1
Pranešimas Nr. 2		
1941.VII.14 11,50 Pranešė pil. Pauliukevičius Tomas, gyv. Alytuje, Merkinės g. Nr. 27. Pastebėta prie nugriauto Šaltupės tilto buv. Aly-	1941.VII.14 13,00 Duotas įsakymas atsargos jaun. ltn. Borevičiui su penkiais ginkluotais šauliais vykti patikrinti ir	

taus vykdomojo komiteto pirmi-
ninkas Ražanauskas.

Pranešimą priėmė: *Vl. Simo-
liūnas*

Pranešimas Nr. 3

1941.VII.14 Pranešta, kad Bakšių kaime
14,00 pas pil. Baranauską lankėsi ir
lankosi buv. Alytaus apskri-
ties vykdomojo komiteto pirmi-
ninkas Ražanauskas.

1941.VII.14 Mankevičiaus Leono, gyv.
14,00 Miklūsėnų k., Alytaus vls.,
pranešimas, kad liepos 13 d.
naktį buv. prokuroras Varževi-
čius su dviem kitais asmenimis,
ginkluoti šautuvais, veržėsi pas
jį į kambarį.

išvalyti pranešime Nr. 2
nurodytas vietas ir radus
sulaikyti pil. Ražanauską.

Atsargos jaun. ltn. Bo-
revičius raportu žodžiu
pranešė, kad duotą užda-
vinį įvykdė. Nieko nepa-
stebėjo ir nesulaikė.

1941.VII.14 Duotas įsakymas atsar-
gos jaun. ltn. Borevičiui
su septyniais—dešimčia
ginkluotų šaulių vykti
į Miklūsėnų—Bakšių raju-
ną žvalgybos ir arešto
tikslu.

Atsargos jaun. ltn. Bo-
revičius raportu pranešė,
kad duotą uždavinį įvyk-
dė. Nieko nerado ir nesu-
laikė. (Raportas Nr. 2 iš
liepos 15 d.)

* Taip dokumente.

- Pranešimas Nr. 4
- 1941.VII.15 Pil. Vabolis Vacys, gyv. Padvariškių k., pranešė, kad Taučionių k. gyventojas Petras Gataveckas buvęs komunistų aktyvistas ir agitatorius.
- 1941.VII.15 Pranešimas Nr. 4 perduotas saugumo policijos viršininkui. Jo įsakymu tą pačią dieną pil. Gataveckas Petras, kaip svarbus ir pavojingas asmuo, buvo areštuotas.
- Pranešimas Nr. 5
- 1941.VII.16 Pil. Navickas Juozas, gyv. Padvariškių k., pranešė, kad Padvariškių k. gyventojas Jurgis Karalevičius yra buvęs apylinkės pirmininku ir persekiojęs gyventojus ir, be to, slapstantiems rusams ir komunistams pristatinėjęs maistą.
- 1941.VII.16 Duotas įsakymas šauliui Vladui Zabitai areštuoti Jurgį Karalevičių ir pristatyti Alytaus policijai. Vykti su šauliu Zagorskiu. Karalevičius sulaikytas liepos 16 d. ir pristatytas Alytaus policijai.
- Šaulio Zabitos 1941.VII.16 raportas
- Pranešimas Nr. 1*
- 1941.VII.14 Pil. Navickas Juozas iš Padvariškių k. pranešė, kad Bazorų miške (apie 10 km nuo Alytaus) slapstosi ginkluoti žymūs komunistai ir skaičius raudonarmiečių.
- 1941.VII.15 Duotas įsakymas raštu 1-mo šaulių būrio vadui atsargos jaun. ltn. Kūruvi vykti su būriu iš 20 žmonių stipriai ginkluotų į Bazorų mišką ir apylinkes žvalgyti ir vietoje atlikti reikalingų sulaikyti žmonių areštus.
- Buvo padaryta kratų ir areštuoti piliečiai Miku-

čionis Vladas, Mikučionis
Aleksas ir Gataveckas. Su-
laikyti du raudonarmie-
čiai.

Būrio vado ra-
portas Nr. 1

- Pranešimas Nr. 7
- 1941.VII.21 Andruškevičius Juozas, gyv. 1941.VII.22 Perduota saugumo po-
Kružiūnų k., Butrimonių vls., licijos viršininkui
pranešė, kad Kružiūnų ap. vyk-
domojo komiteto sekretorius
Karčiauskas Pranas, gyv. Sil-
gionių k., Butrimonių vls., ei-
damas pareigas, žmones perse-
kiojo ir buvo parsidavęs komu-
nistinei valdžiai.
- Pranešimas Nr. 8
- 1941.VII.21 Andruškevičius Juozas pranešė, 1941.VII.22 Perduota saugumo poli-
kad Šleinotas Bolius, būdamas cijos viršininkui
apylinkės vykdomojo komiteto
pirmininku, vertė visus stoti
į komjaunimo organizaciją, o
kas nesirašė, grasino išvežimu.
- Pranešimas Nr. 9
- 1941.VII.21 Dudavičius Jonas pranešė, 1941.VII.22 Perduota saugumo poli-
kad Senūta Jurgis, gyv. Rut- cijos viršininkui
kos dv., Alytaus vls., aktingai
dirbo komunistinį darbą ir pri-
klausė MOPR'o kuopelei.

* Taip dokumente. Pranešimų numeracijos tvarka palikta tokia, kokia buvo.

Pranešimas Nr. 10
 1941.VII.21 Andruškevičius Juozas, gyv. Kružiūnų k., Butrimonių vls., pranešė, kad Stankevičius Vincas, gyv. Paliepių k., Butrimonių vls., buvo žiaurus komunistas, karui prasidėjus dviračius rekvizavo ir apsiginklavo.

Pranešimas Nr. 11
 1941.VII.21 (Papildomas pranešimas prie Nr. 8)

Dudavičius Jonas pranešė, kad Sleinotas Bolius buvo didelis komunistas, MOPR'o skyriaus pirmininkas ir grasė gyventojus išvežimu.

Perduota saugumo policijos viršininkui

Pranešimas Nr. 12
 1941.VII.21 Navickas Juozas, gyv. Padvariškių k., pranešė, kad Takniškių k., Alytaus vls., gyvena savo namuose komunistas Matulevičius Mikas ir dabar palaiko ryšius su besislapstančiais komunistais.

Pranešimas Nr. 13
 1941.VII.21 Kvajauskas Juozas, gyv. Vaisodžių k., Alytaus vls., pranešė, kad Zagarių k., Alytaus aps.,

gyvena komjaunuolis Gudaitis Saveras, kuris pasižymėjo komjaunuolių organizavime.

Pranešimas Nr. 14

1941.VII.21
12,00

Krutulis Jonas ir kiti pranešė, kad yra šie įtartini asmenys, kurie palaiko ryšius su besislapstančiais komunistais: 1) Kaukas Antanas, gyv. Genių k., 2) Uscila Stasys, gyv. Genių k., 3) Šatrauskas Simonas, gyv. Genių k., 4) Tarūta Petras, gyv. Vytautiškių k. ir 5) Parulis Adomas, gyv. Kalmanonių k. Visi Alytaus vls. Visi šie asmenys dar ir dabar susirenka slaptiems susirinkimams ir palaiko ryšius su Sabališkių miške esančiais komunistais.

Pranešimas Nr. 15

1941.VII.17

Pranešta nežinomo asmens, kad Bakšių ir Kaniūkų kaimų rajone slapstosi žymūs komunistai Ražanauskas, Varževičius, Bubulas * ir kt.

Duotas įsakymas Nr. 11 smogikų būrio vadui at-sargos jaun. ltn. Borevi-čiui išvalyti apylinkę ir sulaikyti įtartinus asme-nis, ypač Ražanauską, Varževičių ir Bubulą.

Sulaikyta:

- 1) Marčiulaitis Mikas, Lelionių k., Alovės vls.,
- 2) Marčiulaitis Vaclovas, gyv. Lelionių k., 3) Pis-

* Zr. p. 42, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 19.

Žmonių skaičius ir ap-
ginklavimas sulig reikalu.

konovas Vasilijus,
4) Dzenkus Jur-
gis, 5) Ogutavičius
Juožas, 6) Azara-
vičius Ignas,
7) Vietcharatas *
Mikas, 8) Smols-
kis Vincas ir
9) Prakapas Vin-
cas

Pranešimas Nr. 16

1941.VII.21 Aleksandras Balinskas prane-
šė, kad Zvirblis Antanas, gyv.
? **, buvo komunistų veikėjas,
o karui prasidėjus dar padarė
komjaunuolių susirinkimą ir ra-
gino visus, kad duotų rusams
arklius ir vežimus.

Pranešimas Nr. 17

1941.VII.21 Aleksandras Balinskas, gyv.
Kružiūnų k., Butrimonių vls.,
pranešė, kad Krasinskas Vin-
cas, gyv. ? **, buvo žymus ko-
munistų veikėjas agitatorius ir
gyventojus gąsdina išvežimu į
Rusiją.

Pranešimas Nr. 18

1941.VII.21 Ališauskas Jonas, gyv. Vaiso-
džių k., Alytaus vls., pranešė,
kad Jovaiša Aleksas, gyv. Kru-

1941.VII.22 Perduota saugumo poli-
cijos viršininkui

žiūnų k., Butrimonių vls., gavo iš Rusijos, iš savo brolio laišką, kuriame ragino lietuvius smaugti; jis taip ir darė: rinko žinias ir darė sąrašus tų, kuriuos reikia išvežti į Sovietų Sąjungą.

Pranešimas Nr. 19

1941.VII.21 Mankauskas Antanas, gyv. Vaisodžių k., Alytaus vls., pranešė, kad Žagarių k., Alytaus vls., gyvena komjaunuolis Saveras Gudaitis.

Pranešimas Nr. 20

1941.VII.21 Šaulys Alešauskas Boneven-
13,00 tūras pranešė, kad Kalesnykų miške — Aklažeryje yra vietiniai komunistai ir turi įsitaisë slėptuves.

Pranešimas Nr. 21

1941.VII.21 Takniškių k. gyventojai raš-
14,00 tu pranešė, kad Takniškių k. yra šie pavojingi komunistai: 1) Matulevičius Mikas, 2) Zapereckas Domazas, 3) Bieliūnas

1941.VII.24 Duotas įsakymas smogi-
20,00 kų būrio vadui su 10—20 narių patikrinti ir išvalyti apylinkę su vietos gyventojų pagalba.

1941.VII.24 Duotas įsakymas smogi-
20,00 kų būrio vadui su 10—20 šaulių patikrinti ir išvalyti apylinkę su vietos gyventojų pagalba.

Nieko nerasta

* Turi būti — Vietchorovas.

** Taip dokumente.

Mikas, 4) Račkauskas Juozas, 5) Bieliūnaitė Monika, 6) Račkauskaitė Nastazija, 7) Matulevičienė Elena, kuriuos visus kaimo gyventojai prašo suimti kaip pavojingus asmenis (23 parašai).

Pranešimas Nr. 22

- 1941.VII.22 Šaulys Valiūnas Vincas, gyv.
14,00 Pievagalių k., pranešė, kad Albutavičius Kostas ir jo sūnus Kostas, abu gyv. Pievagalių k., Alytaus vls., buvo apylinkės vykdomajame komitete ir slaptoje milicijoje, persekiojo ramius gyventojus ir dabar pareiškė, kad gyvi nepasiduos.

Pranešimas Nr. 23

- 1941.VII.24 Šaulys Navickas Juozas pranešė, kad Kružiūnų k., Butrimonių vls., vietiniai komunistai šaudo, slapstosi ir lankosi pas vietos komunistą Šleintą Bolių.

- 1941.VII.24 Pranešimas Nr. 24
Baliulevičius Mikas pranešė, kad Dervus Juozas, gyv. Juociškių k., ir Matulevičius Mikas,

gyv. Takniškių k., yra žinomi komunistai ir prie buvusios valdžios dideli veikėjai.

Pranešimas Nr. 25

- 1941.VII.28 Pranešama, kad Vabalių miške, Alovės vls., slapstosi kompartijos instruktorius Vadeika su keleta kitų komunistų ir žydų ir grasina vietos gyventojus.
- 1941.VII.30 Remiantis pranešimu Nr. 25 ir apsaugos viršininko rezoliucija, buvo padarytas minėto Vabalių miško valymas — patikrinimas. Jame dalyvavo ginkluotas smogikų būrys iš 25 žmonių ir vietos gyventojų parama — viso apie 60 žmonių. Patikrinus mišką, nieko nerasta. Vietos gyventojų pasakojimais, paskutinėmis dienomis nieko minėtame rajone nepastebėję. Zygiui vadovavo kuopos vadas lt. Šimoliūnas.

Pranešimas Nr. 26

- 1941.VII.29 Pranešama, kad Mikutiškių k., Alytaus vls., gyvena Motiejus Bartusevičius, kuris palaiko ryšį su komunistais.
- 1941.VII.29 Pranešimas Nr. 26 perduotas atskiru raštu saugumo policijos viršininkui

Pranešimas Nr. 27

- 1941.VII.27 Pranešimas vokiečių komendantūros kareivio ir karinio viršininko rezoliucija „vykdyti“. Pranešama, kad kryptyje Alytus—Daugai, Griciūnų miške (apie 20 km nuo Alytaus) žmonės uogaudami pastebėjo 17 ginkluotų rusų. Pranešė pil. J. S. ir V. R.
- 1941.VII.28 Duotas įsakymas Nr. 11 smogikų būrio vadui su būriu vykti ir išžvalgyti Griciūnų mišką, bendradarbiaujant su vietos gyventojais. Susisiekimo priemonė — autobusas.

1941.VII.28, 19,00, būrys grįžo uždavinį atlikęs; išžvalgė nurodytas vietas, bet nieko nesurado. Smogikų būrio vado raportas Nr. 9.

Pranešimas Nr. 28 ir 29

- 1941.VII.30 Pranešta vokiečių komendantūros kareivio raštu Nr. 28. 13,00
- 1941.VIII.4 Pranešimais Nr. 28 ir 29 vadovaujantis, duota smogikų būrio vadui įsakymas Nr. 12 su būriu vykti į Miroslavą; ten, sudarius ryšį [su] vietos policija ir gyventojais, išžvalgyti Zizėnų mišką. 13,00

Apie 18 km nuo Alytaus, Zizėnų miške slapstosi ginkluota banda pabėgusių rusų ir vietos komunistų, vadovaujama vieno politinio komisaro.

Pranešimas Nr. 29 — pranešta apie buvimą Zizėnų miške nežinomų ginkluotų asmenų.

Pranešėjas x y.

Būrys uždavinį atlikęs grįžo 1941.VIII.4, 20,00. Būrio vado raportas žodžiu. Pagrindinai patikrintas Zizėnų miškas, padedant Miroslavo policijai

[P r i e r a -
š a s]
Tikrinta
1941.VIII.2
Reikia pasta-
boje pažymė-

ti, kur pranešimai nukreipti arba kokie žygiai padaryti.

Mjr. J. Iva-
šauskas

Pranešimas Nr. 30

1941.VIII.4 Pranešė šaulys partizanas N, kad Vaisodžių k., Alytaus aps., pas gyv. Gubertą lankosi nepažįstami, rusiškai kalbantieji asmenys. Palaiko ryšį su artimais krūmais, ten gabendamas neaiškaus turinio ryšulius. Yra žinoma, kad ten naktimis daromi slapti susirinkimai.

ir vietos gyventojams, ir ten nieko nerasta. Jo mąnymu, miškas gana retas ir slapstymuisi nepatogus. Jei būtų kas užklydę, tai tuoj pat turėję pasišalinti į saugesnę vietą.

1941.VIII.5 Šauliui partizanui N duotas įsakymas organizuoti vietoje sekimą ir žvalgymą, į darbą įtraukti vietos aktyvistus — TDA narius. Tam uždaviniui aprūpintas priemonėmis.

Lietuvos TSR CVA, f. 660, ap. 2, b. 231, l. 3—14. Originalas. Rankraštis.

Trumpa TDA (Alytaus kuopos) veikimo apžvalga

XIX rinktinės karininko Juozapavičiaus šaulių kuopa, vėliau pasivadinti TDA (Tautinio darbo apsaugos) kuopa, pagrindinai persitvarkė savo naujam veikimui 1941 m. liepos 15 d. vietos apsaugos viršininko majoro Ivašausko kviestame susirinkime mies-

1941

Trumpa TDA (Alytaus kuopos)
veikimo apžvalga.

XIX rinktinės, karininko Juozapavičiaus šaulių kuopa, vėliau pavadinusi TDA (Tautinio darbo apsauga) kuopa pagrindinai persitvarkė savo naujam veikimui 1941 m. liepos mėn. 15 d. vietos apsaugos viršininko majoro Ivašausko kviestame susirinkime miesto sode. Buvo aptarti opiausi ir aktualiausi dienos klausimai, kurie turėjo būti neatidėliojant sprendžiami. Alytaus TDA kuopai toliau vadovauti buvo pakviestas atsargos lt. Vl. Šimoliūnas.

Naujai persitvarkiusią TDA kuopą sudaro: smogiamasis būrys, keturi šaulių-partizanų būriai (jų tarpe vienas šaulių pionierių būrys) ir geležinkeliečių skyrius prie I-mo b. Bendras TDA kuopos narių skaičius — 160 žmonių. Kuopos organizacinė sudėtis tokia: žr. 1 lapas*. TDA kuopos tikslas buvo, glaudžiai bendradarbiaujant su vietos policija ir saugumu, o taip pat su plačia Alytaus ir jo apylinkių visuomene, baigti likviduoti užsilikusius mūsų krašte tautos išdavikus ir užplūdusius mūsų kraštą

* Turimas omenyje Alytaus šaulių (TDA) kuopos vado 1941 m. liepos 16 d. įsakymas Nr. 1 (Lietuvos TSR CVA, f. 660, ap. 2, b. 231, l. 47).

bolševikus-komunistus, laiduojant vietas gyventojams rimtį ir saugumą.

Tame darbe ypač pasireiškė specialiai paruoštas smogiamasis būrys. Jį sudarė 25 TDA nariai — savanoriai, daugumoje aktyvieji partizanai. Tinkamam veikimui būrys buvo gerai ginkluotas ir aprūpintas susisiekimu priemonėmis — autobusu ir dviračiais. Būrys veikė vietas gyventojų raštiškais pranešimais apie esamą reikalą. Gauti pranešimai buvo atitinkamai įvertinami: vieni buvo persiunčiami tiesiai saugumui, kiti skubiai tikrinami vietoje pas pranešėjus, dar kiti su rezoliucija perduodami smogiamojo būrio vadui vykdyti. Buvo vedamas dienos darbų žurnalas-dienynas, į kurį atlikti uždaviniai ir gaunami pranešimai buvo įrašomi.

Iki šių dienų, laike pusantro mėnesio, buvo gauta virš 50 pranešimų, reikalaujant aktyvaus veikimo. Piliečių pranešimais buvo sulaikyti ir areštuoti 36 vietas komunistai, 9 raudonarmiečiai ir didesnis skaičius žydų. Pažymėtina, kad gaunamų pranešimų tarpe buvo keletas gauta tiesiog iš vietos vokiečių komendantūros.

Vykdamas įvairius uždavinius, iš būrio sužeistų ar nukautų nebuvo.

Būrys, veikdamas staigiai ir greit, darė didelio įspūdžio besislapstančiam-plėšikaujančiam gaivalui ir jų pakalikams. Savo veikimu smogiamasis būrys save pilnai pateisino ir rado didelį pritarimą Alytaus visuomenės ir už valsčiaus ribų. Čia daug iniciatyvos ir veiklumo parodė smogiamojo būrio vadas atsargos jaun. ltn. Borevičius.

Į bendrą darbą buvo įtraukti ir kiti būriai, kurie mažiau ar daugiau atlikinėjo duotus jiems apibrėžtus uždavinius. Be to, nepertraukiamai ėjo tarnybos pareigas savo būste, kaip budėtojai, ir kituose postuose, kaip sargybiniai.

Alytaus TDA kuopa visoje savo organizacinėje sudėtyje savo egzistenciją tuo sunkiu pereinamu mūsų tautai laikotarpiu pateisino. Visur ir laiku paskubėjo ten, kur buvo jaučiamas mūsų tautiečiams pavojus gyvybei ar jų turtui.

Naujai persitvarkiusi TDA arba pagalbinė policija, kaip dabar ji vadinama, lieka iš esmės ir toliau savo garbingoje tarnyboje, pasiruošusi bet kuriuo metu ginti ir saugoti tai, kas visiems lietuviams yra brangiausia.

Alytus
1941 m. rugpiūčio 31 d.

Lietuvos TSR CVA, f. 660, ap. 2, b. 231, l. 1—2.

Tolesnis atstatymo darbas valsčiuose

(Kalba, pasakyta policijos vado aviacijos kpt. Audronio per nuovadų viršininkų suvažiavimą š. m. liepos 16 d. Alytuje)

Slaptu
agentų
verbavi-
mas

Reikalinga iš kiekvieno kaimo užverbuoti po keltą gerų patikimų rimtų žmonių,— vyrų, moterų ar jaunuolių,— kurie praneštų tiksliai, kai tik ką nors pastebės, ypač apie raudonuosius karius ir besislapstančius komunistus: kada, kur, kas, ką veikė. Šias žinias reikalinga registruoti. Geriausiai tokias žinias vesti kartoteka, t. y. kaimais ir dar detalizuojant: žinios apie besislapstančius rusus, apie komunistus, gandai, vagystės, karo grobio slėpimas. Visas šias kaimo žinias galima talpinti viename lape.

Saugu-
mas,
areštai

Visi aktyvūs komunizmo šulai, terorizavę ir skriaudę žmones, turi būti areštuoti. Arešto pagrindu turi būti dviejų rimtų lietuvių raštiškas pareiškimas, kuriame turi būti nurodyta, ką konkrečiai prašomas areštuoti daręs blogo žmonėms, arba inkriminuojančių dokumentų radimas. Areštavus tuojau padaryti kratą, paimant inkriminuojančią medžiagą, be to, platiną, auksą, sidabrą ir brangiuosius akmenis. Visa turi būti suregistruota. Pravedus kvotą (joje turi būti aiškiai matytis jo kaltumas, o komunistai visi kalti, tik reikia sąžiningai ir kruopščiai apklausti gyventojus), ją pristatyti vietinei vokiečių karo vadovybei ir jos sprendimą tučtuojau vykdyti. Kur nėra vokiečių, ten šias kvotas pristatyti man — policijos vadui, o atsiklausus ir gavus leidimą, pristatyti ir žmones. Pabrėžiu, kvotas vesti rūpestingai, sąžiningai ir pilnai užbaigti. Savarankiškai suimtuosius paleisti ar netirti paduotuosius žmonių pareiškimus dėl naujų areštų griežtai draudžiu ir reikalauju paleisti areštuotą ir įtartą bolševikišku veikimu tik su mano arba vietinės vokiečių karo vadovybės žinia. Reikia atsiminti, kad kiekvienas, nors ir didžiausias niekšas, visada turės užtarėjų, net ir iš garbingų asmenų, nes ir niekšas kartais moka būti žmogumi, be to, paleidimai labai erzina visuomenę, tai ypatingai pabrėžiu. Todėl ir reikia prieš areštavimą iširti, o areštavus jau nepaleisti. Gi paduotus pareiškimus tučtuojau iširti, ir, pasitvirtinus, prašomus asmenis areštuoti.

Gandai Kovoti su gandų skleidėjais, reikalui esant, juos areštuoti, arba įsakyti jiems nuolat registruotis, sudaryti bylas-kvotas, kaip ir komunistams.

**Tarnau-
tojų
tyrimas** Apie visus susitepusius komunizmo puvėsiais (partiečius, komjaunuolius, agitatorius, šnipus), pasitarus su atitinkamais pareigūnais, pranešti skubiai tų įstaigų viršininkams, kurie turi būti atleisti iš tarnybų; joks komunistų bernas neturi rasti vietos mūsų įstaigose.

.

**Karo
grobis
ir karo
žymės** Šiomis dienomis bus išleistas rusų kalba atsišaukimas į raudonarmiečius. Reikia žiūrėti, kad šitas atsišaukimas būtų iškabintas ten, kur slapstosi raudonarmiečiai. Be to, gyventojus per seniūnus įspėti, kad pasidavusiems raudonarmiečiams vokiečių vadovybė užtikrina garbingą karo belaisvio gyvenimą. Apie tai prašyti ir klebonus, kad paskelbtų per pamokslus.

.

**Mažumų
klausimas** Vokietijos interesai — mūsų interesai. Kas priešas Vokietijai, tas ir mums. Žydijs, kaip išsigimusi tauta, kuri po priedanga raudonosios vėliavos aukščiausio sadizmo priemonėmis nori pavergti visą žmoniją ir ją sugyvuolinti, vokiečių tautos fiurerio radikaliomis priemonėmis labai greit tvarkoma. Reikia skaityti, kad šitas klausimas jau išspręstas, tačiau atsiranda dar vienas kitas lietuvis, net ir policistas, kuris bando tą klausimą rišti savaip. Aš jums sakau, kad šituo klausimu dviejų nuomonių negali būti. Turi būti ir yra tik viena nuomonė, ji turi būti visu 100% pildoma, ji aiškiai apibrėžta Adolfo Hitlerio knygoje „Mano kova“ („Mein Kampf“).

.

Kas bendrauja su žydais, kas patarnauja žydams, kas tarpininkauja žydams nupirkti maisto produktus ar palaiko vienokiu bei kitokiu būdu žydus bei lytiniai santykiauja, yra tautos išdavikas ir bus skelbiamas gėdos lentoje-stulpe, o vėliau bus baudžiamas. Pirmos eilės piliečiai yra vokiečiai ir lietuviai, gi antros eilės piliečiai yra lenkai ir rusai, o žydai yra paskutiniai iš visų tautų; taip yra ir turi būti kiekvieno mūsų skaitoma. Aš prašau ir reikalauju griežtai žiūrėti, kad žydai nešiotų iš priekio ir užpakalio nustatytą ženklą ir vykdytų visus nurodymus, duotus š. m. liepos 12 d. Nuovadų viršininkai griež-

tai įpareigojami žiūrėti, kad tas įsakymas būtų išpildytas. Nevykdančius to įsakymo žydus areštuoti. Ženkilai turi būti ant viršutinių rūbų aiškiai matomi, neuždengti nei skarelėmis, nei šalikais.

Įstaigose ir viešose vietose gali būti vartojamos tik vokiečių ir lietuvių kalbos. Kitas kalbas vartoti griežtai draudžiama.

Maistas

Vokiečių karo vadovybė Lietuvoje nustatė maisto normas savaitei vienam asmeniui:

		žydams
duonos	1750 gr	875 gr
miltų	200 „	100 „
kruopų	150 „	75 „
mėsos	400 „	nieko
riebalų	125 „	„
cukraus	125 „	„

Tik pagal šias normas visi gyventojai galės maitintis, o policija turės prižiūrėti, kad šis įsakymas būtų vykdomas be išimčių. Kaip matote, skirtumas žydams ir čia padarytas. Šis įsakymas bus tuoj paskelbtas.

Bendradarbiavimas

Pastebėta, kad policijos pareigūnai veikia labai individualiai areštų ir kitais atvejais, nepasiinformavę pas gerai valsčiaus gyvenimą pažįstančius, ypač bolševikiškojo režimo metu sekusius tą gyvenimą, kaip, pvz., vietos lietuvių kleboną ir lietuvius kunigus, viršaitį, seniūnus ir kitus lietuvius patriotus-inteligentus ar ūkininkus; jų patarimai ir nuomonė turi būti labai teigiamai vertinama ir kartais vien dėl to galima išvengti valsčiui skaudžių ir papiktinančių reiškinių (aršių komunistų paleidimas, neareštavimas erščių, o areštavimas visiškai nesvarbių ir t. t.). Įpareigoju policiją tampriai bendradarbiauti su vietos lietuviais patriotais antibolševikais.

Tvarka

Pastebėta, kad pareigūnai, vos pradėję eiti pareigas, pradėjo girtuokliauti, nesiįdomauja tarnyba, bendrauti su žemos moralės žmonėmis ir įvairiai savavaliauti, net bendrauti su žydais ir kitomis mažumomis, ypač kai kurie seni tarnautojai karjeristai, turėję geras protekcijas. Įspėju, kad visi tokie asmenys, nežiūrint nieko, dėl aukščiau minėtų priežasčių dar tą pačią dieną bus atleisti iš tarnybų ir areštuoti kaip sabotažnikai. Šiuo metu nors ir mažiausias gėrimas svaigalų yra neleistinas dėl esa-

mo skubaus darbo ir dėl uždraudimo pardavinėti svaigalus; taigi gėrimas ne tik trukdo atlikti pareigas, bet ir papiktina plačiąsias mases. Gėrimas ne adata — jo nepaslėpsi kišenėje, anksčiau ar vėliau jis bus žinomas ir visuomenei ir man. Girtuoklėliams ir mėgėjams šio sporto ne vieta policijoje. Dar pastebėta, kad policija labai nesusitvarkiusi: policistai nesiskutę barzdų, apaugę plaukais, nešvariom rankom, susivėlusiais rūbais, suplyšusiais batais. Kreiptu į tai jūsų dėmesį ir reikalauju visus tuos trūkumus pašalinti, nes kaip gali reikalauti tvarkos žmonių toks policistas, kuris pats nesusitvarkęs ir spiaudosi, kur pakliuvo, net ant grindų, o nosį valo ranka, nes nosinės neturi, arba nuolat nosį krapšto pirštu, atseit, sėjai ruošiasi. Kalbu apie tai dėl to, kad vokiečių vietinė karo vadovybė į tai prašo atkreipti dėmesį. Be to, reikalinga atkreipti dėmesį į švarą miesteliuose bei tvarką prie parduotuvių, nes bus mums negražu, kai vokiečiai patys ims tvarkyti.

Išvados

Mes turime dėti visas pastangas, kad vokiečiai būtų įtikinti mūsų darbo, jog mes verti nepriklausomybės, antra, mes turime kuo tik galime padėti vokiečių armijai ir, trečia, visus vokiečių įsakymus šventai pildyti ir išpildžius pranešti jiems.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 19—20. Spausdinta hektografu.

Nr. 22

1941 m. liepos 17 d.

Nr. 437

Ponui Vidaus reikalų ministeriui

Apskrities apsaugą sudaro policija, partizanai ir vokiečių daliniai.

Partizanams vadovauja generalinio štabo majoras Ivašauskas. Prie policijos ir kaimuose yra suorganizuoti partizanų būriai, iš viso 914 partizanų. Ginkluoti šautuvais, pistoletais ir lengvais kulkosvaidžiais. Alytuje yra smogiamasis būrys, kuris kilnojamas sunkvežimiais, arkliais arba dviračiais į ten, kur pasirodo raudonarmiečiai. Su partizanais bendradarbiauja vokiečių kariai, kurie vyksta kartu į raudonarmiečių medžiokles.

Policija vykdo areštus, daro kratas ir veda kvotas apie komunistus, plėšikus ir gandonešius. Kvotos pristatomos vietinei vokiečių karo vadovybei.

Pagal vokiečių įsakymą apskrityje sušaudyta 82 komunistai. Areštuotų yra 389, dar reikėtų areštuoti apie 345 komunistus.

P a s t a b a: žinios surinktos iš policijos nuovadų viršininkų š. m. liepos 16 d. pranešimų.

A. Audronis
Už Alytaus apskrities
viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 69. Antras originalo egzempliorius.

Nr. 23

Alytaus apskrities komendantas

Nr. 172

Alytus, 1941 m. rugpiūčio 14 d.

Ponui Alytaus apskrities viršininkui

Pagal krašto apsaugos ministerio šių metų įsakymą Nr. 2, § 3 ir Vidaus reikalų generalinio tarėjo aplinkraštį Nr. 400, Alytaus apskrities komendantūra ir TDA rinktinė likviduotos ir jų turtas, ginklai ir tarnautojai perėjo Tamstos žinion.

Nuo š. m. rugpiūčio 15 d., įstaigą likvidavus, lieka be tarnybų žemiau išvardinti tarnautojai:

- 1) komendantas, generalinio štabo mjr. Ivašauskas Juozas,
- 2) jo padėjėjas, atsargos kpt. Jėčys Domininkas,
- 3) vertėjas Bimšas Jonas,
- 4) ūkio skyriaus vedėjas Vasiliauskas Juozas,
- 5) šaulių-partizanų skyriaus vedėjas Babrauskas Albinas,
- 6) registratorius-mašininkas Lingaitis Povilas ir
- 7) sargas-pasiuntinys Zabita Juozas.

Prašau Tamstą raštiškai man pranešti, ar minėti tarnautojai bus paskirti Jūsų žinioje į laisvas etatines vietas, ar juos nuo likvidacijos užbaigimo — rugpiūčio 15 d. atleisti iš tarnybų?

J. Ivašauskas
Generalinio štabo mjr.

Kpt. *D. Jėčys*

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 12, l. 162. Originalas.

1960 m. liepos 4 d

Vokiečiams okupavus Alytų, iš buvusių buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkų, saugumo policijos darbuotojų ir nacionalistiškai nusiteikusio elemento prie vokiečių karo komendantūros buvo suorganizuotas administracinis „savisaugos“ komitetas. Įvykusiame organizaciniame susirinkime buvo pasiskirstyta pareigomis. Laikinu Alytaus apskrities kariniu viršininku tapo mano sesers Juzės Borevičiūtės vyras, buvęs Lietuvos kariuomenės generalinio štabo majoras, dirbęs 2-ame, vėliau 1-ame skyriuje, karo mokykloje — lektoriumi, Juozas Ivašauskas, Simo, gimęs 1906 ar 1907 metais. Kilęs iš Alytaus. Dabartiniu metu gyvena JAV, Čikagoje, su juo susirašinėja mano motina.

Ivašauskas, kaip karinis viršininkas, tvarkos palaikymui apskrityje turėjo organizuoti ginkluotą būrį. Jis turėjo palaikyti glaudų ryšį su vokiečių karo komendantūra ir žandarmerija. Ginkluotas būrys turėjo būti suorganizuotas iš savanorių. Tam būriui vadovauti Ivašauskas rekomendavo mane, kaip buvusį atsargos jaunesnįjį leitenantą. Taip atsirado ginkluotų žmonių grupė, pasivadinusį smogiamuoju būriu, o jos dalyviai — smogikais.

Ivašausko pavaduotoju tapo buvęs Alytaus karo komendantūros kapitonas ir šaulių būrio vadas Jėčys. Iki karo gyveno Alytuje. Saugumo policijos viršininku tapo buvęs pasienio policijos bario viršininkas Zenkevičius.

Alytaus apskrities policijos vadu tapo aviacijos karininkas Antanas Krasnickas-Audronis, kilęs iš Alytaus apskrities, tiksliai iš kur, nežinau. Jis mokėsi Alytaus gimnazijoje. Greit Krasnickas buvo atšauktas į Kauną. Jo vietą užėmė brolis Stasys Krasnickas-Krosniūnas.

1941 metų rugsėjo mėnesio pradžioje Alytuje ėmė masiškai naikinti žydų tautybės asmenis. Mane iškvietęs, saugumo policijos viršininkas Zenkevičius pasakė, kad surinkčiau ginkluotą būrį, nes reikės padėti viešajai ir saugumo policijai nuvaryti į kalėjimą žydus. Apie kokius nors šaudymus Zenkevičius nebuvo užsiminęs. Per valandą susirinko 10—15 žmonių. Atėjo Laniauskas, Leonas ir Zenonas Pranckevičiai, Budrevičius, Kuzmickas, Katalynas, Rauličkis, Zaleckas. Kitų nepamenu. Visi buvo ginkluoti šautuvais, aš turėjau naganą. Nuėjome prie saugumo policijos būstinės ir iš ten kartu su Zenkevičiumi ir saugumo policijos valdininku Juralevičiumi nuėjome į piliečio Zimavičiaus kiemą (dabar ten Alytaus liaudies teismas), kur buvo laikoma apie 300 vy-

* BOREVIČIUS Jonas, Petro, gimęs 1914 m. Lenkijos Liaudies Respublikoje, Lodzės valvadijoje, Stara-Gutka k. Buržuazinės Lietuvos kariuomenės atsargos jaun. leitenantas. 1932—1935 m. studijavo Kauno universiteto medicinos fakultete. 1937—1941 m. dirbo auto-transporte Kaune. 1944 m. tarybinio teismo nuteistas.

rų ir moterų. Visi jie buvo alytiškiai. Ten juos saugojo policininkai. Iš ten juos nuvarėme į Alytaus kalėjimą ir perdavėme jo administracijai. Prie kalėjimo buvo dvi ar trys vokiečių kariškos lengvosios mašinos „Mercedes—Benc“. Ten sužinojome, kad šaudys žydus ir kad Vidzgirio miške, netoli kalėjimo, tam reikalui kasamos duobės. Zenkevičius užėjo į kalėjimą, o aš su smogikais nuėjau pažiūrėti, kur kasamos duobės. Apie 700 m nuo kalėjimo, Vidzgirio miške, iš tikrųjų buvo iškastos dvi duobės maždaug po 30 m ilgio ir po 5 m pločio. Duobes kasė tarybiniai karo belaisviai. Po kiek laiko atėjo vienas vokiečių SD karininkas, penki—šeši kareiviai ir pusiau kariškai apsirengęs vertėjas. Kartu su jais atėjo ir Zenkevičius. SD karininko pavedimu vertėjas kreipėsi į smogikus, sakydamas, kad žydus naikins čia SD kareiviai, ir jeigu kas nori, gali prisidėti. Jis kalbėjo lietuviškai. Po to ketetas vokiečių kareivių ir smogikų nuėjo kalėjimo link ir po 15 minučių atvarė daugiau kaip 100 vyrų ir moterų. Juos nuvarė į duobę ir stovinčius vokiečių kareiviai bei smogikai Leonas ir Zenonas Pranckevičiai, Bronius Kuzmickas, Zaleckas visus sušaudė. Iš pistoleto šaudė Butrimonių valsčiaus policijos nuovados viršininkas Kasperskis. Kada sušaudė tą grupę žmonių, juos užkasė karo belaisviai. Po to atvarė kitą grupę žydų, taip pat apie 100 žmonių, ir juos sušaudė antroje duobėje. Šaudė vokiečiai ir smogikai broliai Pranckevičiai, Kuzmickas, Zaleckas, kalėjimo prižiūrėtojas Dambrauskas. Pastarasis kilęs iš Alytaus ir ten gyveno; jis anksčiau dirbo savanorių gaisrininkų komandoje kažkoku vyresniuoju.

Smogiamasis būrys paskui dar šaudė. Į Alytų pradėjo važinėti vadinamasis savisaugos būrys iš Kauno, kuriam vadovavo aviacijos karininkas Norkus. Norkų aš pažinojau asmeniškai, nes gyvenau jo tėvų namuose Kaune, Aušros g., prie buvusio Petro Vileišio aikštės. Į Alytų keleiviniu autobusu atvažiuo apie 30 žmonių, apsirengusių buržuazinės Lietuvos kariuomenės uniforma. Norkų su jo būriu Alytuje mačiau vieną kartą. Kartu su juo buvo atvažiavęs aviacijos karininkas Obelenis.

Jau po pirmojo šaudymo, kadangi aš stipriai gėriau, nuo vadovavimo smogiamajam būriui buvau nušalintas ir jam vadovavo Budrevičius, mano padėjėjas. Paskui tas būrys pakriko. Atskiri asmenys, buvę smogikai, vykdė saugumo policijos viršininko pavedimus.

Šaudant dalyvaudavo saugumo policijos viršininkas Zenkevičius ir valdininkas Juralevičius. Smogikai šaudė savanoriškai, niekas jų nevertė ir pas vokiečius prašyti leidimo nereikėjo.

1961 m. balandžio 21 d.

Maždaug 300 m nuo Nemuno, pietiniame miesto pakraštyje, 100—200 m nuo kelio, einančio per Vidzgirio mišką, pamačiau karo belaisvius, kasančius duobę. Juos saugojo pagyvenęs vokie-

Čių kareivis, kuris, baigus kasti, nuvedė juos į stovyklą. Netrukus ten atvyko aštuoni vokiečiai iš saugumo policijos ir SD, saugumo policijos viršininkas Zenkevičius, jo padėjėjas Juralevičius ir keletas policininkų. Vienas vokietis lietuviškai pasakė: „Dabar naikinsime žydus. Mes vykdome fiurerio įsakymą. Kas nori dalyvauti, neprieštarujame, bet kas turi silpnus nervus ir jaučia negalįs tai daryti, prašau tuojau pasitraukti kokius 30 žingsnių į šalį ir laikytis ramiai“. Po jo kalbos daugelis pasitraukė nuo duobių.

Tas pats vokietis liepė policininkams eiti į kalėjimą ir atvesti pasmerktuosius mirti. Nuėjo ir keletas ginkluotų automatais vokiečių. Po kokių 20 minučių policininkai, kalėjimo prižiūrėtojai ir vokiečiai atvarė prie duobių apie 120 žydų vyrų. Kązkas jiems įsakė sulipti į duobę. Visiems nušokus į ją, sustojo vokiečiai, keletas policininkų ir kalėjimo prižiūrėtojų. Tuojau pasigirdo automatų ir šautuvų šūviai. Dar kokias penkias minutes vokiečiai šaudė pribaginėdami žmones. Netrukus policininkams ir prižiūrėtojams buvo nurodyta eiti į kalėjimą atvesti kitą žmonių grupę. Vokiečiai ir saugumo policijos vyresnybė ėmė gerti atsineštą alų. Po kokių 20 minučių atvedė kitą grupę žmonių, su kuriais susidorojo taip pat, kaip ir su pirmaisiais. Iš viso sušaudė apie 250 žmonių. Šaudant dalyvavo Butrimonių policijos nuovados viršininkas Kasperskis.

Šaudyti pradėjo apie 18 val. ir užtruko apie pusantros valandos. Užbaigus šaudyti, visi išsiskirstė. Vokiečiai su saugumo policijos viršininku nuėjo prie kalėjimo. Tą dieną žmonių daugiau nešaudė. Apskrities ir miesto vadovybė bei saugumo policijos viršininkas kartu su vokiečiais vakare girtuokliavo restorane „Rytas“.

Kartą šaudyti buvo atvykę kareiviai iš Kauno. 1941 metų rugpiūčio mėnesį, dienos neprisimenu, išėjau iš namų į miestą ir prie pašto pamačiau stovintį autobusą, ką tik atvažiavusį iš Kauno. Iš autobuso išlipo du karininkai, apsirengę buržuazinės Lietuvos kariuomenės uniforma, ir keletas kareivių. Priėjęs arčiau atpažinau tuos karininkus. Tai buvo Norkus ir Obelenis. Autobuse sėdėjo uniformuoti kareiviai. Visi jie buvo ginkluoti: vieni turėjo šautuvus, kiti — automatus ir kulkosvaidžius. Maždaug po penkių minučių karininkai vėl sulipo į autobusą ir nuvažiavo į turgaus, dabar Komjaunimo, aikštės pusę. Prie autobuso stovėję žmonės, jam nuvažiavus, kalbėjo, kad atvykę kareiviai šaudys žydus. Tas autobusas anksčiau priklausė Kauno miesto savivaldybei ir kursavo po miestą. Kareivių atvažiavo apie 30. Kokiam kariniam daliniui priklausė jie, nežinau, girdėjau jį vadinant savisaugos batalionu.

Kaip jau sakiau, iš atvykusiųjų karininkų pažinojau Norkų ir Obelenį. Norkus gimęs kokiais 1918 metais, gyveno Kaune, Aušros g. Jo tėvas batsiuvis, turėjo nuosavą batų dirbtuvę. Norkus buvo aukštokas, šatenas, garbanotais plaukais, lieknas. Jį pažino-

jau nuo 1934 metų, kada mokiausi institute* ir nuomojau kambarį pas jo tėvus. Norkus tada mokėsi „Aušros“ gimnazijoje. Į Alytų jis atvažiavo apsirengęs aviacijos karininko uniforma.

Obelenis, gimęs kokiais 1916 metais, aviacijos atsargos karininkas, baigęs Kauno aukštesniąją technikos mokyklą, vidutinio ūgio, brunetas. Su juo susipažinau 1939 metais VI forte, atlikdamas drausminę nuobaudą.

ADSR fondas, r. 113, l. 96—101; r. 141, l. 88—90.

Nr. 25

Iš A. NYKŠTAIČIO** parodymų

1960 m. birželio 28 d.

1941 metais, atrodo, rugsėjo mėnesio pradžioje, į Alytų atvyko iš Kauno gestapo vokiečių SD karininkas Hamanas su keturiais puskarininkiais. Jie atvyko į saugumo policiją. Pokalbį su saugumo policijos viršininku Zenkevičiumi aš verčiau į vokiečių ir lietuvių kalbą, nes pastarasis vokiečių kalbos nemokėjo. Hamanas sakė, kad Kaune įsteigtas persiuntimo punktas ir kad visi žydai per jį bus išsiųsti iš Lietuvos. Pagal Hamano pateiktą kontingentą, sekančiais dienomis į Alytų turėjo pristatyti iš valsčių atitinkamą skaičių žydų vyrų ir moterų. Tam tikslui Zenkevičius turėjo išsiųsti į kiekvieną valsčių po žmogų.

1960 m. birželio 29 d.

Zinau, kad iš kiekvieno Alytaus apskrities valsčiaus buvo pristatyta į Alytų žydų vyrų ir moterų. Iš viso buvo pristatyta apie 1000 žmonių. Juos suvarė į Alytaus kalėjimo kiemą.

Hamanas su tarybinių karo belaisvių stovyklos vadovybe susitarė, kad ji išskirs belaisvių duobėms kasti. Kada duobės buvo iškastos, nuėjau pasižiūrėti ir pamačiau, kad dvi duobės, daugiau kaip 50 m ilgio ir gana gilios, buvo iškastos už Alytaus kalėjimo, miške. Aš buvau nuvažiavęs iki kalėjimo dviračiu pasižiūrėti, kas ten darosi, bet į kalėjimą manęs neįleido, nes ten su „aktyvistais“ buvo Zenkevičius, Hamanas ir keturi puskarininkiai. Zenkevičius buvo liepęs į kalėjimo teritoriją nieko neįleisti. Jau

* Taip dokumente. Turi būti — universitete.

** NYKŠTAIČIS Alfonsas, Aleksandro, gimęs 1913 m. Vėbralyje. Buržuazija valdant Lietuvą, priklausė voldemarininkų „Geležinio vilko“ organizacijai, buv. šaulys. Studijavo Kauno universiteto technikos fakultete. 1938 m., baigęs karo tarnybą puskarininkio laipsniu, stojo dirbti į Valstybės saugumo departamento kriminalinę policiją, kur įvairiu laiku buvo dviejų skyrių viršininku. 1939 m. kriminalinės policijos Vilniaus apygardos valdininkas. Hitlerinės okupacijos metais iš pradžių buvo Seirijų policijos nuovados viršininkas, 1941.VII—1944.V — kriminalinės policijos Alytaus miesto rajono viršininkas, vienas Lietuvių nacionalistų partijos Alytaus apskrities vadovų. 1941 metų pabaigoje jam buvo suteiktas kriminalinio vyr. inspektoriaus laipsnis. 1944.V įstojo į Plechavičiaus vietinę rinktinę. 1945—1946 metais aktyvus nacionalistinių gaujų organizatorius; būdamas vadinamojo žvalgybos skyriaus viršininku, šnipinėjo hitlerininkų ir kitų imperialistinių valstybių naudai.

aš buvau bevažiuojęs į miestą, bet pastebėjau, kad kalėjimo vartai atsidarė, ir nuvarė grupę žydų vyrų miško link, ten, kur buvo iškastos duobės. Su ta grupe ėjo Zenkevičius, Hamanas, keli vokiečių puskarininkiai ir „aktyvistai“. Aš, supratęs, kad žydus varo šaudyti, nuėjau iš paskos pasižiūrėti, ką jie ten darys. Kada atėjau, šaudyti jau buvo pradėję. Pirmoje atvartytoje grupėje buvo apie 50 žmonių. Mane pakvietė Zenkevičius ir liepė pasižiūrėti, kaip šaudys. Jis buvo girtas ir rankoje laikė butelį degtinės. Buvo ir apie 20 ginkluotų šautuvais „aktyvistų“. Jiems vadovavo Borevičius. Vokiečių puskarininkiai turėjo automatus. Šaudymo vietoje buvo ir grupė tarybinių karo belaisvių, kurie užkasinėjo sušaudytuosius. „Aktyvistai“ nuėjo į kalėjimą, iš kur vėl atvedė apie 50 žydų vyrų, suvarė juos į duobę ir liepė sugulti į eilę. Po to keturi vokiečių puskarininkiai šaudė į suguldytuosius, o „aktyvistai“ grįžo į kalėjimą atvesti kitas žmonių grupes. Belaisviai užkasė nestoru žemės sluoksniu dar gyvus žmones, nes žemė judėjo. „Aktyvistai“ vėl guldė ant sušaudytųjų kitus žydus. Kiek pamenu, trečią kartą atvarė vyrus ir moteris. Tada Borevičius paprašė Hamaną, kad leistų „aktyvistams“ šaudyti. Hamanas sutiko. Vokiečių puskarininkiai ilsėjosi; šaudė „aktyvistai“. Nerukus nuėjau į miestą, nors dar šaudė.

Zenkevičius pasakojo, kad ten šaudė ir tarybinius aktyvistus. Šaudyti pradėjo po pietų ir užtruko apie penkias valandas. Buvo šaudomi žmonės tik su apatiniais drabužiais. Tada bevažiuojant, vienas girtas „aktyvistas“ iškrito iš sunkvežimio ir užsimušė. Jis buvo pradžios mokyklos mokytojas.

Po to šaudymo Hamanas su puskarininkiais išvažiavo į Kauną, bet po kelių dienų jis sugrįžo ir atsivežė buvusį Lietuvos kariuomenės aviacijos leitenantą Norkų. Hamanas Norkų pristatė Zenkevičiui. Aš tada dalyvavau jų pokalbyje kaip vertėjas. Hamanas Zenkevičiui nurodė, kad žydų klausimą Alytaus apskrityje tvarkys atvykęs iš Kauno specialus būrys, vadovaujamas Norkaus. Hamanas nurodė, kad reikės visus žydus suvaryti į vieną vietą kurioje nors miesto dalyje, ir „aktyvistams“ organizuoti jų saugojimą bei jų turto surinkimą, kad, šaudymui pasibaigus, Norkui turėsia perduoti visas brangenybes, auksą, sidabrą ir jų dirbinius.

Kitą dieną Hamanas, Norkus ir keturi vokiečių puskarininkiai organizavo žydų šaudymą už Alytaus kalėjimo. Šaudė ir Borevičiaus vadovaujamas būrys. Aš tada į šaudymo vietą buvau nuėjęs pasižiūrėti su Alytaus apskrities policijos vadu Krosniūnu. Mačiau, kaip sušaudė vieną apie 50 vyrų grupę. Šaudė juos keturi vokiečių puskarininkiai ir keletas „aktyvistų“. Į šaudymo vietą buvo atėjęs Borevičiaus sesers vyras, buvęs Lietuvos kariuomenės generalinio štabo majoras Ivašauskas. Ten jis parodė savo iniciatyvą, paprašęs Hamaną, kad įsakytų surasti ir atvesti rabiną, kurį jis norįs sušaudyti. Hamanas įsakė Naujaliui, o šis greit su man nepažįstamu „aktyvistu“ jį atvilko. Kadangi rabinas negalėjo eiti, nes buvo visiškai senas, Naujalis su tuo „aktyvistu“ jį

vilkdami mušė. Atvilkę senuką, įmetė į duobę, į kurią įsoko ir Naujalis atversti jį aukštiełninkai, nes Ivašauskas pareiškė norįs šauti jam į akį. Ivašauskas turėjo Valterio sistemos 7,65 mm kalibro pistoletą ir juo šovė į senuką, taikydamas į akį. Paleido tris šūvius, bet ar pataikė, nežinau. Po to aš su policijos vadu grįžau į miestą.

Po to šaudymo Norkus, Hamanas ir keturi puskarininkiai išvažiavo į Kauną. Hamanas ir puskarininkiai daugiau į Alytų atvažiavę nebuvo.

Netrukus atvažiavo Norkus su apie 20—30 kareivių grupe šaudyti žydų. Kareiviai buvo lietuviai, daugelis apsirengę Lietuvos kariuomenės, kiti — vokiečių kariuomenės uniforma, žalsvos spalvos, su trispalviu skydeliu ant rankovės.

Pirmą kartą Norkų pamačiau tada, kai jis atvažiavo į Alytų kartu su Hamanu. Jis buvo apsirengęs Lietuvos kariuomenės aviacijos leitenanto uniforma. Iš Zenkevičiaus pasakojimų žinau, kad Norkaus būrys priklausė kažkuriam savisaugos batalionui, dislokuotam Kaune. Jie atvažiavo keleiviniu autobusu, kurį turėjo savo žinioje; juo važinėjo šaudyti ir į valsčius. Norkus su savo būriu į Alytų dažnai atvažiudavo šaudyti. Žydai tada buvo šaudomi netoli vadinamojo Kaniūkų tilto per Nemuną. Vieną kartą buvau nuėjęs pasižiūrėti, kaip šaudė. Pamačiau iškastą duobę. Tada buvo atvažiavusi kareivių grupė iš Kauno, vadovaujama ne Norkaus, bet, kaip vėliau sužinojau, buvusio Lietuvos kariuomenės aviacijos jaunesniojo leitenanto Obelenio.

Kaip jau minėjau, kada į Alytų atvažiavo Obelenis su kareivių grupe šaudyti žydų, aš buvau nuėjęs pasižiūrėti. Žydus vyrus į šaudymo vietą varė pėsčiomis, moteris ir vaikus vežė vežimuose. Ypač žiauriai buvo elgiamasi su ligoniais ir gimdyvėmis. Juos kaip malkas sumetė į vežimą, o, atvežę į šaudymo vietą, išvertė. Tada šaudė tik Obelenio būrys. Vyr'ai, moterys, vaikai, seneliai buvo be pertraukos pristatinėjami į šaudymo vietą ir tučtuojau šaudomi. Šaudė juos ant duobės krašto. Kareiviai, iškratę sušaudytuosius, metė juos į duobę. Obelenis tik komandavo ir mušė žydus. Visada jis rankoje laikydavo odinį bizūną. Aš mačiau, kaip šaudymo metu motina paleido trejų—ketverių metų vaiką, ir tas, išskėtęs rankas, ėjo Obelenio link. Obelenis kelis kartus spyrė jam ir, nuspardęs iki duobės, įmetė į ją.

Šaudė dar ir vėliau. Matydavau atvažiavusį į Alytų Obelenį su savo būriu. Baigė tarybinius piliečius šaudyti rudenį. Kiek iš viso sušaudė, nežinau, žinau, kad visus Alytaus miesto žydus ir dalį žydų, gyvenusių valsčiuose.

Į valsčių šaudyti žydų važiuodavo ta pati kareivių grupė, kuri šaudė Alytuje. Kiek pamenu, Norkus su kareivių grupe važiavo šaudyti į Simną, o vėliau buvo išsiųstas į frontą ir vietoje jo visiems šaudymams Alytaus apskrityje vadovavo Obelenis.

Aš pažinojau tris brolius Krasnickus. Jie yra kilę iš Seirijų valsčiaus Zaremciškės dvaro. Vienas Krasnickas buvo advokatas

ir kurį laiką — Marijampolės apygardos teismo nariu. Kiti du broliai — Antanas ir Stasys — buvo Lietuvos kariuomenės karo aviacijos lakūnai, kapitonai. Antanas Krasnickas iki 1941 metų liepos mėnesio vidurio buvo Alytaus apskrities policijos vadas. Man atvykus dirbti į Alytų kriminalinės policijos viršininku, jis išvyko dirbti į Kauną, į priešlėktuvinės apsaugos štabą ir dirbo iki 1944 metų. Statys Krasnickas vadino save Krosniūnu, po brolio Antano Krasnicko atvyko dirbti Alytaus apskrities policijos vadu ir dirbo iki 1943 metų pradžios, o paskui išvyko į priešlėktuvinės apsaugos štabą.

ADSR fondas, r. 113, l. 40—48.

ALOVĖJE

Nr. 26

[1941 m. liepos 6 d.]

Sąrašas * sulaikytų asmenų ir laikomų Alovės valsčiaus savivaldybės areštinėje

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką sulaikytas ir areštuotas
1.	Simanavičius Juozas, Vaclo	Meškučių k.	Aktyvus komunistas ir pavojingas visuomenės rimčiai
2.	Kantaravičius ** Juozas, Vinco	„	„
3.	Aleknavičius *** Adolfas, Juliaus	„	„
4.	Kielė **** Adolfas, Vinco	„	„
5.	Kantaravičius Teofilis, Juozo	„	„
6.	Bakšys ***** Vladas, Felikso	„	„
7.	Čekavičius Nikiparas, Zakaro	Kudariškių k.	„
8.	Zapereckas Vaclas, Andriaus	Domantonių k.	„
9.	Babravičius Jonas, Vaclo	Einorių k.	Apylinkės vagilius-plėšikas

* Priedas prie Alovės policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. rašią Nr. 141. Raportas neskelbiamas.

** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 57.

*** Zr. p. 42, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 3.

**** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 56.

***** Zr. p. 42, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 16.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką sulaikytas ir areštuotas
10.	Tunyla Jonas, Jono	Einorių k.	Aktyvus komunistas ir pavojingas visuomenės rimčiai
11.	Kielius Stasys	Pocelionių k.	„
12.	Zapereckas Vincas	Domantonių k.	„
13.	Maslauskas Rapolas, Adomo	Švobiškių k.	Aktyviai veikė komunizmui — pavojingas

J. Remeika

L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 37. Originalas. Rankraštis.

Nr. 27

[1941 m. liepos 6 d.]

Sąrašas *
asmenų, esančių Alovės nuovados ribose,
kuriuos dar reikalinga areštuoti

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką reikalingas areštuoti
1.	Vadeika ** Viktoras	Meškučių k.	Aktyvus komunistas, labai pavojingas, slapstosi
2.	Aleknavičius Alfonsas	„	„
3.	Kašėta Alfonsas	„	„
4.	Aleknavičius Vladas	„	Komunistų rėmėjas agitatorius, nesislapsto
5.	Aleknavičius Modestas	„	„
6.	Čeikus Jonas	„	„
7.	Filonas Jonas	Pliekionių k.	„
8.	Filonas Mikas	„	„
9.	Fomičius Finagėjus	„	„
10.	Fomičienė Elžbieta	„	„
11.	Filonovas Vladas	„	„

* Priedas prie Alovės policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141.

Asmuo, pažymėtas sąrašė Nr. 22, komunistas, buv. Dušnionių ap. pirmininkas, dingęs be žinios.

** Zr. p. 42, 44, dok. Nr. 17, sąrašo Nr. 128 ir p. 57, dok. Nr. 19.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką reikalin- gas areštuoti
12.	Filonovas Nikolėjus	Plikionių k.	Komunistų rėmė- jas agitatorius, nesislapsto
13.	Filonovas Vladas	„	„
14.	Filonovas Kostas	„	„
15.	Smitas Chaimas	Alovės baž- nytkaimis	„
16.	Šiurskas Antanas	Gečialaukio k.	„
17.	Basaitė Dinė	Alovės bažnytkaimis	Aktyvistė kom- jaunuolė, nesi- slapsto
18.	Katėlynas Nikodemas	„	Aktyvus komjau- nuolis
19.	Vabolys Antanas	Domantonių k.	„
20.	Kielė Zigmas	Meškučių k.	„
21.	Aleknavičienė Vladzė	„	Komunistų rėmė- ja agitatorė, nesislapsto
22.	Kašėta Antanas	Dušnionių k.	Komunistų rėmė- jas agitatorius, nesislapsto
23.	Kielius Kazys	Pocelonių k.	„
24.	Pilevskis Joselis	Nemunaičio k.	„
25.	Radzevičius Jonas	Domantonių k.	„
26.	Tamulionis Feliksas	„	„
27.	Tamulionis Vladas	„	„
28.	Zapereckaitė Ona	„	Aktyvistė komjaunuolė, nesislapsto
29.	Smitaitė Zlatkė	Alovės bažnytkaimis	„
30.	Babakinas Tomas	Balninkų k.	Komunistų rėmė- jas agitatorius, nesislapsto
31.	Zelnia Aleksas	Alovės— Akalyčios k.	„
32.	Klimatovas Abromiejus	Kalesnykų k.	„
33.	Milius Stasys	Zidonių k.	„
34.	Vikatorovas * Mykolas	Lelionių k.	„
35.	Bingelis Antanas	Meškučių k.	„
36.	Pleskevičius Rokas	„	„
37.	Čekanauskas Zigmas	„	„

* Turi būti — Vietchorovas (žr. taip pat p. 54, dok. Nr. 19).

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką reikalingas areštuoti
38.	Baliukonis Kazys	Svabalaukio k.	Komunistų rėmėjas agitatorius, nesislapsto
39.	Asajavičius Borisas	Kudariškių k.	„
40.	Fomičius Aleksas	„	„
41.	Kasiulynas Petras	Alovės bažnytkaimis	„
42.	Micavičius Juozas	„	„
43.	Ludavičius Vladas	Alovės— Akalyčios k.	„
44.	Lešauskas Jonas	Slabadėlės k.	„
45.	Milaševičius Vacloas	Dobrovolės k.	„
46.	Želnia Edmundas	Alovės— Akalyčios k.	„
47.	Balčiūnas Albinas	Novoplentos k.	Aktyvus komjaunuolis, pavojingas, slapstosi
48.	Slykas Jonas	Nemunaičio k.	Komunistų rėmėjas, nesislapsto
49.	Kaminskas Kazys	Alovės bažnytkaimis	Aktyvus komjaunuolis, slapstosi
50.	Kudarauskas Feliksas	Nemunaičio k.	Komunistų rėmėjas, nesislapsto
51.	Kalinauskas Stasys	Butrimiškių k.	„
52.	Adomavičius Juozas	Alovės— Akalyčios k.	Aktyvus komjaunuolis
53.	Čyžius Juozas	Užupių k.	„
54.	Damkauskas Bronius	Slabadėlės k.	„
55.	Golcus Kazys	Poteronių k.	„
56.	Azaravičius Juozas	Kalesnykių k.	„
57.	Vitchorotaitė * Leokadija	„	„
58.	Ogulevičius Juozas	„	„
59.	Vitchoratas ** Henrikas	„	Komjaunuolis, aktyvus veikėjas

P a s t a b a: Kiti įtariamieji asmenys yra aiškinami, kurie, paaiškėjus, bus suimti. Be to, tokių įtariamųjų asmenų yra daugiau, bet tuo tarpu nežinomos jų pavardės ir veikla.

J. Remeika

L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 38—39. Originalas. Rankraštis.

* Turi būti — Vietchorovaitė.

** Turi būti — Vietchorovas.

BIRŠTONE

Nr. 28

Lietuvos respublika
VRM
Birštono policijos nuovados
Viršinininkas
Nr. 11

[Ne vėliau kaip 1941 m. liepos 8 d.]

Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas *

Pildydamas Tamstos š. m. liepos 4 d. raštą Nr. 141, pristatau reikalaujamas žinias sekančiai:

Areštuotų, laikomų daboklėje

- 1) Cvekas Abromas, areštuotas kaipo komunistas ir agitatorius,
- 2) Revuckas Antanas, buvęs komunistų milicijos viršinininku, pavojingas esamai tvarkai,
- 3) Gudelevičius Juozas, komunistas, buvęs komjaunimo sekretorius,
- 4) Jeruševičius Adomas, komunistas, priklausęs ir dirbęs komunistų saugume,
- 5) Bajoraitis Jonas, komunistas, veikėjas,
- 6) Mickevičius Juozas, komunistas, didelis veikėjas,
- 7) Vyburytė Stefanija, priklausiusi komunistų saugumui.

Pagal gyventojų parodymą reikalinga areštuoti:

- 1) Jėvaltą Edmundą, komunistą, dirbusį saugume,
- 2) Germanavičių Joną, didelį komunistų veikėją,
- 3) Germanavičių Bolių „
- 4) Germanavičienę „
- 5) Rauną Danielių „
- 6) Raunienę „
- 7) Čerbinskaitę Jadvygą, didelę komunistę, dirbusią saugume,
- 8) Danilevičių Praną, komunistą ir pavojingą esamai tvarkai,
- 9) Keturakį Juozą, aršų komunistą ir pavojingą esamai tvarkai,
- 10) Mulerčikus Simoną ir Motiejų, komunistus ir pavojingus,
- 11) Stankevičių Juozą, aršų komunistą ir pavojingą,
- 12) Feiferius Adomą ir Joną „
- 13) Pūtį Vaclovą, kompartijos sekretorių,
- 14) Labašauską Antaną, komunistinės dvasios ir žalingą,

* Pirmoje sąrašo dalyje asmuo, pažymėtas Nr. 2, ir antroje — Nr. 8 — dingę be žinios; pastarasis buv. Birštono vls. vykdomojo komiteto pirmininkas. Abu — komunistai.

- 15) Buzą Juozą, komunistinės dvasios ir žalingą,
 - 16) Jermalą Juozą, buvusį komunistų milicijos viršininku Birštone,
 - 17) Žiuką Adomą ir jo žmoną, komunistus pavojingus,
 - 18) Juozaitį Antaną, komunistinės dvasios.
-

M. Mockapetris
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 23. Originalas.

BUTRIMONYSE

Nr. 29

Alytaus apskrities policijos
Butrimonių nuovados
Viršininkas
1941 m. liepos 15 d.
Nr.

Ponui Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas

Pranešu Tamstai, kad man pavestos nuovados apžvalginė padėtis yra tokia:

1. Sušaudyta komunistų vienas ir dešimt perduota vokiečiams.
 2. Daboklėje sėdi 17, kvotos padarytos ir perduotos ponui vadui.
 3. Registruojasi 35 komunistai.
-

11. Partizanų yra trys būriai apie 60 žmonių, kuriems vadovauja du atsargos karininkai ir vienas buvęs šaulių būrio vado padėjėjas. Policijai padeda kiek reikalinga.

12. Slapstosi rusų apie 100, sugauta ir perduota Alytun 33 žmonės.

14. Išplėštos kooperatyvo trys krautuvės ir tai būk padarę vokiečių daliniai, bet daug pasinaudojo ta proga ir vietinių, ir įsiskverbusių komitetan narių.

.....

22. Mažumų klausimas labai aktualus, nes miestelyje beveik gyvena per 2000 žydų, kuriuos artimiausiu laiku reikėtų sutvarkyti.

23. Gyventojų nuotaika labai gera, ir vokiečių kariuomenei, ir Lietuvos atstatymui padėti visi pasiryžę, išskyrus komunistinio

nusistatymo asmenis, kurie likviduojami ir laikui bėgant bus išvalyti. Pageidavimai ko greičiau likviduoti komunistus ir jų bendradarbius ir išplėsti prekybą.

K. Pilionis
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 70. Originalas.

DAUGUOSE

Nr. 30

[1941 m. liepos 6 d.]

Komunistų sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta		
1.	Seilius Gabrys	Daugai	Senas veikėjas	slapstosi
2.	Prakapas Jonas	Griciūnų k.	Kompartijos sekretorius	„
3.	Jankauskas ** Andrius	Daugai	Valsčiaus pirmininkas	„
4.	Bernatavičius Motelis	„	Mokesčių inspekc [ija]	„
5.	Kazlauskas *** Juozas	Rakščios k.	Milicininkas	„
6.	Romaška **** Mikas	Vinkšni- nių k.	Veikėjas ėdikas	„
7.	Tribandis Julius	Vieciūnų k.	Ēdikas	
8.	Mėkailionis Julius	„	Komunistas veikėjas	suimtas
9.	Kamandulis Mikas	Žilinčiškių k.		
10.	Dabravolskas Viktoras	Užukal- nių k.		slapstosi
11.	Čeikauskas ***** Feliksas	Griciūnų k.	Tarnautojas veikėjas	
12.	Ciūnys Juozas	Čižiūnų k.	I Karinio kom [isariato] sekretorius	slapstosi

* Priedas prie Daugų policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141. Raportas neskelbiamas.

Asmuo, pažymėtas sąrašė Nr. 21, sušaudytas, Nr. 17 ir Nr. 22,—dingę be žinios. Visi — komunistai.

** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 49.

*** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 66.

**** Zr. p. 42, 44, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 103.

***** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 31.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta		
13.	Tamulevičius Antanas	Daugai	Vykdomojo komiteto pirmininkas ir aps.	nevietinis
14.	Vadeika Zigmas	Čižiūnų k.	I Žmonių ėdikas	
15.	Vasiliauskas Juozas	Daugai	Seniūnijos ėdikas	slapstosi
16.	Trinučė Feliksas	Užukalnių k.	Ėdikas	
17.	Aleksandravičius Adomas	Geidukonių k.	Daugų Kompartijos sekretorius	
18.	Barauskas Vincas	Skabeikių k.	Veikėjas komunistas	
19.	Baliukonis Silvestras	„		
20.	Baravykas Alfonsas	Gudžių k., Vėžionys	Ėdikas	
21.	Krisiulevičius * Vincas	Vėžionių k.	Veikėjas dv-kom.**	
22.	Vyšniauskas Jonas	Purvelių k.	Butrimonių vykdomojo komiteto sekretorius	
23.	Vyšniauskas Adolfas	„	Kooperatyvo vedėjas	
24.	Dūkšta Ignas	Pagilės k.	Ėdikas komunistas	
25.	Trimcė Bronius	Rokončių k.	Senas veikėjas	
26.	Baranauskas Bronius	„	Komunistas, vagis	
27.	Baranauskienė Emilė	„	recidyvistas Veikėja	
28.	Kaminskas Krisius	Melnytėlės k.	kerštinga Kom. kar.**	
29.	Kaminskas Juozas	„	štabo viršininkas	
30.	Putramentas Juozas	„	Padėjėjas	
31.	Barauskas Vincas	Skabeikių k.	Aktyvistas Veikėjas	

* Turi būti — Kratavičius.

** Taip dokumente.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta		
32.	Šilanskas Jonas	Skabeikių k.	Sl[aptas] milicijos agentas	
33.	Blaževičius Juozas	Geidukonių k.	Senas ėdikas	slapstosi
34.	Tatulis Kazys	Vėžionių k.	Sekretorius, skundikas	
35.	Čenkus Vincas	Skabeikių k.	Komjaunuolis	
36.	Baliukonis Jonas	„	Komjaunimo sekretorius	
37.	Zarauskas Vacloas	Zilinčiškių k.	Komjaunuolis ėdikas + ginkluotas	
38.	Zarauskas Juozas	„	Ėdikas + ginkluotas	
39.	Cibulskas			
40.	Savickas Antanas	Čižiūnų k.	Veikėjas nuo 1932 metų	
41.	Baravykas Julius	Daugai	Saugumo agentas	suimtas

V. Paulauskas
L. e. policijos nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 27. Originalas. Rankraštis.

Nr. 31

[1941 m. liepos 6 d.]

Areštuotų ir išvežtų komunistų sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Pastaba
1.	Česnulevičius Bernardas	Daugai	Komunistas aktyvistas
2.	Morkūnas Stasys	„	Mokytojas, žinių tiekėjas

* Priedas prie Daugų policijos nuovados viršininko raportu Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141.

Asmuo, pažymėtas sąrašė Nr. 6, sušaudytas Paneriuose, Nr. 42.— sušaudytas. Abu — komunistai.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Pastaba
3.	Šenkeris Tevelis	Daugai	Aktyvus komjaunuolis
4.	Bekeris Dovydas	„	Senas komunistų veikėjas
5.	Kopelmanas Ausiejus	„	Komunistas kandidatas
6.	Kastravickas Vincas	„	Komunistas, lietuvių priešas
7.	Cikanovičius Juozas	„	Komjaunuolis tarnautojas, lietuvių priešas
8.	Kastravickas Ignas	„	Partijos kandidatas
9.	Rirvanovičius Beka	„	Seklys
10.	Cikanas Juozas	„	Seklys, vagis, recidyvas
11.	Čaplikas Algirdas	„	Rekvizicijų vykdytojas
12.	Čaplikas Julius	„	Nepartinis veikėjas
13.	Jusevičius Jonas	„	Seklys
14.	Vieža Šimonas	Nevietinis	Nežinomas
15.	Kočnikas Aronas	„	„
16.	Berlinskis Leizeris	„	„
17.	Berlinskis Benjaminas	„	„
18.	Solnickas Iršas	Daugai	Didelis veikėjas
19.	Ilgovskis Aronas	„	„
20.	Kvintas Zalmanas	„	„
21.	Golubauskas Chaimas	„	„
22.	Kolekis Šimelis	„	Aktyvus komjaunuolis
23.	Giršauskas Jankelis	„	„
24.	Jakubavičius Judelis	Alytus	Nežinomas
25.	Kopelmanas Maušas	„	„
26.	Škliarinskas Leizeris	Daugai	„
27.	Ragauskas Motelis	Alytus	Nežinomas
28.	Poškovskis Izraelis	„	„
29.	Jakubavičius Zalmanas	„	„
30.	Mazauskas Mendelis	Daugai	Tarnautojas
31.	Flešeris Chaimas	„	Nežinomas
32.	Kopelmanas Jusevičius	Alytus	„
33.	Gronas Chaimas	„	„
34.	Giršauskas Danyla	Daugai	Komunistų rėmėjas
35.	Sklarinskas Icikas	„	Partietis
36.	Okunis Jankelis	Alytus	Nežinomas

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Pastaba
37.	Sklarskas Chaimas	Daugai	Aktyvistas tarnautojas
38.	Jankelevičius Aronas	Butrimonių miestelis	Nežinomas
39.	Ilgauskas Tevelis	Daugai	Lietuvių priešas
40.	Gožanskis Efroimas	„	Seklys
41.	Kolesnickis Rūvinas	„	„
42.	Jarusevičius Jeronimas	Geidukonių k.	Partietis, didelis skundikas

V. Paulauskas

L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 26. Originalas. Rankraštis.

DRUSKININKUOSE

Nr. 32

Druskininkų policijos vadas

1941 m. liepos 14 d.

Nr. 90

Druskininkai

Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas

Pranešu Tamstai, kad buvau užmezgęs santykius su Merkinės ortskomendantu *, bet užvakar į Druskininkus atvyko vokiečių kariuomenės dalinys ir įsteigė savo komendantūrą.

Lietuvių komendantūrą panaikino.

Burmistru, kaip ir seniau, paskyrė Luobikį, aš esu policaišefu **.

Žydai komendantoto parėdymu šiandieną užsidės ant dešinės rankos baltą juostą su Dovydo žvaigžde ir per dvi dienas žydai bus apgyvendinti įsteigtame žydų kvartale. Žydai varomi darban.

Kurorto direktoriaus pareigas eina daktaras Gylys.

Visi ginklai ir kariuomenių bei Sovietų Sąjungos turtas įsakytas surinkti ir atiduoti vokiečiams.

Policijai paliko 25 šautuvus.

* Ortskommandant (vok.) — vietos komendantas.

** Polizeichef (vok.) — policijos vadas.

Be to, leidžia laikyti neginkluotų tvarkdarių Ordnungsdienst*.

Daboklèn pasodinti 25 žmonès.

Vienuolikos komunistų bylos buvo perduotos Merkinės komendantui, bet atvykus į Merkinę ir į Druskininkus naujiems komendantams, bylų sprendimas užsivilkino.

Esant reikalui, prašau atsiųsti policijai — Polizei ant ranko-
vių juostų 14 štukų.

Policijos etatą pakol kas numatau iš 15 žmonių, bet juostos reikalingos kitiems ginkluotiems žmonėms.

Vietos policijos vadas

[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 12, l. 122. Originalas.

Nr. 33

Druskininkų policijos nuovada

1941 m. liepos 18 d.

Ponui Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas

Į Tamstos pastatytus klausimus pranešu:

1. Druskininkų miesto ir valsčiaus yra sušaudyta 26 komunistai, vienas plėšikas ir vienas provokatorius skundikas — viso 28 žmonės.

2. Šiuo laiku daboklėje sėdi vienas komunistas.

3. Policijos priežiūroje yra 14 asmenų.

.

[Rezoliuci-

ja]

Prie kitų

A. Audronis

11. Partizanų yra 38, visi vokiečių nuginkluoti. Jiems vadovauja buv. pasienio policijos rajono viršininkas atsargos lt. Jakavonis. Šiuo tarpu partizanai nakties metu patruliuoja gatvėmis, saugo sandėlius ir bazes, padeda policijai perkraustyti žydus į atskirą kvartalą. Apsitvarkius, tuoj jų pagalbos reikalingumas sumažės.

12. Šiuo laiku besislapstančių rusų nepastebėta.

* Tvarkos tarnyba.

13. Kovoje su besislapstančiais komunistais ir rusais įtraukti visi seniūnai, susipratę lietuviai ir vienas klebonas.

14. Užėjus vokiečiams pirmomis dienomis kariai labai daug išplėšė prekių iš krautuvių, pasiimdami sau ir duodami vietos gyventojams. Maisto trūksta, ypač duonos ir mėsos, kelioms dienoms yra cukraus ir sviesto. Liepos 15 d. vokiečiai išvežė iš restorano visus produktus ir, be to, ėmė savo žinion ir pradėjo išvežti prekes iš „Maisto“ bazės.

15. Darbininkų yra perteklius.

.....

24. Blogiausia, kad liepos 15 d. vokiečių komendanto parėdymu Druskininkų policija tapo nuginkluota. Tas neigiamai atsiliepė į pareigūnų ir kitų lietuvių ūpą. Bijoma, kad lenkai gali pradėti aktyviau pasireikšti. Ginklų atėmimą rišame su lenkų norais ir nusiskundimais vokiečių komendantui.

.....

Lietuvių komendantūrą vokiečiai panaikino. Atsakingu už visa ką paliktas vietos burmistras p. Luobikis.

V. Bajerčius
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 67. Originalas.

JIEZNE

Nr. 34

Iš liudininko J. MINKAUSKO * parodymų

1958 m. rugsėjo 4 d.

1941 metų liepos mėnesį prie Verknės upės šaulys Pakrošnis mane suėmė ir atvedė į Jiezną. 1940 metais dirbau Vėžionių apylinkės pirmininku.

Tuo metu suimti tarybiniai aktyvistai bei žydų tautybės piliečiai buvo laikomi valsčiaus savivaldybės pastato (dabar ten milicijos skyrius) ir greta esančio namo (dabar ten pasų stalas) rūsiuose. Kitos dienos rytą mane perkėlė į rūšį, esantį valsčiaus savivaldybės pastate, kuriame buvo uždaryta apie 30 žmonių.

* MINKAUSKAS Juozas, Vinco, gimęs 1905 m. Prienų raj., Jiezno ap., Dvareliškių k.

Siame rūsyje buvo trys atskiros kameros. Su manimi vienoje kameroje sėdėjo Jonas Valatka ir Vincas Minkauskas.

Po kokių trijų dienų nuo mano suėmimo į rūšį įėjo Katinas, laikydamas rankoje pistoletą, ir su juo dar du (vienas šaulys, kitas policininkas). Katinas pasakė, jog dabar bus pabaiga gyvenimo kaip komunistams, taip ir žydams. Katinas pradėjo šaudyti į sieną virš mūsų galvų. Kulka, atšokusi nuo sienos, sužeidė vienam suimtąjam koją. Katinas, priėjęs prie Jono Valatkos, nusikeikė ir pasakė jam, kad tasai kažkada norėjęs mirti po raudona vėliava, todėl dabar galėsiąs patenkinti savo norą. Katinas smogė pistoletu Valatkai per kaktą. Iš žaizdos ėmė tekėti kraujas. Jis dar vieną suimtąjį mušė kumščiais.

Jiezne mane kalino 14 parų. Paskui išvežė į Alytų.

Katiną pažįstu nuo 1940 metų. Tada jis gyveno Jundeliškių kaime ir dirbo buržuazinės Lietuvos kariuomenės pulkininko Vėbros dvare ūkvedžiu. Jį pažinojau gerai, nes gyvenau Silaičių kaime, 3 km. nuo dvaro.

ADSR fondas, r. 140, l. 197—199.

Nr. 35

Alytaus apskrities policijos
Jiezno nuovados viršininkas
Nr. 7. Sl.

Visai slaptai

Policijos departamento direktoriui

Raportas

Vykdydamas Tamstos slaptą raštą Nr. 3* 1941 metų rugpiūčio mėnesio pranešu, kad pasižymėjusių komunistine veikla ir kurie dabar dar pasižymi komunistiniu veikimu žydėliai, Jiezno miestelio gatvėse yra sulaikytų 89 asmenys, jų tarpe 26 moterys žydės. Jie visi š. m. rugpiūčio 16 d. pasiųsti į Prienus.

Aplinkraštis pasiųstas Alytaus policijos vadui.

Jieznas, 1941 m. rugpiūčio 16 d.

V. Bajerčius
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 23. Originalas.

* 2r. „Masinės žudynės Lietuvoje“, I d., p. 109, dok. Nr. 90.

Alytaus apskrities policijos vadas Alytus, 1941 m. rugpiūčio 30 d.
 Nr. 11 Slaptai

Policijos departamento direktoriui

Raportas

Pildydamas Policijos departamento raštą Nr. 3, sl., pranešu, kad Jiezno nuovadijoj žydai buvo išsislapstę, pradėjus suiminėti, gavus Policijos departamento aplinkraštį Nr. 3. Vėliau dalis jų sugrįžo į miestelį, bet kadangi nuovados viršininkui nepavyko susirišti su Prienu rajono saugumo policija ir iš viso rajonų suskirstymas nėra galutinai paaiškėjęs, o aplinkraštis turėjo būti įvykdytas per dvi dienas, tai tolimesnis suiminėjimas buvo vykdomas su Alytaus rajono saugumo viršininko žinia. Iš viso į Alytų iki š. m. rugpiūčio 31 d. buvo atgabenta 38. Dalis žydų į miestelį dar iki šiolei nėra sugrįžę, bet gyvena pagal gautas žinias miškuose. Nuovados viršininkui duotas įsakymas, panaudojant pag[albinę] policiją, sugaudyti ir iš miškų ir pristatyti į Alytų.

Birštono nuovadoj aplinkraštyje Nr. 3 nurodytų žydų nebuvo ir nėra. Pačiam miestelyj iš viso gyvena viena sena žydė, kuri šiomis dienomis bus iškelta į Alytų. Birštono nuovados viršininkas, gavęs aplinkraštį Nr. 3, turėjo tuojau pranešti apie jo įvykdymą departamentui betarpiai ir vėliau man, bet jis, kaip dabar paaiškėjo, pranešė tik man. Jo raštą gavau tik už trijų dienų, bet departamentui nieko nepranešiau, nes pagal aplinkraštį jau turėjo būti pranešta nuovados viršininko.

S. Krosniūnas
 Policijos vadas

MERKINEJE

Nr. 37

[1941 m. liepos 6 d.]

Merkinės areštiniėje laikomų [asmenų] sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Kada sulaikytas	Kilimo vieta	Už ką sulaikytas
1.	Gimbickas Aleksas I	birželio 29 d.	Merkinės miestelis	Aktyviai dirbo komunistinį darbą
2.	Dzimanavičius Aleksas	„ 26 d.	„	Surašinėjo šaulius ir aktyvius lietuvius
3.	Gimbickas Aleksas II	„ „	„	Tarnavo mokesčių inspekcijoje Varėnoje ir aktyvus komunistas veikėjas
4.	Kaplanas Rachmilis	„ „	„	Sekiojo lietuvius ir prieš Gegužės 1-ąją ginkluotas nešė sargybą
5.	Konstantinavičius Vaclo	„ 27 d.	„	Seklys ir aktyvus komunistas
6.	Kriukonis Jonas	„ 28 d.	Ilgininkų k.	Aktyvus komunistas
7.	Guzas Bronius	„ „	Kaminciškių k.	Seklys ir komunistas
8.	Parafinas Kolka	„ „	Sukarepkos k.	Komunistas veikėjas

9. Žikas Petras	„ „	Gudakiemio	Komjaunimo pirmininkas
10. Saulevičius ** Juozas	liepos 4 d.	Vadėnų k.	Kompartijos sekretorius
11. Saulevičius Pranas	„ „	„	Finansų skyriaus vedėjas Alytuje
12. Jakubavičius Vincas	„ „	Laukininkų k.	Aktyvus komunistas
13. Juknevičius Vincas	„ „	Pilvingio k.	„
14. Marcinonis Kazys	„ „	Liškiavos bažnytkaimis	Komjaunimo sekretorius
15. Azerskis Mauša	„ 5 d.	Merkinės miestelis	Komunistas veikėjas
16. Prieskienis Julius	„ 3 d.	Druskininkai	„
17. Kravecas Berelis	„ 4 d.	Merkinės miestelis	„
18. Guzas Alfonsas	„ 1 d.	Ūminciškių k.	Komunistinės spaudos koresponden- tas

J. Kvaraciejus
L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 41. Originalas. Rankraštis.

* Priedas prie Merkinės policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141. Raportas neskelbiamas.

Asmuo, pažymėtas sąraše Nr. 13. komunistas, buv. Medingėnų ap. pirmininkas, dingęs be žinios.

** Zr. p. 42, 44, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 110.

Priešvalstybinių asmenų sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Kur, ką dirba arba kuo įtariamas
1.	Janulevičius Vladas	Rodukos k.	Sutvėrė Merkinėje vykdomąjį komitetą, kuriam vadovavo
2.	Saulevičius Juozas	Panedzingio bažnytkaimis, Vadėnų k.	Kompartijos sekretorius Merkinėje
3.	Kalanta Jurgis	Pilvingio k.	Tarnavo kalėjimo prižiūrėtoju ir nuo anksčiau dirbo komunistų naudai
4.	Juknevičius Zigmas	„	Tarnavo Vilniuje DVM milicijoj politvadovu ir dirbo nuo anksčiau komunistų naudai
5.	Prudauskas Leiba	Merkinės miestelis	Labai aktyvus komjaunuoelis ir kooperatyve komisaras
6.	Dimanavičius Vitas	„	NKVD seklys ir sumušė mok[ytojo] Prapiesčio žmoną, vežamą Sibiran
7.	Dimanavičius Aleksandras	„	Merkinės apylinkės sekretorius ir surinko žinias apie vežamus Sibiran, už ką gavo 1200 rb ir dviratį premijos
8.	Bungardas Valerijonas	„	NKVD ir aktyvus komunistų veikėjas bei organizatorius
9.	Macidulskas Pranas	„	Steigėjas kompartijos Merkinėje ir vykdomojo komiteto pirmininkas
10.	Gimbickas Aleksandras	„	Tarnavo Varėnoje mok[esčių] inspektoriaus padėjėju ir aktyvus komunistas
11.	Gordonaitė Mina	„	Komjaunimo sekretorė

* Priedas prie Merkinės policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Kur, ką dirba arba kuo įtariamas
12.	Vildikanas * Dovydas	Merkinės miestelis	Sraujos malūno direktorius ir žymus komunistas
13.	Konstantinavičius Vaclovas	„	Žymus komunistas, aktyvistas
14.	Konstantinavičius Vladas	„	„
15.	Goldmanas Šolumas	„	Komjaunimo sekretoriaus padėjėjas
16.	Žurauskas Kazys	„	Aktyvus komunistas
17.	Žurauskas Petras	„	Komunistas
18.	Gembickas Bronius	„	Komunistas (tarnavo pašte ir dirbo saugume)
19.	Gembickas Leonas	„	Dirbo mokesčių inspekcijoje ir aktyvus komunistas
20.	Dzimanavičius Stasys	„	Komunistas
21.	Pugackis Šmulkė	„	Aktyvistas komunistas
22.	Kaplanaitė Dižė	„	Aktyvistė komjaunuolė
23.	Gegužis Juozas	Balninkų k.	NKVD šnipas
24.	Mazaliauskas Viktoras	Pilvingio k.	Merkinės vykdomojo komiteto pirmininkas, dirbo kompartijoje
25.	Sinkevičius	„	Komunistas
26.	Krukonis Jonas	Ilgininkų k.	„
27.	Cilcius Vincas	„	„
28.	Barauskas Julius	Raitininkų k.	„
29.	Karkauskas Juozas	Kampų k.	Dirbo komunistinį darbą ir sekiojo išvežamus Sibirą
30.	Batulevičius Cezaris	„	„
31.	Pigaga Juozas	Naujamiškio k.	Komunistas
32.	Kacvilingas Antanas	Makniūnų k.	Aktyvistas komunistas
33.	Sakalauskas Vincas	„	Milicijos skyriaus viršininkas Merkinėje

* Zr. p. 42, 44, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 126.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Kur, ką dirba arba kuo įtariamas
34.	Guzas Bronius	Kaminciškių k.	Korespondentas į komunistinę spaudą ir seklys
35.	Guzas Alfonsas	„	„
36.	Ziziulevičius Izidorius	Raitininkų k.	Komunistas
37.	Gudukas Izidorius	„	Slaptas milicininkas
38.	Gudukas Vincas	„	„
39.	Lekavičius Rokas	Manciūniškių vienkiamis	Komunistas
40.	Kilmanas Martynas	Naujakiemio k.	„
41.	Sakalauskas Juozas	Makniūnų k.	„
42.	Rudžionis Bronius	„	„
43.	Kaplanas Rachmilis	Merkinės miestelis	Prieš Gegužės 1-ąją nešė sargybą su šautuvu
44.	Žikas Petras	Gudakiemio k.	Gudakiemyje steigė komjaunimo skyrių
45.	Kašėta Vytautas	Kašėtų k.	Dirbo komunistinės milicijos Marcinkonyse saugume
46.	Lukauskas Stasys	Merkinės miestelis	Dirbo šnipinėjimo darbą, teikdamas milicijai žinias apie slapstančius nuo išvežimo Sibiran
47.	Ķardūnas Stasys	„	„
48.	Ķardūnas Bronius	„	„
49.	Kilmanas Vincas	„	„
50.	Jevaišis Viktoras, Divo	Puvočių k.	Puvočių apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkas ir dirbo saugume
51.	Saulevičius Pranas	Vadėnų k.	Mokesčių inspektorius Alytuje ir aktyvus komunistas
52.	Iškevičius * Motiejus	Pilvingio k.	Dirbo komunistinį darbą
53.	Jakucevičius Juozas	„	Milicininkas ir aktyvus komunistas

* Turi būti — Juškevičius (žr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 41).

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Kur, ką dirba arba kuo įtariamas
54.	Kravecvas Berelis	Merkinės miestelis	Aktyvus komunistas, pirmūnas
55.	Pugackas Abramas	„	„
56.	Kušicas Elkę	„	Komjaunuolis aktyvistas
57.	Gordonas Srolius	„	„
58.	Mizara (Savilionių apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkas)	Savilionių k.	Apylinkės vykdomojo komiteto pirmininkas ir seklys, sekė J. Volungevičių, kurį rusai sužeidė
59.	Barauskas Julius	Klepočių k.	Tarnavo milicijoje Alytuje ir žinomas komunistas
60.	Gudukas Zigmas	Savilionių k.	Tarnavo milicijoje Alytuje ir skleidžia gandus, kad raudonasis teroras sugrįš
61.	Krukonis Vacloas	Druskininkai	Komunistas seklys
62.	Prieskienis Izidorius	„	Propagandistas ir kompartijos narys (baigęs propagandistų kursus)
63.	Prieskienis Julius	„	Komunistas ir kompartijos narys
64.	Prieskienis Vladas	„	Kompartijos narys, tarnavo Merkinėje kooperatyve
65.	Bilinskas Pranas	Bingelių k.	Prienių bravoro direktorius ir propagandistas komunistas
66.	Redakas Solomas	Merkinės miestelis	Komunistas
67.	Segelytė Taubė	„	Komjaunuolė
68.	Sapockis Leiba	„	Komjaunuolis
69.	Sereiskis Dovydas	„	Komjaunuolis ir seklys NKVD
70.	Ivanauskas Zigmas		
71.	Cilčiūtė Ona	Burokairiščio k.	Gimnazijos seklė, komjaunuolė
72.	Sviklaitė Elena		
73.	Lazauskas Mykolas	Merkinės miestelis	

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Gyvenamoji vieta	Kur, ką dirba arba kuo įtariamas
74.	Lazauskaitė Olga	Merkinės miestelis	
75.	Lurija Zundelis	„	NKVD
76.	Murauskas Vladas	Subartonių k.	Komjaunimo narys
77.	Kuzovaitė Nina	„	„
78.	Kurkuzinskaitė Stasė	„	„
79.	Dubavičius Antanas	„	„
80.	Lukoševičius Bronius	„	„
81.	Kisielius Alfonsas	„	„
82.	Jezukevičiūtė Marė	„	„
83.	Čaplikaitė Ona	„	„
84.	Juknevičius Viktoras	„	„
85.	Juknevičius Vaclovas	„	„
86.	Glaniauskaitė Antosė	„	„
87.	Juknevičius Jonas	„	„
88.	Kibirštis Jonas	Darželių k.	Komunistas
89.	Valentukevičius Pilypas	„	„
90.	Celevičius Jonas	„	„
91.	Grigas Juozas	„	„
92.	Grigas Julius	„	„
93.	Grigas Feliksas	„	„
94.	Kašėta Matas	„	„
95.	Radžiukas Juozas	„	„
96.	Kilmanas Petras	Makniūnų k.	„
97.	Januškauskas Vaclovas	„	„
98.	Bilinskas Leonas	Merkinės miestelis	Vykdomojo komiteto pirmininkas ir Sibiran suraš [inėjo]

J. Kvaraciejus

L. e. nuovados viršininko p.

MIROSLAVE

Nr. 39

[1941 m. liepos 6 d.]

Alytaus apskrities policijos Miroslavo nuovadoje
areštuotų bei sulaikytų ir areštuotinių asmenų sąrašas *

Eil. Nr.	Vardas ir pavardė	Gyvenamoji vieta	Už ką areštuoti
-------------	-------------------	---------------------	-----------------

Areštuoti

1.	Petras Simanavičius	Manciūnų k.	Kandidatas į aktyviusius partijos narius ir buvęs apylinkės komiteto pirmininkas, žiaurus pareigūnas
2.	Pranas Kavaliauskas	Balkasodžių k.	Partijos narys, aktyvus veikėjas, buvęs milicininkas
3.	Jonas Matulionis	Bendrių k.	Komjaunimo sekretorius, vykdęs žemės reformą, dalyvaudavo kompartijos slaptuose posėdžiuose
4.	Juozas Kvascevičius	Mankūnų k.	Buvęs apylinkės komiteto pirmininkas, žiaurus pareigūnas ir, spėjama, teikęs žinias išvežamųjų sąrašams ruošti
5.	Martynas Zmuidzinaičius	Norūnų k.	Partijos narys, aktyvistas ir smarkus veikėjas

P a s t a b a: surašyti asmens yra pavojingi rimčiai bei dabartinei santvarkai.

Sulaikyti

1.	Ignas Palepas	Vankiškių k.	Įtariamasis leidęs nepagrįstus gandus ir sukeitęs vokiečių karių keliuose krypties ženklus
2.	Blažys Urbonas	Maciškėnų k.	Buvęs slaptas seklys ir varęs komunistinę propagandą

* Priedas prie Miroslavo policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141. Raportas neskelbiamas.

Sąraše areštuotinių asmenų (dokumento pabaiga) pažymėti Nr. Nr. 1, 2 — sušaudyti; pastarasis buv. Miroslavo vls. partijos komiteto sekretorius, Abu — komunistai.

Eil. Nr.	Vardas ir pavardė	Gyvenamoji vieta	Už ką areštuoti
3.	Motiejus Kazlauskas	Volungių k.	Buęs slaptas seklys ir varęs komunistinę propagandą
4.	Mečislovas Baziukevičius	Laukintukų k.	Įtariamasis vagystėje
5.	Jonas Paulauskas	Miroslavas	Įtariamasis palaikęs ryšius su raudonarmiečiais karo metu
6.	Antanas Miliauskas	Cigoniškių k.	Įtartas nepagrįstų gandy skleidime
7.	Albinas Kasperavičius	Parėčėnų k.	Buęs slaptas milicininkas, dabar gandonešis
8.	Antanas Kratavičius	Striminės k.	Vietos kompartijos vadovų brolis, atvykęs parinkti žinių, kas daroma su jo besislapstančiais broliais
Areštuotini			
1.	Vincas Kratavičius	Striminės k.	Visi partijos nariai, kurie sudarė vietos vykdomąjį organą ir dabar, bendraudami su rusų valkataujančiais kariais, slapstosi
2.	Juozas Kratavičius	„	
3.	Pranas Kratavičius	„	
4.	Vladas Jaruševičius	Padzirmiškės k.	
5.	Antanas Kizelis	Pupasodžių k.	
6.	Jonas Gavėnas	Laukintukų k.	
7.	Antanas Barysas	Nemunaičių k.	

J. Talandis

L. e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 34. Originalas.

Alytaus apskrities policijos Miroslavas, 1941 m. liepos 27 d.
 Miroslavo nuovados
 Viršininkas
 Nr. 77

Ponui Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas *

Pranešu, kad žemiau išvardinti buvę Miroslavo valsčiaus komunistų veikėjai, iki šiol laikyti Miroslavo valsčiaus areštiniėje, šiandieną patalpinti Alytaus kalėjiman ir užskaityti Tamstos žinioje:

- 1) Rusinas Juozas, Antano, gyv. Vardos k.,
- 2) Stankevičius Feliksas, Jono, gyv. Pupasodžių k.,
- 3) Žilinskas Juozas, Karolio, gyv. Sapatiškių k.,
- 4) Mikelionis Antanas, Stasio, gyv. Vardos k.,
- 5) Mikelionis Vladas, Stasio, gyv. Vardos k.,
- 6) Mikelionis Juozas, Stasio, gyv. Vardos k.,
- 7) Palepas Ignas, Prano, gyv. Vankiškių k.,
- 8) Kazlauskas Motiejus, Adomo, gyv. Volungių k.,
- 9) Turauskas Antanas, Juozo, gyv. Dapkiškių k.,
- 10) Denisovas Jokimas, Stepono, gyv. Balkasodžių k.,
- 11) Simanavičius Petras, Petro, gyv. Manciuonų k.,
- 12) Lebedžius Jonas, Prano, gyv. Balkasodžių k.,
- 13) Kizelis Antanas, Mykolo, gyv. Pupasodžių k.,
- 14) Jaruševičius ** Vladas, Kazio, gyv. Padzirmiškės k.,
- 15) Kvascevičius Juozas, Jono, gyv. Mankūnų k.,
- 16) Kavaliauskas Pranas, Jono, gyv. Balkasodžių k.,
- 17) Žmuidzinavičius Martynas, Marės, gyv. Norūnų k.,
- 18) Račiauskas Petras, Juozo, gyv. Volungių k.,
- 19) Dumbliauskas Pranas, Petro, gyv. Remeikių k.,
- 20) Matulionis Jonas, Prano, gyv. Bendrių k.,
- 21) Pavasaris Juozas, Antano, gyv. Pupasodžių k.,
- 22) Kasperavičius Albinas, Antano, gyv. Parėčėnų k.,
- 23) Šoliūnas Alfonsas, Šimo, gyv. Ob[elytės]—Gelertų k.,
- 24) Bernatavičius Juozas, Antano, gyv. Balkasodžių k.,
- 25) Bernatavičius Jonas, Stasio, gyv. Nemunaičio k.,
- 26) Barysas Antanas, Kazio, gyv. Nemunaičio k.,
- 27) Denisovas Julius, Stepono, gyv. Balkasodžių k., ir
- 28) Gavėnas Vladas, Antano, gyv. Pupasodžių k.

L. e. nuovados viršininko p.
 [Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 108. Originalas.

* Asmuo, pažymėtas raporte Nr. 21, komunistas, išvežtas darbams į Vokietiją.

** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 45 ir p. 96, dok. Nr. 39, areštuotinių sąrašo Nr. 4.

Iš A. NYKŠTAIČIO * parodymų

1960 m. birželio 18 d.

Iki 1941 m. birželio 22 d. slapsčiausi Seirijuose ir jų apylinkėse. Birželio 22 d., anksti rytą, prasidėjo šaudymas ir tada, pamatęs lėktuvus su vokiečių ženklais, supratau, kad prasidėjo karas. Apie pietus Seirijuose pasirodė pirmieji vokiečių kariuomenės daliniai. Tada aš su Stasiu Eimanavičiumi, Algirdu Kružu buvau pasislėpęs už Seirijų miestelio ir grįžome tos pačios dienos pavakary. Tą dieną nieko neveikėme, nes tuo laiku žygiavo vokiečių kariuomenė. Kitą dieną, norėdamas gauti instrukcijų toliau veikti, nuėjau į vokiečių kariuomenės vadovybės štabo būstinę. Ten buvau pristatytas I-C** grupės viršininkui kapitonui Šneideriui. Savo pavardę jis man pasisakė. Aš jam pasakiau esąs kriminalinės policijos valdininkas, vietinės valdžios atstovas.

1960 m. birželio 21 d.

Kaip jau parodžiau praeito tardymo metu, pabuvojęs Eitkūnuose su Šveicერიu atvykau į Kauną, o paskui — į Seirijus. Kelionėje užtrukau dvi—tris dienas. Dar prieš prasidedant karui aš suorganizavau Seirijuose ginkluotą grupę, pavadintą Geležinio vilko grupe, kurią sudarė buvę policininkai. Iš jų atsimentu Stasį Eimanavičių, Juozą Kundrotą, Stanulį. Prasidėjus karui, minėti policininkai dar atsivedė buvusių policininkų. Tada atėjo policininkas Jaskėlevičius ir Bonifacas Naujokas. Iš pat pradžių ginkluotos grupės dalyviai rinko ginklus, kurių nemažai liko, pasitraukus Raudonosios Armijos daliniams. Grupei vadovavau aš. Pasikalbėjus su vokiečių žvalgybos skyriaus viršininku Šneideriu, buvo nutarta paskelbti privalomą Tarybų valdžios ir partinių organų darbuotojų bei tarybinių aktyvistų registraciją. Tą pasiūlymą iškėliau aš, motyvuodamas tuo, kad registruosis ne visi, ir tie, kurie neis registruotis, yra pavojingi ir juos tuoj pat reikia suimti. Registracijos reikalas buvo išleistas įsakymas, pasirašytas vokiečių komendanto vyresniojo leitenanto Biomės. Turiu priminti, kad vokiečių žvalgybos skyriaus viršininkas Šneideris, pabuvojęs apie dvi dienas Seirijuose, išvyko Alytaus link, o į Seirijus atvyko nuolatinė Geheime Feldpolizei — GFP — slaptoji lauko policija su komendantu vyresniuoju leitenantu Biome. Kartu su juo buvo 18 kareivių — tardytojų. Jam atvykus, Šneideris su-

* Zr. p. 70.

** I-C buvo vadinami štabų žvalgybos skyrių viršininkai.

pažindino su juo mane ir toliau kontaktą įvairiais klausimais palaikiau su Biome.

Pasirašytą komendanto Biomės registracijos reikalu įsakymą paskui pasirašiau aš, burmistras Bendorius ir Eimanavičius. Įsakymas buvo parašytas vokiečių ir lietuvių kalba ir iškabintas įvairiose Seirijų miestelio vietose. Registravo policija. Mano nurodymu buvo sudaryti suimtinųjų sąrašai. Tuos, kurie nėjo registruotis, daviau nurodymą suimti. Registruotis atėjo labai mažai. Ir todėl tuos, kurie vengė registracijos, aš laikiau pavojingais žmonėmis ir, pasitaręs su vokiečių komendantu Biome, įsakiau juos sulaikyti.

Aš tariausi su vokiečių komendantu Biome dėl ginkluoto būrio sudarymo. Jis prašė, kad būtų sudarytas toks būrys tik sandėliams Barauciškėse saugoti. Aš galvojau, kad būrį geriausia organizuoti iš buvusių šaulių ir jo organizavimo iniciatyvą perleisti buvusiam Seirijų valsčiaus viršaičiui, šaulių būrio vadui Antanui Maskeliūnui. Antanas Maskeliūnas 1940 metais buvo Tarybų valdžios organų suimtas ir, prasidėjus karui, iš kalėjimo paleistas. Jam grįžus į Seirijus, pavedžiau sudaryti tokį būrį. Aš Antanui Maskeliūnui minėjau, kad ginkluoto būrio dalyviai turės vykdyti įvairius nešvarius darbus, surištus su žmonių žudymu, suimtųjų varinėjimu darban. Paskui Antanas Maskeliūnas buvo paskirtas viršaičiu.

1960 m. birželio 22 d.

Aš galvojau, kad į ginkluotą būrį galima priimti įvairius pramuštgalvius, trokštančius turto, lengvai linkstančius į vieną ar į kitą pusę. Antanas Maskeliūnas įpareigojo Seirijų gyventoją Valerą Maskeliūną sukviesti asmenis, iš kurių būtų galima sudaryti būrį. Į jį buvo priimama laisvanoriškai, niekas nevertė prievarta stoti. Vokiečių komendantas išdavė 20 baltų raiščių su vokiečių komendantūros antspaudu. Kiekvienam būrio dalyviui išdavė baltą raištį ir šautuvą. Visi parašė raštišką pasižadėjimą ir atidavė vokiečių komendantui.

Nurodymai būrio dalyviams per Antaną ir Valerą Maskeliūnus, pusbrolius, buvo mano duodami, suderinus su vokiečių komendantu. Reikia pabrėžti, kad GFP Seirijuose suimtų tarybinių piliečių netardė; tos funkcijos buvo perduotos ginkluotam būriui, nors faktiškai jos buvo GFP žinioje ir kitose vietose jie tai darė.

Per Antaną ir Valerą Maskeliūnus būrio dalyviams daviau nurodymus organizuoti žmonių lavonų ir užmuštų arklų, likusių traukiantis Raudonosios Armijos daliniams, užkasimą. Tam reikalui naudojome darbingus žydus. Buvo nurodyta kasdien į vokiečių komendantūrą atvesti grupę žydų, o iš ten juos nukreipdavo darban.

Tarybinių piliečių, numatytų sušaudyti, sąrašus paruošiau aš. Paskui vokiečių komendantui paskyrus šaudymo laiką, buvo

surinkti būrio dalyviai. Apie tai aš juos painformavau ir prašiau išeiti savanorius.

Buvo paruošti du sąrašai, kuriuose buvo įrašyta daugiau kaip 20 žmonių. Dėl tų asmenų sušaudymo tariausi su viršaičiu Antanu Maskeliūnu ir vokiečių komendantu Biome. Į sąrašus įtraukiau tuos tarybinius piliečius, kurie aktyviai pasireiškė 1940—1941 metais. Informavau vokiečių komendantą apie sąraše esančius žmones, charakterizavau juos kaip aktyvius tarybinių organų pagalbininkus ir nevykdžiusius komendanto įsakymo registruotis. Biomė ant sąrašo uždėjo rezoliuciją: „exekution“ („sunaikinti“). Vokiečių komendantas sakė, kad reikia surasti tinkamą vietą šaudymui. Aš apie tai pasakiau Antanui Maskeliūnui, pastarasis — Valerui Maskeliūnui. Valeras Maskeliūnas parinko vietą prie žydų kapinių, prie pelkės.

Kitą dieną, maždaug 1941 metų liepos mėnesio pradžioje, Antanui Maskeliūnui nurodžiau į policijos nuovadą sukviesti visus būrio dalyvius. Po pietų jie ten susirinko. Atėjus vokiečių komendantui su dviem kareiviais, aš paskelbiau, kad komendanto įsakymu bus šaudomi tarybiniai piliečiai, paminėjau pavardes pagal sąrašą ir pakviečiau asmeniškai norinčius tai vykdyti. Būriui vadovauti šaudymo metu sutiko Antanas Maskeliūnas. Ne visi pareiškė norą šaudyti. Suimtųjų buvo apie dešimt ir tiek pat būrio dalyvių-šaudytojų. Jau varant suimtuosius į šaudymo vietą, pakeliui prisijungė keletas būrio dalyvių. Iš jų prisimenu Algirdą Kružą.

Pasmerktųjų mirtį sąrašą su vokiečių komendanto rezoliucija saugojau aš, nes buvo reikalinga ateityje parodyti, jog visa tai darė vokiečiai, nors tuos asmenis sušaudyti buvo mano iniciatyva. Aš norėjau tai padaryti vokiečių priedanga. Pirmajame sąraše buvo komjaunuolis Burbulevičius, Seirijų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas, kurio pavardės nepamenu, žydaitė rudais plaukais, jos pavardės nepamenu. Be to, toje pačioje grupėje buvo sušaudytas Giedraitis, atgabentas iš tarybinių karo belaisvių laikymo vietos, t. y. Seirijų evangelikų bažnyčios. Kas jį suėmė, nežinau, tik vokiečių komendantas kalbėjo, kad jis esąs saugumietis iš Lazdijų, paliktas užnugario veiksams.

Iš būrio dalyvių, kurie ėjo šaudyti, atsimenu Sinkonį, dirbusį skerdykloje, vieną iš Klimavičių, Skliutą.

1960 m. birželio 24 d.

Mano nurodymu buvo sušaudyta 20 tarybinių aktyvistų. Man būnant kelionėje, Kaune ir Vilniuje, buvo sušaudyti trys ar keturi asmenys, iš kurių man minėjo milicininką Zvirblį. Sušaudė juos, kaip man pasakojė Eimanavičius, rytą. Šaudė būrio dalyviai ir jiems vadovavo Antanas Maskeliūnas. Smulkiau apie šį šaudymą nesiteiravau, nes man nebuvo įdomu.

Antrąją vokiečių okupacijos dieną buvau nuėjęs pas vokiečių žvalgybos skyriaus viršininką Sneiderį ir kada po pasikalbėjimo ėjau iš jo, jis man pasakė tik ką įsakęs sušaudyti du žmones, kuriuos įskundė vietiniai gyventojai, pasivadinę vietinės valdžios atstovais. Aš mokyklos kieme pamačiau Polupį ir Sidaravičių, bet tada jų nepažinojau ir pavardes sužinojau vėliau. Juos saugojo vokiečiai iš lauko žandarmerijos. Sužinojau ir tai, kad Polūpio ir Sidaravičiaus suėmimo iniciatorius buvo Naujokas.

Tuos, kurie nėjo registruotis, įsakiau suimti. Aš tuo klausimu kalbėjau si su Vidaus reikalų ministerijos policijos reikalų tvarkytoju Zarskumi, su Prapuoleniui artimais asmenimis ir esu buvęs tuometinio laikraščio „Į laisvę“ redakcijoje, visuomenės atstovų susirinkime, kur sužinojau, kokią nuomonę turi šiuo atveju dėl žmonių naikinimo lietuvių buržuazinės visuomenės atstovai. Susidarė nuomonė, kad reiktų kiek galima vengti aukų, išaiškinti tuos, kuriuos vadiname „tėvynės išdavikais“, pasirodžiusiais savo konkrečiais darbais, ir juos sunaikinant, bendradarbiauti su vokiečiais, bet taip, kad didesnė atsakomybė kristų vokiečiams. Vokiečių komendantas Biomė dėl tarybinių aktyvistų šaudymo yra sakęs, kad reikės juos sušaudyti, bet tą klausimą paliko spręsti man.

Kaip minėjau, pirmąjį tarybinių aktyvistų sąrašą aš sudariau grynai savo iniciatyva, antrąjį — reikalaujant vokiečių komendantui po to, kai buvo apšaudyti vokiečiai, žygiuojantieji į Alytų. Tai įvyko šiomis aplinkybėmis. Maždaug liepos mėnesio pradžioje buvo gautos neoficialios žinios, kad likę Raudonosios Armijos kariai naktį puls Seirijus, turėdami tikslą išlaisvinti ten esančius karo belaisvius. Konkreti tokio puolimo data nebuvo žinoma, bet nuo žinių apie būsimą puolimą gavimo dienos naktimis budėjo ne tik vokiečių komendantūros kareiviai, bet į komendantūrą buvo siunčiami ir penki—šeši policininkai. Policininkus išskirdavau aš. Prie Seirijų yra buvusio dvaro kluonas. Ten policininkai buvo pasislėpę su dviem kulkosvaidžiais. Praėjus dviem—trimis naktims tikrai iš miško ėmė šaudyti. Šaudymas užtruko nuo vidurnakčio iki aušros. Belaisvių išlaisvinti nepavyko. Vokiečių komendantas iškvietė SS dalinį, kurį taip pat apšaudė iš miško. Jam atvykus į Seirijus, tuojau buvo surinkti visi miestelio gyventojai: vyrai — prie evangelikų bažnyčios, moterys — prie katalikų bažnyčios. SS dalinio vadas reikalavo iš pradžių kas trečią, paskui kas penktą žmogų sušaudyti už tai, kad buvo užpuolti Seirijai, kad buvo jie apšaudomi. Jis sakė, kad be gyventojų paramos Raudonosios Armijos kariai nebūtų išsilaikę. Aš pats visas tas naktis prieš užpuolimą buvau kartu su policininkais ir jiems vadovavau. Kada ėmė šaudyti iš miško pusės, daviau nurodymą atsišaudyti. Šaudymas nebuvo intensyvus, ir iš miško prie Seirijų niekas nemėgino eiti. Kalbėdamasis su SS da-

linio vadu, jam pareiškiau, kad esu gestapo įgaliotas asmuo ir kad aš susitvarkysiu pats. Po ilgų ginčų SS dalinio vadas sulai-kytus gyventojus paleido ir su savo daliniu išvyko Alytaus link. Šio pokalbio metu dalyvavo ir vokiečių komendantas Biomė. Be to, vokiečių SS dalinio vadui pranešiau apie suėmimą tarybinių aktyvistų, kurie, įvykus kokiems nors incidentams su vokiečių kariuomene, bus sušaudyti. Biomė liepė paruošti numatytų sušau-dyti žmonių sąrašą.

Seirijuose aš buvau iki 1941 metų liepos mėnesio vidurio. Pas-kuai dirbau Alytaus kriminalinės policijos viršininku, o tų pačių metų liepos pabaigoje ar rugpiūčio pradžioje man priskyrė Seinų apskritį (dabar Lazdijų rajonas), be to, Rudnios, Marcinkonių ir Druskininkų valsčius. Į Alytaus apskrities kriminalinės policijos viršininko postą buvau paskirtas Vidaus reikalų ministerijos poli-cijos reikalų tvarkytojo Zarskaus įsakymu, kuris oficialiai buvo paskelbtas 1941 metų liepos mėnesio pradžioje. Paskyrė mane į šį postą tuometinės buržuazinės Lietuvos „laikinosios vyriausy-bės“ organai.

Dar man būnant Seirijuose, iki 1941 metų liepos mėnesio vi-durio, Seirijų žydų tautybės asmenys nebuvo suimti ir naikinami. Kiekvienas gyveno savo namuose, tik nešiojo šešiakampę žvaigž-dę. Juos naudojo darbams tik vokiečių komendantui Biomei nu-rodžius. Aš buvau griežtas antisemitas, bet į žydų tautybės asme-nų klausimą nesikišau, jų likimo nesprenžčiau, nes galvojau, kad jų naikinimas yra grynai vokiečių reikalas. Aš, tik vokiečių ko-mendantui nurodžius, liepdavau Antanui ir Valerui Maskeliūnams pristatyti vokiečių komendantūrai žydų grupės darbams.

ADSR fondas, r. 113, l. 6—7, 12—13, 16—23, 27—35.

Nr. 42

Iš J. CELIAVIČIAUS * parodymų

1960 m. sausio 30 d.

Vokiečiams okupavus Seirijus, buvo sudarytas ginkluotas šaulių būrys. Mane, kaip buvusį šaulį, iškvietė Seirijų valsčiaus viršaitis Antanas Maskeliūnas ir liepė įstoti į būrį. Antanas Mas-keliūnas buržuazinės santvarkos metais buvo Seirijų valsčiaus šaulių organizacijos vadas ir viršaitis.

Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis būrio dalyviai suėmė Seirijų aktyvistus ir partijos narius, uždarė juos į policijos pa-stato rūšį. Kartą pavakaryj pas mane atėjo policininkas Vincas Jaskelevičius (išbėgęs su vokiečiais) ir Valeras Maskeliūnas (iš-bėgęs su vokiečiais); jie liepė ateiti į policijos nuovadą. Atėjęs radau būrio dalyvius: Joną ir Vincą Klimavičius, Vladą Povilo-

* CELIAVIČIUS Juozas, Prano, gimęs 1905 m. Lazdijų raj., Seirijų miestelyje.

nį, Petrą Peraklį, Juozą Saliūną, Vladą Runtą, Martyną Stankevičių, Juozą ir Stasį Sinkonius, Bernardą Skliutą, du brolius Kružus, Kazį Macedulską, Stasį Petrauską, Juozą Staražinską, Petrą Čerešką, Alfonsą Nykštaitį, Juozą Valentą, Mataušą Janušonį. Buvo ir daugiau, bet kas tokie, neprisimenu. Vėliau atėjo ir Valeras Maskeliūnas. Antanas Maskeliūnas mums parciškė, kad yra suimti tarybiniai aktyvistai ir juos reikia sušaudyti. Sudyti turėsime mes. Kas buvo suimti, dar nežinojau. Antanas Maskeliūnas liepė visiems paimti šautuvus, sudėtus atskirame kambaryje. Kada užėjome į policijos būstinę, ten sėdėjo vokietis kariška uniforma ir kalbėjosi su Nykštaičiu vokiškai. Antanas Maskeliūnas kiekvienam išdavė po šautuvą ir keturis šovinius. Po to visi išėjome į kiemą. Ten atėjo dar vienas kariška uniforma apsirengęs vokietis. Nykštaitis stovėjo su vokiečiais, o Antanas Maskeliūnas atidarė rūsio duris ir liepė suimtiesiems išeiti į kiemą. Išėjo aštuoni—devyni žmonės. Jų tarpe mačiau pažįstamus: darbininką Joną Stučką, Alfonsą Burbulevičių, Rinką, darbininką Juozą Zenką. Visi jie gyveno Seirijuose. Antanas Maskeliūnas jiems liepė sustoti po du. Po to tarybinius aktyvistus nuvarėme žydų kapų link. Priešakyje ėjo Antanas Maskeliūnas, Alfonsas Nykštaitis ir du vokiečiai. Atvarėme juos prie žydų kapų, į pievą. Atėjo kunigas Laukaitis. Jis paklausė suimtųjų, kas prieš mirtį norėtų atlikti išpažintį. Burbulevičius, Stučka ir žydaitė nuo išpažinties atsisakė. Kitiems atlikus išpažintį, Antanas Maskeliūnas liepė visiems sustoti į eilę nugaromis į baudėjus. 10 m nuo pasmerktųjų mirtį išsirikiavo baudėjai: Jonas ir Vincas Klimavičiai, Bernardas Skliutas, Valenta, Vladas Povilonis, Petras Peraklis, Vladas Runta, Juozas Šinkonis, broliai Kružai, Petras Čereška, Kazys Macedulskas, Stasys Petrauskas ir aš. Kiekvienas turėjome nušauti po vieną tarybinį aktyvistą. Šovė visi iš karto, Antanui Maskeliūnui sukomandavus. Du vokiečiai ir Nykštaitis stovėjo atokiau mūsų, Antanas Maskeliūnas šalia mūsų. Kada visus sušaudėme, Nykštaitis patikrino, ar visi negyvi, o mes nunešėme šautuvus į policiją ir išsiskirstėme į namus.

ADSR fondas, r. 113, l. 142—148.

Nr. 43

Iš S. PETRAUSKO * parodymų

1960 m. balandžio 12 d.

Maždaug po savaitės, kai vokiečiai užėmė Seirijus (jau aš stovėdavau sargyboje prie maisto sandėlių), tą dieną būdamas laisvas ėjau pro Seirijų policijos būstinę. Mane pamatęs pašaukė

* PETRAUSKAS Stasys, Juozo, gimęs 1913 m.

viršaitis Antanas Maskeliūnas. Policijos raštinėje pamačiau Kružo žentą, Antano Maskeliūno brolių Valerą, Joną ir Vinčą Klimavičius, Kružo du sūnus, Bernardą Skliutą, Juozą Celiavičių, Jaskelevičių, Staražinską, Petrą Peraklį, Šaliūną, Petrą Cerešką, Rasimavičių, Povilonį, Martyną Stankevičių, Runčą ir dar keletą policininkų. Viršaitis ir Kružo žentas pasakė, kad varysime išdavikus šaudyti. Jie išdavė visiems šautuvus ir šovinių. Po to visi išėjome į gatvę, o Maskeliūnas, Kružo žentas, du Kružai, Klimavičiai išvarė iš policijos rūsio žmones. Suimtuosius išrikiavo po du, juos apsupo sargybiniai. Priekyje ėjo trys vokiečiai, Antanas Maskeliūnas ir Kružo žentas. Varė juos anksčiau išvardintieji pro Seirijų bažnyčią. Ten atsirado balta kamža apsilkęs kunigas Laukaitis. Jis prisijungė prie vokiečių, Antano Maskeliūno ir Kružo žento. Toliau suimtuosius varėme Kaupų gatve ir atvarėme prie žydų kapinių. Aš, Celiavičius, Staražinskas, Stasys Šinkonis, stovėdami sargyboje prie žydų kapinių, neleidome pašalinių žmonių. Mus sargybinius po kurio laiko pašaukė. Pamatėme į eilę išrikiuotus suimtuosius, atsuktus nugaromis į būrio dalyvius. Ir būrio dalyviai buvo išsirikiavę. Aš, Celiavičius, Staražinskas ir Stasys Šinkonis stojome prie jų ir, viršaičiui bei Kružo žentui sukomandavus, iššovėme į suimtuosius. Po šaudymo viršaitis, Kružo žentas, vokiečiai, kunigas Laukaitis, Maskeliūnai, Klimavičiai, du Kružai liko šaudymo vietoje. Mes nuėjome į policiją ir atidavėme šautuvus.

ADSR fondas, r. 113, l. 136—137.

Nr. 44

Iš liudininkės E. POLŪPIENĖS * parodymų

1960 m. balandžio 16 d.

Mano vyrą Juozą Polūpį, gimusį 1913 metais, sušaudė Seiriuose prie kirchės 1941 m. birželio 24 d. Kai vokiečiai okupavo Seirijus, po dviejų dienų atėjo ginkluotos gaujos dalyviai Juozas Celiavičius ir Valeras Maskeliūnas ir nusivedė jį prie klebonijos, kur gyveno vargonininkas Kružas ir jo žentas Nykštaitis, tos gaujos vadeiva. Norėdama pamatyti, kur nuves mano vyrą, ėjau iš paskos. Prie Kružo namo, užstalėje sėdėjo Nykštaitis, policijos nuovados viršininkas Naujokas, Bendorius ir kiti. Mano vyras buvo paklupdytas prieš juos. Aš priėjau gan arti ir girdėjau, kaip Nykštaitis jam sakė: „Daugiau mūsų negaudysi“. Naujokas vyrui sudavė per veidą. Po to atėjo vokiečiai kariškiai ir kartu su Naujoku mano vyrą nuvarė į pradžios mokyklą. Kai jie įėjo į vi-

POLŪPIENĖ Elzbieta, Jurgio, gimusi 1915 m. Lazdijų raj., Seirijų miestelyje.

dų, aš nuėjau namo. Tą pačią dieną sužinojau, kad vyrą ir Bernardą Sidaravičių sušaudė prie kirchės ir ten užkasė. Ir iš tikrųjų ten nuėjusi radau kastą žemę. Vaikščiojau į policiją pas Nykštaitį prašyti, kad leistų velionį vyrą iškasti ir palaidoti kapinėse. Nykštaitis iš pradžių nenorėjo klausyti, bet aš kelias dienas ėjau pas jį ir paskui leido. Aš pasakiau Sidaravičiaus dukrai Antosei Tamulionienei, kad sušaudė jos tėvą. Negiliai iškastoje duobėje radome tris lavonus. Iš tos pačios duobės buvo išimtas ir Bernardo Sidaravičiaus lavonas. Kas buvo trečias, nežinau. Jo iš ten niekas nepaėmė, nes buvo nevietinis. Vyrui, matyt, šovė į pakaušį, nes visas veidas buvo sudraskytas. Apiplovę vandeniu, jį įdėjome į karstą ir nuvežę palaidojome naujose Seirijų kapinėse. Sidaravičių palaidojo senose kapinėse.

Mano vyras 1940—1941 metais iš pradžių, prieš nacionalizuojant parduotuves, buvo parduotuvių komisaras, paskui — kooperatyvo vedėjas. Ir Bernardas Sidaravičius buvo tarybinis aktyvistas, dažnai lankydavo mano vyrą. Dirbo jis kooperatyve pardavėju.

ADSR fondas, r. 113, l. 160—161.

Nr. 45

Iš liudininkės A. TAMULIONIENES * parodymų

1960 m. balandžio 15 d.

Vokiečiams okupavus Seirijus, ginkluotos gaujos dalyviai Vladas Runta ir Valeras Maskeliūnas tuoju suėmė mano tėvą Bernardą Sidaravičių, tada turėjusį apie 63 metus. Jį paėmė iš namų. Tėvas, įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, dirbo Seirijų fabrike staliumi ir tuo metu buvo valsčiaus profsąjungos pirmininkas. Jį laikė uždarytą pas Seirijų bažnyčios vargonininką Kružą. Nuėjau pažiūrėti, kur nuvedė tėvą ir atradau jį pas Kružą. Jį kambaryje saugojo Valeras Maskeliūnas. Su tėvu man kalbėtis neleido, tik liepė atnešti jam maisto. Dar man ten būnant, Kružo sūnus Algirdas atvedė Juozą Polūpį. Aš paskui nuėjau į namus atnešti maisto. Grįžusi pas Kružą, tėvo ir Polūpio neradau. Kružas man paaiškino, kad juos išvežė į Alytų. Po trijų dienų pas mane atėjo Polūpienė ir pasakė, kad mano tėvas ir jos vyras sušaudyti prie kirchės, pievoje, ir ten užkasti ir kad ji kreipėsi į policiją ir ši jai leidusi iškasti jos vyrą ir palaidoti. Tada padarė karstą ir tėvo lavoną iškasėme. Mums atkasti beveik nereikėjo, nes duobė buvo negili. Tėvas gulėjo ant šono. Pamačiau dvi sky-

* TAMULIONIENE Antosė, Bernardo, gimusi 1910 m. Lazdijų raj., Kapčiamiesčio ap., Navikų k.

les pakaušyje ir tris su išplėšimais kakteje. Joks gydytojas lavonų neapžiūrėjo. Palaidojome tėvą neveikiančiose kapinėse, nes naujose neleido laidoti kunigas Laukaitis.

ADSR fondas, r. 113, l. 170—171.

Nr. 46

Iš liudininkės Z. ADOMAVIČIENĖS * parodymų

1960 m. gegužės 18 d.

Seirijuose gyvenau nuo 1926 metų. Aš su vyru Leonu Ridlinskiu pačią pirmąją vokiečių okupacijos dieną pasitraukiau pas tėvus į Leipalingio miestelį. Tarybinės santvarkos Lietuvoje metais vyras buvo milicininkas ir kandidatas į TSKP narius. Kadangi mūsų daiktai buvo likę Seirijuose, vyras su arkliu nuvažiavo jų pasiimti. Jam bevažiuojant, ant kelio sulaukė Jonas Klimavičius ir valsčiaus viršaitis Antanas Maskeliūnas. Vyras negrižo, nes buvo sušaudytas už žydų kapinių. Apie tai sužinojau iš žmonių, nes pati bijojau eiti į Seirijus, kad manęs nesuimtų. Vyro lavono iš šaudymo vietos nepaėmiau. Žmonės pasakojo, kad jis buvo užkastas su Giedraičiu iš Šventežerio.

ADSR fondas, r. 113, l. 157—158.

Nr. 47

Iš liudininko V. STUČKOS ** parodymų

1960 m. balandžio 27 d.

Mano tėvą Joną Stučką 1941 metų birželio mėnesio pabaigoje sušaudė Seirijuose, už žydų kapinių. Jis buvo darbininkas, iki 1940 metų dažniausiai dirbo plentų statyboje akmenskaldžiu. Įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, tėvas įstojo į Komunistų partijos eiles ir buvo Seirijų komiteto sekretorius. Vokiečiams okupavus Seirijus, tėvas į Tarybų Sąjungos gilumą pasitraukti nespėjo. Po kelių dienų jį suėmė ginkluotos gaujos dalyvis Jonas Klimavičius. Iš pradžių tėvą uždarė į vieno žydo rūšį. Namo savininką Seirijuose vadino Vazbucke. Namas stovėjo prie bažnyčios, dabar nugriautas. Ten tėvą laikė apie tris dienas. Aš nešiojau jam valgyti. Kartą po pietų man nunešus maisto nepriėmė. Pamačiau, kad grupė ginkluotų asmenų tėvą ir kitus varo pro bažnyčią. Jų tarpe buvo Seirijų gyventojas Zenka, žydaitė

* ADOMAVIČIENĖ Zofija, Bernardo, gimusi 1913 m. Alytaus raj., Butrimonių k.

** STUČKA Vaclovas, Jono, gimęs 1931 m. Lazdijų raj., Seirijų miestelyje.

rudais plaukais, kurios pavardės nežinau. Kiek prisimenu, juos varė surikiuotus po tris. Iš ginkluotų žmonių, kurie varė suimtuosius, prisimenu Joną ir Vincą Klimavičius. Kartu su jais ėjo senas kunigas, vadinamas prelatu. Tėvą ir kitus tarybinius aktyvistus nuvarė Kapų gatve ir pievoje sušaudė. Tėvo lavoną paėmė motina ir palaidojo Seirijų kapinėse.

ADSR fondas, r. 113, l. 163—165.

Nr. 48

Iš liudininko V. RINKOS * parodymų

1960 m. balandžio 16 d.

Mano tėvą Aleksandrą Rinką, gimusį 1900 metais, sušaudė 1941 metų birželio mėnesio pabaigoje Seirijuose, už žydų kapinių. Tėvas, įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, buvo Seiliūnų apylinkės pirmininkas. Jis buržuazinės santvarkos Lietuvoje metais keletą kartų buvo suimtas ir kalinamas už antifašistinę veiklą. Tėvas buvo siuvėjas. Visa mūsų šeima gyveno Mankūnėlių kaime. Jį suėmė Seirijuose, nes buvo iškvieta į policijos nuovadą. Laikė apie dvi dienas buvusio degtinės monopolio namo rūsyje. Buvau atnešęs jam maisto. Saugojo jį Valeras Maskeliūnas. Atėjęs kitą dieną, pro rūsio langelį mačiau Seirijų gyventoją Burbulevičių, nes jis su tėvu buvo priėjęs prie langelio. Rūsyje buvo daug žmonių. Kitą dieną vėl atėjau į Seirijus, bet tėvo jau neradau. Atrodo, dėdė Boleslovas Cepukaitis man pasakė, kad tėvą sušaudė už žydų kapinių. Greit nubėgau namo tai pasakyti motinai. Tą pačią dieną mūsų kaimynas Jurgis Aravičius parvežė tėvo lavoną į Seirijų kapines ir palaidojo.

ADSR fondas, r. 113, l. 151.

Nr. 49

Iš liudininkės J. VAITKUVIENĖS ** parodymų

1960 m. balandžio 18 d.

Kostas Tumasonis, gimęs 1905 metais Lazdijų rajono Noragėlių kaime, buvo mano pirmas vyras. 1941 m. birželio 27 d. vyrą sušaudė Seirijuose, už žydų kapinių. Jis 1940—1941 metais dirbo Seirijuose iš pradžių — parduotuvės vedėju, paskui — vykdomojo komiteto pirmininku. Vokiečiams okupavus Seirijus, vy-

* RINKA Vladas, Aleksandro, gimęs 1929 m. Lazdijų raj., Zagarių ap., Paliūnų k.

** VAITKUVIENĖ Juzė, Juozo, gimusi 1920 m. Lazdijų raj., Seirijų miestelyje.

ras pasislėpti nespėjo ir jį birželio 27 d. pašaukė į Seirijų policijos nuovadą. Tos pačios dienos pavakaryj sušaudė. Kadangi turėjau trijų mėnesių dukterį, gimusią kovo mėnesį, negalėjau nuėiti pasižiūrėti, kur laikė mano vyrą. Nemačiau aš net, kaip varė jį šaudyti. Apie tai, kad sušaudė vyrą, sužinojau kitą dieną anksčiau rytą. Man pranešė sesuo. Aš tuojau nuėjau į šaudymo vietą, į pievą. Ten radau sušaudytą savo vyrą. Gulėjo devyni—dešimt lavonų, bet kadangi buvau labai susijaudinusi, nemačiau, kas tokie ten buvo. Vyras gulėjo ant nugaros ir krūtinėje buvo matyti kraujo dėmė. Jo neperrengę, įdėjome į karstą ir palaidojome Seirijų kapinėse.

ADSR fondas, r. 113, l. 167.

Nr. 50

LNP

Slaptai

Alytaus apskrities policijos
Seirijų nuovados
Viršininkas

Alytus, 1941 m. liepos 31 d.

Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas

Anksčiau buvo numatyta Seirijų nuovadoje laikyti penkis asmenis, įskaitant ir nuovados viršininką. Bent dabartinėmis aplinkybėmis toks skaičius yra nepakankamas. Seirijų apylinkė, kaip ir bendrai Alytaus apskritis, buvo gerokai prisigėrusi komunizmo dvasios. Iš Seirijų valsčiaus yra kilę buv. Alytaus milicijos viršininkas Ramanauskas su pavaduotoju; tai parodo, kad komunistinis elementas čia buvo stiprus. Todėl be pastovios nuovados būtų visai racionalu įsteigti bent laikinai dar tris punktus:

1) Meteliuose — pusiaukely link Simno; čia buvo gana stiprus komunistinis veikimas, čia apylinkės gausiai miškuotos ir dar dabar slapstosi komunistų, kurie lig šiol net šviesos ir raketų signalizaciją vartoja;

2) Avižieniuose — čia yra garsus komunistine dvasia rusų kolonistų kaimas Burliūnai, kur gyvena keletas rusų karininkų žmonių. Ten pat arti yra didelis Bestraigiškės miškas, kuriame pastebėta rusų kareivių; pastarieji palaiko santykius su kolonistais iš Burliūnų kaimo;

Alytaus apskrities
Gauta: 1941 m.
rugpjūčio 1 d.
Nr. 1288—1296
[Rezoliucija]
Sutinku
Audronis

3) Krikštonyse — Krikštonys guli prie Nemuno, toliau nuo žymesnių susisiekiimo kelių. Panemuniai miškuoti, vieta patogi slėptis ir susisiekti neramiam elementui, gi pastaruoju laiku organizuotų partizanų toje vietoje nėra.

Tokiu būdu Seirijuose — nuovados centre — liktų viršininkas su trim policininkais ir keletu ginkluotų partizanų — TDA narių. Meteliuose — vienas policininkas su vietiniais ginkluotais partizanais. Be to, ryšys tarp Metelių ir Seirijų — Staciškėje keli ginkluoti partizanai. Avižieniuose — vienas policininkas ir keli ginkluoti vietos partizanai. Krikštonyse — du policininkai, kurių uždavinys įsteigti vietinę pagalbą. Tokiu būdu visa valsčiaus apsauga būtų patikima ir geresnė įvairių valkatų kontrolė.

Nuovados viršininko pareiga būtų ne rečiau kaip kartą per mėnesį tikrinti punktų darbą, neskaitant netikėtus patikrinimus.

Prašau Tamstą čia patiektą planą patvirtinti. Prie šio pridėdu schematinį planą, kuriame matyti nuotolis, ryšys, apylinkės miškuotumas ir bolševikų slapstymosi vietos. Taip pat pažymėtos vietos, kur yra ginkluotų partizanų.

A. Nykštaitis

Priedas*:
1) planas,
2) vardinis projektas,
3) prašymai.

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 27, l. 167. Originalas. Rankraštis.

STAKLIŠKĖSE

Nr. 51

Iš liudininko A. KAMINSKO** parodymų

1947 m. gegužės 14 d.

Tarybų valdžios metais Lietuvoje buvau Stakliškių apylinkės pirmininkas ir valsčiaus vykdomojo komiteto agitacijos-propagandos skyriaus vedėjas. 1941 m. birželio 29 d. ginkluoto būrio

* Priedas neskeičiamas.

** KAMINSKAS Aleksas, Martyno, gimęs 1908 m. Prienų raj., Stakliškių ap. ir k.

dalyviai Pranas Noreika ir Juozas Bieliūnas suėmė mane ir pasodino į Stakliškių daboklę. Liepos 16 d. Petras Ramančiuška ir Juozas Grybauskas mane, Joną Kaminską, valsčiaus komjaunimo organizatorių Aleksą Minkauską, Kazį Adomaitį ir MOPR'o organizacijos vadovą Boruchą Kopmaną iš daboklės nuvarė į Lelionių mišką. Artėjant prie to miško, lydėjusieji mus Pranas Ramančiuška ir Juozas Grybauskas ėmė šaudyti į mus. Krito nušauti Boruchas Kopmanas ir Jonas Kaminskas. Aš pasileidau bėgti į mišką, o Aleksas Minkauskas ir Kazys Adomaitis nubėgo Lelionių kaimo link. Man iš paskos kažkas ėmė šaudyti. Aš supratau, kad tai pasala. Tada nubėgau į Guostelių kaimą, bet ir ten buvo pasala. Juozas Bieliūnas ir Jonas Germanavičius mane sulaikė ir vėl atvarė į Stakliškių daboklę. Kartą pastarasis, įėjęs į kamerą, nukreipė šautuvą į mane ir ėmė taikyti. Aš atsiklaupęs su ašaromis akyse pradėjau maldauti, kad jis manęs nenušautų. Tada Germanavičius, nuleidęs šautuvą, pasakė: „Na, tau dar ateis mirties valanda“. Kai jis išėjo iš kameros, prie durų kažkas pasakė: „Tu, Jonai, esi kvailys, kad jo nenušovei“. Po to mane išvežė į Alytaus gestapą. Kalėjau keturis metus. Iš Lencburgo stovyklos mane išvadavo Tarybinė Armija.

ADSR fondas, r. 16, l. 19—21.

Nr. 52

[1941 m. liepos 5 d.]

Stakliškių valsčiaus areštinėje sulaikytų asmenų sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Už ką jie areštuoti ar sulaikyti
1.	Kaminskas Jonas, Martyno	Už pirmos eilės komunistų veikimą
2.	Kaminskas Aleksas, Martyno	„
3.	Kaminskas Jonas, Vinco	Senas komunistas ir didelis veikėjas
4.	Mickus ** Juozas, Igno	Buvęs milicininkas ir kompartijai dirbo už pinigus
5.	Minkauskas Aleksas, Jurgio	Komjaunimo sekretorius ir kaip didelis veikėjas

* Priedas prie Stakliškių policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141. Raportas neskelbiamas. Asmuo, pažymėtas sąrašė Nr. 1, komunistas, buv. Stakliškių grūdų paruošų kontoros vedėjas, sušaudytas.

** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 71.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Už ką jie areštuoti ar sulaikyti
6.	Helerienė Golda, Motkės	Kaipo atsižymėjusi žymi komunistė
7.	Zdanavičius Jonas, Kazio	Už slaptą veikimą
8.	Sugintas Vacius, Kaja-tono	„
9.	Stankevičius Petras, Juo- zo	Pristatytas Užuguosčio partizanų kaipo didelis veikėjas
10.	Raižys Stasys, Antano	Komjaunuolių sekretoriaus padė- jėjas ir didelis veikėjas
11.	Žilionis Juozas, Martyno	Kaipo senas komunistas ir didelis veikėjas
12.	Klimavičius Aleksas, Alekso	Dar vokiečiams užėjus darydavo susirinkimus sąryšyje su rusais
13.	Katkauskas Aleksandras, Jono	Senas komunistas, veikė 20 metų
14.	Palevičius Antanas, Jo- kūbo	Kaipo seklys
15.	Juškevičius Aleksas, An- tano	Buęs milicininkas ir didelis ko- munistų veikėjas
16.	Zdanavičius Leonas, Ka- zio	Kaipo aktyvus komunistų veikėjas
17.	Isersonaitė Chaja, Meje- rio	Komjaunuolė, MOPR'o ir pionie- rių veikėja
18.	Adomaitis Kazys, Ado- mo	Kaipo didelis komunistų veikėjas
19.	Adomaitis Zigmas, Prano	Už vagystę
20.	Kopmanas Boruchas, Šliomo	Didelis organizatorius žydų vei- kime už komunistus
21.	Žukauskas Antanas, Jo- no	Kaipo prisidėjęs prie išvežimo šei- mų ir kitų svarbių agitacijų

Policininkas *A. Laurinavičius*
Už Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 9. Originalas.

[1941 m. liepos 5 d.]

Stakliškių valsčiaus ribose dar numatyta dėl tų pačių priežasčių
suikti asmenų sąrašas *

Eil. Nr.	Pavardė, vardas	Gyvenamoji vieta	Už ką
1.	Urmanavičius Leonas	Stakliškių I k.	Už komunizmą
2.	Žiukas Antanas	„	„
3.	Dogovičius Leiba, daktaras	Stakliškės	Didelis veikėjas
4.	Galperis Juda	„	Komjaunuolis persekiotojas
5.	Lakštutis Adomas	Stakliškių I k.	Didelis aktyvistas
6.	Kondratavičius Šimas	Trečionių k.	Slaptos milicijos
7.	Vinskas Pranas, studentas	„	Slapstosi ir jį būtinai reikia suimti
8.	Makštutis ** Motiejus	Alytaus vls.	Kompartijos sekretorius

Policininkas A. Laurinavičius
Už Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 10. Originalas.

VARĖNOJE I

Nr. 54 ***

Įsakymas Varėnos gyventojams

1. Visi ginklai ir kiti šaudmenys, kurie randasi pas privačius asmenis, tuojau sunešti Varėnos I policijos būstinėn. Pas kuriuos bus rasti po š. m. liepos 1 d., tie asmenys bus sušaudyti.

2. Tuojau sunešti radijo aparatus ir foto aparatus ir jiems priklausomas dalis.

3. Rastus vokiečių bei rusų kariuomenės daiktus tuojau atiduoti Varėnos policijai.

4. Visi gyventojai nuo 21 val. iki 5 val. ryto neturi teisės išeiti gatvėn, išskyrus policijos tarnautojus, kurie turi ant rankovės trispalvį vėliavos kaspinį.

* Priedas prie Stakliškių policijos nuovados viršininko raporto Alytaus apskrities policijos vadui, atsakant į jo 1941 m. liepos 4 d. raštą Nr. 141.

** Zr. p. 42—43, dok. Nr. 17 sąrašo Nr. 70.

*** Dokumentas vokiečių ir lietuvių kalba. Skelbiamas tik lietuviškas tekstas.

5. Visi vyrai žydų tautybės kiekvieną rytą 8 val. registruojasi policijos būstinėje darbu.

6. Civiliniai, kurie kovos prieš vokiečių kariuomenę ir prisidėjo bei prisidės prie rusų kariuomenės dalinių palaikymo, bus tuojau sušaudyti.

7. Kas mėgins užsiiminėti špionažu bei sabotažu tikslu pakenkti vokiečių kariuomenei, taip pat bus baudžiami mirtimi.

Policininkas *Petrušis*
Už Komendantas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 29, l. 5. Spausdinta hektografu.

Nr. 55

Alytaus apskrities policijos
Varėnos I nuovados
Viršininkas
1941 m. rugsėjo 14 d.
Nr. 7

Slaptai

Ponui Alytaus apskrities policijos vadui

Raportas

Pranešu ponui vadui, kad š. m. rugsėjo 14 d. Varėnos I klebonas kunigas Gylys Jonas pasakė bažnyčioje priešvalstybinio pobūdžio pamokslą. Kadangi paminėtą dieną Varėnoje I buvo atlydai, buvo bažnyčioje daug žmonių. Kunigas Gylys savo pamoksle vadino Lietuvos pareigūnus budeliais, sakydamas: „Nekaltus žmones mušė uniformuoti lietuviai, stumdė senius ir neščias moteris, be to, Varėnos mišką aplaistė nekaltu krauju. Jie kentėjo kaip Kristus nuo judošių. Be to, dar nespėjo jų kraujas nudžiūti, o jie jau grobstė jų turtą“. Kaip matosi, klebonas, sakydamas šį pamokslą, turėjo omenyje užtarti žydus, kurie š. m. rugsėjo 10 d. buvo likviduoti.

Prie šio priduriu, kad kunigas Gylys š. m. rugsėjo 9 d. kreipėsi pas mane prašydamas leisti jam užėiti pas sulaikytus Varėnos I miestelio žydus pakalbėti. Klebonui vykti neleidau. Jis be mano leidimo nuėjo į sinagogą ir pradėjo sakyti jiems kalbą, ramindamas ir sakė:

[Rezoliucija]
Rajono saugumo
policijos viršininkui
1941 m. rugsėjo
20 d.
S. Krosniūnas

„Būkit drąsūs ir paskutinėje valandoje nors iš-
tarkite Kristaus vardą“. Klebonas tuojau iš si-
nagogos buvo išprašytas, ir neleista toliau kal-
bėti. Apie tai pranešu pono vado žiniai.

J. Kvaraciejus
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 30, l. 363. Originalas. Rankraštis.

Nr. 56

1941 m. rugsėjo 23 d.
Nr. 2579

Slaptai

Ponui Vilniaus apygardos komisarui

Per Vilniaus srities viršininką

L i e č i a: Varėnos I kleboną kunigą Gylį.

P a g r i n d a s: Varėnos nuovados viršininko raštas Nr. 7.

P r i e d a s: 1 lapas.

Pristatau parėdymui rašto Nr. 7 iš 1941 m. rugsėjo 14 d. nuo-
rašą dėl Varėnos I klebono kunigo Gylio neleistino elgesio ir
žydų užtarimo.

St. Maliauskas
Apskritis viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1436, ap. 1, b. 30, l. 362. Nuorašas.

BIRŽŲ APSKRITYJE

BIRZUOSE

Nr. 57

Aktas

1945 m. gegužės 25 d., 14 val., Biržų mieste Biržų apskrities Ypatingoji valstybinė komisija vokiečių okupantų padarytoms piktadarystėms apskaičiuoti, susidedanti iš pirmininko — LKP(b) Biržų apskrities komiteto sekretoriaus Griciūno Juozo ir narių: Biržų apskrities vykdomojo komiteto pirmininko Gražinio Adomo, Biržų apskrities vykdomojo komiteto sveikatos apsaugos skyriaus vedėjo gydytojo Balčiausko Stasio, Biržų apskrities NKVD viršininko Besonovo, Biržų apkomo agitacijos-propagandos skyriaus vedėjo Cygo Juliaus, Biržų LKJS sekretoriaus Lapinsko Liudo ir Biržų apskrities vykdomojo komiteto bendrojo skyriaus vedėjo Kuginio Jurgio, patikrinusi padarytų piktadarysčių vietas Astravo dvaro miškely, Biržų vls., nuo Biržų miesto už 4 km, ir Biržų mieste, žydų kapinėse, rado:

1. Astravo miškelio pakraščio aikštelėje, apaugusioje aplink krūmais, yra supilti masinių aukų kapai, iš kurių vienas kapas 30 m ilgio, 2 m pločio ir antras — 28 m ilgio, 2 m pločio. Siuose abiejuose kapuose, pagal vietos gyventojų nurodymus, yra žydų tautybės aukos. Greta tų dviejų kapų yra dar vienas, trečias, kapas,— 10 m ilgio ir 2 m pločio. Jame randasi lietuvių tautybės aukos. Visų trijų duobių gilumas apie 2,5 m. Pagal duobės tūrio matinius duomenis, pirmoje duobėje telpa apie 1100 žmonių, antroje — apie 1300 ir trečioje — apie 90 žmonių.

2. Žydų kapinėse buvo atkastos trys duobės, iš kurių vienoje yra žydų tautybės žmonės, netvarkingai sumėsta apie 15 žmonių, kurie daugiausia buvo nušauti į galvos kiaušą sprogstamosiomis ir paprastomis kulkomis. Daugumos jų išlikę drabužiai, batai, juostos su diržais. Apžiūrint kai kuriuos lavonus, rasta supleišęje kiaušai su didelėmis kulku išėjimo angomis. Kitų lavonų kaukolėse rastos nedidelės kulku išėjimo angos 1 cm×1,5 cm dydžio. Yra vyrų ir moterų lavonų. Lavonai supuvę, išlikę tik kaulai ir kai kurie drabužiai. Greta esančioje antroje duobėje rastas vieno jauno žmogaus lavonas su baltinių likučiais, ilgais plaukais, gulintis kniūpsčias šonu, ir pačioje duobėje rasta du nestori pagaliai, kūnas smarkiai apipuvęs, be matomų kūno sužalojimų.

Nuošaliau į šiaurę, trečioje duobėje, arčiau ežero, rasti penki la-
vonai lietuvių tautybės, visi sušaudyti į galvą.

Be to, apžiūrėti dar atskiri kapai pavieniai nušautųjų žmonių
lietuvių ir žydų tautybių. Iš viso žydų kapinėse yra nušauta apie
20 žmonių žydų tautybės ir 10 žmonių lietuvių tautybės.

Antanas Nagurevičius,
kumetis, 1940—1941 metais
naujakurys. Nužudytas
1941 m. rugsėjo mėn.
Biržuose

Be rastų masinių aukų kapų, Ypa-
tingosios valstybinės komisijos konsta-
tuota vokiečių grobikų padarytų pikta-
darysčių sekančiai:

1. Pagal valsčių vykdomųjų komi-
tetų pranešimus, išvežta laike okupaci-
jos Vokietijos vergijon iš Biržų apskri-
ties: vyrų — 301, moterų — 44 ir vai-
kų — 22.

2. Laike išvadavimo, išmušant vo-
kiškus grobikus iš Biržų apskrities,
nuo jų teroro, bombų ir artilerijos svie-
dinių žuvo virš 100 žmonių vien Biržų
mieste bei jo apylinkėse.

Iš pridedamų prie šio akto valsčių
vykdomųjų komitetų dokumentų, vokie-
čių grobikų okupacijos metu padarytų
piktadarysčių atskiruose valsčiuose
konstatuota sekančiai:

1. Pagal Biržų miesto komisijos
1945 m. gegužės mėn. 18 d. aktą,
1941 metų rugpiūčio mėnesį masinėse

žudynėse apskrities komisijos apžiūrėtuose trijuose kapinyuose
prie Astravo miškelio ir atskirai sušaudyta žydų tautybės piliečių
apie 2400, kurių tarpe vaikų iki 14 metų amžiaus — 900 asmenų,
vyrų — 720 asmenų, moterų — 780 asmenų, o lietuvių — apie
90 asmenų. Žydų tautybės piliečiai 1941 m. rugpiūčio 26 d. buvo
suvaryti į getą ir vėliau, rugpiūčio 8 d., iš ten po 100—200 as-
menų buvo varomi į Astravo miškelį ir sušaudomi. Vedant į su-
šaudymo vietą, buvo mušami specialiomis lazdomis. Prie duobių
buvo guldomi kniūpsti, ir kas pajudėdavo, mušdavo. Prie duobės
po dešimt žmonių buvo nurengiami iki apatinių baltinių ir ant
duobės krašto šaudomi. Kuris duobėje buvo dar gyvas, vienas
„partizanas“ pistoleto šūviais pribaidavo. Šaudymas tęsėsi nuo
11 val. ryto iki 7 val. vakaro.

2. Pagal Daujėnų NKVD žinias, iš 1945 m. gegužės mėn.
17 d., nustatyta, kad Daujėnų valsčiuje vokiečių sušaudyta ketu-
rios žydų tautos šeimos iš 11 asmenų ir lietuvių — šeši asmenys,
iš viso — 17 žmonių.

3. Pagal Joniškėlio valsčiaus komisijos 1944 m. spalio mėn.
4 d. aktą, Joniškėlio valsčiuje vokiečių okupantų padaryta:
1941 m. liepos 9—10 d. įvairių organizacijų, partinių ir aktyvis-

tų, 12 žmonių buvo žvėriškai sušaudyta. Buvo šaudyta sprogstamosiomis kulkomis ir netvarkingai duobėje sumesti. Šaudė sava-noriai-„partizanai“. Buvo išvežta 70 žmonių Vokietijos vergovėn. Naujakuris pil. Dumpė, dėl to, kad gavo žemės, buvo žvėriškai laukuose sušaudytas. Pil. Lipšicas, Joniškėlio gyventojas, buvo žiauriai kankintas ir sušaudytas. Apie 200 žydų tautybės piliečių 1941 m. liepos mėn. 19 d. buvo išvaryti į Pasvalį ir Zadeikių miške sušaudyti.

4. Pagal Nemunėlio Radviliškio valsčiaus vykdomojo komite-to sudarytos komisijos 1945 m. gegužės 24 d. aktą ir liudininkų parodymus nustatyta, kad nuo 1941 metų iki 1944 metų, laike vokiečių okupacijos, Nemunėlio Radviliškio valsčiuje vokiečių policijos buvo sušaudyta 15 lietuvių tautybės žmonių. Karo metu vokiečių bombomis ir sviediniais užmušta 16 lietuvių tautybės žmonių. Išvežta vokiečių vergijon šeši žmonės. Areštų, mušimų ir prievartavimų buvo įvykdyta 80-čiai žmonių. Po mušimų ir kanki-nimų vokiečių policijos buvo sušaudyta 15 žydų tautybės šeimų. Sušaudant kankindavo: mažus vaikus iki šešių metų mušdavo šau-tuvų buožėmis ir net paėmę už kojų mušdavo galvą į akmenis, o virš šešių metų — sušaudydavo.

5. Pagal Pabiržės valsčiaus vardinį sąrašą, vokiečių okupaci-jos metu vokiečių sušaudyta keturi lietuvių tautybės žmonės ir du — žydų.

6. Pagal Papilio valsčiaus komisijos iš 1945 m. gegužės 16 d. aktą nustatyta Papilio valsčiaus ribose piktadarysčių. 1941 m. rugpiūčio 15 d. vokiečių „partizanai“ su policija sušaudė 22 ra-mius vietinius gyventojus. Šaudytojai buvo „partizanai“ ir poli-cija iš Papilio valsčiaus gyventojų.

7. Pagal Pasvalio valsčiaus sudarytą 1945 m. gegužės 17 d. komisijos aktą nustatyta: nuo 1941 metų iki 1944 metų, laike vo-kiečių okupacijos Lietuvoje, Pasvalio valsčiuje baltieji partizanai sušaudė tarybinių aktyvistų ir ramių gyventojų iš viso 2200 žmo-nių — vyrų, moterų ir vaikų, iš kurių lietuvių tautybės — 11 žmo-nių, rusų — 2. Be to, sušaudyta du Raudonosios Armijos karinin-kai Ažuolpamūšio kaimo rajone 1941 m. liepos 10—11 d. ir atvaryti žydų tautybės piliečiai iš kitų miestelių: Joniškėlio, Salo-čių, Vaškų, Vabalninko ir Pumpėnų.

8. Pagal Vaškų valsčiaus 1945 m. gegužės 17 d. surašytą ak-tą nustatyta: nuo 1941 metų iki 1944 metų, laike vokiečių oku-pacijos, buvo sušaudyta tarybinių aktyvistų Vaškų valsčiuje ke-turios moterys ir 29 vyrai lietuvių tautybės. Vaškų valsčiuje žydų tautybės piliečių sušaudyta 90 šeimų iš 300 asmenų. Šaudy-mams vadovavo ir vykdė juos pagal vokiečių įstatymus vietiniai „partizanai“.

9. Pagal Krinčino valsčiaus komisijos 1945 m. gegužės 22 d. aktą nustatyta: vokiečių okupantų buvo sušaudyti lietuvių tau-tybės tarybiniai žmonės: viena moteris ir penki vyrai, iš viso — šeši asmenys. Vokiečių vergijon išvežta 13 žmonių, iš jų dvi mo-

terys, vietiniai gyventojai. Buvo sušaudytos penkios žydų tautybės šeimos iš 21 asmens, su moterimis ir vaikais. Sie buvo išvežti į Pasvalį ir ten sušaudyti.

10. Pagal Vabalninko valsčiaus komisijos 1945 m. gegužės 17 d. aktą nustatyta: nuo 1941 metų iki 1944 metų, laike vokiečių okupacijos, Vabalninko valsčiaus Lebeniškių kaime buvo areštuota ir vėliau sušaudyta 11 žmonių rusų tautybės, Kupeliškio kaime buvo areštuota ir vėliau sušaudyta dešimt žmonių lietuvių tautybės, Salamiesty sušaudyta penki žmonės, Vabalninko miestely sušaudyta 90 žydų tautybės žmonių. Per visą laiką okupacijos iš viso išžudyta iki 500 asmenų. Buvo vežami šaudyti į Pasvalį, Kupiškį ir Biržus. Vienas iš Ilgalaukių kaimo pil. Kovaliūnas Marcelis buvo mirtinai nukankintas.

11. Pagal liudininko Sparnausko Karolio parodymų protokolą iš 1945 m. gegužės 25 d., matosi, kad Saločių valsčiuje 1941 metais vokiečių okupantų buvo sušaudyta trys tarybiniai žmonės ir 13 žydų tautybės piliečių, nežiūrint senių, mažų vaikų ir moterų.

Ypatingoji valstybinė komisija, remiantis aukščiau išvardintais dokumentais, konstatavo, kad Biržų apskrityje iš viso laike okupacijos nuo vokiečių piktadarių žuvo 5994 tarybiniai piliečiai, iš kurių:

a) sušaudyta vyrų, moterų ir vaikų žydų tautybės 5645, lietuvių — 213 ir rusų — 27,

b) nukankintas vienas lietuvis,

c) bombų ir sviedinių užmušta 106,

d) sušaudyta Raudonosios Armijos karių du.

Be to, įvykdyta areštų 80-čiai asmenų ir Vokietijos vergijon išvaryta 367 Lietuvos TSR piliečiai. Žudynės buvo vykdomos vokiečių įsakymais.

Komisijos pirmininkas
Nariai:

J. Griciūnas
A. Gražinis
S. Balčiauskas
Besonov
J. Čygas
L. Lapinskas
J. Kuginys

TSR CVSRA, f. 7021, ap. 94, b. 441, l. 8—10.

JONIŠKĖLYJE

Nr. 58

Iš V. PAKARNOS * parodymų

1944 m. rugsėjo 29 d.

Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis įstojau savanoriu į Joniškėlio miestelio ginkluotą būrį. Būrio vadas buvo buržuazinės Lietuvos kariuomenės pulkininkas Jurgaitis. Jis žadėjo gerai atlyginti, išdavė man pažymėjimą lietuvių ir vokiečių kalba.

Kartą pas mane atėjo Blagoščiūnas, Radzevičius ir Džiuvė. Blagoščiūnas pasakė, kad per Nareikonių kaimą turi važiuoti Švobiškio apylinkės pirmininkas Dumpė. Jį reikės sulaikyti ir uždaryti pirtyje, o tarybinei kariuomenei praėjus, nušauti ir patiems pabėgti. Netrukus tikrai dviračiu važiavo pirmininkas Dumpė. Mes greitai išėjome iš namų, sulaikėme Dumpę, jį iškratėme ir uždarėme į Jurgio Jurgaičio pirtį. Tada Blagoščiūnas, kad Dumpė nepabėgtų, įsakė man saugoti pirtį. Mes laikėme jį ten iki vakaro, o patys tarėmės, ką su juo daryti: vieni siūlė jį nušauti, o aš ir Blagoščiūnas — pakarti, nes tai būtų tyliau negu šaunant. Visi sutiko su mūsų nuomone, ir tą pačią dieną Jurgaičio sodyboje, ant obels, netoli pirties, Dumpę pakorėme. Rengiantis karti, Blagoščiūnas pasakė, kad aš ir Džiuvė trauksime virvę, permestą per medžio šaką, o Blagoščiūnas ir Radzevičius Dumpei ant kaklo užners kilpą. Užmetus Dumpei ant kaklo kilpą, Radzevičius pakėlė jį. Aš ir Džiuvė įtempėme virvę tiek, kad Dumpė negalėtų kojomis pasiekti žemės. Palaikę jį taip apie 20 minučių, nuėmėme. Po to aš ir Džiuvė nunešėme lavoną į Sabonių lauką. Tuo metu ginkluoti Blagoščiūnas ir Radzevičius saugojo mus.

ADSR fondas, r. 28, l. 6—7.

Nr. 59

Iš liudininkės M. DUMPIENĖS ** parodymų

1958 m. spalio 15 d.

1940 metais mano vyras Dumpė buvo išrinktas Švobiškio apylinkės pirmininku. 1941 metais, apie birželio 23 d., vyras išnešiojo valstiečiams šaukimus vykti darban į aerodromą. Atvažiavus į Jurgaičio ūkį, jį sulaikė, žiauriai kankino ir labai sumuštą įmetė į pirtį. Pirtyje kankino toliau. Radusi lavoną pamačiau, kad vyro kūnas buvo baisiai sužalotas, nuo mušimo nusilupusi oda nuo galvos, krūtinės ir nugaros, o į pilvą įsmeigtas durtuvas.

ADSR fondas, r. 28, l. 7.

* PAKARNA Vladas, Vlado, gimęs 1920 m. Pasvalio raj., Grūzių ap., Nareikonių k.
** DUMPIENĖ Marija, Stasio, gimusi 1907 m. Pasvalio raj., Tetirvinių ap., Gipiškų k.

Nr. 60

Iš liudininko A. ŠIRMELIO * parodymų

1948 rugpiūčio 9 d.

Kai vokiečių kariuomenė užėmė Lietuvos TSR, Augustinas Vasilius, kaip ir aš, įstojo į „aktyvistų“ būrį, veikusį Nemunėlio Radviliškio valsčiuje. Kiek žinau, tą būrį suorganizavo ir jam vadovavo stambus buožė Povilas Šimonis.

Dar prieš vokiečiams ateinant, „aktyvistai“ suėmė visus partinių ir tarybinių įstaigų darbuotojus bei aktyvistus. „Aktyvistai“ netoli Nemunėlio Radviliškio sušaudė aštuonis komunistus ir komjaunuolius, jų tarpe valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Mažuiką, komjaunuolius Joną ir Juozą Kudulius. Vėliau mes sušaudėme daugiau kaip 70 piliečių, kurių tarpe buvo vaikų ir senelių.

ADSR fondas, r. 11, l. 16—17.

PASVALYJE

Nr. 61

Iš K. GRUŽAUSKO ** parodymų

1945 m. vasario 2 d.

Baltųjų partizanų būrį Pasvalyje suorganizavo 1941 metų birželio mėnesio gale buvęs buržuazinės Lietuvos kariuomenės leitenantas Mečislovas Stasiūnas.

Pirmomis liepos mėnesio dienomis turguje susitikau Stasiūną, kuris mane pažinojo kaip to paties miesto gyventoją. Kalbėdamasis pareiškė, kad suorganizavo būrį, kuris padarys tvarką, teiks visokeriopą pagalbą vokiečių okupacinei valdžiai. Jis man pasiūlė stoti į tą būrį, pridurdamas, kad baltieji partizanai materialiai gyvena gerai ir gauna nemažai pinigų. Taip jam pavaizdavus esamą padėtį, aš jiems pavydėjau ir tuojuo sutikau užsirašyti. Stasiūnas man liepė tą pačią dieną atvykti į štabą, kuris buvo įsikūręs banko pastate. Kaip buvome susitarę, vakare atėjau pas Stasiūną į jo kabinetą. Jis mane įrašė į sąrašą, davė šautuvą ir 15 šovinių.

* ŠIRMELIS Albertas, Jokūbo, gimęs 1920 m. Biržų raj., Nemunėlio Radviliškio ap., Jasiškių k.

** GRUŽAUSKAS Kazys, Vinco, gimęs 1920 m. Pasvalyje.

1941 metų liepos mėnesį baltieji partizanai suėmė šiuos tarybinius aktyvistus: Pasvalio vykdomojo komiteto pirmininką, komunistą Albertą Jušką, valstietį Vaišą, Tetirinių apylinkės pirminką, komunistą ar komjaunuolį, tikrai nežinau, Gudą, banko darbuotoją Petrą Krivicką, statybos darbininkus Petrą Kaliauską ir Chaitą, valgyklos vedėją Joną Šukį, darbininką, komunistą ar komjaunuolį, tikrai nežinau, Aleksiuoną, kepėją Maslovą, pardavėją Konstantą Isajevą. Pastaruosius keturis, rodos, sušaudė mūsų būrys. Apie tai sužinojau iš Leono Gudo.

Man teko stovėti sargyboje prie daržinės, kurioje laikė žydus. Ji anksčiau priklausė vietiniam gyventojui Falberiuui.

ADSR fondas, r. 147, l. 94—95.

Nr. 62

Iš liudininkės A. VECKIENĖS * parodymų

1947 m. liepos 27 d.

1941 m. liepos 20 d. pas mus atėjo ginkluoti šautuvais Putriškio kaimo gyventojas Petras Krivickas, Skrebotiškio kaimo gyventojas Jurgis Morkūnas, Putrių kaimo gyventojas Jonas Kazėnas ir kt.

Mano vyras Povilas Veckas grįžo iš Latvijos liepos 20 d., o vakare atėjo baltieji partizanai. Jurgis Morkūnas surišo vyrui rankas, nurengė jį ir sumušė. Baltieji partizanai nuvarė jį į Pasvalį ir 1941 m. liepos 24 d. Šlamų miške sušaudė.

Kitą dieną po mano vyro suėmimo pas mane atėjo Jurgis Morkūnas ir dar vienas, kurio nepažinojau. Jie surašė visą mūsų turtą: šešias palaidinukes, penkias skareles, penkis sijonus, kišeninį laikrodį, penkias poras vyriškų baltinių, vaikiškus pieštukus, vyriškas kelnes ir kt. Priemyje stovėjo senas vyro dviratis. Jurgis Morkūnas norėjo ir jį užrašyti, bet aš paprasčiau palikti, nes norėjau jį parduoti ir nupirkti vaikams duonos. Morkūnas paliko man tą seną dviratį. Visą turtą jie liepė man nuvežti pas Kazėną, bet Kazėnai buvo du. Aš nuvežiau pas Joną Kazėną, tačiau jis liepė vežti į Skrebotiškio kaimą pas Jurgį Morkūną. Aš nuvežiau. Mūsų turtą priėmė Morkūno motina.

ADSR fondas, r. 21, l. 63.

* VECKIENĖ Agota, Vinco, gimusi 1902 m. Pakruojo raj., Guostagalio ap., Dvairių k.

Iš liudininko J. SIMONAIČIO * parodymų

1947 m. liepos 25 d.

1941 metų liepos mėnesį, dienos neprisimenu, mane ir mano brolių Juozą suėmė baltieji partizanai. Visi buvo ginkluoti pistoletais, šautuvais, automatais ir turėjo granatų. Jie mus vadino komunistais ir koliojo necenzūriniais žodžiais. Iškratę mūsų namus, nuvarė į Pasvalį. Pakeliui tą pačią dieną jie suėmė šiuos piliečius: Tetirvinų kaimo gyventoją Juozą Gudą, Nečionėlių kaimo gyventojus Kazlauską, vardo nežinau, ir Joną Mockevičių. Kitą dieną pas mus į Pasvalio areštinę atvedė Baravykinės kaimo gyventojus Povilą Gasaitį ir Kazį Uljanską, kuriuos kiek vėliau baltieji partizanai sušaudė.

Kai mane su broliu paleido, įsakė kiekvieną savaitę registruotis policijoje. Praėjus maždaug savaitei po to, rugpiučio mėnesį, dienos neprisimenu, vakare, jau sutemus, pas mane į namus Skrebotiščio kaime įsiveržė vietiniai baltieji partizanai Jurgis Morkūnas ir Petras Baltulis, Norių kaimo gyventojai Kazimieras Burkus ir Jonas Kubilius, Sunkiškių kaimo gyventojas Povilas Liukpetris, kuris legalizavosi ir dirba Krinčino valsčiaus pienujė. Vėliau sužinojau, kad tada buvo atėję ir Tetirvinų kaimo gyventojas Jonas Krivickas bei Putriškio kaimo gyventojas, buvęs buožė Petras Krivickas. Surišę man ir mano žmonai Stasei rankas virvėmis, jis ėmė mus mušti šautuvų buožėmis ir rimbais, spardyti. Mane mušė per galvą ir nugarą, žmonai išmušė dantis. Mušė visi ir viskuo, ką tik turėjo rankose. Be to, Petras Baltulis pistoletu sužeidė man ranką. Tuo metu pas mus buvo Baravykinės kaimo gyventoja Janė Zabauskienė. Ir ją baltieji partizanai sumušė. Po to jie nuėjo pas mano brolių Juozą. Povilas Liukpetris netrukus sugrįžo ir liepė niekam nieko nepasakoti apie tai, kad mus mušė.

Kitą dieną atėjo brolio Juozo žmona Felė Kubilienė (ji dabar ištekėjusi už kito vyro ir gyvena Norių kaime) ir pasakė, kad jos vyrą, t. y. mano brolių, baltieji partizanai išvedė ant kelio, prie Tetirvinų kaimo gyventojų Juozo Gudo namų, ir sušaudė. Prie kelio rado jo kepurę, buvo matyti kraujo, o lavoną buvo kažkur paslėpę. Nušovę mano brolių, baltieji partizanai, vadovaujami Jurgio Morkūno, nuėjo pas Putriškio kaimo gyventoją Petrą Kvedarą ir jį tą pačią naktį sušaudė, o lavoną paslėpė.

Maždaug po dviejų savaitių aš kartu su karo belaisviu Georgijumi kirtau medžius Maldučio miške. Aš dirbau sau, o Georgijus — savo šeiminkui, Tetirvinų kaimo gyventojui Juozui Mu-

*SIMONAITIS Jonas, Juozo, gimęs 1906 m. Pasvalio raj., Tetirvinų ap., Skrebotiščio k.

levičiui. Ant vieno medžio šakos mes pastebėjome virvę, netoli — purios žemės kauburį, panašų į kapą. Grįžęs namo apie tai pasakojau Petro Kvedaro ir brolio Juozo artimiesiems. Po savaitės aš atkasiau Petro Kvedaro ir brolio Juozo lavonus. Kvedaras gulėjo apačioj, brolis — viršuj. Jie buvo užkasti 0,5 m gylyje.

Mano brolių Juozą neturtingą valstietį baltieji partizanai sušaudė, įtardami jį buvus komunistu. Kvedaras, įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, buvo Tetirvinių apylinkės pirmininkas.

Apie Jurgio Morkūno ir Petro Krivicko priešišką veiklą galiu pasakyti, kad jie dar iki žydų šaudymo ir po jo vakarais veždavo vežimais prisiplėštą turtą namo. Mačiau Morkūną dėvint atimtas iš žydų kelnes, turint emaliuotų indų, paklodžių, kibirų ir kt. Petras Krivickas atvarė sau arklį, pasiėmė du vežimus, prisigrobė visokio smulkaus turto.

ADSR fondas, r. 21, l. 18—21.

Nr. 64

Iš liudininko B. LABEIKIO * parodymų

1961 m. kovo 31 d.

Į Pasvalį išvykome apie pirmąją 1941 metų rugpiūčio mėnesio pusę. Važiavome dviem sunkvežimiais apie 40 karių, daugumas 3-os kuopos. Atsimenu, Šiauliuose teko nakvoti, kažkur prie bažnyčios klebonijoje.

Už Pasvalio, prie krūmų ar miškelio, šaudėme žydų tautybės vyrus, moteris ir vaikus. Ten buvo seni apkasai, kaip sakė, likę dar nuo pirmojo pasaulinio karo. Pasmerktuosius į šaudymo vietą atvarė vietiniai policininkai ir ginkluoto būrio dalyviai, rodos, iš mokyklos, buvusios miesto pakraštyje. Šaudėme apie tris—keturias valandas ir baigėme antroje dienos pusėje. Vietiniai policininkai ir būrio dalyviai vykdė tik visus pagalbinius darbus, kaip, pvz., saugojo šaudymo vietą, grupėmis varė pasmerktuosius prie duobės.

Baigę šaudyti, atvykome į miestą, kur vienoje valgykloje mums pagamino pietus. Gavome degtinės. Daug kas nusigėrė. Kada išvykome iš Pasvalio, neatsimenu.

ADSR fondas, r. 141, l. 50—51.

* LABEIKIS Balys, Juozo, gimęs 1920 m. Utenos raj., Užpalių ap., Gailiešionių k. Vokiečių fašistų okupacijos metais 1-ojo (13-ojo) savisaugos (apsaugos) bataliono kareivis. 1945 m. tarybinio teismo nuteistas.

Iš liudininko S. GROBOVO * parodymų

1947 m. kovo 28 d.

Prasidėjus karui, Vabalninko miestelyje buvo suorganizuotas baudžiamasis būrys, kuriam vadovavo Jonas Kalkis. 1941 metų liepos mėnesį gavau mašinėlę atspausdintą šaukimą, reikalaujantį atvykti pas jį. Kada atėjau į Jono Kalkio kabinetą, jis ten buvusiems baudėjams įsakė mane apieškoti ir uždaryti į daboklę. Kitą dieną ten atvarė ir mano sūnų komjaunuolių Porfirijų Grobovą. Jis buvo smarkiai sumuštas. Kada jo paklausiau, kas taip sumušė, atsakė, kad Jonas Kalkis. Sūnų arešto metu varinėjo pas Vabalninko kleboną Matą Kirli darbams į jo ūkį.

Viena daboklės kamera buvo paskirta mirtininkams. Naktimis iš ten juos vežė į Kupiškį ir šaudė Šepetos miške. Mano sūnaus netardė, nes žinojo jį esant komjaunuoliu ir tuojau pasmerkė mirti. Iš vakaro Jonas Kalkis ir policijos raštininkas Petras Kalkis iš bendros kameros, kur sėdėjau, perkėlė į mirtininkų kamerą sūnų Porfirijų, Nikolajų Bogomolovą, Aleksandrą Jermoščenką, Sokolovą, Fiodorovą, Gladkiną ir dar kitus man nepažįstamus, iš viso 13 žmonių. Naktį pro langą mačiau, kai Jonas ir Petras Kalkiai išvedė iš kameros po du kalinius, surišo juos virvėmis ir pasodino į vežimą. Mano sūnų surišo su Sokolovu ir Fiodorovu. Tada Jonas Kalkis įsakė baudėjams juos vežti į Kupiškį, kur ir sušaudė.

Man būnant Vabalninko daboklėje, šaudyti varė du kartus: pirmą — apie 30 žmonių, antrą — 13.

ADSR fondas, r. 76, l. 104—105.

Nr. 66

Iš J. JANUŠAUSKO ** parodymų

1950 m. rugpiūčio 18 d.

Į „aktyvistų“ būrį įstojau 1941 metų birželio pabaigoje. Kaip buvusiam šauliui, į tą būrį stoti man pasiūlė buvęs šaulių organizacijos vadovas Pranas Dragūnas, „aktyvistų“ būrio vado padėjėjas.

Aš priklausiau Salamiesčio būriui, kuriam vadovavo Antanas Petrikėnas, gyvenęs tuo metu Žilių kaime. Po kelių dienų suėmė-

* GROBOVAS Sergejus, Artiomo, gimęs 1880 m. Biržų raj., Vabalninko ap., Lebeniškių k.

** JANUŠAUSKAS Juozas, Antano, gimęs 1907 m. Kupiškio raj., Antašavos ap., Stuburų k.

me Jėvaltą ir Albiną Švelnį. Juos suimant, dalyvavome: aš, Antanas Petrikėnas, Povilas Gintautas iš Mediniškių kaimo, Stasys Petronis iš Buožių kaimo, Petras Tura iš Bakšėnų kaimo, Šiaučiūnas, vardo neprisimenu, iš Žilių kaimo, Kazys Eidukonis iš Berniūniškių kaimo. Tai buvo 1941 metų birželio pabaigoje ar liepos pradžioje. Nuėję pas Jėvaltą, jo sodyboje padarėme kratą. Ieškojome ginklų, tačiau neradome. Suėmėme Jėvaltą ir pas jį tuo metu buvusį to paties Mediniškių kaimo gyventoją Švelnį. Petronis surišo jiems virve rankas. Mes nuvarėme juos į būrio štabą Salamiestyje ir uždarėme į areštinę. Kitą dieną Jėvaltą ir Švelnį kartu su suimtais Juozu Latvėnu ir Trečioku nuvarėme į Vabalinką ir perdavėme ten veikusiam „aktyvistų“ būriui.

Būdamas būryje, saugojau suimtuosius Švelnį ir Jėvaltą, be to, naktimis patruliavau miestelyje, saugodamas būrio štabą nuo raudonarmiečių užpuolimo. Būryje buvau apie pusantro mėnesio, vėliau įstojau į Kupiškio policijos nuovadą, kur tarnavau policininku.

ADSR fondas, r. 145, l. 137—138.

VASKUOSE

Nr. 67

Iš liudininko M. MIKOLIŪNO * parodymų

1960 m. vasario 13 d.

1941 metų birželio mėnesio pabaigoje, tik ką prasidėjus okupacijai, mane, kaip partinį aktyvistą, suėmė Vaškų nacionalistai Stasys Bveskis ir Jurgis Zavadskis ir uždarė į Mykolo Simonaičio daržinę, kur buvau daugiau kaip savaitę. Tada šioje daržinėje buvo suimtų daugiau kaip 18 tarybinių aktyvistų. Iš jų atsimenu 1941 metais buvusį apylinkės sekretorių Marinską, kurį neužilgo sušaudė. Atsimenu, ir Dobilą sušaudė.

Mane kelis kartus tardė Bveskis ir Zavadskis, kurie, kaip ir aš, buvo kilę iš Kalneliškių kaimo, todėl gerai mane pažinojo. Tardydami nacionalistai mane kankino. Iš pradžių mušė beveik iki sąmonės netekimo, paskui įtraukė į tarpdurį mano kairiąją ranką ir iš kitos durų pusės ją degino, nuo ko žymės išliko iki šiol. Mane tardė vadinamasis štabo viršininkas Armonavičius. Jis reikalavo, kad išduočiau komunistus, atiduočiau ginklą, kurį aš iš tikrųjų turėjau. Ziauriai mane kankindami, dar tyčiojosi ir kvatojo. Sąmonę atgavau begulys daržinėje.

Būdamas daržinėje, aš daug kartų mačiau, kaip jau pagyvenęs stambus vyras šautuvo buože mušė suimtuosius. Sužinojau, kad tai buvo Mykolas Simonaitis. Jis turėjo raktus nuo daržinės

* MIKOLIŪNAS Mykolas, Mykolo, gimęs 1903 m. Pasvalio raj. ir ap., Sindriūnų k.

ir, išleisdamas aktyvistus į išvietę ar valyti kiemo, jiems einant pro duris, smogdavo nugaron šautuvo buože. Mušimą lydėjo keiksmiais. Jis mušė ir mane. Kartą, grįždamas iš išvietės, sutikau prie durų stovintį Simonaitį, kuris, man praėjus, trenkė per nugarą šautuvo buože. Kiti nacionalistai kvatojo, stebėdami tokį Simonaičio elgesį.

Teko matyti, kaip mušė tarybinius aktyvistus ir nacionalistai Dulevičius, Magelinskas. Praėjus kelioms dienoms, iš Simonaičio daržinės buvau perkeltas į vadinamąjį kalėjimą prie buvusios valsčiaus savivaldybės pastato. Iš ten mane paleido, ir turėjau eiti registruotis. Registravausi kelis kartus, paskui slapsčiausi.

ADSR fondas, r. 139, l. 110—111.

Nr. 68

Iš liudininko P. ČEPULIO * parodymų

1960 m. sausio 23 d.

Buržuazinių nacionalistų auka buvo ir mano brolis Jonas Cepulis. Jis prieš porą savaitių iki hitlerininkų okupacijos pradžios buvo demobilizuotas iš Tarybinės Armijos, priklausė komjaunimui. Kai tik vokiečių kariuomenė užėmė Vaškus, brolių suėmė ir gal po kokios savaitės sušaudė katalikų kapinėse. Mes ilgai nežinojome tikslios brolio sušaudymo vietos, tačiau kai 1944 metais, Tarybinei Armijai išvadavus mūsų vietovę, buvo atkasamos masinių žudynių vietos, katalikų kapinėse buvo surasti tarybinių aktyvistų lavonai. Buvo atpažinti: mano brolis, du broliai Grigaliūnai, Juozas Balzarevičius, Andrius Marinskas ir dar keli žmonės, kurių dabar neprisimenu. Lavonus atkasant, dalyvavo ir šaudytojai Vincas Stapulionis, Antanas ir Telesforas Armonavičiai, Juozas Činga. Jie turėjo atkasti duobes ir nurodyti, kur ir kaip guli lavonai.

ADSR fondas, r. 139, l. 112.

Nr. 69

Iš liudininkės J. JASIŪNIENĖS ** parodymų

1960 m. sausio 24 d.

1927 metais ištekėjau už Stasio Jasiūno. Mano vyras buržuazijos valdymo laikais Lietuvoje dažniausiai dirbo samdomu darbininku-statybininku. Įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, vyras dirbo

* ČEPULIS Petras, Antano, gimęs 1913 m. Pakruojo raj., Zeimelio ap., Svokštonių k.
** JASIŪNIENĖ Julija, Antano, gimusi 1908 m. Latvijos TSR, Rygoje.

Vaškų priešgaisrinės apsaugos viršininku, buvo tarybinis aktyvistas. Jis padėdavo Vaškų milicijai. Kiek prisimenu, vyras karo išvakarėse ruošėsi stoti į Komunistų partiją. Kada prasidėjo karas ir vokiečių okupantai užėmė Vaškus, jis slapstėsi miške. Pasišlapstęs apie savaitę, parėjo namo ir atsigulė pailsėti. Aš tuo laiku nebuvau namie. Tada įsibrovė pas mus buržuaziniai nacionalistai Jonas Jakeliūnas, Jonas Mitka, vėliau atbėgo ir Bolius Mišūnas. Buržuaziniai nacionalistai mūsų namuose padarė kratą, ieškojo vyro šautuvo. Mat, priešgaisrinės apsaugos tarnautojai turėjo medžioklinius šautuvus. Šautuvo jie nerado, nes vyras buvo jį paskandinęs prūde. Buržuaziniai nacionalistai sumušė mano vyrą ir išsivedė į savo štabą. Palaikę vyrą Vaškuose apie savaitę, išvežė jį į Biržus, paskui — į Šiaulius. Maždaug po poros savaičių jį paleido. Mano vyras, sugrįžęs į Vaškus, tuojau nuėjo į buržuazinių nacionalistų štabą prisiregistruoti. Tai buvo liepos 23 d., apie šeštą valandą vakaro. Vyriui pasakė, kad jis ateitų į štabą kitą dieną rytą. Tą pačią naktį į duris ir langą pradėjo belstis ir reikalauti, kad vyras eitų į štabą. Tada aš supratau, kad buržuaziniai nacionalistai atėjo suimti mano vyro. Jis atsikėlė, apsirengė, apsiavė kaliošus ir išėjo į kiemą. Kieme pamatčiau didelį ginkluotų šautuvais žmonių būrį. Iš jų atpažinau tik Baltrų Škirpą, nes jis stovėjo arčiau durų. Buržuaziniai nacionalistai suėmė ir to paties namo gyventoją, tarybinį aktyvistą Bronių Garbitą. Vyrą ir kaimyną Garbitą jie nusivarė į Daičiūnų kaimą ir ten tą pačią naktį prie vieškelio sušaudė.

Tiksliai neprisimenu, rodos, 1946 metų vasarą atkasė mano vyro ir kitų tarybinių aktyvistų palaikus. Susirinko daug žmonių. Dalyvavo ir Vaškų apylinkės pirmininkas Juozas Marinskas. Atkastus palaikus palaidojo prie Vaškų mokyklos.

Aš savo vyrą atpažinau iš veido bruožų, drabužių ir kaliošų. Broniaus Garbito lavoną atpažino jo sesuo Felicija Grigalionienė, dabar, rodos, gyvena Latvijos TSR, Adolfo Abramavičiaus lavoną atpažino Stefa Abramavičienė, gyvenanti Vaškuose. Visus sušaudytųjų lavonus atpažino, išskyrus tik vieną.

Iš viso tada atkasė dvi duobes. Pirmoje, kur buvo ir mano vyro lavonas, rado keturis lavonus, antroje taip pat keturis lavonus. Žinau, pastaroje duobėje buvo lavonai Elenos Bielinytės, Elenos Magelinskaitės, Viktoro Biliūno ir dar vieno, kurio pavardės nežinau, tik žinau, kad jis dirbo kepykloje. Manoma, kad pirmoje duobėje buvo užkasti gyvi žmonės, nes nei ant mano vyro lavono, nei ant kitų trijų lavonų nebuvo matyti jokių smurto žymių, įrodančių, kad jie būtų sušaudyti ar užmušti.

Iš liudininko A. MARINSKO * parodymų

1960 m. vasario 13 d.

Aš esu tėvas Andriaus Marinsko, kurį 1941 metais sušaudė Vaškų katalikų kapinėse.

Sūnus Andrius 1940 metais ir 1941 metų pradžioje buvo Kriaušiškių apylinkės sekretorius, komjaunuolis. Jį pačioje vokiečių fašistų okupacijos pradžioje suėmė ginkluoti nacionalistai Bveskis, Vanagas ir Vaičekonis ir nuvarė į Vaškus. Po kiek laiko jis grįžo į namus ir sakėsi buvęs perkeltas į Šiaulių kalėjimą. Rytą sūnus išvyko į Vaškus registruotis nacionalistų štabe. Ten vėl jį suėmė. Vienok apie sūnaus dingimą ir jo sušaudymą aš iš pradžių nieko nežinojau. Apie tai man papasakojo Vaškų gyventojas Steponas Ožalas, gyvenęs netoli katalikų kapinių. Ožalas man sakė, kad, prieš varant šaudyti, tarybinius aktyvistus surišo viela po du ir mušė. Kalinius apsvaigino smūgiu į galvą Mykolas Simonaitis ir Jonas Beltė.

ADSR fondas, r. 139, l. 109.

Nr. 71

Iš liudininko J. JARAŠIŪNO ** parodymų

1959 m. lapkričio 28 d.

1941 metais gyvenau Zvanagalės kaime, 1,5 km nuo Vaškų. Kai vokiečiai okupavo mūsų vietovę, miestelyje jau buvo susiorganizavęs ginkluotas būrys, kuriam iš pradžių vadovavo Spokevičius, vėliau — Kazys Armonavičius. Aš į tą būrį įstojau jau vokiečiams atėjus.

Apie 1941 metų birželio mėnesio pabaigą, o gal jau buvo liepos mėnesio pradžia, kartą dienos metu susitikau būrio dalyvį Petrą Garlauską. Jis man liepė užėiti pas pilietį Antaną Bytautą. Man užėjus, kambaryje, kur pats šeimininkas negyveno, buvo susirinkę Petras Garlauskas, Baltramiejus Skirpa, Povilas Kruopys, Bveskis, Antanas Armonavičius ir kiti. Jie sėdėjo ir gėrė alų. Garlauskas pasakė, kad visiems čia esantiems naktį reikės susirinkti prie kalėjimo, iš kur varysime suimtuosius į Latviją. Visi nuėjome į būrio štabą, apsiginklavome, o iš ten nuėjome prie namo, kuriame buvo laikomi suimtieji. Būrio štabo vir-

* MARINSKAS Andrius, Stasio, gimęs 1894 m. Pakruojo raj., Guostagalio ap., Gedučių k.

** JARAŠIŪNAS Jonas, Juozo, gimęs 1901 m. Pasvalio raj., Vaškų ap., Vačekių k.

šininkas Kazys Armonavičius įsakė man ir Mykolui Simonavičiui stovėti sargyboje prie kalėjimo. Kiti tuo laiku išvedė iš patalpos suimtuosius ir surišo jiems viela rankas. Apie dešimt žmonių nuvarėme į Daičiūnų kaimą, apie 2 km nuo Vaškų, į piliečio Antano Nevronio lauką. Ant kalvos sustojome. Garlauskas įsakė man nueiti pas pilietį Teodorą Balzarevičių, to paties kaimo gyventoją, ir atnešti kastuvus. Atėjęs pas minėtą pilietį paprašiau dviejų kastuvų, sakydamas jam, kad reikalinga atkasti įklimpusią mašiną. Sugrįžęs kastuvus padaviau Garlauskui ir suimtuosius nuvarėme dar toliau nuo kelio į lauką. Tada kastuvus padavėme suimtiesiems ir įsakėme kasti duobę. Pasmerktuosius šaudė gulinčius. Šaudymo metu aš, Vincas Stapulionis ir dar keli stovėjome aplink šaudymo vietą 50 m nuotoliu. Tada šaudė vietinius tarybinius aktyvistus Antanas Armonavičius, Baltramiejus Skirpa, Povilas Kruopys, Zavadskis ir Petras Garlauskas.

Nežinau, kiek praėjo laiko nuo to šaudymo, kartą, man būnant štabo būstinėje, Kazys Armonavičius sakė, kad vėl reikės varyti tarybinius aktyvistus. Naktį į būstinę susirinkome grupė žmonių, paskui nuėjome prie kalėjimo, iš kur išvedė apie 12 lietuvių. Juos visus viela surišo po du už rankų. Tada, pamenu, jų tarpe buvo dvi moterys. Varė suimtuosius Baltramiejus Skirpa, Antanas Armonavičius, Bveskis ir kiti. Suimtuosius atvarėme į katalikų kapines, už Vaškų į Joniškėlio pusę. Aš likau sargyboje prie kapinių vartų. Girdėjau, kaip rėkė: „Sekantis, gulki!“. Ten juos sušaudė.

ADSR fondas, r. 139, l. 118—119, 121.

EIŠIŠKIŲ APSKRITYJE

VALKININKUOSE

Nr. 72

Iš A. JANONIO * parodymų

1950 m. rugpiūčio 12 d.

1941 metų pirmoje liepos mėnesio pusėje, jau tada, kai aš dirbau Valkininkuose, mane iškvietė viršininkai Gražiūnas ir Kunickas. Gavau pistoletą ir man įsakė nuvaryti į Trakus du suimtus tarybinius piliečius. Man davė ir pagalbinį policininką, kiek prisimenu, Joną Blažį. Su juo nuėjau į areštinę, kur radome Valkininkų milicijos viršininką Vladą Zemaitį ir žydų tautybės pilietį, rodos, Hiršą. Juos nuvedėme keliu į Valkininkų stoties pusę. Už 2—3 km nuo miestelio, kur prasideda nedidelis miškas, lauko keliu iš Čižūnų kaimo į Pučkornių kaimą dviračiu važiavo pagalbinis policininkas Žilinskas. Prie jo dviračio buvo pririšti du kastuvai. Žilinskas, prisiartinęs prie mūsų, liepė nuvesti suimtuosius į krūmus. Aš supratau, kad juos šaudys. Tada Žilinskui pasakiau, kad mes privalome juos nuvaryti į Trakus. Jis atšovė: „Ne tavo reikalas“. Jis ir Blažys sušaudė suimtuosius. Jiems pasakiau, jeigu jie nušovė, tegul ir užkasa.

Grįžęs į Valkininkus, pranešiau viršininkui Kunickui, kas atsitiko. Jis man atsakė: „Ne tavo reikalas“. Supratau, kad, matyt, kažkuris mano viršininkas pasiuntė pas mus Žilinską ir liepė sušaudyti suimtuosius.

ADSR fondas, r. 81, l. 12.

Nr. 73

Iš liudininkės E. ŽEMAITIENĖS ** parodymų

1950 m. rugpiūčio 9 d.

Iki karo pradžios mano vyras Vladas Žemaitis buvo Valkininkų milicijos viršininkas. 1941 metų liepos mėnesį jį baudėjai sušaudė netoli Valkininkų, prie plento.

* JANONIS Antanas, Kazio, gimęs 1912 m. Kaišiadorių raj., Rumšiškių ap., Paglrių k. Buv. buržuazinės Lietuvos kariuomenės puskarininkis, šaulys, 1936—1939 m.— pasienio policijos Varėnos rajono, 1939 m.— Valkininkų policijos nuovados policininkas. Vokiečių fašistų okupacijos metais įvairiu laiku buv. Valkininkų, Zasių policijos nuovadų ir Gegužinės policijos punkto policininkas.

** ŽEMAITIENĖ Elena, Petro, gimusi 1912 m. Varėnos raj., Jokėnų ap., Strielėškių k.

Birželio mėnesį, mūsų namuose suėmė vyrą du nepažįstami baudėjai. Maždaug po savaitės vyrą paleido, o po trijų dienų vėl atėjo tie patys žmonės ir antrą kartą suėmė. Jį laikė Valkininkuose. Liepos mėnesio pradžioje atėjau pas vyrą ir atnešiau jam valgyti. Man leido įeiti į kambarą pasimatyti su vyru. Mums besikalbant, tučtuojau atėjo Janonis, kurį anksčiau pažinojau kaip vyro bendradarbį milicijoje. Kartu su juo į kambarą įėjo ir Cižūnų kaimo gyventojas Žilinskas. Jie man pasakė, kad eičiau į policijos nuovadą, kur netrukus atves mano vyrą. Ten nuėjusi laukiau. Prie manęs priėjo Valkininkų miestelio gyventojas Jonas Planadūnas (jau miręs) ir paklausė, kur mano vyras. Aš jam atsakiau, kad jį tuojau turį atvesti. Jis man pasakė matęs, kaip vyrą nuvedė į stoties pusę. Nubėgau ten. Netoli plento išgirdau šaudant. Pribėgusi tą vietą, kur šaudė, pamačiau neseniai užkastą duobę. Supratau, kad vyrą čia sušaudė. Kai pribėgau prie duobės, pastebėjau, kad nuo tos vietos greit nuskubėjo trys vyrai ir pasislėpė krūmuose. Nuėjau į policijos nuovadą. Netrukus atėjo Janonis su Žilinsku. Janonio paklausiau: „Tu nušovei mano vyrą?“ Jis man atsakė, kad vyras gyvas, nes jie jį nuvedė į Varėną.

Kitą dieną atvažiavau į tą vietą, kur buvo nušautos vyras, atkasiau ir palaidojau netoli savo namų. Kartu su mano vyru buvo nušautos ir vienas žydu tautybės pilietis.

ADSR fondas, r. 81, l. 16—17.

VARĖNOJE II

Nr. 74

Iš liudininkės M. PALEVIČIENĖS * parodymų

1944 m. rugpiūčio 24 d.

Varėnos gyventoją Vincą Lapiniauską pažįstu nuo mažų dienų. Žinau, kad jis 1940 metų liepos mėnesį, rinkimų į Liaudies seimą metu, šalia rinkiminės apylinkės perpiovė telefono laidus, už ką buvo valstybės saugumo policijos suimtas. Mano vyras Anicetas Palevičius, kuris tada buvo milicininkas, Lapiniauską suėmė. Jo nemačiau iki karo pradžios.

Fašistiniams okupantams užėmus Varėną, mano vyrą uždarė į daboklę. Kai jį išvedė, ašėjau paskui ir stotyje bandžiau sužinoti, ką su juo darys. Sužinojau, kad vyrą tą pačią suėmimo dieną iš policijos nuovados nuvedė į daboklę. Vakare išsirūpinau su juo pasimatymą, kurio metu vyras papasakojo man, kad iš po-

* PALEVIČIENĖ Marija, gimusi 1907 m. Varėnoje.

Petras Lapinskas,
revoliucinio judėjimo dalyvis,
komunistas, 1941 metais dirbęs
Varėnos valsč. vykdomojo ko-
miteto pirmininko pavaduoto-
ju. Sušaudytas 1941 m. liepos
23 d. Varėnoje II

licijos nuovados tardyti buvo išvedęs policininkas Lapiniauskas, kuris jį mušęs ir įspėjęs, kad dešimtą valandą vakaro sušaudys. Vyras parodė man nuo mušimų pajuodusį kūną ir tučtuojau atsisveikino. Jo prašoma bėgau namo atvesti vaikų. Tuo metu susitikau Lapiniauską ir ėmiau prašyti nešaudyti vyro. Lapiniauskas ištraukė iš dėklo pistoletą, nutaikė į mane ir, pavadinęs negražiu žodžiu, pasakė: „Pasitrauk, nes ir tave nušausiu“.

Mane iš daboklės išvijo, bet namo nėjau. Naktį girdėjau iš miško sklandančius šūvius, o kitą dieną, penktą valandą ryto, nuėjusi į mišką radau kraujo pėdsakus. Toje vietoje pradėjau atkasinti apmestą žemėmis apkasą. Aptikusi Petro Bagočiaus lavoną, bijodama, kad manęs nesulaikytų netoli esanti sargyba, nustojau ieškotusi. Parėjusi namo, papasakoju apie viską vyro broliui Domui Palevičiui. Kitos

dienos vakarą ir jis nuėjo ieškoti mano vyro lavono, bet rado tik Petro Bagočiaus ir Aleksandro Palevičiaus lavonus.

Lapiniauskas ir vėliau tarnavo policijoje, tik persikėlė kitur, iš visų tyčiojosi ir vogė.

KĖDAINIŲ APSKRITYJE

KĖDAINIUOSE

Nr. 75

Iš V. GYLIO * parodymų

1964 m. birželio 22 d.

Gyvenau Kėdainiuose ir dirbau elektrinių rajono inžinieriumi. Pirmomis okupacijos dienomis mieste suorganizavo ginkluotą būrį, kuriam vadovavo Kėdainių banko tarnautojas Kungis, jo padėjėju buvo Juozas Merkevičius.

1941 metų birželio pabaigoje Kėdainiuose susitikau Juozą Merkevičių, ir jis man, kaip atsargos karininkui, pasiūlė stoti į būrį. Jis mane paskyrė savo padėjėju.

1941 metų vasarą, kartą rytą į Kėdainių elektrinių rajono kontorą atėjo Kungis ir pasakė, kad bus vykdoma operacija prieš komunistus. Jis liepė man ateiti į būrio štabą. Nuėjau po pietų. Kungis pranešė, kad vokiečiai įsakė likviduoti kalėjime esančius komunistus. Jis man liepė ten nueiti ir vadovauti kalinių išvežimui į šaudymo vietą. Kalėjimas buvo Gedimino gatvėje, buvusiose kareivinėse. Ten radau policininkus ir keletą vokiečių kareivių. Suimtuosius sodino į sunkvežimius ir vežė. Aš kieme tvarkiau suimtųjų susodinimą.

Suimtųjų dauguma buvo žydai, tačiau buvo ir lietuvių. Aš jų nepažinojau, išskyrus profsąjungos pirmininką Kisielių. Buvo keletas tarybinių karo belaisvių, vienas politrukas.

Šaudė 4—5 km nuo Kėdainių, Babėnų II kaime, prie miško. Kada atvažiauvau į šaudymo vietą, kai kurie jau buvo sušaudyti. Prie duobės stovėjo Kėdainių

Vasilijus Polzunovas,
1940—1941 metais įvairiu
laiku buvęs Sėtos valsčiaus
milicijos pareigūnas ir Kė-
dainių apskrities vykdomo-
jo komiteto sekretorius.
Nužudytas 1941 metais
Kėdainiuose

* GYLYS Vladas, Vlodo, gimęs 1918 m. Radviliškyje. 1944 m. pavasarį — Plechavičiaus vietinės rinktinės būrio vadas, nuo 1944.V dirbo vokiečių komendantūroje Kėdainiuose. 1944 metų vasarą, pasitraukęs su hitlerininkais, jis pateko į Drezdeno policijos mokyklą, po apmokymo iš pradžių 5-ojo, vėliau — 256-ojo nacių apsaugos bataliono būrio vadas, turėjo jaun. ltn. laipsnį. Suimant dirbo Kauno bandomojoje-mechaninėje gamykloje „Apvija“ techninio skyriaus viršininku.

ginkluoto būrio dalyviai, policininkai ir keletas vokiečių kareivių. Prie duobės buvo būrio vadas Kungis, jo padėjėjas Juozas Merkevičius ir Kėdainių policijos nuovados viršininkas.

Atvežtus suimtuosius išlaipino ir nuvarė prie duobės. Ten buvo vyrai ir keletas moterų. Juos sustatė ant duobės krašto, nusigrįžusius į duobę, ir šaudė. Pradėjus šaudyti, nuo duobės krašto link manęs einanti žydaitė prašė, kad jos nešaudytų. Aš, išsitraukęs pistoletą, du kartus iššoviau į ją. Šoviau į krūtinę. Ji galėjo turėti 25 metus. Kai nugriuvo, vokiečių kareivis ar karininkas iš pistoleto ją pribaižė. Tada buvo sušaudytas ir Tarybinės Armijos politrukas. Jį nušovė vokiečiai.

ADSR fondas, r. 145, l. 2—5.

Nr. 76

Iš liudininko V. CIVILKOS * parodymų

1964 m. birželio 2 d.

Apie tarybinių aktyvistų šaudymą Kėdainiuose žinau tik tiek, kad tada sušaudė mano brolių Joną Civilką, gimusį 1920 metais. Brolis buvo komunistas. Prisimenu, jis dirbo Krakių parduotuvėje. Vokiečių fašistinei armijai okupavus Lietuvą, 1941 metų vasarą brolių suėmė ir sušaudė prie Kėdainių, Babėnų II kaime.

ADSR fondas, r. 145, l. 29.

Nr. 77

Iš liudininkės G. SEDOVOS ** parodymų

1964 m. birželio 1 d.

Apie tarybinių aktyvistų šaudymą Kėdainiuose 1941 metų vasarą sužinojau iš savo tėvo Jono Berninkevičiaus pasakojimų. Tada sušaudė tėvo brolių Antaną Berninkevičių. 1940—1941 metais Antanas Berninkevičius buvo Krakių valsčiaus partinės organizacijos sekretorius. Jį sušaudė 1941 m. liepos 23 d. prie Kėdainių, Babėnų II kaime.

ADSR fondas, r. 145, l. 30.

* CIVILKA Vladas, Antano, gimęs 1925 m. Kėdainių raj., Krakių miestelyje.

** SEDOVA Genė, Jono, gimusi 1940 m. Baltarusijos TSR, Ašmenos raj., Ostrovecio gyvenvietėje.

Nr. 78

Iš liudininkės B. KRISČIONIENĖS * parodymų

1964 m. birželio 1 d.

1940—1941 metais mano vyras Petras Kriščiūnas iš pradžių dirbo Gudžiūnų valsčiaus žemės skirstymo komisijoje, paskui buvo to valsčiaus partorgas. Vokiečių fašistinei armijai okupavus Lietuvą, gyvenome Jokūbaičių kaime. Vyrą suėmė 1941 m. liepos 6 d. ir apie savaitę išlaikė Gudžiūnuose, o paskui uždarė į Kėdainių kalėjimą. Jį sušaudė 1941 m. liepos 23 d. prie Kėdainių, Babėnų II kaime.

ADSR fondas, r. 145, l. 31.

Nr. 79

Iš liudininkės J. NEVERDAUSKIENĖS ** parodymų

1964 m. birželio 1 d.

1940—1941 metais mano vyras Leonardas Neverdauskas buvo Dotnuvos valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius.

1941 metų liepos mėnesio viduryje mano vyrą suėmė Dotnuvos lietuvių buržuazinių nacionalistų ginkluoto būrio dalyvis Lapienis, rodos, Juozas. Lapienis po karo už tai buvo Tarybų valdžios organų nuteistas. Vyrą tris dienas išlaikė Dotnuvoje, po to išvežė į Kėdainių kalėjimą. Ten jį kalino tris dienas ir 1941 m. liepos 23 d. sušaudė Babėnų II kaime. Apie tai aš sužinojau Kėdainių kalėjime kitą dieną. Vyras buvo Komunistų partijos narys. Aš likau su penkiais mažamečiais vaikais. Kartu su mano vyru sušaudė Gėlainių kaimo gyventoją Česlovą Petrauską. Jis 1940—1941 metais buvo Dotnuvos valsčiaus komjaunimo komiteto sekretorius. Tada sušaudė ir Aleksandrą Stapkevičių iš Vainatiškių kaimo. Jis 1940—1941 metais buvo Dotnuvos valsčiaus vykdomojo komiteto karinio stalo viršininkas.

ADSR fondas, r. 145, l. 32.

Nr. 80

Iš liudininkės J. AUSVICIENĖS *** parodymų

1964 m. gegužės 30 d.

Vokiečių fašistinei kariuomenei okupavus Lietuvos TSR teritoriją, gyvenau Gėlainių kaime. Kartu su manimi gyveno brolis Česlovas Petrauskas, gimęs 1922 metais. Tarybų valdžios metais

* KRISČIONIENĖ Bronė, Antano, gimusi 1907 m. Kėdainių raj., Gudžiūnų ap., Jokūbaičių k.

** NEVERDAUSKIENĖ Julija, Juozo, gimusi 1907 m. Vilniuje.

*** AUSVICIENĖ Janina, Klemenso, gimusi 1924 m. Dotnuvoje.

brolis buvo Dotnuvos valsčiaus komjaunimo komiteto sekretorius. 1941 metų birželio mėnesio pabaigoje Dotnuvos policininkai Česlovą suėmė ir išvežė į Kėdainius. Kalėjime brolių laikė apie tris savaites, o paskui sušaudė Babėnų II kaime.

ADSR fondas, r. 145, l. 34.

Nr. 81

Iš liudininkės J. BUINEVIČIENĖS * parodymų

1964 m. gegužės 29 d.

Juozas Liubinas

1941 metų birželio mėnesio pabaigoje suėmė mano brolių Juozą Liubiną, gimusį 1919 metais. Pirmomis hitlerinės okupacijos dienomis jis turėjo eiti registruotis į policiją. Nuėjęs iš ten negrįžo.

Juozas Liubinas 1940—1941 metais buvo Kėdainių milicijos įgaliotinis, pirminės komjaunimo organizacijos sekretorius. Apie dvi savaites jį išlaikė Kėdainių kalėjime ir sušaudė Babėnų II kaime, prie miško.

ADSR fondas, r. 145, l. 35.

Nr. 82

Iš liudininko Ch. RONDERIO ** parodymų

1957 m. spalio 7 d.

Pirmomis rugpiūčio mėnesio dienomis Kėdainių apskrities viršininkas, buržuazinės Lietuvos kariuomenės pulkininkas Dočkus paskelbė įsakymą visiems žydų tautybės gyventojams persikelti į specialiai jiems atitvertą vietą — getą. Ten atvarė ir apie 200 žydų iš Sėtos. Gete buvo 3700 vyrų, moterų ir vaikų. Žmonių skaičių prisimenu todėl, kad okupacinė valdžia pareikalavo iš kiekvieno, net ir iš vaikų, po 100 rublių kontribucijos. Mums surinkus, susidarė 370 000 rublių suma.

* BUINEVIČIENĖ Jadvyga, Alfonso, gimusi 1926 m. Ukmergės raj., Tulpiakiečio ap., Meškučių k.

** RONDERIS Chaimas, Judelio, gimęs 1902 m. Kėdatniuose.

Rugpiūčio 15—16 d. iš geto išvarė visus nuo 13 metų ir vyresnio amžiaus vyriškos lyties asmenis. Sakė, kad veda dirbti. Mus nuvarė į grafo Totlebeno dvaro arklių fermą, netoli aerodromo, ir uždarė į kokio 100 m ilgio svirną. Ten mus laikė apie 13 dienų ir vežiojo įvairiems darbams. Rugpiūčio 26 d. atvažiavo vokiečių karo komendantas ir įsakė mums atiduoti visas vertybes ir daiktus. Moksleivis Kaganas savo laikrodžio neatidavė, paslėpė svirne, po lentomis. Baudžiamojo būrio dalyviai surinko vertybes ir daiktus. Kaganas, nuėjęs į tą vietą, kur buvo paslėpęs laikrodį, suriko, nes pamatė pasikorusį žmogų. Priėjęs arčiau pamačiau pasikorusį vieną mūsų. Stebėjomės, kad nematėme jo kariantis ir kaip jis galėjo užlipti į viršų. Buvo prieblanda, todėl įžiebiau degtuką. Prie sienos pamatėme krūvą lentų; apatinės jų buvo trumpesnės, viršutinės — ilgesnės; tarp apatinių lentų ir sienos buvo nedidelė tuštuma, kuri ir išgelbėjo mane nuo mirties. Rugpiūčio 28 d. baudžiamojo būrio dalyviams pradėjus vesti iš svirno žmones šaudyti, aš ir Samuelis Smulskis pasislėpėme po lentomis ir prisidengėme pintinėmis, kurių svirne buvo daug. Išvedę ir sušaudę paskutinę grupę, baudžiamojo būrio dalyviai grįžo į svirną ir ėmė šaukti, kad išeitų pasislėpusieji, nes kitaip jie pradėsia šaudyti. Mudu tylėjome. Naktį iš slėptuvės išlindome. Įėjimas į svirną buvo užverstas sušaudytųjų daiktais. Tada mes prisirankiojome virvagalių, sumazgėme juos ir, išlindę pro stogą, nuleidome virvę ir pabėgome. Po to slapstėmės miške, kelis kartus sėkmingai išsisukome nuo gaudynių. Maistą gaudavome pas pažįstamus. 1943 metais pavyko surasti tarybinių partizanų būrį ir ten pasilikti.

ADSR fondas, r. 20, l. 10—12.

Nr. 83

Žeimių policijos
Nuovados viršininkas
Į raštą Nr. 3. Sl.

Žeimiai, 1941 m. rugpiūčio 15 d.

Ponui Policijos departamento direktoriui

Raportas

Pranešu, kad žydai, gyvenusieji Žeimiuose, pildant Kėdainių apskrities viršininko įsakymą, vakar, t. y. rugpiūčio 14 d., išsiųsti į Kėdainius.

Nuovados viršininkas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 20. Originalas.

Nr. 84

Kėdainių apskrities policijos
Josvainių nuovados
Viršininkas
Nr. 2. Sl.

Slaptai

Josvainiai, 1941 m. rugpiūčio 16 d.

Ponui Policijos departamento direktoriui

Raportas

Pranešu Tamstai, kad Josvainių miestelio ir valsčiaus žydai iš Josvainių valsčiaus ribų yra išgyvendinti š. m. rugpiūčio 14 d. į Ariogalos getą, pagal pono Kėdainių apskrities viršininko įsakymą Nr. 7 iš š. m. rugpiūčio 9 d.

J. Čaplikas
Josvainių policijos nuovados
viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 30. Originalas.

Nr. 85

Kėdainių apskrities
Policijos vadas
1941 m. rugpiūčio 17 d.
Nr. 1
Kėdainiai

Visai slaptai

Ponui Policijos departamento direktoriui

Raportas

Į departamento š. m. slaptą raštą Nr. 3 pranešu, kad visi Kėdainių apskrities žydų tautybės piliečiai yra sugrupuoti į tris rajonus: Kėdainių rajone 913 žmonių, iš jų moterų 183, Ariogalos rajone 290 žmonių, iš jų moterų 80, ir Krakių rajone 452 žmonės, iš jų moterų 115.

Priedas*: 3 lapai.

A. Kvikutis
Policijos vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 38. Originalas.

* Priedas neskelbiamas.

[Ne anksčiau kaip 1941 m. rugpiūčio 17 d.]

Sulaikyti žydai yra laikomi žemiau išvardintose vietose

Kame laikomi	Vyrų	Moterų	Iš viso
1. Kėdainiuose	730	183	913
2. Ariogaloje	210	80	290
3. Krakėse	337	115	452
4. Babtuose	53	11	64
5. Petrašiūnuose	33	21	54
6. Kazlų Rūdoje	165	—	165
7. Jonavoje	83	20	103
8. Garliavoje	73	46	119
Iš viso:	1684	476	2160

Pageidaujama, kad iš Kėdainių, Ariogalos ir Krakių žydai būtų išvežti pirmoje eilėje.

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 81. Originalas. Rankraštis.

Nr. 87

Iš liudininko V. SILVESTRAVIČIAUS * parodymų

1964 m. kovo 11 d.

Būdamas Kėdainių kareivinių kieme sužinojau, kad šaudys žydus. Į mano sunkvežimį pakrovė apie dešimt nedidelių statinių su chlorkalkėmis, apie aštuonias dėzes degtinės ir keletą dėžių alaus. Po to į mano sunkvežimio kabiną atsisėdo man nepažįstamas vyriškis ir liepė važiuoti Dotnuvos keliu aerodromo link. Pavažiavus apie kilometrą, kairėje kelio pusėje, 200—300 m nuo kelio, ant Smilgos upelio kranto, buvo iškasta duobė. Vienoje jos pusėje buvo gilus griovys, susidaręs gamtiniu būdu, kitoje pusėje — sumestos žemės, prismaigstyta alksnio šakų. Iš tolo nesimatė, kad ten iškasta duobė. Ji buvo apie 100 m ilgio, apie 4 m pločio ir daugiau negu 2 m gylio. Iš griovio pusės duobė buvo iškasta nuožulniai. Nuo griovio iki duobės galėjo būti apie 10 m.

* SILVESTRAVICIUS Vladas, Petro, gimęs 1910 m. Kėdainių raj., Pajėslio ap., Užvarčių k.

Kai atvažiuavau, man liepė sustoti prie duobės galo nuo Dotnuvos kelio pusės. Prie duobės būriavosi tarybiniai karo belaisviai ir buvo daug ginkluotų vyrų. Tarybiniai karo belaisviai iškrovė statines su chlorkalkėmis, dėžes su degtine bei alumi ir sustatė prie duobės. Man liepė važiuoti į žirgyną. Tai buvo apie vidurdienį. Ten atvažiuavęs pastebėjau, kad vyrus laikė svirne, moteris — kluone. Ten buvo daug civilinių ginkluotų vyrų, kurie juos saugojo, ir keletas vokiečių kareivių. Stovėjo trys ar keturios vokiškos lengvosios mašinos, policijos ir kooperatyvo sunkvežimiai. Ten buvo vokiečių karo komendantas ir policijos vadas Kirkutis. Komendantas, stovėdamas prie svirno, žydams aiškino, kad veš juos darbams į Dotnuvą ir kad, visų pirma, veš senius, negalinčius eiti. Man liepė privažiuoti prie svirno durų. Privažiuavęs atidariau šoninį bortą. Šalia sunkvežimio pastatė suolą ir liepė seniams sulipti į kėbulą. Jeigu kuris negalėjo įlipti, jam padėjo savi. Visi susėdo ant grindų. Paskui susodino ir į kooperatyvo sunkvežimį. Į policijos nuovados sunkvežimį nieko nesodino, nes šoferis Davidonis miegojo kabinoje, rodos, išgėręs. Todėl senius į šaudymo vietą vežiojome dviem sunkvežimiais. Iš pradžių vežėme gatve, kuri yra prie aerodromo, paskui pasukome į Dotnuvos kelią, o iš ten — į šaudymo vietą. Aš važiuavau pirmas. Man atvažiuavus, liepė sustoti sunkvežimio šonu prie duobės galo. Po to atidarė šoninį bortą ir įsakė karo belaisviams sumesti senius į duobę. Juos metė kaip maišus. Buvo žiaurus vaizdas. Taip pat pasiėgė ir su žmonėmis, atvežtais kooperatyvo sunkvežimiu. Man ir kito sunkvežimio šoferiui Mykolui vėl liepė važiuoti į žirgyną. Kai nuvažiuovome, senius sušaudė.

Iš žirgyno vėl vežėme senius. Padarėme kokius keturis reišus. Kai visus senus žmones nuvežėme, iš svirno išvarė daug vyrų. Jie turėjo sustoti po keturis ir rankas laikyti užpakalyje. Juos apsupo ginkluoti civiliniai. Varė ir keletas vokiečių kareivių. Į šaudymo vietą žydus varė per aerodromą. Už kolonos turėjau važiuoti aš ir Mykolas. Tąsyk važiuovome tuščiais sunkvežimiais, kodėl, nežinau.

Kada vyrus suvarė tarp griovio ir duobės, įsakė jiems nusirengti. Tuo laiku kilo didelis triukšmas. Aš stovėjau prie duobės galo ir mačiau, kaip vienas žmogus atsisakė nusirengti. Prie jo priėjo civilinis su pistoletu rankoje ir griebė už švarko, norėdamas jį nurengti. Šalia stovėjęs jau nusirengęs žydas griebė tam civiliniui (vėliau sužinojau, kad tai buvo Čižas) už švarko apykaklės ir jį įtraukė į duobę, kur buvo suvaryta daug vyrų. Tas žydas atėmė iš Čižo pistoletą ir šovė į vokiečių karo komendantą, tuo metu stovėjusį ant duobės krašto, tačiau nepataikė. Komendantas įšoko į duobę. Tada žydas paleido Čižą ir, sugriebęs komendantą, sudavė jam pistoletu per galvą. Paskui komendantą į duobę įšoko ir technikas Jankūnas. Pirmąjį iš duobės ištraukė komendantą, po jo — Jankūną, o galiausiai — Čižą. Man su Jankūnu po to įvykio teko kalbėti. Jis pasakojo tą žydą nudūręs

peiliu. Kur dėjo Čižą, nepastebėjau, bet tą pačią dieną sužinojau, kad jį išvežė į ligoninę, ir ten jis mirė. Jam, esą, buvo sutraiškinta gerklė.

Ant duobės krašto mačiau Kėdainių elektrinės inžinierių Gylį. Jis šaudė į duobėje buvusius žmones. Keletas vokiečių kareivių šaudė iš automatų. Šaudė ir iš kulkosvaidžių. Šaudant pirmąją vyrų grupę, trys žydai mėgino pabėgti į Smilgos upelio pusę, bet juos nušovė. Kai šią grupę sušaudė, vėl nuvažiovome į žirgyną.

Sušaudžius vyrus, atvarė moteris. Sunkvežimiais jų nevezė, bet iš paskos kažkodėl reikėjo važiuoti. Moteris šaudė taip pat, tik pirmąją jų grupę nurengė. Moterys iš išgąščio rovėsi plaukus nuo galvos. Šaudė iki saulėlydžio. Šaudė ir vaikus. Karo belaisviai sušaudytiuosius tučtuojau užpildavo chlorkalkėmis ir žemėmis.

Baigus šaudyti, į mano sunkvežimį prikrovė drabužių, kuriuos nuvežiau į kluoną. Po to mane policijos vadas Kirkutis paleido namo.

ADSR fondas, r. 145, l. 24—28.

ARIOGALOJE

Nr. 88

Iš P. MATIUKO * parodymų

1961 m. spalio 3 d.

1941 metų rugsėjo mėnesį, pirmoje dienos pusėje, apie 50 3-osios kuopos karių buvome paskirti į operaciją. Kas atliko tą skirstymą, leitenantas Barzda **, Norkus, Dagys ar viršila Arlauskas, dabar neatsimenu. Paprastai, operacijoms vadovavo ir žmones skirdavo jie.

Važiovome dviem ar trimis sunkvežimiais. Į Ariogalą atvykome vidurdienį. Sinagogoje radome suvarytus vietinius žydus. Mums leido pasivaikščioti, nes šaudyti dar nebuvo pasiruošę.

Po kurio laiko, mes, apsaugininkai, kartu su vietiniais policininkais nuvarėme žydus vyrus 2 km už miesto. Netoli Dubysos buvo iškasta pailga, maždaug 50—60 m ilgio duobė. Nuo šios vietos iki upės buvo apie 300 m. Visa vietovė buvo apaugusi krūmokšniais. Vietiniai policininkai apsupo šaudymo vietą, o po to vedė grupėmis žmones prie duobės, kur mes, atvykusieji, šaudėme juos iš šautuvų. Pasmerktuosius sustatė nugaromis į mus.

* MATIUOKAS Pranas, Antano, gimęs 1908 m. Maskvoje. Vokiečių fašistų okupacijos metais 1-ojo (13-ojo) savisaugos (apsaugos) bataliono kareivis. Suimant dirbo Joniškėlio poliklinikos dantų techniku.

** 1-ojo (13-ojo) savisaugos (apsaugos) bataliono 3-čios kuopos vadas.

Šaudėme iš 5—6 m atstumo. Kai kuriuos suvarė į duobę, ir tada mes šaudėme nuo duobės krašto iš viršaus. Šaudė ir keletas vietinių policininkų bei ginkluoto būrio dalyvių.

Šaudžiau aš, Labunskas, leitenantas Norkus, leitenantas Barzda, Paškevičius, Skrebys, Ivanauskas, Ališauskas, Rusinas, Byla, Dilginas, Riauba, Arlauskas. Kiek aš ir kiti kiekvienas atskirai sušaudėme žmonių, nežinau, nes šaudėme visi kartu. Po to sugrįžome į Ariogalą, nuėjome į valgyklą ar restoraną, kur mums paruošė šaltus ir karštus užkandžius, davė degtinės. Vaisėse dalyvavo visi mūsų kariai ir vietiniai vyresnieji bei policininkai. Ten sutikau Čepą, su kuriuo susipažinau Kaune 1926 metais, kai mokėmės „Aušros“ gimnazijoje. Kaip paaiškėjo, jis buvo policijos nuovados viršininkas.

Kadangi vaisės pasibaigė po pusiaunakčio, į Kauną nevažiavome. Kur nakvojome, neatsimenu.

1962 m. rugpiūčio 18 d.

1941 metų vasarą, vokiečių kariuomenei okupavus Lietuvos TSR, tarnavau 1-ame savisaugos batalione Kaune. Apie rugpiūčio mėnesį dalyvavau šaudant žydus Krakių valsčiuje. Į Krakes atvažiavome apie 50 to bataliono 3-osios kuopos kareivių. Kuopai vadovavo leitenantas Barzda. Atvažiavome iš Ariogalos, kur šaudėme žydus. Šaudėme dienos metu. Kur ir kaip šaudėme, nprisimenu, nes išmainę sušaudytųjų rūbus į „samagoną“, pasigėrėme. „Samagono“ gavome pas žmones, kurie buvo atvažiavę į šaudymo vietą su pastotėmis. Iš Krakių išvažiavome jau sutemus, rodos, į Kauną, o gal ir kitur.

ADSR fondas, r. 141, l. 11—12; r. 139, l. 68.

KRAKĖSE

Nr. 89

Iš A. VALAIČIO * parodymų

1951 m. spalio 26 d.

Vokiečių kariuomenei užėmus Krakes, baltaraiščių būrys suėmė apie 30 tarybinių darbuotojų, komunistų ir aktyvistų. Suimtuosius iš pradžių laikė areštinėje, buvusiame valsčiaus vykdomojo komiteto pastate, vėliau išvežė į Kėdainius.

* VALAITIS Antanas, Juozo, gimęs 1906 m. Sakių raj., Sintautų ap., Skalsgirių k. Buržuazijai valdant Lietuvą, buvo klerikalinės nacionalistinės jaunimo organizacijos „Pavasarininkai“ generalinis sekretorius. Aktyviai bendradarbiavo eilėje krikščionių demokratų periodinių leidinių. „Pavasarininkų“ organizacijos pasiūstas ir materialiai remiamas 1937—1939 m. studijavo visuomeninius mokslus Lilio (Prancūzija) universitete.

Žinau, kad baltaraiščiai nužudė Krakių valsčiaus vykdomojo komiteto darbuotoją Tiškų iš Rūkų kaimo, tarybinį aktyvistą Petrauską, gyvenusį Daržbalio kaime, valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką, rodos, Vilčinską. Kiek prisimenu, Kėdainiuose sušaudė Krakių valsčiaus partinės organizacijos sekretorių Berninkevičių, to paties valsčiaus komjaunimo organizacijos sekretorių Vainauską, komunistą Civilką, valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorių Maziliauską.

Aš buvau baltaraiščių būrio vado pavaduotojas propagandos reikalams. Per visą būrio veiklos laikotarpį apie šešis kartus kalbėjau prie mikrofono susirinkimuose ir mitinguose. Tos mano kalbos buvo antitarybinio pobūdžio. Smeižiau tarybinę santvarką bei Komunistų partiją ir raginau gyventojus stoti į baltaraiščių būrį, padėti jam ir vokiečiams kovoti prieš Raudonąją Armiją ir Tarybų valdžią. Vokiečiams atėjus, man kartą teko Krakėse patuliuoti, siekiant sulaukyti raudonarmiečius ir iš miestelio besitraukiančius tarybinius darbuotojus bei aktyvistus.

Rugpiūčio mėnesį kartu su kunigu Juozu Blučiu, kurį jau anksčiau minėjau, buvau nuvykęs į Kauną pasimatyti su vyskupu Brizgiu ir pasitarti dėl galimybių atgaivinti religines organizacijas ir suaktyvinti darbą jaunimo tarpe. Vyskupas Brizgys pasakė mums, kad pavasarininkų ir ateitininkų organizacijoms veikti vokiečių valdžia neleis. Jis pasiūlė mums ir toliau dirbti nelegaliuose rateliuose. Be to, vyskupas Brizgys sakė tuo reikalu duosiąs nurodymų kunigams. Jis paklausė mūsų, ar daug yra žydų Krakėse. Atsakėme, kad daug ir visus laiko gete. Sužinojęs, kad iki šiol dar žydų nesušaudė, jis pasipiktino ir paklausė: „Ar gi jūs nebijote, kad žydai gali sukilti, išžudyti jus ir padegti miestelį?“ Man pastebėjus, kad su jais labai žiauriai elgiasi, vyskupas Brizgys atsakė: „Žydų nereikia gailėtis, jie to nusipelnė“.

Grįžęs į Krakės, sužinojau, kad, praėjus kokioms aštuonioms dienoms po mūsų pokalbio su vyskupu Brizgiu, visus žydus per vieną dieną sušaudė netoli Peštinukų kaimo, 1,5 km nuo Krakių. Galėjo būti, kad kunigas Blutis perdavė vyskupo Brizgio nurodymą baltaraiščių būrio vadui Krutuliui. Žvėriškai žudant, kiek žinau, dalyvavo Juozas Stakas, jo brolis Jonas, Petras Lukošius ir Varnas. Po to baltaraiščiai išgrobstė jų turtą ir brangenybes. Geresnius daiktus pasiėmė sau, kitus pardavė. Masinėms žudynėms pasibaigus, baltaraiščių būrys pamažu iširo.

KRETINGOS APSKRITYJE

DARBENUOSE

Nr. 90

Darbėnu nuovados

Vieštininkas

Nr. 90

Darbanai, 1941m. rugpjūčio mėn. 15d.

Kretingos apskr. policijos
vadui

Raportas.

Darbenuose tobėra per koo-
dydy, kurie laikomi uždaryti sina-
gogose juos saugoti, puziūceti iš-
vedus, darbus, zerkalinga norš
penkių žmonių - trys pamainos
saugybinių prie sinagogos po dve-
n darbus puziūceti du žmonė
Policijos patarqūnams tas darbas
neįmanomas, nes jiems n taip darbo
užtenka. Čia turėtis padėti pa-
gelbine policija, bet neapmokant
niekas dirbti nenoti.

Todėl prašiau long vadg
leisti laikyti prie Darbėnu nuovados
penkis laisvai samdomus policinink-
kus, kol vietos žydai bus išsiūsti
į stovyklas. Laisvai samdomiems
policininkams tarnybos laikg n
atlyginimą mokėti nuo 2m rugpjūčio
mėn. 1d, nes faktinai jau šie žmo-
nės nuo minėtos dienos dirbo

l. Smevartis
k. k. k. k.

*Mano...
Dariaus...
gijos...
M...*

18 VII 1941
ATA
N 1308

Spauš
d. m.
Nr. 90

KARTENOJE

Nr. 91

Iš liudininko T. SLIMO * parodymų

1948 m. vasario 10 d.

Blažys, būdamas Kartenos valsčiaus policijos nuovados viršininkas, duodavo nurodymus savo pavaldiniams ir pats suiminėjo tarybinius aktyvistus. Jam įsakius, suėmė ir sušaudė šiuos tarybinius darbuotojus:

Povilą Lubį iš Kartenos valsčiaus Lubių kaimo, 1940—1941 metais buvusį valsčiaus partorgą; sušaudė Kretingoje;

Feliksą Skaralskį, 1941 metais dirbusį brigadininku, statant karinius įtvirtinimus Raudonajai Armijai; sušaudė Kretingoje;

Stasį Lataką iš Sauserių kaimo. Jis hitlerinės okupacijos metais palaidojo du vokiečių nužudytus raudonarmiečius. Už tai, Blažiui įsakius, kaip aktyvistą, jį sušaudė Albertas Valančius Kartenoje;

Marytę Kazlauskaitę iš Kartenos kaip aktyvistę sušaudė Kretingoje;

Martą Kiupilį, 1940 metais du mėnesius buvusį Kartenos valsčiaus partorgu, vėliau mokytojavusį Gaudučių ar Dauginčių kaimė. Blažiui įsakius, jį suėmė ir Kretingoje sušaudė.

ADSR fondas, r. 143, l. 131.

PLATELIUOSE

Nr. 92

Iš liudininko A. VALIUKO ** parodymų

1949 m. balandžio 21 d.

1941 metų liepos mėnesį mane suėmė už tai, kad prieš karą dirbau Platelių valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku. Mane suėmė Benas Grišmanauskas, Kazys Kaniava ir Vaitkus mano sodyboje, Kentų kaime. Apie savaitę sėdėjau Platelių daboklėje, vėliau mane perkėlė į Kretingos kalėjimą. Ten kalėjau apie pusantro ar du mėnesius. Vėliau mane išsiuntė į Dimitravo koncentracijos stovyklą, 10 km nuo Kretingos. 1942 metais iš stovyklos pabėgau ir slapščiausi iki 1944 metų rudens, kol išvadavo Kretingos ir Plungės apskritis.

* SLIMAS Tadas, Juozo, gimęs 1909 m. Kretingos raj., Kartenos miestelyje.

** VALIUKAS Augustinas, Augustino, gimęs 1912 m. Plungės raj., Ginteliškės ap., Kentų k.

Tuoj po suėmimo, kai mane pristatė į policijos nuovadą, jos viršininkas Žvinys du kartus smogė man kumščiu per veidą sakydamas: „Komunistini patriote, tave reikia sušaudyti“. Kretingos saugumo policijoje mane mušė dar labiau.

Platelių daboklėje, vienoje kameroje su manimi sėdėjo Kretingos apskrities prokuroras Liudas Ruika, Pranas Norkus (vardas gali būti netikslus) ir trečiojo pavardės nepamenu. Liudas Ruika karo išvakarėse buvo atvykęs į Ginteliškės kaimą aplankyti savo šeimos. Jį suėmė tą pačią dieną, kaip ir mane. Ruika sakė man, kad Žvinys jį mušė. Kretingos kalėjime Ruiką mušė kalėjimo viršininkas ir apskrities saugumo policijos valdininkas Smilgys. Prieš mano pabėgimą iš Dimitravo stovyklos Ruiką sušaudė.

ADSR fondas, r. 47, l. 170—171.

SALANTUOSE

Nr. 93

Iš C. SKRIDAILOS * parodymų

1950 m. lapkričio 29 d.

1941 m. birželio 23 d. vokiečiai jau buvo užėmę Salantus. Birželio pabaigoje įstojau į baudžiamąjį būrį ir ėmiau jam vadovauti. Po kelių dienų iš Kretingos į Salantus atvažiavo Pranas Baltuonis, kuris apskrities policijos nuovados viršininko įsakymu buvo paskirtas valsčiaus policijos nuovados viršininku. Baltuonis pasiūlė man ir toliau likti būrio vadu ir vadovauti vykdomoms operacijoms.

1941 metų liepos mėnesio pradžioje ar antroje pusėje Baltuonis gavo nurodymą sudaryti darbingų žydų sąrašus. Juos sudarė Skruibys. Po to atvažiavo dvi mašinos su esesininkais ir Kretingos baudžiamojo būrio dalyviai. Vokiečiai atrinko apie 40 žydų vyrų, davė jiems kastuvus, nuvarė į Žvainių kaimą ir netoli žydų kapinių įsakė kasti griovį. Netrukus iš Kretingos atvažiavo kažkoks vokiečių viršininkas, kuris nusivežė mane ir Baltuonį į Žvainių kaimą. Ten buvome neilgai. Netrukus grįžau į Salantus. Vokietis pasiūlė man ir Baltuoniui važiuoti pažiūrėti, kaip vokiečiai susidoros su žydais. Mes nuvažiavome. Iš pradžių nutarė sušaudyti tuos, kurie kasė griovį. Tiems, kurie buvo apsirėngę gerais rūbais, vokiečiai liepė nusirengti, nuvedė juos prie duobės ir sušaudė. Paskui iš miesto į Žvainių kaimą atvarė dar keletą žydų grupių. Iš viso tada ten vokiečiai sušaudė daugiau kaip 150 žmonių.

ADSR fondas, r. 62, l. 139—141.

* SKRIDAILA Ciprijonas, Jono, gimęs 1914 m. Plungės raj., Platelių ap., Virkšų k. Buv. buržuazinės Lietuvos kariuomenės jaun. ltn., būrio vadas. 1941—1945 m. 15-ojo apsaugos bataliono kareivis.

Nr. 94

Iš liudininkės B. ABELMAN * parodymų

1945 m. kovo 23 d.

Birželio mėnesį vokiečiai mane suėmė. Mano tėvus sušaudė. Man iš šaudymo vietos pavyko pabėgti.

Atėjus vokiečiams, visus Imbarės kaime ir pačiuose Salantuose gyvenusius žydus suvarė į miestelio sinagogą. Po dešimties dienų su grupe merginų mane nusiuntė į Salyno dvarą lauko darbams. Dar po penkių dienų mane pasiėmė dirbti Imbarės kaimo valstietis Pranas Kasperaitis. Pas jį dirbau keturias savaites, paskui jam liepė pristatyti mane į Salyno dvarą. Kai jis mane nuvežė, radau daug merginų, paruoštų šaudyti. Supratusi, kas manęs laukia, pabėgau pas Kasperaitį, kuris mane paslėpė ir gelbėjo ištisus trejus metus, kol Raudonoji Armija atėjo į Salantus.

ADSR fondas, r. 145, l. 186.

SKUODE

Nr. 95

Iš liudininko J. GRUDULO ** parodymų

1963 m. balandžio 5 d.

Mane, kaip buvusį 1940 metais žemės dalinimo komisijos narį, suėmė ir pristatė į Skuodą. Mane suimti į namus atėjo baltaraiščiai Kostas Vasaris, Antanas Sendžius ir Veitas. Mane uždarė į buvusią šaulių salę.

Į šaulių salę dažnai ateidavo kunigas Jankauskas ir tardydavo mus. Jis klausinėdavo, už ką esame suimti, kuo dirbome Tarybų valdžios metais ir pan. Prisimenu, kartą manęs klausė, kuo aš dirbau 1940 metais. Atsakiau, kad buvau žemės dalinimo komisijoje. Jankauskas atsakė, kad tai maža kaltė. Kada paklaustas Šlečkus atsakė, kad dirbo valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku, kunigas Jankauskas pasakė, kad už tai galys smarkiai nukentėti. Aš supratau, kad jis žinojo, kas buvo pasmerktas sušaudymui, nes vėliau Šlečkų sušaudė, o mane po savaitės paleido.

Kosto Vasario įsakymu nuėjęs į policiją registruotis, vėl buvau suimtas ir uždarytas į policijos daboklę, kurioje mane išlaikė apie savaitę.

Praėjus porai dienų po to, kai Skuode sušaudė tarybinius aktyvistus, mane su kitais suimtaisiais baltaraiščiai išvežė arkliais

* ABELMAN Basia, Gtršo, gimusi 1914 m. Kretingos raj., Kulupėnų ap., Salyno k.

** GRUDULAS Jonas, Zanio, gimęs 1883 m. Skuodo raj. ir ap., Užluobės k.

per Darbėnus į Kretingą ir uždarė į kalėjimą. Buvau iškvieistas pas Kretingos apskrities saugumo policijos viršininką Jakį ir ten girdėjau, kaip jis keikėsi ant Skuodo baltaraiščių už tai, kad jie žada atvaryti žydes su vaikais į Kretingą. Jakys tada sakė, kad Kretingoje jų nėra kur laikyti.

ADSR fondas, r. 143, l. 91—93.

Nr. 96

Iš liudininko P. JABLONSKIO * parodymų

1962 m. gruodžio 14 d.

Prieš karą dirbau Užlobės apylinkės sekretoriumi, buvau komjaunimo organizacijos sekretorius. 1941 m. birželio 22 d., apie 16 val. (vokiečių kariuomenės dar Skuode nebuvo), į Užlobės apylinkės patalpas įsiveržė ginkluoti pistoletais Kostas Vasaris ir Pranas Daržinskas, jo kaimynas ir draugas. Jiedu plėšė ten esamus dokumentus, portretus. Aš neleidau tai daryti. Tarp mūsų kilo muštynės. Bėgdami iš apylinkės, Vasaris ir Daržinskas peršovė man krūtinę ir koją.

Siaip taip pasiekiau namus. Kieme radau sužeistą brolių Povilą. Jam peršovė pilvą, užkliudė kepenis. Ir jį peršovė Vasaris ir

Vera Mažeikienė,
farnautoja. Nužudyta
1941 m. liepos 16 d.
Skuode

Simas Luotė,
tarybinis aktyvistas, 1940—
1941 metais buvęs Mosė-
džio milicijos darbuotojas.
Nužudytas 1941 metų bir-
želio pabaigoje Mosėdyje

* JABLONSKIS Petras, Jono, gimęs 1915 m. Mažeikiuose.

Iškilmingas paminklo fašizmo aukoms atminti atidarymas

Kvecių miškelis, 1961 m. birželio mėn.

Daržinskas. Mus brolis Kazys nuvežė į ligoninę, kur išgulėjome iki birželio 29 d., nes vėliau, susišaudymo su Tarybinės Armijos kariais metu, vokiečiai sudegino ligoninę. Mus parvežė namo. Čia mus gydė gydytojas Fogelmanas, ir mes pasveikome.

Liepos mėnesio pradžioje Kostas Vasaris, Pranas Daržinskas, Antanas Sendžius mane vėl suėmė ir uždarė į buvusią šaulių salę. Ten buvo daug žydų tautybės piliečių ir tarybinių aktyvistų. Iš jų prisimenu Alfonsą Gūžę, Viktorą Šlečkų iš Narvydžių, Mažrienių, popo žmoną Mažeikienę ir Joną Grudulą.

Praėjus parai, vokiečių komendantu įsakymu mane nugabeno į ligoninę. Po savaitės mane iš ten atvežė į policijos daboklę. Po trijų dienų mane su kitais suimtaisiais išvežė į Kretingą.

1963 m. rugsėjo 11 d.

Gerai prisimenu, kad tą dieną, kai atvykome į ligoninę gydytis, atėjo kunigas Jankauskas. Iš pradžių aš nežinojau, kas jis. Sanitarės jį pavadino kunigu Jankausku. Taip aš sužinojau jo pavardę. Tada Jankauskas vilkėjo sutana, rankoje turėjo pistoletą. Jis tuojau priėjo prie mano brolio Povilo, o paskui atsistojo šalia manęs. Aš supratau, kad Jankauskas žino, jog mane sužeidė gaujos dalyviai. Jis, prikišęs pistoleto vamzdį prie mano kaktos, pasakė, kad nežinia, kaip bus pasielgta su manimi, jeigu pasveiksiu.

Tame pastate, kur gydėmės, anksčiau buvo gimdymo namai.

Todėl palata, kurioje aš gulėjau, turėjo pertvarą su durelėmis. Už pertvaros gulėjo brolis, o už atvirų durų buvo kambarys, kur dažnai susirinkdavo sanitarės. Po kelių dienų į ligoninę paguldė sužeistą į koją Tarybinės Armijos karį. Jis buvo sanitarių kambaryje. Kai vėl atėjo kunigas Jankauskas, to kambario durys buvo praviros, ir aš girdėjau, kaip jis, pripuolęs prie sužeistojo, kibo klausinėti, kur pastarojo dokumentai. Kareivis atsakė jokių dokumentų neturįs ir tegul patys paieško, jeigu labai reikia. Toks jo atsakymas kunigui Jankauskui labai nepatiko ir šis suriko, kad tokiems pas mus vietos nėra. Tuo pat metu Jankauskas, plėšdamas tvarsčius nuo kareivio kojos, šaukė, kad gerai nusimanęs medicinoje. Po to įsakė buvusiam šalia jo man nepažįstamam gaujos dalyviui išvaryti kareivį į lauką. Jankauskas su pistoletu rankoje išėjo paskui. Aš, gulėdamas prie lango, truputį praskleidęs užuolaidėlę, pamačiau, kaip Jankauskas su tuo gaujos dalyviu nusivarė sužeistą kareivį prie buvusio netoli ligoninės piešinės pastato. Tuojau pasigirdo keli šūviai, ir aš pamačiau, kaip tas kareivis nugriuvo į žolę.

Kaip minėjau, netrukus mane vėl suėmė ir uždarė į šaulių salę. Ten vėl pamačiau ginkluotą ir sutanotą Jankauską. Tada salėje jis skirstė suimtuosius. Žydus jis tuojau atskyrė nuo lietuvių ir juos paliko salėje. Lietuviams, rusams ir latviams įsakė lipti ant scenos. Jankauskas įspėjo, kad esantieji scenoje neišdrįstų su žydais kalbėtis, nes sušaudysią. kažkas iš lietuvių, rodos, Viktoras Šlečkus turėjo maldaknygę ir paprašė Jankausko medalikėlio su dievo atvaizdu. Šis išklauses išdidžiai atsakė: „Kažin, ar tau bereikės“. Ir tikrai, Šlečkų, kaip sužinojau vėliau, sušaudė su kitais tarybiniais aktyvistais už Skuodo žydų kapinių, prie geležinkelio tilto per Bartuvos upę.

Kadangi Jankauskas visada būdavo ginkluotas ir dažnai vaikščiodavo su sutana, vietiniai gyventojai šį liūdnam išgarsėjusį kunigą praminė „juoduojų komendantu“.

LAZDIJŲ APSKRITYJE

LAZDIJUOSE

Nr. 97

Lazdijų miesto inteligentiems visuomenai susirinkimo, įvykusio
1941m. birželio mėn. 23d.,

Protokolas

Nr. 1.

I. Jaucajai vokiečių armijai išvykui iš Lazdijų miesto ir visos šalinų apskrities barbariškuosiu būdu, dar šlaunant miesto pastatus ir šlaunant valmų, patankų sėviams, visa inteligentiškas Lazdijų miesto visuomenė, išskyrus žydus ir komunistinius raugus suskirstas dvanas lietuvių susirinko tur sveikimo skyriaus patalpose apsuos-tyti skubiausių ir būtiniausių išvaduosios Lietuvos reikalų

I susirinkimui (įvykusio apie 30) kumpu, bet Lietuvos tautai nu-rušiuoti ir šlaunant tarnaulyjai Ant. Meliūnas, ragindomas visi susiti dvanas lietuvių didžiausia energija dūbt Lietuvos atstatymo dar-ba.

II. Buvo nutarta išrinkti laikinąjį šalinų apskrities komiteta, kurio rūpinimui visais kuriamaisiais darbu reikatosi.

I laikinąjį šalinų apskr. komitetą visais susirinkimais įvy-kiams išrinkti šie asmenys:

1. Antanas Meliūnas, valdininkas
2. Jolijonas Guga, mokytojas
3. Rapolas Šankūnas, mokytojas.

Komiteto naujos kandidatai išrinkti Pranas Baubonis, abiturientas, ir Giedri Šešparičius, buhalteris.

III. Susirinkimas baigtas Lietuvos himnu ir galingomis oracijo-omis vokiečių armijai ir jos Vyriausiajam vadui Adolfui Hitleriui.

Laikinojo šalinų apskr. komiteto naujos:

Šankūnas

Lietuvos TSR CVA, f. 1613, ap. 1, b. 1, l. 1. Originalas. Rankraštis.

Buržuazinėje Lietuvoje Lazdijų apskritis buvo vadinama Seinų apskritimi, reiškiant pretenzijas į Lenkijos valdomus Seinus.

Laikinojo Seinų apskrities komiteto posėdžio,
įvykusio 1941 m. birželio 23 d.,

Protokolas Nr. 2

Posėdyje dalyvauja visi komiteto nariai. Iš eilės svarstyti šie klausimai:

I. Pareigų pasiskirstymas

Pareigomis pasiskirstyta taip: komiteto pirmininkas — Antanas Aleliūnas, laikinasis komendantas — Julijonas Geiga, komiteto sekretorius — Rapolas Stankūnas.

II. Darbo organizavimas

Nutarta kreiptis į Lazdijų miesto karinį vokiečių komendantą, prašant jį atitinkamų įgaliojimų.

R. Stankūnas
Komiteto sekretorius

A. Alieliūnas
Komiteto pirmininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1613, ap. 1, b. 1, l. 1. Originalas. Rankraštis.

Nr. 99

Laikinojo Seinų apskrities komiteto posėdžio,
įvykusio 1941 m. birželio 25 d.,

Protokolas Nr. 4

Posėdyje dalyvavo visi komiteto nariai. Iš eilės svarstyti šie klausimai:

I. Žydų klausimas

Vokiečių karo komendantui pageidaujant, nutarta pavojingesnius viešajai tvarkai žydus apgyvendinti barakuose, esančiuose Vytauto gatvėje.

II. Pareigų paskyrimas

Nutarta paskirti šiuos pareigūnus:

1. Lazdijų policijos nuovados viršininku — Mykolą Radzevičių;
 2. Lazdijų valsčiaus viršaičiu — Matą Gutauską.
-

R. Stankūnas
Sekretorius

A. Alieliūnas
Komiteto pirmininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1613, ap. 1, b. 1, l. 3. Originalas. Rankraštis.

Laikinojo Seinų apskrities komiteto posėdžio,
įvykusio 1941 m. birželio 27 d.,

Protokolas Nr. 5

Posėdyje dalyvavo visi komiteto nariai. Iš eilės svarstyti šie klausimai:

I. Raporto į Kauną pasiuntimas

Nutarta pasiųsti Ministerių kabinetui raportą apie Seinų apskrities komiteto atliktus darbus ir prašyti vyriausybę formalių įgaliojimų ir tolimesnių nurodymų. Raportą į Kauną nuvežti sutiko pašto tarnautojas Julijonas Pakalka.

II. Padėka

Vokiečių įgulos Lazdijuose štabas, valydamas bolševikų armijos likučius Lazdijų apylinkėse, naktį iš birželio 26 d. į 27 d. prašė komitetą duoti žmonių, kurie nakties metu vokiečių kariuomenės daliniams nurodytų reikiamas vietas. Komiteto vardu R. Stankūnas pasiūlė šiuos kelrodžius:

1) į Rudaminą	— Karosą,
2) į Staiderius	— Nevulį,
3) į Karužus	— Krikščiūną,
4) į Lapiškius ir Pakirsnius	— Jonušką.

Vokiečių karo įgulos viršininkas komitetui ir kelrodžiams už gerai atliktą darbą pareiškė padėką.

R. Stankūnas
Sekretorius

A. Aleliūnas
Komiteto pirmininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1613, ap. 1, b. 1, l. 3. Originalas. Rankraštis.

Nr. 101

LR
Lazdijų saugumo policijos
Viršininkas
Nr. 1

Lazdijai, 1941 m. liepos 15 d.

Valstybės saugumo policijos
Marijampolės apygardos ponui viršininkui

Siunčiu šiuos sulaikytus už komunistinį veikimą bei šnipinėjimą asmenis su jų bylomis bei daiktais:

1. Rudzinską Joną, Adomo
2. Kurilavičių Praną, Antano

3. Dumbliauskaitę Gabrielę
4. Černiauskienę Južę
5. Cviklerį Vulfą, Zuzelio
6. Kuloką Bronių, Mato
7. Kuloką Aleksandrą, Broniaus
8. Targaitį Kazį
9. Zusmaną Motelį, Leibaus
10. Smoleną Leibą, Meilacho
11. Ivanovaitę Tatjaną, Jakimo
12. Leviną Berelį-Leibą
13. Liegų Vytautą, Stasio
14. Hopą Augustą, Juliaus
15. Klimčiauską Antaną, Adomo
16. Lažaunyką Joną, Jono
17. Matulevičių Aleksandrą, Juozo

P r i e d a s *: Minėti asmenys su jų sąrašė išvardintais daiktais

Neįskaitomai

L. e. Lazdijų saugumo policijos
viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 972, ap. 1, b. 145, l. 1. Patvirtintas nuorašas.

Nr. 102

Iš liudininko A. MATULEVIČIAUS** parodymų

1963 m. vasario 28 d.

Praėjus dviem savaitėms nuo vokiečių okupantų pasirodymo, mane suėmė ir uždarė į Lazdijų policijos daboklę už tai, kad tarybinės santvarkos Lietuvoje metais buvau Lazdijų apskrities profsąjungos pirmininkas. Mane suėmė policininkai Glinskas ir Mikelionis.

Mūsų kameroje buvo apie 35 žmones, iš kurių prisimenu Lazdijų milicininką Albavičių, Lazdijų miesto I-mos apylinkės vykdomojo komiteto pirmininką Viktorą Paškauską, Lazdijų batsiuvių artelės vedėją Opą, Lazdijų gaisrininkų viršininką Kalvaniekį ir Buniškių kaimo gyventojus tėvą ir sūnų Kulokus.

Suimtuosius įvairiu paros laiku po vieną kviesdavo tardyti. Prisimenu, tardymo metu smarkiai sumušė Albavičių, Viktorą Paškauską, Opą ir tėvą bei sūnų Kulokus. Sumušė ir mane. Ant sugrįžusiųjų iš tardymo matydavome dideles mėlynės. Be to, sumintieji pasakodavo, kad juos žiauriai mušdavo Lazdijų miesto policijos tarnautojai Beinoris, Kavaliūnas, Saroka, Telešius, Pa-

* Byloje dalkų sąrašo nėra.

** MATULEVIČIUS Aleksandras, Juozo, gimęs 1903 m. Lazdijų raj. ir ap., Paglrių k.

ciukonis ir Dambrauskas. Mane mušė Beinoris ir dar vienas man nepažįstamas policijos tarnautojas.

Daboklėje mane laikė apie mėnesį, o po to kartu su 17 suimtųjų nakties metu išvežė į Marijampolės kalėjimą. Prisimenu, tada išvežė Opą ir tėvą bei sūnų Kulokus.

ADSR fondas, r. 140, l. 29—30.

Nr. 103

Iš P. PACIUKONIO * parodymų

1963 m. sausio 23 d.

Kai įstojau į Lazdijų miesto policiją, man paskyrė vieną miesto kvartalą, kurį sudarė Kauno, Šiaulių, Dumblio, Dzūkų gatvės ir Miesto Laukų dalis. 1941 metų rugpiučio—rugsėjo mėnesiais policijos nuovada iš Lazdijų saugumo policijos gavo tarybinių aktyvistų sąrašus. Gyvenusius mano kvartale turėjau suimti ir pristatyti į policijos nuovadą. Jiems suimti buvo sudaryta policininkų grupė. Prisimenu, kad suiminėjo ir Lazdijų saugumo policijos valdininkas Aleksas Karalius, Lazdijų apskrities policijos vado Albino Karaliaus brolis. Naktį mes užėjome pas Šiaulių gatvės gyventojus Antaną Klimčiauską ir Antaną Vitlipą, 1940—1941 metais tarnavusius Lazdijų milicijoje, bet jų neradome namuose. Tą pačią naktį suėmėme Šiaulių gatvės gyventoją Zigmą Plitniką, o paskui Kauno gatvės gyventoją Kostą Žilinską, kurie buvo dirbę milicijoje. Plitniką ir Žilinską nuvarėme į policijos daboklę. Jie buvo saugumo policijos žinioje. Vėliau girdėjau, kad juos išvežė į Marijampolės kalėjimą. Žilinską, kiek prisimenu, paleido. Plitniko ir Vitlipo likimo nežinau.

1943 metų rudenį kartu su policininku Juozu Zdansevičiumi suėmiau Lazdijų gyventoją Bronių Šadeikį. Jis buvo komjaunuolis ir slapstėsi. Kai policininkas Zdansevičius pranešė apskrities policijos nuovados viršininkui Albinui Augustinavičiui, kad Lazdijuose pasirodė Šadeikis, policijos nuovados viršininkas liepė man ir Zdansevičiui naktį patikrinti jo namus ir radus jį suimti. Šadeikį radome pasislėpusį rūbų spintoje. Jį atvedėme į daboklę. Po to jį išvežė darbams į Vokietiją.

Tą patį rudenį aš, Juozas Karosas ir kiti policininkai, Albinui Augustinavičiui įsakius, naktį nuvykome į Buniškių kaimą ir suėmėme Eduardą Kuloką. Jį iš policijos daboklės išvežė darbams į Vokietiją. Su kitais policininkais suėmiau Nėkrūnų kaimo gyventojus Mikuliną ir Muravjovą. Ir juos išvežė į Vokietiją.

ADSR fondas, r. 140, l. 20—22.

* PACIUKONIS Bronius, Jurgio, gimęs 1913 m. Lazdijų raj. ir ap., Stalderių k. 1939—1940 m. Vilniaus miesto policijos VIII nuovados policininkas. Suimant dirbo Jurbarko tarpkolūkinėje statyboje.

Iš liudininko J. ZDANSEVIČIAUS * parodymų

1963 m. vasario 13 d.

1941 metų spalio mėnesio pabaigoje miesto policijos nuovados viršininkas Braška ir policijos vadas Karalius pranešė policininkams, kad kitą dieną Katkiškėje būtų iškastos dvi duobės po 80 m ilgio, 3 m pločio ir 2 m gylio, nes turi atvažiuoti kažkoks dalinys šaudyti žydų. Pirmiausia gavo nurodymą seniūnai. Tam reikalui jie turėjo suvaryti žmones iš aplinkinių kaimų ir Lazdijų, o policininkai — prižiūrėti, kad greičiau kastų. Į Katkiškę buvo suvaryta apie 200 žmonių. Kasti pradėjo vidurdienį, apie 15 val. Duobių išmieras nurodė miesto policijos nuovados viršininkas Braška ir vyresnysis vachmistras Paciukonis. Aš nuo pradžios buvau ten, nes reikėjo prižiūrėti, kad nepabėgtų žmonės. Duobes kasė maždaug 500 m nuo barakų, kur laikė žydus. Jas baigė kasti apie dvyliktą valandą nakties. Kitą dieną nešaudė, nes neatvažiavo dalinys. Maždaug po savaitės vėl pranešė, kad atvažiuosias dalinys. Viską paruošė, žmones, turėjusius užkasti lavonus, suvarė prie duobių, bet dalinys ir vėl neatvažiavo. Po trijų—keturių dienų miesto policijos nuovados viršininkas Braška pranešė policininkams, kad rytoj tikrai šaudysią žydus, ir liepė visems susirinkti. Braška pasakė, jog reikės padėti kareiviams šaudymo metu ir kad paskui duos degtinės. Kas negalės šaudyti, stovės sargyboje. Su kareiviais atvyks vokiečiai, ir jų įsakymus reikės vykdyti.

Kitos dienos rytą visi Lazdijų policininkai nuvyko į Katkiškę prie duobių, o paskui prie barakų. Ten buvo Braška, kiek vėliau atėjo policijos vadas Karalius. Braška ir Paciukonis nuėjo į barakus pas žydus. Tuojuo sugrįžęs Paciukonis pasakė, kad žydai labai rėkia ir liepė mums nesirodyti. Mes stovėjome už kalnelio. Nuo barakų pusės girdėjome didžiulį triukšmą. Greit pamatėme plentą nuo Alytaus atvažiuojantį autobusą. Į Lazdijus autobusas nevažiavo. Netoli barakų autobusas sustojo ir iš jo išlipo apie ketvertą vokiečių karininkų, vienas lietuvis karininkas ir 20—25 kareiviai. Vokiečiai buvo apsirengę savo kariuomenės uniforma, lietuviai — buvusios buržuazinės Lietuvos kariuomenės uniforma. Visi jie turėjo automatų. Kareiviai atėjo prie barakų ir tuojuo ėmė varyti žydus. Išrikiavo daugiau negu 200 žmonių. Vokiečiai pareikalavo atiduoti pinigų ir auksą, o taip pat žiedus, laikrodžius ir kitas brangenybes. Kareiviai ir dalis policininkų (Jančiulis, Paciukonis, Jonuška, pagalbinis policininkas Velepolskis) nuvarė grupę žydų prie duobių ir sušaudė. Po to nuvarė dar tris tokias grupes žydų. Prie duobių žydus nurengė, o paskui sušaudė. Drabužius suvežė į barakus.

ADSR fondas, r. 140, l. 42—44.

* ZDANSEVICIUS Juozas, Juozas, gimęs 1900 m. Lenkijos Liaudies Respublikoje, Seinų aps., Bubelių k. 1946 m. tarybinio teismo nuteistas.

Iš liudininko P. JANKELIŪNO * parodymų

1944 m. rugpiūčio 6 d.

Raudonajai Armijai traukiantis, šaulys Budrevičius slapstėsi miške. Kada į Leipalingį atėjo vokiečiai, jis nedvejodamas užėmė policijos nuovados viršininko postą. 1941 m. birželio 26 d. Budrevičius atėjo į mano butą ir ėmė klausinėti apie kažkokius slapstus dokumentus. Aš atsakiau, kad tokių dokumentų neturiu. Jis išvertė mano dokumentus ir knygas ir pasiėmė dalį literatūros, o dviem policininkams įsakė nuvesti mane į policijos nuvadą.

Leipalingio policijos nuvadoje mane laikė apie keturias savaites ir per tą laiką kvietė tardyti penkis kartus. Tris kartus tardė Budrevičius. Jis buvo grubus, kaltino mane priklausant Komunistų partijai. Vieną kartą mane kvotė Varnas, kuris pasisakė esąs „prokuroras“, kitą kartą kvotė policininkas Suvalskis.

Vienoje kameroje su manimi sėdėjo Tarybų valdžios metais buvęs apskrities milicijos viršininkas Antanas Pauliukas, Leipalingio milicijos viršininkas Žukas, Jonas Simanskas, Jonas Vailionis ir kiti. Kasdien į kamerą ateidavo girtas Budrevičius ir tyčiojosi iš suimtujų. Jis mus kratydavo ir jeigu rasdavo tabako ar maisto, mušė. Budrevičius mus išrengdavo, pripildavo į kamerą vandens ir versdavo mus gulėti ant šlapių cementinių grindų. Budrevičius atsiuntė į mūsų kamerą provokatorius — Leipalingio gyventoją Reką ir vieną gimnazistą, bet mes iš karto supratome, su kuo turime reikalą ir jų saugojomės.

Prieš išsiunčiant mane ir kitus suimtuosius į Lazdijus, mums telefono laidais suveržė rankas taip smarkiai, kad jos sutino. Budrevičius mus perdavė vokiečiams sušaudyti. Vokiečiai mus susodino į dengtą mašiną, kurioje anksčiau buvo vežami karo belaisviai raudonarmiečiai. Mašinoje pastebėjau kraują ir kankinimo prietaisus. Vokiečiai mus nuvežė į Beržinių kaimo kapines. Ten sustabdė mašiną, atidarė duris ir parodė kapines, o paskui nuvežė į Lazdijų kalėjimą. Iš ten mus paleido. Einant į namus, kelyje mus suėmė Veisiejų policininkai ir perdavė Budrevičiui. Jis tyčiojosi iš mūsų ir vėl išsiuntė į Lazdijus.

ADSR fondas, r. 147, l. 15—16.

* JANKELIŪNAS Pranas, Vladislavo, gimęs 1906 m. Lazdijų raj., Miškinių ap., Jurčiūnų k.

Iš liudininkės A. DELIAKAITĖS * parodymų

1958 m. rugsėjo 29 d.

Aš turėjau brolių Petrą Deliaką. 1940—1941 metais jis buvo mokesčių inspektorius.

Kai fašistinė Vokietija užpuolė Tarybų Sąjungą, brolis traukėsi kartu su tarybiniais kariais, tačiau, vokiečių kariuomenei pastojus kelią, evakuotis nebegalėjo. Po dienos kitos jis grįžo pas mane, bet, bijodamas ilgiau likti namuose, išėjo. Po dienos sužinojau, kad brolis slapstosi pas Karalinaldo vienkiemio gyventoją Liudviką Dimšą. Norėdama pamaitinti brolių, nuėjau pas jį. Kada pakviečiau brolių namo, Dimša pasakė, kad ir pas jį galys pavalgyti. Dar trumpai pasikalbėjusi, susiruošiau į Leipalingį. Išėjusi iš vienkiemio, pamačiau automašiną su sėdinčiais vokiečių kareiviais. Joje buvo ir Raudonikių kaimo gyventojas Juozas Cikanas. Mašina pasuko į Dimšos sodybą. Aš tada nieko blogo nepagalvojau ir nuėjau toliau. Tik sugrįžusi į Leipalingį, sužinojau, kad Dimšos ūkyje mano brolių vokiečiai sušaudė. Aš supratau, kad Juozas Cikanas pranešė vokiečiams apie jį.

Apie Cikaną žinau, kad buržuazijos valdymo metais Lietuvoje jis priklausė šaulių organizacijai ir turėjo savo kalvę.

ADSR fondas, r. 147, l. 49.

* DELIAKAITĖ Albina, Vinco, gimusi 1911 m. Lazdijų raj., Saulėnų ap., Dubraviškės k.

MARIJAMPOLĖS APSKRITYJE

MARIJAMPOLEJE

Nr. 107

Marijampolės apskrities viršininko Įsakymas Nr. 4

Skelbiu Marijampolės miesto ir apskrities gyventojų žiniai, kad nuo šio įsakymo paskelbimo dienos

I. Žydams draudžiama: Marijampolės mieste — laisvas vaikščiojimas šiomis gatvėmis: Vytauto, Bažnyčios, Donelaičio (Vilkaviškio), Petro Armino ir Dariaus—Girėno.

Į darbovietes ir kitas rinkimosi vietas žydai privalo vykti šalutinėmis gatvėmis.

Visoje apskrityje —

1. Lankyti viešas vietas: maudykles, miesto sodus, kavines, barus, valgyklas, bibliotekas ir panašias įstaigas.

2. Supirkinėti maisto produktus gatvėse, turgavietėse, kiemuose bei keliuose.

Maisto produktus, o taipgi ir kitus reikmenis, žydai gali pirkti tik miesto burmistro ar valsčiaus viršaičio specialiai nurodytose krautuvėse arba bendrose krautuvėse paskirtomis valandomis.

3. Naudoti ne žydus savo asmeniniams darbams ir patarnavimams.

II. Žydai įpareigojami: pasigaminti ir nešioti žydų tautinį ženklą — šešiakampę žvaigždę.

Žvaigždė nešiojama ant kairiosios krūtinės pusės ir ant nugaros vidurio. Žvaigždė daroma iš geltonos medžiagos, 8—10 cm lygiašonių trikampių linijų ilgio ir įsiuvama ant viršutinio rūbo.

Šį ženklą privalo nešioti žydai, be amžiaus ir lyties skirtumo, nuo š. m. liepos mėn. 18 d., 8 val.

Visi nepasiženkinę šiuo ženklu žydai bus suimami ir talpinami kalėjiman.

III. Nepildantieji šio įsakymo žydai bus baudžiami.

IV. Įsakymas veikia nuo jo paskelbimo dienos.

V. *Goštautas*
Apskrities viršininkas

Marijampolė, 1941 m. liepos 15 d.

„Nauja Gadyne“, 1941 m. liepos 19 d., Nr. 8.

Iš V. URBANAVIČIAUS * parodymų

1944 m. gruodžio 2 d.

Žydų šaudymą Marijampolės kareivinių rajone organizavo vokiečių okupacinė valdžia 1941 metų rugsėjo mėnesį. Prasidėjo nuo to, kad policijos nurodymu visus Marijampolės miesto žydus išvarė iš jų namų ir butų. Žydams leido pasiimti tik rūbų ir maisto. Juos uždarė į kareivinių arklides. Neužilgo į kareivinių teritoriją atvažiavo sunkvežimiais su vokiečiais automatininkais, o įkandin jo — lengvoji mašina su Marijampolės apskrities viršininku Goštautu ir jo padėjėju Klimavičiumi. Kartu su jais atvyko dar vienas vokiečių. Atvažiavo ir iš slaptosios policijos. Žydus apieškojo, atėmė iš jų vertingus daiktus, o pačius išrengė, palikdami tik su apatiniais baltiniais, ir po 100 žmonių nuvarė prie jų pačių iškastų duobių-tranšėjų. Pasmerktuosius privertė gulti į duobes kniūpsčia, o vokiečių automatininkai juos šaudė. Per parą sušaudė visus žydus.

ADSR fondas, r. 37, l. 84.

Nr. 109

Aktas Nr. 1

Ypatingosios vokiečių padarytiems žiaurumams ir sunaikinimams tirti Marijampolės apskrities komisijos, susidedančios iš pirmininko Prano Grincevičiaus, pirmininko pavaduotojo Antano Jasiūno, narių — Stasio Naujalio (Kompartijos atstovo), Benedikto Balsio (NKVD atstovo), inžinieriaus Jurgio Bazevičiaus, inžinieriaus Povilo Railos, agronomo Viktoro Lapinsko, agronomo Prano Kriščiūnaičio, gydytojo Igno Morkeliūno, gydytojo Sergiejaus Raulinavičiaus, Antano Poželos, kunigo Jono Gutaravičiaus ir mokytojo Viktoro Katiliaus,— 1944 m. spalio 6 d. surašytas sekantis aktas.

Kadangi 1941 m. rugsėjo 1 d., taip pat ir vėlesnėmis dienomis, vokiečių organizuoti ir vykdyti masiniai žudymai Marijampolės kareivinių rajone miesto gyventojams yra visuotinai žinomi ir gerai atmenami, tai Komisija tuoj nuvyko į žudymų vietą faktų konstatuoti. Vietoje buvo rastos visiškai aiškios naudotų žudymo griovių žymės: dviejuose buvusios šaudyklos laukeliuose tebematomi daugiau kaip 3 m platumo ir apie 70 m ilgumo aštuoni griovių įdubimai, žemei suslūgus; jie bent kiek apaugę ryškesnio

* URBANAVIČIUS Vincas, Jurgio, gimęs 1904 m. Kapsuke. Buv. šaulys, pramoninių prekių parduotuvės savininkas. Vokiečių fašistų okupacijos metais Marijampolės valsčiaus policijos nuovados (punkto) policininkas.

žalumo žole taip, kad sudaro aštuonias ryškesnio žalumo juostas Šešupės pakrantėse. Komisija nustatė, kad įvykių liudininkų yra labai daug: keli šimtai prievarta anuomet suvarytų kasėjų, kelios dešimtys kareivinėse dirbusių statybininkų-mūrininkų ir kelios dešimtys vogčiomis įvykius stebėjusių visai pašalinių žmonių, iš tolo mačiusių pro tvorą, nuo namų stogų ar aukštesnių apylinkės vietų. Parinkimas nuo miesto nuošalios ir žemumoje esančios žudymo vietos, o taip pat dvi eilės ginkluotų sargybų vietą supančiuose stačiuose upės krantuose,— visa tai negalėjo užtikrinti žudynių slaptumo. Kadangi žudomųjų sugabenimas buvo vykdomas viešai, o šūvių garsai (iš dalies ir pasmerktųjų klyksmas) buvo iš toli girdėti, tai galiausiai įvykių liudininkais virsta visas Marijampolės miestas su apylinke.

Komisija todėl pasitenkino, surinkdama liudijamuosius pareiškimus vien iš šių vietos gyventojų: Maksimovo Jurgio, Juodeškos Juozo, Varno Jono, Bartuškos Kazio sen[ojo], Bartuškos Kazio jaun[ojo], Vaškelių Kazio, Lapinsko Vinco ir Svirnickienės Zuzanos.

Remdamasi savais (vietą apžiūrinėjant matytais ir iš liudininkų patirtais) duomenimis, Komisija nustatė, kad 1941 m. rugsėjo 1 d. ir vėlesnėmis dienomis vokiečių pareigūnų įsakymu Marijampolės miesto kareivinių šlaite, atsiremiančiame į Šešupės užsisukimą, buvo sušaudyta apie 7000—8000 žydų tautybės ir apie 1000 įvairių tautybių gyventojų, sugabentų iš Marijampolės miesto ir iš apskrities. Komisija nustato, kad kasimo darbą atliko prievarta suvaryti žmonės; šaudymą vykdė vokiečių paskirti policininkai ar šiaip vokiečiams pasidavę asmenys, bet jų ragintojais, įsakinėtojais ir pavyzdžio rodytojais buvę vokiečiai. Pagrindinė ginklo atspara (vietą apsupęs paskutinis sargybų ratas) buvo sudaryta iš vietinės vokiečių komendantūros žandarmerijos. Žudymą vietoje instruktavo ir vedė taip pat vokiečiai.

Komisija, remdamasi liudininkais, toliau nustato, kad žudynės buvo vykdomos retu žiaurumu. Žudomieji buvo guldomi kniūpsti į griovius eilėmis, o nuo krantų automatiniais ginklais šaudomi ir užberiami dviejų kastuvų storio žemės sluoksniu viršum kiekvienos eilės. Žudynės tęsėsi nuo 10 val. ryto iki 4 val. vakaro. Iškart išžudyti vyrai, vėliau — moterys, vaikai, įvairūs ligoniai. Į griovius pasmerktieji buvo varomi pirma iškrėsti ir palikti vien su lytį dengiamais apdarais. Popietyje, naikinant moteris ir vaikus, nebūta nei noro, nei galimybės žiūrėti vokiečių pasirinktos žudymo tvarkos: žmonės tiesiog krūvomis buvo sustumiami ant kruvinos kūnų eilės, dažnai kastuvais bei guminėmis buožėmis triuškinant kūdikių galvas. Ant kiekvienos iš dviejų—trijų eilių griovyje maža buvo tuomet rūpinamasi užberti žemės. Moralinės žudomųjų kančios prie duobių, duobėse ir parą mirties išlaukus žmonių prigrūstose kareivinių arklidėse turėjo būti ypatingai baisios: didelė jų dalis buvo apimti stebinančios apatijos ir paklusnumo, savotiško dvasinio apalpimo ir kraštuti-

niškos rezignacijos. Komisija nustato, be to, kad, esant žudikams didele dalimi įvykių dieną nusigėrusiems, gal trečdalis žudomųjų į griovius pateko apalpe, visai gyvi ar tik sunkiau sužeisti. Ypač kūdikių, dėl jų kūno smulkumo, turėjo patekti į griovius nemaža visai gyvų. Tokius juos trempė grioviuose vokiečių žudikų čėbatai, tokius juos pridengė ir žemė. Liudininkų parodymais, visų aštuonių griovių talpumas buvęs maždaug vienodas: 2 m pločio dugne, 3 m pločio viršuje, maždaug (dėl pasitaikiusių akmenų) 2 m gylis ir 70 m ilgio.

Šiuo aktu padarytus sprendimus Komisija tvirtina pridedamais liudytojų pareiškimais ir savo parašais.

Komisijos pirmininkas	<i>P. Grincevičius</i>
Komisijos nariai:	<i>A. Jasiūnas</i>
	<i>A. Požėla</i>
	<i>S. Raulinavičius</i>
	<i>P. Kriščiūnaitis</i>
	<i>J. Bazevičius</i>
	<i>S. Naujalis</i>
	<i>I. Morkeliūnas</i>
	<i>J. Gutaravičius</i>
	<i>V. Lapinskas</i>
	<i>V. Katilius</i>
	<i>P. Raila</i>
	<i>B. Balsys</i>

Marijampolė, 1944 m. spalio 6 d.

Pareiškimas

Aš, Maksimovas Jurgis, Teodoro, gyv. Marijampolės mieste. Kudirkos g. Nr. 18, gimęs 1907 m., 1944 m. lapkričio 4 d. buvau paprašytas Vokiečių žiaurumams ir sunaikinimams tirti komisijos, kad papasakočiau, ką žinau apie vokiečių surengtas žudynes Marijampolėje. Esu Marijampolės miesto gyventojas nuo 1931 metų, kilęs iš Ukmergės, rusų tautybės, iš profesijos mūrininkas. Esu pats matęs ir girdėjęs štai ką.

1941 m. rugsėjo 1 d., pirmadienį, vadinasi, didžiųjų vokiečių surengtų Marijampolėje žudynių dieną, priverstas dalyvavau griovių užkasime drauge su pora šimtų kitų suvarytų miestiečių. Pradėjus griovių kasimo darbą, atvyko vokiečių komendantas, lydintis savo svitos ir vokiečių valdžios pastatyto Marijampolės apygardos tarėjo Goštauto. Trumpose kalbose įrodinėjo jie suvarytiesiems, kodėl reikia žydus išžudyti. Neužilgo (apie 10 valandą ryto) pasigirdo švilpuko ženklas, ir nuo kalnelio link šlaito prie Sešupės pradėjo leistis varomi pasmerktieji žydų tautybės žmonės. Jauni vyrai leidosi nuo kareivinių arklidžių rikiuotėje visai nuogi. Varant taip pat pusnuoges moteris, vaikus ir senius, rikiuotės tvarka, aišku, suiro. Varomieji buvo daužomi kastuvais

ir bet kuriomis turimomis priemonėmis. Vyrai buvo varomi būriais po 200—300 žmonių, moterys bei vaikai — po 300—400 žmonių. Nuo kalnelio jie leidosi šaukdami, dejuodami, tarytum sutartinai giedodami kažkokios tikibinės giesmės melodiją. Aplinkui, Šešupės krantuose, stovėjo dvi sargybos eilės: paskutiniąją eilę sudarė vien vokiečių žandarmerija su rankiniais kulkosvaidžiais.

Žudymą vykdė nuo griovių krantų; grioviuose turėjo kniūpsti sugulti, turėdavo sugulti patys pasmerktieji. Vėliau, žudomųjų paklusnumui pairus, žudomieji buvo jėga, mušimu nustumiami į griovius, o nuo krantų, vokiečių smogikams čia pat vadovaujant ir siaučiant, lėkė automato kulkos į pasmerktuosius. Didele dalimi buvo naudojamos sprogstamos kulkos. Tačiau geras trečdalis, jei ne pusė, pasmerktųjų buvo užversti žemėmis dar su gyvybės ženklais. Marijampolės miesto valstybinės prekybos direktorius Subockis, gulėdamas po žemės sluoksniu su peršauta krūtine, pasikėlė ant rankų iš po žemės ir paprašė balsu pribaugti, nelaidoti gyvo. Kadangi žudikai buvo daugiau ar mažiau girti, tai netaiklūs šūviai užmušdavo tik dalį užkasamųjų. Suvežamus ligotuosius ir silpnapročius tiesiog versdavo gyvus ant nužudytųjų. Sužeistus ar visai dar gyvus daužė kastuvais per galvas taip, kad nuo smūgio ištykšdavo akys ir smegenys. Per suversuosius griovin gyvus, negyvus ir mirštančius laipiojo, mindė čebatais. Pradžioje buvo laikomasi tvarkos: griovyje suguldomos dvi—trys nužudytųjų eilės, kiekviena eilė užklojama žeme per porą kastuvų. Tačiau perėjus prie baisiais balsais klykiančių moterų ir vaikų, šie buvo verčiami griovin, tiesiog užmušami, vos ant viršaus teužpilant žemės. Šaukė lygiai krante stovintys, lygiai ir užkastieji. Jau baigus kasimą, žemė siūbavo, kilo josi — tai duso ir kankinosi gyvieji. Žemė bangavo, kilo josi ir rytojaus dieną, kai suvarė griovių aptvarkyti.

Tai, ką išgyvenau tą baisią dieną, neužmirštama. Tebestovi akyse žudikai, kurie gaisrininkų atvežtu vandeniu plovėsi krauju aptiškusius veidus, drabužius, rankas. Visa, ką čia papasakojau ir paliudijau, tvirtinu savo parašu.

J. Maksimovas

1944 m. spalio 4 d.

BALBIERIŠKYJE

Nr. 110

Marijampolės apskrities policijos
Balbieriškio nuovados viršininkas
1941 m. liepos 3 d.

Su 18 suimtų asmenų.

Valstybės saugumo Marijampolės apygardos viršininkui

Prisiunčiu Tamstos parėdymui Balbieriškio miestelio ir valsčiaus suimtuosius komunistus:

1) Direktorovičių Berelį, 2) Balkelį Juozą, 3) Leonavičių Simaną, 4) Ignatavičių Antaną, 5) Ignatavičių Kazį, 6) Smolskį Antaną, 7) Dembrovą Tevelį, 8) Simonerį Smuilą, 9) Azenbergą Srolių, 10) Azenbergą Leizerį, 11) Vaicekauską Stasį, 12) Mieliauską Antaną, 13) Naujavičių Petrą, 14) Diškevičių Juozą, 15) Kleimaną Zelmaną, 16) Vaicekauską Praną, 17) Naujalį* Petrą ir 18) Lukauską Praną.

P r i e d a s **: 18 suėmimo protokolų.

K. Degutis

[L.] e. nuovados viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 972, ap. 1, b. 245, l. 4. Patvirtintas nuorašas.

Nr. 111

Marijampolės apskrities
Balbieriškio policijos nuovados
Viršininkas
1941 m. rugpiūčio 22 d.
Nr. 3. Sl.

Visai slaptai

Ponui Policijos departamento direktoriui

Raportas

Į Tamstos, p. direktoriau, sl. raštą Nr. 3 pranešu, kad Balbieriškio policijos nuovada suėmė ir perdavė Prienų žydų getui 100 žydų vyrų ir šešias žydes moteris.

Dabartiniu laiku, einant Jūsų aplinkraščiu, Balbieriškio miestely yra likę tik du žydai vyrai,— tai medicinos gydytojas Bielockis ir odų fabriko chemikas Icikovičius Jankelis, be kurio negali odų fabrikas dirbti, o jam pakaito šiuo laiku nerandama.

Nuovados viršininkas

[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 77. Originalas.

* Buv. Gerulių vls. vykdomojo komiteto pirmininkas, sušaudytas.
** Byloje nėra.

GUDELIUOSE

Nr. 112

Iš liudininko J. VALAIČIO * parodymų

1944 m. spalio 14 d.

Kai tik hitlerininkai okupavo Lietuvos TSR, Skirka tapo jų bendrininku. Būdamas baltųjų partizanų būryje, jis aktyviai dalyvavo, suimant tarybinius aktyvistus. Aš mačiau, kaip Skirka suėmė mano tėvą komunistą Juozą Valaitį, brolių komjaunuolį Joną Valaitį, komunistą Sapirą iš Ažuolų Būdos, kurį vėliau sušaudė Marijampolėje, komunistą Feliksą Simokaitį iš Ažuolų Būdos, komunistą Juozą Kačevičių iš Ažuolų Būdos, kurį Skirka labai sumušė kastuvu, komunistą Adomą Ruškį iš Ažuolų Būdos, komunistą, Marijampolės kalėjimo prižiūrėtoją Kazį Mozūraitį, gyvenusį Ažuolų Būdoje, Marijampolės kalėjimo tarnautoją Tarybų valdžios metais Aleksą Paplauską, kitą mano brolių Viktorą Valaitį, Tarybų valdžios metais tarnavusį Marijampolės kalėjime.

Zinau, kad Skirka suėmė ir sušaudė penkis komunistus, bandžiusius patekti į rytinius Tarybų Sąjungos rajonus. Tai įvyko 1941 m. birželio 22 d., dar prieš vokiečių atėjimą. Jie mūsų kaimą užėmė kitą dieną. Skirka sušaudė šiuos žmones: komunistą Justiną Stankevičių ir jo žmoną komunistę Aldoną Stankevičienę iš Ažuolų Būdos, komunistą Juozą Urbanavičių, jo žmoną komunistę Magdę Urbanavičienę iš Ažuolų Būdos ir komunistą Juozą Bendinską iš Didžiųjų Zariškių kaimo. Išvardintieji birželio 22 d., vakare, norėdami evakuotis, visi kartu išvažiavo arkliais. Pakeičiui juos sulaikė Skirka, Kunigonis, Degutis ir vietoje sušaudė.

ADSR fondas, r. 26, l. 83—84.

IGLIŠKĖLIUOSE

Nr. 113

Marijampolės apskrities
Igliaukos policijos punkto
Vedėjas

1941 m. liepos 4 d.

Igliškėlių nuovados policijos viršininkui

Raportas

Pristatau Tamstai du protokolus ir vieną nutarimą apie sulaikytus įtartinus asmenis, apie kuriuos duodamas trumpas aprašymas:

1. Mardosa Juozas kaltinamas kaipo veikėjas komunistinės

* VALAITIS Kazys, Juozo, gimęs 1917 m. Kapsuko raj., Gavaltuvos ap., Didžiųjų Zariškių k.

veiklos, kuris yra sulaikęs pil. Lietuvninką Juozą, gyv. Igliaukos k., ir rastas dokumentas, kuris pridedamas prie raporto.

2. Labutis Jurgis kaltinamas visų komunistų bendradarbiu ir renkamas į jų organizacijas.

3. Isoda Antanas kaltinamas buvęs darbininkų profsąjungos sekretoriumi ir pastaruoju laiku buvęs Šakališkių seniūnijos vykdomojo komiteto pirmininku.

4. Vaznys Andrius kaltinamas kaipo nuo senų laikų komunistine veikla ir pastaruoju laiku buvęs Igliaukos seniūnijos vykdomojo komiteto pirmininku.

5. Jakobsonas Ickus kaltinamas kaipo komunistų bendradarbis ir pastaruoju laiku buvo jų įsteigto kooperatyvo vedėjas.

6. Kovalskis Motelis kaltinamas kaipo nuo senų laikų komunistų išdininkas, išmokėdavo algas už iškėlimą raudonos vėliavos, išduodavo rekomendacijas asmenims, kurie gaudavo aukštas tarnybas.

7. Kovalskis Rachmilis kaltinamas šnipinėjime ir įskundime daug piliečių, kuris turėjo ryšį su Komunistų (bolševikų) partija.

8. Kovalskis Aronas kaltinamas kaipo laikęs mitingus, važinėjęs po kaimus ir agitavęs žmones gindamas komunistus ir Stalino konstituciją.

9. Kovalskis Kazys kaltinamas prieš tai ir dabar skleidžiant pramanytus gandus, kad Raudonoji Armija netrukus vėl ateis, išpiaus visus šaulius-partizanus.

10. Rakutis Antanas kaltinamas Komunistų (bolševikų) partijos pastatytas pastaruoju laiku Živavodės seniūnijos vykdomojo komiteto pirmininku.

11. Račkelis Juozas kaltinamas taip pat paskirtas Živavodės seniūnijos vykdomojo komiteto sekretoriumi pastaruoju laiku.

12. Bulotienė Marė kaltinama kaipo gimininga komunistui Igliaukos milicininkui Rudvaliui Juozui teikdama žinias, kuris dabar paskutiniu laiku slapstosi ir pagal pridėtą protokolo turinį.

13. Kovalskienė Ona kaltinama skleidžiant gandus, kad [besi]slapstantieji komunistai-bolševikai ir Raudonosios Armijos pakrikę kariai užpuls Igliaukos kaimą ir išpiaus šaulius-partizanus bei vietos gyventojus. Be to, ji teikia [žinias] apie Igliaukos būrio šaulių-partizanų veiklą [besi]slapstantiems ir vietiniams komunistams.

P r i e d a s *: 5 lapai ir 18 asmens dokumentų.

B. Saugūnas
Vyr. policininkas

* Priedo yra išlikę du lapai, iš kurių vienas skelbiamas.

Nutarimas

1941 m. liepos 4 d. aš, Marijampolės apskrities Igliaukos policijos punkto vedėjas vyr. policininkas Saugūnas Bronius, turėdamas tikras ir neabejotinas žinias, kad žemiau išvardinti asmenys, gyvenantys Igliaukos k. ir jos apylinkėje, yra tikri komunistų (bolševikų) veikėjai, daug darbavosi komunistų valdžiai, o šiuo laiku skleidžia įvairius pramanytus gandus, gąsdindami ramius lietuvius Raudonosios Armijos pavojumi ir likusių karių bolševikų banditiškumu bei pasislėpusiais vietiniais komunistų veikėjais, kurie nuolatos užpuldinėja ramius lietuvius, plėšia jų sodybas, pagrobdami jų turtą bei žudydami geros valios žmones, nutariau juos sulaikyti ir pristatyti Igliskėlių nuovados viršininkui.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas, ir tėvo vardas	Amžius	Gyvenamoji vieta	Tautybė	Tikyba
1.	Mardosa Juozas, Kazio	1899	Igliaukos k.	Lietuvis	Romos katalikų
2.	Labutis Jurgis, Andriaus	1905	Menštračio k.	„	„
3.	Isoda Antanas, Kazio	1902	Paežerės k.	„	„
4.	Vaznys Andrius	1882	Igliaukos k.	„	„
5.	Jakobsonas Ickus-Isakas	1905	„	Žydas	Mozės
6.	Kovalskis Motelis-Ruvelis	1891	„	„	„
7.	Kovalskis Rachmilis-Šapkeris	1906	„	„	„
8.	Kovalskis Aronas-Motelis	16 m.	„	„	„
9.	Kovalskis Kazys-Sapkeris	1905	„	„	„
10.	Rakutis Antanas, Andriaus	49 m.	Jecentavo k.	Lietuvis	Romos katalikų
11.	Račkelis Juozas	52 m.	Obšrūtų k.	„	„
12.	Bulotienė Marė, Andriaus	43 m.	Igliaukos k.	„	„
13.	Kovalskienė Ona, Mato	1912	„	„	„

B. Saugūnas
Vyr. policininkas

1941 m. liepos 4 d., 6 val., aš, Marijampolės apskrities Igliaukos policijos punkto vedėjas vyr. policininkas Saugūnas Bronius, dalyvaujant žemiau pasirašiusiems liudininkams ir nusižengusiems piliečiams: Okunevič Abram-Maks, Judelio, Okunevič Judel, Berko, Cirulnik-Okunevič Chaja, Michelio, gyv. Marijampolėje, Kudirkos g. Nr. 42 ir Kaminerskis Leibus, Leizerio, gyv. Marijampolėje, Vytauto g. Nr. 53, surašiau protokolą šiuo reikalu:

Virš minėtu laiku rasti pas pil. Kovalskį Motelį, gyv. Igliaukos k., aukščiau išvardinti asmenys, kaip pasišalinę iš savo nuolatinės gyvenamosios vietos ir prisilaikantieji be jokios registracijos, surašau šį protokolą jų nubaudimui ir ištrėmimui iš Igliaukos k.

Nusižengimo vietoje ir šį protokolą surašant dalyvavau ir kad nusižengimo aplinkybės protokole surašyta teisingai, ką savo parašais tvirtiname.

Liudininkai: D. Černauskas, gyv. Igliaukos k.
 V. Striupas, " " "
 B. Saugūnas " " "
 vyr. policininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 972, ap. 1, b. 337, l. 1—2. Patvirtintas nuorašas.

KALVARIJOJE

Nr. 114

Iš liudininkės T. ŽIUGŽDAITĖS * parodymų

1945 m. sausio 25 d.

Vytautas Botyrius 1941 metų birželio mėnesį kartu su kitais baltaisiais partizanais suėmė seserį Albiną Žiugždaitę. Ji Tarybų valdžios metais buvo komjaunuolė. Buvo suimtas ir brolis Kostas Žiugžda, kadangi ir jis buvo komjaunuolis, tarybinis aktyvistas.

Kai suėmė mano seserį, jai į policiją nunešiau maisto, tačiau stovėjęs sargyboje Botyrius neleido perduoti. Alkana sesuo mėgino priėti prie manęs ir kaip nors paimti ryšulėlį. Botyrius, prišokęs prie jos, trenkė šautuvo buože ir pramušė jai galvą. Po dviejų arešto dienų seserį su kitais tarybiniais piliečiais-aktyvistais sušaudė ant Orijos kalno. Šaudymo vietoje Botyrius stovėjo su automatu.

Kai brolių Kostą paleido, jis man papasakojo, kad Botyrius ir kiti policininkai suimtus tarybinius piliečius varinėjo pro rikiuotę ir mušė juos lazdomis. Po antrojo arešto brolių sušaudė Pravieniškių stovykloje.

ADSR fondas, r. 26, l. 66—67.

* ŽIUGŽDAITĖ Teresė, Antano, gimusi 1924 m. Kapsuko raj., Meškučių ap., Skardupių k.

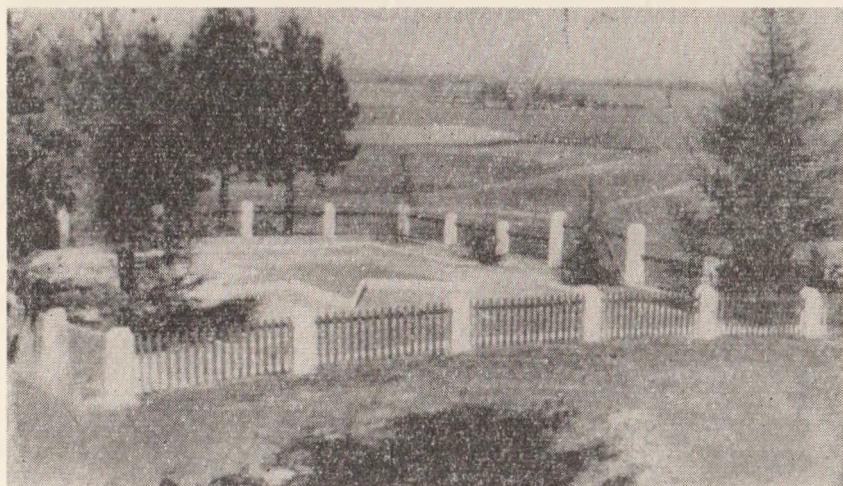
Boleslovas Amilevičius, revoliucinio judėjimo dalyvis, 1940—1941 metais buvęs LKP Kalvarijos valsčiaus komiteto sekretorius. Nužudytas 1941 m. liepos 9 d. ant Orijos kalno

Juozas Danilevičius, 1940—1941 metais Kalvarijos miesto vykdomojo komiteto sekretorius. Nužudytas 1941 m. liepos 9 d. ant Orijos kalno

Jonas Pauliukonis, Kalvarijos kepyklos kepėjas. Nužudytas 1941 m. liepos 9 d. ant Orijos kalno

Orijos kalno brolių kapai

Iš B. VALEVIČIAUS * parodymų

1944 m. gruodžio 30 d.

1941 m. birželio 20 d. pas Vincą Montvilą į Padovinio kaimą atvyko du Lietuvos kariuomenės karininkai — Dženkaitis ir kitas, kurio pavardės nežinau, esą, atsiųsti iš Vokietijos. Jie kartu su Vincu Montvila ėmė vadovauti vietinei Lietuvių aktyvistų fronto organizacijai, kuri nuo pirmosios karo dienos tapo baudžiamuoju organu, vykdžiusiu represijas prieš tarybinį aktyvą.

Birželio 22 d. Vincas Montvila, karininkas Dženkaitis ir kitas atvykęs karininkas prie Padovinio kaimo, netoli Dovinės upės, sušaudė tarybinius aktyvistus: Petrą Katilių, Vincą Lietuvniką, brolius Vitalį ir Joną Urbanavičius. Tą pačią dieną baudžiamasis būrys suėmė dar šiuos piliečius: Antaną Bulotą iš Putriškių kaimo, sušaudyto Jono Urbanavičiaus žmoną ir jų 17 metų sūnų Bronių. Išvardintus asmenis suėmė Pajaujis, Montvila, Ulevičius, Baršauskas ir Vasiliauskas.

Vėliau suėmė Joną Katilių iš Naujadvario kaimo, jo dukterį Petronę, Padovinio kaimo gyventojus: Antaną Akelį, Petrą Mickevičių ir Jurgį Likecką, Vincą Bočį iš Varnakės kaimo. Tuos žmones suėmė Juozas Dembinskas, Vasiliauskas, Albinas Pajaujis ir aš. Asmeniškai suėmiau Joną Katilių, jo dukterį Petronę, Jurgį Likecką ir Vincą Bočį.

Kiek vėliau ant kelio, prie Padovinio kaimo, buvo šaudomi Antanas Žukauskas ir Jonas Bubnys. Paskui paaiškėjo, kad pastarasis išliko gyvas. Juos šaudė Vincas Montvila, Petras Ulevičius, Vincas Baršauskas, Albinas Pajaujis ir aš.

Sušaudžius tarybinius žmones, baudžiamąjį būrio dalyviai Padovinio kaime, netoli mokyklos, medyje iškėlė Lietuvos tautinę vėliavą.

ADSR fondas, r. 26, l. 90—91.

Iš liudininkės O. BIRŠTONIENĖS ** parodymų

1949 m. gruodžio 7 d.

Joną Radzevičių pažįstu dar nuo Smetonos režimo Lietuvoje laikų. Tada jis turėjo buožinį ūkį ir naudojo samdomąją darbo jėgą. Aš su vyru dirbau pas jį. Jis priklausė fašistinei tautininkų

* VALEVICIUS Bronius, Jono, gimęs 1914 m. Kapsuko raj., Padovinio ap. ir k. Buv. šaulys.

** BIRŠTONIENĖ Ona, Jono, gimusi 1914 m. Kapsuko raj., Liubavo ap., Pagrauzių k.

organizacijai. Be to, iki Tarybų valdžios įkūrimo Lietuvoje ir vokiečiams užėmus Liudvinavo miestelį, Radzevičius buvo valsčiaus viršaitis.

Mano vyrą Kazį Birštonį suėmė 1941 m. birželio 23 d. ir vėliau Marijampolėje sušaudė. Kartu su juo sušaudė ir Juozą Strelecką, Miežlaiškį, milicininką Bronių Mimiauską. Mano vyrą suėmė ir sušaudė vietiniai nacionalistai.

Sąrašą žmonių, kuriuos turėjo suimti, sudarė iš anksto, dalyvaujant valsčiaus viršaičiui Radzevičiui ir valsčiaus savivaldybės tarnautojams Traskauskui bei Kalėdai.

Sušaudžius žydų tautybės gyventojus, Radzevičiui tvarkant, dalijo jų turtą. Pati mačiau jį nešantį iš sandėlio daiktus.

ADSR fondas, r. 69, l. 145—146.

PRIENUOSE

Nr. 117

Lietuvos valstybė
Marijampolės apskrities policijos
Prienuų nuovados viršininkas
Nr. 9

[Ne anksčiau kaip 1941 m. liepos 7 d.,
ne vėliau kaip 1941 m. liepos 15 d.]
Areštuotinė

Valstybės saugumo policijos
Marijampolės apygardos viršininkui

Sąrašą suimtų man pavestos nuovados ribose komunistų pristatau Tamstai.

Kartu pranešu, kad sąrašė išvardinti komunistai, mano šios dienos raštu Nr. 9, pasiūsti Marijampolės kalėjimo viršininkui, laikyti kalėjime Tamstos žinioje.

Pradėtas apie juos kvotas su daviniais prisiūsiu papildomai.
P r i e d a s: sąrašas.

Nuovados viršininkas

**Marijampolės apskrities policijos Prienų nuovados ribose
suintųjų ir siunčiamųjų Marijampolės kalėjiman komunistų,
pavojingų saugumui ir kad jie nepasislėptų, sąrašas**

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Amžius	Tautybė	Gyvenamoji vieta
1.	Gordonas Nevachas, Nochimo	50 metų	Žydų	Prienai, Basanavi- čiaus alėja 4
2.	Valovičius Chaimas, Maušo	21 „	„	Prienai, Vytauto g. 86
3.	Tankevičienė Marė, Vincio	40 „	Lietuvių	Prienai, Vytauto g. 44
4.	Fargošteinas Miche- lis, Šli[omo]	37 „	Žydų	Prienai, Vytauto g. 61
5.	Sandlerytė Judita, Šmerelio	32 „	„	Prienai, Vytauto g. 56
6.	Burneika Antanas, Simono	60 „	Lietuvių	Prienai, Brundzos g. 4
7.	Ratnerienė Chiena, Ruvino	25 „	Žydų	Prienai, Valančiaus g. 1
8.	Skersabolskytė Šei- nė, Alterio	20 „	„	Prienai, Valančiaus g. 1
9.	Marcinkevičius Andrius, A.	39 „	Lietuvių	Prienų vls., Rūd- upio k.
10.	Bliumas Benjami- nas, Rafaelio	29 „	Žydų	Prienai, Basanavi- čiaus alėja 18
11.	Senikas Stasys, Jur- gio	28 „	Lietuvių	Prienų vls., Šaltupio k.
12.	Ziurauskas Andrius, Antano	29 „	„	Prienai, Vytauto g. 30
13.	Jachilčikas Mejeris, Izraelio	26 „	Žydų	Prienai, Kudirkos g. 57
14.	Rinkevičius Kazys, Juozo	28 „	Lietuvių	Birštono vls., Paprie- nės k.
15.	Matušovas Moisie- jus, Petro	27 „	Rusų	Prienai, Kęstučio g. 34
16.	Kirpičnykas Chonė, Giršo	36 „	Žydų	Prienai, Valančiaus g. 3
17.	Bastienė Petronė, Barboros	28 „	Lietuvių	Marijampolės miesto saugumo viršinin- ko žmona
18.	Barišauskas Juozas, Vincio	37 „	„	Prienų vls., Prienlau- kio k.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Amžius	Tautybė	Gyvenamoji vieta
19.	Steponavičius Juozas, Juozo	39 metų	Lietuvių	Prienai, Revuonos g.
20.	Fišeris Abromas, Elijo	36 „	Žydų	Prienai, Sinagogos g. 2
21.	Veksleris Noselis, Judelio	30 „	„	Prienai, Vytauto g. 45
22.	Kaganas Geršonas, Maušo	31 „	„	Prienai, Vytauto g. 59
23.	Kaplanas Aizikas, Zeliko	16 „	„	Prienai, Laisvės alėja 2
24.	Malovickis Izraelis, Chaimo	16 „	„	Prienai, Vytauto g. 27
25.	Zelenskaitė Anastazija, Juozo	16 „	Lietuvių	Prienai, Vaitkaus g. 35
26.	Zusmanas Gešelis, Benjamino	60 „	Žydų	Prienai, Balbieriškio g. 10
27.	Neišatas Berelis, Izraelio	29 „	„	Prienai, Nemuno g. 4
28.	Ratneris Abelis, Chonės	46 „	„	Prienai, Vytauto g. 46
29.	Šapira Abelis, Ickaus	27 „	„	Marijampolė
30.	Jezovskis Jokūbas, Chaimo	17 „	„	Vilkaviškis
31.	Zilevičius Vaclovas, Stasio	34 „	Lietuvių	Prienai, Balbieriškio g. 5
32.	Mozūras Alfonsas, Miko	21 „	„	Prienų vls., Patilviškių k.
33.	Lisovskytė Frida, Ošerio	16 „	Žydų	Prienai, Valančiaus g. 12
34.	Morkevičiūtė Marcelė, Antano	25 „	Lietuvių	Prienų vls., Siauliškių k.
35.	Bilinskas Stasys, Prano	20 „	„	Prienai, Basanavičiaus alėja 3

Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 704, ap. 2, b. 4, l. 5. Patvirtintas nuorašas.

**Marijampolės apskrities policijos Prienų nuovados ribose
suimtų ir siunčiamų Marijampolės kalėjiman komunistų,
pavojingų saugumui ir kad nepasislėptų, sąrašas**

Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Amžius	Tautybė	Gyvenamoji vieta
Milčiauskas Bronius, Antano	Gimęs 1909 m.	Lietuvių	Prienai, Basanavičiaus g. 16
Anusevičiūtė Antosė, Juozo	Gimusi 1908 m.	„	Prienų vls., Rūdupio k.
Marcinkevičienė Ona, Juozo	34 metų	„	„
Bulašienė Marė, Juozo	56 „	„	Prienai, Nemuno g. 6
Kalvinskaitė Elena, Juozo	24 „	„	Prienų vls., Kampiškųjų k.
Manchemaitė Čira, Faivelio	22 „	Žydų	Prienai, Brundzos g. 13
Skolninkas Jakeris, Abromo	30 „	„	Prienai, Vytauto g. 20
Jonyka Pranas, Motiejaus	65 „	Lietuvių	Prienų vls., Alksniakiečio k.
Sleseris Chaimas, Mordchelio	42 „	Žydų	Prienai, Laisvės aikštė 19
Vismunskis Judelis, Šepselio	44 „	„	Prienai, Šviesos g. 8
Šmitas Ickus, Mordchelio	35 „	„	Prienai, Vytauto g. 70
Gendleris Joselis, Chaimo	25 „	„	Prienai, Valančiaus g. 12
Fugleris Mauša, Mendelio	19 „	„	Prienai, Laisvės aikštė 7
Lefas Danielius, Abromo	18 „	„	Prienai, Kęstučio g. 22
Nidzorgas Faivelis, Šmerelio	21 „	„	Prienai, Šviesos g. 4
Skorsabolskis Alteris, Leibos	42 „	„	Prienai, Valančiaus g. 1
Flešeris Motelis, Judelio	20 „	„	Prienai, Balbieriškio g. 6

Prie šio sąrašo pridedama 16 kvotų*.

Neįskaitomai
Nuovados viršininkas
Patvirtinto nuorašo nuorašas.

Lietuvos TSR CVA, f. 972, ap. 1, b. 170, l. 1.

* Išskyrus J. Vismunskio, kitų kvotų byloje nėra.

Žinių protokolas *

Prienai, 1941 m. liepos 23 d.

Marijampolės apskrities policijos Prienų nuovados vachmistras Palukaitis Jonas, patikrinęs apie pil. Kronratą Mejerį, Jankelio, 50 metų amžiaus, gyv. Prienų m., Vytauto g. Nr. 55, Marijampolės aps., turimas žinias, radau, kad pil. Kronratas Mejeris, esant Lietuvoje bolševistinei santvarkai, aktyviai veikė komunistiniame darbe, lankė vykstančius komunistinius mitingus, buvo patenkintas bolševistine santvarka ir, užėjus vokiečių armijai, jų karių įžeidė atsiliepimu, sakydamas: „Mus užpuolė vagys, viską išdraskė, išrubavojo, bet ateis dar laikas, kada daiktus draskiusiems žarnas išdraskys“.

Remdamasis aukščiau nurodytais daviniais, pil. Kronratą Mejerį, s. Jankelio, sulaikiau, kurį ir pristatau Valstybės saugumo Marijampolės apygardos viršininko žinion.

J. Palukaitis
Vachmistras

Lietuvos TSR CVA, f. 972, ap. 1, b. 233, l. 2. Originalas.

Nr. 120

Polizei-Departament

Lauen.

An den Obersturmführer

Herrn Hamann

Ergänzend mein Schreiben vom 18.1. u. 20. August 1941. dass in Prienai die Zahl der festgenommenen Juden, bis auf 433 Personen gestiegen ist, bitten Sie daher um eine Verordnung, die festgenommenen Juden aus ihren Sammelstellen wie schnell es nur geht, fortbringen. Denn zwischen den Juden, herrscht eine ansteckende Krankheit, überhaupt ist es in Kaisedorf der Fall.

Es droht eine Gefahr, dass die ansteckenden Krankheiten sich verbreiten.

Direktor des Polizeidepartaments

1. d. 8. August 1941.

Reivytis

* Prienų policijos nuovados viršininko 1941 m. liepos 22 d. lydraščio Nr. 126, siūsto saugumo ir kriminalinės policijos Marijampolės apygardos viršininkui, priedas. Lydraštis neskelbiamas.

Oberšturmfiureriui ponui Hamanui

Papildydamas savo 1941 m. rugpiūčio 18, 19 ir 20 d. raštus, kad Prienuose suimtų žydų skaičius išaugo iki 493, todėl prašau Jus duoti potvarkį suimtuosius žydus kaip galima greičiau iš surinkimo vietos išgabenti, nes jų tarpe siaučia užkrečiamosios ligos. Toks atvejis jau yra Kaišiadoryse.

Kyla pavojus, kad užkrečiamosios ligos paplis.

Kaunas, 1941 m. rugpiūčio 25 d.

Reivytis

Policijos departamento direktorius

Lietuvos TSR CVA, f. 683, ap. 2, b. 2, l. 82.

Nr. 121

M. BRASOKIENĖS parodymai Ypatingajai valstybinei komisijai

1945 m. vasario 10 d.

Aš, žemiau pasirašiusi liudininkė Brasokienė Marė, gyv. Prienu mieste, Vytauto g. 1, pranešu apie įvykusias žudynes sekančiai.

Pareiškimas

1941 m. rugpiūčio 14 d. rytą „partizanai“ pradėjo bėgioti po miestelį ir varinėti, kad eitų žydai į kareivines ant darbų. Taip iš viso miestelio rinkosi visi į kareivines. Rugpiūčio 15 d. visus tinkamus darbininkus rinko, automašinomis sunkvežimiais išvežė link Kauno. Toliau pradėjo rankioti žydus po apylinkes, miestelius: Balbieriškio, Butrimonių, Alytaus, Stakliškių, Birštono, Jiezno ir kt. ir varyti į Prienu kareivines žydų tautybės vyrus, moteris, senius ir vaikus ir ligonis; kitus atvarydavo naktimis. Visi sujudo rugpiūčio 25 d., kada išvarė žydus kasti duobes už kareivinių gyvulių kapuose, pušynėlyje. Kasė be galo dvi dideles duobes: vieną 4 m×20 m, kitą mažesnę, 4 m×10 m. Kokio gylio buvo tikrai, nežinau, tik gilos buvo, kalbėjo žmonės. Viso čia sušaudyta 1100 žmonių.

1941 m. rugpiūčio 26 d., 11 val., Prienų mieste buvo apstotos visos gatvės policijos, „partizanų“ ir kitokių pareigūnų, kur dar atvažiavo du dideli sunkvežimiai nuo Kauno gestapininkų su kaukolėmis prie kepurų. Tuoju atsivėrė vartai ir iš kareivinių išėjo pirma grupė nelaimingų žydų ir tarp jų vienas lietuvis Polius Antanas. Kur juos išrengę vienais baltiniais varė link gyvulių kapų. Dar ta grupė nebuvo nuvaryta į vietą, kaip jau išvarė kitą grupę ta pačia kryptimi. Tuoju pasigirdo kulkosvaidžių traškėjimas, antra grupė buvusi kelyje sugulė ant žemės, ar tai buvo įsakymas ar jie patys sugulė, paaiškinti negaliu. Toliau kitos grupės ėjo mišrios: vyrai, moterys ir vaikai, ir taip geso žmonių gyvybės iš eilės, be jokio pertrūkio, kol pabaigė žudyti visus. Tą dieną buvo labai gražus oras. Žmonės, ar tai iš nuovargio, ar tai iš baimės, ėjo kaip girti, svirduliuodami, sušilę link iš anksto jiems parengto tikslo.

Nieks nepasakys to, kas dėjosi prie duobės, nes daugelį visai gyvų užkasė žemėmis ir kalkėmis. Tie patys žudikai, kurie buvo prie žudymo, pasakojo, kad viena žydė iš Stakliškių išlindo visa kalkėta iš po lavonų ir prašėsi, kad ją paliktų gyvą, „nes aš esu darbininkė, dirbau visą savo gyvenimą, tai dirbsiu, ką liepsite“. Ją vietos gyventojas „partizanas“ Maslauskas Juozas nušovė trimis šūviais. Visas kapas siūbavo nuo dūstančiųjų nelaimingųjų, kilnojosi, rodos, veržte veržėsi išeiti į laisvę. Po viso šio kruvino akto, dienos „didvyriai“ baliavojo, nes vokiečiai buvo atsivežę gėrimo. Tik mes, darbo žmonės, be galo buvom nusigandę, nusiiminę, nes tokių stebuklų nė nuo vokiečių nesitikėjom. Mes negalėjom prileisti, kad gali išžudyti mažus kūdikėlius, ligonius, nėščias moteris ir kitus niekuom neprasikaltusius žmones.

Apie trečią—ketvirtą valandą mums leido nueiti pažiūrėti prie duobių. Tada pylė kalkes ant viršaus. Dar drebėjo, kilnojosi nekurie kūnai, nes kalkės juos dusino. Žmonės buvo suversti be jokios tvarkos kaip miške medžiai. Aš pažinau buvusią savo buto šeimininkę ir jos dukterį. Kacienė su dukterim septynių metų gulėjo prie viena kitos. Toliau neturėjau jėgų ir alpdamas nusvirduliauau namo.

Už beraštę Brasokienę Oną * pasirašo: *A. Brasokaitė*
Prienai

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, rankraščių skyrius,
f. 159, b. 46, l. 22.

* Taip dokumente.

MAŽEIKIŲ APSKRITYJE

SEDOJE

Nr. 122

Iš liudininko A. JABLONSKIO * parodymų

1944 m. lapkričio 3 d.

1941 m. birželio 23 d. Žemaičių Kalvarijos „partizanų“ būrio organizatorius Benas Jundulas ir vietinis gyventojas „partizanas“ Padlaba sugavo mane gatvėje ir ėmė smarkiai mušti. Jundulas naganu man smogė per galvą. Paplūdes krauju ir netekęs sąmonės, susmukau. Man atgavus sąmonę, jie atėmė mano kabineto ir raudonojo kampelio raktus, o mane nuvarė į Skuodo „partizanų“ štabą. Ten mane tardė ir mušė. „Nuteisė“ mane šešis mėnesius kalėti.

Žinau, kad Benas Jundulas su savo „partizanais“ suėmė žemaičių Kalvarijos žydų tautybės gyventoją Margolino šeimą, komjaunuolį Adomą Labanauską iš Alsėdžių ir visus sušaudė. Be to, jis suėmė Žemaičių Kalvarijos gyventojus Igną Miltenį ir komunistą Domą Alseiką. Pastarąjį vėliau sušaudė.

ADSR fondas, r. 143, l. 150.

Nr. 123

Iš liudininkės D. MACIUKIENĖS ** parodymų

1953 m. gruodžio 3 d.

„Partizanų“ būrio organizatorius ir vadas Žemaičių Kalvarijos miestelyje buvo buržuazinės Lietuvos karininkas Aleksas Karpauskas. Aš su juo gyvenau vienoje gatvėje. Jo namas stovėjo priešais mano namą, todėl matydavau, kas pas jį ateidavo ir ką jis veikdavo. Karpauskas turėjo radiją. Prasidėjus karui, jį ėmė lankyti vietiniai nacionalistai, kurie tuojau paskleidė žinią apie karo pradžią. Jo bute susiorganizavo grupė aktyvių „partizanų“,

* JABLONSKIS Albertas, Juozo, gimęs 1923 m. Telšių raj., Gadunavo ap., Eidintalčių k. Komjaunuolis aktyvistas, 1944 m. LLKJS Alsėdžių vls. organizacijos sekretorius.

** MACIUKIENĖ Domicelė, Adomo, gimusi 1905 m. Plungės raj., Ginteliškės ap. t. k.

kurie, nieko nelaukdami, ėmė masiškai suiminėti partinius ir tarybinius aktyvistus.

Po trijų ar keturių dienų nuo karo paskelbimo pradžios suėmė mano vyrą Aleksą Mačiuką ir uždarė į areštinę. Tą pačią dieną vakare išgirdau keletą šūvių ir pamaniau, kad jį jau sušaudė. Rytą nuėjau į areštinę. Sargybos nebuvo, ir man pavyko įeiti į vidų. Ten pamačiau kraujo pėdsakus. Vyro neradau. Buvau tikra, kad jį kažkur išvedė ir sušaudė. Susijaudinusi parėjau namo ir atsėdau prie lango, laukdama, kada išeis iš savo namų Aleksas Kerpauskas, kad galėčiau paklausti apie vyro likimą. Pamačiusi jį išeinant, išbėgau į gatvę ir primygtinai ėmiau prašyti, kad pasakytų, kur mano vyras. Kerpauskas ant manęs užriko, reikalavo pasitraukti, nes ir su manimi pasielgsiąs taip, kaip su mano vyru. Jis pasakė, kad mano vyrą sušaudė ir kad mano namai kartu su manimi greit išlėksią į viršų. Pravirkusi grįžau namo. Po kiek laiko sužinojau, kad vyrą sužeistą išvežė į Skuodo ligoninę.

ADSR fondas, r. 148, l. 85—86.

Nr. 124

Iš J. VILNIAUS * parodymų

1944 m. lapkričio 21 d.

Aš ir „partizanai“ Juozas Mikalauskas, Alfonsas Rumša, Augustinas Darginavičius ir Jonas Riauka 1941 metų liepos mėnesį netoli Padvarninkų kaimo sušaudėme komunistus Kazimierą Lukauską, Zenoną Normantą ir Feliksą Irkiną. Aš, Augustinas Darginavičius ir Alfonsas Rumša į minėtus asmenis iššovėme visi kartu. Zenoną Normantą ir Feliksą Irkiną sušaudėme. Kazimieras Lukauskas išliko gyvas, nes užsikirto Darginavičiaus šautuvas. Aš pareikalavau, kad Darginavičius šautų į Lukauską antrą kartą, bet tasai ėmė svyruoti. Mikalauskui įsakius, aš, Darginavičius ir Rimša į Lukauską iššovėme visi kartu.

Be to, aš, kartu su Alfonsu Rumša ir Beniušiu Sedos kapinėse sušaudžiau Kremerį ir Binderį. Buvo pavakarys. Tada nuvarėme į Sedos katalikų kapines šaudyti du tarybinius darbuotojus: miestelio pašto tarnautoją Sparnauską ir Kryžių. Priėję kapines, nuvedėme juos už aptvaro. Aš ir Riauka saugojome, kad nepabėgtų. Rumša liepė jiems atsiklausti. Apie tris žingsnius nuo Kryžiaus atsistojo Rumša, prieš Sparnauską — Beniušis ir abu vienu metu iššovė. Po to išsiskirstėme namo.

* VILNIUS Juozas, Juozo, gimęs 1909 m. Mažeikių raj., Renavos ap., Grustės k. Buv. šaulys. Nuo 1941 metų pabaigos iki 1943 m. rugsėjo mėn. 2-ojo (12-ojo) savisauogos (apsaugos) bataliono grandinis.

1944 m. lapkričio 28 d.

Pavakary mane ir kitus „partizanus“ pasiuntė į Mažeikių areštinę atvaryti iš ten komunistus lietuvius. Mūsų vyresnysis iš areštinės išvedė į gatvę apie 30 suimtųjų. Išrikiavę po keturis, juos apsupome ir nuvarėme šaudyti į žydų kapines. Su manimi į šaudymo vietą ėjo Ketūnų kaimo gyventojas Ignas Petrauskas, Sedos gyventojai Petras Kliobavičius ir Antanas Jonušas.

Varėme šaudyti šiuos žinomus komunistus: Sedos valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Domininką Valančauską, to paties valsčiaus partijos komiteto sekretorių Navardauską, Česnauską iš Ylakių.

Atvarę komunistų grupę į šaudymo vietą, juos suguldėme ant žemės už spygliuotos vielos. Vadovavę šaudymui vokiečių karininkai juos mušė ir kankino. Paskui visus sušaudė.

ADSR fondas, r. 59, l. 75, 77.

Nr. 125

Iš liudininko A. NORMANTO * parodymų

1944 m. spalio 30 d.

1941 metais už 2 km nuo Sedos Vilnius sušaudė mano tėvą, VKP(b) narį Zenoną Normantą, suėmė ir kiek vėliau sušaudė brolių Zenoną Normantą.

Visą laiką slapstęsis miške, komunistas Jakubauskas man pasakojė, kad Vilnius suėmė partijos komiteto sekretorių Navardauską ir vykdomojo komiteto sekretorių Valančauską. Vilnius, veddamas Navardauską ir Valančauską šaudyti, iš jų visai tyčiojosi ir mušė.

ADSR fondas, r. 59, l. 83.

TIRKŠLIUOSE

Nr. 126

Iš liudininkės P. MILAŠIENĖS ** parodymų

1945 m. vasario 24 d.

Mano sūnus Jonas Milašius buvo Komunistų partijos narys, iš pradžių dirbo Tirkšlių valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininku, vėliau tarnavo Mažeikių milicijoje.

* NORMANTAS Antanas, Zenono, gimęs 1925 m. Sedoje.

** MILAŠIENĖ Pranciška, Kazio, gimusi 1885 m. Sedoje.

1941 metais, apie birželio mėnesio pabaigą, pas mus atėjo „aktyvistai“ Martinkus, Antanavičius ir Kučinskas, suėmė sūnų ir nugabeno į Pievenų daboklę. Aš buvau keletą kartų ten nuėšusi sūnui valgyti. Sūnus man sakė, kad Martinkus mušęs jį, bet jis nieko blogo žmonėms nėra padaręs ir tegul nesijaudina dėl jo likimo.

Liepos 11 d., anksti rytą, labai sumuštas sūnus atėjo į namus ir papasakojo, kad pabėgo nuo sušaudymo ir kad šaudyti kartu su juo vedė komunistus Feliksą Taurinską, Mečislovą Vismaną, Jarutį ir Likmaną — visi jie buvo iš Pievenų kaimo. Iš pradžių juos mušė, po to keturis sušaudė. Jis pabėgo. Keturias dienas slapstėsi miške ir pagaliau nutarė ateiti į namus pasiimti maisto. Su vyru pavalgydinau sūnų, jis pasislėpė ant aukšto, prieš tai perspėjęs mane ir vyrą, kad niekam nepasakotume apie jo sugrįžimą. Maždaug po dviejų valandų pas mus įsibrovė „aktyvistai“ Martinkus, Antanavičius ir Kučinskas. Grasindami sušaudysią, jie ėmė reikalauti, kad pasakytume, kur yra sūnus. Mes atsakėme nežiną. Tada Martinkus atnešė kopėčias ir užlipo ant aukšto, priversdamas kartu lipti ir mano vyrą. Radęs ten sūnų, Martinkus jį pro angą nustūmė žemyn, o Antanavičius, iššovęs revolveriu septynis kartus, nušovė jį. Tada jie įsakė mums užkasti sūnaus lavoną Pievenų miškelio kapinėse.

ADSR fondas, r. 59, l. 34—35.

VIEKŠNIOUSE

Nr. 127

Iš P. TENIO * parodymų

1945 m. sausio 10 d.

1941 m. birželio 30 d. pradėjome suiminėti tarybinius piliečius. Per tris dienas Vieکشnių „partizanų“ būrio štabo nurodymu sulaiškėme 40 komunistų, komjaunuolių ir kitų tarybinių piliečių. Pirmomis dienomis suėmėme tik tuos žydus, kurie Tarybų valdžios metais buvo aktyvistai. Mes, štabo vadovai, vėliau davėme nurodymą suimti visus likusius žydus. Vyrus suvarėme į daržinę prie bažnyčios, moteris — į sinagogą, o komunistus ir komjaunuolius uždarėme į klėtį prie vaistinės.

Iš viso sulaiškėme 60 komunistų, komjaunuolių ir kitų tarybinių piliečių. Padarius atranką, 30 iš jų paleidome. Aš nurodau tik to laikotarpio suimtųjų skaičių, kai buvau štabe, t. y. nuo birželio 30 d. iki liepos 7 d.

* TENIS Pranas, Jono, gimęs 1903 m. Mažeikių raj., Tirkšlių ap., Medžialenkių k. Buv. šaulys. 1935—1940 m. įvatriu laiku Mažeikių ir Tirkšlių valsčių policijos nuovažu policininkas. 1943—1944 m.— Vieکشnių valsčiaus viršaitis.

„Partizanų“ būrio štabas suėmė šiuos Viekšnių gyventojus: malūno direktorių komunistą Keršį; malūno darbininką komunistą Kateivą; malūno darbininką komunistą Barvydą; jo sūnų komjaunuolį; radijo mechaniką komunistą Levinską; Viekšnių apylinkės pirmininką komunistą Virkutį; Židikų valsčiaus teisėją komunistą Praspoliauską; Viekšnių kooperatyvo vedėją komunistą Kenstavičių; kooperatyvo darbuotoją komunistą Porgauskį; Viekšnių kooperatyvo darbuotoją komunistą Poderį; kooperatyvo darbuotoją komunistą Riškevičių; kooperatyvo darbuotoją komunistą Ustinovą; Lielaičių kaimo valstietę komunistę Petrikienę; Čekų kaimo gyventoją apylinkės pirmininką Jurkūną; valstietį komunistą Sišnickį; Viekšnių pašto viršininką komunistą Gerulskį; milicininkus Poderį ir Jucių; darbininką komunistą Liniovą; apylinkės pirmininką komunistą Bogužą; Žibikų kaimo gyventojus du brolius Liauksminus (vienas — komunistas, apylinkės pirmininkas, kitas — komjaunuolis); brolius Sultes (vienas — komunistas, apylinkės pirmininkas, kitas — komjaunuolis); Pabarškų kaimo gyventoją valstietį komunistą Garakauską; Meškelių kaimo gyventoją darbininką komunistą Jankauską; tėvą ir sūnų Lukošius (vienas — komunistas, kitas — komjaunuolis); Čekų kaimo gyventoją Alfonsą Balvočių; Čekų kaimo gyventoją komjaunuolį Richardą Šilbajorį; Viekšnių gyventoją darbininką komjaunuolį Stasį Mackevičių.

Iš „partizano“ Virkučio girdėjau, kad komunistai Sišnickis ir Sišnickienė buvo sušaudyti prie Mažeikių. Ten pat sušaudė Gerulskį, Šultę, Leoną Liauksminą ir Jurkūną.

ADSR fondas, r. 9, l. 123—125.

ZIDIKUOSE

Nr. 128

Iš liudininkės K. ŽILVIENĖS * parodymų

1944 m. lapkričio 2 d.

1941 m. birželio 22 d. Ylakių-Židikų plentu ėjo 12 raudonarmiečių. Aš tuo metu variau karves. Priešpriešiais iš Židikų bažnyčios išbėgo „partizanai“ Samauskas, Strikaitis, Klemas Grodecakis, Jonas Vitkauskas, Jonika, Stepas ir Klemas Alšauskai ir ėmė šaudyti į juos. Mačiau kaip Leonas Strikaitis iš automato nušovė du raudonarmiečius. Kiti raudonarmiečiai pasidavė į nelaisvę. Nušautus raudonarmiečius „partizanai“ nurengė ir jų drabužius pasisavino. Tą pačią dieną daboklėje laikomi suimtieji, viršininkams įsakius, palaidojo raudonarmiečius Židikų kapinėse.

* ŽILVIENĖ Kotryna, gimusi 1905 m. Mažeikių raj., Židikų ap., Petraičių k.

1941 m. birželio 24 d. Jonas Kūkanauskas ir dar man trys nepažįstami „partizanai“ suėmė mano vyrą ir pasodino į daboklę. Aš verkdamą prašiau Leoną Strikaitį paleisti vyrą, tačiau jis man atsakė: „Mes jį sušaudysime, nes jis komunistas nuo 1919 metų. Tau teks atiduoti vaikus į vaikų namus, o pačiai ištekėti už kito“. Tą pačią dieną prašiau Feliksą Bugailiškį pasigailėti vyro, bet jis atsakė: „Nenudvėsi ir likusi viena. Vyrą sušaudysime. Nereikėjo jam rašytis į komunistus. Jis norėjo visą pasaulį užkariauti. Norėjote praturtėti. Nesitikėkit, buvote ir būsite neturtingi.“ Aš puoliau po kojų Klemui Alšauskui, prašydama nešaudyti vyro, bet ir jis nepasigailėjo. Alšauskas tada buvo Zidikų valsčiaus „partizanų“ štabo viršininkas. Į Strikaitį kreipiausi todėl, kad šis buvo štabo viršininko padėjėjas (vėliau tapo viršininku). Bugailiškis tuo metu buvo valsčiaus viršaitis ir nuo pat pirmųjų „partizanų“ veiklos dienų kažkoks jų viršininkas.

Po septynių savaičių vyrą sušaudė Mažeikiuose.

ADSR fondas, r. 59, l. 131—132.

Nr. 129

Iš S. MIKULSKIO * parodymų

1945 m. sausio 15 d.

1941 m. birželio 23 ar 24 d. kartu su kitais „aktyvistais“ nuvažiavau į Lūšės geležinkelio stotį. Ten suėmėme pašto telefonistę komjaunuolę Zubavičiūtę. Ją nuvežėme į Dautarų kaimą pas Joną Jonušą. Už kokių 30—35 m nuo jo namų Stepas Alšauskas vienu nagano šūviu nušovė Zubavičiūtę. Paskui dviese sėdome į mašiną ir nuvažiavome į Židikus, palikę tos merginos lavoną neužkastą.

ADSR fondas, r. 59, l. 96—97.

Nr. 130

Iš K. MAMGAUDŽIO ** parodymų

1945 m. sausio 4 d.

1941 m. birželio 24 d. Lūšės „aktyvistų“ grupės vyresnysis Klemas Alšauskas nutarė sunaikinti į Lūšės stotį atvykstantį karinį ešeloną ir iškviatė telefonu sau į pagalbą „aktyvistus“ iš Zi-

* MIKULSKIS Simonas, Prano, gimęs 1899 m. Mažeikių raj., Laižuvos ap., Purpliu k.

** MAMGAUDIS Klemas, Antano, gimęs 1912 m. Mažeikių raj., Zidikų ap., Pavilio-tės k. Buv. šaulys.

dikų. Netrukus mes, aštuoni Židikų „aktyvistai“, susėdome į mašiną ir nuvažiavome į Lūšės geležinkelio stotį. Ten radome apie 20 susirinkusių „aktyvistų“. Tada buvo nutarta išardyti geležinkelį, nuversti traukinį nuo bėgių, jį apšaudyti ir sunaikinti ešeloną. Visi gavome instrumentus: laužtuvus, veržliarakčius, kūjus ir ėmėme ardyti geležinkelio bėgius už kokių 600 m nuo Lūšės stoties Mažeikių kryptimi. Aš su kastuvu turėjau užpilti pylimą, kad nebūtų galima pastebėti, jog bėgiai išardyti. Po kurio laiko pastebėjome garvežį su dviem keleiviniais vagonais. Mes turėjome mesti darbą, neįvykdę diversijos. Pasislėpėme už geležinkelio pylimo. Traukinys nuvažiavo į Vainiodės stotį. Traukiniui pravažiavus Lūšės stotį, nuėjome 500—600 m, norėdami išardyti ten bėgius ir kad mašinistas, tai pastebėjęs, grįžtų atgal, ir tada traukinys patektų į spąstus. Išardėme bėgius, atsukome veržles. Netrukus pasigirdo traukinio dundesys. Nubėgome pasislėpti į geležinkelio būdelę. Traukiniui prisiartinus, pamatėme, kad vagonuose raudonarmiečiai. Privažiavęs išardytą vietą, traukinys nuėjo nuo bėgių, garvežys ir visi vagonai smarkiai pakrypo. Iš pasaly ėmėme šaudyti. Apšaudant ešeloną, du kartus šoviau iš šautuvo, tačiau nežinau, sužeidžiau ką ar ne. Buvo sužeisti du ar trys raudonarmiečiai, o apie 27 žmones, kurių tarpe buvo ir karininkų, nugabenome į daržinę Lūšės stotyje. Kitą dieną juos nuvežė į Židikų sinagogą. Po to buvo kalbama, kad juos išskirstė dirbti pas turtingus ūkininkus. Daugelis jų sirgo, nes važiavo iš ligoninės. Vieną raudonarmietį, Ivaną Morozovą, pasiėmiau ir aš. 1942 metais vokiečiai jį iš manęs paėmė ir išvežė į Vokietiją. Leonas Strikaitis ir Klemas Alšauskas pasiėmė po du raudonarmiečius.

ADSR fondas, r. 59, l. 89—91.

Nr. 131

Iš liudininkės A. SAULITAITĖS * parodymų

1945 m. sausio 14 d.

Prasidėjus karui, Židikuose tuojau susidarė ginkluotų vyrų būrys. 1941 metų birželio pabaigoje ar liepos pradžioje to būrio dalyvis Mikulskis sušaudė Lūšės geležinkelio stoties telefonistę komjaunuolę Zubavičiūtę. Tuo metu dirbau Daušarų kaime pas Juozą Kliaubą. Tąsyk stovėjau prie namo ir mačiau, kaip keliu nuo Lūšės stoties Mikulskis, atstotęs šautuvą, varė Zubavičiūtę prie Jonušo namų, 150—200 m nuo mūsų sodybos. Po kokių 30—40 minučių prie Jonušo namų privažiavo sunkvežimis ir dar po

* SAULITAITE Aldona, Adomo, gimusi 1926 m. Mažeikių raj., Židikų ap., Skliaus-
tės k.

kokių 20 minučių nuvažiavo atgal, į Zidikų pusę. Dar po 40—50 minučių Jonušo sodyboje išgirdau du šūvius. Tučtuojau eiti ten bijojau. Po kokio pusvalandžio aš ir mano šeimininkė Ona Kliaubienė nuėjome sužinoti, ką nušovė. Išėjusios iš namų, pamatėme Mikulskį, einantį Lūšės stoties link. Jis jau buvo nuėjęs nuo Jonušo sodybos apie 700 m. Nuėjusios pas Jonušą, pamatėme kieme gulinčią sušaudytą Zubavičiūtę. Jos rankoje ir krūtinėje buvo matyti žaizdos.

ADSR fondas, t. 59, l. 98.

PANEVĖŽIO APSKRITYJE

PANEVĖŽYJE

Nr. 132

Praneškite mums, kur, kurie bolševikavę ar bolševikai inteligentai slapstosi ir kas juos priglaudžia, taip pat paaiškinkite, kodėl jie neišbėgo. Jei žinoma tokių, kurie buvo pasinešę bėgti, bet dėl visokių kliūčių jau nebepriveikė išbėgti, irgi praneškite.

„Išlaisvintas panevėžietis“, 1941 m. liepos 12 d., Nr. 2.

Nr. 133

Panevėžio žydai dėl nuolatinių neramumų Panevėžio miesto komendanto įsakymu ligi liepos 11 d., 18 val., persikraustė į specialiai jiems skirtą kvartalą (Klaipėdos, Krekenavos, Tilvyčio, Skerdyklos g.). Iš savo rajono žydams išeiti draudžiama. Lietuviai, turį savo namus žydų kvartale, norėdami gauna butus kitose miesto dalyse.

Ligi to pačio laiko visi žydai ir rusai (sentikiai) turėjo atiduoti miesto valdybai radijo ir fotoaparatus, rašomąsias mašines ir multiplikavimo priemones.

„Išlaisvintas panevėžietis“, 1941 m. liepos 20 d., Nr. 3.

Nr. 134

VRM
Panevėžio apskrities
Policijos vadas
Nr. 110

Panevėžys, 1941 m. liepos 17 d.

Panevėžio miesto burmistrui

Prašau parėdymo, susitarus su Panevėžio miesto policijos nuovados viršininku, aptverti žydų kvartalą. Kai kurias gatves, turinčias mažesnės svarbos susisiekimui, reikėtų visai uždaryti.

Žydu kvartalo aptvėrimą reikėtų atlikti kaip galima greičiau, nes kol tatai nepadaryta, yra labai sunku sutvarkyti to kvartalo apsaugą.

J. Daniūnas
Policijos vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 729, ap. 1, b. 73, l. 5. Nuorašas.

Nr. 135

Naujakuriai ne visi blogos valios žmonės. Bet yra ir tokių, kurie skųsdavo kaimynus ūkininkus, atiminėdavo iš jų ūkio padarynę ir gyvulius. Tokius, viską surašius ir pasirašius, reikia pranešti vietinei kariuomenės valdžiai, žemės tvarkomajai įstaigai ir prokuratūrai. Be to, ūkininkai, saugokitės ir saugokit savo namus nuo galimų kai kurių piktos valios naujakurių išsišokimų. Išsišokėlius griežtai sudrauskite ir apie juos praneškite policijai.

„Išlaisvintas panevėžietis“, 1941 m. liepos 24 d., Nr. 4.

Nr. 136

Visiems Vietinės apsaugos štabams,
policijos vadams ir policijos nuovadų viršininkams

Aplinkraštis

Patirta, kad kai kuriuose valsčiuose be rimto pagrindo suimami lietuviai, kurie atgabunami į Panevėžio ir Šiaulių kalėjimus be jokių kvotų su pažymėjimu sąrašuose „bolševikų veikėjas“, „šnipas“ ir pan. Remiantis šiais nurodymais, kai kuriems suimtiesiems lietuviams Šiaulių kalėjime jau įvykdyta mirties bausmė. Į sušaudytųjų skaičių pateko ir nekaltų lietuvių, bolševikinei santvarakai priešingai nusistačiusių asmenų. Daugelis suėmimų padaryta be tiesioginių įrodymų, vien tik remiantis paskirų asmenų pranešimais, o kai kur net suvestos asmeninės sąskaitos.

Turėdamas galvoje tokį žalingą teisingumui reiškinių, įspėju visus, nuo kurių tie suėmimai priklauso, kad be kvotų ir rimto pagrindo suėmimai lietuvių nebūtų daromi, o suimtieji su rimtais daviniais turi būti pristatomi tik į Panevėžio kalėjimą. Be to, prašau apie visus suimtuosius padaryti kvotas, prisilaikant Baudž. teisenos įst. 250 ir 253 str. str. reikalavimų. Stengtis surinkti kuo daugiausia apie kiekvieną suimtąjį konkrečių nusikalstamojo darbo įrodymų, o nepasitenkinti tik vien pažymėjimais „bolševikų veikėjas“, „šnipas“, „komunistas“ ir panašiai, iš kurių pareiškimų

sunku padaryti tikrą išvadą, būtent, kokį nusikalstamąjį darbą suimtas yra padaręs, pavyzdžiui, ar jis buvo prisirašęs prie Komunistų partijos, komjaunimo, arba įtariamas su partinėmis organizacijomis palaikęs santykius ir veikęs prieš lietuvių tautos interesus.

Todėl siūlau, suimant asmenis, griežtai prisilaikyti Baudž. teisenos įstatų reikalavimų, būtent, apie kiekvieną asmenį turi būti

Vladas Jeloveckas,
žemės ūkio darbininkas,
1940—1941 metais Kreke-
navos valsčiaus komjauni-
mo komiteto sekretorius.
Nužudytas 1941 m. birže-
lio 23 d.

Vanda Didžiulytė-
Albrechtienė,
revoliucinio judėjimo daly-
vė, rašytoja, gydytoja, pa-
žangi visuomenės veikėja.
Nužudyta 1941 m. liepos
mėn. Panevėžyje

padaryta kvota, kurioje, nustčius nusikalstamojo darbo žymes, tik tuomet galima tokį asmenį (apie kurį padaryta kvota) suimti ir patalpinti į kalėjimą, o kvotą perduoti priklausytinai.

Panevėžys
1941 m. liepos 26 d.

Ig. Kazlauskas
L. e. Prokuroro p.

Lietuvos TSR CVA, f. 708, ap. 1, b. 2, l. 7. Spausdinta hektografu.

Panevėžio apskrities
Viršininkas
Nr. 493

Panevėžys, 1941 m. rugpiūčio 16 d.

Skubu

Visiems policijos nuovadų viršininkams

Siaulių apygardos generalinis komisaras * įsakė pateikti žinias apie komunistinį elementą, kuris dar randasi laisvėje.

Sąrašus bolševikuojančio elemento pristatyti man iki š. m. rugpiūčio 28 d. sekancia forma:

Eil. Nr.	Pavardė, vardas ir tėvo vardas	Tautybė	Amžius	Nejudomas turtas	Veršlas	Kuo pasi-reiškė jo komunistinis veikimas	Ką dabar dirba	Ar pavojingas viešajai tvarkai	Pastaba

Vidugiris
Apskrities viršininkas

Standė
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 729, ap. I, b. 18, l. 3. Spausdinta hektografu.

Valstybės saugumo ir kriminalinės policijos Slaptai — terminuota
Panevėžio apygarda
1941 m. lapkričio 24 d.
Nr. 1716

Saugumo policijos visų rajonų viršininkams

Gauta žinių, kad yra likę ir laisvai gyvena žydų tautybės asmenys, kurie yra perėję iš izraelitų į katalikų bei į kitas krikščionių tikybas ir susituokę su kitos tautybės asmenimis. Tačiau šių asmenų perėjimas į kitą tikyba jokiū būdu nepakeičia jų žydiškosios rasės ir tautybės.

* Turi būti — gebitskomisaras.

Įsakau nuodugniai išaiškinti rajono ribose gyvenančius visus čia paminėtus žydiškosios rasės asmenis ir asmenis, turinčius savąjį žydiškojo kraujo.

Visus žydiškosios rasės asmenis (nesvarbu kada ir į kokį tikėjimą šis asmuo yra perėjęs, by tik jis yra gimęs iš tėvų žydų) ir jų vaikus įsakau iki gruodžio 7 d. atvaryti į Panevėžio kalėjimą, iš kur jie bus persiųsti apgyvendinimui į žydų getą.

Jeigu nenorėtų skirtis žydiškosios rasės antroji santuokos pusė (vyras bei žmona), kuri yra ne žydiškojo kraujo, gali vykti drauge su savo žydiškosios rasės šeima į kalėjimą, o vėliau — į getą.

A. Liepa
Apygardos viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 650, ap. 1, b. 13, l. 132. Originalas.

KUPIŠKYJE

Nr. 139

Iš V. TAMOŠIŪNO * parodymų

1945 m. balandžio 5 d.

Į Kupiškį Liovė atvyko 1940 metų rugpiūčio mėnesį kaip gimnazijos vokiečių kalbos mokytojas. Jis buvo laikomas komunistu, politiniu emigrantu. Mokytojavo iki vokiečių kariuomenės įsiveržimo į Lietuvą. Jis gyveno pas Aukštupėnų kaimo gyventoją Balčiūną, mano giminaitį. Aš tuo metu mokiausi 8-oje gimnazijos klasėje. Vokiečiams pasirodžius, Liovė tučtuojau tapo Kupiškio komendantu. Nuo to laiko su juo palaikiau artimus ryšius. Būdamas policijos nuovados raštininku, dažnai su juo susitikdavau, keletą kartų net gerėme. Dirbti į policiją mane Liovė pakvietė todėl, kad pažinojo dar anksčiau. Vėliau paaiškėjo, kad Liovė buvo vokiečių žvalgybininkas. 1941 metų vasarą Kupiškio policijos nuovados patalpose, man ir kitiems policijos darbuotojams girdint, Liovė pasakė: „Juk jūs anksčiau nežinojot, kas aš iš tikrųjų buvau“.

1945 m. vasario 12 d.

Pirmaisiais vokiečių okupacijos metais buvau Kupiškio policijos nuovados viršininko Petro Greičiūno asmeninis sekretorius.

Miesto komendantui Liovei įsakius, variau į kapines tarybinius piliečius. Pirmąjį kartą nuvariau 18 žmonių, antrąjį — 40 ir mašina nuvežiau keturis. Tuos visus žmones sušaudė esantis prie komendantūros specialus būrys.

ADSR fondas, r. 56, l. 52—53.

* TAMOŠIŪNAS Vytautas, Donato, gimęs 1921 m. Kupiškio raj., Aukštupėnų ap., Pojuodupės k. 1941—1943 m. studijavo Kauno universiteto statybos fakultete. Suimant dirbo Kupiškio ligoninėje ūkvedžiu.

Iš liudininko I. FRANSKEVIČIAUS * parodymų

1948 m. vasario 23 d.

Pirmomis hitlerinės okupacijos dienomis Kupiškyje suorganizavo baudžiamąjį būrį, kuriam vadovavo leitenantas Gudelis ar Gudelevičius. Po kelių dienų vokiečių generolas Kupiškio gimnazijos mokytoją Liovę paskyrė miesto komendantu.

Kartą, 1941 metų liepos pradžioje, apie antrą valandą naktį, mane pakvietė į komendantūrą. Radau už stalo sėdinčius Liovę ir Gudelį, kurie žiūrėjo į kažkokį sąrašą. Mačiau, kad kiekviena pavardė tame sąrašė buvo pažymėta raudonu pieštuku. Netrukus liepė man eiti kartu su jais į kiemą, kur buvo areštinė. Liovė ar Gudelis į kiemą iškvietė dešimt suimtųjų. Ten juos apsupo ginkluoti baudėjai. Iš suimtųjų prisimenu tik Didžiulį, kuris, kaip vėliau sužinojau, buvo Panevėžio apskrities gydytojo sūnus. Baudėjai juos nuvedė į žydų kapines. Ten nuėjau ir aš. Buvo iškasta maždaug 3 m ilgio ir 2 m pločio duobė. Pasmerktuosius sustabdė prie duobės ir, Gudeliui sukomandavus, juos sušaudė. Gudelis įsakė man apžiūrėti ir pranešti jam, ar sugriuvę į duobę visi negyvi.

Kitą dieną, Liovei įsakius, vėl, kaip ir pirmą kartą, nuėjau į žydų kapines. Ejau pėsčiomis paskui suimtųjų grupę. Tą kartą baudėjai sušaudė 13 žmonių, kurių tarpe, kaip vėliau sužinojau iš Glezerienės, buvo apie 20 metų amžiaus studentas Glezeris. Pakeliui į šaudymo vietą vienas suimtas atsigrįžęs sušuko man: „Daktare, pasakykite mano žmonai, kad Kazlauską sušaudė“.

Nužudytieji buvo užkasti toje pačioje duobėje. Kas juos užkasė, nemačiau, nes, apžiūrėjęs lavonus ir konstatavęs visų sušaudytųjų mirtį, tuojau pasišalinau. Dėl tų baisių reginių negalėjau miegoti, mano nervai smarkiai paio, todėl vėliau kategoriškai atsisakiau vykti į komendantūrą ir apžiūrinėti lavonus. Vėliau vietoje manęs eidavo gydytojas Ankudavičius. Masiškai, didelėmis grupėmis, dar buvo šaudomi tarybiniai žmonės, baudėjų vadina mi bolševikais ir šnipais.

ADSR fondas, r. 145, l. 123—124.

* FRANSKEVIČIUS Ipolitas, Teodoro, gimęs 1887 m. Rokiškio raj., Salų miestelyje.

Vincas Vyšniauskas, žemės ūkio darbininkas, 1918—1919 metais buvęs Geležių k. revkomo narys, 1940—1941 metais įvairiu laiku nacionalizuotų dviejų dvarų Subačiaus apyl. komisaras. Nužudytas 1941 m. rugpiūčio mėn. Kupiškyje

Iš liudininkės V. ŠMATAVIČIŪTĖS * parodymų

1944 m. lapkričio 5 d.

Kai Vokietija užpuolė Tarybų Sąjungą, Vėžionių, Bagdonių, Suvainių ir Drulėnų kaimuose buvo suimta ir sušaudyta daugiau kaip 20 komunistų, komjaunuolių ir kitų Tarybų Lietuvos patriotų. Iš sušaudytųjų pažinojau šiuos asmenis: iš Vėžionių kaimo savo tėvą komunistą Mykolą Šmatavičių ir komunistą Joną Balčiūną; iš Bagdonių kaimo komunistus Griškevičių, Mikasevičių ir dar dešimt žmonių, kurių pavardžių neatsimenu; iš Suvainių kaimo sušaudė du brolius komunistus Liauštiukius ir dar du, kurių pavardžių neatsimenu; Drulėnų kaime Kazlauską ir dar tris žmones, kurių pavardžių neatsimenu.

1941 metų birželio mėnesį Pranas Januška, Kazys ir Danielius Palšiūnai, Jonas ir Petras Narkevičiai, Stasys, Pranas, Bronius ir Povilas Pėžos, Kazys Zirlys, Jonas Senvaitis, Čepas, Jonas Civas ir dar du atvyko pas mus į Vėžionių kaimą. Tėvas tuo metu miegojo ant žemės prie namo. Jonas Senvaitis čiupo jį, ir visi atvykusieji ėmė mušti. Be to, jie mušė mane, motiną ir brolių. Mane mušė Jonas Narkevičius ir Stasys Pėža, brolių — Kazys Palšiūnas. Primušę tėvą, banditai jį uždarė į Kupiškio daboklę, o kitą dieną, 11 val., Pašėpečio alksnyne, prie Kupiškio geležinkelio stoties, tėvą kartu su kitais draugais sušaudė.

ADSR fondas, r. 56, l. 70—71.

Nr. 142

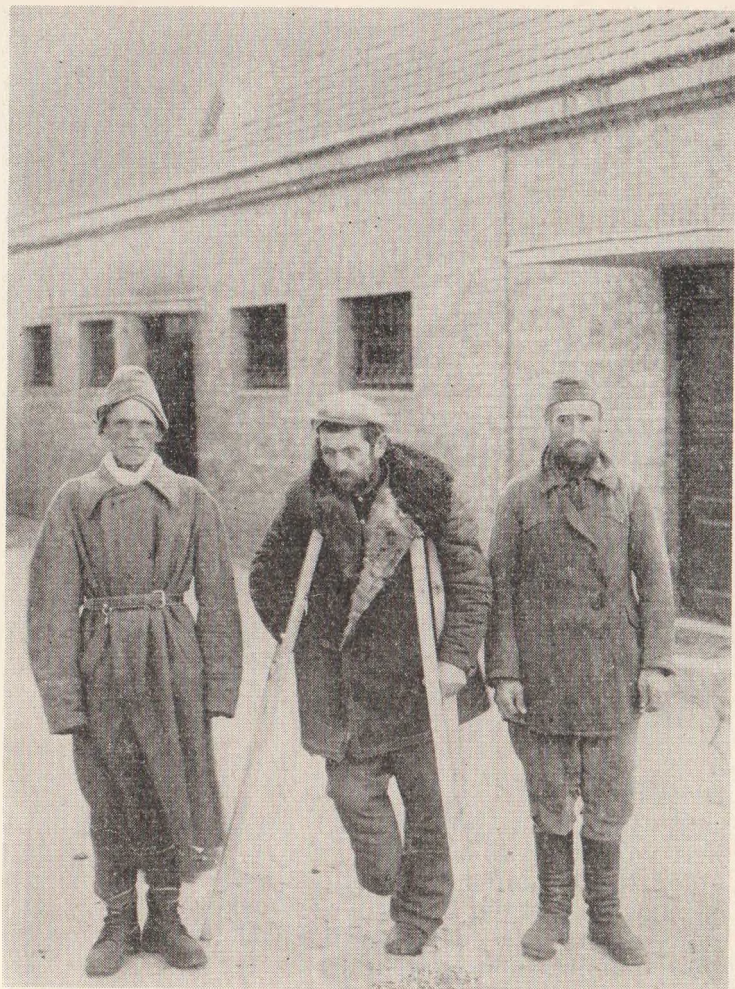
Iš V. JANUŠKEVIČIAUS ** parodymų

1944 m. gruodžio 28 d.

Tarnaudamas „savisaugos“ būryje, 1941 metų rugsėjo mėnesį su jo kareiviais sušaudžiau apie 80 žmonių. Naktį, puskarininkio Damidavičiaus vadovaujami, atvykome į Kupiškio areštinę. Miesto komendantas Liovė atidavė mums 25 kalinius ir įsakė juos sušaudyti. Pasodinę juos į sunkvežimį, nuvežėme už bažnyčios į miesto pakraštį, pastatėme prie iš anksto paruoštos duobės ir sušaudėme. Tuojau sugrižę į areštinę ir iš ten paėmę apie

* SMATAVICIOTE Vladislava, Mykolo, gimusi 1922 m. Anykščių raj., Stakių ap. Lašinių k.

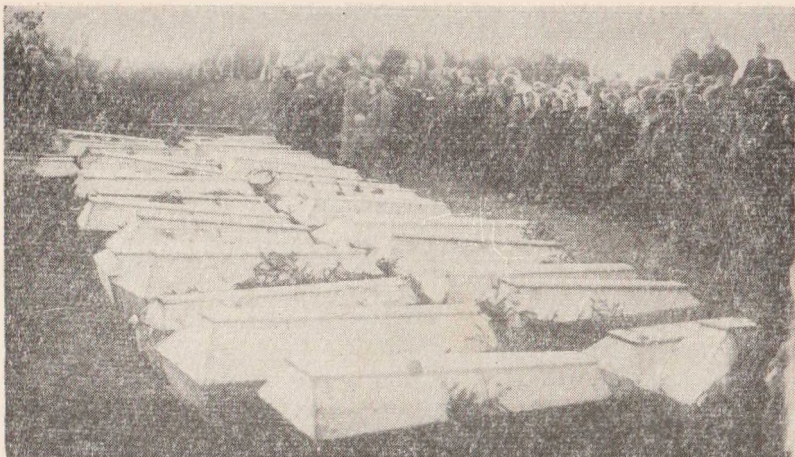
** JANUSKEVICIUS Vytautas, Medardo, gimęs 1922 m. Kupiškio raj., Noriūnų ap. ir k. 1943—1944 m. įvairiu laiku buv. Kupiškio, Šimonių, Subačiaus policijos punktų policininkas. 1944.VIII įstojo į nacionalistinę LLA organizaciją ir vadovavo diversinei-terroristinei grupei kovoje prieš Tarybinę Armiją.

Petras Šinkūnas (nuotr. viduryje), valstietis, komunistas, 1940—1941 metais Kupiškio valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas, su dviem tarybiniais karo belaisviais stovi prie Kupiškio areštinės, prieš vedant juos sušaudyti

25 žmones, atvežėme juos prie tos pačios duobės. Šaudėme salve. Damidavičius, kaip ir šaudant pirmą kartą, pribaižė sužeistuosius. Po keturių dienų, Liovei įsakius, išvežėme iš areštinės dar apie 30 žmonių į tą pačią vietą ir sušaudėme. Pastarieji buvo žydų tautybės.

ADSR fondas, r. 34, l. 147—148.

Sušaudytųjų palaikų perkėlimas į Kupiškio brolių kapus
Slavinčiškio giria, 1945 metai

PUŠALOTE

Nr. 143

Iš S. BALTRAMIEJŪNO * parodymų

1946 m. lapkričio 16 d.

Prasidėjus vokiečių agresijai prieš Tarybų Sąjungą, dar prieš įsiveržiant vokiečių kariuomenei į Lietuvą, pagrindinės antitarybinės organizacijos nariai Panevėžio apskrityje suiminėjo partinius-tarybinius aktyvistus, šaudė juos ir vykdė diversijas geležinkelio transporte. Aš tuo metu buvau Pušaloto baltųjų partizanų šaulių būrio ginklų sandėlio viršininkas.

1941 m. birželio 24 d. tos organizacijos nariai sugriovė Panevėžio—Pušaloto geležinkelio ruožo sankasą, apšaudė automotrisą ir sunkvežimį su Raudonosios Armijos kariais bei partiniais-tarybiniais aktyvistais. Šios operacijos metu nušovėme tris partinius-tarybinius aktyvistus ir paėmėme į nelaisvę du Raudonosios Armijos karius ir vieną karininką. Nukautųjų tarpe buvo Raseinių apskrities komjaunimo komiteto sekretorius.

Suėmėme valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Vyšniauską, Petrą Lukoševičių **, žemės dalinimo komisijos pirmininką Vaičeliūną, milicininką Židonį ***, Bagdoną iš Valmonių kaimo,

* BALTRAMIEJONAS Stanislovas, Stanislovo, gimęs 1915 m. Pasvalio raj., Pušaloto miestelyje.

** Milicijos įgaliotini.

*** Povilas.

Ožalą* iš Maldučionių kaimo, Jaciūnų apylinkės sekretorių Balčiūną**. Iš suminėjų sušaudė Balčiūną, Ožalą, Židonį ir Lukoševičių.

1946 m. lapkričio 2 d.

Naktį į birželio 25-ąją Pušalotą užėmė Raudonoji Armija, su kuria į mūsų nestojome, nes bijojome. Birželio 27 d. rytą, Raudonosios Armijos daliniams pasitraukus, grįžome į Pušalotą.

Būdamas sargybos viršininku, skirdavau baltuosius partizanus patruliuoti po miestelį, saugoti suimtus tarybinius piliečius. Po kokių septynių dienų mano prašymu būrio vadas Simonaitis, pavadavęs tuo metu Simulį, iš tų pareigų mane atleido, kad galėčiau dirbti Smilgių bažnyčios vargonininku. Ir po to palaikiau ryšius su Pušaloto ir Smilgių baltųjų partizanų būriais. Atsimenu, kartą iš nepažįstamo man valstiečio sužinojau, kad netoli Smilgių miestelio praėjo trys nežinomi, civiliniais rūbais apsirengę, ginkluoti piliečiai. Apie tai pranešiau Smilgių baltųjų partizanų būrio vadui Justui Eringiui. Kitą dieną jis man pasakė, kad tie žmonės, atėję į miestelį, buvo sulaikyti. Jų tarpe buvo Smilgių milicijos viršininkas.

Albertas Garjonis, revoliucinio judėjimo dalyvis, komunistas, 1940—1941 metais dirbęs LLKJS Raseinių aps. komiteto sekretoriumi

ADSR fondas, r. 33, l. 176—178, 181—182.

Nr. 144

Iš V. DVUŽECKIO*** parodymų

1945 m. rugsėjo 20 d.

Aš žinau penkis žydų tautybės piliečių, komunistų ir tarybinių darbuotojų šaudymo atvejus per tą laiką, kai ginkluotam būriui vadovavo Simonaitis.

Pirmą kartą šaudė 1941 metų liepos mėnesio pradžioje. Tada Pušaloto miestelio kapinėse sušaudė devynis žmones: kooperatyvo vedėją Joną Širvinską, Pušaloto apylinkės pirmininką Ceponį, komjaunuolį Kučinską****, valsčiaus VRLK darbuotoją Kriščeliūną. Kiti buvo žydai, kurių pavardžių nežinau. Jų tarpe buvo dvi merginos.

* Jurgis, milicininkas.

** Joną.

*** DVUŽECKIS Vaclovas, Antano, gimęs 1912 m. Rusijos TFSR, Leningrade. Buv. šaulys. 1941—1942 m. Pušaloto vls. viršaitis.

**** Joną.

Antrą kartą šaudė komunistus irgi pirmoje liepos mėnesio pusėje apie 6 km nuo Pušaloto, miške, netoli Gailiūnų kaimo. Tą kartą sušaudė penkis žmones: valsčiaus partijos komiteto sekretorių Lukoševičių, Komunistų partijos narius Židonį, Ožalą, Balčiūną ir Ligumą.

ADSR fondas, r. 147, l. 135.

Nr. 145

Ponui Panevėžio komendantui

Prankienės Onos, gyv. Toliūnų k., Pušaloto vls.,

Prašymas

[Rezoliucija]
Pušaloto nuovados
viršininkui
Pavedu Tamstai leisti
Onai Prankienei palaidoti jos vyro kūną kapinėse.
Panevėžys
1941 m. rugpiūčio 19 d.
Nr. 580
Vidugiris
Apskritis viršininkas
Standė
Sekretorius

[Rezoliucija]
Iki atskiro parėdymo
kūno perkėlimo
nevykdyti.
[1941 m.] rugpiūčio 22 d.
Vidugiris

1941 m. rugpiūčio 12 d. į mūsų namus Toliūnų kaime atvyko Juzėnas Bronius, stipriai įgėręs, ir pareikalavo, kad mano vyras Aleksas Pranka tuojau vyktų į Pušaloto policiją, ir liepė pasiimti pinigų. Tą dieną vyras nebegrįžo, o ant rytojaus pasklido gandai, kad jis esąs nušautas. Aš kreipiausi į Pušaloto policiją, kur man paaiškino, kad policija prieš mano vyrą nieko neturėjo ir neturi, ir žadėjo duoti leidimą vyrą krikščioniškai palaidoti. Vienok, kai aš nupirkau karstą ir pasiruošiau laidotuvėms, policijoje man pareiškė, kad leidimo neduos. Aš mačiau, kad į policiją buvo atsilankę trys kaimynai: Jonas Sukys, Alfonsas Mitka ir Jurgis Dzikaras,— visi iš Toliūnų kaimo,— kurie turėjo piktumą prieš mano vyrą ir jam kerštavo. Mano vyras nebuvo nei komunistas, nei bolševikas ir, abelnai, nei kuom nebuvo nusidėjęs. Liko nušautas vien iš pykčio ir keršto.

Šiuom aš maloniai prašau Tamstą duoti man leidimą krikščioniškai palaidoti mano vyrą, nes jis buvo tikintis žmogus ir turėtų būti palaidotas krikščionių apeigomis.

1941 m. rugpiūčio 19 d.

Už neraštingą Prankienę Oną, jai prašant, pasirašė

[Parašas neįskaitomas]

Iš V. STANKEVIČIAUS * parodymų

1960 m. gruodžio 1 d.

1941 m. birželio 22 d. Ramygaloje buvo suorganizuotas ginkluotas „aktyvistų“ būrys. Jo organizatoriais buvo buržuazinės Lietuvos armijos karininkas Vincas Bagdonas ir Truskavos šaulių būrio vadas Bronius Grincevičius (pokario metais buvo nukautas kaip gaujos dalyvis).

Birželio 22 d. Bagdonas ir Grincevičius atėjo pas mane į namus, į Likėnų kaimą, ir paragino stoti į jų kuriamą būrį. Bagdonui pasiūlius, apsiginklavimui paėmiau pistoletą iš Truskavos gyventojų Petro Miknevičiaus. Vėliau gavau ir šautuvą. Kadangi anksčiau tarnavau policijoje, būryje buvau aktyvus, todėl mane kai kas laikė Bagdono padėjėju.

Dalyvavau suimant ir šaudant partijos narius, komjaunuolius ir tarybinius aktyvistus. Atėjus vokiečiams, tuojau suėmė Ramygalos žemės skirstymo komisijos pirmininką, Truskavos gyventoją Joną Jaką. Jį uždarė į bažnyčios sandėlį. Būrio vadas Bagdonas norėjo likviduoti Jaką. Aš pasiūliau jį nugabenti į Ramygalos policiją. Jį perdavėme Kuncei. Po kelių dienų aš ir Bagdonas stovėjome prie būrio būstinės. Pro šalį ėjo nepažįstamas pilietis. Bagdonas liepė jį sulaikyti. Atvedžiau jį į būstinę. Praėjus kuriam laikui, Bagdonas pakvietė mane ir, sulaikytajam gir dint, liepė jį nuvesti į mišką ir sušaudyti. Aš paėmiau iš būstinės šautuvą ir variau tą pilietį į Pavermenio kaimą. Pakelyje iš Pavermenio kaimo gyventojų Klemenso Katino paėmiau kastuvą ir sulaikytąjį variau toliau link piliečio Svegždos sodybos. Apie 50 m nuo Svegždos pirties, krūmuose, šitą pilietį, iššovęs du ar tris kartus, nušoviau. Paskui nuėjau į Svegždos namus ir, ten radęs moteris, joms įsakiau užkasti lavoną ir po to kastuvą grąžinti Katinui. Atvykęs Bagdonui pasakiau, kad jo nurodymą įvykdžiau.

1941 metų birželio pabaigoje ar liepos pradžioje Vincas Bagdonas „aktyvistams“ liepė nuvykti į Pašilėlės kaimą ir sušaudyti pilietę Popovienę. Bronius Grincevičius pritarė Bagdonui ir tvirtino, kad Popovienė yra komunistė, kad jos vyras yra pasitraukęs su Tarybine Armija. Bagdonas sakė tada apžiūrėti Pašilėlės kaime esantį šilą, ar ten nesislapsto Tarybinės Armijos kareivių. Aš, Grincevičius, Kazys Grigaliūnas, Juozas Zajauskas ir kiti nuėjome į Pašilėlės kaimą. Į šilą eiti bijojome. Iš karto nuėjome pas Popovienę, kurią radome namuose. Aš paklausiau, kur jos vyras.

* STANKEVIČIUS Vladas, Kazio, gimęs 1905 m. Panevėžio raj., Raguvos ap., Laukagalių k.

Ką ji atsakė, neprisimenu. Popovienę išsivedžiau į lauką ir, nuva-
ręs prie krūmų, ją nušoviau. Po to visi grįžome į Truskavą. Pra-
nešiau Bagdonui apie užduoties įvykdymą.

Kartu su „aktyvistais“ Rankele ir kitais nuvykau į vienkiemį
ir suėmiau buvusį Sukionių apylinkės pirmininką Nikodemą Ker-
belį. Zmonės kalbėjo, kad jis buvo Komunistų partijos narys. Jį
radau namuose. Atvarėme į Truskavą.

1941 metų liepos mėnesio pradžioje mane iškvietė į Ramyga-
los „aktyvistų“ būrio būstinę. Su Ramygalos „aktyvistais“ Bro-
niumi Grincevičiumi, Juozu ir Antanu Krištonaičiais, Matveičiku
ir dar trimis ar keturiais man nepažįstamais asmenimis išvažia-
vome arkliais į Griniūnų kaimą. Vežėme ir prieš kelias dienas mano
suimtą Nikodemą Kerbelį. Nuvažiavus apie 6 km nuo Ramygalos,
Matveičikas Kerbelį pavarė nuo kelio ir nušovė. Griniūnų kaime
suėmėme vieną pilietį ir dvi jo dukteris. Jų bute padarėme kra-
tą. Prisimenu, dukterys buvo jaunos. Jas su tėvu vežėme toliau.
Nuvažiavome į Janionių kaimą. Ten suėmėme dar vieną pilietį ir
du jo sūnus. Ir šie suimtieji man buvo nepažįstami. Po to sulai-
kėme dar vieną senyvo amžiaus žmogų. Atvažiavome į dvarą.
Suimtuosius palikė kieme, mes girtuokliavome. Čia su suimtai-
siais elgėmės žiauriai. Aš buvau neblaivus, todėl ar ir aš mušiau
juos, neprisimenu. Suimtiesiems užkabinome iš laikraščių iškirp-
tus tarybinės vyriausybės vadovo portretus. Aš savo užrašų kny-
gutėje surašiau jų pavardes, vardus ir tėvavardžius. Mums atva-
žiavus į Ramygalą, sąrašą atidaviau Kuncei.

Suimtuosius iš dvaro į Ramygalą varėme greitai. Mūsų pa-
stotė važiavo iš paskos. Nuvažiavę apie kilometrą, pasukome
į kairiąją pusę, 30 m nuo kelio, ir sustatėme ant pievos penkis
vyrus. Dvi merginas palikome ant kelio. Vyrus sušaudė Matvei-
čikas, Bronius Grincevičius, Juozas Krištopaitis ir du Ramygalos
„aktyvistai“. Šaudymo metu stovėjau su pistoletu rankoje kairėje
pasmerktųjų pusėje ir saugojau, kad jie nepabėgtų. Vėliau suži-
nojau, kad vieną šaudymo vietoje palikome sunkiai sužeistą ir jis
dar kurį laiką buvo gyvas. Mergaites atvežėme į Ramygalą ir
pridavėme Kuncei.

ADSR fondas, r. 111, l. 130—133.

Nr. 147

Iš liudininkės M. POŠKIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 28 d.

1941 m. liepos 3 d. į Griniūnų kaimą atvažiavo vežimu, pa-
kinkytu dviem arkliais, apie dešimt ginkluotų baltaraiščių. Atsi-
menu Matveičiką, Ariešką, Antaną Kraujelį ir Navicką. Kai ku-

* POŠKIENĖ Marytė, Zigmo, gimusi 1922 m. Panevėžio raj., Ramygalos ap., Jotai-
nių k.

rių visai nepažinojau. Jie suėmė mane, seserį Juliją ir tėvą Zigmą Vepštą, seną revoliucionierių, Komunistų partijos narį nuo 1919 metų. Aš ir sesuo buvome komjaunuolės. Tėvas Tarybų valdžios metais buvo Eriškių apylinkės sekretorius.

Tėvui surišo rankas. Man ir seseriai užrišo ant kaklo virves, prie kurių iš prickio ir ant nugaros prikabino J. Stalino portretus. Jie mus stumdė, koliojo ir, susodinę į vežimą, nuvežė. Pakeičiui, Griniūnų kaime, jie pamatė piaunantį dovilus ar avižas Praną Masioką. Baltaraiščiai, pamatę, kad netoli jo atnešta valgyti ir maistas suvyniotas į raudoną skarelę, pasišaukė pasiaiškinti. Šis šoko bėgti. Tada Antanas Kraujelis iš pistoleto pataikė jam į galvą ir sužeidė. Tarp kitko, kai kurie baltaraiščiai Masioką palaikė komjaunuoliu Kriaučiūnu, kurio jie irgi ieškojo.

Iš Janionių kaimo atvykome į Karkausko dvarą. Ten mus visus suguldė ant žemės, dar atvedė suimtą Kazį Urboną, žmogų jau pagyvenusį ir jų įtariamą esant komunistu. Kiek žinau, jis komunistas nebuvo. Vyrams surišo rankas, o man ir seseriai užkabino ant kaklų virve pririštus J. Stalino portretus. Girti baltaraiščiai mus mušdami, stumdydami ir keikdami varė per sodą atgal į Griniūnų kaimą, kur prie Griūnios sodybos, apie 100 m į vakarus, prie krūmų, surištomis rankomis sustatė iš dešinės pusės mano tėvą Vepštą, iš kairės — Aleliūnus tėvą ir du sūnus ir paskutiniu juo — Urboną. Prie kelio, ant griovio krašto, pastatė rankinį kulkosvaidį. Pasirengimas šaudymui ir pats šaudymas mane nepaprastai sukrėtė. Kas toliau įvyko, neprisimenu, bet žinau, kad mane ir seserį atvedė prie vežimo. Atvažiavome į Rimaivičiaus dvarą. Keli baltaraiščiai nuėjo į Ramygalos pusę sušaudyti dar kažkokio žmogaus. Sugrįžę pasakė jį sušaudę ir kad jis pats sau duobę iškasęs. Ramygaloje mus išardę paleido.

Grįžusi sužinojau, kad tėvą jie buvo sunkiai sužeidę ir kad, baltaraiščiams iš susidorojimo vietos pasišalinus, jis, nušliaužęs į šalį, mirė. Ir Jonas Aleliūnas peršautas dar gyveno keletą valandų. Su juo kalbėjosi atbėgusi žmona iš Janionių kaimo. Vladas Aleliūnas ir Urbonas buvo nušauti iš karto. Petras Aleliūnas, būdamas sužeistas, iš šaudymo vietos iššliaužė. Masioką sužeidė ir jis mirė vėliau.

Maždaug po dviejų mėnesių aš savo namuose kalbėjausi su Petru Aleliūnu. Jis man sakė, kad po šaudymo baltaraiščiai buvo prieję prie sukritusių ant žemės žmonių, juos spardė ir dar šaudė. Sovė į Vladą Aleliūną, apvertė visus ant nugaros, tarėsi dar nuauti batus, bet nenuavę nuvažiavo.

Mano tėvo palaikai yra ir dabar netoli tos vietos, kur jį sušaudė. Jonas ir Vladas Aleliūnai palaidoti Janionių kapinėse. Petrą Aleliūną vėliau vėl suėmė, uždarė į Panevėžio kalėjimą ir sušaudė.

Mano minėti Matveičikas, Kraujelis ir Navickas po karo žuvo kaip ginkluotos gaujos dalyviai. Arieška buvo teisiamas.

Iš liudininkės S. ALELIUNIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 29 d.

1941 metų liepos pradžioje pas mus į Janionių kaimą įsibrovė grupė ginkluotų nacionalistų, iš kurių atsimenu šiuos: Masioką Mykolą, Petro, gimusį 1911 m. Janionių k.; Vertelką Leoną, Povilo, 50 metų, gimusį Midžiūnų k., gyvenantį Joniškyje; Simoną Lažauską, gimusį 1910 m. Pagirių k., ten ir gyvenantį; Joną Ariešką, Antaną Narsutį, Matveičiką, Barbušką, Juozą Jasiūną (dabar gyvenantį JAV); Antaną Kraujelį, Užkuraitį ir Žostautą (pastarasis 1942 metais nusišovė). Noriu papildyti, kad be minėtų nacionalistų mūsų namuose buvo ir Bronius Vyšniauskas, jo brolis Petras iš Čyplių kaimo. Narsutis, Matveičikas, Barbuška, Kraujelis, Užkuraitis buvo nušauti kaip banditinės gaujos dalyviai.

Nacionalistai apsupo mūsų sodybą ir, priėję prie namo, ėmė šaukti, kad išeitume laukan. Išėjus vyrui Jonui ir sūnums Petrui ir Vladui, nacionalistai puolė juos mušti. Tai pamačiusi, ėmiau šaukti ir verkti. Tada ir mane ėmė jis mušti. Išgirdau, kad kažkas iš jų kitam, kurį pavadino Stankevičiumi, liepė eiti į kambarį padaryti kratą. Į kambarį įėjo aukštoko ūgio vyriškis, padžiūvęs, juodbrūvis, balta kepurė, apsirengęs civiliniais rūbais. Su juo įslinko dar keletas vyriškių. Asmuo, pavadintas Stankevičiumi, ėmė ieškoti ginklų. Jis visur landžiojo, viską mėtė, vartė, mindė. Jis spintoje pamatė mano dukters Konstancijos su vyru padidintą fotonuotrauką. Nutvėręs norėjo suplėšyti, neišvyniodamas jos ir sakydamas, kad tai J. Stalino portretas. Kai aš jam pasipriešinau, numetė ją ant žemės. Stankevičius mus koliojo už tai, kad iš dvaro žemės ėmėme, sakė, kad atsirugs man ta žemė, nes iššaudys, iškars visus tokius. Atvažiavę pas mus, nacionalistai atsivarė Vepštą ir dvi jo dukras, kuriuos kartu su mano vyru ir sūnumis nuvarė pas Karkauską į dvarą, kur buvo vietinių nacionalistų buveinė. Nuvarytiems į tą dvarą tarybiniams aktyvistams surišo rankas, prikabino išpiovę iš laikračių tarybinės vyriausybės vado portretus.

Tą pačią dieną mano vyrą ir sūnus, Vepštą, Urboną nuvarė į Griniūnų kaimą. Kada varė per kaimą, mačiau, kaip suimtuosius, partrenkę ant žemės, spardė ir liepė jiems surištomis rankomis greit atsikelti ir vėl mušė. Netoli Kriaučiūno ir Griūnios ūkių juos sušaudė. Sūnų Petrą tada sunkiai sužeidė, bet jis tuoj nemirė. Po kurio laiko jį pakartotinai suėmė, pasodino į Panevėžio kalėjimą ir sušaudė.

Tą pačią dieną ir tie patys nacionalistai netoli Rimavičiaus dvaro nušovė man nepažįstamą žmogų ir Masioką. Be to, jie ieškojo dar tarybinių aktyvistų, norėdami susidoroti.

* ALELIUNIENĖ Stasė, Juozo, gimusi 1886 m. Ukmergės raj., Zemaitkiemio miestelyje.

Mano vyras Aleliūnas Jonas, Juozo, gimęs 1877 m., buvo Komunistų partijos narys, o du sūnūs — komjaunuoliai. Vyras buvo aktyvus 1917 metų revoliucinių įvykių dalyvis Nižnij Novgorode. Vyro partinį bilietą dvare sudegino. Prieš tai jie norėjo tą bilietą perskaityti, bet neįstengė, nes buvo seniai išduotas, išsitrynęs (vyras partijoje buvo nuo 1917 metų). Vepštas taip pat buvo Komunistų partijos narys. Urbonas buvo Tarybų valdžios aktyvistas, naujakuris.

ADSR fondas, r. 111, l. 145—147.

RASEINIŲ APSKRITYJE

BETYGALOJE

Nr. 149

Iš liudininko J. SAMKAUS * parodymų

1945 m. gruodžio 31 d.

Betygalos vykdomojo komiteto pirmininku buvau nuo 1940 m. gruodžio 1 d. iki 1941 m. birželio 22 d. ir vėliau, Raudonajai Armijai išvadavus Betygalos valsčių, nuo 1944 m. rugpiūčio mėnesio iki 1945 m. gruodžio 1 d.

Fašistinei Vokietijai pradėjus karą, Betygaloje iš Tarybų valdžiai priešišky žmonių susiorganizavo baltaraiščių būrys. Baltaraiščiai Stasys Sragauskas, Kazys Kemzūra ir Kriskus 1941 m. birželio 22 d. vakare suėmė mane ir pasodino į areštinę. Tą pačią naktį baltaraiščiai suėmė milicijos viršininką Minalgį, grūdų paruošų agentą Vaitiekaitį (vėliau hitlerininkai sušaudė) ir kitus Tarybų valdžios šalininkus.

1941 m. birželio 23 d. tarybiniai tankistai mus išlaisvino. Vokiečiams užėmus Betygalą, miestelio kunigas Plankis iškviėtė 20 nacionalistų iš Kauno. Birželio 27 d. vakare Betygalos gyventojai Juozas Jackus, Pranas Bradulskis ir Julius Reinertas vėl suėmė mane, o birželio 28 d. nacionalistai iš Kauno išvežė mane į mišką netoli Agelaičių kaimo, išrengė, sumušė rumbu ir paleido. Tris mėnesius po to aš nesikėliau iš lovos.

ADSR fondas, r. 143, l. 191.

Nr. 150

Iš liudininkės E. DANIELIŪTĖS ** parodymų

1946 m. sausio 1 d.

Buvau komjaunuolė. Vokiečių kariuomenei užėmus Betygalos valsčių, maždaug po dviejų savaitių, vieną vakarą nacionalistai Juozas Jackus, Pranas Bradulskis ir dar vienas iš Kauno suėmė mane ir visą naktį laikė areštinėje. Ry tą Pranas Povilaitis, Kazys

* SAMKUS Juozas, Juozo, gimęs 1891 m. Raseinių raj., Ilgižių ap., Skirvainių k.

** DANIELIŪTĖ Elena, Kazimiero, gimusi 1920 m. Raseinių raj., Betygalos miestelyje.

ir Julius Reinertai, Pranas Bradulskis, Pranas Medelinskas, Juozas Jackus, Sragauskas, Stasys Astrauskas ir Betygalos kunigas Jonas Plankis išvežė mane mašina į Burbiškių kaimo mokyklą. Ten jie nuvilko man paltą, paguldė kniūpsčiomis. Kazys Reinertas ir Pranas Povilaitis ėmė mušti rimbais, klausdami, kas mane rekomendavo į komjaunimą. Aš jiems atsakiau įstojusi savo noru ir rekomendavusių žmonių neišdaviau. Po tokio atsakymo Povilaitis ir Reinertas vėl mane mušė, kankino apie valandą, o paskui paleido namo, tačiau nuo pusiaukelio gražino atgal. Mokykloje Juozas Jackus ir Sragauskas vėl tardė mane, reikalavo pasakyti, kas mane rekomendavo į komjaunimą. Aš paaiškinau, jog niekas manęs neragino stoti į komjaunimą. Po to jie mane paleido namo.

1942 metų gegužės mėnesį pas mus atėjo Morkus iš Švelnių kaimo ir Ambrazaitis. Jiems pradėjus belsti į duris, paprašiau brolių, kad neatidarytų, kol nepasislėpsiu, ir įlindau į skrynią. Baltaraiščiai manęs ieškojo visuose kambariuose, tačiau nerado. Tada išėjau iš namų ir nuo to laiko slapsčiausi nuo nacionalistų persekiojimo pas pažįstamus Betygalos ir Jurbarko valsčiuose iki Raudonosios Armijos atėjimo.

ADSR fondas, r. 143, l. 193—194.

Nr. 151

Iš liudininko S. MARTIŠIAUS * parodymų

1961 m. kovo 29 d.

1941 metų birželio mėnesį Paliepių kaime buvo suorganizuotas baltaraiščių būrys. Maždaug po savaitės nuo vokiečių fašistų okupacijos pradžios, rodos, sekmadienį, apie vidurdienį, į Paliepius atvažiavo dvi mašinos su žmonėmis, apsirengusiais civiliniais rūbais. Tik jų vadas buvo su Lietuvos kariuomenės kapitano uniforma ir turėjo rudą apsiaustą. Atvykusieji jį vadino kapitonu Sutkumi. Jie buvo ginkluoti automatais, šautuvais, turėjo granatų. Vienas atvykusiųjų užėjo į bažnyčią. Prie parduotuvės buvo daug žmonių. Sutkus pasakė, kad sušaudysią visus, kas padėjo ir padės komunistams. Neliks tokių nė vieno. Tą pačią dieną jie ėmė suiminėti ir tardyti žmones. Suimtuosius laikė Vinco Adomaičio daržinėje. Jų buvo daug ir iš įvairių kaimų. Tardymo metu grojo muzika, suimtiesiems liepė šokti, o tuos, kurie neklaušė, mušė. Tai vyko Jono Morkaus namuose. Tą patį vakarą ar kitą dieną suimtuosius paleido, išskyrus tris — Survilą, Petrauską ir Mižutavičių, kuriuos pasodino į mašiną ir išvežė. Kartu su jais išvežė ir vieną nevietinį. Nuvežę į Rajinčiškių mišką, tris

* MARTIŠIUS Stasys, Kazio, gimęs 1902 m. Raseinių raj., Ilgižių ap., Paliepių k.

sušaudė. Petrauską paleido, prieš tai privertę jį užkasti duobę. Petrauskas po to susirgo, jam paio nervai.

Atvažiavę baudėjai iš vietinių gyventojų atiminėjo siuvamąsias mašinas, dviračius, radijo aparatus, moteriškus drabužius ir aplamai geresnius daiktus ir rūbus. Dėl turto jie buvo net susimušę.

ADSR fondas, r. 141, l. 76—77.

Nr. 152

Iš liudininko P. MIRGILO * parodymų

1961 m. kovo 31 d.

1941 metais, hitlerinės okupacijos pradžioje, Paliepių miestyje buvo suorganizuotas „aktyvistų“ būrys, kuriam vadovavo Kazys Valaitis (dabar gyvena užsienyje) ir Pranas Trumpa.

Birželio pabaigoje į Paliepius atvažiavo dvi automašinos su ginkluotais žmonėmis. Jie buvo apsirengę civiliniais rūbais, tik jų vadas karininkas Sutkus — kariškai ir prie diržo turėjo pistoletą. Sutkus kilęs iš Kauno ar Raudondvario, kur turėjo didelį, apie 100 ha ūkį. Kalbėjo, kad atvykėliai buvo iš Kauno ir vadino juos smogikais. Jie atvažiavo prieš pietus, sustojo miestelio viduryje ir, nuėję į Tado Petrausko namus, suėmė Survilą ir Petrauską. Survila prieš karą buvo apylinkės pirmininkas. Išvedė juos į kiemą, pastatė prie tvoros ir paliko sargybinį. Sutkus atvykusius pasiuntė į kaimus suiminti žmonių. Survilą ir Petrauską nuvedė į Vinco Adomaičio daržinę. Ten pat atvedė ir mane, Vladą Barauską, Joną ir Vladą Kornikus, Oną Meleškienę, Joną Ivanauską, mokytoją Jurgotėną, Kazį Mažeiką, Mižutavičių, Bepalovus, Karelovaitę ir kitus. Be to, atvežė keturis žmones iš Betygalos ir vieną rusą, kuris gyveno netoli Sutkaus. Suvare visus suminėtus į daržinę, uždarė duris ir pastatė sargybinį. Tada baudėjai išvyko į Ilgižių ir Sokaičių kaimus. Iš ten jie atvežė dviračius, siuvamąsias mašinas ir cukraus. Vietiniai „aktyvistai“ tuo tarpu suiminėjo žmones Paginėvių, Aukštlaukio ir kituose kaimuose. Ten suėmė Bepalovaitę, Ivanauską, Mažeiką ir kitus. Sugrįžęs Sutkus priėjo prie daržinės, šovė iš pistoleto į viršų ir liepė visiems išeiti į lauką išsirikiuoti. Mus suskirstė į grupes. Sutkus, priėjęs prie kiekvieno, klausinėjo, ką jis veikė 1940 metais. Komjaunuolius atskyrė. Pakvietė Antaną Bardauską su armnika ir liepė groti. „Aktyvistai“ suguldė komjaunuolius ir mušė juos rimbais. Man sakė, kad esu palankus raudoniesiems ir todėl mane nubaus. Atvažiavę iš Kauno mušė ir mane. Po to visus paleido, išskyrus Mižutavičių, Survilą, Petrauską, Vladą Barauską

* MIRGILAS Pranas, Antano, gimęs 1896 m. Raseinių raj., Ilgižių ap., Paliepių k.

ir Kazį Jankauską. Naktį juos mušė, o rytą išvežė. Barauską ir Jankauską paleido, likusius tris ir vieną rusą išvežė.

Po to, kai mane paleido, dar dvi savaites mane namuose saugojo Zigmas Martišius ir Stasys Stankus.

ADSR fondas, r. 141, l. 78—79.

Nr. 153

Iš liudininkės S. MIŽUTAVICIENĖS * parodymų

1961 m. kovo 31 d.

1941 metais, hitlerinės okupacijos pradžioje, kartą į Paliepių kaimą automašina iš Betygalos pusės atvažiavo baudėjai. Vienas jų išsitraukė kažkokį sąrašą ir ėmė skaityti pavardes, o kiti ėjo suiminėti žmonių, kuriuos paminėjo. Suimtuosius uždarė į Vinco Adomaičio daržinę. Iš pradžių tardė pas Vincą Adomaitį. Suimtuosius mušė „bananais“. Kitos dienos vakare Survilą, Mižutavičių, Petrauską ir vieną rusą išvežė automašina. Netrukus Petrauskas grįžo namo. Mano vyras ir dar du negrįžo. Vėliau žmonės kalbėjo, kad juos sušaudė. Aš ir Klemas Brazauskas radome kapą, kurį atkasę pamatėme nužudytus mano vyrą, Survilą ir tą rusą. Pasižiūrėję į juos, vėl užkasėme. Kitą dieną po jų sušaudymo atvažiavo Sutkus ir dar vienas. Sutkaus paklausiau, kur mano vyras. Jis atsakė: „Ką nusipelnė, tą ir gavo“. Antrasis pasakojo žmonėms, kad mano vyro galva buvo kulų sudraskyta.

ADSR fondas, r. 141, l. 80.

Nr. 154

Iš liudininko J. PIKELIO ** parodymų

1961 m. balandžio 6 d.

Nuo 1941 metų liepos mėnesio pradėjau dirbti šoferiu Betygalos kooperatyve. Man teko vežioti baudėjus po įvairius Betygalos valsčiaus kaimus.

Liepos mėnesio pabaigoje ar rugpiūčio pradžioje man įsakė atvažiuoti prie Betygalos valsčiaus savivaldybės. Atvažiavus ten sunkvežimiu ZIS-5, iš savivaldybės išėjo baltieji partizanai Bronius Medelinskas, Julius Reinertas, Ostrauskas ir kiti. Į mašiną susėdo ir man nepažįstami žmonės, kurių vienas buvo apsirengęs

* MIŽUTAVICIENĖ Stasė, Vinco, gimusi 1895 m. Raseinių raj., Ilgižių ap., Pakirsnovio k.

** PIKELIS Juozas, Stasio, gimęs 1911 m. Kėdainių raj., Krakių ap., Zembiškių k.

buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininko uniforma, o kiti — civiliškai. Ostrauskas ar karininkas sėdo į kabiną ir liepė man važiuoti. Gerai neprisimenu, bet, rodos, paskui mus važiavo ant-
ra automašina. Kiek prisimenu, nuvažiavome į Šiluvos valsčiaus Burbiškių kaimą. Atvažiavus prie mokyklos, baltieji partizanai išlipo iš mašinos ir nuėjo į mokyklą. Paskui jie surinko apie dešimt komjaunuolių iš Mažeikiškės ir Aukštlaukio kaimų, atvedė muzikantą Dalangauską iš Mažeikiškės kaimo, liepė jam groti armonika, o komjaunuolius vertė šokti. Šokančius mušė gumini-
niais rimbais.

Betygalos baltieji partizanai Juodis, Bronius Kavaliauskas ir trys ar keturi kauniečiai atskyrė nuo komjaunuolių Šimkų ir du brolius Aukštakius, pasodino juos į mano mašinos kėbulą ir liepė važiuoti keliu iš Burbiškių kaimo į Zaiginio miestelio pusę. Nuvažiavę apie 3 km nuo Burbiškių, sustojome miške. Šimkui ir Aukštakiams liepė išlipti iš mašinos. Kavaliauskas ir kauniečiai nuvedė juos į mišką. Juodis liko mašinos kabinoje. Važiudami iš Burbiškių, paėmėme keletą valstiečių su kastuvais. Maždaug po valandos miške pasigirdo šūviai. Juodis tarė: „Apsuk mašiną ir važiuojam atgal“. Nuvažiavome į tą vietą, kur jie išlipo iš mašinos. Kavaliauskas ir atvažiavusieji iš Kauno Juodžiui pasakė Šimkų ir Aukštakius sušaudę ir užkasę. Jiems susėdus į mašiną, grįžome atgal į Burbiškių kaimą. Ten įlipo dar Sutkus, Ostrauskas, Medelinskas ir kiti, ir sugrįžome į Betygalą. Po kokių trijų—penkių dienų man vėl liepė atvažiuoti prie valsčiaus savivaldybės. Iš ten išėjo Sutkus, Ostrauskas, Medelinskas, Kavaliauskas, Povilaitis ir kauniečiai. Iš savivaldybės rūsio jie atvedė Betygalos miestelio gyventoją Dimitrijų Jariliną, pasodino jį į mašiną, sėdėjo patys ir liepė man važiuoti. Rodos, ir šį kartą važiavo dar viena mašina. Pro Diržionių kaimą nuvažiavome į Paliepius. Ten baudėjai surinko man nepažįstamus vyrus ir sumušė juos gumini-
niais rimbais. Du ar tris jų pasodino į mašiną, ir nuvažiavome į Ariogalos pusę. Netoli Ariogalos, ažuolyne, baudėjai visus suimtuosius nuvarė į mišką, į kairę nuo Paliepių—Ariogalos kelio. Po kiek laiko pasigirdo šūviai. Jie sugrįžo iš miško, vesdamiesi tik Jariliną. Per Ariogalą grįžome į Betygalą. Vėliau Jarilinas man pasakojo, kad baltieji partizanai, nuvedę jį ir kitus į mišką, įsakė kasti duobę. Po to pasodino juos ant duobės krašto ir iš užpakalio ėmė šaudyti. Visus nušovė, o jį kažkodėl paliko gyvą, nors jis galvojo, kad ir jį sušaudys.

Rodos, kitą dieną man vėl įsakė atvažiuoti prie valsčiaus savivaldybės. Į mašiną sėdėjo Mykolas ir Jonas Dapkai, Ostrauskas, Sutkus, Bronius Medelinskas, Julius Reinertas, Antanas Gri-
nius ir keturi ar penki kauniečiai. Tąkart važiavome dviem auto-
mašinomis. Į mano mašinos kėbulą susodino iš valsčiaus savivaldybės rūsio atvestus Antaną Butkų ir Joną Kulešauską. Į kabiną atsisėdo Sutkus. Jis liepė man važiuoti Betygalos—Ariogalos—Babtų—Vandžiogalos keliu. Vandžiogaloje sustojome.

Kauniečiai išlipo ir nuėjo į kaimą. Po valandos jie atvedė vyrą ir moterį ir pasodino į mašiną. Iš čia nuvažiavome į [Didžiųjų] Ibėnų kaimą ir prie mokyklos sustojome. Baltieji partizanai nuėjo į mokyklą, o Antanas Grinius ir keturi ar penki kauniečiai liko mašinoje ir liepė man važiuoti į mišką, maždaug kilometrą nuo mokyklos. Nuvažiavome keliu į girininkijos pusę ir pamiškėje sustojome. Baltieji partizanai išlaipino suimtuosius ir nuvedė į mišką kairėje kelio pusėje. Netrukus pasigirdo šūviai. Aš nuėjau pažiūrėti, kas ten darosi. Butkus, Kulešauskas ir man nepažįstami vyras bei moteris gulėjo sušaudyti maždaug 1 m gylio duobėje. Ten pat buvo nepažįstami valstiečiai, tur būt iš [Didžiųjų] Ibėnų kaimo, su kastuvais. Jiems užkasus lavonus, parvažiavome atgal. Tuo metu mokykloje baltieji partizanai tardė du rusų tautybės valstiečius. Juos kaltino, kad jie, esą, kažką nužudę. Kai neprisipažino, juos taip sumušė, kad nebegalima buvo pažinti, o paskui įsodino į mašiną, ir nuvažiavome į Betygalą. Baltieji partizanai tuos valstiečius nuvedė į valsčiaus savivaldybės rūšį.

Kitą dieną mane vėl iškvietė į savivaldybę. Prisimenu, jog ten stovėjo dar viena automašina GAZ-A-A, kuri priklausė baudėjams iš Kauno. Sutkus, Ostrauskas, Medelinskas, Grinius, Mykolas ir Jonas Dapkaį bei kauniečiai susėdo į mašinas, pasodino praeitą dieną atvežtus iš [Didžiųjų] Ibėnų kaimo du valstiečius, ir išvažiavome į Ariogalos pusę. Prie Darbutų kalvos sustojome, baltieji partizanai valstiečius nuvedė į mišką, į dešinę nuo Betygalos—Ariogalos kelio. Netrukus miške pasigirdo šūviai. Grįžusieji pasakojo sušaudę ir užkasę juos. Tų žmonių lavonai užkasti ant Darbutų kalvos. Tai vėliau man pasakojo Ariogalos rajono Paturkšlio kaimo gyventojas Stasys Patonas, kuris gyvena netoli tos vietos.

ADSR fondas, r. 141, l. 81—84.

JURBARKE

Nr. 155

Iš liudininkės E. NORKŪNIENĖS * parodymų

1947 m. gruodžio 12 d.

Mano mergautinė pavardė Vunderytė, o pagal vyrą — Norkūnienė. Mano vyrą Edvardą Norkūną, kaip tarybinį aktyvistą, vokiečiai sušaudė 1941 metų liepos mėnesį. Tarybų valdžios metais jis dirbo pašte monteriu, kalbėdavo valstiečių susirinkimuose Skirsnemunėje, aiškino, kaip įgyvendinti Tarybų valdžios įstatymus.

* NORKŪNIENĖ Elė, Ernsto, gimusi 1914 m. Jurbarko raj., Skirsnemunės ap. ir k.

1941 m. birželio 26 d. pas mus atėjo Skirsnemunės policininkas Juozas Kavalčius ir vietinis miestelio gyventojas Vladas Snarskis. Kavalčius liepė vyrui apsirengti. Snarskis sušuko: „Greičiau renkis, eisim į policiją, komuniste, parsidavėli!“. Tačiau vyrą išvedė neapsirengusį. Po kelių dienų, rodos, 1941 m. liepos 10 d., jį sušaudė Jurbarko žydų kapinėse.

Nuo 1943 metų iki Raudonosios Armijos atėjimo į Lietuvą Snarskis buvo evakuotų tarybinių piliečių stovyklos Skirsnemunėje ūkvedis. 1944 metų kovo mėnesį buvau nuėjusi į stovyklą ir paėmiau iš ten auginti berniuką, kuri man davė Snarskis. Jurbarkietis Jonas Stanaitis po to, kai sušaudė mano vyrą, pasakojo, kad jis buvo susitikęs Snarskį ir šis klausęs: „Nežinai, ar Norkūnienė pyksta ant manęs? Aš nežinojau, kad Norkūną vokiečiai sušaudys, maniau, jog tik pakankins ir paleis“.

ADSR fondas. r. 145, l. 50–51.

Nr. 156

Pažyma

Jurbarko miesto vykdomasis komitetas žino šiuos partinius-tarybinius aktyvistus, sušaudytus vokiečių okupantų 1941 metais:

1. Reichmaną *, Jurbarko ligoninės gydytoją, VKP(b) narį;
2. Vincą Grybą, skulptorių;
3. Vincą Petravičių, 1940 metais dirbusį Jurbarko komunalinio skyriaus vedėju, valsčiaus vykdomojo komiteto aktyvistą;
4. Pranskaitienę **, dirbusią Jurbarko valsčiaus vykdomajame komitete, VKP(b) narę;
5. Joną Kiudelį, valsčiaus vykdomojo komiteto aktyvistą;
6. Berzanerį, dirbusį profesinėje sąjungoje;
7. Sonią Baibakaitę, buvusią miesto pašto telefonistę, tarybinę aktyvistę;
8. Leoną Varnevičių, dirbusį dešimtininku Jurbarko miesto statyboje, aktyvistą;
9. Alfonsą Kiudelį, miesto kelių skyriaus proforgą;
10. Alijaną, dirbusį teisėju Jurbarko;

Vincas Grybas,
dailininkas, pažangus kultūros ir visuomenės veikėjas,
nužudytas 1941 m. liepos 3 d.

* Borisą.

** Juzefą, Jurbarko vaikų namų vedėją.

11. Kūdakaite, miesto kinoteatro darbuotoja, aktyvistė;
12. Žemaitaitį, Jurbarko valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorių.

Visus juos 1941 metų liepos mėnesį sušaudė Jurbarko miesto žydų kapinėse. Ten ir užkasė jų lavonus.

Jurbarko miesto vykdomojo
komiteto pirmininkas
[Parašas neįskaitomas]

Jurbarkas
1947.VI.30

ADSR fondas, r. 147, l. 133.

Rokiškio Apskritis Komendanto

ĮSAKYMAS Nr. 5

1.

Kadangi dar iki šiol komunistai mėgina klaidinti visuomenę įvairiais melagingomis žiniomis, sukuriamomis komunistų radio siųstuvų, kas kenkia bendrai tautai ir tvarkai. Įsakoma:

a) kas išlauso radio siųstuvų, nesančių **Vokietijos** teritorijai, bus atiduotas **Karo Lauko Teismui** ir sušaudytas.

b) kas skleis melagingas žinias ar apitūs kitas, remdavo prieš radio siųstuvų informacijomis, bus atiduotas **Karo Lauko Teismui**.

2.

Įsakio visoms rusų ir lenkų tautybės piliečiams iki 5. m. rugpjūčio mėn. 10 d. 12 val. pristatyti Policijon visus radio aparatus.

Radio aparatai taipgi turi būti atimti ir iš komunistinio nusistatymo žmonių.

3.

Pe. 4S val. nuo šio įsakymo paskelbimo, pristatyti visus besisąjaukiančius rusų karinius bei komunistus vietos policijon ar komendantūron.

Kas slėpsta arba neįpranšė, žinodamas, kad slepiasi toki asmenys, arba kitaip jam padės slėptis, bus atiduotas **Karo Lauko Teismui** ir sušaudytas.

4.

Pasitaiko, kad piliečiai paėmę žydų tautybės asmenis darbams, jų nenaudoja darbams, bet jos dar leidžia vykti į kitas vietas sudarydami tam palankias sąlygas, ar kitaip jiems padeda engti darbo.

Taipgi pasitaiko, kad paima žydus darbams, bet jų tarsi nenaudoja, o tik ima už tai tam krą užmokesį ar kyšį.

Pranešu, kad asmenys, kurie yra paėmę žydų tautybės piliečius, jų darbams nenaudo, arba udras palankias sąlygas nedidinti ar tinginiauti, bus baudžiami visu įstaiymų griežtumu, kaip už tautybės kenkėjai ir bus įtraukti į žydų gerbėjų sąrašą.

5.

Ūkininkai, kurie turi paėmę internuotus rusų darbininkus (kolchozninkus), atsako už juos darbininkui patėgus bus traukiami Teisman.

Prasidėjus masiniam „kolchozninkų“ bėgimui, visi to rajono „kolchozninkai“ bus atimti ir pristatyti į belaisvių stovyklą.

6.

Visą paliktą sovietų ir vokiečių asmenis ir vadinį turį, bei susistiekimo priemones ir jų įtais grąžinti vietos policijon ar komendantūron iki 5. m. rugpjūčio mėn. 10 d. 12 val.

Negražinę, bus atiduoti **Karo Lauko Teismui**.

7.

Šio maso įsakymą vykdymą prižiūri policija, pagalbinė policija, savivaldybės, vėlystybės tarnautojai ir asmenys, kuriems tai bus pavesta.

Ltn. ŽUKAS
Karo Komendantas

Iš liudininko V. KRIUKELIO * parodymų

1961 m. rugsėjo 11 d.

Įkūrus tarybinę santvarką Lietuvoje, įstojau į komjaunimą ir todėl, vokiečių fašistinei okupacijai prasidėjus, bandžiau pasitraukti į TSRS gilumą, tačiau nepavyko, nes Latvijos buržuaziniai nacionalistai suėmė mane ir atgabeno į Rokiškį. Mane uždarė į daboklę, kur buvo daug suimtų įvairių tautybių žmonių — lietuvių, rusų, žydų ir kt. Tą pačią dieną visus žydus atskyrė ir kažkur išvarė.

Vienoje kameroje su manimi sėdėjo ir mano tėvas Petras Kriukelis (1946 metais banditų nužudytas). Daboklės viršininkas Milaknis su suimtaisiais elgėsi žiauriai. Iš stovėjusių sargyboje kaip žiaurų baltaraištį gerai prisimenu Kazį Braželį iš Laibgalių kaimo. Jis iš kamertų išvesdavo suimtuosius, mušdavo juos guminiu rimbu ir neretai pasirodydavo girtas. Su manimi vienoje kameroje sėdėjo ir senukas Matas Kietis, kuris dejuodamas skųdavosi, kad Kazys Braželis jį smarkiai mušęs. Perkeliant tėvą iš vienos kameros į kitą, Kazys Braželis mušė jį guminiu rimbu. Neužilgo iš tų kamertų, kuriose sėdėjome, buvome perkelti į kitą pastatą. Prieš tai mus susodino kieme ant žemės, o Braželis guminiu rimbu mums kirto per pečius.

Po mėnesio iš daboklės mane paleido. Po kiek laiko Rokiškyje buvau susitikęs Kazį Braželį, kuris didžiudamasis man pasigyrė už žmonių šaudymą gavęs pirmąją premiją — 150 rb.

ADSR fondas, r. 140, l. 69—70.

Nr. 159

Iš liudininkės E. BRAŽELIENĖS ** parodymų

1961 m. rugpiūčio 17 d.

1958 metais sužinojau, kad dingusio be žinios fašistinės okupacijos metais mano sūnaus Jono Braželio vardu gyvena jo pusbrolis Kazys Braželis.

Mano vyras Jonas Braželis ir Kazio Braželio tėvas Pranas Braželis tikri broliai. Pastarasis, Tarybinei Armijai vaduojant Lietuvos TSR teritoriją, kartu su sūnumi Kaziu kažkur dingo. Kazys Braželis, kaip sužinojau, gyveno Kaune, Amaliuose, ir buvo pasisavinęs mano dingusio sūnaus vardą ir kitus biografinius duomenis.

Mano sūnus Ričardas Braželis buvo komjaunuolis. Tik ką prasidėjus karui, Kazys Braželis kartą atėjo į mūsų namus suimti

* KRIUKELIS Vladas, Petro, gimęs 1918 m. Rokiškio raj., Ragelių ap., Ulytėlės k.

** BRAŽELIENĖ Emilija, Mykolo, gimusi 1895 m. Rokiškio raj., Obelių ap., Liesiškių k.

Ričardo. Kazys Braželis pasakė, kad Ričardas esąs suimtas ir liepė eiti kartu su juo. Aš verkdamą ėmiau prašyti, kad jis paliktų savo pusbrolių namuose, nes šis galįs ateiti į Ragelių nacionalistų buveinę pats. Aš tada labai išsigandau dėl sūnaus Ričardo likimo, netgi bučiavau Kazį ir Braželiui rankas.

Tais pačiais 1941 metais, tik kiek vėliau, su reikalais atvažiavau į Rokiškį. Eidama pamačiau Respublikos Respublikos gatvėje, toje vietoje, kur dabar yra universalinė parduotuvė, besibūriuojant daug žmonių. Prie minios priėjau ir aš. Didžiulėje purvinoje pelkėje voliojosi žydų tautybės žmonės. Jų tarpe buvo ir kelios moterys. Stovėjo ginkluoti nacionalistai ir kaip išmanydami tyčiojosi: murgdė žydus pelkėje, spardė ir mušė šautuvų buožėmis. Nustebau ir dar labiau išsigandau, kai pamačiau Kazį Braželį. Jis rėkaudamas įsakinėjo tik ką atsikėlusius iš vandens vėl gultis kniūpsčiomis. Tuos, kurie nenorėjo jo klausyti, Kazys Braželis daužė šautuvo buožė ir spardė. Kiti nacionalistai šaipėsi, neatsilikdami nuo Braželio. Jie sakė šiandien surengsią „gerą pirtį“. Kankinamų žmonių dejavimas mane giliai paveikė ir aš, negalėdama ilgiau žiūrėti į tokį vaizdą, tuojau pasišalinau.

Vokiečių fašistų okupacijos metais man gyvenant Laibgalių kaime, apie 100 m nuo Kazio Braželio tėvo namų, mes, kaip kaimynai ir artimi giminės, vieni kitus lankydavome. Atsimenu, kartą užėjau pas Braželius. Tada namuose buvo Anastazija Braželienė. Kaip tik iš Rokiškio grįžo Kazys Braželis. Jis buvo apsirengęs uniforma, bet kokia, nesupratau. Motina sūnui padėjo ant stalo ką tik sumuštą šviežią sviestą. Kazys pažiūrėjęs staiga ranka pastūmė lėkštę ir pasakė, kad jam ne tik valgyti, bet ir žiūrėti į sviestą nesinori, nes jis primena sušaudytųjų smegenis. Tuojau Kazys Braželis, girdint man ir jo motinai, pradėjo pasakoti apie atsitikimus iš žydų šaudymo. Jis paminėjo, kad jam net petį skauda nuo šautuvo, nes daug šaudęs. Jis sakė šaudęs motiną su dviem mažais vaikais glėbyje. Motina krisdama pridengė savo kūnu vaikus. Vaikai išlikę gyvi, kaip Braželis išsireiškė, „kaip driežai raudoni“ išlindo iš po motinos. Tada jis šautuvo buožė tuos vaikus užmušęs.

Tai buvo, kiek dabar prisimenu, 1941 metų rugpiūčio ar rugsėjo mėnesį. Būdama pas Braželius, mačiau, kaip Kazys Braželis gyrėsi „iškovojęs“ žydų turtą. Tam įrodyti išsitraukė iš kišenės suvertų geltono metalo žiedų ryšuliuką. Tada parodė ir keletą laikrodžių. Kazys Braželis pareiškė: išnaikinome žydus, išnaikinsime ir komunistus. Jis ėmė pasakoti apie šaudymo baisybes. Aš pasakiau, kad nenoriu klausytis tokių kalbų. Kazys tada pasakė, kad galįs ir mane ištikti panašus likimas.

Kaip jau minėjau, Kazys Braželis su savo tėvu dingo prieš išvaduojant mūsų vietovę. 1946 metais banditai Rokiškio rajono Ulytėlės kaime žvėriškai nužudė mano sūnų komjaunuolį Ričardą, jo žmoną, žmonos tėvą ir sūnaus penkių mėnesių dukrytę.

1958 metais, gruodžio mėnesio pabaigoje, vidurdienį, staiga pas mane į Rokiškį atvyko Kazys Braželis. Sveikindamasis jis priminė esąs mano krikštasūnis. Aš jo paklausiau: „Kas tu — Kazys ar Jonas?“ Braželis atsakė, kad jis dabar esąs Jonas. Tada aš paklausiau, kodėl jis taip daro. „Taip man patinka“, — atsakė Kazys. Toliau jis kalbėjo, kad aš esanti jo tikra motina, o mano vyras Jonas Braželis jo tikras tėvas. Aš pradėjau klausinėti, kur mano sūnus Jonas, bet jis man į tai nieko neatsakė. Kazys Braželis paaiškino, kad mano sūnaus vardą ir tėvavardį pasisavino būdamas Tarybinėje Armijoje. Tada aš priminiau jam, jog reikės atsakyti už padarytus nusikaltimus. Kazys Braželis atsakė, kad niekas to neįrodys. Aš priminiau, kad rajono laikraštyje „Po Spalio vėliava“ buvo atspausdintas straipsnis ir nufotografuotas sąrašas nacionalistų, kuriems išmokėjo premijas. Ten buvo paminėtas ir Kazys Braželis. Buvo ir jo paties parašas. Braželis susidomėjo ir paklausė, kur gauti tą laikraštį, bet paskui nutilo ir nieko nebesakė. Toliau jis man padarė priekaištą, kodėl, girdi, mes jo ieškojome. Aš paaiškinau, kad ieškojome ne jo, bet sūnaus Jono. Kazys Braželis pasakė, kad ateis laikas, kai aš ateisiu pas jį ir vėl bučiuosiu jam rankas. Aš atrėžiau, kad taip niekada nebus.

ADSR fondas, r. 140, l. 75—78.

KAMAJUOSE

Nr. 160

Iš J. JUDIKEVIČIAUS * parodymų

1950 m. birželio 21 d.

Pirmomis birželio mėnesio dienomis Kamajų „partizanų“ būrio štabo viršininkas įsakė man, Jonui Čepukui, Juozui Geleževičiui ir štabo arklaininkui Jovariui sušaudyti keturis tarybinius aktyvistus: Adolfą Burkauską, Čepuką, Vaštaką, rodos, Vytautą** ir Galvydį. Mums davė tris butelius degtinės. Paruošėme vežimą, išvedėme iš areštinės suimtuosius, surišome jiems rankas ir pasodinome į vežimą. Kur vežame, nesakėme. Tačiau jie suprato ir patys, nes vežėme temstant surištus. Mes važiuojome dviračiais. 20—30 m nuo duobės, paruoštos lavonų laidojimui, du sušaudėme vežime ir du — išlaipinę. Kadangi arti duobės privažiuoti negalėjome, sugalvojome suimtuosius nuvesti. Burkauskas ir Čepukas ėmė priešintis, todėl juos nušovėme vežime. Kitus du nuvarėme prie duobės. Pamenu, aš sušaudžiau Vaštaką. Suimtuosius sušaudėme Vilkeliškių miške, 3 km nuo Kamajų. Prieš sušaudant jie prašė pasigailėti, tačiau mes į tai nekreipėme dėmesio.

* JUDIKEVIČIUS Jurgis, Jono, gimęs 1903 m. Panevėžio raj., Skaisgirio ap., Voverinės k. Vokiečių fašistų okupacijos metais Kamajų bažnyčios zakristijonas. Suimant dirbo Panevėžio miško kombinato sandėlyje.

** Mykolą, komunistą, buv. Kamajų vls. milicijos įgaliotinį.

1950 m. birželio 23 d.

1941 metų liepos mėnesį dalyvavau varant į šaudymo vietą septynis tarybinius piliečius. Tą kartą šaudė vokiečiai. Mes saugojome šaudymo vietą. Prisimenu, tada sušaudė Rudoką* už pagalbą tarybiniams partizanams, Morkūną, Čepukonį**, nevietinį, už tai, kad nužudė „partizaną“ Zaborskį, Krajauską už pagalbą tarybiniams partizanams ir dalyvavimą sulaikant vieną „aktyvistą“, kurį vėliau nušovė tarybiniai partizanai. Suimtuosius sušaudė surištomis rankomis.

ADSR fondas, r. 38, l. 106—107, 109—110.

Nr. 161

Klaipėdos apskr. Pagelbinis šalinimo KAMAJŲ būrys
premių mokomasis sąrašas.

№	Pavardė ir vardas	lėšokamoji suma	P. r. š. č. n.
1.	Šimelis Jankas	100.	Šimelis Jankas Jankas
2.	Kulikauskas Justas	100.	Šimelis Jankas Jankas
3.	Šimelis Jankas	100.	Šimelis Jankas Jankas
4.	Čepukas Jonas	100.	Šimelis Jankas Jankas
5.	Barogis Jonas	100.	Šimelis Jankas Jankas
6.	Androski Jankas	100.	Šimelis Jankas Jankas
7.	Jankavičius Margas	100.	Šimelis Jankas Jankas
8.	Blazauskas Vladas	100.	Šimelis Jankas Jankas
9.	Lučionis Balys	100.	Šimelis Jankas Jankas
10.	Stelionis Petras	100.	Šimelis Jankas Jankas
11.	Cimuskas Vilnius	100.	Šimelis Jankas Jankas
12.	Grucblis Juozas	100.	Šimelis Jankas Jankas
13.	Keruškas Jonas	100.	Šimelis Jankas Jankas
14.	Erskys Jankas	100.	Šimelis Jankas Jankas

Iš viso: 1400

Viso rublių / likutis keturi šimčiai /
 Likutis keturi šimčiai /
 Likutis keturi šimčiai /

Leidimasis /
 1941 m. rugpjūtis /

Klaipėdos apskr. Pagelbinis šalinimo KAMAJŲ būrys.

ADSR fondas, r. 38, l. 111.

* Juoza.

** Klepą, komunistą, buv. Kamajų vis. Taraldžių ap. pirmininką.

SKAPIŠKYJE

Nr. 162

Iš liudininkės E. GREIBIENĖS-LAUČINAVIČIENĖS *
parodymų

1949 m. spalio 1 d.

Vokiečiams įsiveržus į Lietuvą, gyvenau Kreipšių kaime ir dirbau savo ūkyje. Vokiečių baudžiamieji organai buvo areštavę mane kartu su pirmuoju vyru Antanu Greibumi. Jis buvo VKP(b) narys ir Skapiškio valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius. 1941 m. birželio 23—24 d. su vyru norėjau evakuotis į Tarybų Sąjungos rytinius rajonus, bet Latvijos teritorijoje vokiečių kariuomenė mus apsupo, ir teko grįžti namo. Gerai prisimenu, 1941 m. birželio 29 d. vežimu patraukėme į Skapiškį. Netoli miestelio mus suėmė baudžiamąjo būrio dalyviai, tada siautėję Skapiškyje. Mus suėmė Jonas Augulis, Bronius Rimavičius, Antanas Katelė, Bronius ir Leonas Stančikai ir dar keli man nepažįstami. Mus pristatė į komendantūrą. Jonas Augulis, kreipdamasis į komendantą Puroną, pasakė: „Stai sugavome gerą komunistą“. Jonas Augulis nuvedė mano vyrą į atskirą tamsų kambarį. Aš, laikydama vyrui už rankos, ėjau kartu su juo. Tada Augulis smogė vyrui kumščiu per nugarą, o man — alkūne į šoną ir mane atskyrė nuo vyro. Netrukus baudžiamąjo būrio dalyviai pasodino mane į daboklę, tačiau kitą dieną paleido. Liepos 14 ar 15 d. vyrą sušaudė.

ADSR fondas, r. 56, l. 200.

Nr. 163

Iš P. MARTINONIO ** parodymų

1949 m. rugsėjo 1 d.

Vokiečiams okupavus Skapiškio valsčių, savaitę dirbau dešimtininku Kreipšių kaime. 1941 m. birželio 29 d., 8 val., ėjau pro Samulevičiaus sodybą. Prie daržinės pamačiau baltaraištį Vladą Martinonį. Jis pasišaukė mane ir pasakė, kad tik ką pastebėjęs kieme praeinančią moterį, o dabar jos nėra, todėl reikėtų apieškoti Samulevičiaus namą. Jis paliko mane prie daržinės sėkti, ar moteris neišeis iš trobos, o jis nuėjo pakviesti Kreipšių kaimo gyventoją Joną Stonį. Po kurio laiko Martinonis grįžo su Stoniu ir tada mes trise įėjome į Samulevičiaus trobą, tačiau jokios moters neradome. Vėliau sužinojau, kad kratos metu Samulevičiaus

* GREIBIENĖ-LAUČINAVIČIENĖ Emilija, Jono, gimusi 1912 m. Kupiškio raj., Skapiškio ap., Kreipšių k.

** MARTINONIS Petras, Antano, gimęs 1911 m. Kupiškio raj., Skapiškio ap., Kreipšių k.

namuose iš tikrųjų slapstėsi jo sesuo Emilija Greibienė, kuri tada buvo įlindusi į krosnį ir mes jos neradome. Jos vyrą Antaną Greibų 1941 metais sušaudė baltaraiščiai už tai, kad Tarybų valdžios metais jis buvo Skapiškio valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorius.

Birželio 29 d., sekmadienį, apie 13 val., ėjau per Kreipšių kaimą ir netoli Kazio Kondrato namo pamačiau pakinkytą arklį. Prie vežimo stovėjo baltaraištis Bronius Rimavičius ir komjau-nuolis Juozas Kondratas, Kazio Kondrato sūnus. Man einant pro šalį, Rimavičius sustabdė mane ir liepė pririšti prie vežimo Juozą Kondratą. Paėmęs iš Rimavičiaus virvę, vieną jos galą užnėriau ant Kondrato kaklo, kitą pririšau prie ienos. Rimavičius prašė manęs padėti nuvaryti Kondratą į Skapiškį. Sėdau į vežimą ir kartu su Rimavičiumi nuvažiavau į Skapiškį. Kondratas ėjo pėsčias. Važnyčiojau aš. Kelyje mus sutiko Juozo Kondrato sesuo Birutė. Rimavičius sulaikė ją ir pasodino į vežimą. Aš raginau arklį bėgti risčia. Tada ir Kondratas turėjo bėgti. Skapiškyje Rimavičius man liepė eiti namo, o Kondratą ir jo seserį jis nuvežė į komendantūrą. Juozą Kondratą baltaraiščiai sušaudė.

ADSR fondas, r. 56, l. 161—162.

Nr. 164

Iš liudininkės B. KONDRATAITĖS * parodymų

1949 m. rugpiūčio 9 d.

Visą vokiečių okupacijos laikotarpį gyvenau su tėvais Kreipšių kaime ir dirbau mūsų ūkyje. 1941 metais baudžiamieji organai suėmė brolių Juozą Kondratą, mane ir tėvą Kazį Kondratą. Brolis buvo VLKJS narys ir su žmona gyveno Skapiškyje. Apie birželio 29 d. nuėjau pas Juozą. Kartu su juo atėjau į Kreipšių kaimą. Tą pačią dieną Juozas paprašė manęs nueiti į Skapiškį sužinoti, kaip gyvena jo šeima. Kadangi namuose daugiau nieko nebuvo, užrakinau brolių, nes bijojau dėl jo likimo. Pati nuėjau į Skapiškį. Grįždama sutikau važiuojančius policininkus Bronių Rimavičių, Petrą Martinonį ir kažkokią moterį. Prie vežimo ienos pririštas virve ant kaklo ėjo mano brolis. Man priartėjęs, Martinonis sustabdė arklį ir Rimavičius įsakė man lipti į vežimą. Mus nuvežė į Skapiškį. Pakelėje Martinonis, plūsdamas mane ir brolių, sakė: „Jeigu tavo brolis nebūtų vaikščiojęs ginkluotas Tarybų valdžios metais, aš jo neriščiau prie ienos“. Važnyčiodamas Martinonis visą laiką arklį vijo risčia, todėl brolis negalėjo spėti eiti iš paskos. Aš ėmiau prašyti Martinonio, kad jis važiuotų žingine.

* KONDRATAITĖ Birutė, Kazio, gimusi 1921 m. Kupiškio raj., Skapiškio miestelyje.

Pastarasis, smarkiai kirtęs man per ausį, užriko: „Tavo brolis buvo komjaunuolis ir gerai bėgiojo prie Tarybų valdžios, tegul bėga ir dabar. Jis moka sparčiai bėgioti“. Mus pristatė į Skapiškio vokiečių komendantūrą. Po dviejų valandų policininkas, kurio pavardės nežinau, liepė man eiti namo. Brolių tą pačią dieną prie Mituvos ežero sušaudė. Kokie policininkai sušaudė brolių, nežinau, bet kai išėjau, Rimavičius ir Martinonis liko komendantūroje, o po 15—20 minučių buvo sušaudytas brolis.

1941 m. liepos 15 d. Martinonis atsitiktinai pistoleto šūviu sužeidė į krūtinę savo žmoną. Bijodamas, kad neišaiškintų jį turint pistoletą, jis policijai įskundė mano tėvą, esą, turintį ginklą ir sužeidusį jo žmoną. Tą pačią dieną atėjo policininkai ir ėmė kvosti tėvą, kur jis padėjo ginklą. Tėvą suėmė ir visą mėnesį išlaikė Skapiškyje.

ADSR fondas, r. 56, l. 198—199.

Nr. 165

Iš K. ČEIKOS * parodymų

1949 m. rugsėjo 2 d.

1941 metais sušaudytus tarybinius piliečius prisimenu šiuos: Joną Potapą, gyveno Skapiškyje; Joną Marcinkevičių, kur gyveno, nežinau; Junakienę, gyveno Skapiškio stotyje; Lukašiūną, gyveno Mikniūnų kaime; Liuciją, kur gyveno, nežinau; Kondratą, gyveno Kreipšių kaime; Afanasjevą, gyveno Skapiškyje; Šilinį, gyveno Skapiškyje; Joną Šinkevičių, gyveno Vėželių kaime; Bronių Lašą, gyveno Kreipšių kaime.

Juos šaudant dalyvavo Raščinsko būrio baltaraiščiai: Bronius Rimavičius, gyveno Skapiškyje; Jonas Žagūnas, gyveno Skapiškyje; Jonas Motuzas, gyveno Skapiškio vienkiemyje; Bronius Kazanavičius, gyveno Dailiūnų kaime; Antanas Balčiūnas, gyveno Laukelių kaime; Povilas Zokas, gyveno Totorių kaime. Pastaruosius du karo metais nukovė tarybiniai partizanai.

ADSR fondas, r. 56, l. 171.

* ČEIKA Kazys, Petro, gimęs 1906 m. Latvijos TSR, Rygoje. Buv. šaulys. Karui su fašistine Vokietija prasidėjus, Skapiškio ginkluoto nacionalistų būrio, o nuo 1944 m.—banditų gaujos dalyvis.

Iš liudininko J. ŽILIO * parodymų

1962 m. balandžio 11 d.

Kai Vokietija užpuolė Tarybų Sąjungą, mane tuojau suėmė Svėdasų buržuaziniai nacionalistai Augustas Pretkelis, Budreika, Lackus. Tarybų valdžios metais buvau Netikiškių apylinkės pirmininkas. Iš pradžių mane uždarė į Svėdasų daboklę, vėliau perkėlė į Rokiškio daboklę.

Svėdasų daboklėje mane keletą kartų tardė. Tardant žiauriai kankino. Paguldydavo ant grindų kniūpsčiomis ir, ant galvos uždėję maišą, mušdavo. Daug kartų esu matęs, kad, Jonui Rimkui užėjus pas suimtuosius, jeigu kuris neatsistodavo, šis pliekdavo odiniu rimbū.

Prisimenu, ruošiantis mus vežti į Rokiškį, Jonas Rimkus keletą suimtųjų nuvarė pas Svėdasų kunigą, rodos, Galvydį, „išpažinties“. Jis klausinėjo mane, ar neturiu ginklo, ar nesu dalyvaavęs vežant žmones.

ADSR fondas, r. 139, l. 256—257.

Nr. 167

Iš liudininko J. ŽEMAIČIO ** parodymų

1962 m. balandžio 14 d.

1941 metais mane suėmė ir uždarė į Svėdasų daboklę. Tuojau pamačiau Joną Rimkų, ginkluotą pistoletu. Ant rankovės jis nešiojo baltą raištį, visada rankoje laikydavo didelį odinį rimbū.

Sėdėjau vienoje kameroje su seniūnu Matulioniu. Pamenu, kartą, grįžęs iš tardymo, Matulionis skundėsi, kad jį žiauriai mušė rimbū Jonas Rimkus ir Mozūra. Matulionis buvo visas ištinęs. Vėliau sužinojome, kad Matulionį ir jo žmoną sušaudė.

Prisimenu dar vieną faktą. Kartą į daboklę užėjo Jonas Rimkus ir Mozūra. Rimkus pašaukė komjaunuolį, iki suėmimo tarnavusį Svėdasų pašte. Jie išsivarė tą komjaunuolį ir, kaip vėliau sužinojau, sušaudė žydų kapinėse.

Mus, keletą suimtųjų, vežė į Rokiškio daboklę. Sodinant į vežimus, mus pavardėmis šaukė Jonas Rimkus ir piaustė virvę, kuria Budreika ir Mozūra rišo mums rankas.

ADSR fondas, r. 139, l. 240—241.

* ŽILYS Jonas, Vinco, gimęs 1909 m. Anykščių raj., Kraštų ap., Naujū k.

** ŽEMAITIS Juozas, Jono, gimęs 1899 m. Anykščių raj., Kraštų ap., Narbučių k.

Iš liudininkės A. BAUKIENĖS * parodymų

1962 m. balandžio 14 d.

1941 metais gyvenau Kunigiškių kaime. Mano du broliai buvo komjaunuoliai ir todėl fašistinės okupacijos pradžioje mane Svėdasų buržuaziniai nacionalistai suėmė ir uždarė į daboklę. Prisimenu, buvo kalinamos senutė Teofilė Matulionienė ir Baltuškienė. Į moterų kamerą dažnai užeidavo Jonas Rimkus. Jis buvo labai žiaurus žmogus. Su rimbu pliekdavo moteris, o mes išsigandusios traukdavomės nuo sužvėrėjusio nacionalisto. Švaistydamas rimbu Rimkus šaukdavo: „Visus komunistus reikia užmušti!“ Prisimenu, kad kelios moterys, Jono Rimkaus iškvietos, nebegrįžo, nes buvo sušaudytos. Kartą anksti rytą, prieš saulei tekant, Jonas Rimkus kartu su Valentinu Mozūra iškvietė Matulionienę. Mozūra dar sušuko, jog reikalinga ir Baltuškienė. Jas abi tada išsiavedė. Vėliau vienas nacionalistas mums pasakojo, kad tą rytą Svėdasų žydų kapinėse sušaudė Matulionienę, jos vyrą Antaną Matulionį, Baltuškienę ir Didžgalvį**.

Pamenu, kaip Jonas Rimkus iš mūsų kameros išvedė dvi jaunas žydes ir žydę motiną su dukterimi. Motina dar paklausė, ar pasiimti pagalvėlę. Jonas Rimkus atrėžė: „Nereikia, atsigulsi ant samanų“.

Vėliau mus, didelę suimtųjų grupę, perkėlė į Rokiškį. Ten, vykstant anksti rytą, keletą kilometrų pavažiavus iš Kamajų, prie kelio pastebėjome daug lavonų. Jie gulėjo kaip papuola lauke ir griovyje prie kelio. Pagalvojome, kad ir mus tuojau šaudys. Dar prieš tai buvome sutikę pravažiuojant keletą vežimų, kuriuose sėdėjo Svėdasų nacionalistai. Jie, paklausti mūsų sargybinių, kodėl važiuoja vieni, atsakė „palikę“. Dabar, pamatę krūvą lavonų, viską supratome.

ADSR fondas, r. 139, l. 242—244.

Nr. 169

Iš liudininko V. ŠUTO *** parodymų

1962 m. balandžio 11 d.

Prie vokiečių gyvenau Deksnių kaime. Pačioje okupacijos pradžioje mane, kaip tarybinį aktyvistą, suėmė Svėdasų buržuaziniai nacionalistai ir uždarė į daboklę (dabar tame pastate įrengtas kolūkio rūšys, kur laikomos bulvės).

* BAUKIENĖ Adelė, Povilo, gimusi 1915 m. Kupiškio raj., Aukštupėnų ap., Mirabelio k.

** Komunistą, buv. Rokiškio aps. milicijos oper. [galiotin].

*** ŠUTAS Vincas, Justino, gimęs 1907 m. Rusijos TFSR, Leningrade.

Prisimenu, kartą naktį mane drauge su suimtaisiais nuvarė į Svėdasų žydų kapines kasti duobių. Kitą naktį iš daboklės išvedė Joną Didžgalvį, vieną rusą ir vieną žydą; jie negrižo. Girdejau balsą Jono Rimkaus, kuris iškvietė suimtuosius pavadėmis.

Kartą mane iškvietė tardyti. Tardė Jonas Rimkus. Jis, mane pastatęs prie sienos, grasino sušaudysiąs. To neužteko. Pasiguldęs ant cementinių grindų, mušė geležiniu virbu. Kitą kartą dar nuo jo nukentėjau, kai vežė iš daboklės į Rokiškį. Tada prie daboklės Jonas Rimkus, mus išlydėdamas, kiekvienam praeinančiam kirto po kelis kartus rimbū. Tokią „normą“ gavau ir aš.

Iš mus lydėjusių sargybinių prisimenu Budreiką iš Gikių kaimo ir Augustą Pretkelį (dabar gyvena JAV). Maždaug po trijų savaičių mane iš Rokiškio daboklės paleido.

ADSR fondas, r. 139, l. 247—248.

Nr. 170

Iš liudininko A. PRETKELIO * parodymų

1962 m. balandžio 11 d.

1941 metais gyvenau Svėdasuose. Joną Rimkų gerai pažinojau. Jis gyveno netoli Svėdasų, savo tėvo dvare. Tėvas turėjo daugiau kaip 100 ha žemės.

Kadangi hitlerinės okupacijos pradžioje dirbau kooperatyve, dažnai man tekdavo arkliu nuvažiuoti į Rokiškį prekių. Kartą Jonas Rimkus man pasakė, kad kitą dieną užeičiau į daboklę. Rytą atvažiauvau. Prie daboklės stovėjo broliai Valentinas ir Albinas Mozūros, mano brolis Augustas Pretkelis, Vaclovas Budreika ir kiti. Netrukus Jonas Rimkus iš daboklės išvarė kelis suimtuosius. Į mano vežimą pasodino Vincą Sutą, Butkulį ir Juozą Žemaitį. Nuvažiavę keletą kilometrų už Kamajų, pamatėme daugiau kaip dešimt vyrų, moterų ir vaikų lavonų. Lavonai gulėjo padrikai — griovyje, prie kelio ir laukuose, prie vadinamojo Skrobiškio miško. Važiudamas pro šalį, griovyje atpažinau Svėdasų gyventojos žydės Pakovičienės ir šalia gulėjusių dviejų jos dukterų lavonus.

Nuvežę suimtuosius į Rokiškį, pristatėme juos į kažkokią okupacinės valdžios įstaigą. Kai grįžau pro tą vietą, kur anksčiau gulėjo lavonai, jų jau nebuvo.

ADSR fondas, r. 139, l. 238—239.

* PRETKELIS Antanas, Tomo, gimęs 1911 m. Utenos raj., Sudeikių ap., Pusbėdžio vienkiemyje.

ŠAKIŲ APSKRITYJE

KUDIRKOS NAUMIESTYJE

Nr. 171

Iš liudininkės P. KINKIENĖS * parodymų

1947 m. lapkričio 16 d.

1941 metais Zigmas Gudiškis, Vincas Skaisgiris, Rutkauskas, Leveckis ir kiti baltaraiščiai nuvarė apie 20 komunistų ir komjaunuolių į žydų kapines netoli Kudirkos Naumiesčio ir visus sušaudė. Jų tarpe buvo ir mano sūnus komjaunuolis Vincas Kinka. Kada juos išvarė iš areštinės, stovėjau netoli ir norėjau atsisveikinti su sūnumi, bet nespėjau, nes juos greit nuvarė. Žydų kapinėse sušaudė ir Antaną Tamošauską, P. Liukaitį, Rudolfą Fresdorfą, komjaunuolį Glazą, Praną Šličkauską, Šamą.

ADSR fondas, r. 143, l. 171.

LEKĖČIUOSE

Nr. 172

Iš B. TAMULAIČIO ** parodymų

1944 m. spalio 7 d.

1941 metų birželio 25 d. nuėjau į Lekėčius ir policijos raštinėje, kur Tarybų valdžios metais buvo milicija, radau susirinkusius buvusį policininką Valucką, Tarybų valdžios metais dirbusį kooperatyve, savo pusbrolių Klemensą Tamulaitį, buvusį pasienio policijos policininką, šaulį Bronių Suldžicką, prieš tai dirbusį girininkijoje, ir kitus. Šiai grupei aš ėmiau vadovauti. Man nurodžius, buvo sudarytas komunistų ir tarybinių aktyvistų sąrašas. Įsakiau suimti Petrą Žemaitį, Vincą Demskį ir Kazį Ališauską. Aš liepiau ištardyti komunistus ir tarybinius aktyvistus, nubausti kaltus, bet ne savavaliauti. Aš perskaitydavau suimtųjų parodymus ir įsakydavau apklausti liudininkus, o jeigu tardymo protokolas būdavo trumpas, liepdavau smulkiau apklausinėti. Aktyvesnius

* KINKIENĖ Petrė, Jono, gimusi 1904 m. Kudirkos Naumiestyje.

** TAMULAITIS Bernardas, Vinco, gimęs 1893 m. Sakių raj., Lukšių ap., Kerų k. Buržuazinės Lietuvos kariuomenės atsargos vyresnysis leitenantas. Buv. šaulys, tautininkas. 1932 m.—1940 m. Sakių miesto burmistras.

suimtuosius, apie 20 žmonių, Sakių laikiniams valdžios organams reikalaujant, jiems išsiunčiau. Išvežė Valuckas.

1941 m. birželio 25 d., pasikalbėjęs su Povilaičiu, sutikau, kad jis būtų valsčiaus viršaitis. Pažinojau jį kaip sąžiningą žmogų ir kaip buvusį valsčiaus viršaitį, turintį vadovaujančio darbo patyrimą. Su Povilaičiu nutarėme sugrąžinti į senąsias vietas buržuazijos valdymo metais buvusius kaimų seniūnus. Be to, susitarėme policijos nuovados viršininku laikinai paskirti policininką Valucką. Taip Lekėčių valsčiuje buvo sukurta laikinoji valdžia.

„Partizanų“ grupę arba, kaip ją dar vadino, pagalbinę policiją suorganizavau birželio 25 d. pulkininko Kraunaičio nurodymu. Tuo metu jis buvo, rodos, 123-čios vokiečių divizijos, laikinai apsisostojusios Kerų kaime, štabe. Su juo susitikau tos dienos rytą. Atėjęs pas mane Antanas Zemaitis ar jo sūnus, dabar gerai nprisimenu, pranešė, kad mane nori pamatyti man pažįstamas karininkas, kuris yra jo namuose. Ten nuėjęs, verandoje pamačiau pulkininką Kraunaitį, su kuriuo 1920 metais mokiausi karo mokykloje Kaune. Vėliau jis buvo lietuvių ulonų pulko Zaliakalnyje vadas. Kraunaitis buvo apsirengęs civiliniais rūbais. Jis man sakė lydėsiąs vokiečių divizijos štabą iki rytinės Lietuvos sienos, o paskui grįšiąs į Kauną ir dirbsiąs civilinį darbą. Kraunaitis man pranešė, kad Vokietijoje sudaryta laikinoji Lietuvos vyriausybė, vadovaujama Lietuvos pasiuntinio Vokietijoje Skirpos, kuri, vokiečių kariuomenei išlaisvinus Lietuvą, pradėjusi eiti savo pareigas. Jis sakė, kad beveik visa Lietuvos teritorija jau išvauduota, kad reikia skubiai organizuoti valdžią vietose, kurti valsčių bei apskričių savivaldybes ir policiją.

Po poros mėnesių pulkininką Kraunaitį sutikau Kaune, Gedimino g. Jis man sakė dirbąs vidaus reikalų ministerijoje. Po to pulkininko Kraunaičio nesu matęs.

ADSR fondas, r. 145, l. 172—174.

Nr. 173

Iš liudininko A. SUOPIO * parodymų

1944 m. rugpiūčio 25 d.

Atėjęs vokiečių kariuomenei, Tamulaitis suorganizavo „partizanų“ grupę. Beveik visi „partizanai“ buvo šauliai. Tai grupei priklausė Jurgis Zemaitis iš Lekėčių, vėliau mobilizuotas į vokiečių kariuomenę, Valuckas, policininkas Tamulaitis (pasitraukė su vokiečiais). Jie važinėjo po valsčių ir suiminėjo žmones. Sumėmė mane, kaip komjaunuolį, mano brolių Vyta, Stasį Pikčilingį, Petrą Zemaitį iš Kerų kaimo, Ališauską iš Riogliškių kaimo, Mar-

* SUOPIS Antanas, Jurgio, gimęs 1919 m. Sakių raj., Lekėčių ap., Kretkampio k.

tyną Stankaitį iš Zizų kaimo, Zenoną Stankaitį ir Sutkų iš Lekėčių miestelio. Išvežė mus į Šakius, kur norėjo sušaudyti, tačiau vokiečiai pasakė, kad reikia išsiaiškinti, kuriuos šaudyti. Vokiečiai atskyrė žydus ir aktyvius darbuotojus, nuvedė prie duobės ir sušaudė. Sušaudė Sutkų, Tarybų valdžios metais vadovavusių profsąjungai.

„Partizanų“ grupės vadas Tamulaitis vėliau buvo valsčiaus mokesčių inspektorius, o 1944 metais, kai ėmė kurti Plechavičiaus rinktinę, jis šaukė valsčiaus kaimuose gyventojų susirinkimus, ragino vyrus stoti į ją, kovoti prieš lenkų „partizanus“, neleisti, kad sugrįžtų Tarybų valdžia. Rodos, tų pačių metų balandžio mėnesį Zizų kaime dalyvavau viename tokiame susirinkime, kuris įvyko seniūno Tamulaičio, rodos, Antano, namuose. Tamulaitis kalbėjo: „Visi vyrai privalo stoti į Plechavičiaus rinktinę. Tas, kas nestoja, laukia Tarybų valdžios, todėl bus išvežtas į Vokietiją“. Toliau jis kalbėjo, kad rinktinę apginkluosianti vokiečių vadovybė, kad mes turėsime savo kariuomenę, ginsiančią Lietuvą, kovosiančią prieš miškuose besislapstančius banditus, t. y. tarybinius partizanus. Tamulaitis kalbėjo panašiai, kaip buvo rašoma vokiečių sudarytos vyriausybės leidžiamuose įsakyuose, atsišaukimuose ir laikraščių straipsniuose. Be to, jis registravo savanorius. Jo paraginti, iš mūsų valsčiaus kaimų į rinktinę įstojo apie 60 žmonių, kurių daugelis, atėjus Raudonajai Armijai, nebegrįžo namo.

ADSR fondas, r. 145, l. 175—176.

Zenonas Likadzijauskas, komunistas, žemės ūkio darbininkas, 1940—1941 metais Griškabūdžio valsčiaus milicijos įgaliotinis. Nužudytas 1941 metais Batiškių pamiškeje

Nr. 174

Lietuvos respublika
VRM
Sakių apskritis
Policijos vadas
Nr. 3. Sl.

Visai slaptai

Šakiai, 1941 m. rugpiūčio 16 d.

Lekėčių nuovados viršininkui

Pasiremdamas Policijos departamento direktoriaus visai slaptu raštu Nr. 3, pavedu Tamstai tuojaus sulaikyti visus žydų tautybės vyrus nuo 15 metų amžiaus ir tas moteris, kurios bolševi-

kų okupacijos laikais pasižymėjo savo bolševikiška veikla arba dar ir dabar pasižymi tokia pat veikla ar įžūlumu.

Sulaikytus asmenis surinkti prie magistralinių susisiekimo kelių ir tuoj specialiomis skubiausiomis susisiekimo priemonėmis pranešti man. Pranešant tiksliai nurodyti, kokioje vietoje ir kiek yra sulaikytų ir surinktų šios rūšies žydų.

Reikia pasirūpinti, kad sulaikytieji būtų aprūpinti maistu ir tinkama apsauga, kuriai galima panaudoti pagelbinę policiją.

Sulaikytus žydus saugoti, kol bus paimti ir išvežti į stovyklą. Sis parėdymas tuojaus ir ne vėliau š. m. rugpiūčio 17 d., 16 val., turi būti įvykdytas. Pinigus ir brangenybes, sudarius tam tikrą sąrašą ir paėmus savininkų parašus, užantspauduoti ir saugoti policijos nuovadose. Kitą judomąjį ir nejudomąjį turtą privalo perimti ir saugoti vietos savivaldybės.

V. Karalius
Apskritis viršininkas

B. Vilčinskas
Policijos vadas

ŠIAULIŲ APSKRITYJE

ŠIAULIUOSE

Nr. 175

Skelbimas Nr. 6

1. Visi žydų tautybės asmens, kurie iš Šiaulių apskrities miestelių yra pabėgę, į tuos miestelius neturi teisės sugrįžti. Sugrįžusieji bus suimami. Namų savininkai bei namų valdytojai, kurie leis apsigyventi sugrįžusiems į miestelius žydams, bus baudžiami.

2. Visi Šiaulių apskrities miesteliuose gyveną žydai be lyties ir amžiaus skirtumo nuo š. m. liepos 25 d. ant kairiosios krūtinės pusės nešioja Dovydo žvaigždę geltonos spalvos 10 cm diametro. Zenklus pasigamina savo lėšomis patys žydai.

Pastebėti be ženkle arba dėvį nematomai (po apsiaustu) žydai bus baudžiami.

3. Žydų tautybės asmenims leidžiama vaikščioti ir rodytis viešose vietose nuo 6 iki 20 val. Pastebėti kitu metu gatvėse ar kitose viešose vietose bus baudžiami, išskyrus turinčius specialius savivaldybės viršaičio ar burmistro išduotus leidimus.

4. Miesteliuose gyveną žydų tautybės asmens nuo š. m. liepos 25 d. iki rugpiūčio 15 d. turi persikelti gyventi į valsčių viršaičių bei miestų burmistrų nurodytas vietas.

5. Tvarkingam persikėlimui užtikrinti vietos savivaldybės kartu su žydų bendruomenės atstovu nustato persikėlimo sąlygas ir tvarką:

Persikėlimą prižiūri vietos policijos pareigūnai.

Nepersikėlusieji iki nurodyto laiko bus baudžiami.

6. Žydų tautybės asmens, turį nekilnojamą turtą miesteliuose, iš kurių jie turi išsikelti, tą turtą turi likviduoti, pirmoje eilėje susitardami pasikeisti su tų kvartalų ar vietovių, į kuriuos keliami žydai, nekilnojamą turtą turinčiais ir iš ten išsikelti norinčiais lietuviais.

Nekilnojamo turto likvidavimą bei pasikeitimą prižiūri vietos viršaitis ar burmistras.

Iki nurodyto termino neišsikėlus ir turto nesulikvidavus, visas turtas pereina vietos savivaldybės žinion.

7. Žydų tautybės asmenims draudžiama naudoti savo patarnavimui kitų tautybių asmenis.

8. Žydų apgyvendinimui vietos savivaldybė, pasitarusi su vietos policijos viršininku, parenka nuošalesnį miestelio kvartalą arba kitą kurią valsčiaus vietoje.

9. Likęs po persikėlimo žydams priklausantis kilnojamas turmas savivaldybės surašomas ir globojamas iki atskiro parėdymo.

10. Draudžiama savintis likusį išbėgusių žydų kilnojamą turą. Piliečiai, pas ką tokio turto atsirastų, nedelsiant turi pristatyti vietos savivaldybei.

11. Už šio įsakymo išpildymą atsakingi valsčių viršaičiai, burmistrai ir vietos policija.

Šiauliai,
1941 m. liepos 23 d.

Siaulių apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1099, ap. 1, b. 2, l. 989. Spausdinta spaustuvėje.

Nr. 176

Siaulių miesto ir apskrities
Viršininkas
1941 m. rugpiūčio 22 d.
Nr. 962

Visiems Šiaulių apskrities valsčių viršaičiams
ir antraeilių miestų burmistrams

(Nuorašas policijos nuovadų viršininkams)

Šiaulių apygardos komisaro įsakymu visi apskrities žydų tautybės piliečiai, taip pat ir pusžydžiai, turi būti iš apskrities valsčių ir miestelių iškelti ir apgyvendinti viename rajone — gete. Visas žydų turtas turi būti savivaldybių rūpesčiu saugojamas ir surašytas.

Ryšium su šiuo įsakau:

1. Visų valsčių, antraeilių miestų ir miestelių žydus nuo šio mėnesio 25 iki 29 d. perkelti į Žagarės miestą. Perkėlimo priemonės parūpina atitinkamos savivaldybės.

2. Palikto žydų turto sąrašų du egzempliorius iki rugpiūčio 29 d. pristatyti man. Perkeliemieji žydai gali pasiimti būtinausius apyvokos daiktus bei drabužius ir iki 200 rm pinigais kiekvienai žydų šeimai.

3. Žagarėje visi žydai apgyvendinami atskirame rajone, kuris turi būti iki rugpiūčio 30 d. aptvertas. Rajono geto * aptvėrimu pasirūpina Žagarės miesto savivaldybė. Iš rajono geto * žydai kiekvieną dieną po apsauga turi būti vedami prie darbo ir grąžinami į getą.

* Turi būti — geto rajono.

4. Iš žydams paskirto rajono esamiems ne žydų tautybės piliečiams leidžiama pasirinkti kitas apskrities ribose esamas vietas. Jeigu kas iš persikraustomų nežydų tautybės turėtų palikti savo nekilnojamą turtą, tai jiems leidžiama pasirinkti pačioje Žagarėje arba kituose miestuose bei miesteliuose žydų paliktą atitinkamos vertės turtą.

5. Apie šio įsakymo išpildymą viršaičiai ir burmistrai įpareigojami man iki šio mėnesio 29 dienos pranešti, nurodant kas ir kaip tuo reikalu padaryta ir kiek žydų perkelta, o Žagarės burmistras dar turi pranešti, kiek iš viso žydų Žagarėje apgyvendinta.

J. Noreika

Miesto ir apskrities viršininkas

K. Tamašauskas

Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 1099, ap. 1, b. 1, l. 156. Spausdinta hektografu.

Nr. 177

Siaulių apskrities valdyba

1941 m. lapkričio 5 d.

Nr. 1479

Valsčių viršaičiams ir miestų burmistrams

Apygardos komisaras įsakė gautus pinigus už parduotus žydų daiktus iki lapkričio 15 d. įnešti į ypatingą apygardos komisaro „I“ sąskaitą reicho kredito kasoje Siauliuose. Iki tos pat dienos prašau pranešti man, kiek pinigų įnešta į sąskaitą „I“ ar į apskrities valdybos kasą.

M. Leonauskienė

Už Turto tvarkytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 1624, ap. 1, b. 5, l. 241. Spausdinta hektografu.

JONIŠKYJE

Nr. 178

Joniškio aktyvistų veikla

I. Aktyvistai pradėjo veikti šeštadienį, 1941 m. birželio 28 d. Iš sykio suorganizuotas miesto apsaugai ir tvarkai palaikyti komitetas (pridedamas atskiras protokolas)*.

* Protokolas neskelbiamas.

2. Aktyvistų veikimas

Aktyvistais * a) likvidavimas karo aukų (partizanai dirbo kontakte su aktyvistais), b) sutvarkymas įmonių ir įstaigų, c) kariško turto surinkimas ir apsauga, d) suorganizuota miesto ir valsčiaus savivaldybė ir miesto policija, e) dalyvavimas partizaninėse kautynėse su rusais ir žydais, f) aktyvisto Kakliausko iniciatyva apsaugotas Lietuvos bankas ir jo turtas. Vėliau aktyvistai susiorganizavo į atskiras grupes, kaip antai, kadru komisija, žydų reikalams tvarkyti komisija, tardymo komisija, ekonominės propagandos komisija (žemės ūkio reikalų), tvarkos ir apsaugos komisija. Komisijos buvo suorganizuotos, gavus informacijas iš Kauno LAF. Aktyvistams priklausė viso miesto turto apsauga, vadovaujant šaulių kuopos vadui Petruui Butkui.

3. Aktyvistų vadovybė

Štabo viršininkas Kazys Ralys, kadru komisijos pirmininkas Stasys Kakliauskas, žydų reikalų komisijos pirmininkas Juozas Tininis, tardymo komisijos pirmininkas teisėjas Graunas, ekonominės propagandos komisijos pirmininkas agronomas Jonas Povilaitis, tvarkos ir apsaugos komisijos pirmininkas Juozas Diamentis, išdininkas Henrikas Rudzinskas, partizanų vadas Petras Butkus.

Aktyvistų-partizanų skaičius: 54 veikė su ginklais, 50 — be ginklų, organizaciniame darbe. Aktyvistų-partizanų štabe dirbo penki žmonės.

Kompartijos turtą ir dokumentus perėmė aktyvistai ir perdavė policijos nuovadai. Valsčiaus ir miesto komitetų dokumentus perėmė aktyvistai ir perdavė policijai.

Numatoma aktyvistų veikla

1. Peržiūrėti įstaigų veikimą ir iš jų pašalinti nepageidaujimąjį elementą.
2. Įkurti Raudonojo kryžiaus skyrių.
3. Privesti prie normalumo vietos ekonominius reikalus.
4. Sukoncentruoti žydus į vieną vietą ir juos naudoti laukų ir viešiesiems darbams.
5. Numatomas aktyvistų veikimas, pasitariant su valsčiaus savivaldybe žemės ūkio reikalų.

K. Ralys

Aktyvistų štabo viršininkas

Šiaulių aktyvistų štabo įgalioti:

J. Meleškevičius

Pr. Volodka

[Trečiojo asmens parašas neįskaitomas]

ADSR fondas, r. 167, l. 134^a.

* Taip dokumente.

Iš A. ŠPLITO * parodymų

1960 m. rugsėjo 2 d.

Nuo 1940 metų gruodžio mėnesio iki 1941 metų birželio mėnesio vidurio mokytojavau Mažeikių apskrities Nausodės pradžios mokykloje. Pasibaigus mokslo metams, grįžau į Joniškį, į savo šeimą. Po kelių dienų prasidėjo karas.

Grįžęs sutikau savo mokslo — klasės draugus Ralį, Tamošaitį, Feliksą ir Aleksą Kasperavičius, kurie man pasakė, kad Joniškėje veikia Lietuvių aktyvistų fronto skyrius, kurio nariais jie esą ir pasiūlė man įstoti į šią organizaciją. Su jų pasiūlymu sutikau, nors nežinojau tos organizacijos reikšmės ir jos uždavinių.

Sutikęs dirbti Lietuvių aktyvistų fronto skyriuje, buvau pakviestas į susirinkimą, kurio metu buvo renkama štabo vadovybė ir nariai. Šiam susirinkimui vadovavo Diamentis. Štabo pirmininku buvo išrinktas Kაკliauskas. Mane susirinkimo dalyviai paskyrė štabo sekretoriumi.

Po kurio laiko prie Lietuvių aktyvistų fronto štabo buvo sudarytos komisijos: 1) žydų reikalams, 2) gyventojų aprūpinimui, 3) kadryų reikalams.

Be to, iš štabo narių buvo sudaryta tardymo komisija, kuri veikė prie Joniškio policijos. Tą komisiją pagal savo iniciatyvą ir nuožiūrą sudarė policijos viršininkas Juozas Sutkus.

Kiek atsimenu, komisijai žydų reikalams vadovavo Aleksas Ripskis.

Man, kaip sekretoriui, teko dalyvauti kai kuriuose susirinkimuose. Viename tokių susirinkimų buvo svarstomas klausimas apie komjaunuolių taip vadinamą atgailos eiseną.

Kada grįžau iš kaimo ir pradėjau dirbti štabe sekretoriaus pareigose, mieste jau buvo sulaukyti partiniai-tarybiniai aktyvistai, kurie buvo laikomi netoli policijos esančiame sandėlyje.

Praėjus maždaug mėnesiui, kai aš pradėjau dirbti štabe, mane iškvietė į policiją. Kada atėjau į policijos viršininko kabinetą, Sutkus davė man popieriaus lapą, kuriame buvo surašytos pavardės asmenų, paskirtų sušaudymui, ir grasindamas įsakė man pasirašyti. Sutkus pasakė, kad išvardinti asmenys jau seniai sušaudyti, o aš privalau tik pasirašyti.

ADSR fondas, r. 167, l. 5—7.

* SPLITAS Artūras, Viliaus, gimęs 1915 m. Joniškėje.

Iš A. GEDVILO * parodymų

1947 m. lapkričio 20 d.

Atėjus vokiečių kariuomenei, po kelių dienų laišku mane iškvietė Šiaulių apskrities viršininkas Noreika. Jis kalbėjo, kad vokiečių kariuomenė išvadavo Lietuvą nuo bolševikų, kad Lietuvoje bus sudaryta valdžia, kaip savarankiškoje buržuazinėje valstybėje, kad į savo senas vietas grįžta net buvę ministrai, apskričių viršininkai.

Be to, Noreika sakė, kad reikia skubėti paskirti į darbą buvusius lietuvių veikėjus, nes jeigu vokiečiai paskirs savo žmones, tada valdžią iš jų perimti bus sunku. Baigdamas Noreika pasiūlė man užimti savo seną vietą — tapti Joniškio burmistru. Kiek pasvyravęs, sutikau, tikėdamasis, kad Lietuva vis dėlto bus atskira valstybė.

„Aktyvistų“ štabas valdė miestą per specialiai sudarytas komisijas. Prisimenu, jog prie štabo buvo šios komisijos: kadru, žydų reikalams, ekonominės propagandos, tvarkos ir tardymo. Iš pradžių, kol dar nebuvo policijos, „aktyvistų“ štabas suiminėjo tarybinius bei partinius aktyvistus, vėliau organizavo getą, suiminėjo žydus, atiminėjo iš jų turtą, įvedė jiems griežtą režimą, uždėjo kontribuciją ir kt.

Būdamas miesto burmistru, dalyvavau „aktyvistų“ štabo posėdžiuose, palaikiau su jais glaudų kontaktą tais klausimais, kuriuos, apskrities viršininkui nurodžius, reikėjo derinti su „aktyvistų“ štabu.

Apie rugpiūčio mėnesį per apskričių viršininkus buvo išplatintas gebitskomisaro įsakymas, kad burmistrai yra atsakingi už getų sudarymą. Įsakyme buvo kategoriškai reikalaujama sukonzentruoti visus žydus vienoje vietoje; teritoriją, kur jie bus laikomi, aptverti 2 m aukščio tvora; nutraukti žydų santykius su lietuviais, neleisti, kad lietuviai pirktų prekes iš žydų. Vykdydamas tą įsakymą, sudariau mieste gyvenančių žydų sąrašą. Pilnai įvykdyti įsakymo nepavyko, nes miesto savivaldybė neturėjo lėšų getui įrengti, bet viską, kas buvo galima, padariau.

Keletą kartų dalyvavau „aktyvistų“ štabo posėdžiuose, kai buvo svarstomas geto organizavimo klausimas. Posėdžių metu pranešinėjau apie mieste gyvenančius žydus. Tuo metu jų sąrašas jau buvo perduotas „aktyvistų“ štabui. Man dalyvaujant, kartą svarstėme 20 000 rb kontribucijos žydų tautybės gyventojams uždėjimo klausimą, bet kiek pinigų surinko, nežinau, nes juos įnešė ne į valsčiaus savivaldybės, o į „aktyvistų“ štabo kasą.

* GEDVILAS Antanas, Antano, gimęs 1891 m. Silalės raj., Kaltinėnų ap., Iždonų k. Kilęs iš stambių buožių. Buv. tautininkas. 1933—1940 m. ir 1941.VII—IX Joniškio miesto burmistras. Suimant dirbo Silalės suaugusių gimnazijos direktoriumi.

Kaip anksčiau sakiau, gebitskomisaro įsakymo dėl geto organizavimo pilnai įvykdyti nepavyko, žydai tebegyveno savo namuose. Rugpiūčio mėnesį gavau apskrities viršininko nurodymą visus Joniškio žydų tautybės gyventojus perkelti į Žagarę. Man, kaip burmistru, tai atlikti turėjo padėti policija, o transportą duoti — valsčiaus savivaldybė.

Apie antrąją rugpiūčio mėnesio pusę mobilizavau transportą. Policijai padedant, visus žydų tautybės gyventojus, išskyrus kelias šeimas, susodinome kartu su jų likusiu turtu į vežimus ir turėjome išvežti į Žagarę. Prieš išsiunčiant juos, į Joniškį atvažiavo sunkvežimiais kareivių, vadovaujamų pulkininko leitenanto. Jis įsakė man ištuštinti 16 daiktais prikrautų vežimų, kurie jam esą reikalingi kitam reikalui. Tą įsakymą įvykdžiau. Daiktus sukrovėme į sandėlius ir užrakinome. Kareiviai suvarė žydus į sinagogą, atėmė visą auksą ir brangenybes, kurias iš pradžių išsiuntė į policiją, o vėliau vokiečių karininkai nugabeno į Šiaulius. Po kratos visus susodino į tuščius vežimus, išvežė į Vilkliaušio mišką ir sušaudė. Tą dieną sušaudė apie 300 žmonių. Likusias žydų šeimas išvežė į Žagarę ir kiek vėliau sušaudė.

Kai mane paskyrė Joniškio burmistru, maniau, kad darbas bus tik administracinis, bet įvykiai klostėsi taip, kad pagaliau, užuot atkūrus buvusią Lietuvą, tapau aktyviu vokiečių pagalbininku, pats to nejausdamas, stojau į nusikaltimų kelią, nepriekaištingai vykdžiau visus okupantų nurodymus. Man paaiškėjo, kad Lietuva tampa ne buržuazine respublika, o vis labiau stoja į fašizmo kelią. Todėl ne kartą prašiau apskrities viršininką atleisti mane nuo burmistro pareigų. Jis mane atleido tik 1941 metų rugsėjo mėnesio pabaigoje. Paskui išvykau mokytojauti į Kriukų miestelį.

Vokiečių kariuomenė traukdamasi smarkiai plėšė gyventojus, varė juos į Vokietiją. Bijodamas išvežimo, pasitraukiau iš Kriukų miestelio į Tauragės apskritį. Be to, bijojau atsakomybės prieš Tarybų valdžios organus ir maniau, kad, persikėlęs į kitą apskritį, nebūsiu surastas.

ADSR fondas, r. 143, l. 235—239.

Nr. 181

Iš liudininko J. ŠLAPOKO * parodymų

1960 m. spalio 19 d.

Aš 1941 metų pradžioje įstojau į VLKJS eiles, buvau išrinktas Maironių kaimo pirminės komjaunimo organizacijos sekretoriumi ir, be to, dar dirbau klubo-skaityklos vedėju buvusiuose Jakiškių dvaro rūmuose.

* ŠLAPOKAS Jonas, Antano, gimęs 1922 m. Joniškyje.

Prasidėjus Didžiajam Tėvynės karui ir vokiečių fašistinei kariuomenei okupavus Jonišchio valsčiaus teritoriją, gyvenau Maironių kaime, dirbau Jonišchio valsčiaus kelių valdyboje plento darbininku prie Radikių kaimo. Praėjus maždaug dviem savaitėms nuo okupacijos pradžios, man dirbant ant plento, kažkoks darbininkas įteikė šaukimą, kuriame buvo parašyta, kad turiu atvykti į Jonišchio valsčiaus policiją. Aš, nieko nelaukdamas, rytojaus dieną nuvykau į policiją buvusioje Mintaujos, dabar Tarybų, gatvėje.

Policininkas Jonas Ožalas liepė man niekur neišeiti. Be to, kad aš iš policijos nepasišalinčiau, prie durų pastatė policininką ar „aktyvistą“ Zubrį ar Zubrevičių (kokia jo teisinga pavardė, nežinau). Praėjus maždaug valandai, kažkoks policininkas liepė užėiti į greta esantį kabinetą. Įėjęs ten pamačiau tris ar keturis policininkus. Jų tarpe, kiek dabar prisimenu, buvo ir Jonas Ožalas. Netrukus į tą kabinetą įėjo ir Zubrys. Ožalas pradėjo mane tardyti. Jis manęs klausinėjo, kodėl įstojau į komjaunimą, kokius žmones išdaviau Tarybų valdžios organams ir kur esu paslėpęs kulkosvaidį. Aš į tuos klausimus atsakiau neigiamai. Ožalas kumščiu man sudavė per sprandą ir aš nugriuvau ant grindų. Tada šis ėmė mane spardyti kojomis, o Zubrys — mušti guminiu rimbu. Jie liepė atsistoti ir ramiai stovėti, bet kadangi buvau smarkiai sumuštas ir iš nosies bėgo kraujas, ramiai stovėti negalėjau. Dėl to Ožalas ir Zubrys vėl pradėjo mane mušti. Jie mane mušė apie valandą, o vėliau kažkoks policininkas nuvarė į daboklę buvusioje Turgavietės gatvėje ir uždarė į kamerą. Daboklėje išlaikė dvi paras. Man sugrįžus į namus, apie dešimt dienų skaudėjo žemiau stuburo ir šlapinausi krauju.

ADSR fondas, r. 167, l. 93—94.

Nr. 182

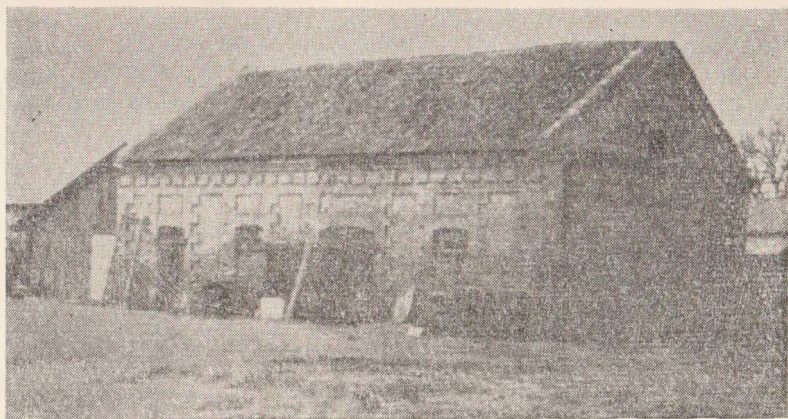
Iš liudininkės J. ZUBAUSKIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 22 d.

Aš turėjau sūnų Juozą Zubauską. Kai Lietuvoje 1940 metais atsikūrė tarybinė santvarka, sūnus gyveno Joniškijoje ir dirbo maldūno direktoriumi, o taipogi profesinių sąjungų pirmininku. Vėliau, kaip komunistas, jis buvo perkeltas dirbti į Bazilionių miestelį partorgu.

Kai tik vokiečių fašistinė kariuomenė okupavo mūsų vietovę, sūnus staiga grįžo į namus, tuojau paprašė geresnių drabužių ir kalbėjo, kad kausis kartu su Tarybine Armija. Be to, liepė man sudėginti visus jo dokumentus, paliktus namuose. Tačiau pasitraukti jis nebespėjo. Vos tik jam parėjus namo, iš kažkur atsirado du ginkluoti baltaraiščiai-buržuaziniai nacionalistai.

* ZUBAUSKIENĖ Julė, gimusi 1885 m. Jonišchio raj., Zagarės ap., Stungių k.

Buvusi laikinoji Joniškių policijos areštinė

Sūnų pasodino į Joniškių valsčiaus policijos daboklę. Ta daboklė buvo netoli valsčiaus policijos būstinės, tik kitoje gatvės pusėje. Tas pastatas ir dabar tebestovi. Jame yra įrengtas vietinio ūkio valdybos sandėlis. Aš dažnai jam atnešdavau maisto produktų. Maisto produktus ir baltinius sūnui perduodavau asmeniškai. Teko su juo keletą kartų pasikalbėti. Jis buvo drąsus, ramindavo mane, sakydamas, kad jeigu jam teks žūti, sugrįžę jo draugai mane, motiną, aprūpins.

Sūnus daboklėje išsėdėjo gal apie dvi savaites. Vėliau jis buvo perkeltas į Šiaulių kalėjimą. Ten aš irgi nuveždavau jam perduoti maisto. Vienok jis ten išbuvo visai neilgai, gal apie savaitę. Kartą, man atvežus maisto produktų, asmuo, kuris visada priimdavo, tada nebepriėmė ir liepė kreiptis į kažkokį vokiečių. Panašų, kaip aš, iš kurių tą dieną nebepriėmė siuntinių, buvo daug. Kai kreipiausi į tą vokiečių dėl savo sūnaus likimo, jis kažką pasakė vertėjui, o pastarasis man paaiškino, kad mano sūnų pridavė lietuviai „partizanai“ (jis taip išsireiškė) ir, kadangi sūnus buvo komunistas, kad nebeieškočiau, nes jo jau nėra gyvųjų tarpe.

ADSR fondas, r. 167, l. 179—180.

Nr. 183

Iš liudininko J. PASECKO* parodymų

1960 m. lapkričio 16 d.

1940—1941 metais gyvenau Saugėlaukio kaime. Iš Tarybų valdžios gavau 7 ha žemės. Kaime buvau išrinktas komisijos nariu butų paskirstymo reikalu, ir todėl man daug kartų teko susidurti

* PASECKAS Jonas, Stasio, gimęs 1902 m. Latvijos TSR, Jelgavos raj., Sesavos k.

su buožėmis, kurie nenorėjo užleisti savo gyvenamojo ploto dalies naujakuriams.

Kai tik vokiečių kariuomenė užėmė mūsų vietovę, gal po kokių šešių dienų mane suėmė ir kaip tarybinį aktyvistą pasodino į Joniškių policijos daboklę. Pamenu, mane suėmė Joniškių baltaraiščiai Mečislovas ir Mykolas Surantai, Mečislovas Stanaitis, Juozas Ramonas. Mane iš Saugėlaukio kaimo į Joniškį (apie 6 km kelio) atvarė pėsčiomis ir tuojau, iškratę kišenes, uždarė į daboklę.

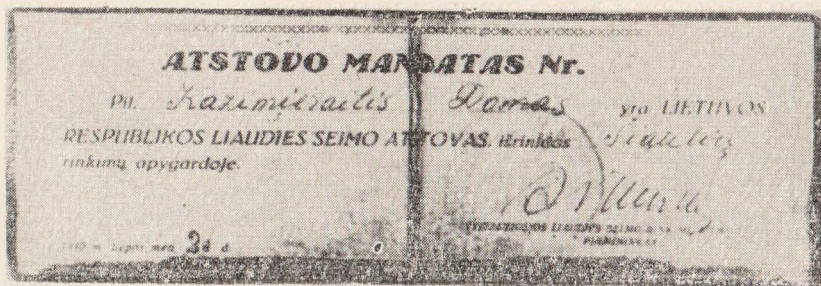

Domas Kazimieraitis

Kamera buvo nedidelis kambarys, apie 30 m² ploto. Tokiame mūriniame kambaryje buržuaziniai nacionalistai buvo kimšte prikimšę suimtųjų, kurių skaičius kartais siekdavo net iki 60 žmonių. Kartu būdami kameroje, jautėmės vieno likimo draugai, dalinomės įspūdžiais. Atsimenu, deputatas Kazimieraitis, kurį ir aš rinkau į Lietuvos Liaudies seimą, sakė, kad, matyt, jam jau gyvam grįžti į namus neteks. Tame pačiame kameros kambaryje buvo budinčiajam atitvertas kambariukas, iš kurio tiesiog į kamerą buvo padarytos durys. Siena iš lentų turėjo nemažus plyšius, todėl, kai policininkai įvairydavo į kambariuką suimtuosius mušti, viską aiškiai galima buvo girdėti ir net matyti. Mušdavo suimtuosius net iki sąmonės netekimo. Atsimenu, kartą Kazimieraitis, po jo sumušimo žvilgtėrėjęs į raudonai nudažytus kameros stulpus, pasakė, kad čia žiauriai mušą, net stulpai kruvini.

Atsimenu, kaip žiauriai policininkai mušė Kilčiauską, rėkdam, jog jis esąs komunistas, ir liepė jam žegnotis, o jis kaip tyčia užsispyręs nesižegnojo. Išskankintus ir sumuštus tarybinius aktyvistus ir komunistus policininkai ir baltaraiščiai iškviesdavo po vieną ar po du, ir jie negrįždavo. Pirmiausia išvedė Paryžių, vėliau Jonaitį, Zagarės vidurinės mokyklos direktorių, Kazimieraitį, Stonį-Stalnionį, Rancevą, Zubauską, Rimkevičių, Kildišą.

Atsimenu, kaip žiauriai policininkai mušė Kilčiauską, rėkdam, jog jis esąs komunistas, ir liepė jam žegnotis, o jis kaip tyčia užsispyręs nesižegnojo. Išskankintus ir sumuštus tarybinius aktyvistus ir komunistus policininkai ir baltaraiščiai iškviesdavo po vieną ar po du, ir jie negrįždavo. Pirmiausia išvedė Paryžių, vėliau Jonaitį, Zagarės vidurinės mokyklos direktorių, Kazimieraitį, Stonį-Stalnionį, Rancevą, Zubauską, Rimkevičių, Kildišą.

Dingo be žinios Paryžius, Kazimieraitis, Stonys-Stalnionis, Zubauskas, Kildišas, Žagarės vidurinės mokyklos direktorius*.

Kartais į mūsų kamerą nacionalistai įmesdavo ir žydų tautybės žmones, bet juos neilgai laikę vėl paimdavo.

Joniškio policijos daboklėje išsėdėjau apie tris savaites. Aš nepriklausiau Komunistų partijai. Buvau suimtas kaip tarybinis aktyvistas.

ADSR fondas, r. 167, l. 82—84.

Nr. 184

Iš liudininko K. ČERESKOS** parodymų

1960 m. lapkričio 19 d.

1940 metais, kai Lietuvoje buvo kuriama tarybinė santvarka, gyvenau Saugėlaukio kaime. Iš Tarybų valdžios buvau gavęs žemės sklypelį.

1941 metų birželio mėnesio pabaigoje vokiečių fašistinė kariuomenė okupavo mūsų vietovę. Tiksliai nepamenu, kiek dar praėjo laiko, aš buvau suimtas.

Vienoje kameroje sėdėjome apie 70 žmonių. Kameroje buvo labai ankšta. Vietos neužteko net stovėti. Kvėpuoti trūko oro. Lango atidaryti negalėjome, nes jis beveik iki viršaus buvo užkaltas lentomis. Kameroje buvo lentomis atitvertas koridorius. Į jį policininkai ir baltaraiščiai, dažnokai įsigėrę ir sužvėrėję, vesdavo mūsų draugus mušti. Ypač žiaurus savo elgesiu buvo policininkas Jonas Ožalas. Jis man kartą daboklėje trenkė kažkuo kietu į dantis, sukruvino burną, net dantis išmušė. Nukentėjau ne tik aš. Daug kartų buvo mušamas deputatas Kazimieraitis. Kentėjo ir Stanevičius-Stonys. Mušdavo mus dažniausiai vakarais, prietemoje. Mes nujausdavome, kad, atėjus vakarui, dar kelias suimtųjų turės nukentėti nuo sužvėrėjusio policininko Ožalo rankų.

Kartais į mūsų kamerą atvesdavo ir žydų tautybės piliečių, bet jų ilgai nelaikydavo ir vėl kažkur išvesdavo. Kiek ilgiau su mumis sėdėjo jau mano anksčiau minėtas Paryžius. Jis buvo komunistas ir ypač stipriai laikėsi kameroje. Nors jį labai dažnai mušė, bet jis niekada nenusimindavo, drąsindavo kitus, sakydamas, kad policininkams ir buržuaziniams nacionalistams ateis galas.

Dažnokai apsilankydavo policijos viršininkas Sutkus. Anksčiau jo nepažinojau. Jis buvo nedidelio ūgio, tamsus, su juodais ūsiukais. Suimtieji prašydavo Sutkaus, vadindami jį ponu, leisti atidaryti kameros duris, kad būtų daugiau oro ir vėsiau. Jis pasišaipydamas atsakydavo, kad greitai mums bus nei šilta, nei šalta, net ir valgyti neberekės.

* Zr. p. 263, dok. Nr. 214, p. 265, dok. Nr. 216, p. 267, dok. Nr. 217 ir p. 331, dok. Nr. 280.

** ČERESKA Kostas, Juozo, gimęs 1897 m. Joniškėje.

Atsimenu, kartą vakare į kamerą užėjo girtas policininkas Ožalas ir staiga suriko: „stoti!“ Visi atsistojome. Tik vienas Stanevičius-Stonys gulėjo po narais. Ožalas pastebėjo jį ir tuoj ištempęs nusivarė į atitvertą lentomis koridorių, kur tiek mušė, kiek tik bepajėgė ir sukruvintą įmetė į kamerą. Dažnai vakarais Ožalas, atidaręs kameros duris, suimtiesiems įsakydavo gulti kniūpsčia. Atsimenu, kartą policininkas Ožalas į kamerą įstūmė komjaunuolį Vyšniauską. Jis buvo žiauriai sumuštas, galvoje ir veide matėsi kruvinos žaizdos. Per šviesius išdraikytus jo plaukus tekėjo kraujas. Vyšniauskas sakė, kad jį mušęs pistoletu Ožalas. Vyšniauskas kameroje buvo neilgai. Neužilgo buvo paleistas ir nuo sumušimų mirė.

ADSR fondas, r. 167, l. 89—91.

Nr. 185

Iš liudininko M. KILČIAUSKO * parodymų

1960 m. lapkričio 16 d.

Praėjus keletai dienų po to, kai vokiečiai okupavo Joniškio valsčiaus teritoriją, pas mane į namus Joniškyje, į Ad. Varno g. Nr. 55, atėjo ginkluoti, su baltais raiščiais ant rankovių, nacionalistai, vadinamieji aktyvistai Tadas Skirtauskas ir Telesforas Staškevičius. Jie man pasakė, kad aš suimamas ir turiu eiti drauge su jais. Jie mane nuvedė ir uždarė į Joniškio valsčiaus policijos daboklę, priešais Joniškio policijos būstinę. Tenai jau radau apie 40 tarybinių aktyvistų. Iš suimtųjų dabar prisimenu miesto darbo punkto vedėją Alfonsą Kildišą, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatą Domą Kazimieraitį, saugumo darbuotoją Stonį, komsorgą Vladą Rimkevičių, partijos komiteto sekretoriaus brolių Rancevą, Padubysio valsčiaus partijos komiteto sekretorių Juozą Zubauską, mokytoją Jonaitį, vietinius Joniškio valsčiaus gyventojus: Joną Pasecką ir žydų tautybės piliečius gydytoją Kaną bei antrinių žaliavų punkto vedėją Rodę.

Aš mačiau, kaip Sutkus ir Ožalas mušė Domą Kazimieraitį ir Stonį. Kazimieraitį Sutkus ir Ožalas iš pradžių mušė guminiu rimbū. Kada Kazimieraitis nuo smūgių nugriuvo ant grindų, jį spardė kojomis. Stonį Sutkus ir Ožalas mušė kumščiais per veidą. Mane tardė ir mušė Ožalas ir Laurinavičius. Ožalas man vieną kartą sudavė pistoletu rankena per galvą. Gavęs tokį smūgį, nugriuvau. Tada Ožalas ėmė mane spardyti. Be to, Ožalas spardydamas šaukė, kad aš esąs komunistas ir tėvynės išdavikas. Aš niekada Komunistų partijai nepriklausiau. Buvau su laikytas kaip prijauciantysis tarybinei santvarkai.

Praėjus porai dienų, kai mane suėmė, į mūsų kamerą anksti rytą atėjo Sutkus, Ožalas, išvedė iš kameros suimtuosius Kaną

* KILČIAUSKAS Mečislovas, Silvestro, gimęs 1906 m. Joniškyje.

ir Rodę, įsodino juos į kieme stovėjusią policijos mašiną ir nušvežė plentą į Latvijos TSR teritorijos pusę. Pro kameros langą mačiau kiemą ir plentą.

Praėjus porai dienų nuo to įvykio, anksti rytą iš mūsų kameros buvo išvaryti, kiek dabar prisimenu, Alfonsas Kildišas ir Stonys, kurie daugiau pas mus, kaip Kanas ir Rodė, į kamerą nesugrįžo. Juos išsivarė Sutkus, Ožalas ir Laurinavičius.

Dar po keleto dienų iš Jonišchio valsčiaus policijos daboklės išvedė Domą Kazimieraitį, Vladą Rimkevičių, Juozą Zubauską, Jonaitį ir vėliau suimtą Jonišchio valsčiaus partijos komiteto sekretorių Rancevą.

Mane, partijos komiteto sekretoriaus brolių Rancevą ir Joną Pasecką iš policijos daboklės įvairiu laiku paleido namo.

Po 18 dienų buvau paleistas. Iš vietinių gyventojų sužinojau, kad Kaną ir Rodę, Kildišą ir Stonį policininkai sušaudė Vyganės miške, maždaug 3 km nuo Jonišchio, į Latvijos TSR pusę. Vladas Rimkevičius, Domas Kazimieraitis, Juozas Zubauskas, Jonaitis ir Rancevas, kaip tada girdėjau, buvo išvežti į Šiaulius. Vladas Rimkevičius ir Jonaitis buvo paleisti, o Domas Kazimieraitis, Juozas Zubauskas ir Rancevas * dingo be žinios ir iki šios dienos jų likimo nežinau.

Man sugrįžus į namus, buvo įsakyta tris kartus per dieną registruotis policijoje. Registravausi apie du mėnesius, o po to man buvo įsakyta registruotis po vieną kartą per dieną. Registravausi iki 1942 metų balandžio mėnesio. Paskui, bijodamas, kad policija vėl manęs neareštuotų, iš Jonišchio išvažiavau ir visą vokiečių okupacijos laikotarpį slapsčiausi pas įvairius Meškuičių kaimo gyventojus.

ADSR fondas, r. 167, l. 98—101.

Nr. 186

Iš liudininko R. SUBAČIAUS ** parodymų

1946 m. rugpiūčio 22 d.

Jonas Dovydaitis buvo pikčiausias Tarybų valdžios priešas ir mūsų, vargingųjų valstiečių, gavusių 1940 metais iš Tarybų valdžios žemės, išdavikas.

1940 metais Tarybų valdžia paskyrė mane nacionalizuoto dvaro Satkūnų kaime komisaru. Anksčiau jis priklausė Grigaliūnui. Prieš tai dvejus metus ten dirbau samdiniu. Vėliau dvarą išdalino valstiečiams. Aš gavau žemės ir gyvenau ten su šeima.

Dar gerokai prieš karą, 1940—1941 metų žiemą, Jonas Dovydaitis kartą man pasakė: „Žemę tu paėmei, dabar pasiimk ir ark-

* Sušaudytas 1942 m. pradžioje.

** SUBAČIUS Romualdas, Juozo, gimęs 1907 m. Švenčionių raj., Adutiškio ap., Svi-
lonių k.

lj. Prie jo uodegos paskui pririšime tave ir išbarstysime po laukus tavo kaulus. Greit jums ateis galas“.

Pasitraukus Raudonajai Armijai, į buvusį Grigaliūno dvarą atėjo Jonas Dovydaitis, Marcijonas Alšauskas ir Antanas Slapokas, ginkluoti, su baltais raiščiais ant rankovių. Jie įsakė mums, naujakuriams, užkasti mūšio lauke likusius žmonių ir arklių lavonus. Pradėję kasti duobes, pamatėme, kad Dovydaitis išvarė tik mus, naujakurius, o turtingesnių nevertė dirbti. Be mūsų, dar atvarė žydus. Jonas Dovydaitis ragino mus greičiau dirbti, ironiškai šypsodamasis sakė: „Skubėkite, jums dar teks sau kasti duobes. Užteks jums, komunistai, šeiminkauti“. Vienas žydas iškasė duobę sulig savo ūgiu ir nebegalėjo iš jos išlipti. Aš padaviau jam ranką. Dovydaitis, tai pastebėjęs, smogė man kumščiu į krūtinę, šaukdamas, kad aš užjaučiu žydus.

1941 metų liepos pradžioje į dvarą atėjo Roko Grigaliūno sūnus Stasys, Jonas Dovydaitis, Marcijonas Alšauskas ir Antanas Slapokas, visi ginkluoti. Aš tvarkiau dalgį. Staiga iš už tvoros iššoko Dovydaitis ir sušuko: „Rankas aukšty!“ Pamatęs, kad Dovydaitis su ginklu, pakėliau rankas. Jis greit apieškojo mano kišenes. Pribėgo Grigaliūnas ir ėmė šaukti: „A, bolševikų komisarė, tu norėjai mano dvarą užvaldyti. Sakyk, kur išvežė mano tėvą ir brolių“. Grigaliūnas iš visų jėgų spyrė man koja į pilvą, o Dovydaitis smogė kumščiu į ausį. Aš netekau sąmonės ir pargriuovau. Kieme buvusi mano 90 metų motina, tai pamačiusi, pagalvojo, kad mane užmušė ir, parpuolusi ant žemės, ėmė dejuoti ir verkti. Dovydaitis priėjo prie jos, iškoliojo necenzūriniais žodžiais ir pasakė: „Ko dabar verki, pati esi kalta, kad pagimdei komunistus“.

Tą pačią dieną Dovydaitis sumušė ir suėmė Joną Čepą. Man būnant dvaro komisaru, Čepas buvo naktinis sargas. Kartu su mumis suėmė ir Antaną Tamašauską. Mus nuvarė į Joniškį. Dovydaitis ir Slapokas ėjo paskui mus, Grigaliūnas ir Alšauskas važiavo vežimu. Vokiečiai, taisę ryšių liniją, paklausė, ką šie varo. Jie atsakė: „Komunistus“. Tada tiesiog nuo stulpų vokiečiai ėmė šaudyti ties mūsų galvomis ir šaukti: „Komunist kaput!“ Mes labai išsigandome, manydami, kad mus tuojau nušaus. Mus nuvedė į policiją. Ten policininkas surašė protokolą, kad esame komunistai, ir liepė mums pasirašyti.

Areštinėje sėdėjau septynias dienas. Pro langą ne kartą mačiau Dovydaitį ir dvarininką Grigaliūną. Jie atveždavo vis naujų suimtųjų. Į areštinę pasodino ir Zadvainių apylinkės pirmininką Skablauską, kuris man pasakojo, kad jį suėmęs Dovydaitis ir mušęs.

Dovydaitis ir Grigaliūnas ieškojo Tautkaus, tyčiojosi iš jo šeimos, mušė žmoną. Paleistas iš areštinės ir grįžęs namo, sužinojau, kad iš Tautkaus žmonos atėmė arklių ir karvę, kuriuos jie atsivedė iš Pročiūnų kaimo į Grigaliūno dvarą. Po arešto Griga-

liūno dvare gyvenau apie mėnesį, šienavau. Grigaliūnas tada tylėjo, nes mes jam dirbome. Jis išvarė mane su šeima, kai tik surinkome derlių, atėmė visus mano pasėlius.

ADSR fondas, r. 58, l. 255—257.

Nr. 187

Joniškio miesto savivaldybei

[Lietuvių] aktyvistų fronto štabo
žydų tvarkymo komisijos

Įsakymas

Šiuomi įsakome pristatyti į [Lietuvių] aktyvistų fronto štabą iki š. m. liepos 16 d., 12 val., Joniškyje gyvenančių ir užsilaikančių žydų sąrašus.

J. Tininis
Komisijos pirmininkas
A. Šplitas
Reikalų vedėjas

Įsakymą gavau: *A. Gedvilas*

1941 m. liepos 12 d.

ADSR fondas, r. 143, l. 240.

Nr. 188

Joniškio aktyvistų štabas

Joniškis, *1941 m. liepos 17 d.*

Joniškio vartotojų kooperatyvo valdybos pirmininkui

Joniškis

Žemiau išvardintus kooperatyvo tarnautojus siūlome atleisti iš tarnybos:

1. Benediktą Berklovą *
2. Malviną Vainauskaitę *
3. Bronių Kelpšą
4. Oną Butvilaitę
5. Zosę Berklovaitę
6. Vaclovą Dovidaitį
7. Klemą Macevičių
8. Alfredą Jansoną

Kadru komisija: *St. Kackliauskas*
A. Kasperavičius
S. Vainiūnas
V. Ačas

ADSR fondas, r. 167, l. 152.

* Šie asmenys buvo įrašyti į Joniškio LAF štabo sudarytą komjaunuolių registracijos sąrašą (žr. ADSR fondas, r. 167, l. 137—138).

Lietuvių aktyvistų fronto
 Joniškio skyriaus
 Žydų tvarkymo komisija

Įsakymas

Aktyvistų fronto štabo žydų tvarkymo komisija šių metų liepos 11 d. buvo paskelbusi viešai mieste žydams devynis įsakymus, kurių daugelis žydų neįvykdė. Pavyzdžiui, ne visi žydai grįžo iš kaimų miestan, nė vienas žydas dar nepasidarė ir nenešioja ant krūtinės Dovydo žvaigždės, kai kurie žydai dar vaikšto šaligatviais, kai kurie žydai dar naudojami arijų patarnavimais ir t. t.

Aktyvistų fronto štabas, matydamas, kad žydai nevykdo paskelbtų įsakymų, nutarė uždėti žydams 20 000 rb kontribucijos, kuri turi būti sumokėta aktyvistų štabui liepos 19 d. nuo 12 val. iki 15 val.

Joniškis

1941 m. liepos 18 d.

Įsakymą gavau:
 [Parašas neįskaitomas]

Komisijos pirmininkas *J. Tininis*
 Reikalų vedėjas *A. Šplitas*

1941 m. liepos 18 d., 16 val. 20 min.*

ADSR fondas, r. 167, l. 4.

Lietuvos
 Valstybinio Banko
 Госбанка

Joniškio skyr.

1941 m. 24

Дата 1941 м. *19 d.* г. mėn. *24* a. mėc.

Kvitas apie įmokėjimą pinigais
 КВИТАНЦИЯ в приеме наличных

Suma pinigais *20 000*

Suma rašytinai *0*

Suma pinigais ir rašytinai *20 000*

160003

1. Už pinigų įmokėjimą tiesiog į kasą, atliekamus operacijas dalį, Valstybinis bankas neatlaiko.
 За налич денар, произведенный непосредств. в кассу, минуя операц. часть, Госбанк не отвечает.

2. Kvite turi būti trys parašai kontrolieriaus, operacijos vykdytojo ir kasininko. Be minėtų trijų parašų ir atitinkamo kvito negalioja.
 На квитанция должны быть три подписи контролера, операциониста и кассира. Без указания этих 3-х подписей и печати квитанция недействительна.

Vieta (штаб) — Подпись подшивки.

ADSR fondas, r. 167, l. 149.

* Prirašyta rašalu.

[Ne vėliau kaip 1941 m. liepos 18 d.]

Joniškio aktyvistų štabo žydų tvarkymo klausimu susirinkimo protokolas Nr. 4*

Pirmininkauti pakviečiamas Joniškio valsčiaus viršaitis p. Staškevičius, sekretoriauti — Valiukas.

Pirmuoju dienotvarkės punktu pasisako apie aktyvistų ir savivaldybių veikimo suderinimą p. Ralys. Jis nusako, kad esame komunizmo žlugimo išvakarėse. Neabejotina, mes apsistosime prie nacionalsocializmo. P. miesto burmistras iškelia klausimą, kas čia tam visam duos linkmę, nes savivaldybėje labai daug tuo klausimu kyla keblumų. Nutarta: dirbti kontakte savivaldybėms su aktyvistų štabu (žydų tvarkymo komisija).

Antru klausimu, žydų perkėlimo klausimu, pasisako p. Tini-nis. Žydus perkelti reikia. P. miesto burmistras numatęs sušaukti susirinkimą ir pakviesti iš aktyvistų keletą narių. Kvartalo parinkimas. Žydų esama Jonišky apie 1200. Atbėgusiems žydams Jonišky vietų nebus. P. burmistras pasisako, kad žydus reikėtų sukoncentruoti į vieną vietą: iškelti iš mažesnių miestukų į vieną vietą. P. policijos viršininkas pasisako, kad žydus galėtų patalpinti sinagogose. P. miesto burmistras pasisako, kad būtų neblogai žydus patalpinus trikampyje Dariaus-Girėno g.—Pašvitinio g. Prie turgavietės žydus apgyvendinti būtų labai blogai. P. policijos viršininkas pasisako, kad atbėgusius žydus reikėtų iš Joniškio išvyti, o tada būtų lengviau ir su Joniškio žydais susitvarkyti. Galėtų žydus iškelti į Žagarę. Tam klausimui visi pritarė. Smulkmenas sutvarkys žydams tvarkyti komisija. Lietuviai turėtų be jokių atsikalbinėjimų iš žydų kvartalų išsikelti. Speciali komisija suskaičiuos žydus ir apskaičiuos, ar juos tame trikampyje galės sutalpinti. Lietuvius perkelti pilnai galėtų: visi lietuviai sutiks persikelti. Geriausia vieta, visų nuomone, būtų Dariaus-Girėno g.—Pašvitinio g. trikampyje. Pono Butkaus nuomone, geriausia žydus apgyvendinti sinagogose ir esamuose prie turgavietės namuose, nes čia negyvena lietuvių. Tą klausimą galutinai išspręs žydų tvarkymo komisija. Prie žydų tvarkymo komisijos pakviečiamas iš savivaldybės vienas atstovas. Žydams kontribucijos klausimas. P. Kakliauskas pasiūlo 20 000 rb. Visi sutiko.

.....

Po kontribucijos pasirašymo duoti žydams laiko. Nubalsuota tris valandas laiko. Pratešti laiko negalima. Sankcija, jei nesi-

* Numeris išbrauktas rašalu.

rašys. P. policijos viršininko pasiūlymas — jei nepasirašo ar nesuneša nustatytos sumos, uždaryti 12 įtakingesnių žydų ir neišleisti, kol viskas bus tvarkoje.

.....

ADSR fondas, r. 167, l. 144—145.

Nr. 192

Iš liudininko V. RIMKEVIČIAUS * parodymų

1960 m. spalio 21 d.

Kada prasidėjo Didysis Tėvynės karas, aš drauge su Tarybinės Armijos kariais pasitraukiau iš Joniškio. Mums būnant Latvijos TSR, Madonos mieste, apsupo vokiečių kariuomenė. Buvau priverstas sugrįžti į Joniškį. Tai buvo 1941 metų liepos mėnuo. Kai iš Basanavičiaus gatvės pasukęs į Respublikos gatvę,ėjau į namus, mane sulaukė „aktyvistai“ du broliai Ančiuliai, kurių vienas buvo vardu Stasys. Jie mane, nors buvo vakaras ir lauke tamsu, atpažino ir liepė užėti pas juos. Kai atėjome, Stasys Ančiulis nusikabino nuo sienos karišką šautuvą ir liepė man su jais eiti į Joniškio valsčiaus policiją, kuri buvo buvusioje Mintaujos—Vytauto, o dabar Tarybų gatvėje. Mums išėjus iš Ančiulių namų, su pistoletu rankoje pribėgo policininkas Bitinas ir nuvarė mane į policiją. Jis iš pradžių mane nuvedė į policijos viršininko Sutkaus kabinetą. Sutkus liepė atiduoti jam fotoaparata „Agfa“, kuris kabėjo ant mano peties, o taip pat liepė sudėti ant stalo visus daiktus, kuriuos turėjau savo kišenėse. Aš jam ant stalo sudėjau keletą pakelių papirosų „Kazbek“ ir pinigų, bet kiek — neprisimeinu. Tai įvyko maždaug apie dešimtą valandą vakaro. Kadangi lauke jau buvo tamsu, Sutkus manęs nieko neklausinėjo, tik įsakė Bitinui nuvesti mane į policijos daboklę mūriniame pastate. Bitinas uždarė mane į kamerą.

Iš tarybinių aktyvistų, sėdėjusių drauge su manimi vienoje kameroje, prisimenu Joniškio miesto vykdomojo komiteto buhalterį Paryžių, Joniškio darbo punkto vedėją Alfonsą Kildišą, Joniškio valsčiaus vykdomojo komiteto paruošų agentą Bronių Stanevičių, Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos deputatą Kazimieraitį ir mokytoją Jonaitį.

Tą pačią naktį, kada mane uždarė į daboklę, į mūsų kamerą atėjo girti policininkai Ožalas ir Ažuolas, kurie mane, Kazimieraitį ir Jonaitį smarkiai sumušė. Mane mušė policininkas Ožalas kumščiais per veidą ir tampė už plaukų. Kada aš sukruvintas nugriuvau ant grindų, Ožalas ėmė mane spardyti kojomis. Be to, Ožalas mušdamas mane rėkė, kad aš komjaunuolis ir išdavikas,

* RIMKEVIČIUS Vladas, Leono, gimęs 1920 m. Joniškyje.

o taip pat klausinėjo, kodėl aš padėjau Tarybų valdžios organams išvežti buožes iš Lietuvos TSR teritorijos.

Po kelių dienų pas mus į kamerą atėjo „aktyvistas“ Zubrevičius ir liepė man eiti su juo. Jis pasakė, kad aš, kaip buvęs Jonišio valsčiaus komjaunimo komiteto sekretorius, esu nuteistas mirti. Zubrevičius mane nuvedė į antrąją policijos daboklę.

Pasityčiojimo eisena

Joniškis, 1941 m. liepos 26 d.

Praėjus porai dienų, aš su Kildišu, Stanevičiumi, Kazimieraičiu ir Jonaičiu policininkų buvau išvežtas į Šiaulių miesto kalėjimą, kur, išbuvęs maždaug apie savaitę, buvau paleistas į namus. Po kelių dienų vėl buvau Jonišio policininkų sulaikytas ir uždarytas į daboklę.

Man bebūnant daboklėje, netrukus, atsimenu, sekmadienį, pas mane į kamerą atėjo policininkas ir liepė eiti su juo. Jis nusivedė mane į Mintaujos—Vytauto gatvę. Netoli policijos būstinės pamaciau stovinčią koloną, išsirikiavusią po tris į eilę jaunuolių ir merginų; kai kurie rankose laikė tarybinės valstybės ir partijos vadovų portretus. Kolonoje stovėjo apie 100 komjaunuolių ir jaunuolių, o kolonos gale stovėjo sunkvežimis, kuriame buvo

kulkosvaidis ir sėdėjo keletas ginkluotų policininkų bei „aktyvistų“. Mane policininkas, kaip Joniškių valsčiaus komjaunimo komiteto sekretorių, pastatė kolonos priekyje ir įdavė į rankas vieno tarybinės valstybės bei partijos vado portretą su išbadytomis akimis ir pripaišytais ragais. Iš abiejų pusių šalia manęs stovėjo po žydaite. Mus apsupo policininkai bei „aktyvistai“ ir visą mūsų koloną nuvarė per miestą. Kolonai pajudėjus, pasityčiojimo iš komjaunuolių eiseną praėjo Mintaujos—Vytauto gatve pro bažnyčią ir pasuko į Turgavietės gatvę, o iš tenai — į Daukanto gatvę. Mūsų kolona, apsukus ratą, per Vilniaus gatvę vėl sugrįžo į tą pačią vietą, iš kur pradėjo eiti. Policininkams bei „aktyvistams“ liepiant, nuėjome į pradžios mokyklos (dabar 2-osios vidurinės) kiemą, kur ir sustojome. Sakė prakalbas mokytojai Vėlyvis, Ripskis ir kiti. Nacionalistai savo kalbose šmeižė tarybinę santvarką ir sakė, kad mes, įstodami į komjaunimą, „išdavėme“ savo tėvynę. Po to kažkuris policininkas ar „aktyvistas“ pasakė, kad mes turėsime sudeginti portretus, kuriuos nešėme demonstracijos metu. Mokyklos kieme buvo sukurtas didelis laužas. Portretus sudeginus, mane vėl nuvarė į daboklę, o likę jaunuoliai ir merginos buvo paleisti į namus.

Praėjus porai dienų po demonstracijos, policininkai mane išvežė į Šiaulius, iš kur — į darbus Leningrado srities Bolotnicos mišką, rodosi, netoli Gačino miesto. Prie miško darbų išbuvau iki 1942 metų birželio mėnesio pradžios, o po to paleido. Sugrįžęs į namus, visą laiką slapsčiausi nuo vokiečių valdžios, nes bijojau, kad jie manęs vėl neareštuotų.

ADSR fondas, r. 167, l. 108—112.

Nr. 193

Iš liudininkės V. VAINEIKIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 17 d.

Mano mergautinė pavardė Valatkaitė. 1940 metais, susikūrus tarybinei santvarkai Lietuvoje, įstojau į komjaunimą. Man tada buvo tik 16 metų. Joniškių komjaunimo būrys aktyviai dalyvavo saviveikloje, sporte. Vienok neilgai teko džiaugtis. 1941 metų vasarą, birželio mėnesio pabaigoje, mūsų miestą okupavo vokiečių fašistinė kariuomenė.

Nemažai skausmo teko patirti ir man — komjaunuolei.

Buržuaziniai nacionalistai, užsiraišioję baltus raiščius ant rankovių, netrukus pradėjo rinkti komjaunuolius. Nepaliko ir aktyvių tarybinių jaunuolių, saviveiklininkų. Policininkas Ožalas

* VAINEIKIENĖ Virginija, Edvardo, gimusi 1924 m. Pakruojo raj., Pašvitinio ap., Vytblinių k.

komjaunuoliams buvo uždraudęs vaikščioti šaligatviais. Mes turėjome teisę vaikščioti tik pravažiuojamąja gatvės dalimi, kad žmonės, eidami šaligatviu, su panieka galėtų žiūrėti į mus.

Pradžios mokyklos pastatas stovėjo šalia policijos būstinės ir baltaraiščių pastato. Todėl ten policininkams ir baltaraiščiams muštruoti surinktus komjaunuolius buvo patogiu. Tačiau jie mus ne tik muštravo, bet ir kankino tikrąja šio žodžio prasme.

Prisimenu, buvo karštos liepos mėnesio dienos. Tikrai gražios dienos buvo. Kartu su kitais Joniškie miesto ir aplinkinių kaimų komjaunuoliais stovėjau mokyklos kieme. Čia „tvarką“ darė policininkas Jonas Ožalas. Jis pasižymėjo ypatingu žiaurumu. Ožalas surikiavo mus visus, išvadino parsidavėliais, lietuvių tautos išgamomis. Paskui liepė dainuoti rusiškas dainas. Visus gainiojo po mokyklos kiemą, komanduodamas staigiai gulti, stoti ir bėgti, o po to šliaužti. Ožalas tokius varginančiai kankinančius veiksmus liepdavo kartoti keletą kartų. Paskui mus suprakaitavusius vėl surikiuodavo ir, sukmandavęs stovėti ramiai, įvairiausiais žodžiais tyčiodavosi.

Tokie kankinantys susirinkimai vyko kelias dienas. Atsimenu, vienas toks susirinkimas buvo liepos mėnesio šeštadienį. Ir tada komjaunuolius tramdė Ožalas, kuris, kaip paprastai, buvo įsigėręs. Tada ilgai mus vaikė po mokyklos kiemą, gal kokias tris valandas, taip pat vertė dainuoti rusiškas dainas. Tą dieną pasižiūrėti, kaip gainioja komjaunuolius, atėjo uniformuotas policijos viršininkas Sutkus. Jis buvo nedidelio ūgio, juodbruvis, turėjo juodus nedidelius ūsiukus. Kartu su juo atėjo daug baltaraiščių, apsirengusių civiliniais drabužiais, ir keletas policininkų. Policininkas Ožalas surikiavo visus komjaunuolius prie didžiulės malkų krūvos, o pakviestas vietinis fotografas, pavarde Berzinas, mus visus nufotografavo. Po to, rodosi, pats Sutkus įsakė visiems komjaunuoliams sekmadienį rytą susirinkti į gyventojų Vaitiekūno kiemą.

Tą dieną susirinko daug komjaunuolių. Jų tarpe buvo ir žydų tautybės berniukų ir mergaičių. Čia vėl pasirodė policininkas Ožalas. Jis kieme surikiavo visus komjaunuolius ir jaunuolius į koloną po keturis. Kolonos priekyje pastatė valsčiaus komsorgą Vladą Rimkevičių ir įdavė jam vieno komunistų partijos vadovo portretą su išbadytomis akimis ir pripaišytais ragais. Panašūs išniekinti portretai buvo įduoti ir daugeliui kitų komjaunuolių, bet visiems jų neužteko. Tokia mūsų kolona pajudėjo iš Vaitiekūno kiemo, kuris buvo šalia policijos daboklės, į Joniškie centrinę gatvę link bažnyčios kaip tik tuo metu, kai iš ten pasklido žmonės. Tą dieną buvo kažkokie religiniai atleidai, ir žmonių mieste susirinko ypač daug. Praėję bažnyčią, pasukome link kino teatro. Apėję didelį ratą, kitomis miesto gatvėmis buvome nuvaryti į mokyklos kiemą. Mums einant šitoje pasityčiojimo eisenoje, susirinkusių žmonių tarpe atsirado tokių, kurie begėdiškai spiaudė mums į akis ir įvairiausiai tyčiojosi. Galimas daly-

kas, kad buržuaziniai nacionalistai net specialiai buvo pasamdę tokius asmenis.

Aš užpykusi kažką pasakiau ant policininkų, todėl, vos tik man įžengus į mokyklos kiemą, policininkas Bitinas mane ištempęs iš kolonos nuvedė į policiją, kur spardė ir mušė guminiu rimbū.

Po tų įvykių kurį laiką slapsčiausi. Rodos, 1942 metais vėl buvau suimta ir išvežta į Radviliškį, kur dirbau vokiečių kareivinėse, o vėliau mane perkėlė į Latvijoje buvusią Mintaujos stovyklą, kurioje buvo uždaryti karo belaisviai ir kiti suimtieji. Iš ten man pasisekė pabėgti. Slapsčiausi, kol Tarybinė Armija grįžo ir išvijojė iš Lietuvos fašistinius okupantus.

ADSR fondas, r. 167, l. 117—120.

Nr. 194

Iš liudininkės S. KULIEŠIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 23 d.

1940 metais, įkūrus tarybinę santvarką Lietuvoje, įstojau į komjaunimą. Mano mergautinė pavardė Berklovaitė. Tuo laiku dirbau Joniškių kooperatyvo pardavėja, vėliau — kasininke ir prieš pačią karo pradžią — krautuvės vedėja.

Kai 1941 metų birželio mėnesio pabaigoje vokiečių fašistinė kariuomenė okupavo mūsų Joniškį, iš pradžių aš dar dirbau krautuvėje, bet kiek vėliau, liepos mėnesio viduryje, mane iš darbo atleido ir man buvo pranešta, kad komjaunuoliams darbo nėra. Ir iš tikrųjų darbo negavau.

Sekmadienį ir aš dalyvavau pasityčiojimo iš komjaunuolių eisenoje. Mūsų kolona ėjo kaip tik tuo metu, kai iš bažnyčios pasklido gatvėse žmonių. Ėjome pro bažnyčią, toliau pro kino teatrą ir, apėję geroką ratą, grįžome į mokyklos kiemą. Ten visi buvome išrikiuoti. Užsilipęs ant bačkos mokytojas Ripskis komjaunuoliams sakė „prakalbą“. Po jo kalbėjo policijos nuovados viršininkas Sutkus, šmeižikiškai atsiliepdamas apie komjaunuolius, kvietė būti išlikimais naujai valdžiai. Buvo įsakyta visus neštus portretus sumesti į laužą ir sudeginti. Pagaliau mes buvome paleisti.

Po šios eisenos dar mane atvedė į policiją pas viršininką Sutkų. Sutkus teiravosi apie mano brolių ir apie komjaunuolį Benediktą Berklovą, kuris tada slapstėsi, klausinėjo, kodėl aš nedirbu pas buožes, nes reikėjo atlikti darbo prievolę. Sutkus man

* KULIEŠIENĖ Sofija, Tomo, gimusi 1924 m. Siauliuose.

priekaištavo, kad aš nedirbanti todėl, jog padedanti tarybiniam partizanams. Policijoje išbuvau dvi paras. Dar kartą mane policininkai norėjo suimti ir išvežti darbams į Saksoniją, bet pasisekė iš namų pabėgti.

ADSR fondas, r. 167, l. 121—123.

Nr. 195

Iš liudininkės O. VYSNIAUSKIENĖS * parodymų

1960 m. lapkričio 18 d.

Praėjus dviem—trims savaitėms po to, kai mano sūnus Stasys Vyšniauskas buvo paleistas į namus, vėl buvo sulaikytas ir nuvartytas į Jonišchio valsčiaus policiją. Ten jį smarkiai sumušė ir po valandos paleido. Sūnus man ir vyrui Stasiui Vyšniauskui pasakė, kad jį sulaikęs ir taip sumušęs policininkas Ožalas. Sūnaus buvo sumušta galva, krūtinė, nugara ir kojos. Kada jis nusirengė, pamačiau, kad kune buvo daug mėlynių. Nuo sumušimų sūnus negalėjo nieko valgyti ir vaikščioti, visą laiką turėjo gulėti. Taip pragulėjęs namuose apie porą savaitių, sūnus mirė. Jį palaidojau Jonišchio miesto kapinėse.

ADSR fondas, r. 167, l. 124.

Nr. 196 **

Lietuvių aktyvistų štabas
Joniškis
1941 m. rugpiūčio 5 d.

Ponui generalkomisarui
Dr. A. v[on] Rentelnui

Mes sveikiname Tamstą, ponas buvusios Lietuvos valstybės generalkomisare, Jūsų civilinės valdžios perėmimo proga mūsų krašte ir tikimės, kad Jūs trumpu laiku galėsite bolševikų valdžios mūsų kraštui padarytas žaizdas užgydyti.

Mes, Šiaulių apygardos Jonišchio miesto aktyvistai ir partizanai, pažadame Jums visur ir visuomet padėti.

Aktyvistų vadas *St. Karkliauskas*
Sekretorius *A. Šplitas*

ADSR fondas, r. 167, l. 2.

* VYSNIAUSKIENĖ Ona, Juozo, gimusi 1887 m. Joniškylje.

** Dokumentas vokiečių ir lietuvių kalba. Skelbiamas tik lietuviškas tekstas.

Litauischen Aktivisten

JEIŠCHKIS.

August 1941.

AN DEN OBERSTEN BEFEHLSHABER DER DEUTSCHEN
WEHRMACHT.

Die Litauischen Aktivisten - Partisanen von Jemiskis, im Gebietskommissariat Schaulen, begrüssen Sie, Herr Oberbefehlshaber, und Ihre Armeen, die tapferste aller Zeiten, die unser litauisches Volk und Land aus der blutigen Terrorherrschaft der Bolschewiki befreit haben.

Hier lasst Ihr uns ungewöhnlich grosse Freude und den herzlichsten Dank über die hergestellte Ordnung zum Ausdruck zu bringen. Die litauische Bevölkerung weiss nun dass mit der Einführung der deutschen Zivilverwaltung im ehemaligen Freistaate Litauen eine neue Epoche auf dem wirtschaftlichen und kulturellen Gebiete eintreten wird.

J. J. J.
Aktivisten-Leiter

Kipštas
Bürochef

; Aktyvistų Štabas

JEIŠKIS.

aghištie m. 3 d.

VYRIAUSIAM VOKIEČIŲ KARIUOMENĖS VADUI.

Jemiskie Lietuviai Aktyvistai-Partisanai, sveikiname Tamstą Pone Vyr. Kariuomenės Vadą ir Jūsų marsiąją Armiją, kuri išvadavo lietuvių tautą ir šoną iš kruvino bolševikų teroro.

Leiskite mums išreikšti nepaprastai didelį dėkingumą ir nuoširdžią padėką dėl atstatytos tvarkos. Lietuvos gyventojai žino, kad, įvedus vokiečių civilinę valdžią bus. Lietuvos valstybėje, prasidės nauja epocha škie ir kultūros srityse.

J. J. J.
Aktyvistų V a d a s

Kipštas
Sekretorius

Letuvių Aktyvistų Fronto

Joniškis, 1941 met. rugpiūčio mėn. 10 d.

Joniškio Skyriaus

Š t a b a s

Joniškio Vartotojų Kooperatyvui,

Joniškis.

Žemiau išvardintus tarnautojus siūlome atleisti iš tarnybos:

1. Strazdinaitė Elma,
2. Norušaitis Edvardas.

Letuvių Aktyvistų Fronto
Joniškio Skyriaus Štabas

Edvardas Norušaitis

ADSR fondas, r. 167, l. 153.

Nr. 199

Iš J. OŽALO * parodymų

1961 m. sausio 24 d.

Vokiečių okupacijos metais Vilkliaušio miške masiškai žydų tautybės piliečius šaudė du kartus. Pirmą — 1941 metų rugpiūčio mėnesį. Tada sušaudė tik vyrus. Antrą kartą šaudė maždaug po mėnesio, t. y. tų pačių metų rugsėjo mėnesį. Tada šaudė vyrus, moteris ir vaikus.

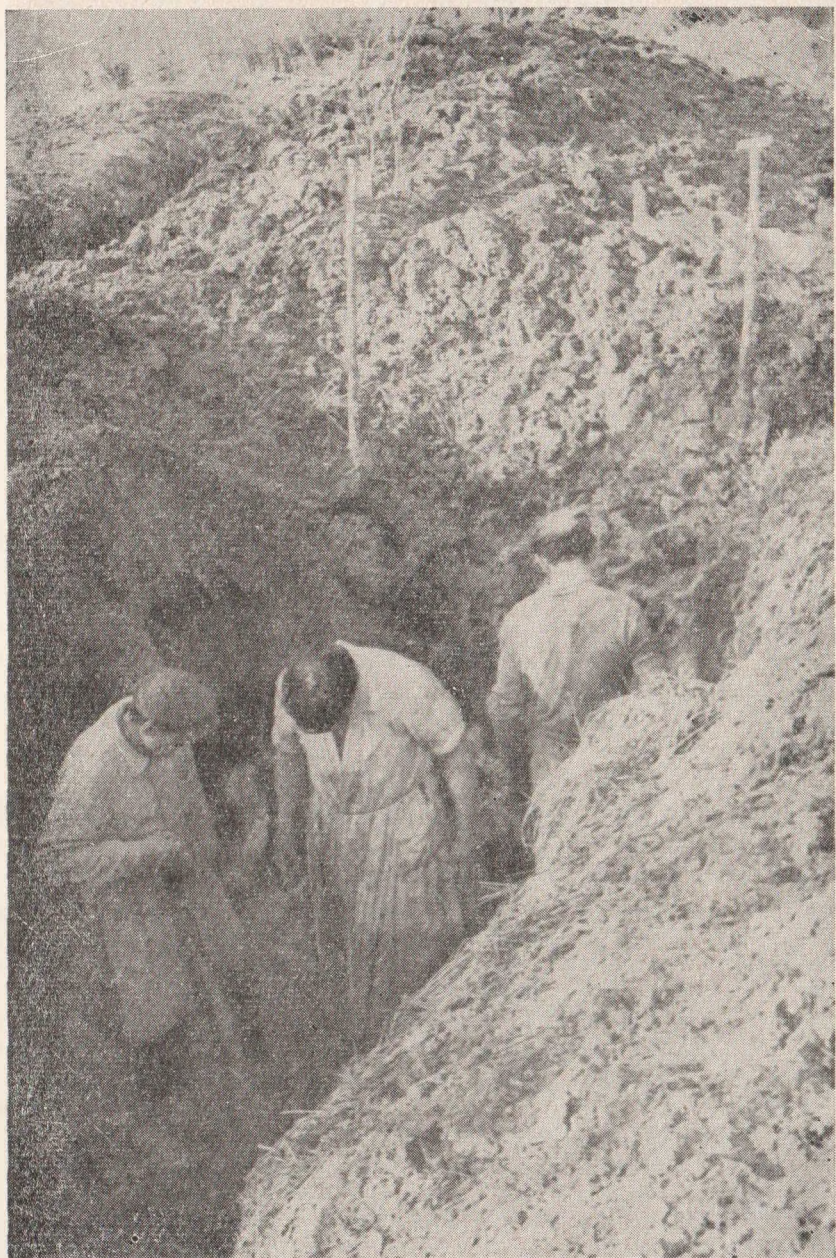
Prisimenu, rugsėjo mėnesį iš ryto, apie 11-tą valandą, į Joniškį dviem ar trimis sunkvežimiais atvažiavo ginkluoti šautuvais ir automatais lietuvių savisaugos bataliono kareiviai. Iš vietinių policininkų sužinojau, kad Vilkliaušio miške savisaugos bataliono kareiviai šaudys žydus. Atėjęs į būstinę, iš policininkų sužinojau, kad tą dieną sušaudė apie 400 vyrų, moterų ir vaikų.

ADSR fondas, r. 167, l. 35—36.

Edvardas Norušaitis buvo įrašytas į Joniškio LAF štabo sudarytą komjaunuolių registracijos sąrašą (žr. ADSR fondas, r. 167, l. 138).

* OŽALAS Jonas, Petro, gimęs 1917 m. Pakruojo raj., Stačiūnų ap., Sukionių k. Nuo 1943 metų kovo mėnesio iki 1945 metų gegužės mėnesio buvo lietuvių policinio bataliono kareivis, dalyvavo kautynėse prie Ilmenio ežero. Fašistinius okupantus išvijus iš Lietuvos, slapstėsi Adomo Leniko pavarde ir palaikė ryšius su ginkluota nacionalistų gauja. 1949 metų lapkričio mėnesį, naktį iš 8-osios į 9-ąją, dalyvavo nužudant Keimės rajono „Liolių“ kolūkio pirmininką Vincą Sarauską. 1950 metais už ryšius su nacionalistų pogrindžiu tarybinio teismo buvo nuteistas. Atliekęs bausmę, dirbo Joniškio rajono „Bariūnų“ kolūkyje zootechniku. 1960 metais buvo patrauktas baudžiamojam atsakomybėn už padarytus nusikaltimus hitlerinės okupacijos metais.

Lavonų ekshumacija
Vilkiaušio miškas, 1960 m. spalio 15—22 d.

VRM
Šiaulių apskrities
Joniškio miesto savivaldybė
1941 m. rugsėjo 1 d.
Nr. 493

Žagarės miesto burmistrui

Pranešu, kad iš Joniškio miesto š. m. rugpiūčio 24—29 d. laikotarpyje į Žagarės miestą yra perkelta ir apgyvendinta apie 150 žydų tautybės asmenų.

A. Gedvilas
Burmistras

ADSR fondas, r. 143, l. 241.

LINKUVOJE

Nr. 201

Iš liudininkės E. JATULIENĖS-[KAŠKELYTĖS)* parodymų

1955 m. rugsėjo 30 d.

Įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, 1940 metais įstojau į VLKJS. Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis Jonas Dinevičius, Julius Vasilevičius ir Stasys Kaškelis atėjo manęs suimti. Dinevičius, įėjęs į kambarį, liepė pakelti rankas ir eiti paskui jį, pasakęs, kad mane veda šaudyti. Išėjusi į kiemą, pamačiau vežime sėdinčią Guobužienę su mažais vaikais. Pasodinę mane į vežimą, Dinevičius ir Kaškelis nuvežė mus į Linkuvą, į „aktyvistų“ būrio štabą, ir uždarė areštineje, kur jau sėdėjo Kazys ir Juozas Svidriai, Udekų kaimo gyventojas Antanas Ašmonavičius, Paberžių kaimo gyventojas Antanas Guobužas, Linkuvos gyventojai Rozalija Klivytė, Gurskis ir kiti, iš viso apie 40 žmonių. Po keleto dienų mane, Guobužienę ir Ašmonavičių iškvietė į „aktyvistų“ štabą, kur buvo ir Jonas Dinevičius, pasikalbėjo su mumis ir paleido.

ADSR fondas, r. 10, l. 42—43.

* JATULIENĖ Elena, Juozo, gimusi 1923 m. Pakruojo raj., Linkuvos ap., Udekų k.

Nr. 202

Iš liudininko A. BAJORŪNO * parodymų

1950 m. balandžio 19 d.

Vokiečiams užėmus mūsų vietovę, mane suėmė „aktyvistai“ Juozas Simonaitis ir Jonas Petrauskas — abu iš Gailiūnų kaimo. Mane atvarė į Linkuvą. Daboklėje mane išlaikė 23 paras. Į policiją tardyti šaukė vieną kartą. Leonas Gairionis ir Juozas Simonaitis reikalavo iš manęs ginklo, kurį, esą, aš turįs ir apie tai nepranešęs policijai. Jie mane mušė.

1943 m. gegužės 24 d., man būnant Linkuvoje, pas brolių Juozą Bajorūną užėjo policininkai Leonas Gairionis ir Leonas Beleckas. Gairionis ėmė mušti mane gumine lazda ir sunkiai sužalojo man kairiąją akį. Beleckas mušė brolių Juozą. Po to mus navedė į policiją, kur, viršininkui paliepus, Gairionis nugabeno mane į ligoninę. Suteikęs pirmąją medicininę pagalbą, Gairionis mane atvedė į policiją, iš kur mane ir brolių paleido. Aš tuojau išvažiavau į Panevėžio ligoninę, kurioje gydžiausi apie mėnesį, bet akies netekau.

ADSR fondas, r. 58, l. 155.

Nr. 203

Iš liudininkės I. ŽIČEVIČIŪTĖS-ZUBKEVICIENĖS ** parodymų

1957 m. kovo 1 d.

1941 m. birželio 28 d. mūsų Udekų kaimą okupavo vokiečiai. Tėvas Kazys Žičevičius, brolis Alfredas ir aš, dvylikos metų mergaitė, likome gyventi savo namuose. Tėvas buvo stalius ir išlaikė mane su broliu.

Birželio 29 d., apie 6 val., mane pažadino šūvis mūsų namuose. Skubiai atsikėliau. Bėgdama girdėjau, kaip gretimame kambaryje brolis Alfredas kažkam sakė: „Jeigu nepatinka, išvažiuosiu, tik nešaudykite“. Tuojau išgirdau antrą šūvį ir, įbėgusi į kambarį, pamačiau krintantį tėvą. Priešais jį stovėjo Jonas Dinevičius su pistoletu. Mačiau už Dinevičiaus nugaros stovinčius žmones. Puoliau prie tėvo ir išgirdau dar vieną šūvį. Aš verkiau prie nušauto tėvo ir norėjau pašaukti brolių, bet pamačiau jį gulintį ant grindų. Kambaryje tada jau nieko nebebuvo. Matydam, kad tėvas nušautas, pribėgau prie brolio, kuris bandė atsi-

* BAJORŪNAS Aleksas, Kazio, gimęs 1910 m. Pakruojo raj., Guostagalio ap., Gedžiūnų k.

** ŽIČEVIČIŪTĖ-ZUBKEVICIENĖ Irena, Kazio, gimusi 1929 m. Pakruojo raj., Linkuvos ap., Puodžiūnų k.

kelti ir vaitojo. Pastebėjau, kad jis sužeistas į petį. Labai išsigandusi nubėgau pas kaimyną Juozą Marcilionį ir papasakojau, kad tėvas ir brolis nušauti. Marcilionis nėjo pas mus ir manęs ten neleido. Mačiau, kad apie mūsų namus vaikšto kažkokie žmonės.

Mūsų kaimo gyventojai pasakojo, kad, man išbėgus, prie mūsų namų privažiavo vežimas, į kurį įkėlė nužudytą tėvą ir sužeistą brolį ir nuvežė į kaimo kapines palaidoti.

ADSR fondas, r. 10, l. 44—45.

Nr. 204

Iš liudininko V. GUOBUŽO * parodymų

1957 m. kovo 4 d.

1941 m. birželio 29 d., anksti rytą, pas mus atėjo Pagirninkų kaimo gyventojas Aleksas Bagdonas ir įsakė mano motinai ruoštis su keturiais vaikais į kelionę.

Po valandos pas mus užėjo Jonas Dinevičius su pistoletu makštyje ir Ūdekų kaimo gyventojai Pranas ir Julius Vasilevičiai, Jonas Kaškelis. Jonas Dinevičius mūsų namuose padarė kratą ir pasakė motinai, kad jam, esą, gaila, bet dviejų jau nėra. Tada nesupratau, ko buvo gaila Jonui Dinevičiui, bet, sėdėdamas daboklėje, sužinojau, kad, prieš ateidamas pas mus 1941 m. birželio 29 d. rytą, jis nušovė mano draugą Alfredą Žičevičių ir jo tėvą. Zinau, kad Alfredas Žičevičius buvo tarybinis aktyvistas, rinkimų išvakarėse dalyvavo agitaciniame darbe, o jo tėvą kaimė vadino bedieviu.

Kai mes susiruošėme, Jonas Dinevičius liepė eiti mums pas kaimynę Eleną Kaškelytę. Paskui mus arkliais nuvežė į Linkuvą ir pasodino į „aktyvistų“ daboklę, kur sėdėjome tris paras.

ADSR fondas, r. 10, l. 40—41.

Nr. 205

Iš liudininko E. DŪDOS ** parodymų

1957 m. kovo 7 d.

Mano tėvas Juozas Dūda Tarybų valdžios metais buvo Guostagalio apylinkės pirmininkas, o aš — sekretorius, sesuo Stasė — komjaunuolė. Vokiečiams okupavus mūsų kaimą, „aktyvistai“

* GUOBUŽAS Vytautas, Jono, gimęs 1930 m. Pakruojo raj., Linkuvos ap., Ūdekų k.

** DŪDA Edvardas, Juozo, gimęs 1919 m. Pakruojo raj., Guostagalio ap. ir k.

Motiejus Beleckas, Pranas Požinis, Juozas Marcinkevičius ir Stasys Matulionis mane suėmė, uždarė į pirtį, o vėliau arkliais nuvežė į Linkuvą ir pasodino į areštinę. Tėvą ir seserį buvo suėmę liepos mėnesio pradžioje ir po kelių dienų sušaudė.

Areštinė buvo dabartinio grūdų paruošų punkto sandėlyje. Joje laikė ne mažiau kaip 300 suimtųjų. Išsėdėjęs 18 parų, mane nuvedė į „aktyvistų“ būrio štabą. Stabe už stalo sėdėjo Jonas Tinteris ir Jonas Dinevičius, prieš save pasidėjęs popierių ir pistoletą. Ten stovėjo dar penki „aktyvistai“ su šautuvais. Tinteris ir Dinevičius ėmė mane kvosti, ką esu padaręs Tarybų valdžios naudai. Po to Dinevičius kolidamasis pasakė, kad mano tėvą ir seserį sušaudė kaip komunistus, bet manęs jie nešaudysią, o padarysią savo teismą. Paskui jis, kreipdamasis į Tinterį, pasiūlė įkrėsti man 50 rykščių. Dinevičius paklausė manęs, kas geriau, pistoletas ar rykštės, ir parodė iš telefono laidų susuktą bizūną. Paskui užmetė man ant galvos maišą, parvertė ant stalo ir ėmė mušti. Vieni laikė už galvos ir kojų, kiti mušė. Atgavęs sąmonę, pasijutau gulįs ant grindų. Atsistoti negalėjau. Tada pakėlė mane, išvilko į gatvę ir numetė. Pagulėjęs atsikėliau ir nuėjau namo. Parėjęs mėnesį gulėjau lovoje ir dar du mėnesius negalėjau nieko dirbti.

Be to, noriu pasakyti, kad dažnai Pagirnininkų kaime matydavau Dinevičiaus dukterį, dėvinčią mano sesers Stasės pal tą, su kuriuo apsirengusi ji buvo suimta ir laikoma iki sušaudymo. Todėl manau, kad seserį sušaudant dalyvavo Jonas Dinevičius. Sesuo sėdėjo su manimi vienoje kameroje ir sušaudyti buvo išvesta kartu su daugiau kaip 30 žmonių grupe.

ADSR fondas, r. 10, l. 48—50.

Nr. 206

Protokolas

Linkuvos miestas, Šiaulių apskritis

1944 m. spalio 27 ir 28 d. komisija iš pirmininko Usevičiaus Prano ir narių — vietos partorgo Kudlos Stasio, vietos vykdomojo komiteto pirmininko Paplausko Juozo, vietos milicijos viršininko Roško Petro, socialinio aprūpinimo atstovo Jociaus Povilo, vietos vykdomojo komiteto sekretoriaus Bugio Prano, vietos agronomo Lukoševičiaus Broniaus, vietos komsorgo Vaicekausko Povilo, vietos žemės komisijos nario Zalnaravičiaus Antano, dalyvaujant vietos gydytojui Maciūnui Juozui ir nužudytųjų giminėms, vykdė lavonų iškasimo darbus fašistų budelių nužudytųjų žmonių 1941 metais.

Lavonams iškasti vietos karo komendantas davė 30 raudonarmiečių. Iškasimas pirmąją dieną vyko keliose vietose. Nuvykus

prie pirmos duobės, esamos prie Linkuvos parapijos katalikų kapų, ūkininko Gaigalio Stasio žemėje, ir ją atkasus, rasti bendroji duobėj suversti 15 lavonų, kuriuos savieji, giminės bei artimieji atpažino, būtent:

1. Nistelį Vladą iš Linkuvos miesto (tėvas ir
2. Nistelytę Lionę „ „ duktė)
3. Žaruką Kazį „ „
4. Šereiką Petrą iš Titonių k., Linkuvos vls.
5. Žilionį Antaną iš Ruponių k. „
6. Grybėną iš Linkuvos miesto.

Kiti devyni lavonai liko neatpažinti.

Atkasus duobę prie Rauklaukio miško, Linkuvos vls., rasta 14 lavonų, kurie suversti, kaip papuola (kas kniūpsčias, kas aukš-tielninkas). Nekurių lavonų buvo surištos tarpusavyj rankos vie-lomis. Toje duobėje atpažinti šie:

1. Grigienė Antanina iš Linkuvos miesto
2. Kiekšė Jonas (mokytojas) „ „
3. Dūdaitė Stasė iš Papušų k., Linkuvos vls.
4. Zalunskis Gasparas iš Žimbiškių k., Linkuvos vls.
5. Sipavičius Antanas „ „
6. Janulevičius Juozas iš Jurgaičių k. „

Kiti septyni lavonai liko neatpažinti.

Margių miške, Linkuvos vls., rastas tik vienas lavonas, kurį pripažino Švaikausku Boliu iš Barysų k., Linkuvos vls.

Girelės miške, Linkuvos vls., rasti trys lavonai, iš kurių atpa-žintas tik lavonas Pašiškevičiaus Petro iš Linkuvos miesto. Kiti du lavonai liko neatpažinti.

Linkuvos parapijos bažnytinėje žemėje, prie Linkuvos mies-to, rasti penki lavonai, iš kurių atpažintas tik vienas lavonas Sležienės Katrės iš Gailionių k., Linkuvos vls. Kiti keturi lavo-nai liko neatpažinti.

Spalio 28 d., atkasus dvi duobes, Jurgaičių (Mašnių) k. žvyr-duobėje, Linkuvos vls., rasti 33 lavonai, iš kurių atpažinti:

1. Aleknavičiūtė Julė iš Dvariūkų k., Linkuvos vls.
2. Guobužas Jonas iš Ūdekų k. „
3. Pakalnis Jonas iš Veselkiškių k. „
4. Grubienė Ona iš Lakštonių k. „
5. Varneckas Jonas iš Palinkuvės k. „
6. Varneckas Vincas „ „
7. Kapustienė Elena iš Linkuvos miesto
8. Gurauskienė Genovaitė „ „
9. Maliauskas Jonas „ „ (tėvas ir
10. Maliauskas Jonas „ „ sūnus)
11. Gudonis Juozas iš Papušų k., Linkuvos vls.
12. Jurgelionis Viktoras iš Linkuvos miesto
13. Gurskis Jonas „ „
14. Svidris Kazys iš Pakeržių k., Linkuvos vls. (abu
15. Svidris Juozas „ „ broliai)

16. Stepulionis Antanas iš Papilinės k., Linkuvos vls.

17. Kačerauskas Povilas iš Palinkuvės k., Linkuvos vls.

18. Meška Edvardas iš Dvariukų k., Linkuvos vls.

19. Zgrabskis Juozas iš Gailionių k., Linkuvos vls.

20. Zgrabskienė Ona iš Gailionių k., Linkuvos vls.

21. Dūda Juozas iš Papušų k., Linkuvos vls.

Kiti 12 lavonų liko neatpažinti.

Tokiu būdu iškasta viso labo 71 lavonas, iš kurių 37 atpažinti ir 34 neatpažinti.

Visi lavonai š. m. spalio 29 d. palaidoti Linkuvos parapijos kapinėse bendrame kape, dalyvaujant žuvusiųjų giminėms, artimiesiems bei pažįstamiesiems ir didžiulei miniai žmonių.

Kapuose atliko tikybinę apeigą ir pasakė atitinkamą pamokslą Linkuvos parapijos klebonas kunigas Danys. Atitinkamas kalbas pasakė apskrities vykdomojo komiteto pirmininkas drg. Bakutis, Linkuvos gimnazijos mokytojas drg. Avižienis, Linkuvos valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas drg. Paplauskas, Linkuvos karo komendantas vyr. lt. Lemskinas, Lietuviškosios divizijos atstovas lt. Linkevičius ir lavonų iškasimo—laidotuvių komisijos pirmininkas drg. Usevičius.

Protokolas surašytas 10 egzempliorių ir bus išsiuntinėtas įvairioms įstaigoms.

Komisijos pirmininkas *P. Usevičius*

Nariai:

S. Kudla

J. Paplauskas

P. Roško

P. Jocius

P. Bugys

B. Lukoševičius

P. Vaicekauskas

A. Žalnaravičius

Gyd.

J. Maciūnas

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinė biblioteka, rankraščių skyrius, f. 159, b. 55, l. 1.

Jonas Pakalnis, liaudies dainų atlikėjas, muzikantas, 1940—1941 metais buvęs Linkuvos valsčiaus žemės ūkio komisijos pirmininko pavaduotojas. Nužudytas 1941 m. liepos 5 d.

PAŠVITINYJE

Nr. 207

Iš P. PILKOS* parodymų

1944 m. rugsėjo 11 d.

Pradėjęs eiti Pašvitinio valsčiaus policijos nuovados viršininko pareigas, dokumentuose radau Šiaulių apskrities policijos įsakymą suimti visus komunistus, komjaunuolius ir asmenis, Tarybų valdžios metais Lietuvoje dirbusius vadovaujantį darbą. Tuo tikslu užmezgiau ryšius su „partizanais“— vietiniais gyventojais šauliais, kuriems vadovavo Nociūnų kaimo gyventojas Leonas Balčiūnas. „Partizanai“ gerai pažinojo Pašvitinio valsčiaus komunistus, komjaunuolius ir tarybinių įstaigų vadovujančius darbuotojus, o aš, atvykęs iš kitur, jų nepažinojau. Todėl suiminėjau tarybinius žmones, „partizanų“ būriui padedant. Per savaitę Pašvitinio valsčiuje suėmėme 45—50 tarybinių aktyvistų. Suimtuosius tardžiau aš su dviem savo padėjėjais— Pašvitinio gyventoju Vladu Samsonu (pabėgęs su vokiečiais) ir Radviliškio gyventoju Vytautu Tomkumi. Jus kaltinome tuo, kad Tarybų valdžios metais dalyvavo, tremiant dvarininkus ir buožes iš Lietuvos į Tarybų Sąjungos gilumą, ar dirbo vadovaujantį darbą tarybinėse įstaigose. Baigus tardyti, juos išsiunčiau į Šiaulių kalėjimą, o jų bylas pasiunčiau Šiaulių apskrities policijos vadui. Visų suimtųjų, kuriuos tardžiau, dabar neprisimenu. Suminėsiu tik kai kuriuos: Alfonsą Timinską iš Pašvitinio, Parednį iš Dausiškių kaimo, Rimdžiūnų kaimo gyventoją Križevičių, Norkevičių iš Pašvitinio (Tarybų valdžios metais dirbo milicijoje), Mažukną, iš kur kilęs, nežinau. Girdėjau, kad vokiečiai juos sušaudė.

Apie 1941 metų liepos vidurį „partizanai“ suėmė 10—12 raudonarmiečių, atsilikusių nuo savo dalinių. Jus perdaviau vokiečiams.

ADSR fondas, r. 148, l. 12—13.

RADVILIŠKYJE

Nr. 208

Iš E. ŠCAVINSKO** parodymų

1962 m. gruodžio 21 d.

1941 metais mokytojau Polekėlės kaime. Vasaros atostogų metu išvažiavau su šeima pas žmonos gimines į Pakruojo rajoną. Prasidėjus karui, maždaug po savaitės grįžau į Polekėlės kaimą pasižiūrėti buto. Tą pačią dieną netoli mokyklos mane sustabdė buvęs Čiutelių pavyzdinio ūkio agronomas ir Polekėlės

* PILKA Povilas, Augustino, gimęs 1905 m. Joniškio raj., Stupurų ap., Sereikėlių k.

** SCAVINSKAS Edmundas, Juozo, gimęs 1907 m. Joniškio raj., Kepalių ap., Kirnaičių k. 1929—1940 m.—Polekėlės k. šaulių būrio vadas.

kaimo gyventojas Albertas Pumputis. Jie pasakė, kad iš vietinių gyventojų sudarytas ginkluotas būrys, tačiau nėra žmogaus, kuris galėtų jam vadovauti. Agronomas pasiūlė man šias pareigas.

Po vienos ar dviejų dienų nuvažiavau į Radviliškį, gavau štabe 11 automatų, parsivežiau į savo kaimą, sukviečiau visus būrio dalyvius ir išdalinau jiems ginklus. Vadovavau tam būriui maždaug mėnesį.

Mūsų būrys turėjo padėti vokiečių okupacinės valdžios organams padaryti tvarką. Būriui priklausė jau minėtas Albertas Pumputis, Juozas Tamošauskas ir Petras Valiulis iš Spičių kaimo, Kazys Andrašiūnas iš Gudesių kaimo, Julius Savickas iš Batkūnų kaimo, Antanas Dailidonis iš Spičių kaimo, Jurgis Struolys, rodos, anksčiau gyveno Kaune.

1941 metų liepos pirmoje pusėje pas mane atėjo Petras Valiulis ir pasakė, kad pas Spičių kaimo gyventojus dažnai užėina ginkluoti raudonarmiečiai. Tą pačią dieną mano nurodymu Spičių kaime ant kelio, netoli Antano Dailidonio sodybos, susirinko Juozas Tamošauskas, Albertas Pumputis, Petras Valiulis, Antanas Dailidonis, Kazys Andrašiūnas ir Jurgis Struolys. Visi nuėjome ieškoti raudonarmiečių. Svintant atėjome prie Julijonos Čepienės namų. Petras Valiulis pro langą pamatė ant suolo gulintį raudonarmietį ir pranešė man. Priėjęs prie durų pabeldžiau. Išėjo Čepienė duklė. Man paklausus, ar yra pas juos raudonarmiečių, ji atsakė, jog nėra. Šalia manęs stovėjęs Struolys sušuko ant Čepaitės, kad ji apgaulinėjanti mus. Išsigandusi ji pasakė, kad viduje yra trys ginkluoti raudonarmiečiai. Tuo metu į kiemą išėjo Čepienė, kuri irgi patvirtino, kad pas ją atskirame kambaryje miega trys raudonarmiečiai. Aš liepiau jai paimti jų ginklus ir atnešti. Ji atsisakė tai daryti ir išvedė savo vaikus į kiemą. Tada aš, Juozas Tamošauskas, Jurgis Struolys, Albertas Pumputis ir Petras Valiulis įėjome į kambarį, kuriame miegojo raudonarmiečiai. Du gulėjo vienoje lovoje, o trečiasis — ant suolo prie lango.

Priėjęs prie kareivio, gulinčio ant suolo, pažadinau jį, liepiau keltis ir apsirengti. Kareivis pamatęs, kad aš esu ginkluotas, kilstelėjo ir, dar pusiau gulėdamas griebė savo šautuvą, stovintį prie sienos šalia suolo. Aš liepiau pakelti rankas aukštyn, bet jis nepaklausė. Truputį pasitraukęs, šoviau į kareivį. Jis nugriuvo nuo suolo ant grindų ir mirė. Kulka pataikė jam į kaktą. Tuo metu Juozas Tamošauskas ir Albertas Pumputis, priėję prie dviejų raudonarmiečių, gulėjusių lovoje, ėmė juos žadinti. Jie nušovė du likusius. Nušautųjų lavonus nunešėme į daržinę ir palikome, o ginklus — vieną automatą ir du automatinius šautuvus — pasiėmėme.

1941 metų rugpiūčio pirmojoje pusėje gavau iš Radviliškio štabo raštišką įsakymą paleisti savo būrį ir atiduoti ginklus. Surinkęs juos nuvežiau į Šiaulių štabą.

SIAULENUOSE

Nr. 209

Iš liudininko A. ABRAMIKO * parodymų

1948 m. liepos 14 d.

1941 metų birželio pabaigoje mane suėmė „partizanai“. Policijos nuovados viršininkui Zaleckui patvarkius, mane uždarė į Šiaulėnų areštinę. Vėliau išvežė į Radviliškį ir dvi savaites laikė kalėjime.

Šiaulėnų areštinėje buvo daug suimtųjų. Tuo metu grupėmis suiminėjo tarybinius piliečius, varė į Radviliškį ir šaudė.

1941 metų liepos mėnesį Šiaulėnuose už lojalumą Tarybų valdžiai „partizanai“ sušaudė brolius Provą ir Nikitą Dementjevus ir vieno jų žmoną. Mačiau, kaip „partizanai“ varė šaudyti Dementjevus į Butkių mišką. Esu dalyvavęs jų laidotuvėse.

1941 metų liepos mėnesį „partizanai“ sulaukė du Tarybinės Armijos politinius vadovus, nuvedė juos į Suliukio mišką ir sušaudė. Mačiau, kaip juos vedė šaudyti. Juos palaidojome.

ADSR fondas, r. 148, l. 60—61.

Nr. 210

Iš liudininko P. KASILIAUSKO ** parodymų

1948 m. liepos 13 d.

Šiaulėnų areštinėje suimtųjų ilgai nelaikydavo. Po dviejų—trijų dienų juos išsiųsdavo į Radviliškį ir ten sušaudydavo.

Zinau, Šiaulėnuose suėmė šiuos tarybinius ir partinius aktyvistus: valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Adomą Abramiką, Vladą Norvydą, Targūną, Požaitį, Izidorių Boką, Stasį Ženkų. Juos sušaudė Zaleckui esant policijos nuovados viršininku.

ADSR fondas, r. 148, l. 59.

TRYŠKIUOSE

Nr. 211

Iš liudininkės A. KONDRATAITĖS *** parodymų

1947 m. vasario 16 d.

1941 metų birželio mėnesį mano tėvas, motina, mažas broliukas ir aš bandėme evakuotis į Tarybų Sąjungos gilumą kartu su besitraukiančia tarybine kariuomene, tačiau iš Baltarusijos TSR, vokiečių kariuomenei puolant, buvome priversti grįžti namo.

* ABRAMIKAS Adomas, Prano, gimęs 1900 m. Radviliškio raj., Šiaulėnų ap., Silių k.

** KASILIAUSKAS Pranas, Antano, gimęs 1900 m. Kelmės raj., Siluvos miestelyje.

*** KONDRATAITĖ Albina, Kosto, gimusi 1926 m. Mažeikių raj., Kairiškių ap., Dargužiškių k.

Į Kairiškius negrįžome, apsistojome pas giminaitę Kapėnų kaime. Apie liepos pabaigą baltaraiščiai Jonas Stonys, Pranas Čijunskas, Aleksas Ivoškus ir kiti, vadovaujami Kairiškių mokytojo Alekso Griciaus, suėmė tėvą ir mane. Vienas baltaraištis mane labai sumušė. Jis išvedė mus į Kairiškius ir prie mokyklos Aleksas Ivoškus smarkiai mus sumušė. Aš buvau kruvina, tėvas susmuko. Baltaraiščių būrio vadas Aleksas Gricius įsakė mane palikti Kairiškiuose, o pats su Jonu Stoniu, Pranu Čijunsku, Aleksu Ivoškumi ir kitais išvedė tėvą į Tryškius. Mane nuvedė ir uždarė į kartono fabriko sandėlį. Po valandos išgirdau tolumoje šaudant ir pamaniau, kad baltaraiščiai sušaudė tėvą.

Kitos dienos rytą Kazys Gricius ir Antanas Butkus arkliais išvežė mane į Tryškius. Pakelyje, maždaug 5 km nuo Tryškių, už griovio pamačiau nušautą tėvą. Norėjau šokti iš vežimo, bet baltaraiščiai neleido.

Tryškiuose mane uždarė į mokyklą, o po pietų iškviėtė tardyti pas Tryškių valsčiaus policijos nuovados viršininką Girdvainį. Jis man parodė sukruvintus tėvo dokumentus.

Tryškiuose mane laikė dvi ar tris paras, o paskui paleido su sąlyga, kad dirbsiu pas Girdvainį. Mėnesį veltui dirbau pas jį, o paskui pabėgau namo.

ADSR fondas, r. 143, l. 143—144.

Nr. 212

Iš A. GRICIAUS * parodymų

1948 m. vasario 18 d.

Būdamas Kairiškių „partizanų“ būrio vadas, 1941 metų liepos pabaigoje suėmiau Kapėnų kaimo komunistą Kostą Kondratą ir jo dukterį Albiną. Tą pačią dieną, vakare, varydami į Tryškius, aš, Jonas Stonys, Aleksas Ivoškus ir Pranas Čijunskas, pakeliui, 5 km nuo Tryškių, Kostą Kondratą nušovėme. Jo dokumentus kitą dieną nunešiau Tryškių policijos nuovados viršininkui Girdvainiui.

ADSR fondas, r. 143, l. 140.

* GRICIUS Aleksas, Juozo, gimęs 1906 m. Latvijos TSR, Jelgavoje. Buv. šaulys ir tautininkas. 1928—1937 m.—Kairiškių (Akmenės raj.) pradžios mokyklos mokytojas.

Iš J. URBONAVIČIAUS * parodymų

1950 m. gegužės 24 d.

1941 metų liepos mėnesį suruošėme baudžiamąją ekspediciją į Babulinos kaimą. Joje dalyvavo „aktyvistai“ ir policininkai iš Telšių ir Šiaudinės bei Kairiškių kaimų. Visiems susirinkus Tryškiuose, atvažiavęs iš Telšių kapitonas davė uždavinį apsupti Babulinos kaimą, jo gyventojus suvaryti į vieną vietą, atrinkti iš jų komjaunuolius, komunistus ir visus priešiškus vokiečių valdžiai asmenis. Operacija prasidėjo apie antrą valandą dienos. Visus gyventojus suvarėme į vieno valstiečio, rodos, Deniščiko kiemą, 200—300 m nuo Virvytės upės. Suėmėme 20—25 žmones ir nuvarėme iš pradžių į Tryškis, o paskui — į Šiaulių kalėjimą. Netrukus po to į Babulinos kaimą grįžo sužeistas Deniščikas, kurį vėl suėmė ir pasodino į policijos daboklę. Tuo metu man teko saugoti suimtuosius, ir jis papasakojo, kad iš Šiaulių kalėjimo jį kartu su kitais suimtais Babulinos kaimo gyventojais vežė šaudyti, bet jam pasisekė pabėgti, o kitus, esą, sušaudė.

Praejus maždaug savaitei po minėtos baudžiamosios ekspedicijos, į Tryškis atvažiavo trys vokiečiai — du kareiviai ir vienas civilinis. Policijos nuovados viršininkas Pranas Girdvainis įsakė policininkams ir „aktyvistams“ susirinkti prie Tryškių dvaro, kur laikė žydų tautybės piliečius. Vokiečiai žydus suskirstė į dvi grupes — suaugusių ir vaikų. Po to per tiltą juos nuvarėme už dvaro, prie paruoštos duobės. Vokiečiai liepė visiems nusirengti, po tris—keturis žmones eiti prie duobės ir šokti į ją. Ten juos šaudė vokiečiai. Tą kartą sušaudė apie 70 žmonių. Aš variau piliečius į šaudymo vietą, stovėjau sargyboje prie duobės. Mačiau visą šaudymo eigą ir, kai mūsų policininkai Antanas Glodenis ir Pranas Zamaras pradėjo šaudyti, šoviau į penkis ar šešis žmones, kurie dar buvo gyvi ir vaitojo.

Praejus dviem trimis savaitėms po vyrų sušaudymo, moteris ir vaikus išvežė į Žagarės stovyklą.

1941 m. rugpiūčio 15 d. į policijos nuovadą atėjo „aktyvistas“ Juozas Sabeckis iš Nabuilių kaimo ir pranešė, kad Vaitiškevičiaus, sušaudyto pirmosios operacijos metu netoli Deniščiko kiemo, brolių komjaunuolį reikia suimti. Tai atlikti nuovados viršininkas Pranas Girdvainis pavedė man. Su manimi išvažiavo ir „aktyvistas“ Jonas Sabeckis. Nabuilių kaime, šalia Babulinos pasikvietėme į pagalbą „aktyvistą“ Stasį Gydrą ir Gabalį. Keturiese nuėjome į Vaitiškevičiaus sodybą, suėmėme jį ir nusivarė-

* URBONAVIČIUS Justas, Justo, gimęs 1913 m. Telšių raj., Tryškių miestelyje. Buv. šaulys. Hitlerinės okupacijos pradžioje Tryškių ginkluoto nacionalistų būrio dalvis, vėliau Tryškių policijos nuovados policininkas. 1944—1950 m. gyveno nelegaliai.

me į Tryškių pusę. Stasys Gydra liko Nabulių kaime. Aš važiavau dviračiu, Vaitiškevičių varė Sabeckis ir Gabalis. Nuvažiavęs iki didelio ąžuolo dešiniajame upės krante, išgirdau užpakalyje šaudant ir pasukau ten. Kai grįžau, Vaitiškevičius gulėjo ant žemės. Jis atsikėlė ir norėjo pabėgti, bet „aktyvistas“ Sabeckis paleido į jį automato seriją ir nušovė. Pranui Girdvainiui pranešėme, kad Vaitiškevičius nušautas pakelėje, jam bandant pabėgti.

ADSR fondas, r. 58, l. 81—84.

ZAGARĖJE

Nr. 214

Iš liudininko K. VERNIO * parodymų

1948 m. rugpiūčio 21 d.

Tarybų valdžios metais dirbau Stungių apylinkės pirmininku ir ruošiausi stoti į Komunistų partiją. Valsčiaus partijos komitetui jau buvau padavęs pareiškimą. Kai vokiečiai okupavo Žagarę, tuojau pat policininkai suėmė mane ir, atvarę į Žagarę, uždarė į areštinę valsčiaus savivaldybės kieme.

Tame laikiname kalėjime buvo laikoma apie 70 tarybinių aktyvistų. Jų tarpe buvo gimnazijos direktorius Mačernis, pieninės direktorius Laucius, Martyniškių apylinkės pirmininko pavaduotojas Prokofjevas, milicininkas Vituolas, aktyvistai Aizenštatas, Lazersonas.

Praėjus kokioms penkioms paroms po mano suėmimo, kameroje pasirodė Stasys Kačkys ir kažkoks „aktyvistų“ viršininkas, atvykęs iš Vilniaus. Kačkys sukomandavo visiems sustoti į eilę. Prieidami prie kiekvieno suimtojo, klausė jo pavardės. Atvažiavęs iš Vilniaus žmogus klausinėjo, kas kokiose pareigose prie Tarybų valdžios dirbo. Jis, priėjęs prie manęs ir rodydamas pirštu į mane, paklausė Kačkio, ar aš nesu žydas. Kačkys atsakė neigiamai. Atvažiavęs iš Vilniaus žmogus, apėjęs visus išrikiuotus kalinius, ėmė mus visokiais žodžiais plūsti, vadino komunistais ir sakė, kad visus reikia sušaudyti. Po kokio pusvalandžio Kačkys ir tas atstovas išėjo.

Po aštuonių parų mane paleido. Turėjau eiti registruotis į policiją. Po kelių dienų mane suėmė antrą kartą. Po savaitės pabėgau ir ėmiau slapstyti.

ADSR fondas, r. 145, l. 67.

* VERNYS Kazys, Juozo, gimęs 1897 m. Joniškio raj., Žagarės ap., Stungių k.

Iš S. KAČKIO * parodymų

1958 m. rugpiūčio 16 d.

Vokiečių kariuomenės daliniams po mūšio su Raudonosios Armijos daliniais užėmus Žagarės miestą, susiorganizavo mano vadovaujamas vadinamasis komitetas, kuris vėliau buvo pavadintas Žagarės „aktyvistų“ štabu. Po dviejų—trijų dienų į Žagarę iš kažkur atvažiavo Samaitis, buržuazinės santvarkos metais, rodos, buvęs Žagarės valsčiaus policijos nuovados viršininko pavaduotojas, kuris suorganizavo Žagarės policijos nuovadą.

Iš pradžių, kai sutvėrėme komitetą, jo tikslas buvo palaikyti bendrą tvarką, bet vėliau mano vadovaujamas „aktyvistų“ štabas ir jo būrys vykdė baudžiamuosius veiksmus, t. y. dalyvavo areštuojant ir šaudant tarybinius piliečius.

Ir policija vykdė tas pačias funkcijas. Turiu pasakyti, kad iš pradžių tarp „aktyvistų“ ir policininkų skirtumo nebuvo. Kaip mes, taip ir policininkai suiminėjo ir šaudė tarybinius aktyvistus.

1958 m. rugsėjo 2 d.

Atsimenu, buvo atvažiavęs vokietis pavarde Mantoifelis ir apie du mėnesius gyveno Žagarėje, vaikščiojo apsirengęs civiliniais drabužiais. Iš pradžių jis, atėjęs pas mane į štabą, pasakė, jog atsiųstas kaip „aktyvistų“ štabo viršininkas, o vėliau save vadino komendantu. Iš jo kalbos supratau, kad jis atvažiavo iš Šiaulių miesto ir buvo atsiųstas vokiečių okupantų valdžios. Jis dažnai būdavo „aktyvistų“ štabe. Mantoifelis dažnai mums grasindavo, kad mieste įvesiąs vokiečių tvarką, bet kokius jis davė konkrečius įsakymus ir kaip aš juos pildžiau, dabar neatsimenu.

ADSR fondas, r. 138, l. 197—198, 215.

Nr. 216

Iš S. KAUNO ** parodymų

1947 m. kovo 14 d.

Kačkys, Laurinavičius ir kunigas Gedvila ėmė kalbėti, kad mieste būtina sudaryti valdžią tvarkai palaikyti, ir pasiūlė man vadovaujančias pareigas. Buvo sudaryta vadovybė: pirmininkas fotografas Laurinavičius, padėjėjas Kačkys, aš — pirmininko pava-

* KAČKYS Stanislovas, Jono, gimęs 1901 m. Joniškio raj., Žagarės ap., Veršių k. Buv. šaulys, tautininkas. 1938—1940 m.—Žagarės miesto šaulių būrio vadas. Hitlerininkams iš Lietuvos traukiantis, įsigijo dokumentus Siniausko pavarde. Suimant dirbo Vilkiškių (Silutės raj.) tarybiniam ūkyje bitininku.

** KAUNAS Simonas, Jurgio, gimęs 1906 m. Sakių raj., Sintautų ap., Balseliškių k. Suimant dirbo Aisėdžių miestelyje (Plungės raj.) inžinieriumi-melioratoriumi.

duotojas ūkio reikalams. Kiek prisimenu, mūsų vadovybė pasivadino saugumo komitetu. Iki 1941 m. liepos 10 d. mieste tvarkiau visus ūkio reikalus. Kitos dienos rytą į komitetą mane iškvietė Juozas Baltokas ir Statkus. Iš Kauno atvažiavo centrinio „aktyvistų“ štabo atstovai — Kubilius ar Kubiliūnas ir kitas, kurio pavardės nežinau. Vakare įvyko komiteto posėdis, kuriame dalyvavau ir aš. Posėdyje Kubiliūnas pranešė, kad mūsų įstaiga vadinasis „aktyvistų“ štabu ir, esą, mūsų komitetas iki šiol nieko nenuveikęs, miestas užterštas komunistais ir kitokiais tarybiniais aktyvistais. Todėl būtina, pažymėjo jis, miestą apvalyti. Posėdyje dalyvavęs policijos nuovados viršininkas Samaitis pateikė komunistų, partinių-tarybinių aktyvistų ir kitų tarybinių piliečių sąrašą, kuriame buvo įrašyta daugiau kaip 30 žmonių. Samaitis skaitė pavardes iš eilės. Kiekvienas sušaudyti numatytasis buvo svarstomas individualiai. Mes, apsvarstę pateiktąjį štabo posėdyje sąrašą, numatėme sušaudyti aštuonis komunistus, partinius-tarybinius aktyvistus: Rapoportaitę, kažkokio komunisto žmoną, gimnazijos direktorių Mačernį, du žydus, kitų pavardžių neprisimenu. Tame posėdyje mane išrinko „aktyvistų“ štabo viršininko pavaduotoju. Kitą dieną aštuonis žmones, kuriuos buvo numatęs Kačkys, „aktyvistai“ sušaudė.

1941 metų liepos mėnesio pabaigoje ar rugpiūčio pradžioje buvau išvykęs į kaimą. Grįžęs nuėjau į štabą ir ten radau „aktyvistų“ štabo narius ir vokiečių Mantoifelį. Jie visi atskirame kambaryje gėrė alų. Mantoifelis barė „aktyvistų“ štabą už jo neveiklumą. Iki šiol, pasakė jis, gydytoju mieste dirbęs žydas. Jis, vienai merginai nutraukęs neštumą, ją numarino. Be to, žydas organizuojąs slaptus susirinkimus, kuriuose aptariami klausimai prieš esančią valdžią. Mantoifelis pasakė, kad visus žydus reiks sušaudyti. Niekas iš štabo narių neprieštaravo, visi sutiko. Naktį sušaudė šešis žydus. Juos nužudant dalyvavo „aktyvistai“ Statkus, Juozas ir Jonas Baltokai ir dar du žmonės, kurių pavardžių neprisimenu. Jie šaudė savo noru, nes buvo linkę plėšikauti. Kitą dieną Juozas Baltokas atnešė man 1000 rb ir paaiškino, kad tuos pinigus jis radęs pas sušaudytą žydą. Piniigus įteikiau miesto burmistrui Silvestrui Rakščiui.

ADSR fondas, r. 58, l. 200—201.

Nr. 217

Iš A. PLEKAVIČIAUS * parodymų

1944 m. spalio 15 d.

Gerai neprisimenu, rodos, 1941 metų liepos mėnesio pabaigoje, sekmadienį, sušaudėme aštuonis komunistus. Tą dieną „aktyvistų“ štabo viršininkas Kačkys iškvietė mane, Kauną, Dumšą,

* PLEKAVIČIUS Antanas, Jono, gimęs 1904 m. Joniškio raj., Pabalių ap., Rukuižių k.

Ķarnauską, Janavičių, Eisgirdą, Jurevičių, Žagarės girininkijos girininką, kurio pavardės nepamenu, Simaitį, Erštikį, Zakį, Bronių Baltoką, Aleksandrą Koževniką Andrašiūną, Danylą, Jonkų iš Veršių kaimo — iš viso 16—18 žmonių. Kačkys pasakė: „Mes turime aštuonis komunistus, kuriuos reikia nušluoti nuo žemės paviršiaus. Jūs sutinkate su šiuo pasiūlymu?“ Mes atsakėme,

Žagarės miesto Ypatingoji valstybinė komisija, ekshumuojant aštuonių tarybinių aktyvistų lavonus latvių kapinių pakraštyje

1944 m. rugsėjo 24 d.

kad sušaudyti sulinkame. Kačkys mane, Simaitį, Zakį, Danylą ir Bronių Baltoką paskyrė miške už Žagarės, Latvijos pasienyje, iškasti duobę. Vyresniuoju numatė Aleksandrą Koževniką. Nuėjome ten. Darbui įpusėjus, mus iškvietė atgal į štabą. Mus pasitiko Kačkys ir Kaunas; abu buvo išgėrę. Ten pat buvo ir Andrašiūnas, Karnauskas, Dumša, Eisgirdas, Jurevičius, Erštikis, Janavičius. Mums davė išgerti. Kačkys, kreipdamasis į mus, tarė:

„Susirinkome sunaikinti aštuonis komunistus. Mes juos sušaudysime. Pasižadėkime, kas beatsitiktų, niekam ir jokiomis sąlygomis neišduoti vienas kito. Priešingu atveju patys sunaikinsime tą, kuris išduos“. Mes prisiekėme tesėti duotą žodį. Tada Kačkys įsakė: „Vykdysite savo nutarimą“.

Naktį, apie antrą valandą, jau pradėjus aušti, policininkai ir „aktyvistai“ prie mūsų iškastos duobės atvedė komunistus. Šaudyti atėjo Kačkys, Kaunas, policijos nuovados viršininkas Samaitis, keturi žmonės iš Šiaulių, kurių nepažinojau.

Pirmoje šaudomųjų komunistų grupėje buvo Zagarės gimnazijos direktorius Kazys Mačernis, Zagarės komjaunimo organizacijos sekretorė Rapoportaitė, pieninės vedėjas Liudvikas Laucius ir viena moteris, kažkokio Raudonosios Armijos karininko žmona, kurios pavardės nežinau. Kada nurodyti asmenys buvo atvesti į šaudymo vietą, Raudonosios Armijos karininko žmona suprato, kad juos šaudys, ir ėmė bėgti. Samaitis sukomandavo šauti į ją, ir visi ėmė šaudyti, bet nė vienas nepataikė. Tada Kačkys, Kaunas ir du atvykėliai iš Šiaulių mėgino ją pavyti. Ji po kokių dešimties sūvių buvo nužudyta. Likusius — Rapoportaitę, Mačernį ir Laucius — sustatėme veidais į duobę ir šaudėme po tris žmones į kiekvieną. Į Rapoportaitę šovė Dumša, Karnauskas ir Pranas Baltokas, į Mačernį — Skripkus, Jankus, Jurevičius, į Laucius — Danyla, Zakys, trečiojo neprisimenu.

Sušaudžius tuos keturis, Kačkys man, Dumšai, Karnauskui, Jurevičiui, Naudžiui, Simaičiui, Danylai, Eisgirdui, Juozui Baltokui, Jankui ir Janavičiui liepė atvesti likusius keturis komunistus. Mes atvedėme: pasienio sargybos viršininką Vituolą, Lazersoną, Martyniškių apylinkės pirmininko pavaduotoją Prokofjevą, Aizenštata. Antrąją grupę sušaudėme taip pat, kaip ir pirmąją. Į Vituolą šaudė Eisgirdas, Juozas Baltokas ir aš, į Lazersoną — Karnauskas, Dumša ir Jankus, į Aizenštata — Zakys, Bronius Baltokas, Danyla, į Prokofjevą — Janavičius, Jurevičius ir Naudžius. Sušaudytuosius, netvarkingai sumestus į duobę, užkasėme.

Praėjus trimis dienoms po to įvykio, užėjęs į daboklę, pasakiau suimtiesiems, kad aštuonis komunistus pasiuntėme į aną pasaulį. Pabrėžiau, kad, jeigu turėčiau teisę, pats juos visus būčiau sušaudęs. Smogiau suimtajam Budavui kumščiu per veidą, tačiau už ką, nė pats nežinau.

Už mano darbą „aktyvistų“ štabo sekretorius Vincas Baltokas davė man penkis rublius.

Žagarės aktyvistų
štabas
Nr. 6

Žagarės miesto savivaldybei

Skirstant butus naujai persikeliantiems Žagarės miesto gyventojams, prašome laikytis sekančios tvarkos:

1. Centre ir centrinėse gatvėse leisti apsigyventi pirmoj eilėj partizanams-aktyvistams, policijai ir kitiems žinomiems lietuviams.

2. Piliečiams, prijaučiantiems komunizmui arba dirbusiems komunistinį darbą, leisti apsigyventi tik toliau nuo centro esančiose gatvėse.

Centrinėmis gatvėmis skaitomos šios gatvės: Vaitkaus, Tilto, Dariaus-Girėno iki Vaitkaus gatvės, Kęstučio iki Vaitkaus gatvės, Maironio, Pirties ir visa turgaviete.

S. Kačkys

Žagarės aktyvistų štabo vadas

V. Baltokas

Sekretorius

1941 m. liepos 31 d.

ADSR fondas, r. 138, l. 166.

ŠVENČIONIŲ APSKRITYJE

ADUTIŠKYJE

Nr. 219

Iš J. KRICKO * parodymų

1951 m. kovo 3 d.

Adučiškyje yra viena bažnyčia. Kunigai buvo du — lenkas ir lietuvis. Parapijiečių tarpe dažnai kildavo ginčai, nes lenkai norėjo, kad pamaldos vyktų lenkų kalba, o lietuviai — lietuvių. Aleksandras Krickas, Juzefas Grachovskis, Janas Daškevičius ir Antanas Bumblys buvo visų tų nesutarimų kurstytojai. Jie parašė vyskupui ant manęs skundą, ir aš, kaip lietuvis, buvau atleistas iš zakristijono pareigų. Todėl buvau ant jų užpykęs ir sugalvočiau, progai pasitaikius, jiems atkeršyti. Juos pirmuosius ir pasiūliau policijos punkto vedėjui Deveikiui išvežti darbams į Vokietiją, bet jų neišvežė — sušaudė kaip įkaitus už tarybinių partizanų nukautą vokiečių netoli Švenčionių**.

1951 m. kovo 30 d.

1942 metų pavasarį, apie balandžio mėnesį, dienos neprisimeniu, pas mane atėjo valsčiaus policijos punkto vedėjas Deveikis ir policininkas Kučinskas. Jis ėmė mane klausinėti, kokius pažįstu lenkų tautybės asmenis, nusistačiusius prieš mus. Deveikis paaiškino, jog tokius žmones jis išvešias į Vokietiją. Aš buvau nepatenkintas Adučiškio gyventojais Aleksandru Kricku, Juzefu Grachovskiu, Janu Daškevičiumi ir Antanu Bumbliu, kurie dar prie lenkų valdžios rašė pareiškimus, kad būčiau atleistas iš zakristijono pareigų, todėl juos visus keturis ir suminėčiau Deveikiui. Deveikis užsirašė jų pavardes.

1942 m. gegužės 19 d. tarybiniai partizanai prie Švenčionių nukovė kažkokį aukštą vokiečių pareigūną, rodos, Beką. Tą pačią dieną, 24 val., mane iškviėtė Deveikis, davė šautuvą, dešimt šovinių ir liepė laukti policijos raštinės koridoriuje. Po kokių

* KRICKAS Juozas, Mykolo, gimęs 1901 m. Švenčionių raj., Adučiškio miestelyje. Nuo 1944 m. rugsėjo mėn. — ginkluotos nacionalistų gaujos, veikusios buv. Švenčionių aps., dalyvis. Suimant buvo Dūkšto k. (Vilniaus raj.) bažnyčios zakristijonas.

** Turimas omenyje 400 įkaičių sušaudymas už Švenčionių karo komandanto Bečo 1942 m. gegužės 19 d. nušovimą (žr. „Masinės žudynės Lietuvoje“, I d., p. 94—95, dok. Nr. 75).

15 minučių policininkai atvarė į raštinę pirmuosius žmones. De-
veikis man įsakė juos saugoti. Ten buvo ir tie, kuriuos nurodžiau
Deveikiui. Iš viso jų atvarė daug. Juos saugojau iki septintos va-
landos ryto. Netrukus tuos suimtuosius už Adutiškio sušaudė.

ADSR fondas, r. 145, l. 126—127.

Nr. 220

Iš liudininkės V. DASKEVIČ * parodymų

1951 m. gegužės 5 d.

1942 metais, naktį į gegužės 20-ąją, Adutiškio policininkai su-
ėmė mane ir mano tėvą ir uždarė į areštinę. Mus saugojo Adutiš-
kio gyventojas Juozas Krickas. Kitą dieną mane paleido, o tėvą
Janą Daškevičių, Antaną Bumblių, Juzefą Grachovskį ir kitus, iš
viso 32 žmones, policininkai sušaudė už Adutiškio.

ADSR fondas, r. 145, l. 129.

IGNALINOJE

Nr. 221

Ponui vokiečių komendantui Ignalinoje

Anos Sivajos iš Vidiškių dva-
ro ir Marijos Bučanskos iš Pa-
miškės k., Ignalinos seniūnijos

Pareiškimas

Vidiškių dvaro 48 metų darbininkas
Teodoras Sivajus ir 60 metų valstietis iš
Pamiškės kaimo Adomas Bučanskis bei
jo sūnus 26 metų Juzefas Bučanskis (Bu-
čanskiai — tėvas ir sūnus — buvo valdy-
tojo pakviesti į Vidiškių dvarą, esant
dvarui sunkioje būklėje) 1941 m. liepos
19 d. prie Vidiškių dvaro be nuospren-
džio ar bet kokio apkaltinimo lietuvių
partizanų buvo sušaudyti.

Mes norėtume nuoširdžiai paprašyti
poną komendantą leisti paimti iš lauko
lavonus ir palaidoti juos kapinėse.

Mums paprašius, Svenčionėlių lietu-
vių policijos vadas leido paimti sušaudy-
tuosius. Bet mes nežinome, kur jie užkas-

Vilniaus apygardos
gebitskomisaras
G a u t a: 1941 m.
rugsėjo 9 d.

* DASKEVIČ Vera, Jano, gimusi 1912 m. Svenčionių raj., Adutiškio miestelyje.

Iš liudininko K. KARDELIO * parodymų

1959 m. gruodžio 2 d.

Tarybų valdžios metais Lietuvoje buvau komjaunuolis. 1941 metų vasarą, netrukus po to, kai prasidėjo karas, mane suėmė nacionalistai. Prisimenu, sekmadienį, 11 val., dviračiu išvažiavau iš Pupiškės kaimo į Drūtūnų kaimą namo. Bevažiuojant mane sulaikė ant kelio nacionalistai Jurgis Zemaitis, Antanas Saulius, Juozas ir Kazys Šelnikai ir kiti man nepažįstami žmonės. Jie man pasakė, kad esu suimamas ir su jais privalau vykti į Linkmenis. Kada ten atvykome, nacionalistai mane atvedė prie rūsio, priešais buvusią depo gaisrinę, tuo laiku — jų būrio štabą. Prie manęs priėjo Maksiūnų kaimo gyventojas Antanas Saulius ir norėjo atimti dviratį, bet aš jo nedaviau. Tada pastarasis kreipėsi į ten stovėjusįjį, sakydamas: „Pone vade Lūniau, ką man daryti su tuo snargliu?“ Lūnius atsakė: „Suduok per snukį, atimk dviratį ir pasodink į rūsį“. Taip Saulius ir padarė.

Tą pačią dieną, kaip ir mane, nacionalistai į rūsį pasodino Maksiūnų kaimo gyventoją, mūsų vietovės komjaunimo organizatorių Antaną Samulį, atrodo, Palionių kaimo gyventoją, Vladą Kindurį, Kazį Radušį iš Grikepelės kaimo ir dar tris man nepažįstamus. Kitą dieną, pirmadienį, anksti rytą, dar buvo tamsu, į rūsį atėjo trys ginkluoti nacionalistai ir mus po vieną vedė į būrio štabą. Antanas Saulius ir Jurgis Zemaitis man, Vladui Kinduriui, Kaziui Radušiiui, Antanui Samuliui ir dar trimis nepažįstamiems surišo virvėmis rankas ir mus surišo po du. Tuo metu Lūnius viską stebėjo. Kažkoks nacionalistas atidarė duris ir mus išvarė į gatvę. Priekyje mūsų atsistojo Lūnius, užpakalyje — Antanas Saulius, Juozas ir Kazys Šelnikai, Jurgis Zemaitis, Šklianskas, Kindurys. Lūnius liepė eiti paskui jį. Nepriėjus Saldutiškio, 1,5 km iki jo, nacionalistai mus nuvarė kokius 800 m iš kelio dešinėn ir atvedė ant kalniuko. Pamačiau apie 13 žmonių, kasančių duobę, aplink kurią stovėjo daug ginkluotų nacionalistų. Kada atvykome, jau švito. Lūnius įsakė mus atrišti. Du nacionalistai mums visiems septyniems atrišo rankas, davė kastuvus ir liepė kasti duobę. Mes prisijungėme prie kasėjų. Duobę iškasėme 10 m ilgio, 1 m pločio ir 1,5 m gylio. Tada Lūnius pradėjo skaityti sąrašą. Iškvietą žmogų statė prie duobės. Išrikiavo į eilę 20 žmonių. Visi buvome sustatyti nugara į duobę. Lūnius mane iškvietė paskutiniu juo ir todėl eilėje stovėjau paskutinis. Šalia manęs stovėjo Antanas Samulis. Už kokių 7 m nuo mūsų stovėjo Lūnius, šalia jo — Kindurys ir dar du man nepa-

* KARDELIS Kazys, Kazio, gimęs 1927 m. Ignalinos raj., Linkmenų ap., Drūtūnų k.

žystami. Lūnius buvo ginkluotas automatu ir pistoletu. Jis pradėjo skaityti, už ką sušaudomi, iš pradžių suminėjo trijų pavardes. Tada šalia jo stovintiems nacionalistams sukomandavo pasiruošti. Lūnius mostelėjo ranka, po to Kindurys ir dar du iš automatų visus tris sušaudė. Vėl Lūnius išvardino tris pavardes ir pasakė už ką sušaudomi, ir taip pat juos sušaudė. Sušaudė 18 žmonių. Likome aš ir Antanas Samulis. Tuo metu motociklu atvažiavo du žmonės, kurių vienas buvo apsivilkęs vokiečių karininko uniforma, o kitas — civiliniais rūbais. Jie pakvietė Lūnių ir apie kažką kalbėjosi. Aš buvau labai susijaudinęs, nieko nebesusigaudžiau ir verkiau. Prie manęs priėjęs, nepažįstamas nacionalistas nustūmė mane koja nuo duobės. Tada aš ėmiau bėgti ir pabėgau. Niekas į mane nešaudė ir nesivijo.

ADSR fondas. r. 63, l. 134—136.

TAURAGĖS APSKRITYJE

TAURAGĖJE

Nr. 223

Iš J. JURGILO * parodymų

1944 m. gruodžio 3 d.

Man būnant Tauragės miesto burmistru, vokiečiai ir policininkai sušaudė daug miesto gyventojų ir komunistų — apie 4000 žmonių. Šaudė masiškai. Šaudė jaunuolius, moteris, vaikus, senelius. Šaudyti pradėjo birželio mėnesį, atėjus vokiečiams, ir šaudė iki 1941 metų pabaigos.

Kleopas Lekutis, revoliucinio judėjimo dalyvis, komunistas, 1940—1941 metais Tauragės mėsos kombinato „Maistas“ komisaras, LKP Tauragės apskrities komiteto narys. Sušaudytas 1941 m. birželio 23 d. kombinato kieme

Vokiečiams mane paskyrus Tauragės miesto burmistru, netrukus pas mane atėjo SS dalinių oberleitenantas ir liepė man dviejų dienų bėgyje suimti visus komunistus ir žydų tautybės vyrus nuo 14 iki 60 metų amžiaus, uždaryti juos buvusio 7-to pėstininkų pulko kareivinėse ir pavesti saugoti vokiečių kareiviams. Aš pasakiau negalįs suimti komunistų, nes nepažįstu jų. Tas karininkas iš pradžių pasipiktino, išgirdęs tokį mano atsakymą, tačiau aš paaiškinau, kad Tarybų valdžios metais vienuolika mėnesių ir septynias dienas sėdėjau kalėjime, todėl ir nežinau, kokie miesto gyventojai komunistai. Karininkas, sužinojęs, kad sėdėjau kalėjime, ėmė kitaip žiūrėti į mane ir pasakė, jog aš galįs atkeršyti komunistams. Man patarus, į kabinetą buvo pakviestas policijos nu-

vados viršininkas Mintautas. Vokiečių karininkas jam liepė patalkininkauti man. Mintautui padedant, suėmiau visus gyvenusius mieste komunistus ir žydus. Iš viso suėmiau apie 25 komunistus ir 300 žydų vyrų.

* JURGILAS Jonas, Kosto, gimęs 1894 m. Tauragės raj., Batakių ap., Ožnugario k. Buržuazinės Lietuvos kariuomenės atsargos ltn. Įvairiu laiku buvęs Tauragės miesto burmistras, tautininkų sąjungos Tauragės apskrities valdybos narys, šaulių sąjungos Tauragės rinktinės tarybos narys. 1940—1941 m.—Skauvilės mokyklos vedėjas.

Kaip buvo sutarta, po dviejų dienų atvažiavo tas pats SS dalinių karininkas ir atėjo į mano kabinetą. Aš pranešiau jam suimtųjų skaičių. Pavardžių sąrašus turėjo policijos nuovados viršininkas Mintautas, kurį pakviečiau dalyvauti pasikalbėjime. Vokiečių karininkas paklausė manęs, kuriuos galima būtų iš komunistų sąrašo išbraukti kaip patikimesnius ir nešaudyti. Aš atsakiau nežinąs ir negalįs nurodyti tokių asmenų. Tada jis šiuo klausimu ėmė tartis su Mintautu. Dabar gerai nebeprišimenu, bet, rodos, policijos nuovados viršininkui nurodžius, buvo išbrauktos kelios pavardės. Vokiečių karininkas kartu su Mintautu nuėjo ten, kur buvo laikomi komunistai ir žydai.

Kitos dienos rytą sužinojau, kad suimtuosius sušaudė prie kelio, lauke už kalėjimo. Vėlesniuose šaudymuose, kurie vyko ilgą laiką, dalyvavo apskrities viršininkas Mylimas, miesto gestapo viršininkas Svarcas ir policija. Pas mane tuo klausimu daugiau niekas nesikreipė. Paskui mano, kaip burmistro, pareiga buvo surinkti sušaudytų gyventojų turtą ir atiduoti vietos Raudonajam kryžiui.

Tauragės burmistru buvau nuo 1941 m. birželio 23 d. iki 1943 m. sausio 8 d. Tiek paskiriant mane burmistru, tiek vėliau gebitskomisariatui tvirtinant mano kandidatūrą, matyt, pakako, kad anksčiau buvau miesto burmistru, turėjau daug žemės ir buvau Tarybų valdžios represuotas. O mano politinius įsitikinimus, matyt, parodė anksčiau priklausymas tautininkų ir šaulių sąjungoms.

ADSR fondas, r. 110, l. 6—7, 9.

Nr. 224

Iš liudininkės A. SKURDELIENĖS * parodymų

1944 m. lapkričio 5 d.

Įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, mano duktė Marija Sidorienė Tauragėje įstojo į Komunistų partijos eiles. Įsibrovus vokiečiams, duktė su savo vyru, bijodami persekiojimų, išvažiavo į Panevėžį. Tada Tauragės miesto burmistras Jurgilas daug kartų buvo išsikvietęs ir vis manęs klausinėjo, kur slapstosi duktė su žentu. Netrukus juos surado, atvežė į Tauragę ir sušaudė.

Man kreipiantis į burmistrą pagalbos, pavyzdžiui, sudėgus mano namui ir prašant lentų naujam pasistatyti, jis atsisakė padėti, atsikirdamas: „Komunisto šeimai nieko nėra“.

ADSR fondas, r. 110, l. 15.

* SKURDELIENĖ Antanina, Jono, gimusi 1884 m. Tauragės raj., Girininkų ap., Murdelių k.

Tauragės miesto policijos
Nuovados viršininkas
Nr. 90

Tauragė, 1941 m. rugpiūčio 7 d.

Ponui Tauragės apskrities viršininkui

Raportas

[Rezoliucija]

Tautinės apsaugos būrių
vadams

Griežtai įspėti, kad be policijos žinios ir jos dalyvavimo jokių kratų ir suėmimų nedarytų, nes už tai bus perduoti karo valdžiai griežtam nubaudimui. Suiminėti gali tik tada, kada užtikis vietoje nusižengimo ir kada yra aiškių besislapstančių komunistų ar kitokių nusikaltėlių.

Vl. Mylimas

Gauta: 1941 m. rugpiūčio 7 d.
Nr. 254

Šiandien vietos komendantas buvo mane pasikvietęs ir griežtai įspėjo dėl apsaugos kuopos pareigūnų daromų plėšimų pas žydų tautybės gyventojus. Paminėti pareigūnai vyksta po kelis pas žydus ir, grasindami ginklais, reikalauja atiduoti brangenybes (laikrodžius, žiedus, apyrankes ir pan.). Kur jie tuos paimitus daiktus deda, žinių nėra. Vokiečių karinė vadovybė apsaugos pareigūnus laiko pagalbine policija ir visą atsakomybę uždeda viešajai policijai už visokius jų veiksmus. Buvo p. komendantui paaiškinta, kad paminėti pareigūnai nėra pagalbinė policija ir kad jų tvarkymas neįeina į mano kompetenciją, bet komendantas įspėjo mane, kad aš juos sutvarkyčiau savo asmeniškai ir visos policijos atsakomybe.

Tokia padėtis mieste tęstis ilgiau negali, ir todėl painformuodamas p. viršininką prašau parėdymo.

F. Mintautas

Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1476, ap. 1, b. 3, l. 136. Originalas.

VRM
Tauragės apskrities
Viršininkas
Nr. 254

Tauragė, 1941 m. rugpiūčio mėn. 7 d.

Tautinės apsaugos būrių vadams

Yra gauta iš vietos karo komendanto įspėjimų dėl neleistino turto atiminėjimo, tiesiog plėšikavimo, iš žydų. Kai kur buvo atimta brangenybių: laikrodžių, žiedų, apyrankių ir pan. ir kitokių

daiktų. Kur tie daiktai dedami ir kam panaudojami, žinių nėra. Tiriant tokius įvykius, pasirodo, kad tai įvykdę apsaugos būrių pareigūnai savavaliaudami, nes jie tai daryti be policijos žinios negali.

Todėl griežtai įspėju visus apsaugos būrių vadus, kad, be policijos žinios ir jos dalyvavimo, apsaugos būrių pareigūnai jokių kratų ir suėmimų nedarytų, nes už tai bus perduoti karo valdžiai griežtam nubaudimui. Suiminėti galima tik tada, kada užtinkama nusikaltimo vietoje ir kada yra aiškūs besislapstą komunistai ar kitokie nusikaltėliai.

VI. Mylimas
Apskritis viršininkas

Baltrūnas
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 1476, ap. 1, b. 3, l. 137. Originalas.

Nr. 227

Tauragės apskrities
Viršininkas
Nr. 790

Tauragė, 1941 m. rugsėjo 6 d.
Viešai negali būti skelbiama

Tauragės miesto burmistrui,
valsčių viršaičiams ir nuovadų viršininkams

Pranešu, kad žydų klausimo tvarkymo reikalu iš apygardos komisariato yra gauti šie nurodymai:

1. Visi žydai turi būti izoliuoti visame apskrityje tik vienoje vietoje. Kur nuolat stovi vokiečių kariuomenė, ten žydų negalima izoliuoti.

2. Kiekviename žydų barake-stovykloje turi būti žydų taryba, išrinkta iš pačių žydų. Ši taryba rūpinasi visais žydų reikalais. Jei kuris nors žydas norėtų tiesioginiai kreiptis į valdinę įstaigą, jis turi gauti tarybos sutikimą.

3. Visi žydai turi būti registruojami, nurodant jų vardus, pavardes, amžių, užsiėmimą ir lytį.

4. Žydai ir stovykloje privalo nešioti Dovydo žvaigždę.

5. Žydai stovykloje butus neturi teisę mainyti. Jei kuris nors žydas norėtų pakeisti butą, jis privalo per žydų tarybą kreiptis į apskrities viršininką, o šisai — į apygardos komisarą.

6. Žydai negali vaikščioti šaligatviais, važinėti susisiekimo priemonėmis, sėdėti viešose vietose, kaip antai, parkuose, kinuo-

se, teatruose ir pan. Lankyti mokyklas, naudoti radijo priimtuvus.

7. Žydų medicinos gydytojai ir dantų gydytojai gali aptarnauti žydus tik stovykloje, nes ir jie privalo būti izoliuoti stovykloje.

8. Žydų vaistininkai gali tęsti savo specialybę tik stovykloje. Jei dar kuri nors vaistinė randasi žydų žinioje, iš jos turi būti žydas pašalintas ir paskirtas valdytojas nežydas. Paskirti valdytoją reikia gauti per apskrities viršininką apygardos komisaro sutikimą. Negali verstis savo amatu šie specialistai: veterinarijos gydytojai, advokatai, bankininkai. Išimtys gali būti žydų amatininkams, kol bus paruošti jų vieton lietuviai. Leisti žydų amatininkams verstis amatu, reikia gauti per mane apygardos komisaro sutikimą.

Jei amatininkai turi dar nuosavas dirbtuves, jie iš dirbtuvių turi būti pašalinami ir patalpinami stovykloje.

9. Visas žydų turtas yra konfiskuojamas ir tvarkomas pagal apygardos komisaro nuostatus. Burmistrai ir valsčių viršaičiai yra atsakomingi, kad visas žydų kilnojamas ir nekilnojamas turtas būtų suregistruotas.

Žydai nuo šios dienos nebeturi teisės savo turto tvarkyti.

Jei kuris nors žydas būtų pastebėtas norįs savo turtą kokių nors būdu kam perleisti, jį reikia sulaikyti ir perduoti vokiečių policijai.

10. Žydai gali gauti maitinimuisi tik reikalingiausius maisto produktus, kurie atlieka nuo lietuvių. Stovykloje gali būti įsteigta ir žydų policija, kurios skaičių nustato apskrities viršininkas. Policininkai privalo nešioti ant rankos baltą raikštį 10 cm pločio su Dovydo žvaigžde.

11. Lietuviams draudžiama lankytis žydų stovyklose. Įėjimas prie stovyklos saugojamas lietuvių policijos.

12. Žydai, kurie gali dirbti, turi būti siunčiami prie darbų, jei nėra pakankamo skaičiaus darbininkų lietuvių. Jei žydai dirbtų ūkiuose pas ūkininkus, jų gaunamą atlyginimą reikia įnešti į apygardos komisaro kasą, kuris vėliau žydams išmokės. Jei stovykloje būtų telefono aparatai, tai jie privalo būti tuoj išjungiami. Žydai neturi teisės naudotis paštu, kaip antai, laiškų, telegramų, pinigų bei siuntų siuntinėjimu ir telefoniniu pasikalbėjimu.

13. Jei dar pas žydus rastųsi gyvuliai, juos reikia atimti ir perduoti kitiems valdytojams.

14. Žydams draudžiama naudoti barakų įrengimus kurui. Jei stovykloje koks nors žydas prieštarautų teisingiems policijos reikalavimams ir jėga pasipriešintų, tai visos stovyklos žydai turi būti kuo griežčiausiai nubausti.

15. Jei žydai būtų skolingi Lietuvos piliečiui ir šis vekseliais arba kitais notariniais dokumentais gali įrodyti, privalo paduoti per valsčiaus viršaitį ar burmistrą apskrities viršininkui prašy-

mą, nurodant kokį turtą žydas turėjo. Burmistras ar viršaitis surinkęs žinias, ar iš tikrųjų žydas buvo skolingas, ir prašymą su dokumentais ir žiniomis prisiunčia apskrities viršininkui, o apskrities viršininkas siunčia apygardos komisarui.

Siuos nurodymus įsakau tuojaus įvykdyti.

Vl. Mylimas
Apskrities viršininkas

Baltrūnas
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 1476, ap. 1, b. 2, l. 53—54. Originalas.

Nr. 228

Tauragės apskrities
Viršininkas
Nr. 793

Tauragė, 1941 m. rugsėjo 6 d.

Nuovadų viršininkams

Pavedu visus žydus, jų žmonas ir vaikus, gyvenančius kaimuose ar šiaip toliau nuo jiems paskirto rajono, tuojaus apgyvendinti į tuos rajonus.

Rajonuose paskirti ar leisti jiems patiems pasirinkti įgaliotus asmenis, su kuriais tik ir galima kalbėtis visais žydų reikalais. Jie turi parūpinti maistą ir kitą, kas reikalinga už rajono ribų.

Kitiems žydams išėiti už rajono ribų draudžiama. Taip pat draudžiama įeiti į žydų rajoną nežydams, apart pareigūnų. Išėiti į darbą žydams galima tik su nuovados viršininko leidimu. Uždrausti mainikavimą turto ir brangenybių į maistą ir panašiai, nes brangenybės ir atliekamas turtas turi būti iš jų atimtas.

Be to, rajonuose paskirti atsakingus asmenis, tvarkdarius, kurie yra atsakingi už tvarką. Be jų už tą solidari atsakomybę dedama visiems žydų gyventojams ir jų turtui.

Vl. Mylimas
Apskrities viršininkas

Baltrūnas
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 1476, ap. 1, b. 3, l. 405. Originalas.

VRM
Tauragės apskrities policijos
Vainuto nuovados
Viršinininkas
Nr. 29

Vainutas, 1941 m. liepos 28 d.

Tauragės apskrities policijos vadui

Raportas

Teikiu ponui vadui informacines žinias:

Zydų tvarkymo reikalai vystosi gerai; žydų tautybės vyrai nuo 15 metų amžiaus, galintieji dirbti fizinį darbą, visi išvežti į Vokietiją prie žemės ūkio darbų, gi negalintieji fizinio darbo dirbti — sergantieji taip pat išvežti į Vokietiją ir paguldyti ligoninėse. Likusios žydės moterys ir vaikai iki 15 metų amžiaus apgyvendinti vienoj vietoj — Sinagogos g. ir ši vieta pavadinta „žydų kvartalas“. Žydės leidžiamos ir net skatinamos dirbti savo žemės ūkio darbus, miestelio gatvių valymas ir t. t. Žydų paliktas nekilnojamas ir kilnojamas turtas saugojamas iki bus gautas atskiras parėdymas, kaip su juo pasielgti.

Yra keletas žydų pabėgusių ir abejotinomis žiniomis slapstosi Vainuto apylinkės miškuose; darome visus žygius jų sulaikymui, nes yra tikri komunistai ir neva yra susijungę su likusiais rusų kariais ir visi apsiginklavę.

Vietos gyventojų nuotaika labai gera, džiūgauja, kad vokiečių kariuomenės dėka liko išlaisvinti iš komunizmo ir atsilyginimui to nieko nesigaili darbu ar medžiaginiai kuo padėti vokiečiams.

Vakar, t. y. š. m. liepos 27 d. įvyko Vainuto ir apylinkės visuomeninis susirinkimas. Į susirinkimą buvo atvykę du valdininkai iš Vokietijos — SA organizacijos nariai. Jie buvo pakviesti į prezidiumą ir vienas iš jų kalbėjo primindamas, kad „mes visa da buvome artimi lietuviams ir norime būti, bet mūsų didysis vadas Hitleris, numatęs gresiantį pavojų iš bolševikų pusės, prijungęs, kaip savo tautiečius, prie didžiojo reicho, bet tai nereiškia, kad nutraukti kaimyniniai santykiai, priešingai, dar šiuo laiku reikia manyti, kad daugiau pagerės.“

Iš vietos kalbėtojų asmenys buvo parinkti tokie, kurie savęs bolševikiniais laikais nėra sutėpę. Kalbose buvo išreikšta vokiečių kariuomenei padėka, o labiausiai keltos ovacijos Vokietijos vadui Adolfui Hitleriui. Išnešta rezoliucija pasveikinti dabartinę Lietuvos vyriausybę, prašant perduoti sveikinimus Vokietijos vyriausybei ir pareikšti vainutiškių prašymą pas vadą Hitlerį, kad suteiktų Lietuvai nepriklausomybę.

Gyvenimas vystosi į geras vėžes, tik kiek ūkininkai susilaiko nuo produktų pardavimų, laukdami valiutos pakeitimo, bet jiems aiškinama, kad toks jų laikymas gali būti baustinas, gi pinigai apyvartoje eina rubliai ir už juos reikia parduoti. Nesusipratimų kokių neįvyksta.

Dirbame prisilaikant patirta praktika, Tamstos nurodymais ir atsiklausiant vietos vokiečių komendanto.

Nuovados viršininkas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 1476, ap. 1, b. 3, l. 61. Originalas.

TELŠIŲ APSKRITYJE

TELŠIUOSE

Nr. 230

Telšių miesto ir apskrities komendanto

Įsakymas Nr. 3

§ 1

[Rezoliucija]
Žiniai
Plk. *Saudzis*
[1941 m.] liepos 6 d.

Registruota Kauno
komendantūroje
1941 m. liepos 8 d.
Nr. 752

Griežtai draudžiu sauvališškai imti iš sovietų paliktų be priežiūros sandėlių, įstaigų bei privačių butų, o taip pat internuotų žydų butų, bet kokį turtą. Tokio turto apsaugą vykdo buvę sandėlių ar įstaigų sargai ir laikini namų prižiūrėtojai bei naujai paskirti toms pareigoms pareigūnai.

§ 2

Nusižengę plėšimuose, vagystėse, sauvaliavimuose bei kituose kriminaliniuose nusikaltimuose, bus baudžiami pagal karo meto įstatymus.

§ 3

Griežtai draudžiama skleisti gandus, daryti bet kokius asmeniškais sumetimais įskundimus ir šmeižti dabartinius pareigūnus.

Visi gandų skleidėjai ir kiti blogos valios kurstytojai prieš viens kitą bus laikomi kaip tyčia norį pakenkti Lietuvos atstatymui ir vokiečių armijai, o kaippo tokie bus baudžiami kuo griežčiausiai.

§ 4

Griežtai įspėjami visi namų savininkai ir butų valdytojai, kad nakties metu nuo 22 iki 4 valandos namai būtų aptemdyti.

§ 5

Visi geros valios piliečiai lietuviai kviečiami prisidėti prie išlaisvinto žemaičių krašto apvalymo nuo komunistų ir kitų visuomenės kenkėjų, veikusių komunistų naudai, ir artimai bendradarbiauti su laikinosios vyriausybės policijos pareigūnais.

Šie piliečiai, kurie slepia ar palaiko dar kokius ryšius su išblaškytos Raudonosios Armijos kariais ar vietiniais komunistais, bus baudžiami mirties bausme.

§ 6

Visoms įmonėms, kooperatyvams, artelėms ir kitoms gamybos įstaigoms, tikslu patenkinti vietos gyventojų poreikavimus, įsakau tuojau pradėti darbą.

Mjr. *Svilas*

Telšių miesto ir apskrities komendantas
1941 m. liepos 2 d.

Lietuvos TSR CVA, f. 1444, ap. 1, b. 9, l. 67. Spausdinta spaustuvėje.

Nr. 231

Iš liudininko V. BAUŽOS * parodymų

1945 m. sausio 22 d.

Vokiečių kariuomenei okupavus mūsų vietovę, mane ėmė persekioti, nes brolis buvo LKP(b) apskrities komiteto sekretorius. 1941 m. birželio 27 d. mane suėmė ir išsiuntė į Telšių kalėjimą, iš kur 1941 m. liepos 18 d. kartu su 14 komunistų išvedė šaudyti. Naktį, apie dvyliktą valandą, mus susodino į sunkvežimį ir išvežė už miesto. Prie geležinkelio buvo iškasta 4 m ilgio, 2 m pločio ir 1,5 m gylio duobė. Mus sustatė prie duobės ir ėmė šaudyti į nugaras. Išgirdęs šūvius ir išsigandęs įkritau į duobę, po kurių dviejų valandų išlindau ir pasileidau bėgti. Likę sargyboje baltaraiščiai, tai pastebėję, ėmė iš automatų šaudyti į mane, bet nepataikė. Man pavyko pabėgti.

„Teisiant“ 14 komunistų dalyvavo šie asmenys: „teismo“ pirmininkas Lapas, geto viršininkas Platakis, buržuazinės kariuome-

* BAUZA Vladas, Kazio, gimęs 1909 m. Silalės raj., Pajūrėlio miestelyje.

nės leitenantas Juodikis ir trečias, civiliniais drabužiais apsirengęs žmogus.

Tąsyk budeliai sušaudė šiuos komunistus: Dambrauską iš Varnių, Zėlbą iš Varnių vls. Janapolės k., Daukantą iš Varnių, Kazlauską, Tarybų valdžios metais dirbusį Telšių apskrities vykdomajame komitete, Vinčą Selenį, Aleksą Stonį, Alfonsą Pilibaitį ir Praną Songailą, Tarybų valdžios metais dirbusius kalėjime, Tenisonienę, dirbusią LKP(b) apskrities komitete, Saulienę, dirbusią apskrities vykdomajame komitete, akušerę Abelovienę. Kitų trijų nepažinojau.

ADSR fondas, r. 143, l. 148—149.

Nr. 232

Lietuvos respublikos vardu 1941 m. liepos 19 d. Telšiuose karo lauko teismas, išnagrinėjęs Žūtauto Algirdo ir kitų baudžiamąją bylą, kaltinamų pagal Baudž. stat. 51 ir 453 str. ir Ypat. valst. aps. įst. 14 §, 6 p., nutarė: 1) Žūtautą Algirdą, s. Domyko, 25 metų, 2) Selenį Vinčą, s. Vinco, 24 metų, 3) Songailą Praną, s. Prano, 33 metų, 4) Stonį Aleksandrą, s. Domicėlės, 26 metų, 5) Baužą Vladą, s. Kazio, 32 metų ir 6) Pilibaitį Aleksą, s. Pilypo, 30 metų, nubausti mirties bausme sušaudant, visus su pasekmėmis, nurodytomis Baudž. stat. 28 ir 29,1 str., 7) Jakavičių* Praną, s. Juozo, 27 metų, nubausti sunkių darbų kalėjimu aštuoneriais metais su pasekmėmis, nurodytomis Baudž. stat. 28, 29,1 ir 30 str., 8) Budginą Kostą, s. Antano, 27 metų, 9) Adomaitį Joną, s. Jurgio,— dešimt metų ir 10) Kosteckį Petrą pripažinti nekaltu ir išteisinti. Tą patį Kosteckį Petrą perduoti Telšių apskrities karo komendantui, kaip karo belaisvį, nurodant, kad jis buvo įtariamias nužudyme. Įrodymo daiktus palikti byloje. . .

Teismo išlaidas sudėti pasmerktiesiems.

Pirmininkas

Nariai

Malonės prašymuose, paduotuose Lietuvos aktyvistų [fronto] štabui Telšiuose, padėta šios rezoliucijos: Selenio Vinco, Songailos Prano, Stonio Aleksandro, Baužos Vlado ir Pilibaičio Vlado — atmesti, o Žūtauto Algirdo — mirties bausmę pakeisti sunkių darbų kalėjimu iki gyvos galvos. Išrašai tikri. Prokuroras *B. Antanėlis*.

* Iš bylos matyti, kad 1941 m. spalio 17 d. dėl „nepakankamai surinktos medžiagos kaltumui įrodyti“ buvo nutarta šį asmenį paleisti (žr. Lietuvos TSR CVA, f. 1441, ap. 2, b. 10, l. 8).

Ponui kalėjimo viršininkui

Prašau sušaudymui perduoti atvykusiai šaulių būrio apsaugai.
1941 m. liepos 20 d.

B. Antanėlis
Prokuroras

Ponui kalėjimo viršininkui

Vykdyti sprendimą dėl Budgino, Adomaičio ir Kosteckio. Apie išpildymą pranešti.

1941 m. liepos 23 d.

B. Antanėlis
Prokuroras

Lietuvos TSR CVA, f. 1441, ap. 2, b. 10, l. 4. Patvirtintas nuorašas.

Nr. 233

Nuorašas

Lietuvos respublikos vardu 1941 m. liepos 19 d. Telšiuose karo lauko teismas, išnagrinėjęs Abelovienės Minos ir kitų baudžiamąją bylą pagal Baudž. stat. 51 ir 453 str. ir Ypat. valst. aps. įst. 14 §, 6 p., nusprendė: 1) Abelovienę Miną, Efroimo, 50 metų, 2) Kazlauską Justiną, s. Jono, 31 metų, 3) Atkočiūną Edmundą, s. Kazio, 31 metų, 4) Žiulkų * Vladą, s. Juozo, 42 metų, 5) Šaulienę Haliną, d. Jurgio, 22 metų, 6) Ubartą Stasį, s. Leono, 32 metų, 7) Tenisonienę Aldoną, d. Juozo, 42 metų, 8) Dambrauską Stasį, s. Jono, 33 metų, 9) Zelbą Aleksandrą, s. Juozo, 61 metų, 10) Daukontą Zigmą, s. Juozo, 43 metų, 11) Jukną ** Praną, s. Prano, 40 metų, 12) Stiliką ** Aleksą, s. Dimitrijaus, 27 metų, pripažinti visus kaltais pagal 1 § įst. „Organizacijų, sudarytų okupuotoj Lietuvoj ar svetimose valstybėse, dalyviams ir jų padėjėjams bausti“, ir visus juos nubausti mirties bausme, sušaudant su pasekmėmis, nurodytomis Baudž. stat. 28 ir 29 str. 1 p., 13) Varanavičių ** Vladą, s. Stanislovo, 21 metų, pripažinti kaltu pagal § 1 to įst. ir pritaikius Baudž. stat. 53 str. nubausti iki dešimties metų sunkiųjų darbų kalėjimo su pasekmėmis, nurodytomis Baudž. stat. 28, 29, 1 ir 30 str.

Įrodymo daiktus palikti byloje. Teismo išlaidas sudėti nuteistiesiems lygiomis ir solidariai.

Pirmininkas

Nariai

* Turį būti — Žulkus.

** Iš bylos matyti, kad 1941 m. spalio 17 d. dėl „nepakankamai surinktos medžiagos kaltumui įrodyti“ buvo nutarta Jukną ir Varanavičių paleisti, o medžiagą apie Stiliką pristatyti Telšių apskrities viršininkui, prašant jį nubausti šešioms mėnesiams priverčiamojo darbo stovyklos (žr. Lietuvos TSR CVA, f. 1441, ap. 2, b. 72, l. 7).

Malonės prašymuose, paduotuose Lietuvos aktyvistų [fronto] štabui Telšiuose, padėta šios rezoliucijos: Abelovienės Minos, Kazlausko Justino, Atkočiuno Edmundo, Ziulkaus Vlodo, Saulienės Halinos, Ubarto Stasio, Dambrausko Stasio, Zebos Aleksandro, Daukanto Zigmo, Tenisonienės Aldonos — atmesti, o Juknos Prano, Stiliko Alekso — mirties bausmę pakeisti sunkių darbų kalėjimu iki gyvos galvos. Išrašai tikri. Prokuroras *B. Antanėlis*.

Lietuvos TSR CVA, f. 1441, ap. 2, b. 72, l. 4. Patvirtintas nuorašo nuorašas.

Nr. 234

Nutarimas

1941 m. liepos 30 d. Telšiai. Sudaryta komisija sekančiai: 1) apskrities viršininko Ramanausko, 2) TDA viršininko (komentanto) majoro Svilo, 3) Valstybės saugumo policijos viršininko Cipkaus, 4) Telšių apskrities prokuroro-tardytojo Antanėlio, 5) Telšių apskrities policijos vado Juodikio, 6) Aktyvistų vado kapitono Noreikos ir kitų, išžiūrėjusi Endriuškos Jurgio, s. Jurgio, 28 metų amžiaus, gyv. Telšių m., Plungės g., kvotą, rado:

1. 1940 metais, užėjus Raudonajai Armijai, pradėjo organizuoti raudonąjį chorą su komjaunuoliais.

2. Pradėjo veikti komunistų naudai ir jiems pasidarė prielankus.

3. Pats Komunistų partijai nepriklausė, bet palankus buvo.

Todėl nutarė: Endriušką Jurgį, s. Jurgio, 28 metų amžiaus, gyv. Telšių m., Plungės g., kaipo dirbusį komunistų naudai, nubausti tris mėnesius į darbo stovyklą, įskaitant į bausmę iki šiol išbūtą laiką kalėjime.

Endriušką Jurgį toliau laikyti TDA viršininko žinioje, persiunčiant jam kvotą.

Komisijos atstovų parašai: *B. Antanėlis*
Bagdonas
Čipkus

Paskelbta: *J. Endriuška*

Lietuvos TSR CVA, f. 1441, ap. 2, b. 22, l. 7. Originalas.

PLUNGĖJE

Nr. 235

Iš liudininkės Z. VERKIENĖS * parodymų

1950 m. sausio 26 d.

1941 metų birželio pabaigoje Plungės baudėjai suėmė mano vyrą Vaclovą Verkį. Tris savaites jį kalino pastate Vytauto gatvėje (dabar ten kinoteatras „Laisvė“ ir liaudies teismas). Liepos 18 d. vyrą kartu su kitais tarybiniais piliečiais sušaudė ganykloje, 1 km nuo miesto. Ten viename kape palaidota daugiau kaip 40 žmonių.

ADSR fondas, r. 145, l. 180.

Nr. 236

Iš P. PUKIO ** parodymų

1945 m. liepos 30 d.

Vokiečių grobikų okupacijos metais buvau Plungės parapijos klebonas. Juo esu nepertraukiamai nuo 1928 metų.

1941 metų birželio mėnesį Plungės miesto burmistras sušaukė pasitarimą žydų turto paskirstymo reikalui. Pakvietė ir mane. Vokiečiams atėjus, visus vietinius gyventojus žydus surinko į sinagogą, o jų turtą nugabeno į sandėlį Laisvės alėjoje. Netrukus burmistras Misevičius iš Telšių apskrities viršininko Ramanausko gavo nurodymą sušaukti įstaigų vadovus ir iš jų tarpo išrinkti komisiją žydų turtui išdalinti neturtingiems gyventojams. Išrinkome komisiją. Jos pirmininku tapo gimnazijos direktorius Tonius, nariais — burmistras Misevičius, kunigas Petras Lignugaris, du gimnazijos mokytojai, kurių pavardžių neprisimenu. Rodos, į komisiją buvo išrinktas ir „Lietūtkio“ kooperatyvo valdybos pirmininkas Strazdas.

Tonių 1941 ar 1942 metais perkėlė dirbti į Marijampolės apskritį, burmistras Misevičius ketino išvažiuoti į Vokietiją, bet pakely, esą, buvo susirgęs ir apsistojęs Darbėnuose pas savo giminaičius.

ADSR fondas, r. 147, l. 53—55.

* VERKIENĖ Zosė, Jono, gimusi 1918 m. Plungės raj., Nausodžio ap., Pučkorių k.
** PUKYS Povilas, Kazimiero, gimęs 1882 m. Kupiškio raj., Antašavos ap., Gyvakių k. Nuo 1956 m. buv. Palangos altarista ir Rietavo klebonas, nuo 1957 m.—Tirkšlių altarista ir klebonas, nuo 1963 m.—Zemaičių Kalvarijos altarista. Miręs 1964 m.

Iš liudininko M. GELAZIAUS * parodymų

1945 m. birželio 14 d.

Kunigą Pukį pažįstu jau apie 15 metų. Jis anksčiau ir šiuo metu yra Plungės bažnyčios klebonas.

1941 m. birželio 22 d. išgirdau, kad Vokietija užpuolė Tarybų Sąjungą. Aš, kaip seniai netikintis į dievą, nuėjau į bažnyčią pasiklaudyti, kaip į tai reaguos dvasininkija. Tą pačią dieną po pamaldų kunigas Pukys sakė pamokslą, kurio metu jis išsireiškė: „Atėjo diena, kada varpas išmušė laisvės valandą, ir mūsų draugai vokiečiai mus išvaduos iš raudonosios priespaudos. Dar bar mūsų šventa pareiga naikinti komunistus“. Pamokslas truko apie 30 minučių. Visas jo turinys buvo nukreiptas prieš Tarybų valdžią, buvo liaupsinama fašistinė Vokietija. Po pamokslo vargonais sugrojo tautos himną. Pukys, pasakęs pamokslą, iš bažnyčios išėjo ir pasislėpė. Pasirodžius vokiečiams Plungėje, jis sugrįžo į miestą ir stojo į aktyvaus talkininkavimo fašistinei valdžiai ir baudžiamiesiems organams kelią, buvo „teismo“, kurio nuosprendžiais remiantis, buvo masiškai šaudomi partiniai-tarybiniai aktyvistai, narys.

1941 metų rugpiūčio pradžioje aš mūrijau krosnį pas laikrodininką Jasaitį, kuris man tada pasakė, kad buvau įtrauktas į numatytą sušaudyti žmonių sąrašą, bet tik vokiečių komendanto dėka aš ir kiti likome gyvi. Aš tada susidomėjau, kas buvo tie teisėjai, kurie sprendė mūsų likimą. Jis atsakė: Plungės miesto komendantas Alimas, jo žmona, klebonas Pukys, Plungės policijos nuovados viršininkas Šadauskas, valstybės gynėjas Pabrėža, gydytojas Ivinskis, saugumo policijos viršininkas Bauža ir kiti, kurių pavardžių neprisimenu. Jasaičio tvirtinimu, jų buvo 12. Pokalbio metu aš jo paklausiau, kad jeigu jis apie tai žino, tai, matyt, ir pats ten dalyvavo. Jasaitis nieko neatsakė, bet davė man suprasti, kad jis buvęs to proceso liudininkas.

Žmones, kuriuos sušaudė „teismo“ nuosprendžiu, žinau šiuos: Plungės valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Pjaliugą, jo žmoną, Baličių, jo žmoną, 19 metų sūnų komjaunuolį, Medeikį, jo žmoną, Uznį (prie Smetonos valdžios buvo policininkas, sušaudė kaip bedievį), milicininką Uznį, siuvėją Stepanavičių (sušaudė kaip bedievį), Tarybų valdžios metais buvusį seniūną Butkų, 20 metų komjaunuolį Vaitkų ir Guduliauską.

Minėto „teismo“ nuosprendžiu 1941 metų liepos mėnesį sušaudyta apie 170 partinių-tarybinių aktyvistų.

ADSR fondas, r. 147, l. 61—62.

* GELAZIUS Mykolas, Stasio, gimęs 1877 m. Joniškyje.

Iš liudininkės O. POCEVIČIENĖS * parodymų

1945 m. balandžio 10 d.

1941 metų birželio mėnesio pabaigoje, kaip tarybinį darbuotoją, suėmė mano vyrą Igną Pocevičių ir uždarė į Plungės areštinę. Stengiausi jį kaip nors išgelbėti ir tuo reikalu ėjau pas policijos nuovados viršininką, baltųjų partizanų būrio vadeivą ir kitus, turinčius ryšių su baudžiamaisiais organais, bet savo tikslo nepasiekiau. Kartą, jau liepos mėnesį, gatvėje sutikau pažįstamą Remeikį, tuo metu priklausiusį baltųjų partizanų būriui. Jis, sužinojęs, kad mano vyrą suėmė, patarė kreiptis pas kunigą Pukį, kuris, anot Remeikio, turįs sprendžiamąjį balsą suimtų tarybinių piliečių atžvilgiu. Aš nutariau prašyti Pukio, kad paleistų vyrą. Atėjau pas jį į butą. Mane išklausęs, labai grubiai paaiškino, kad esą, ką vyras užtarnavo, tą ir gaus. Be to, jis žvilgterėjo į kažkokią storą knygą ir ėmė ant manęs rėkti, kad aš ir vyras neiname išpažinties, o štai dabar, kada ištiko mane nelaimė, kreipiuosi pas jį. Pukys išvarė mane lauk. Bet aš nenusiraminau ir pabandžiau dar kartą nueiti pas Pukį. Sužinojusi per Remeikį, kad Telšių gatvėje 1941 metų liepos mėnesį, kurią dieną, neprišimenu, vyks teismo pasitarimas, apie devintą valandą vakaro atėjau prie pastato, kur vyko pasitarimas. Norėjau įeiti į vidų, tačiau mane sulaukė stovėję sargybiniai. Aš jiems pasakiau, kad man būtinai ten reikia patekti vienu svarbiu reikalu. Mane įleido. Salėje, už stalo, pamačiau tarp Plungės komendanto Alimo ir policijos nuovados viršininko Šadausko sėdintį Pukį. Aš kreipiausi tiesiog pas pastarąjį, prašydama išleisti mano vyrą, bet jis, iki galo neišklausęs, man liepė tuojau pasišalinti. Paskui dar du kartus ėjau pas kunigą Pukį į patalpas Vytauto gatvėje, kur vyko pasitarimas. Jis su manim visai nenorėjo kalbėti. Kada atėjau paskutinį kartą, prašiau, kad Pukys man leistų perduoti vyrui siuntinį. Pukys sutiko ir parašė man raštelį, kur buvo nurodyta, kad manęs sargybiniai nesulaikytų mieste, nes buvo jau vėlu, apie dešimtą valandą vakaro, ir leistų perduoti vyrui valgyti.

ADSR fondas, r. 147, l. 56—57.

Nr. 239

Iš liudininko P. URBONO ** parodymų

1949 m. balandžio 23 d.

Vokiečiams okupavus Lietuvą, Platelių policijos nuovados viršininkas Juozas Žvinys, jam pavaldūs policininkai ir baltairaiščiai tarybinius aktyvistus ir įmonių bei įstaigų tarnautojus

* POCEVIČIENĖ Ona, Juozapato, gimusi 1919 m. Šiaulių raj., Kuršėnų ap., Genčių girio k.

** URBONAS Pranas, gimęs 1895 m. Kretingos raj., Grūšlaukės ap., Plokščių k.

gabeno į Plungę ir ten juos šaudė. Nuo 1941 iki 1943 metų aš ir Norvilas gyvenome netoli policijos būstinės.

Prisimenu šiuos tarybinius piliečius, sušaudytus Plungėje: Dvarviečių kaimo gyventoją, pieninės darbininką Kostą Sartį, Notėnų mokyklos sargą Kazį Stončių, Platelių laiškinių Joną Belionį, Ginteliškės kaimo gyventoją, žemės dalinimo komisijos narį Leoną Zūbį, buvusį Platelių milicijos viršininką Zūbį. Apie tai, kad išvardintus asmenis sušaudė, sužinojau iš Prano Stončiaus. Jis Plungėje kalinamam broliui Kaziui nešė maistą, bet nesuspėjo, nes brolių su kitais jau buvo sušaudę.

ADSR fondas, r. 47, l. 182—183.

ZARĖNUOSE

Nr. 240

Iš liudininko S. NORVIDO * parodymų

1945 m. vasario 16 d.

Žarėnų policininkai mane suėmė 1941 m. liepos 15 d. 1940—1941 metais tarnavau Žarėnų milicijoje įgaliotiniu. Antrą dieną po suėmimo mane tardė Paulauskas. Jis mane naganu smarkiai mušė ir pramušė man galvą. Kai nugriuvau, jis ėmė mane spardyti kojomis. Paulauskas klausinėjo, kur yra mano darbo draugai. Negavęs iš manęs jokių žinių, Paulauskas norėjo mane sušaudyti, tačiau vėliau su kažkuo pasitaręs paleido namo su sąlyga, kad kiekvieną rytą ir vakarą registruočiausi policijoje. Kai mane paleido, tą pačią dieną išėjau iš namų ir slapstčiausi iki Raudonosios Armijos atėjimo, iki 1944 metų rudens. Konfiskavo visą mano turtą.

Žarėnų policijos nuovados viršininko Paulausko nurodymu apie 1941 metų rugpiūčio mėnesį suėmė: LKP(b) Rietavo miesto komiteto sekretorę Bronę Požerienę, Žarėnų butų valdybos viršininką komunistą Vincą Varpiotą, Rietavo milicininką Leoną Slavickį. Juos be jokio tardymo po kelių dienų sušaudė prie Undaravičiaus dvaro, netoli Žarėnų, į Plungės pusę.

ADSR fondas, r. 61, l. 172—173.

* NORVIDAS Stasys, Adolfo, gimęs 1907 m. Plungės raj., Medingėnų ap., Pubžibių k.

TRAKŲ APSKRITYJE

KAIŠIADORYSE

Nr. 241

Iš liudininko V. MICHAILOVO * parodymų

1947 m. rugpiūčio 15 d.

Vokiečiams okupavus Kaišiadorių valsčių, 1941 metų birželio pabaigoje, aktyvus šaulys Bernardas Drulys suorganizavo baudžiamąjį būrį, ėmė suiminti komunistus ir Tarybų valdžiai prijauniančius gyventojus. Birželio 29 d. Drulys su baudėjų grupe Medinų ir Lomenių kaimuose suėmė apie 40 komunistų ir tarybinių aktyvistų ir uždarė į girininkijos svirną. Kaip VKP(b) narij tada suėmė ir mane. Suėmė ir vyresnįjį mano brolių Michailą Michailovą, Medinų kaimo gyventojus Aleksejų Fiodorovą, Ananijų Vasilevičių, Uljaną Kuznecovą, Lomenių kaimo gyventojus Stasj ir Bernardą Valkavičius, Adomą Karpavičių, Stasj Zižliauską. Apie penktą valandą vakaro Drulys, Kulakovas ir leitenantas iš Kaišiadorių saugumo policijos, lietuvis, posėdyje svarstė, ką sušaudyti Lomeniuose, o ką pasiųsti į Kaišiadoris. Po posėdžio Drulys iškvietė devynis žmones: mane, Michailą Michailovą, Aleksejų Fiodorovą, Ananijų Vasilevičių, Uljaną Kuznecovą, Stasj ir Bernardą Valkavičius, Adomą Karpavičių ir Stasj Zižliauską. Kai mus išrikiavo, Drulys išvedė iš rikiuotės mano brolių Michailą ir įspėjo baudėjus: „Šis žmogus — vyriausias komunistas, todėl jį veskite atskirai“. Brolių, sustiprintos apsaugos lydimą, vedė atskirai. Apie dešimtą valandą vakaro atėjome prie Lomenos upės. Leitenantas iš Kaišiadorių saugumo policijos nušovė mano brolių. Turėdamas silpną širdį, nugriuvau. Pasmerktieji ėmė verkėti ir prašyti, kad paliktų juos gyvus, bet baudėjai nekreipė dėmesio. Be jokios komandos jie ėmė šaudyti. Šaudomieji krito ant manęs. Baudėjai paleido kelis šūvius į peršautus ir tąsyk man sužeidė abi kojas. Mus suvertė į duobę, o patys nuėjo. Taip aš išlikau gyvas. Kitą dieną mane surado žmona su Medinų kaimo gyventojais ir nugabeno į Kauno ligoninę.

ADSR fondas, r. 66, l. 86—87.

* MICHAILOVAS Vasilijus, Nikitos, gimęs 1912 m. Kaišiadorių raj., Palomenės ap., Medinų k.

Iš liudininko V. VAITKEVIČIAUS * parodymų

1944 m. spalio 4 d.

Vokiečių kariuomenei užėmus Vievio valsčių, buvo sudarytas buržuazinių nacionalistų komitetas, kuris suorganizavo valsčiaus policiją ir ginkluotus būrius. To komiteto nurodymu sušaudė buvusį Vievio apylinkės pirmininką, mano sūnų komjaunuolį Zigmundą Vaitkevičių iš Balceriškių kaimo, pravoslavų psalminką, buvusį Vievio rusų mokyklos organizatorių Ivaną Kazūną, Kurkliškių apylinkės pirmininko padėjėją Petrą Meižiką iš Vieveninkų kaimo, Vievio draudimo agentą Joselį Baidėrį, apylinkės sekretorę Blecheraitę, Vievio valsčiaus grūdų paruošų punkto vedėją Feliksą Žilinską, Vievio dantų gydytojos vyrą Chaimą Sermaną, miesto gyventoją Kačą, stalių, kurio nei pavardės, nei vardo, nei tėvo vardo nežinau, fizinės kultūros instruktorių Motkę Riką, komjaunimo organizacijos sekretorių Gadrovą, iš Semeliškių geto pabėgusį Maselką ir tris raudonarmiečius.

ADSR fondas, r. 140, l. 169—170.

* VAITKEVICIUS Vladislovas, Aleksandro, gimęs 1889 m. Trakų raj., Balceriškių ap. ir k.

UKMERGĖS APSKRITYJE

UKMERGEJE

Nr. 243

Lietuvos respublika
VRM
Ukmergės apskrities
Viršinininkas
Nr. 167

Ukmergė, 1941 m. liepos 10 d.

Visiems Ukmergės apskrities policijos
nuovadų viršinininkams ir valsčių viršaičiams

[Rezoliucija]
Rašt[inei]
Paskelbti partizanų žiniai
J. Buvelskis
Gauta: 1941.VII.11
Nr. 24

Patirta, kad valsčiuose veikiančios kai kurios partizanų grupės, sugavę lietuvius, įtariamus komunistiniame veikime, kai kuriuos jų net be jokio rimtesnio pagrindo yra sušaudę.

Pavedama Tamstoms daryti įtakos, kad nuo beprasmių šaudymų būtų susilaikyta.

J. Krivickas

L. e. apskrities viršinininko p.

L. e. raštvedžio p.
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 807, ap. 1, b. 16, l. 2. Spausdinta hektografu.

Nr. 244

Ukmergė, 1941 m. liepos 13 d.

LR
VRM
Valstybės saugumo policijos
Ukmergės apygardos
Viršinininkas
Nr. 13

Ukmergės apskrities policijos
nuovadų viršinininkams

[Rezoliucija]
Žiniai
1941 m. [V] liepos 16 d.
J. Buvelskis

Pavedamas saugumo viršinininko, prašau Tamstų kaip galima mažiau siųsti suimtuosius asmenis, kaip [an]tai: senus, mažamečius ir pan.

Siųsti tik tokius asmenis, kur iš tikrųjų matyti, kad tas asmuo yra aktyvistas ir bolševikų valdžiai buvo prielankus, o nesitenkinti vieno ar kito asmens pranešimo žodžiu. Pranešimus priiminėti tik raštu ir nuovadų viršininkams atskirai pasileiravus, tik tada siųsti saugumo viršininko parėdymui.

A. Norvainis
Kvotų dalies vedėjas

Lietuvos TSR CVA, f. 807, ap. 1, b. 18, l. 8. Originalas.

Nr. 245

Lietuvos respublika
VRM
Ukmergės apskrities
Viršininkas
Nr. 389

Ukmergė, 1941 m. liepos 23 d.

Terminuotas

Visiems Ukmergės apskrities policijos nuovadų viršininkams

1. Policijos valdininkai ir policininkai privalo visur ir visada sveikintis su vokiečių karininkais ir kareiviais.

2. Skubiai susitvarkyti ir dėvėti viešosios policijos uniformą su raiščiais.

3. Šautuvais, revolveriais ir jiems šoviniams policijai apsirūpinti vietoje, susitarus su šauliais. Visiškai nesant galimybės apsirūpinti vietoje, trūkstamus šautuvus gaus pas mane.

4. Visi žydai, be lyties ir amžiaus skirtumo, miesteliuose ir kaimuose turi turėti ant drabužių prie krūtinės ir nugaros šešiamkampę geltoną žvaigždę ir neturi teisės patys savavališkai išvykti iš gyvenamos vietos.

Sio nepildančius sodinti į daboklę ir varyti prie darbų vienai—dviem paroms.

5. Drausti žydams ant kelių supirkinėti iš kaimiečių prekes. Nepildantiems taikyti 4-ame punkte nurodytas priemonės.

6. Visi nuovadų viršininkai privalo sudaryti sąrašus: a) komunistų, b) komjaunuolių, c) žydų, d) lenkų, e) rusų ir f) buv. bolševikų įstaigų tarnautojų,—apie kiekvieną iš jų surašant charakteristiką apie priešvalstybinę jo veiklą (jei tuo pasireiškė).

Paminėtų sąrašų po vieną egzempliorių pasiūsti: valstybės saugumo policijai, policijos vadui ir vieną egzempliorių pasilikti savo įstaigoje.

Terminas — š. m. rugpiūčio 1 d.

P. Jonušonis

L. e. policijos vado p.

L. e. raštvedžio p.

[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 807, ap. 1, b. 18, l. 11. Spausdinta hektografiu.

Nr. 246

Nuorašas

Įsakymas Nr. 14

Ukmergės miesto ir apskrities karo komendantūrai

Ukmergė, 1941 m. rugpiūčio 9 d.

§ 1

Š. m. rugpiūčio 3 d., apie 23 val., Smėlių būrio partizanai Meškerevičius Juozas, Svelnikas Pranas, Cernys Kostas, būdami neblaivūs, be jokio parėdymo — sauvaliai lankėsi piliečių butuose tikrinti, ar nėra klausoma iš užsienio radijo žinių. Kai kuriuos piliečius įtarę užsienio radijo žinių klausyme, nearėštavo, bet tik atimdinėjo radijo aparatus. Tai plėšikavimo reiškinys, o ne partizaninės [...]*

Tuo pačiu laiku atsiradęs gatvėje girtas partizanas Garnys Julius su pil. Petruškevičiumi Andriumi paleido netyčia šūvį, kurio kulipka prazvimbė pro dešiniajame Sventosios upės krante patruliuavusius vokiečių karius ir tuomi iššaukė patrulių susišaudymą.

Dėka netoli patruliuavusio partizano Bakučionio Mato, kuris pradėjo vokiškai šaukti: „Nicht schiessen, hier litauische Partisanen!“**, susišaudymas buvo sustabdytas.

Šitoks nemalonus įvykis iš mūsų partizanų pusės yra labai ir labai apgailestautinas. Jis neprivalo daugiau pasikartoti!

Išžiūrėjęs kvotos duomenis ir atsižvelgdamas į tai, kad šis įvykis yra pirmą kartą, o taip pat kad sakytieji partizanai iš anksčiau yra nemaža pasidarbavę, pasitenkinų tik drausmės pa-

* Neįskaitomas žodis.

** „Nešaudyti, čia lietuvių partizanai!“

bauda. Visus keturis partizanus, o taip pat ir pil. Petruškevičių Andrių, visus solidarai baudžiu po septynias paras daboklės arešto.

.....

Kpt. *Kamarauskas*
Ukmergės miesto ir apskrities karo komendantas

Nuorašas tikras: ltn.
adjutantas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 807, ap. 1, b. 16, l. 7. Spausdinta hektografu.

Nr. 247

LR
VRM

Labai skubu

Valstybės saugumo policijos
Ukmergės apygardos
Viršininkas
Nr. 467

Ukmergė, 1941 m. rugpiūčio 29 d.

Visiems nuovadų viršininkams ir valsčių viršaičiams

Vokiečių karo komendanto parėdymu, susitarus nuovados viršininkui su viršaičiu, prašau skubiai visą liekamą žydų kilnojimąjį turtą tvarkingai surinkti į vieną vietą, sudarant daiktų sąrašą dviejuose egzemplioriuose, ir griežtai saugoti nuo pasisavinimo ir dingimo iki atskiro parėdymo. Vieną egzempliorių daiktų sąrašo skubiai pristatyti man. Auksą, sidabrą, pinigus, žiedus, įvairių valstybių valiutą, laikrodėlius ir kitas brangenybes su sąrašu pristatyti man. Dėl daiktų pasisavinimo bei dingimo yra atsakomingi nuovadų viršininkai ir viršaičiai pagal veikiančius dabartinio meto įstatymus.

A. Braziukaitis
Apygardos viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1175, ap. 1, b. 2, l. 31. Spausdinta hektografu.

BALNINKUOSE

Nr. 248

Iš liudininko S. BRATKAUSKO * parodymų

1959 m. gruodžio 22 d.

Antrąją karo dieną Balninkuose pradėjo veikti baudžiamasis būrys, kurį suorganizavo buvęs policijos nuovados viršininkas Petras Stumbras. Jo pirmieji pagalbininkai buvo mokytojas Juo-

* BRATKAUSKAS Stasys, Tado, gimęs 1897 m. Anykščių raj., Kurklių ap., Dirvonų k.

zas Sibaila ir buožė Povilas Juoėepis. Po penkių—šešių dienų į Balninkus grįžo iš Ukmergės kalėjimo pabėgęs dvarininkas Jonas Steikūnas, kuris ėmė vadovauti būriui.

Petrui Stumbrui įsakius, baudėjai suėmė vietos partinius, komjaunimo ir tarybinius aktyvistus, kaip antai, Balninkų valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorių Antaną Venterį, to paties valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Nikodemą Seduikį, valsčiaus komjaunimo komiteto sekretorių Stasį Latvį, jo brolių Antaną Latvį, tarybinio ūkio direktorių Joną Laurinaitį, milicininką Bagdoną ir kitus,— iš viso apie dešimt žmonių. Juos dvi—tris savaites laikė valsčiaus savivaldybės patalpose. Suimtuosius žiauriai mušė. Venterį taip sumušė, kad šis negalėjo kvėpuoti, sužalojo jam galvą. Tuo metu aš stovėjau sargyboje. Stumbrui leidus, iškviečiau gydytoją suteikti nukentėjusiajam medicinos pagalbą.

1959 m. gruodžio 23 d.

Joną Steikūną pažįstu nuo 1919 metų, t. y. nuo tada, kai kartu su juo tarnavau buržuazinės Lietuvos kariuomenės 8-ame pėstininkų pulke. Aš buvau 3-čio bataliono 3-čios kulkosvaidininkų kuopos eilinis. Tuo metu jaunesnysis leitenantas Steikūnas buvo 1-mo bataliono 2-ros kuopos vado padėjėjas. Kuopos vado padėjėju Steikūnas buvo neilgai, tik kelis mėnesius, nes buvo paskirtas štabo karininku. Kariuomenėje Steikūnas tarnavo iki 1925 ar iki 1926 metų. Vėliau iš kariuomenės demobilizavosi ir gyveno Balninkuose, savo dvare. Steikūno tėvas turėjo 230 ha žemės. Lietuvos buržuazinės vyriausybės nutarimu Jonui Steikūnui, kaip kariuomenės savanoriui, buvo perduota 80 ha tėvo žemės. Jis turėjo apie 20 arklių, daugiau kaip 30 karvių, vieną traktorių, tris kuliamašias, vandens malūną, lengvąją mašiną, samdė nuolatinius penkis kumečius ir 20—30 sezoninių darbininkų.

1934 metų gegužės mėnesį buvo šaukiama Petrikiškių kaimo gyventojų sueiga, kurioje buvau išrinktas seniūnu. O Petrikiškių seniūnijos atstovas į valsčiaus tarybą ir viršaičio padėjėjas buvo Jonas Steikūnas. Tada susipažinau su Jonu Steikūnu iš arčiau. Aš nuomojau iš jo kuliamašią mašiną, mokėdamas po 5 litus už valandą. Be to, nuo 1935 metų priklausiau šaulių sąjungai, o mano būrio vadas buvo Jonas Steikūnas.

Prasidėjus karui, šeštadienį ar sekmadienį, dar prieš ateinant vokiečių kariuomenei į Balninkus, buvau bažnyčioje per mišias. Po pamaldų Jonas Steikūnas pranešė, kad sodelyje prie bažnyčios įvyks „aktyvistų“ būrio susirinkimas, ir visi mes turėsime dalyvauti. Daugelis bažnyčioje buvusių žmonių atėjo į tą susirinkimą. Sodelyje pastatė stalą susirinkimo prezidiumui, o publika stovėjo. Už prezidiumo stalo sėdėjo Jonas Steikūnas, Petras

Stumbras, Juozas Šibaila ir kunigas Juozas Susnys. Pirmas kalbėjo Jonas Steikūnas. Jis ragino jaunimą stoti į jų būrį ir padėti „padaryti tvarką“. Steikūnas kvietė talkininkauti vokiečių kariuomenei, kuri „vaduoja mus nuo Tarybų valdžios“.

ADSR fondas, r. 76, l. 39—43.

Nr. 249

Iš S. URBONAVIČIAUS * parodymų

1944 m. lapkričio 13 d.

1941 metų birželio mėnesį buvau paskirtas Balninkų valsčiaus viršaičiu. Tose pareigose dirbau iki 1944 metų liepos mėnesio, t. y. iki Raudonosios Armijos atėjimo. Birželio 23 d. prasidėjo partinių-tarybinių aktyvistų, komjaunuolių ir komunistų areštai. Buvo primušti Balninkų valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas Nikodemus Šeduikis, sekretorius Antanas Venteris. Valsčiaus daboklėje dvi kameros buvo prikimštos žmonių. Iš jų pažinojau šiuos: senį Kavaliauską, agronomą; Balninkų apylinkės pirmininką Praną Šeduikį; valsčiaus vykdomojo komiteto sekretorių Antaną Venterį, komjaunimo organizacijos sekretorių Stasį Latvį, Kazokiškių apylinkės pirmininką Antaną Latvį, Balninkų apylinkės sekretorių Jankelį Treibišą, dvi Šapiraites, senį Joną Latvį, dvaro darbininką Petrą Vikužį, VLKJS narį Leizerį Bušnerį.

Birželio pabaigoje įvyko pasitarimas, kuriame dalyvavo Balninkų dvarininkas Jonas Steikūnas, baudžiamojo būrio vadas Juozas Šibaila, policijos nuovados viršininkas Petras Stumbras, šaulys Povilas Juočepis, šaulys Viktoras Aukštuolis. Pasitarimas vyko vakare, o naktį visus nurodytus asmenis Valų miške, 5 km nuo Balninkų, sušaudė.

1941 metų rugpiūčio mėnesį Steikūnas ir Šibaila Balninkų mokykloje surinko šaulius. Šibaila pasakė: „Mes savo uždavinį atlikome — padarėme tvarką, išgaudėme visus komunistus ir tarybinius darbuotojus. Šiuo metu turime persekioti kiekvieną dar išlikusį komunistą ar tarybinį aktyvistą, pranešti apie juos policijai, o dabar gyvenkite namuose ir ramiai dirbkite, bet būkite pasiruošę“.

1944 metais, kada atėjo Tarybų valdžia, Šibaila iš tų pačių šaulių suorganizavo gaują ir pasitraukė į mišką.

ADSR fondas, r. 76, l. 118—119.

* URBONAVIČIUS Stepas, Jurgio, gimęs 1897 m. Ukmergės raj., Zemałtkiemio ap., Antalaušio k. Buv. šaulys.

Iš liudininkės P. VIKUŽIENĖS * parodymų

1949 m. vasario 11 d.

1940 metais mano vyras Petras gavo iš Tarybų valdžios netoli Balninkų 5 ha žemės. Mes nupirkome iš buožės Jono Steikūno pusę namo ir apsigyvenome Balninkuose.

Vokiečiams užėmus miestelį, okupacinė valdžia atėmė iš mūsų žemę ir gražino Jonui Steikūnui, o mano vyrą sušaudė. Aš likau su trim mažais vaikais, gyvenau ten pat ir dirbau pas buožę Steikūną.

1941 m. liepos 6 d., anksti rytą, pas mus atėjo Balninkų miestelio seniūnas Vladas Sirvinskas, mokytojas Juozas Šibaila, buožė Povilas Juočėpis ir policininkas Bronius Steponavičius. Jie pareiškė darysį mūsų namuose krata, tačiau dėl ko, nepasakė. Jie paėmė virves, pavalkus, vadžias, kurias anksčiau buožė Jonas Steikūnas buvo davęs mums naudotis. Suėmė vyrą, nuvedė į buvusio Balninkų valsčiaus vykdomojo komiteto patalpas, kur jį su kitais tarybiniais ir partiniais aktyvistais išlaikė tris paras. 1941 m. liepos 9 d. juos, 13 žmonių, tariamai išsiuntė į Ukmergę, tačiau iš tikrųjų tą dieną visus sušaudė Žemaitkiemio valsčiuje, Valų miške.

ADSR fondas, r. 110, l. 121—122.

KAVARSKĖ

Nr. 251

Iš liudininko K. MAŽEIKOS ** parodymų

1964 m. sausio 14 d.

Penktą ar šeštą karo dieną Kavarskas vokiečių kariuomenės buvo okupuotas. Dar iki to laiko mieste buvo suorganizuotas ir veikė ginkluotas būrys, kuriam vadovavo buvęs karininkas Šimkė. Jis gyveno kažkur kaime, Kavarsko valsčiuje.

Šis būrys apšaudė Kavarsko mokykloje stovėjusį Tarybinės Armijos dalinį, atstatė kai kurias buržuazinės santvarkos įstaigas. Buvo atkurta valsčiaus savivaldybė, kuriai ėmė vadovauti buvęs viršaitis Kalibatas. Būrys turėjo savo būstinę. Būrio vadas

* VIKUŽIENĖ Paulina, Jurgio, gimusi 1901 m. Ukmergės raj., Zelvos ap., Rasališkių k.

** MAŽEIKA Kazys, Juozo, gimęs 1909 m. Kretingos raj., Kärtenos ap., Abakų k. 1949 m. tarybinio teismo nuteistas.

Šimkė mane paskyrė policijos nuovados viršininku, kuriuo jau esu buvęs.

Prisimenu, antrą karo dieną Kavarske būrio dalyviai žvėriškai nužudė Ukmergės milicijos viršininką Žilaitį. Vietiniai gyventojai kalbėjo, kad Žilaitis, jodamas arkliu Anykščių kryptimi pas kažkokius giminaičius, kelyje susitiko su būrio dalyviais, kurie jį atpažino, iškratę rado pistoletą, nusivarė į Šventosios papų ir netoli Kavarsko nužudė.

Praėjus kelioms dienoms po šio įvykio į Kavarską pas mane buvo atvykusi viena moteris ir aš su ja kalbėjausi. Ji ieškojo Žilaičio ir jau buvo sužinojusi, kad jis nužudytas. Aš supratau, kad ji yra Žilaičio žmona ar artima giminaitė. Aš patvirtinau, kad Žilaičio gyvųjų tarpe jau nėra. Tada ji labai susijaudino, ėmė verkti, ir daugiau su ja kalbėtis nebegalėjau.

Tarybinės santvarkos metais Kavarsko bibliotekos vedėju dirbo Lazauskas. Jis buvo šlubas. Į Kavarską atvyko iš kitur. Vokiečių okupacijos pradžioje jį suėmė. Mačiau, kaip jį valsčiaus patalpose mušė per veidą būrio dalyviai. Po kelių dienų sužinojau, kad Lazauską sušaudė. Sklido kalbos, kad jį likvidavo buvęs varpininkas Gudėnas. Pirmomis vokiečių okupacijos dienomis buvo nužudytas ir buvęs Kavarsko valsčiaus komjaunimo sekretorius, kurio pavardės nežinau.

Būrio dalyviai buvo suėmę ir uždarę į daboklę daug žmonių. Man buvo pavesta apklausti suimtuosius. Pastebėjau, kad daugelį jų suėmė, esant asmeniniams nesutarimams. Suėmė daug naujakurių, keletą komunistų.

Pirmą karo savaitę į Kavarską atvažiavo vokiečių dalinys. Man buvo pranešta, kad jie apsupo daboklę. Ten nuėjęs pamaciau juos varant būrį vyrų ir dvi moteris — Savinskienę ir buvusią Kavarsko akušerę žydę. Man pasisekė susikalbėti, kad jie atleistų Savinskienės sūnų komjaunuolį, agronomą Survilą ir trečiąjį jauną vaikiną. Juos grąžinome į daboklę. Kitus nuvarė prie laisvamanių kapinių ir ten sušaudė.

Kiek vėliau į Kavarską buvo atvažiavusi civiliškai apsirengusių žudikų grupė. Kalbėjo lietuviškai. Jie man sakėsi esą iš Kaino, kad šaudę žydus Ukmergėje ir Siesikų miestelyje, o dabar šaudysią Kavarske. Tą pačią dieną jie surinko žydus vyrus ir juos sušaudė kažkur kaime.

Iš liudininko V. MIKESKOS * parodymų

1958 m. spalio 31 d.

Ukmergės kalėjime tarybinių piliečių nenaikino, tačiau daug kalinių išvežė už miesto ir sušaudė. Man kartą teko dalyvauti tarybinius piliečius kariant.

Praėjus porai savaitių nuo karo pradžios, dar tuo metu buvo girdėti nuo Daugpilio pabūklų šūviai, rytą į Ukmergės kalėjimą atvyko Vaclovas Deveikis su saugumo policijos darbuotojais Paškevičiumi, Veselka ir kitais. Noriu paaikškinti, kad buržuazinės santvarkos metais Deveikis buvo pats turtingiausias Ukmergėje žmogus. 1940 metų birželio mėnesį Deveikių šeima kažkur pabėgo. Ukmergėje Vaclovas Deveikis pasirodė pirmomis karo dienomis. Pažįstamiesiems gyrėsi, kad buvo pabėgęs į Vokietiją ir į Lietuvą išmestas su desantu. Jis turėjo didelį autoritetą vokiečių karinės administracijos ir gestapo tarnautojų tarpe, gerai mokėjo vokiečių kalbą.

Kaip jau minėjau, Deveikis, atvykęs su saugumo policijos darbuotojais, kalėjimo viršininkui Pranui Kuzmickui įteikė 120 žydų sąrašą ir susikalbėjo juos nuvaryti į kalėjimo pagalbinį ūkį, esantį 5 km nuo Ukmergės (anksčiau tas ūkis vadinosi Antakalnio II palivarku). Be to, jie iš anksto susitarė tuos žmones sunaikinti. Man apie šį suokalbį pranešė kalėjimo viršininkas Kuzmickas. Kiek atsimenu, šią operaciją ruošė labai slaptai, nes prieš tai visiems kalėjimo tarnautojams davė pasirašyti pasižadėjimą griežtai laikyti paslaptį. Suimtiesiems buvo paaikškinta, kad juos varys tvarkyti daržų. Kuzmickas užmaskavimo tikslais liepė paruošti daug kastuvų. Apie ketvirtą valandą vakaro buvo išėjęs į miestą. Grįždamas į kalėjimą, sutikau varant suimtuosius. Kalėjimo kieme pamačiau prižiūrėtoją Rudomanską, baigiantį skaičiuoti ir krauti į vežimą kastuvus. Iš viso buvo paimta apie 60 kastuvų. Su juo nuvažiavau į pagalbinį ūkį. Ten radome atvartus suimtuosius, saugomus kalėjimo prižiūrėtojų, policininkų ir saugumiečių. Kiek atsimenu, moterys buvo uždarytos į svirną, vyrai, rodos,— į namą, skirtą kaliniams laikyti. Pagalbinis ūkis buvo apsuptas policininkų maždaug pusės kilometro spinduliu. Ten būdamas supratau, kad žydų tautybės piliečius kars. Vieno klojimo šone buvo atplėštos lentos ir iškasta duobė. Kieme komandavo Deveikis. Man Deveikis pasiūlė karti. Aš jam paaikškinau, kad esu fiziškai silpnas. Iš tikrųjų, tada jaučiausi labai blogai.

* MIKESKA Vladas, Juozo, gimęs 1907 m. Anykščių raj., Traupio ap., Mickūniškių k. Buv. šaulys ir tautininkas. Vokiečių fašistų okupacijos metais — Ukmergės kalėjimo ūkvedys. 1949 metais tarybinio teismo nuteistas.

Kuzmickas tai patvirtino, todėl man jokių pareigų nepavedė. Vakare sėdėjau ant suoliuko, naktį užėjau į namą, kuriame gyveno ūkvedys su šeima. Man girdint, Deveikis instruktavo Kuzmicką, Zigmą Skominą, Valeiką, Motuzą ir Giedraitį, kaip reikia karti. Sakė, kad, išvedant iš pastato suimtuosius, reikia jiems užrišti akis. Girdėjau ir kaip Deveikis aiškino, jog reikia prieš kariant sukirsti ranka į pasmakrę, tada auka apsvaigsta ir lengviau su

Kaltinamasis P. Medišauskas rodo daržinę, kurioje buvo kariama
1958 m. gruodžio 11 d.

ja susitvarkyti. Būdamas lauke mačiau, kad karti vedžiojo po vieną žmogų. Iš pastato išvesdavo kalėjimo administracinės dalies darbuotojas Norbertas Butvilas. Jis buvo įsigėres ir dainavo rusiškai dainas apie Katiušą, tik iškreiptas. Pagal sąrašą kvietė po vieną ir perdavinėjo Deveikiui, Kuzmickui, Motuzui arba Valeikai, kurie pakaitomis vedžiojo pasmerktuosius užrištomis akimis į korimo vietą. Naktį užėjau į namą, kuriame gyveno ūkvedys su šeima. Išgirdęs šūvį, išbėgau į kiemą. Pamačiau Kuzmicką ir Motuzą, vedančius miesto savivaldybės kasininką Goldbergą. Pastarasis neleido užrišti akių. Iššovė Motuzas, matyti, norėdamas jį pagąsdinti. Aš mačiau į klojimą užeinančius Deveikį, Kuzmicką, Paškevičių, Zamauską, Giedraitį, Skominą, Povilą Medišauską, Motuzą, Valeiką, Šopį.

Anksti rytą, priėjęs prie duobės, pamačiau suverstus pakartuosius. Duobę užkasinėjo didelė policininkų grupė. Karti jau buvo baigę. Gerai atsimenu, policininkui Varnui kasant pasidarė bloga, ir jis vėmė. Deveikis kieme visus vaišino savo atvežtąja degtine, rodos, namine. Aš negėriau, nes, kaip sakiau, buvau

silpnas. Girdėjau, kai korikai dalinosi savo įspūdžiais. Jie pasakojo, kad kariant už virvės tempė Deveikis, Kuzmickas, Šopys, Valeika. Felčėris Giedraitis tikrino kariamųjų pulsą. Zamauskas durtuvu pribaginėjo tuos, kurie dar buvo gyvi. Medišauskas man tada sakė, kad ir jis koręs.

Iš viso jie pakorė 70—80 žydų tautybės piliečių *. Visi jie buvo Ukmergės ir Gelvonų miestelio gyventojai **. Iki aušros nespėjo pakarti kelių moterų su mažais vaikais ir kelių vyrų. Juos grupėmis nuvarė į Pivonijos mišką ir sušaudė. Varė į šaudymo vietą Medišauskas, Šopis, Skominas, Giedraitis, Kuzmickas ir kt. Jie, matyt, ir šaudė. Varant antrą ir trečią grupę šaudyti, aš, policininkas Snieška ir dar kažkas trečias nuėjome namo. Giedraitis ir Šopis liko sušaudytųjų rūbams parvežti.

ADSR fondas, r. 139, l. 129—132.

Nr. 253

LR
VRM
Valstybės saugumo policijos
Ukmergės rajono
Viršininkas

Ukmergė, 1941 m. liepos 8 d.

Ukmergės kalėjimo viršininkui

[Rezoliucija]
Vokiečių karo komendant-
to žiniai
1941 m. liepos 8 d.
P. Kuznickas

Pagal pridėtą išvardintą sąrašą *** visus kalinius, laikomus Tamstos žinioje, prašau perduoti Lietuvių aktyvistų fronto štabui.

Priedas: 114 kvotų su daiktais ir žmonėmis.

Valstybės saugumo ir
kriminalinės policijos
Ukmergės apygardos
viršininkas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1616, l. 170. Originalas.

* Ukmergės raj., Pašilės ap., „Rytojaus“ kolūkio teritorijoje 1958 m. gruodžio 11 d., atkasus duobę, buvo rasti 88 žmonių palaikai.

** Gydytojas Borisas Paikinas, mokytoja Orlinaitė, advokatas B. Golombas, banko buhalteris Meizelis, siuvėjai Koganas, Sulmanas ir kt.

*** Sąrašas neskelbiamas.

ZELVOJE

Nr. 254

Zelvos policijos punkto
Vedėjas
Nr. 362

Zelva, 1942 m. birželio 23 d.

Ponui Ukmergės apskrities viršininkui

Pildydamas Tamstos 1942 m. balandžio 9 d. rezoliuciją ant pil. Marijonos Mackevičienės prašymo, pranešu, kad jos vyras Balys Mackevičius 1941 m. liepos 23 d. drauge su keliais žydais partizanų buvo sušaudytas ir vienoje duobėje su trim ar keturiais žydais užkastas.

Minimas Mackevičius komunistiniame veikime pasireiškęs nebuvo, buvo katalikas, lankė bažnyčią, tik jo sūnus Napoleonas buvo Zelvos valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininkas, kurį partizanai buvo areštavę ir padėję į Zelvos valsčiaus areštinę, bet iš ten jis pabėgo. Pabėgus sūniui, buvo suimtas tėvas Balys Mackevičius, laikomas areštinėje ir vėliau su žydais sušaudytas.

Iš policijos pusės kliūčių iškasti lavoną ir palaidoti kapinėse nėra, bet sunku bus surasti tarp kelių žydu.

P r i e d a s *: prašymas.

A. Gerdžiūnas
Punkto vedėjas

Lietuvos TSR CVA, f. 1077, ap. 1, b. 1, l. 216. Patvirtintas nuorašas.

Nr. 255

Ponui Ukmergės apskrities viršininkui

Zamarienės Elenos, gyv. Ukmergės aps., Želvos vls., Daubariškių miške,

Prašymas

[Rezoliucija]
Zelvos nuovados
viršininkui
Prašau nedaryti kliūčių
prašytojai apsigyventi jo-
sios prašyme nurodytoje
vietoje

1941.IX.12

Vitkus

Ukmergės apskrities
viršininkas

Mano vyras Juozas Zamara kaipo bežemis prie bolševikų buvo gavęs Žemaitkiemio vls., Felinkos vienkiemyje 8 ha žemės sklypą. Š. m. birželio 27 d., užėinant vokiečiams, mano vyrą nušovė partizanas Mykolas Zadlauskas ir vien tik dėl to, kad velioniui mano vyrui Juozui Zamarai buvo duotas sklypas iš jo tėvo Karolio Zadlausko žemės. (Dėl nužudymo vyro iškelta baudžiamoji byla per Ukmergės

* Byloje nėra.

kriminalinę policiją.) Zadlauskas, nužudęs mano vyrą, mane su šešiais vaikais iš žemės sklypo ir trobesių saivališkai pašalino ir aš priversta buvau su savo vaikais apsigyventi Daubariškių miške po atviru dangumi, kur ir dar gyvenu. Zadlauskai mane su šeima apšaukė visoj apylinkėj komuniste, tai kiekvienas ūkininkas bijo mane be valdžios organų žinios su vaikais priimti į butą. Dabar noriu apsigyventi Zelvos valsčiaus Bastūnų kaime pas Antaną Legucką, kuris mane priimti į butą sutinka, tik reikalauja iš manęs pristatyti iš policijos bei valsčiaus savivaldybės raštą, kad tam nėra iš jų pusės prieštaravimų. Tuo reikalu kreipiausi į Zelvos policiją ir valsčiaus savivaldybę, bet jie mano prašymo nebeklauso ir atmeta. Tokiu būdu, aš su savo mažais vaikais priversta esu skursti ir gyventi miške po atviru dangumi, kas dabar, atšalus orui, nebeįmanoma, ir mane su vaikais laukia pražūtis. Giminių, pas kuriuos galėčiau apsigyventi, neturiu. Todėl prašau p. viršininko skubaus parėdymo, kad man būtų leista apsigyventi Zelvos valsčiaus ribose.

1941.IX.11 E. Zamarienė

Pil. Antanui Leguckui, gyv. Zelvos vls.,
Bastūnų k.

1941.IX.16

Nr. 304

Pranešta, kad apsigyventi pil. Elenai Zamarienei su savo šeima Ukmergės aps., Zelvos vls., Bastūnų k. pas Tamstą iš policijos pusės kliūčių nėra.

[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 1077, ap. 1, b. 6, l. 1—2.

Policijos nuovados
Viršininkas
1941 m. rugpiūčio 22 d.
Nr. 70

Ponui Ukmergės kalėjimo viršininkui

125 Želvos miestelio gyventojus žydus siunčiu Tamstos žinion ir prašau juos laikyti kalėjime Valstybės saugumo ir kriminalinės policijos Ukmergės apygardos viršininko žinioj.

Priedas*: sąrašas.

A. Gerdžiūnas
Nuovados viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1077, ap. 1, b. 3, l. 68. Patvirtintas nuorašas.

Nr. 257

Želvos policijos viršininkui

Karolio Žiedelio, gyv. Želvos vls.,

Dvareliškių k.,

Pareiškimas

[Rezoliucija]

Maželis Petras įspėtas ir sudraustas, kad daugiau tokių veiksmų nebedarytų, nes partizanai kaipo tokie jau nebeegzistuoja.

1941.XII.30

A. Gerdžiūnas

Atsitraukus rusams ir užėinant vokiečiams, Petras Maželis atėjo iš lauko pusės, užėjo mano klojiman, paskui tvartan kažko ieškodamas, ant galo dar užėjo ir gryčion; manęs neradęs, paklausė mano žmonos, ar nėra čia pas jumis Vlodo Rudoko, ir išėjo. Toj pačioj dienoj, vakare, atėjo pas mus Janė Pleskytė** ir pranešė, kad Maželis ieškojo ne Rudoko, o manęs — Žiedelio, su tikslu nušauti, ir patarė man slėptis, nes Maželis labai karščiuojasi. Kitoje dienoje atvyko pas mane Marijona Žiedelienė ir tuoj pranešė, kad slėptis, nes Maželis sako, kad vis viena aš jį nušausiu. Praėjus apie tris savaites, viename šventadienyje netikėtai Maželis įpuolė į mano butą, laikydamas vieną ranką kišenėje, būk tai brauningą, ir įsakė, kad aš rytoj nuvykčiau į Želvos poli-

* Priedas neskelbiamas.

** Taip dokumente.

cijos būstinę. Tas jo įpuolimas parodė mums mirties šešėlį. Su Maželiu tada buvo atvykęs ir Stasys Valiauga, gyv. Miškiniškių vienkiemyje, bet jis į vidų nebuvo įėjęs, o stovėjo ant kiemo. Maželis užėdavo dažnai pas Pleskenį* vakaruoti ir vis šaudydavo, o kai užvažiavo su vokiečiu, tai ant gatvės prieš mano gryčią paleido apie dešimt šūvių, nuo kurių pradėjo klykti visi mano vaikai ir žmona. Vėliau būnant mano žmonai valsčiaus valdyboje ir prieš viršaitį, Maželis pasakė: „Džiaukis, kad aš jo nenupyškinu, tu jau jį seniai būtum apkasęs“. Šį Maželio posakį girdėjo Talučių seniūnas Petniūnas, antras — Želvos miestelio gyv. Bratkauskas, Uršulė Kunavičienė, Karališkių mokytojo žmona ir kiti.

Remiantis išdėstytu, nuolankiai prašau pono viršininko padaryti žygį, kad Maželis nebebaugintų mūsų sušaudymu.

K. Ziedelis

Dvareliškiai
1941 m. rugsėjo 23 d.

Lietuvos TSR CVA, f. 1077, ap. 1, b. 3, l. 185. Originalas. Rankraštis.

ZEMAITKIEMYJE

Nr. 258

Iš V. STEPONAVIČIAUS** parodymų

1946 m. kovo 21 d.

Prasidėjus karui, buvusius šaulius pakvietė atvykti pas karininką Alfonsą Putną, gyvenusį Žemaitkiemio dvare. Susirinko 18 žmonių.

Mes suiminėjome besitraukiančius Raudonosios Armijos karius ir siuntėme juos į Ukmergę. Ginklus atimdavome, kad galėtume apginkluoti savo būrį. Iki 1941 m. birželio 28 d. visas mūsų būrys buvo apginkluotas.

* Taip dokumente.

** STEPONAVIČIUS Vytautas, Juliaus, gimęs 1916 m. Ukmergės raj., Vidiškių miestelyje. Buv. šaulys. 1945—1946 m. nacionalistų gaujos, veikusios Ukmergės aps., dalyvis („Vytenio“ slapyvardžiu).

Mes tuojau pradėjome suiminėti partinius ir tarybinius aktyvistus. Aš dalyvavau suimant Žemaitkiemio valsčiaus vykdomojo komiteto pirmininką Kapočių iš Valtūnų vienkiemio; paruošų įgaliotinį, dirbusį Siesikų valsčiuje; Berzgainių kaimo gyventoją Povilą Liubecką; finansų agentą iš Valų vienkiemio; Joną Salčiūną iš Valų vienkiemio ir kitus. Juos išsiuntėme į Ukmergę.

ADSR fondas, r. 15, l. 126—127.

UTENOS APSKRITYJE

UTENOJE

Nr. 259

Utenos apskrities Utena, 1941 m. liepos 13 d.
Saugumo ir kriminalinės policijos
Viršininkas
Nr. 5

Utenos apskrities policijos
nuovadų bei punktų viršininkams ir valsčių viršaičiams

Prašau apie įvykius (špionažo, sabotažo, gadinimus įrengimų ir visokius kitus) siųsti man pranešimus raštu neatidėliojant.

Reikalinga stropiai sekti bolševikuojančių gaivalą ir taip pat gandų skleidėjus. Kadangi gandų skleidėjai visuomenėje drumsčia jau į normalias vėžes grįžtančią padėtį, reikalinga su jais kovoti griežčiausiomis priemonėmis.

Išaiškinus asmenis, kurie kenkia esamai tvarkai bet kuriuo būdu, tuojau sulaikyti ir pristatyti su kvota man.

Būtinai prašau siųsti man kiekvieną savaitę informacijas apie padėtį Tamstos nuovados ar valsčiaus ribose.

Uševičius

L. e. viršininko p.

Lietuvos TSR CVA, f. 715, ap. 1, b. 1, l. 1. Spausdinta hektografu.

ANYKŠČIUOSE

Nr. 260

Iš liudininko V. BUTENO * parodymų

1951 m. birželio 7 d.

Rodos, birželio 23 d., nenorėdamas likti vokiečių okupuotoje teritorijoje, bandžiau evakuotis į Tarybų Sąjungos gilumą, tačiau nuo Latvijos pasienio buvau priverstas grįžti į Anykščius, nes visus kelius vokiečiai buvo atkirę. Apie liepos mėnesio pradžią

* BUTENAS Vladas, Adomo, gimęs 1906 m. Molėtų raj., Aluntos ap., Piešiškių k.

netoli Anykščių mane sutiko du ginkluoti baltaraiščiai, sulaikė ir paklausė, kas esu. Išgirdę mano pavardę, atsakė, kad jiems aš esu reikalingas ir nusivedė į policijos nuovadą, kur padarė kratą. Tie patys baltaraiščiai nuvarė mane į areštinę, Dariaus-Girėno g., šalia dabartinės spaustuvės pastato. Vedant mane, iš kažkur išėjo Balys Kučasuskas. Pamatęs mane, jis pasakė: „Dar vieną niekšą pagavome“ ir pradėjo mane mušti šautuvo buože, sukruvino. Atvedę mane į areštinę, baltaraiščiai išvarė iš ten du žydus — Zamelaną, antrojo pavardės nežinau. Juos sustatė priekyje manęs, vieną po kito. Kučasuskas pasakė: „Bolševikams ir žydams sušaudyti gaila trijų kulku, užteks ir vienos“ ir šovė iš šautuvo. Zamelaną nušovė, o manęs ir stovėjusiojo prieš mane kulka nepalietė. Kučasuskas, pamatęs, kad esu gyvas, smogė man šautuvo buože, ir aš pargriuvau. Gulėdamas mačiau, kaip šalia manęs likusiam gyvam žydui Kučasuskas liepė atsisėsti ant nušautojo ir reikalavo bučiuoti šautuvo vamzdį. Šiam prisilietus prie vamzdžio, Kučasuskas užsimojęs šautuvu išmušė jam dantis. Mane įmetė į daboklę. Kas buvo toliau, nemačiau. Kitą dieną pasijutęs geriau, pamačiau, kad kartu su manimi kalinami Matas Soroka, Juozas Liubartas, Vladas Butkevičius. Dvyliką dienų buvau sargybos priežiūroje, vėliau mane nugabeno į Utenos arešto namus, iš kur po trijų savaičių paleido.

ZARASŲ APSKRITYJE

ZARASUOSE

Nr. 261 *

Kauno komendantūra
Nr. 1133

Kaunas, 1941 m. liepos 17 d.

Leidimas

Zarasų apskrities valymui nuo komunistų leidžiama kpt. Počebutui nuvežti ginklus ir juos laikyti Apsaugos batalione.

Pulkininkas
Kauno komendantas

Leitenantas
Adjutantas

Lietuvos TSR CVA, f. 1444, ap. I, b. 10, l. 22. Nuorašas.

Zarasų baltaraiščiai rikiuotėje

1941 m. liepos mėn.

* Dokumentas vokiečių ir lietuvių kalba. Skelbiamas tik lietuviškas tekstas.

Zarasų tautinės apsaugos
Rinktinės vadas
1941 m. rugpiūčio 5 d.
Nr. 841

Įsakymas

Kas be atitinkamų valdžios organų leidimo su ginklu pereis Zarasų apskrities ribą, tas vietoje bus sušaudytas.

Kas pereis ir su valdžios organų leidimu, bet nepraneš vietos valdžios organams, tas bus sulaikytas ir pristatytas vietos komendantui.

Kiekvienas paklydęs ar vykštąs su reikalu pareigūnas, perėjęs per Zarasų apskrities ribą, turi vietos valdžios organams prisistatyti ir išaiškinti atvykimo tikslą.

P a g r i n d a s *: Utenos ortskomendanto ** įsakymas.

Kpt. Počebutas
Rinktinės vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 2, b. 14, l. 48. Spausdinta hektografu.

Nr. 263

Zarasų apskrities
Policijos vadas
1941 m. spalio 21 d.
Nr. 1500

Ponui apskrities viršininkui

Raportas

[Rezoliucija]

Pranešti, kad Sapnovienės skundas dėl atimtų daiktų sugražinimo nebus patenkintas, nes nežinia, kas iš jos tuos daiktus atėmė. Jos vyras buvo komunistas, jį partizanai sušaudė, tad tegul jo nebeieško. Galėjo sėdėti namie, tai daiktų niekas nebūtų atėmę. Perspėti Sapnovienę, kad daugiau jokių skundų ir prašymų nerašinėtu, nes

Pristatau Uvejės Sapnovienės prašymą ir pranešu, kad pagal duotą Sapnovienės prašymą p. Utenos karo komendantui skundą yra pravesta kvota ir daviniai pravesti p. komendantui mano raštu Nr. 1210.

Be to, paaiškinu, kad Vasylius Sapnovas priklausė Komunistų partijai, buvo pabėgęs su šeima kartu su atsitraukiančiais bolševikais iki Breslavo, bet, vokiečiams užkirtus kelią toliau bėgti, grįžo atgal. Jį su šeima buvo sulaikę lenkų

* Byloje nėra.

** Ortskommandant (vok.) — vietos komendantas.

jai niekas negali patikėti. Geriau tegul dirba savo darbą ir nebelaukia daugiau bolševikų.

1941 m. spalio 24 d.

L. Gumbinas

partizanai Miežanų miestely ir atėmė visus daiktus, o juos paleido. Vykstant per Turmantą, juos sulaikė mūsų partizanai ir pristatė į Zarasus, iš čia žmona su vaikais buvo paleista namo, o Vasylius Sapnovas buvo partizanų varomas į Degučius kvotos reikalais, bet pastarasis kėsinosi pabėgti ir sargybinių buvo nušautas.

P r i e d a s *: 3 lapai.

V. Tamošiūnas

L. e. policijos vado p.

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 1, b. 90, l. 322. Originalas.

ANTALIEPTĖJE

Nr. 264

Iš V. JANAUDŽIO ** parodymų

1950 m. balandžio 22 d.

1941 metų liepos mėnesį su Kaziu Vaikučiu, Lionginu Zakarausku ir Stasiu Juškėnu sušaudžiau tris Antalieptės valsčiaus komjaunuolius: Kirilą ir Ivaną Orlovus ir Naujasodžio apylinkės pirmininką Petrą Gaigalą.

Kirilą ir Ivaną Orlovus, Gaigalą, Ananijų Kolesnikovą suėmė, vokiečiams okupavus mūsų vietovę. Juos ilgą laiką saugojo Juozapavo dvaro rūsyje. Kartą dieną mane, Vaikutį, Zakaruską ir Juškėną iškvietė į mūsų būrio štabą. Būrio vadas Zavadskas nugirdė mus degtine, apginklavo šautuvais ir liepė brolius Orlovus, Gaigalą ir Kolesnikovą nuvesti į mišką ir sušaudyti. Zavadskas Kazį Vaikutį paskyrė mūsų vyresniuoju. Iš štabo nuėjome į Juozapavos dvarą, 1 km nuo Baltriškių kaimo, paėmėme brolius Orlovus, Gaigalą, Kolesnikovą ir nuvarėme juos plentu miško link. Nepriėjus miško, Vaikutis liepė suimtiesiems pasukti dešininėn, tačiau jie nepaklausė ir ėjo keliu toliau. Tada Vaikutis liepė mums šauti į suimtuosius ir pirmas pradėjo. Suimtieji pasileido bėgti į visas puses, tačiau tris iš jų — brolius Orlovus ir Gaigalą — nušovėme. Aš šoviau į Kirilą Orlovą. Kas jį nušovė, nežinau, nes kelis kartus šovė ir Lionginas Zakarauskas. Ananijui Kolesnikovui pasisekė pabėgti, tačiau kitą dieną jį sulaikė ir nušovė De-

* Priedas neskelbiamas.

** JANAUDIS Vytautas, Adomo, gimęs 1920 m. Zarasų raj., Baibių ap., Pošerinės k. Suimant dirbo Panevėžio melioracijos stotyje apskaitininku.

gučių baudėjai. Tą pačią dieną Vaikutis Degučių valsčiaus gyventojams liepė užkasti sušaudytųjų lavonus.

1941 metų rugpiūčio mėnesį su Antalieptės baudėjais dalyvavau masiškai šaudant žydų tautybės piliečius Savičiūnų miške. Šaudyti atvyko Zarasų apskrities valsčių baudžiamieji būriai ir vokiečių specialios komandos. Iš Antalieptės būrio šaudė tik keli, iš kurių prisimenu Zavadską, Krištaponį ir Vrubliauską. Tąsyk šaudė ištisą dieną. Mirtininkus didelėmis grupėmis gabeno iš Vencavų dvaro. Aš girdėjau dažnus šūvius ir siaubingą riksmą. Mačiau jau užkastą griovį, daugiau kaip 200 m ilgio ir 4 m pločio.

Beveik visą sušaudytųjų žydų turtą išdalino šaudytojams. Gavau žieminį ir vasarinį paltą, kostiumą, trejas kelnes, patalynę, pusbačius, aulinius batus ir dvi poras apatinių baltinių.

ADSR fondas, r. 57, l. 196—198.

AVILIUOSE

Nr. 265

Iš liudininkės J. MARKELIENĖS * parodymų

1953 m. birželio 18 d.

1941 m. birželio 25 d., dešimtą valandą ryto, pro langą pamaciau ateinančius į mūsų sodybą šešis ginkluotus vyrus. Apie tai pasakiau savo vyrui Benediktui, gulėjusiam lovoje. Jis greit atsikėlė ir atsisėdo už stalo.

Baltieji partizanai apsupo mūsų namą, o Motiejus Paškonis ir Antanas Grikinis įėjo į vidų. Atstatę pistoletus, Paškonis ir Grikinis liepė eiti vyrui kartu su jais. Vyras atsistojo ir norėjo išeiti į lauką per virtuvę, bet tuo metu prie jo prišoko Paškonis ir iš visų jėgų sudavė pistoletu per galvą. Vyras parpuolė. Tada Paškonis spyrė koja jam į nugarą ir suriko: „Kelkis, šunie!“ Kai vyras atsistojo, šis vėl smogė pistoletu per galvą, surišo rankas ir sukruvintą nuvedė į Fiodoro Šapkinio sodybą. Aš nuėjau iš paskos. Po kelių minučių baltieji partizanai išvedė į kiemą surištomis rankomis Fiodorą Šapkiną, surišo jį su mano vyru viena virve ir nuvedė į Avilių miestelį. Baltieji partizanai dar užėjo į Danilo Šapkinio sodybą, bet jis buvo pabėgęs iš namų. Nuvedę mano vyrą ir Fiodorą Šapkiną į Avilius, uždarė juos į mokyklos rūšį.

* MARKELIENE Julija, Justino, gimusi 1901 m. Zarasų raj., Zukliškių ap., Skinaičių k.

Fiodorą Sapkiną baltieji partizanai trečią dieną paleido. Mano vyrą, Vaclovą Stankūną ir Juozą Paknį sušaudė Avilių miestelio pakraštyje, miškelyje už kapinių, o jų lavonus užkasė bulvių duobėje. Vyrą suėmė ir sušaudė už tai, kad jis buvo tarybinis aktyvistas.

1944 metų rudenį mes atkasėme sušaudytųjų lavonus ir palaidojome Avilių kapinėse. Apžiūrėdama savo vyro lavoną, pastebėjau, kad visi jo priekiniai dantys buvo išmušti.

ADSR fondas, r. 28, l. 199—200.

Nr. 266

Iš liudininko J. PLEŠONO * parodymų

1953 m. birželio 18 d.

Aš mačiau, kaip „partizanas“ Motiejus Paškonis suėmė tarybinę aktyvistę Barborą Bakutienę. Tai įvyko, rodos, 1941 metų birželio mėnesio pabaigoje. Barbora Bakutienė buvo atėjusi prie daboklės perduoti savo suimtai dukteriai siuntą. Tuo metu Paškonis buvo prie daboklės. Bakutienė paklausė jį, kodėl taip ilgai daboklėje laiko jos dukterį, niekur nesiunčia ir nepaleidžia. Užuoat atsakęs, Motiejus Paškonis spyrė Bakutienei ir riktelėjo: „Tu, gyvate, dar triukšmausi! Sėsk į kalėjimą kartu su dukterimi!“ Ir suėmė ją. Po kelių dienų Motiejus Paškonis ir Kazys Trapnauskas sušaudė Barborą Bakutienę. Apie tai man pasakojo pats Paškonis. Tą naktį, kada jie ėjo šaudyti, budėjau būrio štabe, mokyklos patalpose. Vėlai naktį Paškonis ir Trapnauskas užėjo į štabą. Aš paklausiau, kur jie buvo. Paškonis atsakė: „Šaudyti Bakutienės“. Tada paklausiau, kur ją nušovė. Paškonis atsakė, kad pušyne už kapinių, Avilių miestelio pakraštyje.

Kada Tarybinė Armija išlaisvino Lietuvos TSR, Bakutienės vyras surado žmonos lavoną ir palaidojo Avilių kapinėse.

Paškonis dalyvavo sušaudant tarybinę aktyvistę Zosę Bertulytę. Būrio vadui Šukeliui patvarkius, „partizanai“ Motiejus Paškonis ir Antanas Puslys varė Zosę Bertulytę į Zarasus. Išvedė ją vidurdienį ir po kelių valandų grįžo atgal. Paklausti, kodėl taip greitai sugrįžo, atsakė Zosę Bertulytę nušovę pakelėje į Zarasus, Baltamiškyje, 4 km nuo Avilių.

ADSR fondas, r. 28, l. 201—202.

* PLESONAS Juozas, Kazio, gimęs 1915 m. Zarasų raj., Avilių miestelyje.

Iš liudininkės T. GIRČIENĖS * parodymų

1953 m. birželio 18 d.

Prasidėjus karui su fašistine Vokietija, mano pirmasis vyras, komunistas Vaclovas Stankūnas ketino evakuotis į šalies gilumą, bet nesuspėjo. Vengdamas arešto, jis gyveno nelegaliai.

Vyruui pagauti baltieji partizanai prie mūsų sodybos suruošė pasalą. 1941 metų liepos mėnesį, anksti rytą, kada vyras parėjo namo pasiimti produktų ir baltinių, mūsų namą apsupo. Vyras pasislėpė ant aukšto. Jį surado ir atvedė į trobą. Paškonis vyrą sumušė šautuvo buože. Jis pasakė, kad vyrą ir mane sušaudysią. Vyrą jie nuvedė į Avilių ir uždarė į mokyklos rūšį. Vadovavo, kiek pamenu, Avilių mokyklos mokytojas Sukelis. Kitą dieną nuėjau į Avilius perduoti savo vyrui maisto, bet jis jau buvo sušaudytas. Miestelio gyventojai pasakojo, kad vyrą sušaudė miške, netoli Avilių.

1944 metais Tarybinei Armijai vaduojant Lietuvos TSR, vyro lavoną iškasiau ir palaidojau Avilių kapinėse. Vienoje duobėje su vyro lavonu buvo tarybinių aktyvistų Juozo Paknio ir Benedikto Markelio lavonai.

ADSR fondas, r. 28, l. 203—204.

DEGUČIUOSE

Nr. 268

Iš liudininkės F. ATAJEVOS ** parodymų

1946 m. spalio 25 d.

1941 metų birželio mėnesį „partizanai“ suėmė mano vyrą komunistą Seliverstą Ovčnikovą, bet jam pasisekė pabėgti. Parėjęs į namus, vyras man papasakojo, kad dieną jį atvedė į Degučių policijos nuovadą, o 24 val. jį, VKP(b) narį Markijaną Ovčnikovą, Nadūnų kaimo gyventoją Semioną Vorobjovą, Suikiškių kaimo gyventoją Ovčnikovą, senį Ankifijų, pavardės neatsimenu, iš Reisteniškių vienkiemio, išvedė šaudyti. „Partizanai“ visiems surišo virvėmis rankas ir nuvarė už Degučių miestelio. „Partizanams“ Janaudžiui iš Čyžiškių kaimo, Aleksui Rukštelei, Andriui Stankevičiui, policininkui Valerijonui Kublickui ir dar dviem policininkams pradėjus šaudyti, trys iš jų nugriuvo; mano vyro kulkos nepalietė, tik nutrūko virvės, ir tada jis ėmė bėgti. Pabėgo sėkmingai.

* GIRČIENĖ Tamara, Vinco, gimusi 1910 m. Zarasų raj., Sadūnų ap. ir k.

** ATAJEVA Fetinja, Jakovo, gimusi 1914 m. Zarasų raj., Degučių ap., Nadūnų k.

Dieną, 12 val., pas mane atėjo 15 ginkluotų žmonių, apsupo namą ir padarė kratą. Ieškojo vyro, bet nerado. Rugsėjo mėnesį „partizanai“ ir policininkai vėl suėmė vyrą ir išvežė į Uteną. Po keturių mėnesių kalinimo jį sušaudė Zarasuose. Lapkričio mėnesį, kai vyras buvo arešto namuose, parašiau Degučių policijos nuovados viršininkui Jučinskui laišką, prašydama leisti pasimatyti su vyru. Jučinskas atsiuntė šaukimą atvykti į Degučių policiją. Man atėjus, Jučinskas „partizanams“ įsakė: „Įkrėskit jai 25 kirčius ir duokit dvi savaites šaltosios“. Jis liepė man nusirengti. Aš atsisakiau. Tada šalia stovėjęs policininkas Valerijonas Kublickas pradėjo mane kolti necenzūriniais žodžiais ir du kartus smogė kumščiu per veidą. Tuojau jis nusivilko milinę, užmetė man ant galvos, parvertė ant suolo, atsisėdo ant galvos ir ėmė mane mušti guminiu rimbu. Suskaičiavusi penkis smūgius, netekau sąmonės. Atsigavau tada, kai ant manęs pylė vandenį. Kublickas išvedė mane iš kambario ir perdavė „partizanui“, kuris mane uždarė į šaltą rūšį. Po dviejų savaičių mane paleido.

ADSR fondas, r. 57, l. 65—66.

Nr. 269

Iš A. MIŠKINIO * parodymų

1944 m. gruodžio 16 d.

1941 metų liepos mėnesį kartą vakare pas mane į Baibių kaimą dviračiu atvažiavo Jonas Stulgys ir liepė ateiti į vieną daržinę. Nuėjęs į nurodytą vietą, radau dar Joną Venclovą ir Jurgį Namajušką. Stulgys davė man šautuvą, Venclovas — pistoletą. Stulgys paaiškino, kad eisime suimti brolius Siriakovus. Po to nuėjome pas juos, bet namuose neradome. Nuėjome į daržinę, kur broliai Siriakovai miegojo su šeimomis. Stulgys šovė iš pistoleto ir sukomandavo: „Rankas aukštyn!“ Siriakovai pabudo. Liepėme jiems nultipti nuo šieno. Namajuška surišo rankas. Kai priėjome šaudymo vietą, Stulgys nurodė Namajuškai ir Venclovai stovėti sargyboje. Aš su Stulgiu nusivedžiau Siriakovus į miško gilumą tardyti. Siriakovai atsakinėjo, kad jokių užduočių neturėję, niekam nieko blogo nepadareę, ginklų neslėpę. Už tokius atsakymus sudaviau šautuvo buože Varfolomejaus Sirkovo broliui. Tardymo metu Siriakovai gulėjo kniūpsčia. Stulgys įsakė man šauti į vieną jų, o jis šausiās į kitą. Aš atsisakiau, motyvuodamas, kad jie man nieko blogo nepadarė. Tai išgirdęs Stulgys nušovė abu brolius, nustūmė jų lavonus į paruoštą duobę, pašaukė Venclovą ir Namajušką. Duobę užkasėme keturiese. Stulgys davė mums po papirosą ir liepė skirstytis.

ADSR fondas, r. 28, l. 16—17.

* MIŠKINIS Albinas, Antano, gimęs 1915 m. Zarasų raj., Baibių ap., Klaviškių k.

DUSETOSE

Nr. 270

Iš liudininko A. GRIGĖNO * parodymų

1950 m. rugpiūčio 18 d.

1941 m. birželio 26 d. pas mane atėjo nacionalistai Pranas Trimbelis, Pranas Bertašius ir dar keletas. Jie suėmė mane ir su apsauga atvarė į Dusetų nacionalistų štabą. Ten buvo daug žmonių, jų tarpe ir Zenonas Gailiušas, kuris man pasakė: „A, pakliuvai, drauguži! Mes su tavimi atsiskaitysime“. Po to Gailiušas padavė man taburetę ir įsakė atsisėsti kambario viduryj. Jis manęs paklausė: „Na, ar tau patinka Tarybų valdžia?“ — ir, nesulaukęs atsakymo, trenkė man keletą kartų kumščiu per veidą, o paskui vėl paklausė: „Ar tau patinka Tarybų valdžia?“ Ir pridūrė: „Išmušim visus komunistus, nė vieno nepaliksim“. Zenonas Gailiušas vėl ėmė mane mušti ir spardyti. Ir jau trečią kartą paklausė: „Ar tau patinka Tarybų valdžia?“ — ir vėl mušė ir spardė. Iš pradžių rankomis dangsčiausi veidą ir galvą, bet Gailiušas, liepė man laikyti rankas prie šonų. Jis mane mušė 30—40 minučių, kol netekau sąmonės. Ją atgavęs pamačiau, kad esu kitame kambaryje. Buvau visas kruvinas: kraujas tekėjo iš nosies, burnos, ausų. Po to nacionalistas Kazys Sura mane nuvarė į daboklę, iš kurios po dviejų savaičių paleido. Po sumušimo dvejus metus nieko negalėjau dirbti.

ADSR fondas, r. 57, l. 44.

Nr. 271

Tautinio darbo apsaugos Zarasų rinktinės štabui

Raportas

1941 m. liepos 18 d., apie 10 val., Zabieškos apylinkės slapukas Urbanas Pranas pranešė, kad naktį Zabieškos kaime, kuriame gyvena rusų tautybės piliečiai, buvo užėję dešimt rusų karių. Pasiūsti partizanai patikrino ir ištyrę nustatė, kad zabieškiečiai ne tik nieko nepranešė apie buvusius rusų karius, bet dargi juos pamaitino ir laiveliais perkėlė per ežerą, ką rodo pėdsakai iki ežero ir kitoje pusėje ežero link Jaškoniškių, nors zabieškiečiai ginasi nekėlę. Kita partizanų grupė tuos pačius rusų karius pasivijo prie Vencavų ir su važiuusiais pro šalį vokiečių armijos kariais iš dešimties rusų karių vieną vietoje nukovė, vieną

* GRIGĖNAS Adolfas, Silvos, gimęs 1892 m. Zarasų raj., Pakniškių ap., Kavolių k.

sunkiai sužeidė, kuris, atvežus pas gydytoją Dusetose, mirė, septynis paėmė nelaisvėn, kuriuos tą pačią dieną vokiečių armijos kariai išsivežė, o vienas, matyti, politrukas, pabėgo.

Globojusieji rusų karius ir jiems patarnavusieji rusų kaimo Zabiėškos gyventojai — Serkšniovas Agafonas, s. Justino; Serkšniovas Jonas, s. Martyno; Antonovas Gerasimas, s. Zakaro; Antonovas Artamonas, s. Lazaro ir Antonovas Jonas, s. Lazaro — sumti ir laikomi Dusetų daboklėje.

Dusetos, *1941 metai* TDA Dusetų kuopos vadas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 2, b. 18, l. 238. Nuorašas.

Nr. 272

Iš liudininkės A. ORLOVOS * parodymų

1952 m. lapkričio 28 d.

Karo pradžioje pas mus atėjo aštuoni ginkluoti žmonės ir suėmė du mano sūnus — Kirilą ir Ivaną Orlovus. Kirilas buvo komjaunuolis, Ivanas — pionierių vadovas. Iš atėjusių pažinojau Antaną Matulį, Joną Malecką. Kitą dieną nuvykau į Baltriškių kaimą pirkti silkių ir prie parduotuvės sutikau Juozą Zavadską, kuris pradėjo mane kolyti ir mušti. Nusilpusi nugriuvau. Zavadskas, kažką pasikvietęs, nuvarė mane į daboklę, kurioje radau besėdinčius savo sūnus. Mane ten laikė savaitę. Penktadienį paleido. Pirmadienį sužinojau, kad sūnus sušaudė Grybiškių miške. Po dviejų dienų juos radau duobėje, kur buvo ir Gaigalo lavonas. Sūnus palaidojau kapinėse.

ADSR fondas, r. 57, l. 276.

Nr. 273

Iš liudininkės O. GAIGALIENĖS-ANTANAVIČIENĖS ** parodymų

1952 m. lapkričio 28 d.

Praėjus keletui dienų nuo karo pradžios pas mus atėjo Juozas Zavadskas su kitais ginkluotais banditais ir reikalavo pasakyti, kur mano vyras. Kadangi vyras 1940—1941 metais buvo apylin-

* ORLOVA Aksenija, Fomos, gimusi 1881 m. Zarasų raj., Steponiškių ap., Pažemio k.

** GAIGALIENĖ-ANTANAVIČIENĖ Ona, Antano, gimusi 1909 m. Zarasų raj., Pakniškių ap., Bilaišių k.

kės pirmininkas, tai jis slapstėsi miške. Kur vyras, nepasakiau, todėl Zavadskas mane uždarė į rūšį, kuriame laikė tarybinius aktyvistus. Tą pačią dieną mano vyras atėjo į namus. Jį pasodino, o mane paleido. Vyrą ten kalino apie savaitę. Kada atnešiau jam valgyti, iš manęs nepriėmė. Tada kreipiausi pas Zavadską. Jis atsakė, kad vyro nebėra. Iš kito bandito sužinojau, kad vyrą sušaudė Grybiškių miške. Tada paprašiau Zavadsko, kad leistų iškasti vyro lavoną. Zavadskas, išsitraukęs naganą, pagrasino, kad ir man bus taip, kaip mano vyrui. Išsigandusi nuėjau namo.

Neprisimenu tiksliai kada, greit po vyro sušaudymo, aš ir Orlovų motina Grybiškių miške, drėgnoje vietoje, duobėje radome smarkiai sužalotus Kirilo ir Ivano Orlovų bei mano vyro Petro lavonus. Iškasę juos, palaidojome kapinėse.

ADSR fondas, r. 57, l. 278—279.

Nr. 274

Iš liudininko P. KOLESNIKOVO * parodymų

1952 m. gruodžio 6 d.

Vokiečių okupacijos metais gyvenau Surgiedų kaime ir dirbau savo žemės sklype. Zavadską pažįstu nuo vaikystės kaip gretimo Baltriškių kaimo gyventoją. Iki 1940 metų jis buvo turtingas žmogus. Jį dažnai matydavau apsirengusį šaulio uniforma.

Pirmomis karo dienomis Surgiedų kaimo gyventojai buvome siunčiami į įvairius darbus. Dirbome Juozo Zavadsko ūkyje ir pas jo giminaitį Alfonsą Juozėną Pakunigės kaime. Juozo Zavadsko ūkyje šienavau, vežiau mėšlą. Kartą, kai dirbau savo sklype, pas mane atėjo baltaraiščiai Lioginas Zakarauskas ir Vytautas Janaudis ir pasakė, kad Juozo Zavadsko nurodymu mane suima. Jie nuvarė mane į Baltriškes ir uždarė į Juozo Zavadsko kambarį. Ten radau suimtus Safroną Kolesnikovą, Nestėrą Usačiovą, Peškaitį ir Mėlinį. Zavadskas, pasirodęs prieangyje, suimtiesiems girdint, Zakarauskui ir Janaudžiui įsakė: „Kuriuos reikia primušti — muškite, kitus sušaudykite“. Ką primušti, o ką sušaudyti, konkrečiai nepasakė. Matyt, iš anksto buvo sutarta. Baltriškėse mes buvome apie šešias valandas. Vėliau baltaraiščiai mus nuvarė į Juozapavos dvarą ir pasodino į rūšį. Paskutiniu metu į rūšį atvarė Peškaitį, visą sumuštą. Zakarauskas ir Janaudis iškvietė mane į kluoną. Ten kažkas man trenkė per veidą. Aš parkritau ant grindų. Mane ėmė mušti rykštėmis. Mušdami klausinėjo, kodėl aš Baltriškėse organizavau tarybinį kooperatyvą. Atsakiau, kad mane įpareigojo vietiniai gyventojai.

* KOLESNIKOVAS Piotras, Ivano, gimęs 1898 m. Zarasų raj., Steponiškių ap., Surgiedų k.

Po to mane paleido namo ir įsakė niekada daugiau neorganizuoti tarybinių kooperatyvų.

Praėjus parai, pro mano namus Natalija Usačiova ir Matriona Kolesnikova vežė savo vyrų Nestero Usačiovo ir Safrono Kolesnikovo lavonus. Priėjau prie vežimo. Prisimenu, vienam jų buvo išdraskyti viduriai. Moterys papasakojo, kad lavonus jos rado Pažemio miške.

ADSR fondas, r. 57, l. 270—272.

Nr. 275

Iš liudininko N. USAČIOVO * parodymų

1952 m. lapkričio 21 d.

Pirmąją Didžiojo Tėvynės karo dieną Baltriškių „aktyvistai“ suėmė Bieliškių kaimo gyventojus — mano brolių Nesterą Usačiovą ir Safroną Kolesnikovą, — kurie prie Tarybų valdžios Venčavų kaime saugojo iš dvarininko Namiko konfiskuotą turtą ir sodybą. Netrukus sužinojome, kad brolių ir Safroną Kolesnikovą sušaudė. Kartu su brolio dukra Lukerija nuvažiavau į Mėlinienės nurodytą vietą, Pažemio mišką, kur iškasėme brolio Nestero ir Safrono Kolesnikovo lavonus. Pagal jų išvaizdą galima buvo spręsti, kad iš Usačiovo ir Kolesnikovo žiauriai tyčiojosi. Abiejų rankos buvo surištos spygliuota viela. Kolesnikovo pasmakrė su barzda buvo išplauta. Mano broliui buvo nupiautas liežuvis ir lyties organai. Abiejų kūnuose buvo daug žaizdų, matyt, padarytų durtuvu.

ADSR fondas, r. 57, l. 273—274.

Nr. 276

Iš liudininkės M. VITKAUSKIENĖS ** parodymų

1961 m. liepos 18 d.

Įkūrus Tarybų valdžią Lietuvoje, mano vyras Juozas Peškaitis dalijo buožių žemę, paskui buvo išrinktas Steponiškių apylinkės sekretoriumi. 1941 m. rugpiučio 1 d. Antanas Matulis liepė vyrui atvykti į Baltriškių nacionalistų štabą. Jį uždarė į buvusio Juozapavos dvaro rūšį ir kitos dienos rytą sušaudė Pažemio

* USAČIOVAS Nikolajus, Savelijaus, gimęs 1910 m. Zarasų raj., Sadūnų ap., Bieliškių k.

** VITKAUSKIENE Marija, Kazio, gimusi 1907 m. Rusijos TFSR, Saratovo sr., Jeršovo raj., Ciornaja Padina gyvenvietėje.

miške kartu su Pranu Mėliniu ir dviem rusais. Vyro brolis Lionginas Peškaitis iškasė vyro lavoną, ir mes jį palaidojome Baltriškių kapinėse. Kai atvežė vyro lavoną, mačiau, kad buvo šauta į pakaušį, bet kulka nebuvo išėjusi. Buvo peršauta ir viena koja aukščiau kelio. Be to, ant lavono vietomis buvo matyti tamsios spalvos dėmės.

Po savaitės du nacionalistai mane uždarė į Juozapavos dvaro svirną ir ten Vytautas Janaudis mane smarkiai sumušė, o pasukui paleido namo.

ADSR fondas, r. 139, l. 216—217.

DŪKŠTE

Nr. 277

Iš liudininko B. PETKEVIČIAUS * parodymų

1944 m. liepos 12 d.

Pasitraukus Raudonajai Armijai, Dūkšto šauliai sušaudė mano sūnų Jeronimą Petkevičių už tai, kad jis Tarybų valdžios metais buvo komjaunuolis. Mano sūnų žiauriai nužudė 1941 m. liepos 5 d. netoli Giruliškių kaimo kartu su kitais 11 tarybinių žmonių. Kai man atidavė sūnaus lavoną, jo kūne buvo keletas skylių, strėnose — keturios žaizdos, abiejų rankų plaštakos daug kartų peršautos, žaizda galvoje, pakaušyje. Į jį, tur būt, šovė iš automato ir pribaižė šaudami į galvą iš revolverio.

ADSR fondas, r. 57, l. 148.

Nr. 278

Iš liudininkės V. BOGOMOLNIKOVOVOS ** parodymų

1951 m. gruodžio 29 d.

1941 metų liepos mėnesio pradžioje dienos metu pas mus atėjo ginkluotas automatu Vincas Agurkis, ginkluotas šautuvu Petras Mikulėnas (1944 metų rudenį Tarybų valdžios teisingumo organų nuteistas) ir trečias man nepažįstamas vyriškis. Agurkis, pamatęs mano vyrą, pasakė jį suimęs. Tai išgirdęs Mikulėnas pastebėjo, kad Bogomolnikovas ne komunistas ir jį reikėtų palikti. Agurkis atkirto: „Aš žinau, kad Bogomolnikovas komunistas, o jo vaikai komjaunuoliai“. Jis įsakė vyrui greitai apsiirengti ir eiti su juo į Dūkštą. Man jis liepė kitą dieną atvesti vaikus. Mano trejetas vaikų, bijodami suėmimo, slapstėsi miške,

* PETKEVICIUS Boleslovas, Alfonso, gimęs 1894 m. Baltarusijos TSR, Braslavo raj., Opsos miestelyje.

** BOGOMOLNIKOVA Vera, Timofejaus, gimusi 1902 m. Ignalinos raj., Rimšės ap., Tarasiškių k.

o aš kas dieną ėjau į Dūkštą perduoti vyrui maisto. Vyrą kartu su kitais suimtaisiais laikė vagonė.

Trečią dieną po vyro suėmimo prie vagono pastebėjau sargybinių tarpe Vincą Agurkį. Be jo ten buvo ir du ginkluoti vokiečių kareiviai, per kuriuos aš perdaviau savo vyrui maistą. Penktą dieną po vyro suėmimo prie vagono vėl pamačiau Agurkį. Aš paprašiau jo, kad leistų man pasimatyti su vyru. Po to, kai trumpai pasimačiau, Agurkis vyrą uždarė į vagoną. Aš likau stovėti. Tuo metu ten ėmė rinktis policininkai. Jie mane pavarė namo. Kitą dieną sužinojau, kad vakare visus vagonė laikomus 11 žmonių nuvarė 2 km nuo Dūkšto ir dešimt sušaudė, o vienuoliktas pabėgo. Norėdama įsitikinti, ar tai tiesa, nuėjau prie vagono, tačiau ten nieko neradau. Tada aš ir mano kaimynė Irina Seviakova, kuri taip pat buvo atėjusi perduoti maisto savo vyrui, tuojau nuėjome ieškoti šaudymo vietos. Miške, už sentikių cerkvės, suradome užkastą duobę, o prie jos pastebėjome kraują ir Seviakovo vyro Grigorijaus kepurę. Aš ėmiau atkasinti ir suradau savo vyro lavoną, kurį atpažinau iš drabužių. Bijodamos, kad mūsų ten neužliktų policija, giliau nebekasėme. Užlyginusios duobę, nuėjome namo.

Netrukus sužinojau, kad iš šaudymo vietos pabėgo Vigutėnų kaimo gyventojas Barkauskas. Aš jį suieškojau. Barkauskas papasakojo, kad iš vagono suimtuosius Dūkšto policininkai Vincas Agurkis, Petras ir Balyš Mikulėnai bei kiti nuvarė sušaudyti, o jam pasisėkė pabėgti. 1942 ar 1943 metais Barkauską vėl sugavo policija ir sušaudė.

1942 metų vasarą policininkas Vincas Agurkis sušaudė mano brolių, Tarasiškių kaimo gyventoją, Prokofijų Seviakovą. Buvo taip. Apie septintą valandą vakaro buvau brolio Prokofijaus Seviakovo ūkyje. Ten jį pamačiau lauke prie miško tveriantį ganyklą. Aš paprašiau, kad jis atvažiuotų suarti mano lauko. Tuo metu 200—300 m nuo mūsų ėjo keturi—penki man nepažįstami žmonės, apsirengę rusiškomis milinėmis, tokiomis, kokią nešiojo ir brolis. Susitarusi su juo, nuėjau namų link. Tačiau nenuėjusi nė pusės kilometro, išgirdau šaudant, o vėliau ir brolio balsą. Jis šaukė: „Agurki, už ką tu mane šaudai?!“ Išsigandusi nubėgau į Tarasiškių kaimą pas tėvą Timofejų Seviakovą ir papasakoju jam, kas atsitiko. Tėvas apsirengė ir nuėjo į mano brolio sodybą, tačiau ten jis nieko nerado. Po to jis nuėjo į gretimą, Keičių kaimą, kur surado policininką Agurkį, o su juo ir kitus policininkus, kurie saugojo grupę sulaikytų tarybinių belaisvių. Tačiau ir ten tėvas Prokofijaus nerado. Jis grįžo namo sumuštas, papasakojo, kad Agurkio paklausė, kas atsitiko su sūnumi. Užuoat atsakęs, Agurkis jį sumušė ir liepė eiti namo. Kitą dieną sužinojau, kad policininkai nušovė brolių ir jo lavoną nuvežė į Dūkštą. Tada tėvas nuvažiavo į Dūkšto policiją ir pasiėmė brolio lavoną.

62

Salako apsaugos būrio
Vajesiškių skyriaus vad. 1941 m. liepos 28 d.

P. Salako Apseugos
Būrio vadui

Raportas.

1941 m. liepos mėn. 23 d. apie 8 val.
Uženiškių kaimo gyventojai pastebėjo apie
10 ginkluotų bolševikų karių rusų nuo
Trinkuškių kaimo perėję Ligajos upę slin-
ko Ligajų ežero pakraščiu Avinuostos miško
link. Aš su savo skyriaus partizanais
Mozūru Aleksu abu ginkluoti pradėjome
juos sekti ir per vietos gyventojus
paviečiau iš Pūslių ir Trinkuškių daugiau
savo skyriaus partizanų. Mano skyriaus

Salako apsaugos būrio
Vajesiškių skyriaus vad. 1941 m. liepos 28 d.

Ponui Salako apsaugos būrio vadui

Raportas

1941 m. liepos 23 d., apie 8 val., Uženiškių kaimo gyventojai pastebėjo apie dešimt ginkluotų bolševikų karių rusų [kurie,] nuo Trinkuškių kaimo perėję Ligajos upę, slinko Ligajų ežero pakraščiu Avinuostos miško link. Aš su savo skyriaus partizanais Mozūru Aleksu, abu ginkluoti, pradėjome juos sekti ir per vietos gyventojus pakviečiau iš Pūslių ir Trinkuškių daugiau savo skyriaus partizanų. Mano skyriaus partizanų susirinko penki ginkluoti šautuvais, kiti — pistoletais, likusieji buvo neginkluoti. Todėl dėl mažo ginklų skaičiaus mes rusų dešimt smarkiai ginkluotų karių pulti negalėjome. Per Vajesiškių pašto agentūrą pranešiau Salako apsaugos būriui ir prašiau skubiai atvykti į pagalbą, bet, matomai, Salako būrys jau biškį anksčiau iš Kemio-

nių kaimo gyventojų buvo gavęs žinių ir netrukus atvyko. Aš su savo skyriaus partizanais užėmiau poziciją matomoj vietoj, kad rusai ežero pakraščiu nepaspruktų į didelį valstybinį mišką, ir laukiau atvykstant Salako būrio į pagalbą. Užėmus atitinkamą poziciją, pradėjome ežero pusiasaly ir pakrantėje ieškoti rusų. Eidami per krūmus ir dideles žoles apšaudėme, bet rusai neatsiliepė, ir pusiasaly jų neradome. Eidami atgal ežero pakraščiu, radome Bivainio Leono Užėniškių kaime pirtį ir, prisiartinus prie pirties, dešimt partizanų liko lauke; aš vienas įėjau pirtin patikrinti. Įėjęs pirtin radau už krosnies ir po palais daug rusų sugulę, o vieną radau stačią, kuris staiga ištiesė į mane automata. Aš negalėdamas atgal bėgti, nes mačiau, kad vis tiek mane nušaus ir, be to, gali nušauti visus dešimt ore stovinčius partizanus, staigiai paleidau šūvį į rusą, laikantį automata, ir tada sprukau atgal iš pirties ir pranešiau kitiems, kad tikrai yra pirtyje rusai. Mes sugulę apšaudėme pirtį ir rusiškai reikalavome išeiti iš pirties ir pasiduoti, bet į mūsų šaudymą ir reikalavimą rusai neatsiliepė. Po to prislinko prie pirties einantis Salako būrio vado pareigas Griblauskas ir partizanas Augulis, kurie, norėdami įsitikinti, pažiūrėjo į pirtį. Tuo momentu iš pirties taikė aut. pistoletą į žiūrinčius partizanus. Partizanai, pamatę taikant į juos, staiga pasitraukė nuo pirties ir atsigulė; tada rusai paleido šūvius į Augulį partizaną, bet nepataikė. Po to kart[u] mes į pirtį atidengėm smarkią šautuvų ugnį ir netrukus užgirdome iš pirties šauksmą „padajomsia“*. Tuomet mes pareikalavome išeiti iš pirties po vieną be ginklų ir rankas iškėlus aukštyn. Iš pirties išėjo šeši rusų kariai ir pareiškė, [kad] trys jų draugai sunkiai sužeisti ir vienas užmuštas. Mes pareikalavome visus sužeistus bei užmuštus iš pirties išnešti. Išnešus iš pirties, du tuojau mirė, vienas buvo visai negyvas ir vienas buvo smarkiai sužeistas į dešinės kojos šlaunį, kuriam buvo suteikta sanitarinė pagalba ir jį Salako partizanai nugabeno į savo štabą. Išnešus iš pirties, rusų kariai pareiškė, kad aš pirmas įėjęs į pirtį vieną nušoviau, [tai] buvęs jų vadas leitenantas. Sužeistasis į koją, kuris buvo nugabentas į Salaką, taipogi buvo leitenantas, pas kurį buvo rasta daug rusiškų pinigų: vienas pakas po dešimt červoncy banknotais su gumele perrištas, ne mažiau 4 cm storio ir kitas pakelis rusiškų pinigų po tris ir penkis červoncus, storio apie 3 cm. Aš pareikalavau visų partizanų akivaizdoje pinigų, kaip karo grobį, suskaičiuoti, bet Salako būrio vado einantis pareigas Griblauskas pinigų skaičiuoti atsisakė, paėmė jis vienas ir mums pareiškė, kad nėra reikalo jums žinoti, kur mes pinigų padėsimė. Kadangi aš su savo partizanais dėl karo grobio nenorėjau ginčytis, nes maniau, kad Griblauskas pinigų skaičiaus nenušlėps. Š. m. liepos 28 d., būnant mums Salake, Griblauskas viešai pareiškė, kad pinigų iš viso buvo rasta tik 3000 rublių. Mano

* Taip dokumente.

ir kitų partizanų manymu, pinigų galėjo būti keliolika tūkstančių.

Apie virš išdėstytą pranešu Tamstų žiniai.

Jaun. pusk. *L. Miškinis*
Salako apsaugos būrio
Vajesiškių skyriaus vadas

Mes, Salako būrio Vajesiškių skyriaus partizanai, šį raportą tvirtinam žemiau išvardintais parašais:

- 1) Juodvalkis Aduolpas
- 2) Dudėnas Jonas, gyv. Degučių vls., Trinkuškių k.
- 3) Puslys Bronius ir
- 4) Dambrava Jonas, gyv. Salako vls., Pūslių k.

Sulaikant dešimt ginkluotų karių rusų dalyvavome ir šio raporto faktus tvirtiname savo parašais.

B. Puslys J. Dambrava A. Juodvalkis J. Dudėnas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 2, b. 14, l. 62—63.

TERORO AUKOS

Nr. 280

Sąrašas

mokytojų ir kitų švietimo vadybos tarnautojų,
kurie vokiečių arba lietuvių partizanų yra sušaudyti už komunistinį veikimą

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Mokyklos (įstai- gos) pavadinimas	Pareigos	Tau- tybė	Kada su- šaudytas	Už ką sušaudytas	Pastabos
1.	Verbickas Martynas	Alytaus aps., Gudžių	Mokytojas	Lietuvis	1941.VI.23	Už komu- nistinį veikimą	Sušaudė vietos gyventojai
2.	Pūras Juozas	Kauno aps., Kruonio	Vedėjas	„	1941.VI		
3.	Pavasis Juozas	„ Čekiškės	„	„	1941.VI—VII		
4.	Makarevičius Ado- mas	„ Vilkijos	Mokytojas	„	„		
5.	Steponauskas * Juozas	„ Netonių	Vedėjas	„	„		
6.	Kiupelis Maksas	Kretingos aps., Gau- dučių	„	„	1941.VIII	Už komu- nistinį veikimą	
7.	Jakubonienė Feli- cija	Panevėžio aps., Ku- piškio	„	„	1941.VI.26	„	
8.	Bleizgys Antanas	Panevėžio aps., Ge- ležių	„	„	1941.VIII.15		

9. Petrulis Bronius	Raseinių aps., Juodaičių	„	„	Tuoj po karo	Buvo įskųstas	Vokiečiai išvedė iš namų ir nebegrįžo
10. Vilemas Jonas	Rokiškio aps., Kvetkų	„	„	1941.VII.3	Už komunistinį veikimą	
11. Kiekšė Jonas	Siaulių aps., Linkuvos	„	„	1941.VII.8	„	
12. Lešinskas Antanas	[Trakų aps.], Aleniškių	„	„	1941.VII.11	„	
13. Jonaitis ** Juozas	Joniškio	Mokytojas	„	1941.VII.13	„	
14. Paluševičius Juozas	Vilniaus aps., Radiškės	„	„	1941.VII	Už pasipriešinimą partizanams	
15. Zavirauskas Juozas	Vilniaus aps., Pabradės	„	Lenkas	„	Už komunistizmą	
16. Jakševičienė Sofija	Telšių aps., Janapolės	„	Lietuvė	„	Už skundimą NKVD mokytojų	
17. Baršauskas Petras	Ukmergės aps., Dubingių	Vedėjas	„	1941.VI	Už komunistizmą	
18. Dievulis Stasys	Utenos aps., Antabaltės	„	„	1941.VII.?	„	

* Žodis „Juozas“ ir kitų skilčių duomenys apie šį asmenį išbraukti rašalu, o skiltyje „už ką sušaudytas“ prirašyta rašalu „paleido“.

** Iš šaudymo vietos pabėgo.

Eil. Nr.	Pavardė ir vardas	Mokyklos (įstaigos) pavadinimas	Pareigos	Tautybė	Kada sušaudytas	Už ką sušaudytas	Pastabos
----------	-------------------	---------------------------------	----------	---------	-----------------	------------------	----------

Gimnazijos ir progimnazijos

19. Juzumas Alfonsas	Linkuvos	Mokytojas	Lietuvis	1941.VII.30		Suimtas ir perduotas Lietuvos saugumui
20. Keisminas Jonas	Panevėžio I	Direktorius	„	1941.VII.1	Už komunistinį veikimą	
21. Gloveras Vytautas	„	Komsorgas	„	1941.VIII.13	„	Dingęs be žinios
22. Šiurila Benediktas	[Kretingos aps.], Šventosios	Kurjeris	„	1941.VIII.13	„	Kompartijos narys
23. Osmolskis Aleksandras	[Alytaus aps.], Merkinės	Direktorius	„	1941.VI	Kaip aktyvus Kompartijos ir NKVD talkininkas	

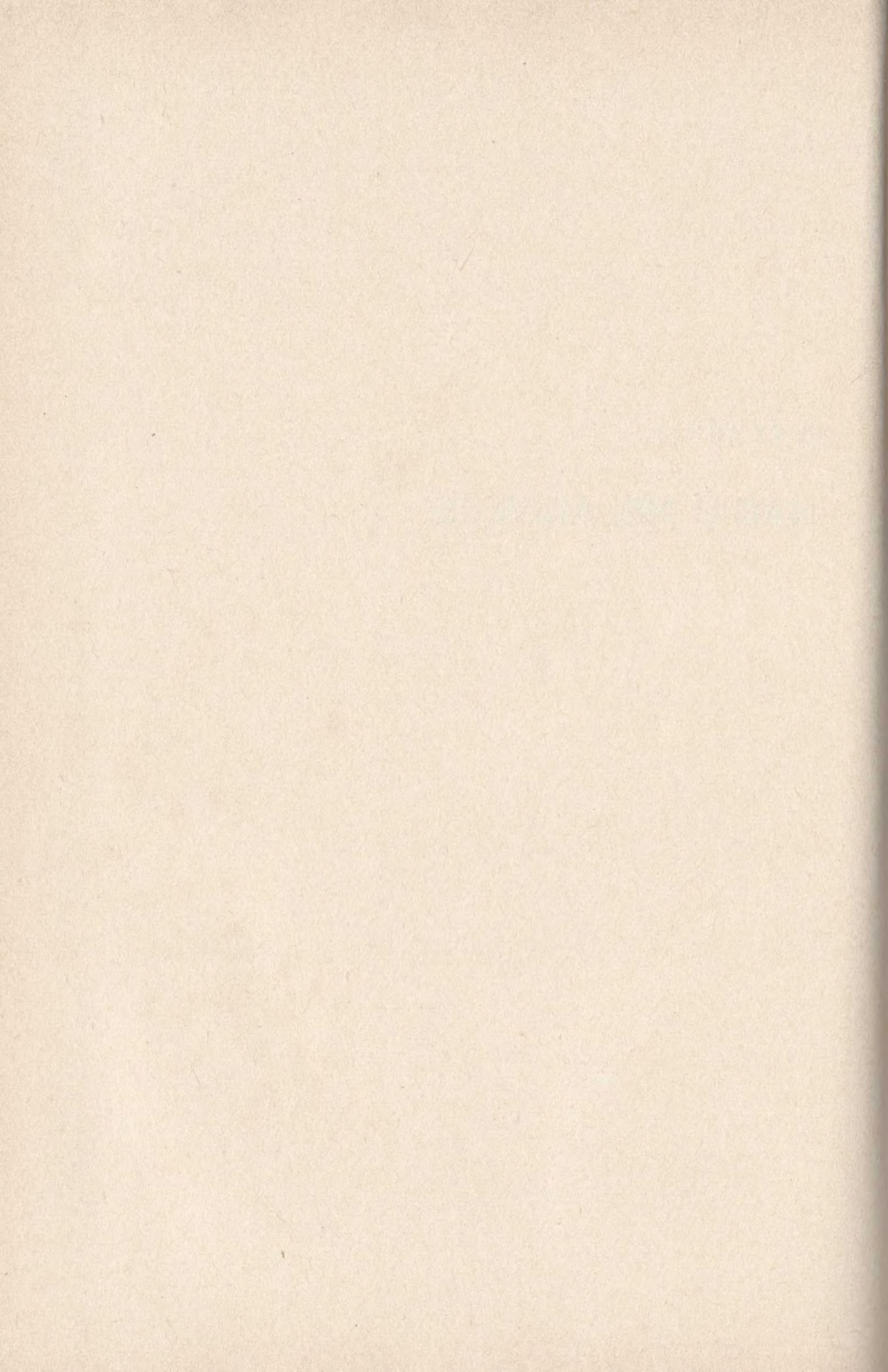
24. Banys Vladas	Radviliškio nazija	progim-	„	„	1941.VI.27		Perėmė vokiečiai ir nėra žinių
25. Mačernis Kazys	Žagarės	„	„	„	1941.VII. [13]	Už komu- nizmą	
26. Stankevičius Martynas	Kaišiadorių mokykla	amatų	Instruk- torius	„	„	Kaip ko- munistas	
27. Pylibas Jokūbas	Šventosios uosto Klimat [ologijos] instituto		Steb.	„	1941.VI	Už komu- nizmą	

Lietuvos TSR CVA, f. 629, ap. 1, b. 3^a, l. 31. Originalas.

III SKYRIUS

NACIŲ NELAISVĖJE

KAUNE

Nr. 281

Iš T. ARONŠTAMO * parodymų

1944 m. rugpiūčio 16 d.

Vokiečiams okupavus Kauną, po kelių dienų jų buvo įsteigtas vadinamasis žydų komitetas, kuris okupacinės valdžios nurodymu ėmė organizuoti getą. Visi miesto gyventojai žydai per žydų komitetą buvo siunčiami į Vilijampolę, kur buvo steigiamas getas. Žydų komitete buvo gaunami orderiai gyvenamajam plotui gete užimti.

Žydų komitetui vadovavo gydytojas Elkes. Komiteto nariai buvo: gydytojas Gariunkelis, advokatas Goldbergas, alaus daryklos savininkas Volfas, advokatas Bernšteinas, akcinės apdraudimo bendrovės direktorius Kopelmanas ir Lietuvos komercijos banko vicedirektorius Gemelickis.

Vokiečiai į Vilijampolės getą suvarė apie 40 000 žydų. 1941 m. rugpiūčio 15 d. getas buvo aptvertas spygliuota viela, išstatyta ginkluota vokiečių kareivių sargyba.

Geto teritorija buvo apie 2 km ilgio ir 1 km pločio. Gyvenamųjų pastatų buvo apytikriai 1000. Viename kambaryje gyveno po keletą šeimų. Geto teritorijoje buvo siuvimo, avalynės, stalių ir kitos dirbtuvės, kuriose buvo eksploatuojami esantieji gete žydai. Dirbtuvėse viskas buvo gaminama vokiečiams; už darbą nebuvo apmokama.

Getas buvo generalkomisariato žinioje. Geto komendantu iš pradžių buvo hauptšturmfüreris Jordanas (kaip buvo paskelbta vokiečių laikraščiuose, žuvo Tarybų Sąjungoje, fronte), pasakui — fon Kepenas ir generalkomisariato referentas žydų reikalams Miuleris. 1943 metų rugsėjo mėnesį getas pasidarė koncentracijos stovykla, kurios viršininku tapo oberšturmbanführeris Gekė.

Generalkomisariato atstovai gete organizavo žydų seniūnų tarybą ir policiją **.

* ARONŠTAMAS Tanchumas, Arono, gimęs 1905 m. Mažeikių raj., Leckavos miestelyje, stambaus pirklio šeimoje. Iki 1924 m. mokėsi vokiečių gimnazijoje Klaipėdoje. Iki 1929 m. tėvas Kaune turėjo nuosavą litografiją. 1935—1940 m. dirbo Kauno trikotažo dirbtuvėje „Litrika“ gamybos vedėju.

** Įsteigta 1941 m. rugpiūčio 15 d. Jos struktūra buvo tokia: vadovybė, baudos skyrius, kriminalinis skyrius, kalėjimo ir dirbtuvių sargyba, varbų ir arešto namų sargyba, policijos namai, sanitarijos tarnyba, telefono centrinė. Be to, buvo I, II ir III nuovados.

Seniūnų tarybą sudarė: pirmininkas — gydytojas Elkes (išvežtas į Vokietiją); pirmininko pavaduotojas — gydytojas Garfunkelis; narys — advokatas Goldbergas (stovykloje jis buvo iki paskutiniųjų dienų); sekretorius — advokatas Bernšteinas, jo pavaduotojas — advokatas Golubas; Giršas Levinas ir Rostovskis (ką jie veikė seniūnų taryboje, nežinau). Seniūnų taryba dirbo drauge su geto vokiečių administracija ir vykdė visus jos nurodymus.

Policija savo žinioje turėjo apie 150 žmonių. Policijos viršininku buvo paskirtas buvęs akcinės apdraudimo bendrovės direktorius Kopelmanas, jo pavaduotojais — buvęs Kauno architektas Judelis Zubovičius, buvęs advokatas Abramovičius. Kuba Gudinskis buvo policijos inspektorius, anksčiau dirbęs rangovu. Neužilgo jį pakeitė Moisejus Levinas, buvęs Klaipėdos ekspedicijos kontoros savininkas. Geto rajonų viršininkų buvo 8.

Aš iš pradžių dirbau vyresnioju policininku, vėliau buvau paskirtas policijos nuovados viršininko padėjėju.

1944 metų kovo mėnesį geto vokiečių administracija daugumą žydų policininkų apkaltino, kad jie, esą, padėję geto gyventojams pabėgti ir pasislėpti, dėl to visi policininkai buvo išgabenti į IX fortą, kur juos vokiečiai kvotė ir reikalavo išduoti geto slėptuves. Tardė SD atstovas oberšarfiureris Kitelis. Tardymo metu buvo sušaudyti 34 policininkai, atsisakiusieji pranešti vietas, kuriose slapstėsi žydai. Po tardymo likusius policininkus atvežė į getą. Buvo paskelbta, kad geto žydų policija likviduojama ir organizuojama nauja — „Tvarkos tarnyba“, kuri atsakys už tvarką geto viduje ir bus ištikima vokiečiams.

Dar man teko dirbti viršininko padėjėju vokiečių organizuotoje policijoje — „Tvarkos tarnyboje“. Tas pareigas ėjau nuo 1944 metų kovo mėnesio iki geto likvidavimo*.

Tvarkos tarnybos policijos viršininkas buvo Benas Lipceris, apie 45 metų amžiaus, anksčiau dirbęs Kauno radijo firmoje produkcijos realizavimo agentu. Lipceris iki paskutiniųjų dienų gyveno gete. Iki jo paskyrimo Tvarkos tarnybos policijos viršininku buvo dirbtuvių, siuvančių rūbus ir avalynę SS ir SD, viršininku.

Lipceris turėjo du padėjėjus, mane ir Grosmaną. Grosmanas buvo pirmasis jo pavaduotojas**. Tvarkos tarnybos policijai vadovavo geto vokiečių komendantūros darbuotojas unteršarfiureris Pilgramas. Jis turėjo apie 30 metų, ūgį — aukštesnį už vidutinį. buvo blondinas.

Žinau, kad visos piktadarybės ir savavaliavimai, padaryti geto žydų gyventojams, buvo vykdomi oberšturmbanfiurerio Gekės aparato, kuriam priklausė: adjutantas, Gekės padėjėjas hauptšturmfiureris Rinkas, komendantūros darbuotojas unteršarfiureris Pil-

1942 m. kovo mėn. buvo įsteigta darbo prievolės reikalams policijos inspektoriaus tarnyba, o tu pat metų liepos mėn. iš trijų policijos tarnautojų (policijos sprendėjų) — konfliktams spręsti kolegija, kuri vykdė teismo funkcijas.

* Zr. p. 340.

** Zr. p. 340.

gramas, atsakingas už darbo jėgos paskirstymą gete oberšarfiureris Aueris, ūkio dalies ir dirbūvių vadovas Pičas, dirbęs ūkio dalyje ir buvęs neoficialus asmuo terorui unteršarfiureris Firgeris, gestapo ir SD atstovai — oberšarfiureris Kitelis ir Šticas (žuvęs), Rauka ir Šreideris, geto apsaugos komendantai Vilis, Kazlovskis, Liutas ir Sulcas.

Gyventojų žydų, laikomų gete, naikinimas buvo vykdomas, vokiečiams organizavus įvairias provokacijas. Pridursiu, kad buvo žudomi ne tik vyrai, bet ir moterys, vaikai, nedarbingi seniai ir ligoniai. Didžioji dalis gyventojų žydų buvo žudomi IX forte, keleto kilometrų nuotolyje nuo Vilijampolės geto, kur vokiečiai su sustiprinta ginkluota apsauga etapais varė iš geto žydus ir šaudė. Tokius žudymo etapus geto gyventojai vadino akcijomis.

Man žinoma, kad 1941 metų rugpiūčio mėnesio pabaigoje geto komendantas Vilis paskelbė, jog jiems reikalingi inteligentai kažkokiam archyvui tvarkyti. Buvo išskirti 534 žmonės, kuriuos vokiečiai paėmė iš geto, lietuvių nacionalistų ginkluotiems būriams lydinti. Visi tie žmonės į getą nesugrįžo, nes buvo sušaudyti, rodo, IV forte.

1941 metų rugsėjo mėnesį buvo likviduotas vadinamasis mažasis getas, kurio teritorijoje buvo ligoninė. Vokiečiai sudegino ligoninę su joje esančiais ligoniais ir medicinos personalu. Mažame gete gyveno apie 6000 žmonių, tačiau tik nedidelė jų dalis buvo perkelta į didįjį getą, o didesnioji — buvo išvežta į IX fortą ir sušaudyta.

1941 metų rugsėjo mėnesio pabaigoje senamiesčio rajone pasigirdo šūvis. Geto administracija pranešė, kad buvo šaunama į geto sargybą, norint pabėgti. Ta dingstimi vokiečių komendantūra išvežė iš geto apie 1000 žmonių į IX fortą ir visus ten sušaudė.

1941 m. spalio 28 d., geto vadovybei patvarkius, oberšturmfiureriui Jordanui nurodžius, buvo atrinkta 11 000 žmonių — vyrų, moterų, vaikų, nedarbingų senių,— išvežta į IX fortą ir sušaudyta.

1944 m. kovo 26 d. buvo iš geto išvaryta apie 2000 žmonių, daugiausia vaikų ir senių,— į IX fortą, kur visus sušaudė.

Žydų masinio šaudymo faktų buvo labai daug, todėl visų suminėti neįmanoma.

Geto evakuacija, kaip vokiečiai vadino, prasidėjo 1944 m. liepos 8 d. Iš geto buvo išvežami grupėmis žmonės, bet kur, nežinau. 1944 m. liepos 11 ar 12 d. vokiečiai ėmė padeginėti geto namus, nors ten dar gyveno žmonės. Visus pastatus jie sudegino, o kartu ir gyventojus, nes daugelis slapstėsi nuo vokiečių rūsiuose, ant aukšto.

Man žinomi tie asmenys, kurie palaikė ryšius su gestapu, SD ir pranešinėjo apie asmenis, dirbusius prieš vokiečius, ar besiruošiusius bėgti iš geto.

Serebrovičius (save vadino Kaspi-Serebrovičiumi) gyveno Kaune, pasirodydavo gete, buvo ginkluotas. Serebrovičius pasakojo, kad iki Vokietijos karo su Tarybų Sąjunga Kaune jis buvo VRLK suimtas ir laikomas kalėjime, o, vokiečiams okupavus Kauną, išleistas. Serebrovičius buvo vokiečių kažkokiais reikalais pasiųstas į Vilnių.

Policininkai Epšteinas, Karnovskis, Zundalevičius, Šliachteris ir Vilenskis pranešinėjo gestapui gete vietas, kur slapstėsi žydai. Ušticas, Alioša Levinas ir Gutneris taipgi išdavinėjo gestapui vietas, kur slapstėsi žydai.

Policininkas Žemaitis buvo gestapo agentas. Jis dažnai lankė komendantūrą ir palaikė ryšius su gestapininku oberšarfiureriu Kiteliu.

Eglinas, apie 40 metų amžiaus, kilęs iš Kauno, turėjo specialų gestapo leidimą netrukdomai vaikščioti į miestą.

Levinas Monia, Fainas ir Rudnikas palaikė ryšius su gestapu, todėl buvo geto gyventojų likviduoti.

Cvanje Baidas, apie 45 metų amžiaus, gyveno gete, palaikė ryšius su Serebrovičiumi, turėjo gestapo išduotą dokumentą, leidžiantį bet kuriuo metu išeiti iš geto. Esu matęs, kaip Baida buvo gestapininko Raukos iškvieistas ir apie kažką kalbėjosi. Pokalbio metu Rauka buvo apsirengęs civiliai. Kai Baidos aš paklausiau, apie ką jiedu kalbėjosi, jis nieko nepaaiškino, tik pasakė, kad Rauka buvo nepatenkintas, kad juos matėme ir stebėjome. Tačiau kai aš ir Jankelis Verbovskis (gyvena Kaune) primygtinai paklausėme Baidos, apie ką vis dėlto jis kalbėjo su Rauka, atsakė, kad Rauka prašęs jo suteikti žinių apie geto būklę ir jeigu šis tai darysiąs, jam bus suteikta galimybė gyventi Kaune, o ne gete, be to, Baida pridūrė, kad jis taip nesiels ir jo, esą, nėra ko bijoti. Iš tikrųjų Baida palaikė nuolatinį ryšį su gestapu ir laisvai išeidavo iš geto į miestą.

1944 m. rugsėjo 14 d.

Dirbdamas geto vartų apsaugos ir arešto namų viršininko padėjėju, esu daug kartų mušęs laikomus gete žydus. Prisimenu, sumušiau keletą žmonių, kurie buvo pažeidę išėjimo ir įėjimo pro geto vartus taisykles. Konkrečiai neprisimenu, už ką, rodos, daugeliu atvejų už perėjimą iš vienos brigados į kitą išeinant į darbą. Pažeidusius taisykles mušiau rankomis ir lazda, kurią beveik visada turėjau su savimi.

Aš, kaip geto Tvarkos tarnybos viršininko padėjėjas, prižiūrėjau, kad nakties metu nebūtų vaikščiojama po geto teritoriją, tikrinau sargybą, prižiūrėjau švarą ir taisyklių vykdymą gete, buvau atsakingas už gyvenamųjų namų aptemdymą naktį. Be to, tekdavo vykdyti įvairius geto policijos nurodymus: sulaukyti vieną ar kitą asmenį, padaryti kratą. Savo pareigas atlikdavau stro-

pieši. Vadovybei nurodžius, daug kartų esu dalyvavęs geto butų kratose. Už tai, kad esu mušęs ar suėmęs gete laikomus žydus, nebuvau baudžiamas, nes tai daryti leido geto seniūnų taryba ir policijos vadovybė.

1944 m. rugsėjo 19 d.

Po to, kai sugrįžau iš IX forto, kur vokiečiai buvo išvežę visą policijos darbuotojus, man teko kalbėtis su geto policininku Moisejumi Epšteinu, kuris papasakojo, kad, būdamas IX forte, išdavė vietas, kuriose slapstėsi žydai. Jis kartu su vokiečiais buvo atvažiuavęs į getą ir dalyvavęs suimant žydų tautybės asmenis, kurie slapstėsi nuo vokiečių. Nei kiek buvo suimta žmonių, pranešus Epšteinui, nei koks jų likimas, nežinau, nes vokiečiai juos iš geto išvežė.

Žinau, kad geto policijos darbuotojai Karnauskis, Zundelis, Šliachteris irgi buvo nurodę vokiečiams vietas, kuriose slapstėsi geto žydai.

Būdamas IX forte, pro langą stebėjau, kaip anksčiau mano suminėti asmenys važiuo su vokiečiais automašinomis iš IX forto geto kryptimi. Sugrįžęs iš IX forto, sužinojau, kad vokiečiai su minėtais asmenimis suiminėjo pasislėpusius žmones, o paskui išvežė iš geto.

ADSR fondas, r. 148, l. 16—18, 20—21, 22—25, 27—29.

Nr. 282

Iš M. KOPELMANO * savarankiškų parodymų

1944 m. rugsėjo 3 d.

Esu kilęs iš miestiečių. Baigiau dvasinę gimnaziją** Kaune ir tris juridinio fakulteto kursus Leningrade. Nuo 1917 metų dirbau draudimo skyriuje Rusijoje, Leningrade, miesto transporto draudimo bendrovėje. Sugrįžęs į Lietuvą, dirbau valstybinėje draudimo įstaigoje — akcinėje apdraudimo bendrovėje „Lietuvos Lloydas“, 1940—1941 m.— Lietuvos TSR valstybinio draudimo valdyboje.

1941 metų rugpiūčio pradžioje buvau išrinktas geto policijos viršininku. Geto policija buvo pavaldi žydų komitetui ir turėjo savo įstatus. Įstatuose buvo nusakomos policijos funkcijos — palaikyti vidaus tvarką gete.

Komitetas buvo geto savivalda, pavaldi vokiečių valdžiai. Savivalda turėjo: policiją, gaisrinės, sanitarijos (sveikatos apsau-

* KOPELMANAS Moisejus, Simono, gimęs 1895 m. Kaune.

** Taip dokumente.

gos) ir meninę dalį, socialinės pagalbos ir butų skyrių, sekretoriatą. Gaisrinės dalies vedėjas buvo Abramovičius, sanitarijos — gydytojas Zacharinas, socialinės pagalbos — Eglinas ir Sauchetas, ūkio dalies — Potruchas, butų — Meškunas, sekretoriatui vadovavo Golubas.

Policija iš pradžių turėjo keturias nuovadas, vėliau, getui sumažėjus,— dvi. Be to, buvo policijos kriminalinis skyrius. Atsakingais policijos darbuotojais buvo: du policijos viršininko pavaduotojai, man dirbant policijoje, Abramovičius ir Zunovičius, punktų vedėjai Grinbergas, Panemunskis, Šapira, kriminalinio skyriaus viršininkas Levinas.

1944 metų sausio mėnesio pradžioje, man prašant, komiteto pirmininko buvau atleistas iš einamųjų policijos viršininko pareigų, nes jaučiau, sveikatai pablogėjus, negalėsiąs būti tame poste. Mano vietoje komitetas paskyrė Leviną, buvusį iki to laiko kriminalinio skyriaus viršininką. Policijos viršininku jis buvo iki 1944 metų vasaros pabaigos, vėliau buvo išvežtas į fortą, iš kur nebegrįžo. Po to buvo likviduota buvusi policija ir įsteigta nauja, vadinamoji Tvarkos tarnyba — Ordnungsdienst, kurią sudarė jau ne komitetas, bet vokiečių komendantūra. Jos viršininku buvo vokiečių valdžios paskirtas Grosmanas*. Šias pareigas jis ėjo neilgai. Po jo iki pat stovyklos likvidavimo viršininku buvo Aronštamis**.

ADSR fondas, r. 148, l. 32—33.

Nr. 283

Iš M. KOPELMANO parodymų

1944 m. rugsėjo 4 d.

Žydų komitetas buvo šios sudėties: gydytojas Chononas Elkes, advokatas Levas Garfunkelis, advokatas Goldbergas, gydytojas Efimas Rabinovičius, rabinas Sniegas. Komiteto pirmininku buvo išrinktas gydytojas Elkes, jo padėjėju — Garfunkelis.

Žydų komitetas buvo organizuotas žydų visuomenės sluoksnių ir vokiečių valdžios iniciatyva. Iš pradžių žydų komitetas turėjo organizuoti Kauno gyventojų žydų perkėlimą į Kauno priemiestį Vilijampolę, kur vokiečių okupacinės valdžios buvo numatyta įsteigti getą.

Šį darbą atlikus, žydų komitetas ėmė organizuoti geto žydų bendruomenės savivaldą. Visų pirma, buvo organizuotas darbo skyrius, kurio paskirtis buvo suregistruoti visus darbingus gyventojus žydus pagal specialybes. Vėliau buvo organizuoti: butų

* Zr. p. 336.

** Zr. p. 336.

skyrus, kuris skirstė gyvenamąjį plotą; sveikatos apsaugos skyrius turėjo tvarkyti ligonines, ambulatorijas; geto žydų policijos uždavinys buvo palaikyti vidinę tvarką; geto gaisrinės skyrius; maisto produktų skyrius skirstė maisto produktus.

ADSR fondas, r. 148, l. 35.

ŠIAULIUOSE

Nr. 284

Iš liudininko N. CHAITO * parodymų

1949 m. balandžio 9 d.

1941 metų rugpiūčio mėnesį vokiečiai Trakų gatvėje pradėjo steigti stovyklą. Tuo metu Gensas buvo netarpiškas jos, o taip pat ir policijos, kurios viršininku jis buvo iki 1944 metų, organizatorius.

1941 metų rudenį vokiečių pareigūnai rinko žmones išvežimui į Žagarę. Gensas vadovavo suėmimams, pats mano tėvus pasodino į mašiną. Juos sušaudė Žagarėje.

1942 metų pavasarį aš be geto administracijos leidimo išėjau į miestą ieškoti maisto produktų, nes mano sesuo Chaitaitė (sušaudyta vokiečių) susirgo ir neišėjo į darbą, o Gensas atėmė iš jos maisto korteles. Sugrįžus į getą, Gensas atėjo pas mane ir navedė į geto policiją. Ten mane ėmė kvosti, kodėl buvau išėjęs be administracijos leidimo, kodėl pažeidžiau nustatytą stovykloje režimą. Gensas, tardydamas mane, smarkiai mušė guminiu rimbū, po to dviem dienom įmetė į karcerį.

1942 metų vasarą stovyklos administracija mane nusiuntė darbams į Rėkyvos durpyną. Išvykstant pasakė, kad butas liks man ir sugrįžus. Išdirbęs durpyne apie mėnesį, sunkiai susirgau ir sugrįžau į getą. Atėjęs pamačiau savo daiktus išmestus į gatvę, o butą jau užimtą. Užėjęs į vidų, pareiškiau, kad iš to kambario aš niekur neisiu ir čia nakvosiu. Tuo metu mano bute gyveno parduotuvės vedėjas, kuris, nuėjęs į policiją, apie mūsų ginčą pranešė Gensui. Gensas su policininkais išmetė mane į gatvę.

1943 metų rudenį į getą atvyko vokiečiai Faustas. Jis pranešė, kad žydai turi atiduoti savo vaikus išvežimui į Vokietiją. Gensas pirmas atnešė savo vaiką ir atidavė vokiečiui, po to kreipėsi į mus, kviesdamas pasekti jo pavyzdžiu. Jis sakė, kad tai bus geriausia pagalba vokiečių armijai kovoje prieš Tarybų Sąjungą. Po to jis guminiu rimbū varė motinas, ragindamas jas nešti savo vaikus. Tada surinko ešeloną vaikų; jų likimo nežinau.

ADSR fondas, r. 147, l. 71—72.

* CHAITAS Naumas, Salomono, gimęs 1923 m. Šiauliuose.

Iš A. STANKAUS * parodymų

1950 m. spalio 20 d.

Apie 1941 metų rugpiūčio pabaigą iš gebitskomisariato gavau nurodymą žydų tautybės piliečiams, gyvenantiems Trakų gatvėje ir „Kaukaze“, pakeisti dokumentus, kad nebūtų painiavos, nes nebuvo galima atskirti, kas gyvena Trakų ir kas Vilniaus gatvės rajone, vadinamame „Kaukaze“. Tuo pačiu metu gavau nurodymą patikrinti getą Trakų gatvės rajone, atrinkti nedarbingus gyventojus ir išsiųsti į Žagarės miestą ir tada, esą, gete bus laisviau, nes ten gyvenantieji skundžiasi, kad labai ankšta.

Tokiam darbui atlikti sudariau komisiją iš trijų žmonių, kurie kartu su žydų komitetu keitė dokumentus ir Trakų gatvės gete atrinko nedarbingus žmones.

Man dirbant įgaliotiniu žydų reikalams, į Žagarę iš sinagogos buvo išvežta apie 20 šeimų, kiek vėliau 30—40 nedarbingų žmonių, o iš viso apie 90 žmonių.

ADSR fondas, r. 130, l. 131—133.

Nr. 286

Iš E. GENSO ** parodymų

1949 m. liepos 8 d.

Žydų atstovų tarybai patvarkius, vokiečių policija kartu su geto policija vykdavo specialistų perkėlimą iš geto Trakų gatvėje į „Kaukazo“ getą Valančiaus *** gatvėje ir atvirksčiai.

1941 metų rudenį vokiečių policija kartu su geto policija Joniškėlyje ieškojo besislapstančių nuo darbo žydų. Keletą kartų geto policija, žydų atstovų tarybai patvarkius, dalyvavo konfiskuojant daiktus ir baldus.

1941 m. rugsėjo 13—14 d. buvo paimta iš geto ir sušaudyta 800—1000 žmonių, antrą kartą, 1943 m. lapkričio 5 d., sušaudyta 570 vaikų ir senių, 260 netinkančių fiziniam darbui žmonių.

ADSR fondas, r. 147, l. 69.

* STANKUS Antanas, Prano, gimęs 1899 m. Siauliuose. Kadrinis buržuazinės Lietuvos kariuomenės karininkas, kapitonas. Turėjo 65 ha žemės ūkį. Tarybų valdžios metais buvo išbuožintas ir atleistas iš tarnybos kariuomenėje. 1941—1942 m.—Siaulių miesto burmistro pavaduotojas. Karui su fašistine Vokietija pasibaigus, įsigijo suklastotus dokumentus Vėjelio pavarde. Suimant dirbo Staškūniškio (Anykščių raj.) tarybiname ūkyje.

** GENŠAS Efraimas, Vulfo, gimęs 1910 m. Siauliuose. Hitlerinės okupacijos metais buv. Siaulių geto Trakų g. policijos viršininkas. Suimant dirbo vyr. buhalteriu Klaipėdos stovybos-montavimo valdyboje.

*** Turi būti — Vilniaus.

Iš liudininkės G. BERGIENĖS * parodymų

1949 m. rugsėjo 15 d.

Geto policijos viršininkas Gensas iš žydų atiminėjo maisto produktus, suiminėjo ir mušė geto gyventojus. Gensas keletą kartų mane mušė Trakų gatvės geto policijos patalpose. Keletą kartų Gensas su savo policininkais iš manęs atėmė maisto produktus, kuriuos bandžiau atnešti į getą trims savo vaikams. Mane kiekvieną kartą už tai sodino į karcerį dviem—trims dienoms.

1943 metų vasarą aš norėjau pabėgti iš geto, bet apie tai sužinojo geto policija, ir mane iš namų trys policininkai atvedė į geto policijos būstinę. Gensas mane tardė. Jis, mušdamas guminiu rimbu, aiškino, kad už pabėgimą iš geto jis atsako. Po to Gensas pasodino mane vienai parai į karcerį.

ADSR fondas, r. 147, l. 80.

Nr. 288

Iš liudininko N. FROMANO ** parodymų

1949 m. rugsėjo 2 d.

1942 ar 1943 metais, dirbdamas durpyne, netoli Pavenčių miestelio, savo drabužius iškeičiau į duoną, sviestą, lašinius, bulves ir du litrus naminės. Su produktais grįžau į getą. Prie vartų mane sulaikė policininkas, viską atėmė ir paleido namo, bet netrukus iškvietė į geto policiją ir patalpino į karcerį.

Kitą dieną mane atvarė į geto policiją, kur buvo devyni policininkai ir jų tarpe Trakų gatvės geto policijos viršininkas Gensas bei „Kaukazo“ geto policijos viršininkas Gocas. Pastarasis paklausė, ar aš dar kada nešiosiu į geto teritoriją maisto produktus. Atsakiau: „Nešiosiu!“ Tada Gocas ėmė mane mušti kumščiais per veidą. Vienas policininkas guminiu rimbu man tvojo per galvą. Iš karto netekau sąmonės ir nugriuvau ant grindų.

ADSR fondas, r. 147, l. 77.

* BERGIENĖ Gita, Faivušo, gimusi 1907 m. Kelmės raj., Saukėnų miestelyje.
 ** FROMANAS Nisonas, Dovydo, gimęs 1915 m. Virbalyje.

Iš liudininko L. LAZERIO * parodymų

1949 m. birželio 28 d.

„Kaukazo“ geto policijos viršininkas buvo Fainas, kuris, kiek žinau, žuvo Vokietijoje 1945 metais. Jo pavaduotoju, o Fainui susirgus, policijos viršininku buvo Gocas, dabar gyvenantis Vokietijoje.

Žydų bendruomenės vadovybėje buvo: Mendelis Leibovičius, 45 metų, Šiaulių gyventojas, turėjęs nuosavą automobilį ir motociklą parduotuvę. Jis buvo bendruomenės vyresnysis, žuvo gete bombardavimo metu; Kacas, 38—40 metų, iki karo buvęs Šiaulių banko direktorius; Kartunas, 60 metų, Šiaulių gyventojas, prekybininkas; Burginas, 40 metų, Klaipėdos gyventojas, į Šiaulius atvažiavo 1939 metais.

Geto bendruomenės vadovybė buvo pavaldi SS komendantui, iš kurio ji gaudavo įsakymus ir juos vykdė.

Praėjus dviem—trimis savaitėms nuo vokiečių pasirodymo Šiauliuose, daug žydų automašinomis išvežė į Kužių miestelį, 15 km nuo Šiaulių, ir ten sušaudė. Tuo pačiu metu surinko vaikus ir senius, išvežė į Žagarę, netoli Latvijos sienos, ir ten sušaudė.

Kartą per du—tris mėnesius vokiečiai įsiverždavo į getą, surinkdavo po 100 žmonių ir sušaudydavo.

1944 metais, traukdamiesi iš Šiaulių, vokiečiai surinko visus geto vaikus ir, išvežė į užmiestį, sušaudė.

ADSR fondas, r. 147, l. 75—76.

Nr. 290

Iš liudininkės Ch. ISAKOVIENĖS ** parodymų

1949 m. rugsėjo 14 d.

Mano buvusį vyrą Calą Mazoveckį, vokiečių valdžiai patvarkius, 1943 metų birželio mėnesį pakorė Šiauliuose, „Kaukazo“ gete. Jį korė du žydai — Kerbelis ir Davidovičius. Pastarasis mirė „Kaukazo“ gete greit po to, kai pakorė mano vyrą.

Mano vyras dirbo kepykloje. 1943 m. gegužės 31 d. jį, grįžtantį iš darbo, sulaikė vokiečiai iš gebitskomisariato ir policininkas. Pas vyrą rado papirosų, saldainių ir duonos, pasodino į kalėjimą, o po šešių dienų, visiems matant, pakorė „Kaukazo“ geto teritorijoje.

ADSR fondas, r. 147, l. 79.

* LAZERIS Leiba, Izraelio, gimęs 1896 m. Šiauliuose.

** ISAKOVIENĖ Chaja, Arono, gimusi 1914 m. Šiauliuose.

KALĖJIMUOSE

Nr. 291

Iš liudininko P. BUŽINAUSKO * parodymų

1949 m. gruodžio 29 d.

1941 m. birželio 26 d. mane, kaip komjaunuolį, Telšių nacionalistai Zavalis, Sutkus ir dar vienas, kurio pavardės neprisimenu, suėmė ir pasodino į Telšių kalėjimą. Kartą mane iškviėtė tardyti į kalėjimo tarnybinį kabinetą. Tardė Telšių saugumo policijos darbuotojas Juknevičius. Tame pačiame kabinete, kitame kampe, tardė komunistę Tenisonienę saugumo policijos darbuotojas Ivanauskas; vėliau ji buvo sušaudyta. Be to, Ivanauskas tardė ir buvusį VSLK Kuršėnų skyriaus darbuotoją Vilčinską, kurį šis ir jo bendradarbis Cepauskas smarkiai mušė. Vilčinską taip sumušė, kad jis negalėjo valgyti. Apie tai man papasakojo Vilčinskas, kurį po tardymo atnešė į kamerą, nes eiti jis negalėjo. Vilčinskas mirė kalėjime nuo sumušimo.

1941 metų pabaigoje iš kalėjimo mane paleido ir netrukus išvežė darbams į Vokietiją, iš kur grįžau namo repatrijuotas 1945 metų spalio mėnesį.

ADSR fondas, r. 61, l. 245.

Nr. 292

Iš liudininko J. TUBUČIO ** parodymų

1948 m. liepos 27 d.

Iki Didžiojo Tėvynės karo dirbau meistrų mokyklų statybose. Hitlerinės okupacijos metais tris kartus buvau suimtas, sėdėjau Telšių kalėjime ir Rietavo stovykloje. Pirmą kartą mane suėmė 1941 metų liepos mėnesį ir kalino apie du mėnesius, antrą ir trečią kartą — 1944 metais ir kalino daugiau kaip du mėnesius. Pirmą kartą suėmė Vytautas Miškinis, siuvėjas Anicetas Skruibys, — abu iš Rietavo, ir kiti. Antrą kartą naktį pas mane į namus atėjo grupė baltųjų partizanų: Rietavo gyventojai du broliai Remeikiai, Stasys ir Kazys, Srėbalius iš Vatušių kaimo. Kartu su jais buvo ir vokiečių kareivių. Jie suėmė mane ir sūnų Alfonsą. Stasys Remeikis mane mušė pistoleto rankena ir dviejose vietose smarkiai perkirto galvą. Dabar ten yra randai. Mušė kambaryje ir mašinoje. Mus nuvežė į Telšių kalėjimą. Po dviejų mėnesių

* BUŽINAUSKAS Petras, Vlodo, gimęs 1923 m. Skuodo raj., Barstyčių miestelyje.

** TUBUTIS Juozas, Juozo, gimęs 1889 m. Plungės raj., Bubėnų ap., Užupių k.

Tarybinė Armija mus išvadavo. Rietave dar buvo vokiečių kariuomenė, ir aš, bijodamas, kad manęs vėl nesuimtų, gyvenau nelegaliai, slapstydamasis Užupių kaime. Netrukus vėl mane suėmė ir vieną savaitę kalino Rietavo stovykloje. Ten daug kartų mačiau, kaip Stasys Remeikis ateidavo ir mušdavo suimtuosius iš vielos susuktu rimbū. Mane jis mušė tris kartus.

Baltieji partizanai buvo suėmę ir Kazį Žadeikį iš Norbutiškės kaimo, Rietavo gyventojus Kostą Karalių ir jo žmoną, Stasę Munkevičienę, Joną Pocių. Kostas Pocius suėmimo metu norėjo pabėgti ir buvo vietoje nušautas.

ADSR fondas, r. 148, l. 47—48.

Nr. 293

Siaulių
Sunkiųjų darbų kalėjimas
1941 m. spalio 31 d.
Nr. 879

Ponui Kalėjimų departamento direktoriui

Į š. m. spalio 28 d. raštą Nr. 1417 pranešama:

1. Prižiūrėtojų dabar yra 57.
2. Kalėjimas turi 5668,47 m³ talpos. Skaitant vienam kaliniui po 9 m³, kas duodama ir laisvėje, galima patalpinti visai laisvai 630 kalinių, žinoma, turint galvoje, kad nebūtų belaisvių stovyklos. Atsižvelgiant į kalėjimo sąlygas ir duodant vienam kaliniui po 6 m³, galima patalpinti 950 kalinių. Prie dabartinių sąlygų, kada kalėjime yra belaisvių stovykla, galima patalpinti 140—200 kalinių, nes turimų kamelių kubatūra sudaro 1326 m³.
3. Dabartiniu metu yra 115 kalinių, tame skaičiuje septyni žydai, kiti visi laikomi saugumo policijos ir vokiečių saugumo policijos bei apskrities viršininko žinioje.

Kadangi prisiunčiant į kalėjimą suimtuosius, lydimuose raštuose nėra pažymėta, kuo kaltinamas, sunku pasakyti, kiek komunistų. Reikia manyti, jų yra 95%.

P r i e d a s *: 1 lapas.

A. Jonynas
L. e. kalėjimo viršininko p.

A. Bajorūnas
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 624, ap. 1, b. 20, l. 44. Originalas.

* Byloje nėra.

Teisingumo vadyba
 Panevėžio kalėjimas
 1941 m. spalio 31 d.
 Nr. 1036

Labai skubus

Teisingumo vadybos Kalėjimų departamentui
 Į raštą Nr. 1417 š. m. spalio 28 d.

Prisiunčiu žinias:

1. Dabartinis prižiūrėtojų skaičius 57
2. Kalėjimas pastatytas dėl 350 asmenų, bet sutalpinti galima iki 500—600 asmenų
3. Dabar kalėjime yra 111 suimtųjų. S. m. lapkričio 1 d. kalinių stovis:

	Tardomųjų		Nuteistųjų		Iš viso	Pas- taba
	Vyrų	Moterų	Vyrų	Moterų		
Kriminalinių	14	—	3	1	18	
Kaltinamų ko- munistiniame veikime	49	3	37	—	89	
Žydų	1	—	—	—	1	
Įtariamų žydų	2	1	—	—	3	
Iš viso:	—	—	—	—	111	

A. Jasaitis
 L. e. viršininko p.

M. Trušinskas
 L. e. sekretoriaus p.

Lietuvos TSR CVA, f. 624, ap. 1, b. 20, l. 47. Originalas.

UKMERGĖJE

Nr. 295

Ukmergės kalėjimas

Kalinių rejestro knyga *

Pradėta: 1941 m. birželio 26 d.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas, iš kur paeina ir šeimos sudėtis	Asmens žymės Kada ir kur gimęs	Sulig kokių dokumentų pri- siųstas, kame kaltinamas, ant kiek nuteistas, baismės pradžia ir pabaiga	Kada ir sulig kokių dokumentų išleistas (paliuosuotas arba per- keltas, arba mirė) ir kur išvyko
1.	1941 m. birželio 26 d. Alseika Liudas, Vinco Iš Siaulių aps., Kuršėnų parapijos	1887 m. ba- landžio 25 d. Šiauliuose	Saugumo policijos [Ukmer- gės apygardos] raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 1. Kaltinamas priklausęs Kompartijai ir buvęs vietų žemės tvarkytoju	1941 m. rugsėjo 1 d. Valstybės saugumo polici- jos Ukmergės apygardos viršininko raštu iš š. m. rugpiūčio 29 d. Nr. 465 policijos priežiūron
2.	1941 m. birželio 26 d. Križanauskas Jonas, Jono Iš Ukmergės aps., Taujė- nų miestelio	1917 m. bir- želio 30 d. Taujėnų miestelyje	Saugumo policijos [Ukmer- gės apygardos] viršininko raš- tas iš š. m. birželio 26 d. Kalti- namas priklausęs (Kompartijai) komjaunimui ir tarnavęs prižiū- rėtoju	Š. m. liepos 13 d. pa- leistas policijos priežiūron. Raštas Nr. 50
3.	1941 m. birželio 26 d. Sakalauskas Leonardas, Vaclovo Iš Raseinių aps., Kelmės	1920 m. spalio 14 d. Kelmėje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 1 ^a . Kaltinamas pri- klausęs prie komjaunimo par- tijos	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių gesta- po viršininko žinion

4.	1941 m. birželio 26 d. Riška Alfonsas, Kazimieras Iš Ukmergės aps., Kovarsko vls., Piktadarių** k.	1915 m. rug- sėjo 12 d. Kovarsko vls.	Ukmergės apskrities*** saugumo policijos viršininko raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 5 ^a . Laikyti iki atski-ro parėdymo kaip tarnavusį Ukmergės ka-lėjime prižiūrėtoju	Š. m. liepos 13 d. pa-leistas policijos priežiūren. Raštas Nr. 50
5.	1941 m. birželio 26 d. Pozniakovas Artamonas Evdokijos Iš Ukmergės	1917 m. ba- landžio 23 d. Ukmergėje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birže-lio 26 d. Nr. 2 ^a . Kaitinamas kai-po priklausantis prie komjauni-mo partijos	1941 m. rugpiūčio 8 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
6.	1941 m. birželio 26 d. Dziukas Jonas, Juozo, gi-męs Lenkijoje, paskutiniu laiku gyveno Ukmergėje	1913 m. kovo 15 d. Lenkijoje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 2 ^b . Laikyti iki atski-ro įsakymo	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
7.	1941 m. birželio 26 d. Mokoveras Leiba, Mende-lio Iš Lenkijos. Gyveno Vil-niuje, paskutiniu laiku — Jonavoje	1908 m. rug- sėjo 9 d. Lenkijoje, Lodzėje	Saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 10 ^a . Įtariamas veikime komunis-tinėje veikloje. Laikyti iki atski-ro parėdymo	S. m. liepos 8 d. perduo-tas aktyvistų štabui v-s**** parėdymu

* Užregi-truoti iš viso 791 asmenys. Konkretus duomenys įrašyti rašalu.
Dokumento blankas, vietos taupumo sumetimais, kiek pakeistas.

** Turėtų būti — Piktagalio.

*** Turi būti — apygardos.

**** Taip dokumente.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas, iš kur paeina ir šeimos sudėtis	Asmens žymės Kada ir kur gimęs	Sulig kokių dokumentų pri- siųstas, kame kaltinamas, ant kiek nuteistas, bausmės pradžia ir pabaiga	Kada ir sulig kokių dokumentų išleistas (paliuosuotas arba per- keltas, arba mirė) ir kur išvyko
8.	1941 m. birželio 26 d. Šmidtas Elija-Beras, Šepselio-Pinchoso Iš Rusijos, Melitopolio. Paskutiniu laiku gyveno Ukmergėje	1919 m. birže- lio 19 d. Rusijoje, Melitopolyje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birže- lio 26 d. Nr. Suimtas pra- vedimui kvotos kaipo priklaus- antis Kompartijai	Š. m. liepos 8 d. per- duotas aktyvistų štabui v-s parėdymu
9.	1941 m. birželio 26 d. Fridlianderis Šlioma, Aro- no Iš Suvalkijos, Marijampo- lės	1910 m. balan- džio 13 d. Marijampolėje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 7 ^a . Laikyti iki atski- ro parėdymo	Š. m. birželio 29 d. ei- nant saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 29 d. Nr. ... iš kalėjimo paleistas
10.	1941 m. birželio 26 d. Gutkinas Izraelis, Berelio Gimęs Vilniuje, paskutinį laiką gyveno Kaune	1886 m. kovo 23 d. Vilniuje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birže- lio 26 d. Nr. 4. Laikyti iki kvo- tos pravedimo kaipo priklaus- antį Kompartijai	Š. m. liepos 8 d. Per- duotas aktyvistų štabui v-s parėdymu
11.	1941 m. birželio 26 d. Mačiulis Jonas, Jono	1916 m. gegu- žės 19 d.	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštas iš š. m. birže-	Š. m. liepos 18 d. Sau- gumo policijos raštu

	Iš Šiaulių aps., Papilės miestelio, paskutiniu laiku gyveno Ukmergėje	Papilės miestelyje	lio 26 d. Nr. 3 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip priklausantį prie komjaunimo partijos	Nr. 122 iš kalėjimo paleistas
12.	1941 m. birželio 26 d. Muleris Girša, Zeliko Iš Ukmergės aps., Balninkų miestelio	1904 m. rugsėjo 15 d. Balninkuose	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 3. Laikyti iki pravedimo kvotos kaip priklausantį Kompartijai	Š. m. liepos 8 d. perduotas aktyvistų štabui v-s parėdymu
13.	1941 m. birželio 26 d. Segalis Chononas, Iciko Iš Kauno	1925 m. gegužės 1 d. Kaune	Ukmergės apygardos [saugumo policijos] viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 5. Įtariamasis komjaunuoliu ir laikyti iki atskiro parėdymo	Š. m. liepos 8 d. perduotas aktyvistų štabui v-s parėdymu
14.	1941 m. birželio 26 d. Kisielius Antanas, Antano Iš Ukmergės aps., Šešuolių vls., Limonių k.	1918 m. spalio 31 d. Limonyse	Ukmergės apygardos saugumo policijos viršininko raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 6 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip priklausantį prie Kompartijos ir kitų organizacijų	S. m. liepos 26 d. perduotas policijos žinion. Raštas Nr. 223
15.	1941 m. birželio 26 d. Blochas Chajamas, Motelio Iš Ukmergės	1915 m. liepos 8 d. Ukmergėje	Ukmergės apygardos [saugumo policijos] viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 6. Laikyti jį suimtą iki atskiro įsakymo kaip priklausantį prie komjaunimo partijos	Š. m. liepos 8 d. perduotas aktyvistų štabui v-s parėdymu

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas, iš kur paeina ir šeimos sudėtis	Asmens žymės Kada ir kur gimęs	Sulig kokių dokumentų pri- siųstas, kame kaltinamas, ant kiek nuteistas, baudmės pradžia ir pabaiga	Kada ir sulig kokių dokumentų išleistas (paliuosuotas arba per- keltas, arba mirė) ir kur išvyko
16.	1941 m. birželio 26 d. Eimantas Vladas, Povilo Iš Ukmergės aps., Taujė- nų vls., Baravykų k.	1916 m. sausio 24 d. Baravykų k.	Ukmergės apskrities saugu- mo policijos viršininko raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 4 ^a . Lai- kyti suimtą kaip priklausantį šnipinėjime ir teikimą žinių mi- licijai	Š. m. liepos 18 d. s. p.* raštu Nr. 122 iš kalėjimo paleistas
17.	1941 m. birželio 26 d. Kaganas Rubinas, Šliomo Iš Ukmergės aps., Gelvo- nų miestelio	1898 m. birže- lio 15 d. Gelvonyse	[Saugumo policijos] Ukmer- gės apygardos viršininko raštu iš š. m. birželio 26 d. Nr. 4 ^b . Laikyti iki atskiro parėdymo	Š. m. liepos 8 d. per- duotas aktyvistų štabui
18.	1941 m. birželio 26 d. Mockevičius Bolis, Anta- no Iš Ukmergės, Vytauto g., Nr. 50	1917 m. kovo 17 d. Ukmergėje	[Saugumo policijos] Ukmer- gės apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 1 ^b . Laikyti kaip įtariamą buvus komjaunuoliu	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
19.	1941 m. birželio 26 d. Dovydas Zelmanas, Bero Gimęs Kretingoje, pasku- tiniu laiku gyveno Kaune	1920 m. sausio 17 d. Kretingoje	[Saugumo policijos] Ukmer- gės apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 26 d. Nr. 7 ^b . Laikyti iki atskiro įsakymo kai- po įtariamą komjaunuolį	

20.	1941 m. birželio 26 d.
Rybakovas Mina, Jono
Iš Zarasų aps., Antazavės
vls., Duburaičių k., pasku-
tiniu laiku buvo Kaune
.....	1907 metais
Zarasų aps.
.....	Ukmergės apskrities saugu-
mo policijos viršininko raštas
iš š. m. birželio 26 d. Nr. 8 ^a .
Laikyti iki atskiro parėdymo
kaipo įtariamą priklausantį
Kopartijai	S. m. liepos 26 d. per-
duotas policijos žinion.
Raštas Nr. 223
21.	1941 m. birželio 26 d.
Šmenderis Šliomas, Abra-
omo
Iš Lenkijos, Liūbranco,
paskutiniu laiku gyveno
Jonavoje, Ralio g., Nr. 32
.....	1917 m. rug-
piučio 8 d.
Lenkijoje
.....	Ukmergės apskrities saugu-
mo policijos viršininko raštas iš
š. m. birželio 26 d. Nr. 9 ^a . Lai-
kyti iki atskiro parėdymo kaipo
priklausantį Komunistinei par-
tijai	S. m. liepos 8 d. perduo-
tas aktyvistų štabui
22.	1941 m. birželio 27 d.
Žalneriūnaitė Emilija,
Adomo
Iš Panevėžio aps., Kupiš-
kio, paskutiniu laiku gy-
veno Ukmergėje
.....	1906 m. gruo-
džio 19 d.
Kupiškyje
.....	Ukmergės saugumo policijos
viršininko raštu iš š. m. birželio
27 d. Nr.** Pravedimui kvo-
tos kaipo įtariamą šnipinėjime
SSSR naudai	1941 m. rugsėjo 1 d.
Valstybės saugumo polici-
jos Ukmergės apygardos
viršininko raštu iš š. m.
rugpiučio 29 d. Nr. 465
policijos priežiūron
23.	1941 m. birželio 29 d.
Kalinovas Porfiomas, Ni-
kiforo
Iš Ukmergės aps., Ko-
varsko vls., Girelės k.
.....	1918 metais
Girelės k.
.....	Ukmergės apskrities saugu-
mo policijos viršininko raštas iš
š. m. liepos 29 d. Nr. 11 ^a . Kal-
tin[amąjį] laikyti iki atskiro
parėdymo kaipo įtariamą veiki-
me prieš valstybę	1941 m. liepos 18 d.
saugumo policijos raštu
Nr. 122 iš kalėjimo paleis-
tas

* Saugumo policijos.
** Nr. neįskaitomas.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas, iš kur paeina ir šeimos sudėtis	Asmens žymės Kada ir kur gimęs	Sulig kokių dokumentų pri- siųstas, kame kaltinamas, ant kiek nuteistas, bausmės pradžia ir pabaiga	Kada ir sulig kokių dokumentų išleistas (paliuosuotas arba per- keltas, arba mirė) ir kur išvyko
24.	1941 m. birželio 29 d. Šimanauskas Vytautas, Aleksa Iš Ukmergės aps., Želvos miestelio	1921 m. sausio 14 d. Želvoje	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 25 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaipo kal- tinamą dalyvavusį komjaunimo veikime	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
25.	1941 m. birželio 29 d. Surovas Aleksas, Klemen- so Iš Ukmergės, Antakalnio g., Nr. 31	1910 metų pir- mame pus- metyje Ukmergėje	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštu iš š. m. bir- želio 29 d. Nr. 14 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaipo įtaria- mą komunistu	1941 m. rugpiūčio 8 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
26.	1941 m. birželio 29 d. Ušelis Julius, Prano Iš Ukmergės aps., Vidiš- kių miestelio	1921 metų antrame pus- metyje Vi- diškiuose	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 12 ^a . Kaip įta- riamą komjaunimo partijos da- lyviu	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
27.	1941 m. birželio 29 d. Baravykas Stepas, Micha- linos Iš Ukmergės aps., Deltu- vos vls., Bierių k.	1919 m. gru- ožio 6 d. Bierių k.	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 17 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaipo kal- tinamą dalyvavusį komjaunuo- lių organizacijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion

28.	1941 m. birželio 29 d. Jasunskis Juozas, Jokimo Iš Kauno aps., Vilkijos miesto	1900 m. rug- piūčio 5 d. Vilkijoje	Ukmergės saugumo viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 16 ^a . [Laikyti] iki atskiro parėdymo kaip tarnavusį milicijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karovadovybės žinion
29.	1941 m. birželio 29 d. Blinstrubas Česlovas, Boliaus Iš Ukmergės, Basanavičiaus g., Nr. 14	1926 m. birželio mėn. Ukmergėje	Ukmergės saugumo apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 24 ^a . Įtariamas dalyvavęs komjaunuolių partijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karovadovybės žinion
30.	1941 m. birželio 29 d. Steiblys Jonas, Adomo Iš Utenos aps., Aluntos vls., Mediniškių k.	1914 m. balandžio 6 d. Mediniškių k.	Ukmergės saugumo apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 18 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip tarnavusį milicijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių gestapo viršininko žinion
31.	1941 m. birželio 29 d. Lincevičius Petras, Simano Iš Kauno aps., Vilkijos miesto	1902 m. rugpiūčio 23 d. Vilkijoje	Ukmergės saugumo apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 20 ^a . [Laikyti iki] atskiro parėdymo kaip tarnavusį milicijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karovadovybės žinion
32.	1941 m. birželio 29 d. Janušauskas Juozas, Romaldo Iš Ukmergės priemiesčio — Naujamiesčio	1916 m. kovo 24 d. Naujamiestyje	Ukmergės apygardos [saugumo policijos] viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 22 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip įtariamą veikime komunistinei *	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karovadovybės žinion

* Taip dokumente.

Eil. Nr.	Pavardė, vardas, tėvo vardas, iš kur paeina ir šeimynos sudėtis	Asmens žymės Kada ir kur gimęs	Sulig kokių dokumentų pri- siųstas, kame kaltinamas, ant kiek nuteistas, bausmės pradžia ir pabaiga	Kada ir sulig kokių dokumentų išleistas (paliuosuotas arba per- keltas, arba mirė) ir kur išvyko
33.	1941 m. birželio 29 d. Faktoris Joselis, Gecelio. Iš Latvijos, Gryvkos * miestelio, paskutiniu laiku gyveno Ukmergėje	1905 metais Latvijoje	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 28 ^a . Laikyti kaipo įtariamą komunistų orga- nizacijos veikime	Š. m. liepos 8 d. per- duotas aktyvistų štabui
34.	1941 m. birželio 29 d. Einoris Rapolas, Juozo Iš Švenčionių aps., Kliuš- čionių miestelio, paskuti- niu laiku gyveno Ukmer- gėje, Vaižganto g., Nr. 2	1919 metais Kliuščionių miestelyje	Ukmergės saugumo apygar- dos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 26 ^a . Įtaria- mas komunistiniame veikime	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo- vadovybės žinion
35.	1941 m. birželio 29 d. Podžeckas Antanas, Prano Iš Pagirio vls., Paobelio k., paskutiniu laiku gyveno Ukmergėje, Gedimino g., Nr. 61	1906 m. rug- piūčio 15 d. Pagirio vls.	Ukmergės apygardos [saugu- mo policijos] viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 23 ^a . Įta- riamas komunistine veikla	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo- vadovybės žinion

36.	1941 m. birželio 29 d. Varžgalis Pranas, Petro Iš Deltuvos vls., Varžga- lių k.	1908 m. gruodžio 5 d. Varžgalių k.	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštas iš š. m. birželio 29 d. Nr. 27 ^a . [Laikyti] iki atskiro parėdymo kaip komjaunuolį	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
37.	1941 m. birželio 30 d. Mockevičius Jonas, Jono Iš Ukmergės, Trakų g., Nr. 1	1909 m. birželio 22 d. Ukmergėje	Ukmergės saugumo apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 30 d. Nr. 34 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip dalyvavusį komunistų veikloje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
38.	1941 m. birželio 30 d. Jurkevičius Alfonsas, Mykolo Iš Ukmergės, Kalėjimo g., Nr. 39	1908 metų pirmame pusmetyje Juzefkoje **	Ukmergės saugumo apygardos viršininko raštas iš š. m. birželio 30 d. Nr. 40 ^a . [Laikyti] iki atskiro parėdymo kaip kaltinamą dalyvavusį komunistų organizacijos veikime	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
39.	1941 m. birželio 30 d. Mockevičius Pranas, Jono Iš Ukmergės, Bugenių g., Nr. 19	1903 metais Ukmergėje	Ukmergės apygardos saugumo viršininko raštas iš š. m. birželio 30 d. Nr. 33 ^a . Kaltinamas kaip dalyvavęs komunistų organizacijoje	1941 m. rugpiūčio 1 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion
40.	1941 m. birželio 30 d. Starkovas Jonas, Akinio Iš Ukmergės, Nuotekių g., Nr. 29	1921 m. balandžio 20 d. Ukmergėje	Ukmergės saugumo policijos viršininko raštas iš š. m. birželio 30 d. Nr. 29 ^a . Laikyti iki atskiro parėdymo kaip dalyvavusį komjaunuolių organizacijoje.	1941 m. rugpiūčio 8 d. perduotas vokiečių karo vadovybės žinion

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 2, b. 5, l. 1—11. Originalas. Rankraštis.

* Turi būti — Gryvaišių.

** Turi būti — Juozapavoje.

Bendras kalinių mitybos diennas *

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiai dienai	
	Suau-gusių	Vai-kų	Suau-gusių	Vai-kų	Suau-gusių	Vai-kų	Suau-gusių	Vai-kų
1	2	3	4	5	6	7	8	9

1941 metų birželio mėnesio

27	—	—	21	—	—	—	21	—
28	21	—	1	—	—	—	22	—
29	22	—	—	—	—	—	22	—
30	22	—	14	—	1	—	35	—

1941 metų liepos mėnesio

1	35	—	10	—	—	—	45	—
2	45	—	1	—	—	—	46	—
3	46	—	8	—	—	—	54	—
4	54	—	20	—	—	—	74	—
5	74	—	33	—	—	—	107	—
6	107	—	33	—	2	—	138	—
7	138	—	46	—	—	—	184	—
8	184	—	80	—	—	—	264	—
9	264	—	80	—	114	—	230	—
10	230	—	89	—	—	—	319	—
11	319	—	—	—	—	—	319	—
12	319	—	70	—	24	—	365	—
13	365	—	37	—	—	—	402	—
14	402	—	—	—	20	—	382	—
15	382	—	38	—	5	—	415	—
16	415	—	—	—	—	—	415	—
17	415	—	—	—	—	—	415	—
18	415	—	22	—	—	—	437	—
19	437	—	42	—	32	—	447	—
20	447	—	40	—	24	—	463	—
21	463	—	—	—	—	—	463	—
22	463	—	1	—	—	—	464	—
23	464	—	56	—	105	—	415	—
24	415	—	68	—	—	—	483	—
25	483	—	—	—	—	—	483	—

* 10-ta ir 11-ta skiltys — faktinai maitinosi — skelbiant praleistos, nes jose pakartojami 8-tos ir 9-tos skilčių duomenys.

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiais dienai	
	Suaugusių	Vai- kų	Suaugusių	Vai- kų	Suaugusių	Vai- kų	Suaugusių	Vai- kų
1	2	3	4	5	6	7	8	9
26	483	—	—	—	—	—	483	—
27	483	—	20	—	24	—	479	—
28	479	—	—	—	—	—	479	—
29	479	—	—	—	1	—	478	—
30	478	—	—	—	—	—	478	—
31	478	—	6	—	1	—	483	—

Viso: 9848 — 830 — 352 — 10809 —

P. Jameikis
Kalėjimo viršininkas

Vl. Mikeška
Ūkio vedėjas

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1620, l. 5. Nuorašas.

Nr. 297

Ukmergės kalėjimas
1941 m. liepos 12 d.
Nr. 15

Valstybės saugumo policijos
Ukmergės apygardos viršininkui

Šiuo metu kalėjimas yra perpildytas ir patalpinti daugiau yra visai neįmanoma, nes, esant labai karštam ir tvankiam orui kameroje, bijoma net epidemijos pavojaus.

Todėl, pranešdamas apie tai Tamstai, iš anksto pranešu, kad jei yra numatoma daugiau suėmimų, tai prašau daryti žygių suimtuosius talpinti kitur, nes šiuo metu kalėjime yra 365 suimtieji, o normaliai talpinama 250 žmonių.

Kalėjimo viršininkas
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1615, l. 119. Nuorašas.

Bendras kalinių mitybos dienynas *

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiais dienai	
	Suau-gusių	Vai-kyų	Suau-gusių	Vai-kyų	Suau-gusių	Vai-kyų	Suau-gusių	Vai-kyų
1	2	3	4	5	6	7	8	9

1941 metų rugpjūčio mėnesio

1	483	—	—	—	—	—	483	—
2	483	—	—	—	421	—	62	—
3	62	—	—	—	—	—	62	—
4	62	—	—	—	—	—	62	—
5	62	—	150	—	—	—	212	—
6	212	—	216	—	—	—	428	—
7	428	—	135	—	—	—	563	—
8	563	—	139	—	—	—	702	—
9	702	—	67	—	750	—	19	—
10	19	—	—	—	—	—	19	—
11	19	—	—	—	—	—	19	—
12	19	—	4	—	—	—	23	—
13	23	—	—	—	1	—	22	—
14	22	—	3	—	—	—	25	—
15	25	—	1	—	1	—	25	—
16	25	—	—	—	—	—	25	—
17	25	—	127	—	—	—	152	—
18	152	—	219	—	—	—	371	—
19	371	—	297	—	—	—	668	—
20	668	—	—	—	644	—	24	—
21	24	—	1	—	—	—	25	—
22	25	—	6	—	1	—	30	—
23	30	—	132	2	—	—	162	2
24	162	2	23	2	3	—	182	4
25	182	4	2	—	—	—	184	4
26	184	4	21	—	4	—	201	4
27	201	4	24	—	—	—	225	4

* 10-ta ir 11-ta skiltys — faktinai maitinosi — skelbiant praleistos, nes jose pakar-tojami 8-tos ir 9-tos skilčių duomenys.

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiais dienai	
	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku
1	2	3	4	5	6	7	8	9
28	225	4	72	—	—	—	297	4
29	297	4	33	—	—	—	330	4
30	330	4	74	4	—	—	404	8
31	404	8	263	—	—	—	667	8
Viso:	6479	34	2009	8	1825	—	6673	42

P. Jameikis
Kalėjimo viršininkas

Vl. Mikeška
Ūkio vedėjas

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1620, l. 95. Nuorašas.

Nr. 299

Bendras kalinių mitybos dienynas *

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiais dienai	
	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku	Suau-gusių	Vai-ku
1	2	3	4	5	6	7	8	9

1941 metų rugsėjo mėnesio

1	667	8	—	—	—	—	667	8
2	667	8	65	4	—	—	732	12
3	732	12	215	12	—	—	947	24
4	947	24	152	—	—	—	1099	24
5	1099	24	310	—	—	—	1409	24

* 10-ta ir 11-ta skiltys — faktinali maitinosi — skelbiant praleistos, nes jose pakartojami 8-tos ir 9-tos skilčių duomenys.

Data	Buvo		Padaugėjo		Sumažėjo		Liko sekančiais dieniai	
	Suau- gusių	Vai- kų	Suau- gusių	Vai- kų	Suau- gusių	Vai- kų	Suau- gusių	Vai- kų
1	2	3	4	5	6	7	8	9
6	1409	24	—	—	1398	24	11	—
7	11	—	6	—	—	—	17	—
8	17	—	—	—	—	—	17	—
9	17	—	1	—	—	—	18	—
10	18	—	2	—	—	—	20	—
11	20	—	—	1	—	—	20	1
12	20	1	—	—	—	—	20	1
13	20	1	4	—	—	—	24	1
14	24	1	1	—	—	—	25	1
15	25	1	—	—	—	—	25	1
16	25	1	3	1	—	—	28	2
17	28	2	—	—	—	—	28	2
18	28	2	—	—	2	1	26	1
19	26	1	—	—	1	—	25	1
20	25	1	1	—	1	—	25	1
21	25	1	—	—	1	—	24	1
22	24	1	—	—	—	—	24	1
23	24	1	1	—	—	—	25	1
24	25	1	—	—	—	—	25	1
25	25	1	2	—	—	—	27	1
26	27	1	—	—	12	1	15	—
27	15	—	3	—	1	—	17	—
28	17	—	—	—	—	—	17	—
29	17	—	—	—	—	—	17	—
30	17	—	—	—	—	—	17	—

Viso: 6041 117 766 18 1416 26 5391 109

P. Jameikis
Kalėjimo viršininkas

Vl. Mikeška
Ūkio vedėjas

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1620, l. 165. Nuorašas.

Ukmergė, 1944 m. vasario 29 d.

Ponui Kalėjimų departamento direktoriui

Į telefonogramą Nr. 2 iš 1944 m. vasario 27 d.

Pranešu, kad mano vedamame kalėjime bendra padėtis ir ne-normalumai bei trūkumai yra sekantieji:

I. Suimtųjų atžvilgiu

1. Švara-higiena. Visiškas trūkumas baltinių ir patalynės. Tam tikras kiekis dar ir yra, bet tiek sudėvėti, kad užteks jų visai trumpam laikui. Praktikuojama, kad suimtieji atsineštų savų, bet yra didelis procentas suimtųjų, kurie ir namuose labai vargingai gyveno ir visas jų turtas kiek patys dėvi. Be to, jau virš dveji metai neskiriama nė kiek muilo bei kitų švarai palaikyti priemonių. Baltiniai ir kit. skalbiami be muilo jėga karštame vandenyje, o vėliau virinami pelenų skiedinyje. Toks būdas yra labai nepraktiškas, labai naikinami baltiniai, o be to, negalima išskalbti kaip su muilu, išvaizda jų juoda, atrodo, lyg tik pamirkyti vandenyje. Be baltinių skalbimui, muilas yra būtina reikalingas suimtųjų kūno švarai palaikyti, ypač tiems, kurie dirba kalvėje, dirbtuvėse, virtuvėje ir kitur, kuriems yra privalu nors kartą dienoje nusiprausti su muilu. Be muilo tinkamai palaikyti kūno švarą visai neįmanoma. Buvo atsitikimų, kad vienas niežuotas po pirties apkretė kitus suimtuosius, o vėliau ir tarnautojas apskretė. Kaip neapsikrės, jeigu pirtyje tik išsivanojama ir nusiplaunama šiltu vandeniu. Net sanitarijos personalas nėra aprūpinamas muilu, kuris kiekvieną dieną priima įvairius ligonius, tuo tarpu paprastas miesto felčeris tam tikrais meto laikotarpiais gauna kelis šmotelius muilo dezinfekcijai ir nusiplovimui. Šiuo laiku, kada taip smarkiai plečiasi dėmėtoji ir vidurių šiltinė, baltinių, patalynės ir muilo reikalingumas yra labai opūs ir svarbūs klausimai. Šiuos trūkumus nepašalinus, galima susilaukti skaudžių pasėkų, lygiai kaip buvo vienais metais kituose kalėjimuose.

IV. Suimtųjų kalėjime tardymas

Reikėtų duoti atitinkamoms įstaigoms įsakymą, kad tuose kalėjimuose, kuriuose nėra tinkamų patalpų suimtųjų tardymui, o yra užleidžiamos tardymo reikalams raštinės patalpos, kad tardomi suimtieji nebūtų mušami čia vietoje. Prie kalėjimo budinčiojo ir pirmame kalėjimo kieme yra nuolatinis piliečių judėjimas. Kada suimtieji tardant mušami, kyla didelis pasipiktinimas kalėjimo administracijos atžvilgiu. Atrodo, kad kalėjimo administra-

cija suimtuosius baudžia mušimu. Tokius suimtuosius, kurie tardomų organų saugumo ar kriminalinės policijos yra numatyti, nepasiduoda tardymui, ir yra būtina panaudoti mušimo metodą, gabenti į savo įstaigas, kuriose gali būti įrengti specialūs tardymo kambariai. Kalėjimo pareigūnai ir taip neturi piliečių simpatijos ir įvairiai juos vadina budeliais ir panašiai, o kada dar vyksta aiškus suimtųjų mušimas ir mušamo suimtojo riksmas, parodo gyventojams, kaip su suimtaisiais kalėjimo administracija elgiasi ir kokie to kalėjimo viršininko yra patvarkymai. Mano asmeniškai buvo kelis kartus sakyta tardomiems organams, bet vis tiek tas mušimas kartojasi. Esą, tegu suimtieji žiną, ką tai reiškia nusizengti ar nepasakyti tardymui reikalingų duomenų.

.....

P. Jameikis
Kalėjimo viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 926, ap. 1, b. 1649, l. 70—71. Antras originalo egzempliorius.

KONCENTRACIJOS STOVYKLOSE

DIMITRAVE

Nr. 301

Iš E. TYRO * parodymų

1945 m. kovo 2 d.

Nuo 1941 m. liepos 27 d. iki spalio 1 d. buvau Dimitravo koncentracijos stovyklos viršininkas. Vėliau, kada stovyklos viršininku tapo majoras Šiurna, aš buvau jo padėjėju ir dirbau šiose pareigose iki 1942 m. kovo 16 d.

Būdamas stovyklos viršininku, organizavau 36 žmonių policiją, į kurią priėmiau tarnauti „aktyvistus“, aktyvius šaulius, buvusius policininkus. Įrengus koncentracijos stovyklą 400—500 žmonių, priiminėjau suimtus komunistus, komjaunuolius, tarybinius aktyvistus ir prieš vokiečius nusistačiusius asmenis. Per visą mano darbo laiką stovykloje buvo įkalinta apie 500 tarybinių piliečių. Be to, iki mano atvykimo į Dimitravą atvarė 49 žydes ir jų vaikus. Iki 1941 metų rugsėjo mėnesio juos laikė stovykloje, po to, Kretingos saugumo policijos viršininkui Jakiui pasiūlius, išsiunčiau į Darbėnus. Aš žinojau, kad juos likviduos, nes apie tai

* TYRAS Edmundas, Adolfo, gimęs 1911 m. Kapsuko raj., Liudvinavo ap., Trobiškių k. Buv. buržuazinės Lietuvos kariuomenės jaun. ltn., šaulys. 1935—1940 m.—pasienio policijos ruožo viršininkas.

man pranešė Jakys. Jų apsaugai išskyrčiau keturis policininkus ir vieną vachmistą.

Buvo atvežų, kai į Dimitravo koncentracijos stovyklą atvažiuodavo kvosti suimtųjų saugumo policijos viršininko padėjėjas Bražinskas, tardytojai Kuniutis ir Kviecinskas.

Kartą, būdamas girtas, susimušiau su stovyklos viršininku, todėl mane iš einamųjų pareigų atleido, ir nuo 1942 metų rugsėjo mėnesio buvau Kartenos valsčiaus maisto tiekimo punkto vedėju. Vėliau dirbau apskrities kriminalinės policijos vyresnioju inspektoriumi.

ADSR fondas, r. 47, l. 111—112.

Nr. 302

Iš liudininko K. ŠLIMO * parodymų

1945 m. kovo 1 d.

Už komunistinę veiklą 1941 m. rugsėjo 15 d. mane suėmė Kretingos saugumo policija ir laikė kalėjime iki spalio 7 d. Po to mane su 75 kaliniais išsiuntė į Dimitravo koncentracijos stovyklą. Ten buvau laikomas iki 1942 m. kovo 7 d. Sioje stovykloje mane kartą tardė ir kankino Kretingos saugumo policijos viršininko padėjėjas Bražinskas. Jis reikalavo prisipažinti, kad esu Komunistų partijos narys. Už neigiamus atsakymus mane mušė guminiu rumbu. Mušė taip. Statė mane prieš veidrodį ir liepė žiūrėti, o pats, stovėdamas užpakalyj, mušė mane. Taip jis tyčiojosi iš manęs apie dvi valandas. Tardė naktį, stovyklos raštinėje. Už durų stovėjo du policininkai, pasiruošę ateiti į pagalbą, jei bėgčiau ar užpulčiau Bražinską.

Matydavau, kaip į koncentracijos stovyklą atsilankydavo ir Kretingos saugumo policijos viršininkas Jakys, jo padėjėjas Bražinskas. Jie atvažiuodavo lengva mašina du—tris kartus per savaitę. Kartu su Jakiu du kartus buvo atvažiavę gestapo karininkai. Pirmą kartą mačiau vieną karininką, antrą kartą — du; jų kepurėse buvo įsegti balti metaliniai ženklai, vaizduojantieji žmogaus kaukolę. Jakys ir Bražinskas lankėsi stovykloje tardyti suimtųjų ir kai kuriuos jų išveždavo. Iš tokių išvežtų asmenų pažįstu Eglinskį, kuris Tarybų valdžios metais buvo prokuroras, ir komjaunuolį Navicką. Vėliau kalbėjo, kad Eglinskį sušaudė, o Navicką grąžino į stovyklą.

Jie tardydavo nakties metu raštinėje. Mačiau kankinimo žymes daugelio suimtųjų kūnuose. Policininkas Saliklis mane mušė kumščiu per veidą.

ADSR fondas, r. 47, l. 117—118.

* SLIMAS Kostas, Antano, gimęs 1896 m. Plungėje.

Iš N. BUTO * parodymų

1944 m. rugpiūčio 31 d.

Apie mokyklą, kuri buvo Zuši gyvenvietėje, netoli Rygos, ir kurioje aš mokiausi nuo 1943 metų gegužės mėnesio iki tų pačių metų liepos mėnesio, žinau štai ką. Vokiškai ši mokykla buvo vadinama „Ausbildungsstab“, pažodžiui verčiant, „Apmokymo štabas“. Oficialiuose vokiečių dokumentuose to štabo buvimo vieta buvo nurodoma — Suzenhof. Mokyklos viršininkas buvo vadinamas „Kommandeur des Ausbildungsstabs“. Apmokymo štabo viršininku 1943 metų viduryje buvo vokiečių Pechau, SS kariuomenės dalinių karininkas šturmbanfiurerio laipsnio, o tai apytikriai atitinka vokiečių kariuomenės majoro laipsnį. Jis turėjo baltus sukčius antpečius ir juodas kilpas apykaklėje su keturiomis žvaigždutėmis kairėje pusėje, aukštą karininko kepurę su ereliu aukštutinėje dalyje ir kaukole apačioje, ant dešinėsios rankovės žemiau alkūnės buvo juodas antsiuvas rombo formos su išsiuvinėtomis sidabrinėmis raidėmis — SD, t. y. santrumpa iš „Sicherheitsdienst“, ką reiškia „Saugumo tarnyba“.

Štabo viršininkas turėjo tokio pat laipsnio pavaduotoją Kadyševą, rusą iš Latvijos, anksčiau tarnavusį buržuazinės Latvijos kariuomenėje karininku ir 1940 metais su šeima emigravusį į Vokietiją.

Štabo viršininkas turėjo adjutantą unteršturmfürerį Jankų, latvij.

Buvo dar administracinė-ūkinė dalis ir kanceliarija, kuriai vadovavo viršininkas Rėza, oberšturmfüreris. Savo žinioje jis turėjo mašininkę vokiečių ir tris raštininkus vokiečius.

Į mokyklą atvykdavo iš įvairių vietų jau suformuoti atskiro-
mis kuopomis SS padaliniai. Jie atvykdavo iš užnugario ir iš fronto. Daugelis frontininkų buvo apdovanoti „Už drąsą“. Mokykloje buvo formuojami ir nauji padaliniai iš atvykstančių naujokų. Pasibaigus apmokymui, kuopos gaudavo paskyrimą ir išvažiuodavo, nuo to laiko nebeprisiklausydami apmokymo štabui. Nesikeisdavo tik štabo aparatas. Pastovių kariuomenės dalių prie štabo nebuvo. Apmokymo laikas buvo numatytas trimis mėnesiams. Mokymo programoje buvo: rikiuotė, įvairių rūšių šaunamųjų ginklų pažinimas, kovos su partizanais taktika.

1944 m. rugsėjo 1 d.

Atlikdamas tolesnę tarnybą Pravieniškių koncentracijos stovykloje, keturis kartus vykdžiau uždavinius, gaudant tarybinius

* BUTAS Nikolajus, Michailo, gimęs 1916 m. Kelmės raj., Kolainių ap. ir k. Sventikais.

partizanus ir darant kratas pas civilinius gyventojus. 1944 metų sausio mėnesio pradžioje aš kuopos sudėtyje dalyvavau tarybinių partizanų gaudynėse Pravieniškių apylinkėse. Tuo metu jau buvau 2-ro būrio vadas.

1944 metų vasario mėnesį su savo būriu buvau išvažiuavęs į Kauną. Iš kalėjimo į Pravieniškių koncentracijos stovyklą atvežėme 108 žmones. To uždavinio vykdyti važiavo ir 1-mas būrys. Visai apsaugai vadovavo kuopos vadas Korkla.

1944 metų kovo mėnesio pradžioje iš Pravieniškių buvau perkeltas į vokiečių kriminalinės policijos tarnybą, kur dirbau iki tų pačių metų liepos 15 d. Tuo klausimu iniciatyvą parodė mano žmona Ekaterina But. Ji daug kartų prašė policijos viršininko perkelti mane į Kauno policiją. Jos prašymas buvo patenkintas ir aš buvau iškomandiruotas vokiečių kriminalinės policijos šturmbaniurerio Domkės žinion. Atvykęs pas jį susipažinau. Nedelsdamas jis mane nuvedė pas sekimo skyriaus viršininką oberšarfiurerį Šrederį ir pasakė, kad aš dirbsiu jo skyriuje. Gavau tarnybinį pažymėjimą, patvirtinantį, kad esu vokiečių kriminalinės policijos valdininkas.

ADSR fondas, r. 60, l. 37—38, 41—42.

Nr. 304

Iš F. SOKOLOVO* parodymų

1947 m. balandžio 21 d.

1943 metų birželio mėnesį mes keturiuose, t. y. aš, Grigorijus Sokolovas, Venjaminas Trigarcovas, Antonomas Repkinas — visi iš Sidorų kaimo,— kreipėmės į savo popą Semioną Sokolovą (jau miręs) prašydami, kad šis padėtų mums įsidarbinti. Popas parašė raštelį ir pasakė mums, kad nuvyktume į Šiaulius pas popą (pavardės nežinau, vidutinio ūgio, 65 metų, su žila barzdele). Kada mes visi ten atvykome, popas mus nuvedė į gestapą. Jis su gestapo viršininku kalbėjosi vokiškai. Mus kiekvieną atskirai apklausė, užrašė pavardes, kur gimę ir kur gyvename. Po apklausos gestapo viršininkas liepė mums eiti namo pasiimti dvi poras apatinių baltinių, produktų ir po trijų dienų atvažiuoti pas jį. Taip ir padarėme. Kada antrą kartą patekome pas Šiaulių gestapo viršininką, jis perdavė paketą ir nusiuntė mus į Rygą, pas gestapo viršininką. Kai perdavėme paketą, po kurio laiko mus pasodino į automašiną ir nuvežė 30 km už Rygos, Leningrado kryptimi, į Zuši gyvenvietę. Kada atvažiuovome, mus išmaudė pirtyje, aprenge SD uniforma. Ji buvo žalia, ant kepurės buvo žmogaus

* SOKOLOVAS Foma, Grigorijaus, gimęs 1923 m. Radviliškio raj., Sialūnų ap., Sidorų k.

kaukolės ir dviejų blaudzikaulių ženklas, ant kairiosios rankovės — juodas ratas, jame dvi raidės — SD.

Mus išskirstė į kuopas, kur turėjome praeiti karinį apmokymą. Mane paskyrė į 1-mos kuopos 3-ąjį būrį. Kuopos vadas buvo latvis. Mokykloje buvo 300 žmonių, iš viso dvi kuopos. SD mokykloje mokėmės rikiuotės, įvairių sistemų šaunamųjų ginklų pažinimo, sprogdinimo technikos, turėjome taktinius užsiėmimus. Mūsų karinis parengimas užtruko tris su puse mėnesio.

Mokyklos viršininkas buvo vokiečių majoras Pechau. Kuopų vadais buvo vokiečiai ir latviai, kurie turėjo leitenantų laipsnius.

Po apmokymo mūsų 1-ąją kuopą išsiuntė už Porchovo miesto kovai prieš raudonusius partizanus ir geležinkelio magistralės apsaugai. Ten užtrukome du mėnesius. Per tą laikotarpį raudonųjų partizanų neaptikome, su jais nė karto nesikovėme.

Iš ten grįžome į Rygą, į SD mokyklą, kur apie dvi savaites mokėmės. Po to apie 80 ginkluotų žmonių pasiuntė į Kauno apskritį, į Pravieniškių koncentracijos stovyklą. Iš pradžių, apie porą savaičių, buvau paliktas Kaune saugoti karinį produktų sandėlį. Iš ten buvau nusiųstas į Pravieniškių koncentracijos stovyklą jos apsaugai. Ten buvau porą savaičių, iki Raudonoji Armija išvadavo Kauną. Iš Pravieniškių su pastotėmis atvažiavome į Tilžę.

Pravieniškių koncentracijos stovykla buvo apie 40 km nuo Kauno, miške. Joje laikė įvairių tautybių žmones: rusus, lenkus, lietuvius, žydus. Vienu metu jų buvo 400—500. Stovykla kasdien pasipildydavo vis naujais ir naujais suimtaisiais. Jie dirbo įvairius darbus: miške ruošė kurą, kasė durpes.

ADSR fondas, r. 60, l. 17—19.

Nr. 305

Iš liudininko S. KLIČIAUS * parodymų

1947 m. vasario 25 d.

Vokiečių fašistų okupacijos metais Lietuvoje Pravieniškių stovykloje buvo 12 kamerų, kuriose laikė uždarytus apie 600 žmonių iš karto. 11 kamerų buvo skirta politiniams kaliniams, viena — už įvairius buitinius nusižengimus.

Man esant stovykloje, daug atvykdavo naujų suimtųjų. Jų tarpe buvo moterys, vaikai, seneliai. Jų penkias dienas nemaitindavo. Žmonės buvo tiek silpni, kad negalėjo vaikščioti, tino nuo bado. Stovyklos režimas buvo labai griežtas, itin rusams, kurie sėdėjo 8-toje ir 9-toje kameroje. Daugelis politkalinių dirbo dur-

* KLIČIUS Stasys, Kazio, gimęs 1920 m. Anykščių raj., Kraštų ap., Knitiškių k.

pyne, kirto, krovė ir vežė miško medžiagą. Duonos duodavo po 400 gr dienai. Tačiau, jeigu kasėme durpes ar dirbome lengvesnį darbą, gaudavome tik po 150 gr. Mums perduodami tėvų siuntas, prižiūrėtojai pasiimdavo sau, o mums nieko nelikdavo. Dirbome prie sustiprintos apsaugos, buvo išstatomi sunkūs kulksvaidžiai. Pasitraukus 3 m į šalį nuo savo darbo vietos, būdavo šaudoma be įspėjimo. Kas neišpildydavo išdirbio normų, likdavo dirbti iki dvyliktos valandos nakties.

Vakare po darbo mus išrikiuodavo ir vaikydavo. Liepdavo bėgant dainuoti; daugiau kaip pusė kalinių nuo nuovargio nugriūdavo. Tik tada baigdavo tyčiotis iš mūsų, o stovyklos viršininkas stovėdavo ir juokdavosi.

Eidami dirbti, dažnai matydavome duobes, kuriose buvo užkasti sušaudytųjų lavonai.

ADSR fondas, r. 60, l. 77—78.

Nr. 306

Iš liudininko S. PELECKIO * parodymų

1947 m. vasario 25 d.

Man kalint Pravieniškių stovykloje, iš pradžių buvo laikoma 350—400 žmonių, bet vėliau stovykla sutalpindavo jau apie 1000 žmonių. Stovykloje buvo griežtas režimas, su politkaliniais elgėsi itin žiauriai, dažnai mušė. Darbo normos buvo tokios didelės, kad jų neįmanoma buvo įvykdyti. Kasdami durpes, mirkome šaltame vandenyje. Šaudė net už mažiausią režimo pažeidimą. Dirbant mus saugojo sustiprinta sargyba, tačiau, nežiūrint į tai, buvo pabėgimo atvejų. Jei kas pabėgdavo, komendantui įsakius, išrikiuodavo visą stovyklą, imdavo pirmą pakliuvusį ir sušaudydavo. Dažnai politkalinius, iškviestus tariamai siuntimui į Kauno kalėjimą, nvydavo į mišką ir sušaudydavo.

Pravieniškių stovykloje buvo rusių karių merginų, iš kurių prisimenu Milę Murakovą, Alią Vasiljevą, Tanią Popkovą. Tai buvo desantininkės iš Kalinino miesto. Žinojau, kad stovykloje buvo kalinamos mergina lakūnė su apdegusiu veidu ir šviesiaplaukė gydytoja, kurių pavardžių nežinau.

ADSR fondas, r. 60, l. 79.

* PELECKIS Stasys, Adomo, gimęs 1914 m. Rusijos TFSR, Riazanėje.

Iš A. MEILUCIO * parodymų

1945 m. gegužės 5 d.

Pravieniškių stovykloje šaudė dažnai, vidutiniškai per savaitę du—tris kartus, grupėmis po keletą žmonių. Buvo šaudomi žydų tautybės piliečiai, komunistai, komjaunuoliai, o taip pat žmonės, neįvykdžiusieji darbo normų dėl nusilpimo ir išsekimo arba šiaip pažeidę nustatytą stovykloje tvarką ir kuo nors neįtikėvokių administracijai. Si ir atrinkdavo asmenis šaudyti. Lavonus degino ant laužo, ne stovyklos teritorijoje, bet toje vietoje, kur kasė durpes.

Kas šaudys, skirdavo stovyklos komendantas vokietis kapitonas Sreiberis. Paprastai, būdavo šaudoma naktį arba vakare. Sumintieji buvo suvaromi į savo kameras ir ten sušaudomi. Buvo atvejų, kada kai kuriuos kalinius iš stovyklos mašinomis išveždavo į Kauno gestapą. Ką su jais ten darė, nežinau, tačiau atgal į stovyklą jie nebesugrįždavo.

Buvo duoti griežti nurodymai niekur ir niekada neskelbti viešai, kas darėsi stovykloje, dargi net tarpusavyje apie tai kalbėti buvo mums kategoriškai uždrausta.

ADSR fondas, r. 60, l. 31—32.

Nr. 308

Iš liudininko L. LISOVSKIO ** parodymų

1944 m. rugsėjo 13 d.

1944 metų birželio mėnesį stovyklos komendanto vyresniojo viršilos „Bombonešio“ įsakymu buvo sušaudyta dešimt žmonių. Prasidėjo nuo to, kad 13 kalinamųjų nuėjo kirsti miško. Darbo metu jie kirviu užkapojo vieną prižiūrėtoją. Tai pamatęs, antrasis prižiūrėtojas ėmė bėgti ir buvo pirmojo prižiūrėtojo šautuvu nušautas. Kalinys Fedosovas iš Kauno atskubėjo į Pravieniškių stotį ir, telefonu paskambinęs stovyklos komendantui, pranešė, kad kaliniai, nužudę prižiūrėtojus, pabėgo. Komendantas paskelbė pavojų ir organizavo bėglių gaudynes. Tris jų surado ir sušaudė. Sugrįžus iš gaudynių, stovyklos komendantas „Bombonešis“ išrikiavo visus kalinius ir po vieną ėmė kviesti pas save. Iš

* MEILUTIS Adolfas, Antano, gimęs 1921 m. Kaišiadorių raj., Rumšiškių ap., Pamierio k.

** LISOVSKIS Leontijus, Fedoto, gimęs 1911 m. Kauno raj., Karmėlavos ap., Sergeičikų k.

pradžią šaukė pavardėmis, paskui klausinėjo, kas pabėgo. Atrinko dešimt žmonių, išrikiavo juos atskirai. Komendantas prabilo į išrikiuotuosius sakydamas, kad tuos dešimt žmonių tučtuojau sušaudys ir jeigu ateityje dar kas sumanys bėgti ar kėsintis į prižiūrėtojų gyvybę, už kiekvieną jų bus sušaudyta 100 žmonių. Vertėjai tučtuojau išvertė į lenkų, lietuvių ir rusų kalbą. Paskui tuos dešimt žmonių nuvedė į šaudymo vietą, o mus visus išrikiavo prie vielų tvoros, kad visi gerai matytume, kaip šaudys. Stovyklos komendantui įsakius, juos sušaudė poligone — šaudykloje, apie 150 m nuo stovyklos į šiaurryčius, o Fedosovui komendantas padėjo, paspaudė jam ranką ir paskyrė stovyklos prižiūrėtoju.

Žinau, buvo ir kitų šaudymo faktų, kaip paskirų, taip ir grupinių.

ADSR fondas, r. 60, l. 65—66.

Nr. 309

Iš liudininko K. RAUGALO * parodymų

1947 m. gegužės 5 d.

1943 metų rugsėjo mėnesį mane suėmė Radviliškio policija ir nugabeno į Siaulių kalėjimą, kur buvau laikomas tris mėnesius. Iš ten išvežė į Kauno kalėjimą ir nuteisė kalėti stovyklose iki karo pabaigos. Netrukus išvežė į Pravieniškių stovyklą. Ten atvykau 1944 metų sausio mėnesio gale. Toje stovykloje buvo laikomi politiniai kaliniai, žydai, Prancūzijos žydai, čigonai, rusai, pagauti karo belaisviai ir tarybiniai partizanai. Stovyklą saugojo SD karinis dalinys.

Būdamas Pravieniškių stovykloje, mačiau, kaip jos prižiūrėtojai 1944 m. liepos 10 d. nuvarė Prancūzijos žydus į mišką, netoli stovyklos, šaudyti. Tada sušaudė apie 200 žmonių.

SD apsaugininkai šaudė dažnai, bet mes žinojome apie tai tik iš gandy. Tačiau, kai vedė šaudyti Prancūzijos žydus, pats mačiau. Tai buvo vienintelis atvejas, man esant stovykloje.

1944 m. liepos 10 d. iš stovyklos pabėgau. Tuo metu frontas jau buvo Vilniuje, ir stovykloje pradėjo masiškai naikinti žmones. Bijodamas, kad ir aš būsiu sušaudytas, pasiryžau bėgti.

ADSR fondas, r. 60, l. 27.

* RAUGALAS Kazys, Mykolo, gimęs 1921 m. Radviliškio raj., Sialūnų miestelyje.

Iš G. SOKOLOVO * parodymų

1947 m. vasario 6 d.

Kada Raudonoji Armija artėjo prie Kauno, Pravieniškių stovykla su visa jos apsauga ir vadovybe skubėjo evakuotis. Stovyklos komendantas Andersonas, surinkęs visus prižiūrėtojus, pasakė mums, kad netrukus atves žydus pietauti, o paskui turėsime juos nuvaryti į mišką, tariamai į darbą, o iš tikrųjų juos reikės sušaudyti. Kada atvarė žydus pietauti, mes, 30—35 prižiūrėtojai, ginkluoti šautuvais, dalyvaujant stovyklos komendantui Andersonui ir dar kažkokiam atvažiavusiam vokiečių karininkui iš Kauno, nuvedėme 250 žydų į mišką, 1—1,5 km nuo stovyklos. Komendantas Andersonas kažką jiems pasakė vokiškai, paskui įsakė mums juos, grupėmis po 40—50 žmonių, nuvaryti 30 m į šalį. Komendantui komanduojuant, juos šaudėme grupėmis, vieną po kitos, visus toje pačioje vietoje. Šaudžiau iš vokiško šautuvo. Aš, kaip ir kiti, buvau gavęs 30 šovinių, iš kurių liko kokie penki. Sušaudėme visus ten atvarytus žmones. Paskui nuėjome į stovyklą priešakyje su komendantu. Po dviejų valandų, komendantui įsakius, iš stovyklos į žydų šaudymo vietą nuvedėme dar 20 žmonių. Tai buvo lietuviai ir lenkai. Kada ten atėjome, su pastote jau buvo atvežę dvi statines degalų. Atvaryti kaliniai degalus supilstė į kibirus. Ant lavonų dėliojo malkas, paskui, apipylę jas degalais, uždegė. Lavonams sudegus, kad būtų nusikaltimo pėdsakai nusiūpti, stovyklos komendanto įsakymu ir tuos lavonų degintojus sušaudėme. Juos užkasė, visi nuėjome į stovyklą.

Kitą dieną visą SD apsaugą susodino į automašinas bei vežimus ir nuvežė į Pravieniškių stotį, kur pakrovė į vagonus ir nuvežė į Austriją. Ten mes saugojome drausmės stovyklą. Aš ten buvau 18 dienų, iki karo pabaigos, paskui Štejerio mieste mus paėmė amerikiečių kariuomenė ir paleido namo. Atėjau į Ensą, perėjau į okupacinę tarybinę zoną, iš kur mane nusiuntė į Vengriją, kur patekau į filtracijos stovyklą. Po trijų mėnesių gavau dokumentus ir išvažiavau į tėviškę, į Lietuvos TSR, o 1945 metų spalio mėnesį jau buvau namuose, Sidorų kaime, ir iki suėmimo dirbau savo ūkyje.

ADSR fondas, r. 60, l. 24, 73—74.

* SOKOLOVAS Grigorijus, Charlamo, gimęs 1922 m. Radviliškio raj., Šiaulėnų ap. Sidorų k.

IV SKYRIUS

MASINIŲ ŽUDYNIŲ VIETOS

**OKUPACINĖS VALDŽIOS ĮSTAIGOS
APIE SANITARINĘ KAPŲ BŪKLĘ**

Nr. 311

Vilkaviškio apskrities gydytojas
1942 m. sausio 28 d.
Nr. 62

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Į Jūsų raštą Nr. 792* pranešame:

1. Vokiečių karių kapai buvo atkasti, palaikai sudėti į karstus ir išvežti į bendrus karių kapus. Rusų kareivių palaidojimo vietos nepaženklintos ir joms nieko nepadaryta. Vilkaviškio kareivinių rajone užkastiems lavonams pradėjus dvokti, buvo atkasti, apipilti chlorkalkėmis ir užmesti žemėmis. Vėliau užkastiems lavonams kareivinių rajone nieko nepadaryta. Nors ten duobės buvo gana gilios, bet kadangi lavonų labai daug, dėl to jų viršutinis sluoksniis guli visai negiliai žemėje. Atšilus orui, ten, be abejo, bus dvokimas. Pavasaryj, reikalui esant, bus imamasi priemonių.

.....

Apskrities gydytojas
[Parašas neįskaitomas]

Sanitarijos inspektorius
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 68. Originalas.

Nr. 312

Alytaus apskrities
Sveikatos valdyba
1942 m. sausio 31 d.
Nr. 266

Vyriausiai Sveikatos valdybai

Į Vyriausios Sveikatos valdybos 1942 m. sausio 16 d. raštą Nr. 792 pranešu, kas žemiau seka:

.....

* Raštas neskelbiamas.

2. Visi karo aukų ir kiti kapai apskrities ribose buvo apžiūrėti buvusio apskrities gydytojo dr. Kilio ir medicinos felčerio Gervyliaus ir rasti patenkinamoje būklėje.

Man einant apskrities gydytojo pareigas, buvo patikrinti Jiezno žydų kapai ir rasti per arti upelio ir ežero. Prašytas Alytaus apskrities viršininkas, kad būtų duotas Jiezno valsčiaus viršaičiui parėdymas užkrauti kapus bent 20 cm storio akmenų sluoksniu, kad pavasary sumažinus išplovimo pavojų. Užkrovimas akmenimis turi būti padarytas ligi 1942 m. vasario 15 d.

Be to, apžiūrėjau Seirijų žydų kapus. Čia radau vietomis per maža užpilta žemių. Turint galvoje natūralų žemių suslūgimą pavasarį, teks visus karo aukų ir žydų kapus užpilti bent 0,5 m žemės sluoksniu ir kad tas užpylimas būtų ne tik ant kapo, bet ir per 0,5 m užėitų už kapo kraštų. Taip pat bus stengiamasi gauti kalkių ar chlorkalkių, kad, prieš užpilant kapus žemėmis, būtų apiberta ir kalkėmis arba chlorkalkėmis. Taipogi bus prašytas apskrities viršininkas duoti parėdymą valsčių viršaičiams visus kapus aptverti.

V. Karoblis
Apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 2. Originalas.

Nr. 313

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Panevėžio apskrities gydytojas
Nr. 78

Vyriausiajai Sveikatos valdybai
Sanitarijos departamento direktoriui

I š. m.* sausio 16 d. raštą Nr. 792

1. Panevėžio apskrityje yra Panevėžio, Kupiškio ir Subačiaus valsčiuose karo meto kapai. Pasitarus su Panevėžio apskrities viršininku ir Panevėžio savisaugos bataliono viršininku, nustatyta karo kapus tvarkyti sekančiai: atšilus žemei, patikrinti visus kapus, ir kur bus rasta sukūritusi žemė, supilti naują sluoksnį, žemės viršuje užsėti žole bei užsodinti medeliais, pritaikant prie vietos aplinkumos.

Gyd. V. Rumbauskas
Panevėžio apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 42. Originalas.

* 1942 m.

Der Kreischef
ZarasaiSkubu. TerminuotaZarasų apskrities
Viršininkas1942 m. birželio 18 d.
Nr. 2718

Ponui Zarasų apskrities gydytojui

(Nuorašas apskrities policijos vadui)

L i e č i a: dvėselių ir lavonų užkasimą

Pagal Panevėžio srities komisaro parėdymą yra reikalinga patikrinti visus Zarasų apskirtyj esamus masinius kapus, ypatingai žydų, karo belaisvių ir komunistų kapus, atsižvelgiant į tai, kad ateinanti vasaros kaitra gali sukelti pavojų kilti iš tų vietų įvairioms epidemijoms. Taip pat reikia patikrinti didesnes dvėselių užkasimo vietas, bet, rodos, jų mūsų apskirtyj nėra. Visa tai prašau Tamstą pavesti atlikti, sanitarijos inspektoriui bendradarbiaujant su vietos policijos organais, tokia tvarka: ligi š. m. birželio 25 d. apskrities policijos vadas pateikia Tamstai tokių vietovių sąrašą su trumpu aprašymu, po to jos turi būti sanitarijos ir policijos pareigūnų apžiūrėtos ir sąrašuose atžymėtos, ar pavojingos yra dėl epidemijų ar ne, ir po to sąrašą, Tamstos pasirašytą, reikia pristatyti man ligi š. m. birželio mėn. 30 d.

L. Gumbinas
Apskrities viršininkasA. Stanevičius
Sekretorius

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 1, b. 108, l. 197. Antras originalo egzempliorius.

Nr. 315

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Trakų apskrities gydytojas
Nr. 1057
Trakai

1942 m. liepos 8 d.

Ponui Vilniaus apygardos gebitskomisarui Vilniuje

Dėl lavonų ir kritusių gyvulių užkasimo vietų

Dr. Di/F

P a g r i n d a s: 1942 m. balandžio 30 d. ministerijos potvarkis II c. 3186.

Į 1942 m. birželio 16 d. raštą atsakau šitaip:

1. Trakų valsčius

2 km į rytus nuo Trakų, 1 km nuo Varnikų k., 1 km nuo miško, 1 km nuo ežero, smėlėtoje dauboje, yra 80 m ilgio, 4 m pločio ir 4 m gylio masiniai žydų kapai.

2. Semeliškių valsčius

1 km į šiaurę nuo Semeliškių, prie miško, 50 m nuo kelio, 2 km nuo Strėvos upės, smėlėtoje aukštumoje, yra 30 m ilgio masiniai žydų kapai. Nutekėjimas Semeliškių kryptimi.

3. Žiežmarių valsčius

1) 3 km į šiaurę nuo Žiežmarių, lauke, priklausančiame Tryliškių k., 1 km nuo Žaslių—Žiežmarių kelio, smėlėtoje aukštumoje, yra 33 m ilgio masiniai žydų kapai;

2) 5 km į šiaurę nuo Žiežmarių, 2 km nuo Kaišiadorių—Žiežmarių kelio, prie Vladikiškių miško, yra 30 m ilgio masiniai žydų kapai.

Masiniai kapai buvo 1941 metais apibarstyti chlorkalkėmis ir užpilti žemėmis. 1942 metų pavasarį kapai buvo atkasti, užpilti chlorkalkėmis ir iki 1 m žemės sluoksniu bei aptverti.

Atskiri kapai

1. Kaišiadorių valsčius

1) 2 km į pietus nuo Kaišiadorių, prie Kaišiadorių—Žiežmarių kelio, žemesnėje vietoje, miške, yra takas, kur palaidota 8—10 lavonų, užpilta iki 1 m žemės sluoksniu;

2) netoli Palomenės k., 12 km į šiaurę nuo Kaišiadorių, prie Palomenės—Žaslių kelio, yra kapas, kur palaidota 8—12 lavonų.

2. Žaslių valsčius

1 km į šiaurę nuo Žaslių, prie Žaslių—Gegužinės kelio, yra kapas, kur palaidota 15—20 lavonų. Kapas užpiltas iki 1 m žemės sluoksniu.

3. Rūdiškių valsčius

3 km į šiaurę nuo Rūdiškių, 200 m nuo Trakų—Rūdiškių kelio, miške, yra kapas, kur palaidota 15—20 lavonų. Kapas užpiltas iki 1 m žemės sluoksniu.

1942 metais parašiau Trakų apskrities viršininkui laišką, kuriame pranešiau, kad jis pavestų Trakų apskrities valsčių viršaičiams visus pavasarį dar nepalaidotus lavonus ir kritusius gyvulius užkasti.

Be to, jau esami kapai turėtų būti kontroliuojami ir tvarkomi.

Taip pat pažymėta, kad valsčių viršaičiams reikėtų duoti nurodymus, kaip aukščiau minėtu atveju jie turi elgtis ateityje.

V. Paškevičius
Apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 613, ap. 1, b. 10, l. 69. Versta iš originalo vokiečių kalba.

Vilniaus apskrities
Sveikatos valdyba
Nr. 1150

Vilnius, 1942 m. liepos 30 d.
Basanavičiaus g. 5

Ponui Vilniaus apygardos gebitskomisarui
Patariančiajam gydytojui

Dėl lavonų ir kritusių gyvulių užkasimo

Pagrindas: 1942 m. balandžio 30 d. ministerijos įsakas II 2 c. 3186 ir Jūsų 1942 m. birželio 16 d. raštas.

Pranešu Jums, kad ištyrus buvo išaiškinti masiniai kapai:

1. Nemenčinės valsčiuje, vienuolyno miške, 3 km nuo Nemenčinės ir 2 km nuo artimiausių gyvenviečių. Žemė smėlėta, upių ir ežerų arti nėra. Kapo dydis 50 m×30 m, gerai išlygintas, įdubų nėra, užpiltas beveik 2 m žemės sluoksniu.

2. Mickūnų valsčiuje, Vėliučionių dvaro miškelyje, 0,5 km nuo artimiausių gyvenviečių. Žemė smėlėta, upių ir ežerų arti nėra. Kapo dydis 50 m×12 m, gerai išlygintas, įdubų nėra, užpiltas beveik 2 m žemės sluoksniu.

3. Riešės valsčiuje, Naujanerių miško pakraštyje, 1,5 km nuo artimiausių gyvenviečių. Žemė — smėlis ir žvyras. Upių ir ežerų arti nėra. Kapo dydis 25 m×4 m, gerai išlygintas, įdubų nėra, užpiltas didesniu negu 2 m žemės sluoksniu.

4. Jašiūnų valsčiuje, Jašiūnų dvaro miškelyje. Gyvenviečių, upių ir ežerų arti nėra. Kapas miškelyje yra šiek tiek pakilioje vietoje, žemė molėta. Kapo dydis apie 30 m×10 m, užpiltas 2 m žemės sluoksniu, įdubų nėra.

Visus masinius kapus nuolat prižiūri policija, jei reikia, ant jų užpilama žemės.

Epidemijos pavojaus nėra.

5. Rudaminos valsčiuje, Panerių miškelyje (netoli Panerių stoties) yra masiniai kapai smėlėtoje aukštumoje. Tai keletas apvalios formos kapų 30 m skersmens. Jei žemė įkrenta, šios vietos vėl užpilamos. Kapai aptverti, nuolat prižiūrimi ir yra vokiečių saugumo policijos žinioje.

6. Karo belaisvių laidojimo vietos prie karo belaisvių stovyklos Naujojoje Vilnioje yra vokiečių vermachto žinioje ir man apie jas nieko nežinoma.

J. Jusionis

Vilniaus apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 613, ap. 1, b. 10, l. 70. Versta iš originalo vokiečių kalba.

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Eišiškės

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Eišiškių apskrities gydytojas
1942 m. rugsėjo 10 d.
Nr. 135

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

I š. m. rugsėjo 4 d. raštą Nr. 19328
L i e č i a: masinius kapus

Vieni masiniai kapai yra į rytus nuo Eišiškių miestelio, apie 700 m nuo gyvenamų namų. Kapai aptverti tvora. Š. m. gegužės mėnesio pabaigoj buvo užpilta chlorkalkėmis ir uždėta 1,5 m žemės sluoksniu. Antri masiniai kapai yra 500 m į vakarus nuo priemiesčio Jurzdika. Sutvarkyti taip, kad dengiantis žemės sluoksnis yra ne mažiau 1,5 m.

Gyd. *Starkus*
Eišiškių apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 73. Originalas.

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Panevėžys

1942 m. rugsėjo 10 d.

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Panevėžio apskrities gydytojas
Nr. 1018

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Panevėžio apskrityje masiniai kapai aplankyta gegužės mėnesį ir, nurodžius trūkumus, poną Panevėžio apskrities viršininką prašyta sutvarkyti. Pakartotinai aplankius rasta: kapai sutvarkyti; dengiantis lavonus sluoksnis visur ne mažesnis 125 cm ir antkapiai supilti 25 cm virš žemės paviršiaus.

Masiniai kapai randasi šiose vietose:

1. Kupiškio valsčiuje, buvusių žydų kapų ribose.
2. Panevėžio valsčiuje: a) Kurganavos miške, 150—200 m atstume nuo Kurganavos pradžios mokyklos, yra trys kapai po 25×50 m, b) Staniūnų-Kaizerlingo miške, 0,5 km nuo Velžio

plento, 2,5×20 m kapas, c) Žaliosios miške, 2 km už Masiuliškių k., 300 m nuo kelio, einančio į Stumbriškį, 2,5×25 m kapas.

3. Subačiaus valsčiuje, Ilčiūnų miške, 0,75 km nuo Ilčiūnų pradžios mokyklos, apie 50 m nuo laukų kelio, einančio iš Ilčiūnų į Subačiaus stotis—Subačiaus miestelis vieškelį, du kapai po 2,5×8 m.

4. Seduvos valsčiuje, Liaudiškių miške, 1,5—2 m* atstume nuo Liaudiškių k., 250 m nuo kelio, einančio Liaudiškiai—Paberželiai, yra vienoje vietoje du po 3 m×4 m kapai ir antroje vietoje 3 m×4 m kapas**.

Kaip masinius kapus atžymėti, pagal srities komisaro pageidavimus, tariamasi su apskrities viršininku ir apskrities inžinierium.

V. Rumbauskas
Apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 43. Originalas.

Nr. 319

Hauptgesundheitsverwaltung Vyriausioji Sveikatos valdyba
Der Kreisarzt des Kreises Zarasai Zarasų apskrities gydytojas

Nr. 1208

1942 m. rugsėjo 10 d.

Ponui Zarasų apskrities viršininkui

Į Tamstos raštą Nr. 2718 pranešu, kad Zarasų apskrities Sveikatos valdybos sanitarinių organų yra apžiūrėti šie masiniai kapai ir rasti:

1. Antalieptės valsčiaus Vencavų dvaro lauke (žydai): duobės vietoje žemė įdubusi labai nežymiai; dėl galimo negilaus užkaskimo jokių žymių (kvapas, išlindusios lavonų dalys, laukinių gyvulių olos ir pan.) nėra.

2. Magučių miške, prie Zarasų (vietos komunistai) — stovis sanitariniu požiūriu geras.

3. Zarasų Romos katalikų bažnyčios šventoriuj — stovis toks pat.

4. Petruniškėse, prie kapų — stovis geras.

Per vietos savivaldybių ir sveikatos organus patikrinta ir rasta tinkamame sanitariniu požiūriu stovyje masiniai kapai:

1. Salako valsčiaus Sungardų dvaro miške ir

2. Antalieptės valsčiaus Steponiškių kaimo laukuose.

F. Grikevičius
Zarasų apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 1, b. 108, l. 200. Originalas.

* Turi būti — km.

** Žodžiai „ir antroje vietoje 3 m×4 m kapas“ prirašyti rašalu.

Nr. 320

Ponui Panevėžio srities * komisarui

Abt. II**

Į Tamstos š. m.*** birželio 13 d. ir š. m. rugpiūčio 31 d. raštus dėl masinių kapų patikrinimo, papildydamas mano š. m. birželio 23 d. ir š. m. rugsėjo 7 d. raštus Nr. 2718, pranešu, kad be anksčiau praneštų kapų, Zarasų apskrityj yra dar šie masiniai kapai:

a) Sungardų dvaro miške (Salako vls.) apie 150 žydų lavonų kapinės.

Užkasta 1941 metų rugpiūčio mėnesy. Sanitarijos organams dabar apžiūrėjus rasta tinkamame stovyje;

b) Steponiškių kaimo laukuose (Antalieptės vls.).

1941 metų vasarą užkasta keletu sušaudytų komunistų lavonai. Sanitarijos organams dabar apžiūrėjus rasta tinkamame stovyje. Anksčiau praneštieji kapai taip pat yra tinkamame stovyje.

Apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 1106, ap. 1, b. 108, l. 203. Juodraštis.

Nr. 321

Hauptgesundheitsverwaltung Lazdijai, 1942 m. rugsėjo 14 d.
der Kreisarzt des Kreises Lazdijai

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Lazdijų apskrities gydytojas
Nr. 804

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Į raštą Nr. 19328 š. m. rugsėjo 4 d.

Lazdijų apskrity masiniai kapai yra dviejose vietose — Lazdijuose ir Leipalingy. Abeji kapai nuošaliose vietose. Žemės sluoksnis pakankamo storumo. Lazdijuose aplink kapus ūkininko dirbama žemė. Kapų vieta aiški. Leipalingy kapų aplinka nedirbama. Kad jų vieta būtų aiški, kad nebūtų varinėjami gyvuliai ir t. t., pranešime Leipalingio valsčiaus savivaldybei kapus atitinkamai atžymėti.

Gyd. J. Karlavičius
Lazdijų apskrities

Vyr. sanitarijos inspektorius-epidemiologas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 31. Originalas.

* Turi būti — apygardos.

** Abteilung II (vok.) — II skyrius.

*** 1942 m.

Kreisgesundheitsverwaltung
Schwentschionys

Švenčionių apskrities
Sveikatos valdyba
1942 m. rugsėjo 14 d.
Nr. 690

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Kaune

Į raštą Nr. 19328 iš š. m. rugsėjo 4 d.

Pranešame, kad, patikrinus mūsų apskrityje esančias masines kapines, rasta, jog jos visiškai atitinka priešepideminius ir sanitariinius reikalavimus, pvz., Švenčionėliuose, kur yra didžiausios masinės kapinės (palaidota apie 5000 žmonių), ant lavonų buvo piltos chlorkalkės, dengiantis žemės sluoksnis apie 1,5 m. Kapai pažymėti užrašu, aptverti aukšta medine tankia tvora. Kitose mūsų apskrities vietose kitų didesnių masinių kapinių nėra. Čia palaidota tik po 10—15 žmonių, bet dengiantis lavonus žemės sluoksnis mažiau 1 m niekur nerasta*.

D. Lavinskas

Švenčionių apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 56. Originalas.

Nr. 323

Hauptgesundheitsverwaltung Ukmergė, 1942 m. rugsėjo 14 d.
der Kreisarzt des Kreises Ukmergė

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Ukmergės apskrities gydytojas
Nr. 1259

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Atsakydamas į raštą Nr. 19328 iš 1942 m. rugsėjo 4 d., pranešu, kad masiniai kapai, kurie randasi Ukmergės apskrity, Pabaisko valsčiaus Pivonijos miške, Taujėnų valsčiaus Selkavos dvaro lauke, taip pat Ukmergės mieste, sentikių kapuose, Deltuvos valsčiaus Navikų kaimo kapuose, yra sutvarkyti, apipiltos žemės sluoksnis pakankamas, duobės neįdubusios, jokio kvapo

* Žodžiai „bet dengiantis lavonus žemės sluoksnis mažiau 1 m niekur nerasta“ parašyti tokiu pat rašalu kaip parašas.

neužuodžiama, tik dar nėra aiškiai atžymėta, jog toje vietoje yra masiniai kapai. Masiniai kapai priešepideminiam reikalavimams atitinka.

Apskritis gydytojas
[Parašas neįskaitomas]

Ig. Daniūnas
Sanitarijos inspektorius

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 64. Originalas.

Nr. 324

Hauptgesundheitsverwaltung *1942 m. rugsėjo 14 d.*
der Kreisarzt des Kreises Zarasai

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Zarasų apskrities gydytojas
Nr. 1212

Vyriausiajai Sveikatos reikalų valdybai

Į raštą Nr. 19328 pranešu Tamstai, kad Zarasų apskrityje masiniai kapai sanitariniu atžvilgiu sutvarkyti. Taip pat sutvarkyti ir pavieniai kapai.

Zarasų apskrityje masiniai kapai randasi šiose vietovėse:

- 1) Vencavų dvaro lauke, Antalieptės vls.,
- 2) Sungardų dvare, Salako vls.,
- 3) Steponiškių k., Antalieptės vls.

Apie kapų atžymėjimą Zarasų apskrities viršininkas yra įsakęs savivaldybėms, kad būtų atžymėta lentelėmis, kas yra palaidota tuose kapuose.

Gyd. *F. Grikevičius*
Zarasų apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 70. Originalas.

Nr. 325

Hauptgesundheitsverwaltung *1942 m. rugsėjo 15 d.*
der Kreisarzt des Kreises Biržai

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Biržų apskrities gydytojas
Nr. 1164

Vyriausiajai Sveikatos valdybai
Sanitarijos direkcijos viršininkui

Į Nr. 19328 iš 1942 m.

Patikrinus vietoje nustatyta, kad masiniai kapai, esantieji prie Biržų, Pasvalio ir Joniškėlio, šiuo metu atitinka priešepidemi-

niams reikalavimams, nes lavonus dengiantis žemės sluoksniis yra virš 1 m storumo.

Be to, Pasvalio ir Joniškėlio valsčių viršaičiams įsakyta kapus atžymėti, aptveriant juos medine tvora ar pan.

Pr. Tarvydas
Apskrities gydytojas

Vyr. sanitarijos inspektorius
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 8. Originalas.

Nr. 326

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Mažeikiai

Mažeikiai
1942 m. rugsėjo 15 d.

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Mažeikių apskrities gydytojas
Nr. 757

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Į raštą Nr. 19328 iš š. m. rugsėjo 4 d.

Pranešu, kad masiniai kapai Mažeikių apskrityje yra dviejuose žydkapiuose, kurie yra aptverti tvora ir yra įrengti pagal buvusius ir esamus Lietuvos valstybės įstatymus ir taisykles.

Kapai iš senovės yra aptverti ir sutvarkyti taip, kad niekam nėra abejonės, jog čia tikri kapai. Visi kapai išlaiko distanciją nuo gyvenamųjų namų, upių, šulinių ir šaltinių. Lavonai palaidoti tinkamoj gilumoj.

P. Tautvaišas
Mažeikių apskrities gydytojas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 36. Originalas.

Nr. 327

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Telschiai

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Telšių apskrities gydytojas
1942 m. rugsėjo 16 d.
Nr. 1370

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Į š. m. rugsėjo 4 d. raštą Nr. 19328

Telšių apskrity masiniai kapai Plungėje, Rainiuose, Viešvėnuose, Geruliuose buvo patikrinti dar pavasarį. Daugumoje buvo

rasti tinkamam stovy priešepideminiu žvilgsniu. Kur buvo rasta trūkumų, pranešta buvo savivaldybėms sutvarkyti.

S. m. rugsėjo 9 d., pagal Tamstų raštą, buvo patikrinti antrą kartą ir visi masiniai kapai buvo rasti tinkamame stovy (sutvarkyti) priešepideminiu žvilgsniu.

Apskritis gydytojas
[Parašas neįskaitomas]

Sanitarijos inspektorius-epidemiologas
[Parašas neįskaitomas]

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 60. Originalas.

Nr. 328

Gesundheitsverwaltung
des Kreises Schaulen

Siaulių apskritis
Sveikatos valdyba
1942 m. rugsėjo 18 d.
Nr. 1128

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Į š. m. rugsėjo 9 d.* raštą Nr. 19328

Siaulių apskritis masinio laidojimo kapinių priežiūrą vykdo me nuo šių metų pavasario. Turime kapinių sąrašus. Sanitarijos inspekcijos agentai laikas nuo laiko jas aplanko ir, pastebėjus kapinėse žemės nuslūgimus, reikalaujame iš valsčiaus viršaičio kapines apipilti. Sių darbų įvykdymas prižiūrimas. Reikalui esant, buvo atliktas kapinių chloravimas. Kai kurios kapinės laukuose jau iš pavasario buvo apartos ir apsėtos. Pastaromis dienomis aplankytos Siaulių valsčiaus Normančių ir Narušaičių miškuose esančios kapinės, Gruzdžių ir Zagarės masinės kapinės. Jos rastos patenkinamoje tvarkoje.

J. Bartkus
Siaulių apskritis gydytojas

K. Petraitis
Siaulių apskritis
Sanitarijos inspektorius

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 51. Originalas.

* Turi būti — 4 d.

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Kėdainiai

Kėdainiai
1942 m. rugsėjo 21 d.

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Kėdainių apskrities gydytojas

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Apžiūrėjus Kėdainių apskrities viešuosius kapus, rasta: Kėdainių mieste — lavonai nuo žemės paviršiaus randasi 1,5 m gylumoje, Babėnuose — nuo 90 cm iki 100 cm, Krakėse — nuo 20 cm iki 100 cm.

Gyd. V. Rutkauskas
Sanitarijos inspektorius

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 24. Originalas.

Hauptgesundheitsverwaltung
der Kreisarzt des Kreises Kaunas

1942 m. spalio 1 d.

Vyriausioji Sveikatos valdyba
Kauno apskrities gydytojas
Nr. 1417

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

Atsakydami į raštą Nr. 19328 pranešame, kad š. m. vasario 2 d. raštu Nr. 212 per Kauno apskrities viršininką buvo surinktos iš visų valsčių savivaldybių esančių jų ribose žinios apie karo meto kapus. Pagal tas žinias Kauno apskrities ribose užregistruota apie 330 kapų, kuriuose palaidota nuo vieno ligi 30 000 asmenų.

Surinkus šias žinias, per Kauno apskrities nuovadų viršininkų susirinkimą buvo nurodyta, kaip turi būti kalbami kapai sutvarkyti. Ir vėliau, tikrinant vietoje tuos karo meto kapus, kur palaidota daugiau asmenų, rasta pakankamai užpilta žemėmis (nuo 1 m ligi 1,5 m).

Be to, per įvykusį š. m. gegužės 30 d. Kauno apskrities apylinkių ambulatorijų vedėjų susirinkimą ir ambulatorijų vedėjams buvo nurodyta, kaip karo meto kapai turi būti sutvarkyti, būtent: turi būti užpilta ant kapo virš 30 cm žemių ir pranešti vietos

policijai ar apskrities gydytojui apie tokius kapus, kurie sanitariiniu atžvilgiu nesutvarkyti ir galėtų sudaryti pavojų epidemijoms kilti.

Visi karo meto kapai yra atžymėti supiltų žemių antkapiau.

A. Petraitis

Kauno apskrities gydytojas

Gyd. *Vasiliauskas*

Kauno apskrities

Vyr. sanitarijos inspektorius

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 21. Originalas.

Nr. 331

Der Kreischef
des Kreises Mariampol

Marijampolė, 1942 m. spalio 26 d.

Marijampolės apskrities
Viršininkas
Nr. 4950

Vyriausiajai Sveikatos valdybai

L i e č i a: masinių kapų sutvarkymą

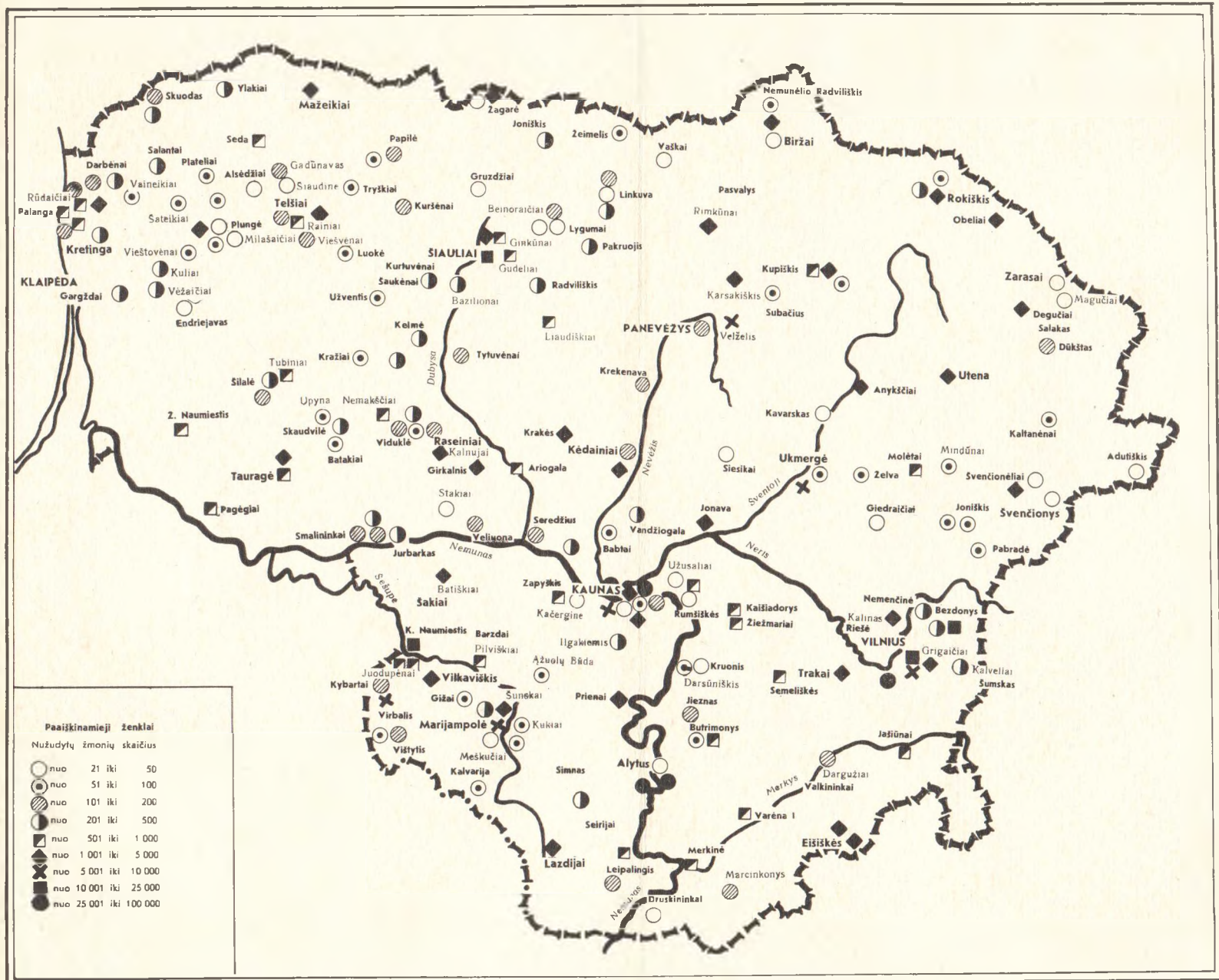
Atsakydamas į valdybos raštą Nr. 20260 pranešu, kad masiniai kapai, kurie buvo dugne išdžiūvusio upelio, įeinančio į Sešupę, iškelti į kitą vietą. Šiuo metu nesutvarkytų masinių kapų nėra.

V. Klimavičius

Už Apskrities viršininkas

Lietuvos TSR CVA, f. 627, ap. 1, b. 150, l. 35. Originalas.

ŽEMĖLAPIS

ni
šu
ně

SĄRAŠAS

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Alytaus	Alytaus	1.	Alytus, Lelijų g. (dabar M. Melnikaitės) ir Vilniaus g. kampas, prie dabartinės kavinės sandėlio sienos	1941.VI.23	42 vyrai
		2.	Vidzgirio šilas, pietrytiniame Alytaus miesto pakraštyje, kairiajame Nemuno krante	1943.V— 1944.VI	60 000—70 000 vyrų, moterų ir vaikų (daugiausia iš rytinių TSRS rajonų evakuoti žmonės)
		3.	Alytaus miškas rytiniame miesto pakraštyje, buv. kareivinių rajone (tarybinių karo belaisvių stovykla)	1941.VII— 1943.IV	35 000
	Butrimonių	4.	Butrimonys, žydų kapinės		Daugiau kaip 50
		5.	Klydžionių k., 0,5 km nuo Butrimonių—Pivošiūnų vieškelio	1941.IX.9	740 vyrų, moterų ir vaikų
	Jiezno	6.	Strazdiškių k., prie Jiezno, apie 65 m nuo ežero, kairiajame Mekšrupio krante	1941.VIII. 28—IX.2	144 vyrai, moterys ir vaikai

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Alytaus	Merkinės	7.	Kukumbalio pušynėlis, už žydų kapinių, netoli Merkinės vidurinės mokyklos, 200 m į pietryčius nuo dabartinės ligoninės	1941.IX.10	854 vyrai, moterys ir vaikai
		8.	Miškas prie Druskininkų—Ratnyčios kelio	1941.VII.16	23 vyrai ir moterys
	Seirijų	9.	Barauciškių miškelis, 3 km į pietryčius nuo Seirijų miestelio, 1 km nuo Seirijų—Leipalingio plento, netoli Sagavo ežero	1941.IX.11	953 vyrai, moterys ir vaikai
		10.	Kalesninkų girėlė, apie 3 km nuo Simno	1941.IX.12	414 vyrų, moterų ir vaikų
	Varėnos I	11.	Miškas, apie 1,5 km nuo Varėnos, 200 m į kairę nuo kelio į Druckūnų k.	1941.IX.10	831 vyras, moteris ir vaikas
		12.	Marcinkonių miškas, tarp Kastinio ežero ir geležinkelio stoties, apie 200 m nuo geležinkelio		Apie 200
Biržų	Biržų	13.	Biržai, žydų kapinės	1941-ųjų ant-rasis pusmetis 1941.VIII.8	Apie 30 2490 vyrų, moterų ir vaikų
		14.	Astravo (Pakamponės) miškas, 3,5 km į šiaurę nuo Biržų, apie 1,5 km nuo Biržų—Parovėjos plento		

Eišiškių	Nemunėlio Radviliškio	15.	Skamarakų miškas, 1 km nuo Nemunėlio Radviliškio miestelio, Biržų girios link	1941.VIII	70—80 vyrų, moterų ir vaikų
	Pasvalio	16.	Žadeikių pušynas, 4,5 km nuo Pasvalio, prie Pyvesos upelio, 1 km nuo Pasvalio—Daujėnų vieškelio	1941.VIII.26	1349 vyrai, moterys ir vaikai
	Vaškų	17.	Vaškai, žydų kapinės, apie 300 m į rytus nuo miestelio	1941.VII	27
	Eišiškių	18.	Eišiškės; dvi vietos: 1 km į rytus nuo miesto ir 1 km į šiaurę nuo miesto	1941.IX.27	3446 vyrai, moterys ir vaikai
	Valkininkų	19.	Pirčiupių k., apie 10 km į šiaurryčius nuo Valkininkų miestelio	1944.VI.3	119 vyrų, moterų ir vaikų
Kauno	Babtų	20.	Babtų šilas, apie 2 km nuo miestelio, dešinėje plento pusėje Klaipėdos link, prie Nevėžio	1941. VII.17, VIII.31	91 vyras, moteris ir vaikas
	Garliavos	21.	Rinkūnų k. slėnis ant Jiesios kranto, apie 1 km į pietus nuo Garliavos gyvenvietės	1941. VIII.28— IX.2	247 vyrai, moterys ir vaikai
	Jonavos	22.	Giraitė, 1,5 km į šiaurryčius nuo Jonavos, 200 m į kairę nuo kelio į Ukmergę	1941. VIII.14, VIII.28—IX.2	2108 vyrai, moterys ir vaikai
		23.	Užusalių k., 25 km nuo Jonavos, 5 km nuo Kauno—Jonavos plento	1941. IX.11—12	48 vyrai ir moterys

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius		
Kauno	Kauno miestas	24.	IV fortas, apie 1 km į pietus nuo Aukštosios Panemunės	1941. VIII.2— IX.26	4163 vyrai, moterys ir vaikai		
		25.	VI fortas, tarybinių karo belaisvių stovykla, apie 1 km į šiaurvakarius nuo Petrašiūnų	1941. IX—1942.VII	35 000		
		26.	VII fortas, šiaurinis miesto pakraštys	1941. VII.4—19	3027 vyrai ir moterys		
		27.	IX fortas, 6 km į šiaurvakarius nuo miesto centro	1941—1944	70 000—80 000 vyrų, moterų ir vaikų		
		28.	Lenino prosp., buv. „Lietūžio“ garažo kiemas	1941.VI.27	Apie 50		
		29.	Mickevičiaus slėnis	1941.VII	60—80		
		30.	Petrašiūnų laukai, į kairę nuo kelio Kauno link	1941.VIII. 28—IX.2	125		
		31.	Tarybinių karo belaisvių stovykla, į pietvakarius nuo aerodromo, buv. sodininkystės-daržininkystės mokykloje	1941.VII— 1943 metų pabaiga	Apie 10 000		
		Kruonio		32.	Gojaus miškelis, 3 km nuo Kruonio miestelio	1941 metų rugpiūčio mėn. pabaiga	25 moterys

	33.	Darsūniškio k., žydų kapinės, į pietvakarius nuo Kruonio miestelio	1941.VIII.28—IX.2	99 vyrai, moterys ir vaikai
Rumšiškių	34.	Rumšiškės, dešinėje Pravienos upelio pusėje, apie 30 m žemiau jo intako	1941.VII—VIII	Apie 50
	35.	Miškas prie Pievelių k., 70 m į šiaurvakarius nuo Pravienos upelio, 40 m nuo seno Rumšiškių—Pievelių kelio	1941.VIII.29	90 moterų ir vaikų
	36.	Pravieniškės, apie 5 km į šiaurę nuo Rumšiškių miestelio, 500 m nuo priverčiamųjų darbų stovyklos administracinio pastato, prie lentpiūvės, ir miške	1941.IX.4, 1944 metų vasara	253 vyrai ir moterys 270
Seredžiaus	37.	Skrebenų k., 2 km nuo Seredžiaus miestelio	1941.IX.4	193 vyrai, moterys ir vaikai
Vandžiogalos	38.	Boreko miškas, apie 1 km į šiaurę nuo Vandžiogalos miestelio	1941.VII.9, 11—31, VIII.28— IX.2	305 vyrai, moterys ir vaikai
Veliuonos	39.	Pušynas prie Gystaus upelio, 2 km nuo Veliuonos miestelio Jurbarko kryptimi, dešiniajame Nemuno krante	1941.IX.4	159 vyrai, moterys ir vaikai

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Žudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Kauno	Vilkijos	40.	Pakarklės miškas, 2 km į pietus nuo Vilkijos, prie Jaučakių k., 1 km nuo Kauno—Vilkijos plento, dešiniajame Nemuno krante	1941.VIII.28	402 vyrai, moterys ir vaikai
	Zapyškio	41.	Dievogalos k., 1 km į pietryčius nuo Zapyškio miestelio	1941 metų vasara	40 vyrų
		42.	Vakarinis Zapyškio miestelio pakraštys, 500 m nuo Lygaikupio	„	Apie 600
Kėdainių	Ariogalos	43.	Pietinis Dubysos slėnis, apie 2 km nuo Ariogalos	1941. VIII.28—IX.2	662 vyrai, moterys ir vaikai
	Kėdainių	44.	Babėnų pušynas, 8 km nuo Kėdainių, 300 m nuo pagrindinio Kėdainių—Surviliškio kelio	1941.VII.23	125 vyrai ir moterys
		45.	Kėdainiai, 2 km nuo miesto centro, kairėje Smilgos upės pusėje, netoli aerodromo	1941.VIII.28	2076 vyrai, moterys ir vaikai
	Krakių	46.	Peštinukų k., 1,5 km nuo Krakių miestelio, 500 m į kairę nuo pagrindinio Krakių—Raseinių kelio	1941.IX.2	1125 vyrai, moterys ir vaikai

Klaipėdos kraštas	Pagėgių miestas	47.	Tarybinių karo belaisvių stovykla „Oflag Nr. 53“, 1,5 km į šiaurvakarius nuo miesto centro	1941.VII— 1942.VII	10 000
Kretingos	Darbėnų	48.	Darbėnai, pamiškė, 100 m nuo miestelio, kairėje Darbėnų—Lazdininkų kelio pusėje	1941.VI.29	144 vyrai
	Darbėnų	49.	Balto kalno miškas; dvi vietos: 1 km nuo Darbėnų miestelio, dešinėje Darbėnų—Vaineikių kelio pusėje Vaineikių k. link, apie 100 m nuo kelio, ir 2,5 km nuo Darbėnų miestelio, Kašučių k. link, apie 500 m nuo kelio	1941 metų liepos mėn. pabaiga 1941 metų rugsėjo mėn. pradžia	300 moterų ir vaikų Apie 100 vyrų ir moterų
		50.	Dimitravo k., 7,5 km į šiaurę nuo Kretingos, buv. koncentracijos stovyklos teritorija	1941-ųjų ant- rasis pusme- tis — 1944	1770
		51.	Alkos kalno viršūnė, jo papėdė ir pamiškė, apie 1 km į šiaurvakarius nuo Dimitravo k., netoli Rudaičių—Dimitravo kelio	1941.VIII. 15—16	510 moterų ir vaikų
	Gargždų	52.	Gargždai, Klaipėdos g. gale, kairėje plento pusėje	1941.VI.24	201 vyras

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Žudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Kretingos	Gargždų	53.	Vėžaitinės miškas, 11 km nuo Gargždų gyvenvietės; dvi vietos: 6-tame ir 7-tame Vėžaičių—Kulių vieškelio km Kulių miestelio link, atitinkamai 400 m ir 300 m į dešinę nuo kelio	1941.IX—X	Apie 300 moterų ir vaikų
		54.	Ablingos k. dauba, 4 km į šiaurvakarius nuo Endriejavo miestelio	1941.VI.23	45 vyrai, moterys ir vaikai
	Kretingos	55.	Kretinga, žydų kapinės	1941.VIII	356
		56.	Kvecių miškelis, dešinėje senojo Kretingos—Palangos kelio pusėje	1941.VI—VII	700 vyrų ir moterų
	Palangos	57.	Palanga, pionierių stovykla	1941.VI.22	Apie 1000 vaikų
		58.	Kunigiškių miškas, apie 4 km nuo Palangos, Palangos—Liepojos plento ir Palangos—Darbėnų vieškelio trikampyje	1941.X.12	Apie 200 moterų ir vaikų
		59.	Palanga, pajūrio kopos, prie Birutės kalno	1941.VI.29	111 vyrų ir moterų

	Platelių	60.	Bokštakalnio papėdė, 500 m nuo Platelių miestelio centro	1941 metų birželio mėn. pabaiga	Apie 30 vyrų
		61.	Laumalenukų k., apie 3 km nuo Platelių miestelio, Platelių ežero Bajorų įlankos pietryčių kranto miškelis	1941.VII—XI	Apie 90 vyrų, moterų ir vaikų
	Salantų	62.	Salantai, žydų kapinės	1941.VII	405
		63.	Šateikių giria, 3 km nuo Šateikių k., apie 8 km nuo Salantų, 150 m nuo Šateikių—Salantų vieškelio	1941.VII—VIII	Apie 100 moterų ir vaikų
	Skuodo	64.	Skuodas, aikštė prie buv. šaulių salės	1941.VI—VII	Apie 200
		65.	Kulų I k. žvyrdubės, 3 km nuo Skuodo, 0,5 km nuo geležinkelio stoties	1941.VII	Apie 500 vyrų
Lazdijų	Lazdijų	66.	Katkiškės k., 1 km nuo Lazdijų, 300 m į pietus nuo pušynėlio	1941.XI.3	1535 vyrai, moterys ir vaikai
	Leipalingio	67.	Leipalingis, į pietus nuo katalikų kapinių, prie Seiros upės	1941.IX.11	155 vyrai, moterys ir vaikai
Marijampolės	Gudelių	68.	Ažuolų Būdos miškas, 23-ame Kapsuko—Kauno plento km, 500 m į kairę nuo kelio	1941.VII.23	Apie 100

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Marijampolės	Kalvarijos	69.	Orijos kalnas, prie Orijos ežero, 3-ame Kalvarijos—Suvalkų kelio km, 0,5 km į kairę nuo kelio	1941.VII.9	Apie 90
	Marijampolės	70.	Kapsukas, buv. kareivių šaudyklos laukeliai, slėnis prie Sešupės kilpos	1941.VI antroji pusė—VIII	5090 vyrų, moterų ir vaikų
		71.	Kapsukas, buv. kalėjimo kiemas	1941-ųjų ant-rasis pusmetis—1944	Apie 100
		72.	Kapsukas, Gagarino g. (buv. Tarpučių k.) gale, kairėje plento į Vilkaviškį pusėje, apie 100 m nuo kelio	1941.VII.3	Apie 50
		73.	Marcinkalnio slėnis, netoli Kapsuko geležinkelio	1941.VII.3	Apie 100
		74.	Rudžių giraitė, 5-ame Kapsuko—Vilkaviškio plento km, apie 150 m į dešinę nuo plento	1941.VII.3—13	Apie 400
		75.	Šunskų giraitė, 6-ame kelio Sunskų link km, 200 m į dešinę nuo kelio		Apie 1700 (iš jų 1500 tarybinių karo belaisvių)

Prienų	Prienų	76.	Prienai, šiaurinis miesto pakraštys, kairysis Nemuno krantas	1941.VIII.27	1078 vyrai, moterys ir vaikai
Mažeikių	Ylakių	77.	Ylakai, žydų kapinės, į pietvakarius nuo miestelio	1941.VI antroji pusė—VIII	475
	Mažeikių	78.	Mažeikiai, žydų kapinės, 3 km nuo miesto, prie tilto per Ventą	1941—1944	Apie 4000 vyrų, moterų ir vaikų
Panevėžio	Sedos	79.	Seda, 0,5 km nuo Žydvario k.	1941-ųjų ant-rasis pusmetis	Apie 550
	Krekenavos	80.	Ženėperšos upelio pakrantė, 1 km nuo Krekenavos miestelio, 400 m nuo pagrindinio Krekenavos—Surviliškio kelio	1941.VII—VIII	Apie 200 vyrų, moterų ir vaikų
	Kupiškio	81.	Kupiškis, Gedimino g. galas, buv. laisvamanių kapinės	1941-ųjų antrasis pusmetis	Apie 1000
		82.	Kupiškis, buv. žydų kapinės, ant Kupos upelio kranto	„	Apie 2700
		83.	Slavinčiškio giria, 1 km nuo Kupiškio geležinkelio stoties, Simonių miestelio link	1941.VI.28	78
	Panevėžio	84.	Kurganavos (Pajuostės) miškas, apie 8 km į rytus nuo Panevėžio, netoli Pajuostės k.	1941.VIII	Daugiau kaip 8000

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Panevėžio	Panevėžio	85.	Kaizerlingo (Staniūnų) miškas, 2 km į pietryčius nuo Panevėžio, 0,5 km nuo Velžio plento	1941.VII.21 1942.VI.5	103 vyrai ir moterys 48 K. Poželos vardo antifašistinės pogrindinės grupės nariai
		86.	Žalioji giria, apie 13 km į šiaurryčius nuo Panevėžio, prie Panevėžio—Vabalninko kelio	1941.VII—IX	Apie 4500 vyrų, moterų ir vaikų
	Subačiaus	87.	Ilčiūnų miškas, 3 km į vakarus nuo Subačiaus miestelio	1941.VII	Apie 80
	Seduvos	88.	Liaudiškių miškas, apie 10 km į pietvakarius nuo Seduvos; dvi vietos: apie 400 m į šiaurę nuo Seduvos—Legečių vieškelio ir 900 m į šiaurvakarius nuo to paties vieškelio, šalia miško keliuko	1941.VIII. 25—26	664 vyrai, moterys ir vaikai
Raseinių	Girkalnio	89.	Kurpiškės k., apie 10 km į pietryčius nuo Raseinių, netoli Girkalnio miestelio	1941.VIII	1600—1650
	Jurbarko	90.	Jurbarkas, rytinė žydų kapinių pusė, 1 km nuo miesto centro	1941.VII.3	322

	91.	Kalnėnų k., 7 km nuo Jurbarko, kairėje plento Klaipėdos link pusėje, 300 m nuo kelio	1941.VIII	Apie 200
	92.	Bėrancynės miškas, 5 km nuo Jurbarko, 2 km nuo plento	1941.IX	Apie 500
	93.	Šilinės pušynas, 1 km į vakarus nuo Jurbarko	„	Apie 200
Kelmės	94.	Kelmė, apie 2 km į šiaurę nuo miesto	1941.VII.26	483 vyrai, moterys ir vaikai
Kražių	95.	Kuprės miškas, apie 7 km į rytus nuo Kražių miestelio	1941.VII	Apie 300
	96.	Medžiokalnė, 1 km į šiaurvakarius nuo Kražių miestelio		Apie 70 vyrų, moterų ir vaikų
Nemakščių	97.	Nemakščiai, 1,5 km nuo miestelio		543
Raseinių	98.	Kalnujų (Palendrės) piliakalnė, apie 2 km į vakarus nuo Kalnujų k., apie 6 km į pietvakarius nuo Raseinių	1941.VII—IX	1677
Raudonės	99.	Eleonoravos miškas (Stakių girininkija), į pietus nuo Raseinių	1944.X	Apie 50
Šiluvos	100.	Padubysio k., 6 km nuo Lyduvėnų miestelio	1941.VIII. 15—16	115—120

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Raseinių	Šiluvos	101.	Ribukų k. žvyrdubė, apie 1 km į šiaurryčius nuo Lyduvėnų miestelio	1941.VIII	Apie 300
	Tytuvėnų	102.	Tytuvėnų miškas, apie 1 km į šiaurę nuo miesto, prie Kelmės—Tytuvėnų plento	1941.VI.25, VIII.12	Apie 140 vyrų, moterų ir vaikų
	Viduklės	103.	Viduklė, prie geležinkelio stoties sandėlio, 100 m į dešinę nuo plento	1941.VII	Apie 200 vyrų
		104.	Viduklė, žydų kapinės	1941.VIII	Apie 100 moterų ir vaikų
Rokiškio	Obelių	105.	Antanošės k., 5 km nuo Obelių, 100 m į kairę nuo kelio	1941.VIII.25	1160
	Rokiškio	106.	Vyžūnų miškas, 9 km nuo Rokiškio, apie 200 m į kairę nuo kelio Juodupės gyvenvietės link	1941.VII	67
		107.	Steponių miškas, 5 km nuo Rokiškio, 150 m į dešinę nuo kelio Svėdasų miestelio link	1941.VII	386
		108.	Velniaduobės miškelis, 5 km nuo Rokiškio, netoli Bajorų k., 400 m į dešinę nuo kelio Juodupės gyvenvietės link	1941.VIII. 15—16	3207 vyrai, moterys ir vaikai

Šakių	Barzdų	109.	Baltrušių k., 4 km į pietryčius nuo Barzdų miestelio, 4 km į šiaurę nuo Pilviškių miestelio, 300 m į dešinę nuo Šakių—Pilviškių kelio	1941.VIII—IX	Apie 1000 vyrų, moterų ir vaikų
	Būbelių	110.	Kudirkos Naumiestis, 1 km nuo miesto centro, šalia žydų kapinių, ant Širvintos upelio kranto	1941.VI.22—VII.11 1941—1942	192 Apie 10 000 tarybinių karo belaisvių
		111.	Paražnių miškas, apie 4 km į pietryčius nuo Kudirkos Naumiesčio	1941.IX.16	650
Šiaulių	Šakių	112.	Batiškių pamiškė, apie 1,5 km į šiaurę nuo Šakių	1941.VI antroji pusė—IX	3000
	Gruzdžių	113.	Gruzdžiai, 1 km į pietus nuo miestelio centro, prie rytinės žydų kapinių tvoros	1941.VIII	50
	Joniškio	114.	Vilkiaušio miškas, 5 km nuo Joniškio, apie 700 m nuo Joniškio—Šiaulių plento	1941 metų rugpiūčio mėn. pradžia 1941.VIII.27	Apie 150 vyrų 355 vyrai, moterys ir vaikai
	Kuršėnų	115.	Padarbių miškas, 3,5 km į pietryčius nuo Kuršėnų, prie Gaudžių k., 0,5 km nuo Pavėnčių girininkijos	1941.VII.20—21	Apie 180 vyrų

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Žudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Šiaulių	Kurtuvėnų	116.	Bubių piliakalnio papėdė, 14 km nuo Šiaulių, 5 km nuo Kurtuvėnų miestelio	1941.IX.14	Apie 500
		Linkuvos	117.	Jurgaičių (Mašnių) kalnas, apie 3 km į šiaurryčius nuo Linkuvos	1941.VII.3
	118.		Dvariukų miškas, 4 km į šiaurryčius nuo Linkuvos	1941.VIII.7	Apie 200 vyrų
	119.		Veselkiškių (Atkočiūnų) miškelis, apie 5 km į pietryčius nuo Linkuvos, prie Veselkiškių k.	1941.VIII.5	Apie 300 moterų ir vaikų
	Lygumų	120.	Juknaičių miškas; dvi vietos: 4—5 km į rytus ir 4 km į šiaurę nuo Lygumų miestelio	1941.VII	40 150
		121.	Pamiškė, 2 km į rytus nuo Lygumų miestelio	1941-ųjų antrasis pusmetis	25
		Pakruojo	122.	Morkakalnio miškelis, 3 km į pietryčius nuo Pakruojo	1941 metų vasara
	Papilės		123.	Papilė, dešinysis Ventos krantas, dauba	1941.VI antroji pusė
		124.	Šiaudinės miškas, prie Dilbyčių k., apie 8 km į pietvakarius nuo Papilės miestelio	1941.VII.22	55

Radviliškio	125.	Radviliškio miškelis, 1-mas kvartalas, 1 km nuo miesto centro, prie Radviliškio—Monkiškio kelio	1941.VII.12	Apie 300
Šaukėnų	126.	Miškas, ties 6-uoju Šaukėnų—Šiaulių plento km, į dešinę	1941-ųjų antrasis pusmetis	Apie 400
Šiaulių	127.	Kužių miškelis, dešinėje kelio pusėje Verbūnų k. link	1941.VI antroji pusė—IX 1941.IX.15	Apie 5000 42 buv. Šiaulių kالجimo politkaliniai
	128.	Gubernijos miškas (Normančių eiguva), apie 0,5 km nuo Gruzdžių kelio	1941.IX.7—15	Apie 1000 vyrų, moterų ir vaikų
	129.	Pročiūnų miškelis, 7 km į pietryčius nuo Šiaulių, apie 100 m į kairę nuo kelio Radviliškio link	1941.VII, 1942—1943, 1944.VII.6, 12, 23	732 (daugelis jų buv. Šiaulių kالجimo politkaliniai)
	130.	Tarybinių karo belaisvių stovykla, 1 km į pietus nuo Šiaulių, Lazdynų g., prie Gegužių kelio	1941 metų rudenio—1944 metų liepos mėn.	22 560
Tryškių	131.	Tryškiai, prie Virvytės upės, 300 m nuo Tryškių—Telšių kelio	1941.VII	40—70 vyrų
Užvenčio	132.	Pašilvės miškas, 3 km į pietryčius nuo Užvenčio, prie Užvenčio—Kelmės vieškelio	1941.VII, XII.8	91 vyras, moteris ir vaikas

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Žudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Šiaulių	Žagarės	133.	Žagarė, žydų kapinės, vakarinis miesto pakraštys	1941 metų rugpjūčio mėn. pabaiga 1941.X.2	38 vyrai
		134.	Žagarė, parkas, šiaurritinis miesto pakraštys		2401 vyras, moteris ir vaikas
Svenčionių	Žeimelio	135.	Miškas prie Vileišių k., apie 2 km nuo Žeimelio miestelio	1941.VIII	Apie 100 vyrų, moterų ir vaikų
	Adutiškio	136.	Adutiškis, prie plento į Švenčionis	1942.V.20	33
	Joniškio	137.	Joniškis, miestelio pakraštys, prie kapinių	1941.VII	Apie 60 vyrų
		138.	Joniškis, miestelio pakraštys, 250 m nuo bažnyčios, ant Arino ežero kranto	„	85 moterys ir vaikai
	Kaltanėnų	139.	Dvariškių k., prie ežero	„	70 vyrų, moterų ir vaikų
	Pabradės	140.	Didialovkos miškas, už Pabradės malūno	„	Apie 70
	Švenčionėlių	141.	Buv. Švenčionėlių poligonas, prie Zeimenos upės, 500 m nuo Švenčionėlių—Baranavos vieškelio Platumų k. link	1941.X.9	3726 vyrai, moterys ir vaikai

Tauragės	Svenčionių Skaidvilės	142.	Svenčionėliai, 1 km nuo miesto centro, kairėje Svenčionėlių—Svenčionių kelio pusėje	1942.V.20	Apie 25
		143.	Švenčionys, žydų kapinės	1942.V.20	Apie 30
		144.	Pužų miškas, 4 km nuo Skaidvilės, 1 km į kairę nuo Tauragės—Skaidvilės plento	1941.VIII	Apie 300 vyrų
		145.	Gryblaukio miškas, 22 km į šiaurryčius nuo Tauragės, 2 km į dešinę nuo Tauragės—Skaidvilės plento	1941.IX	Apie 1000 moterų ir vaikų
		146.	Batakių (Norkiškės) miškas, 18 km nuo Tauragės, 5 km nuo Batakių miestelio, ant Ančios upės kranto	1941.VIII	Apie 300 moterų
		147.	Petkalnio k., 1,5 km į pietryčius nuo Upynos miestelio	1941-ųjų ant-rasis pusmetis	Apie 100 vyrų
	Silalės	148.	Tūbinių miškas, apie 7 km nuo Šilalės—Tūbinių vieškelio; dvi vietos: 300 m į šiaurę ir 350 m į pietvakarius nuo Tūbinių k.	„	700 moterų 500 vyrų
		149.	Šilalė, Komjaunimo g., buv. žydų kapinių rajonas, apie 50 m į šiaurę nuo Silalės—Pajūrio vieškelio	„	112 vyrų

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Žudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Tauragės	Tauragės	150.	Tauragės miškas, 31-mas kvartalas, 6 km į šiaurvakarius nuo miesto, 100—150 m nuo Tauragės—Silalės plento	1941.IX	Apie 3000 vyrų, moterų ir vaikų
		151.	Vizbutų k., 1 km į šiaurvakarius nuo Tauragės, prie kelio	1941 metų vasara, ruduo	Apie 900 vyrų (jų tarpe viena moteris)
	Žemaičių Naumiesčio	152.	Šiaudvyčių daubos, apie 3 km į rytus nuo Žemaičių Naumiesčio gyvenvietės		Apie 1000
Telšių	Alsėdžių	153.	Pušynėlis, 800—900 m į pietus nuo Alsėdžių miestelio centro, kairėje kelio pusėje, apie 250 m į rytus nuo kapinių	1941.XII.24	Apie 30 moterų ir vienas vaikas
		154.	Gudiškės k., vadinamasis Avino kalnas, 1 km nuo Luokės miestelio į rytus, 800 m nuo Luokės—Užvenčio vieškelio	1941.VII.23	120 vyrų
	Nevarėnų	155.	Šiliškės k., 3 km į šiaurę nuo Gadunavo miestelio		150
		156.	Taučių miškelis, 1 km į pietryčius nuo Gadunavo miestelio		40

Plungės	157.	Kaušėnų k., Rudelio atkalnė, 4 km į šiaurvakarius nuo Plungės, 600 m nuo Plungės—Kretingos vieškelio	1941.VII.15—16	Apie 1800
	158.	Plungė, Ežerėlio pakalnė, 500 m nuo miesto kapinių	1941.VII.17—18	40
	159.	Viešтовėnų k., „Aukos“ kalnas, 13 km nuo Plungės, kairėje kelio pusėje Kulių miestelio link	1941-ųjų antrasis pusmetis	82 vyrai, moterys ir vaikai
	160.	Miškas, 27-tas kvartalas, 200 m nuo Milošaičių k., 6 km į pietus nuo Plungės	1941.VII.15	Apie 60
	161.	Jovaišiškės k., apie 2 km į pietryčius nuo Plungės, prie Zarėnų kelio	1941.VII.23	22 vyrai ir moterys
Telšių	162.	Telšiai, miesto ganyklos, už Telšių—Plungės geležinkelio linijos į šiaurę	1941 metų vasara	Apie 200
	163.	Rainių miškelis, apie 5 km į pietryčius nuo Telšių	1941.VII.30	840 vyrų, moterų ir vaikų
	164.	Gerulių k. (buv. Gerulių dvaro) miškas, 10 km į rytus nuo Telšių	1941.IX.1—15	Apie 1580 vyrų, moterų ir vaikų

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Telšių	Telšių	165.	Viešvėnų k. (buv. Viešvėnų dvaro) pušynėlis, apie 14 km nuo Telšių, 2 km nuo Viešvėnų k. Luokės miestelio link, 500 m nuo vieškelio	1941-ųjų antrasis pusmetis	40 šeimų
Trakų	Kaišiadorių	166.	Kaišiadorių miškelis, vadinasis Vasiljevo griovys	1941.VIII.26	Moterys ir vaikai } 1911 Vyrai }
	Ziežmarių	167.	Strašiūnų miškelis, apie 3 km į šiaurę nuo Ziežmarių gyvenvietės, 2 km nuo Kaišiadorių—Ziežmarių kelio, prie Vladikiškių k.	„	
Ukmergės	Semeliškių	168.	Semeliškės, miško pakraštys, apie 200 m į šiaurryčius nuo miestelio	1941.X.6	962 vyrai, moterys ir vaikai
	Trakų	169.	Varnikų miškas, 3 km nuo Trakų, ant ežero kranto	1941.IX.30	1446 vyrai, moterys ir vaikai
	Giedraičių	170.	Kamaraučiznos miškas, 2 km į šiaurvakarius nuo Giedraičių miestelio, prie Šilų vienkiemio	1941.VIII.7	Apie 30 vyrų
	Kovarsko	171.	Pumpučių k., ant Sventosios kranto, į pietus nuo Kovarsko	1941.VII	Apie 40

Utenos	Pabaisko	172.	Pivonijos šilas, 37-tas kvartalas, apie 4 km į pietryčius nuo Ukmergės	1941.VIII.1, 8, 19, IX.5	6354 vyrai, moterys ir vaikai	
		173.	Antakalnio II k., buv. Ukmergės kalėjimo pagalbinis ūkis, 5 km nuo Ukmergės, Želvos miestelio link	1941.VII.10	83 vyrai ir moterys	
	Siesikų	174.	Miškas, 1 km nuo Siesikų miestelio Pagirio keliu	1941 metų pabaiga	27 vyrai, moterys ir vaikai	
	Želvos	175.	Želva, žydų kapinės, netoli vidurinės mokyklos	1941-ųjų antrasis pusmetis	Apie 60	
	Anykščių	176.	Liudiškių piliakalnio papėdė, 1 km nuo Anykščių, 300 m į dešinę nuo Anykščių—Skiemonių vieškelio	1941.VIII.29	Apie 1500	
	Molėtų	177.	Molėtai, 1 km nuo miesto centro, 350 m į dešinę nuo Molėtų—Vilniaus kelio, dabar kolūkio ribose	1941.VIII.29	Apie 700 vyrų, moterų ir vaikų	
		178.	Ruošos vienkiemis, vadina moji Babulkos pieva-bala, 500 m nuo buv. dvaro rūmų	1941.VI.28—29	Apie 60	
	Utenos	179.	Rašės miškas, 2 km į šiaurę nuo Utenos	1941.VII.31, VIII.7, 29	Apie 4000 vyrų, moterų ir vaikų	
	Vilkaviškio	Gižų	180.	Gurbšilio miškas, apie 2,5 km nuo Gižų k., 100 m nuo kelio	1941-ųjų antrasis pusmetis	Apie 60

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytyjų skaičius
Vilkaviškio	Kybartų	181.	Senojo smėlyno dauba, 2 km į šiaurryčius nuo Kybartų	1941.VI antroji pusė—VII	Apie 200
	Vilkaviškio	182.	Vilkaviškis, šiaurinė miesto dalis, buv. kareivinių šaudykla, apie 200 m į rytus nuo Vilkaviškio—Alksnėnų kelio	1941.VI—IX	3056
	Virbalio	183.	Virbalio miesto laukai, 1,7 km į šiaurę nuo Virbalio, 400 m į vakarus nuo Virbalio—Žaliosios vieškelio	1941.VII.10, 29, VIII	Apie 10 000 vyrų, moterų ir vaikų (jų tarpe apie 7000 tarybinių karo belaisvių)
	Vištyčio	184.	Vištyčio Lauko I k., prie vėjinio malūno, ant Ilgojo kalno, 700 m nuo Vištyčio ežero, 300 m nuo Vištyčio—Pajevonių vieškelio	1941.VII.14	Apie 70 vyrų ir moterų
		185.	Dauba, 600 m į rytus nuo Vištyčio Lauko I k.	1941.IX.9	Apie 150 moterų ir vaikų (jų tarpe vienas vyras)
	Žaliosios	186.	Žynių k., 13 km nuo Vilkaviškio, 3 km nuo Rumokų bandymų stoties, 100 m nuo Arminių k. vidurinės mokyklos, prie Rumokų—Slabadų vieškelio		Apie 800 vyrų, moterų ir vaikų

Vilniaus	Jašiūnų	187.	Miškas prie Gojaus k., 2 km į pietus nuo Jašiūnų miestelio	1941.IX.25	575 vyrai, moterys ir vaikai
	Mickūnų	188.	Didžiųjų Karklėnų k. (buv. Loznikų k.), Plikojo kalno dąba, apie 2,5 km į šiaurryčius nuo Grigaičių apyl. centro, dabar kolūkio teritorijoje	1941.IX—XI	Apie 10 000 vyrų, moterų ir vaikų
Nemenčinės		189.	Vėliučionių miškas, apie 6 km nuo Naujosios Vilnios	1941.IX.22	1159 vyrai, moterys ir vaikai
		190.	Buv. tarybinių karo belaisvių stovykla, 5 km nuo Bezdonių miestelio, prie durpyno	1941-ųjų ant-rasis pusmetis—1944	25 000 karo belaisvių
		191.	Buzuraisčio k., apie 3 km nuo Bezdonių miestelio	1942—1943	Apie 350 durpyno stovyklos vyrų, moterų ir vaikų
		192.	Nemenčinės miškas, 3 km nuo miesto, 300 m į dešinę nuo plento Vilniaus link	1941.IX.20	403 vyrai, moterys ir vaikai
Riešės		193.	Miškas prie Naujanerių k., apie 7 km nuo Riešės apyl. centro, dabar tarybinio ūkio teritorijoje	1941.IX.24	1767 vyrai, moterys ir vaikai
Šumsko		194.	Nemieželės k., 5 km nuo Kenos geležinkelio stoties	1943 metų birželio mėn. pradžia	Apie 300 durpyno stovyklos vyrų, moterų ir vaikų

Apskritis	Valsčius	Eil. Nr.	Vietos pavadinimas	Zudynių laikas	Nužudytųjų skaičius
Vilniaus	Vilniaus miestas	195.	Aukštieji Paneriai, 8 km nuo miesto centro, netoli geležinkelio stoties, prie Alytaus plento	1941.VII—1944.VII	Apie 100 000 vyrų, moterų ir vaikų
		196.	Naujoji Vilnia, buv. tarybinių karo belaisvių stovykla	1941-ųjų ant-rasis pusmetis—1942	13 000
Zarasų	Antalieptės	197.	Pažemio (Savičiūnų, Krakynės) miškas, 3 km nuo Baltriškių k. aštuonmetės mokyklos, 500 m nuo Degučių—Dusetų vieškelio	1941.VIII.26	2569 vyrai, moterys ir vaikai
	Salako	198.	Sungardų miškas, 10 km į pietryčius nuo Salako miestelio, 0,5 km nuo Rakėnų k.	1941 metų rugpiūčio mėn. pabaiga	Apie 150 vyrų, moterų ir vaikų
	Smalvų	199.	Magučių miškas, 1 km nuo Zarasų		49 vyrai ir moterys
	Zarasų miestas	200.	Zarasai, katalikų bažnyčios šventorius	1941 metų vasara	27

PAVARDŽIŲ RODYKLĖ

- ANTANĖLIS** Bronius — teisininkas, 1939—1941 m. Šiaulių apygardos teismo prokuroro padėjėjas, Telšių apylinkės tardytojas. Hitlerinės okupacijos pradžioje kartu su kitais nacionalistais persekiojo ir žudė tarybinius aktyvistus. Masinėms žudynėms įteisinti nacionalistai buvo įsteigę Telšiuose vadinamą karo lauko teismą, kuriame Antanėlis vaidino prokuroro vaidmenį.
- ARLAUSKAS** Zigmąs, gimęs 1902 m.,— buržuazinės kariuomenės liktinis puskarininkis. Okupacijos metais 1-mo (13-to) policinio bataliono viršila.
- AUGUSTINAVIČIUS** Albinas, gimęs 1914 m.,— 1939—1940 m. Lazdijų apskrities, taip pat Šiaulių geležinkelio policininkas. Okupacijos metais—Lazdijų apskrities policijos nuovados viršininko padėjėjas.
- AVIZIENIS** Antanas, gimęs 1895 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, majoras. Okupacijos metais—Rokiškio apskrities policijos vadas.
- BAJERČIUS** Vladas, gimęs 1906 m.,— buržuazinės Lietuvos policijos valdininkas. Okupacijos metais buvo Druskininkų ir Jiezno policijos nuovadų viršininkas, Salako policijos punkto vedėjas.
- BRAŠKA** Povilas, gimęs 1903 m.,— policijos tarnautojas, 1935—1940 m. dirbo Kaune, Vilniuje policijos nuovados viršininko padėjėju. Okupacijos pradžioje Lazdijų miesto policijos nuovados viršininkas.
- BRAZIUKAITIS** Aleksas, gimęs 1901 m.,— buržuazinės Lietuvos policijos pareigūnas, šaulių sąjungos narys. Iki 1940 metų vidurio buvo Ūtenos rajono saugumo policijos viršininkas. Okupacijos metais—Ukmergės apygardos saugumo policijos viršininko padėjėjas.
- BURĀGAS** Petras, gimęs 1899 m.,— buržuazinės kariuomenės savanoris, kpt. Okupacijos pradžioje—Vilniaus miesto savivaldybės referentas žydų reikalams, o nuo 1941 m. spalio mėn.—jos inspektorius.
- ČEPAS** Leonas, gimęs 1910 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos ltn., šaulių būrio vadas. 1932—1937 m. Sėtos, 1938—1940 m. ir okupacijos metais—Ariogalos policijos nuovados viršininkas bei punkto vedėjas.
- CIPKUS** Petras, gimęs 1908 m.,— iki 1940 m. buvo Telšių komendantūros, Plungės banko tarnautojas, šaulių sąjungos ir „Geležinio vilko“ organizacijų narys. Okupacijos metais—saugumo policijos Telšių rajono vyr. valdininkas.
- DAGYS** Anatolijus, gimęs 1909 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn. Okupacijos metais buvo 1-mo (13-to) policijos bataliono 3-čios kuopos vado padėjėjas, vėliau—vadas.

- DANIUNAS Jonas, gimęs 1894 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos kpt., policijos pareigūnas. Iki 1940 m. buvo Panevėžio policijos nuovados viršininkas, Šiaulių apskrities policijos vadas. Okupacijos metais— Panevėžio apskrities policijos vadas.
- DEVEIKIS Vaclovas, gimęs 1916 m.,— stambaus kapitalisto sūnus, buržuazinės kariuomenės atsargos ltn., 5-sios hitlerininkų kolonos dalyvis. Okupacijos metais— masinių žudynių organizatorius ir vykdytojas. Pabėgo į JAV.
- DOČKUS Petras, gimęs 1889 m.,— buržuazinės kariuomenės plk. Okupacijos metais— Kėdainių ir Alytaus apskričių viršininkas, masinių žudynių organizatorius.
- DZENKAITIS Jonas, gimęs 1906 m.,— buržuazinės kariuomenės aviacijos ltn. Už dalyvavimą voldemarininkų puče 1934 m. pašalintas iš kariuomenės, dirbo civilinės aviacijos klube. 1940 m. pabėgo į Vokietiją, iš kur buvo kaip 5-sios hitlerininkų kolonos dalyvis pasiųstas į Lietuvą. Žuvo per susirėmimą su Raudonosios Armijos kariais 1941.VI.24 Kaune.
- GOŠTAUTAS Vaclovas, gimęs 1900 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, vyr. ltn. Išėjęs į atsargą— Vidaus reikalų ministerijos pareigūnas: pasienio policijos komisaras Klaipėdos krašte, pasienio policijos vadas, policijos inspektorius, referentas, Raseinių ir Vilkaviškio apskričių viršininkas. Okupacijos metais— Marijampolės apskrities viršininkas ir Kauno gebitskomisaro tarėjas. Priklausė „Geležinio vilko“ ir Lietuvos nacionalistų partijos (LNP) organizacijoms.
- GUMBINAS Lionginas, gimęs 1909 m.,— „Geležinio vilko“, o okupacijos metais LNP organizacijos narys, Zarasų apskrities viršininkas.
- HAMANAS — SS oberšturmfiureris, policijos kriminalinis komisaras. Okupacijos pradžioje buvo saugumo policijos ir SD operatyvinio būrio 3/A skrajojančios grupės vadas.
- IVAŠAUSKAS Juozas, gimęs 1907 m.,— buržuazinės kariuomenės gen. štabo karininkas, mjr. Okupacijos metais— Alytaus apskrities komendantas, Alytaus burmistras, Alytaus apskrities LNP „Geležinio vilko“ vadas, Vietinės rinktinės štabo narys.
- JAKYS Pranas, gimęs 1900 m.,— Valstybės saugumo policijos tarnautojas: Raseinių, Mažeikių saugumo policijos rajonų valdininkas, Kretingos rajono viršininkas. Priklausė tautininkų ir „Geležinio vilko“ organizacijoms. 1940 metais pabėgo į Vokietiją ir iš ten, kaip gestapo tarnautojas, siuntė į Tarybų Lietuvą šnipus ir diversantus. Okupacijos metais grįžo į Lietuvą kaip Tilžės gestapo ir SD operatyvinės grupės dalyvis, buvo paskirtas Kretingos rajono saugumo policijos viršininku. Po karo gyveno Lukio pavarde Vakarų Vokietijoje; buvo nuteistas kaip karo nusikaltėlis.

- JAMEIKIS** Pranas, gimęs 1907 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn., išėjęs į atsargą — šaulių būrio vadas, Alytaus, Marijampolės kalėjimų tarnautojas. Okupacijos metais — Ukmergės kalėjimo viršininkas.
- JANKAUSKAS** Lionginas, gimęs 1912 m.,—kunigas. Okupacijos metais vadovavo Skuodo tarybinių aktyvistų ir vietinių gyventojų persekiojimui ir žudymui. Pabėgo su hitlerininkais. 1944—1949 m. gyveno Vakarų Vokietijoje, nuo 1950 m. — JAV, kur pakeitė pavardę į Jankaus, dalyvavo nacionalistų antitarybinėse organizacijose. Miręs 1968 m.
- JĖČYS** Domininkas, gimęs 1896 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt. Buvo Ukmergės, Tauragės ir Utenos šaulių rinktinių vadas, Alytaus ir Seinų karo komendantūrų tarnautojas. Okupacijos metais — Alytaus apskrities komendanto padėjėjas, komendantas. Hitlerininkus išvijus iš Lietuvos, nacionalistų ginkluotų gaujų vadas.
- JUODIKIS** Bronius, gimęs 1907 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos ltn., vėliau — policijos tarnautojas: Šakių ir Telšių nuovadų viršininkų padėjėjas. Okupacijos metais — Telšių apskrities policijos vadas.
- JURGAITIS** Petras, gimęs 1894 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, plk. Išėjęs į atsargą — Biržų miesto burmistras. Okupacijos pradžioje Joniškėlyje organizavo nacionalistų ginkluotą būrį. Pabėgo į JAV.
- KAMARAUSKAS** Petras, gimęs 1899 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt. Okupacijos pradžioje — Ukmergės miesto ir apskrities karo komendantas, LNP Ukmergės apskrities vadas.
- KARALIUS** Albinas, gimęs 1910 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt., šaulių kuopos vadas. Okupacijos metais — Lazdijų apskrities policijos vadas, Vilniaus policijos mokyklos viršininkas. Priklausė Lietuvos laisvės armijos (LLA) organizacijai, kurios narius verbavo į hitlerininkų žvalgybos-diversijos mokyklas, o jas baigus, siuntė į Lietuvą šnipinėti, organizuoti ginkluotas gaujas bei joms vadovauti.
- KARALIUS** Vincas, gimęs 1902 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt., aviatorius. Okupacijos metais — Šakių apskrities viršininkas.
- KASPARIUNAS-KASPERSKIS** Leonardas, gimęs 1913 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn., paleistas į atsargą. Kalėjimo tarnautojas, valdininkas. Okupacijos metais — Butrimonių ir Birštono policijos nuovadų viršininkas, Birštono policijos punkto vedėjas, Ašmenos apskrities viršininko padėjėjas. Pabėgo į Kanadą.
- KIRKUTIS** Antanas, gimęs 1907 m.,—policijos tarnautojas, nuovadų viršininkas, saugumo policijos Šiaulių apygardos valdininkas. Okupacijos metais — Kėdainių apskrities policijos vadas, Alytaus rajono saugumo policijos tarnautojas.

- KRASNICKAS-AUDRONIS Antanas, gimęs 1910 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, aviacijos kpt., „Geležinio vilko“ organizacijos narys. Dvarininkų kilmės. Okupacijos metais — Kauno kalėjimo viršininko padėjėjas, Alytaus apskrities policijos vadas.
- KRASNICKAS-KROSNIUNAS Stasys, gimęs 1915 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, aviacijos kpt. Dvarininkų kilmės. Okupacijos metais — Alytaus apskrities policijos vadas.
- KUZMICKAS Pranas, gimęs 1902 m.,— Ukmergės kalėjimo tarnautojas. Okupacijos metais — Ukmergės kalėjimo viršininkas.
- LAUKAITIS Juozas, gimęs 1873 m.,— kunigas, prelatas, klerikalų ideologas, jų organizacijų vadovas, caro Dūmos atstovas, pasireiškęs kaip reakcionierius. Buržuazinės Lietuvos tarybos narys, seimo atstovas. Pokario metais palaikė ryšius su nacionalistų ginkluotomis gaujomis.
- LIEPA Antanas — buržuazinės Lietuvos saugumo policijos tarnautojas. Okupacijos metais — Panevėžio apygardos saugumo policijos viršininkas.
- LIOVĖ (LOEW) Verneris, gimęs 1912 m. Berlyne. Hitlerinės žvalgybos agentas. 1937 m. atvyko į Lietuvą. 1940—1941 m. vokiečių kalbos mokytojas Kupiškio gimnazijoje. Okupacijos metais — Kupiškio miesto vokiečių komendantas, mjr. Pabėgo į Vokietiją.
- MALIAUSKAS Stepas, gimęs 1892 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt. Okupacijos metais — Alytaus, Ašmenos apskričių viršininkas.
- MYLIMAS Vladas, gimęs 1897 m.,— Plungės notaras, tautininkas, „Geležinio vilko“ narys. Okupacijos metais — Tauragės apskrities viršininkas ir LNP vadas.
- MINTAUTAS Fabijonas, gimęs 1901 m.,— policijos tarnautojas, nuovados viršininkas. Okupacijos metais — Tauragės policijos nuovados viršininkas, Utenos apskrities policijos vado padėjėjas, Zarasų apskrities policijos vadas.
- NOREIKA Jonas, gimęs 1910 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, kpt., kariuomenės teismo narys. Okupacijos metais LAF Telšių ir Šiaulių apskrities vadas, Šiaulių apskrities viršininkas. Pokario metais, pasivadinęs generolu Vėtra, bandė perimti nacionalistų ginkluotų gaujų vadovavimą Zemaitijoje. Už masinių žudynių organizavimą ir dalyvavimą nacionalistiniame pogrindyje 1946 m. tarybinio teismo nuteistas mirti.
- NORKUS Bronius, gimęs 1914 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, aviacijos lttn. Okupacijos metais — I-mo (13-to) policinio bataliono būrio, kuopos vadas, Hamano vadovautos zonderkomandos dalyvis.

- OBELENIS Juozas, gimęs 1914 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, aviacijos jaun. ltn. Okupacijos metais—1-mo (13-to) policinio bataliono būrio vadas, Hamano vadovautos zonderkomandos dalyvis.
- PAKULIS Juozas, gimęs 1906 m.,—saugumo policijos valdininkas, Šiaulių apygardos agentūros vedėjas. 1940 metais pabėgo į Vokietiją, kur tarnavo gestape. Okupacijos metais—Šiaulių apygardos saugumo policijos viršininkas.
- PALIULIONIS Bronius, gimęs 1905 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn., policijos valdininkas, nuovados viršininko padėjėjas, viršininkas, apskrities policijos vado padėjėjas. Okupacijos metais Šiaulių apskrities policijos vadas.
- PILIONIS Kazys, gimęs 1900 m.,—policijos tarnautojas, nuovados viršininkas. Okupacijos metais—Birštono ir Raseinių policijos nuovadų viršininkas.
- PRAPUOLENIS Leonas, gimęs 1913 m.,—kilęs iš kapitalistų šeimos, 1938—1939 m. Klaipėdoje prohitlerinės Lietuvių aktyvistų sąjungos dalyvis, vienas 5-sios kolonos Tarybų Lietuvoje organizatorių ir vadovų. Pabėgo su hitlerininkais. Vėliau persikėlė gyventi į JAV. Miręs.
- RAMANAUSKAS Augustinas—buržuazinės kariuomenės karininkas, mjr.; išmestas iš kariuomenės, kai paaiškėjo, jog jis buvęs caro armijos puskarininkis, suklastojęs karininko dokumentus. Vėliau—aukšto rango policijos pareigūnas. Okupacijos metais—Telšių apskrities viršininkas, okupacinės valdžios generalinis tarėjas žemės ūkio reikalams.
- STEIKŪNAS Jonas, gimęs 1894 m.,—dvarininkas, buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos ltn., „Geležinio vilko“ organizacijos narys, šaulių būrio vadas, tautininkų skyriaus pirmininkas. Okupacijos pradžioje buvo ginkluoto nacionalistų būrio Balninkuose organizatorius.
- STUMBRAS Petras, gimęs 1906 m.,—policijos tarnautojas, nuovadų viršininkas. Okupacijos metais Balninkų policijos nuovados viršininkas. Pokario metais, vengdamas atsakomybės už nusikaltimus, slapstėsi.
- SUSNYS Juozas, gimęs 1895 m.,—kunigas, vikaras, klebonas. Nuo 1960 m. altarista Radviliškyje.
- SVILAS Alfonsas, gimęs 1906 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, aviacijos mjr., „Geležinio vilko“ organizacijos narys. Okupacijos pradžioje Telšių apskrities Tautinės darbo apsaugos (TDA) vadas, LNP narys.
- ŠAUDZIS Vincas, gimęs 1894 m.,—buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos plk., Vilkaviškio ir Trakų apskrities karo komendantas, tautininkas. Okupacijos metais—Kauno miesto ir apskrities karo komendanto padėjėjas.
- ŠIBAILA Juozas, gimęs 1905 m.,—mokytojas, „Geležinio vilko“ Ukmergės apskrities organizacijos narys, jaunalietuvių Ukmergės rajono Kurklių apylinkės vadas, tautininkas. Oku-

pacijos pradžioje LAF ginkluoto būrio vadas. Pokario metais organizavo ir vadovavo ginkluotoms nacionalistų gaujoms, turėjo „Dėduko“, „Mėrainio“ ir kitus slapyvardžius. Zuves.

- SKIRPA Kazys, gimęs 1895 m.,— buržuazinės kariuomenės gen. štabo karininkas, plk. 1926 m. gen. štabo viršininkas, vėliau — karo atašė, pasiuntinys Berlyne. Begyvendamas Vokietijoje, suartėjo su hitlerininkais. Kartu su nacių žvalgyba Berlyne organizavo LAF, siuntė į Tarybų Lietuvą šnipus, diversantus, ginkluotų būrių organizatorius.
- TINTERIS Jonas, gimęs 1895 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos kpt., pasienio policijos rajono viršininkas. Okupacijos pradžioje Linkuvoje organizavo nacionalistų ginkluotą būrį, kuriam ir vadovavo. Pabėgo su hitlerininkais. Vėliau persikėlė į Australiją.
- VIDUGIRIS Tomas, gimęs 1893 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, plk. Okupacijos metais — Panevėžio apskrities viršininkas, Vietinės rinktinės štabo karininkas, karo komendantas. Pabėgo su hitlerininkais. 1948 m. persikėlė į Angliją.
- VILČINSKAS Balys, gimęs 1896 m.,— policijos tarnautojas: Prienų policijos nuovados viršininkas, Mažeikių, Rokiškio ir Svenčionėlių apskrities policijos vadas. Okupacijos metais — Sakių apskrities policijos vadas.
- VITKUS Vincas, gimęs 1894 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn., vėliau — Vidaus reikalų ministerijos tarnautojas, pasienio policijos rajono viršininkas, apskrities viršininko padėjėjas, Raseinių, Alytaus, Zarasų ir Šiaulių apskrities viršininkas, Policijos departamento inspektorius. Okupacijos metais — Ukmergės apskrities viršininkas.
- ZENKEVIČIUS Pranas, gimęs 1900 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, atsargos ltn. Vėliau — Trakų rajono pasienio policijos viršininkas. Okupacijos metais — Alytaus rajono saugumo policijos viršininkas.
- ZARSKUS Antanas, gimęs 1912 m.,— Vidaus reikalų ministerijos tarnautojas, Policijos departamento reikalų tvarkytojas. Okupacijos metais — kriminalinės policijos tarnautojas, Kauno miesto ir apskrities policijos vadas, 4-to policinio bataliono kvotų karininkas ir būrio vadas.
- ZUKAS Jonas, gimęs 1912 m.,— buržuazinės kariuomenės karininkas, ltn. Okupacijos metais — Rokiškio komendantas, Utenos apskrities viršininkas. Miręs 1943 m.

TURINYS

Pratarmė	3
----------------	---

I SKYRIUS

ŽUDYNIŲ ORGANIZATORIAI IR VYKDYTOJAI

Operatyvinė grupė A	17
Ulmo teismo procesas	23
Gebitskomisarų potvarkiai žydų klausimu	28
Vykdam Ostlando reichskomisarų instrukciją čigonų reikalui	33

II SKYRIUS

LIETUVOS GYVENTOJŲ PERSEKIOJIMAS IR ŽUDYMAS

ALYTAUS APSKRITYJE

Alytuje	39
Alovėje	73
Birštone	77
Butrimonyse	78
Dauguose	79
Druskininkuose	83
Jiezne	85
Merkinėje	88
Miroslave	95
Seirijuose	98
Stakliškėse	109
Varėnoje I	112

BIRŽŲ APSKRITYJE

Biržuose	115
Joniškėlyje	119
Nemunėlio Radviliškyje	120
Pasvalyje	120
Vabalninke	124
Vaškuose	125

EIŠIŠKIŲ APSKRITYJE

Valkininkuose	130
Varėnoje II	131

KĖDAINIŲ APSKRITYJE

Kėdainiuose	133
Ariogaloje	141
Krakėse	142

KRETINGOS APSKRITYJE

Darbėnuose	144
Kartenoje	145
Plateliuose	145
Salantuose	146
Skuode	147

LAZDIJŲ APSKRITYJE

Lazdijuose	151
Leipalingyje	157

MARIJAMPOLĖS APSKRITYJE

Marijampolėje	159
Balbieriškyje	164
Gudeliuose	165
Igliškėliuose	165
Kalvarijoje	168
Liudvinave	170
Prienuose	171

MAŽEIKIŲ APSKRITYJE

Sedoje	178
Tirkšliuose	180
Vieškniuose	181
Židikuose	182

PANEVĖZIO APSKRITYJE

Panevėžyje	186
Kupiškyje	190
Pušalote	194
Ramygaloje	197

RASEINIŲ APSKRITYJE

Betygaloje	202
Jurbarkė	207

ROKIŠKIO APSKRITYJE

Rokiškyje	210
Kamajuose	213
Skapiškyje	215
Svėdasuose	218

ŠAKIŲ APSKRITYJE

Kudirkos Naumiestyje	221
Lekėčiuose	221

ŠIAULIŲ APSKRITYJE

Šiauliuose	225
Joniškyje	227
Linkuvoje	252
Pašvitinyje	258
Radviliškyje	258
Šiaulėnuose	260
Tryškiuose	260
Žagarėje	263

ŠVENČIONIŲ APSKRITYJE

Adučiškyje	260
Ignalinoje	270
Saldutiškyje	272

TAURAGĖS APSKRITYJE

Tauragėje	274
Vainute	280

TELŠIŲ APSKRITYJE

Telšiuose	282
Plungėje	287
Zarėnuose	290

TRAKŲ APSKRITYJE

Kaišiadoryse	291
Vievyje	292

UKMERGĖS APSKRITYJE

Ukmergėje	293
Balninkuose	296
Kavarske	299
Pabaiske	301
Zelvoje	304
Zemaitkiemyje	308

UTENOS APSKRITYJE

Utenoje	310
Anykščiuose	310

ZARASŲ APSKRITYJE

Zarasuose	312
Antalieptėje	314
Aviliuose	315
Degučiuose	317
Dusetose	319
Dūkšte	323
Salake	325

TERORO AUKOS

III SKYRIUS

NACIŲ NELAISVĖJE

Getuose	335
Kalėjimuose	345
Koncentracijos stovyklose	364

IV SKYRIUS

MASINIŲ ŽUDYNIŲ VIETOS

Okupacinės valdžios įstaigos apie sanitarinę kapų būklę	375
Zemėlapis (įklia)	
SĄRAŠAS	389
Pavardžių rodyklė	415

МАССОВЫЕ УБИЙСТВА В ЛИТВЕ, ч. II (1941—1944 г.г.)

(Сборник документов)

На литовском языке

Издательство «Минтис» Лит. ССР, 1972 г.

MASINĖS ŽUDYNĖS LIETUVOJE, II D. (1941—1944)

Dokumentų rinkinys, II d.

Redaktorius P. Dirsė

Viršelis dailininko L. Gluch

Meninis redaktorius R. Dichavičius

Techn. redaktorė E. Volkienė

Korektorės A. Lukoševičienė, I. Janavičienė

●
Duota rinkti 1973.I.9. Pasirašyta spausdinti 1973.VIII.6.
LV 12921. Popierius: spaudoš Nr. 1 form. 60×90^{1/16}
26,5 sp. l.+0,25 sp. l. įklijų, 25,68 apsk. l. l.+0,12 apsk.
l. l. įklijų. Tiražas 12.000 egz. Kaina 98 kp

●
Leidykla „Mintis“, Vilnius, Sierakausko g. 15

Spausdino Valst. „Vaizdo“ sp., Vilnius, Strazdelio g. 1.
Užsak. Nr. 583.

2
Ct 175.120

LTSR Valsk. Pesp. Biblioteka

LTSR Valsk. Pesp. Biblioteka